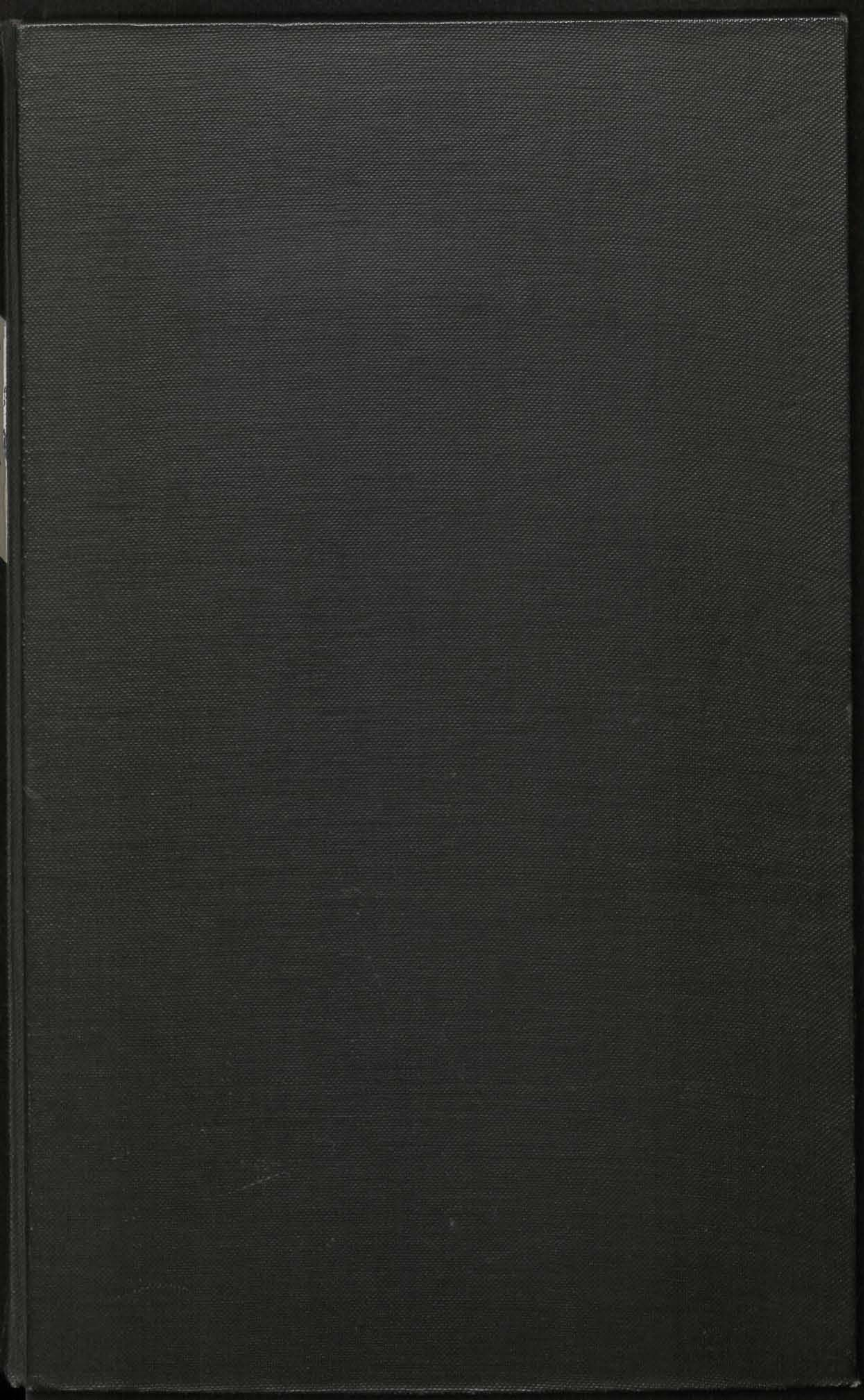

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

's GRAVENHAGE, den 10den Januarij 1862.

Ik heb de eer aan UHEG. te doen toekomen het bij art. 60 der Grondwet bedoeld Verslag van het beheer en den staat der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen over 1859, voor zooveel betreft *Nederlandsch Oost-Indie*.

De verslagen betreffende de West-Indische kolonien en de Nederlandsche bezittingen ter *Kuste van Guinea* nog niet geheel afgeschreven zijnde, zullen nader volgen.

De Minister van Kolonien,

J. LOUDON.

Aan den heer Voorzitter
van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

VERSLAG.

N°. 2.

A. Grondgebied.

Tot opheffing der sedert lang bestaande onzekerheid omtrent de grenzen der Nederlandsche en Portugesche bezittingen op Timor en eenige daarbij gelegen eilanden was in 1851, op last der wederzijdsche Regeringen, eene gemengde commissie werkzaam geweest, door welke, op 28 Augustus en 28 November van dat jaar, te Dilly een ontwerp van een tractaat en een vervolg daarop waren vastgesteld, bestemd om den grondslag uit te maken van een in Europa te sluiten eindverdrag. Dit verdrag was den 6den October 1854 te Lissabon gesloten, maar de vereischte goedkeuring was in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 21 Junij 1855 geweigerd, hoofdzakelijk omdat bij de ruiling van grondgebied van de Nederlandsche zijde wel toegezegd, maar niet wederkeerig bedongen was de vrijheid van godsdienst voor de inwoners der afgestane landschappen. Deze zwarigheid werd uit den weg geruimd bij een nieuw verdrag, dat den 20sten April 1859 te Lissabon werd gesloten, en dat overigens nagenoeg woordelijk met dat van 1854 overeenkwam. Hier te lande bij de wet van 20 Augustus 1859 (*Staatsblad* n°. 97) voor zooveel noodig goedgekeurd, en in den loop van 1860 ook door de Portugesche Kamers bekrachtigd, is het, na uitwisseling der ratificatien, afgekondigd in *Staatsblad* van 1860 n°. 56 (*Indisch Staatsblad* n°. 101).

Op Timor zelf is het wederzijdsch gebied volgens dit verdrag bepaald: ten noorden door de grenzen, welke Cova van Juanilo afscheiden, en ten zuiden door die, welke Suai van Lakecune afscheiden. Tusschen die beide punten zijn de grenzen der wederzijdsche bezittingen daarbij aangegeven door opsomming der aangrenzende aan Nederland of Portugal onderhoorige Staatjes. Al wat westelijk van die grenzen ligt, is erkend als Nederlansch en al wat oostelijk ligt, als Portugeesch gebied, met uitzondering echter van twee enclaves, namelijk Maucatar of Caluninene (of Coluninene), dat Nederlandsch, en Oikoussi, dat Portugeesch blijft.

Buiten Timor is alleen als Portugeesch erkend het eiland Kambing (Poelo Kambing), ten noorden van Dilly gelegen. Maar daarentegen is aan Nederland toegekend het geheele en onverdeelde bezit van alle overige ten noorden van Timor gelegen eilanden, te weten: van Flores, Adenara, Solor, Lomblen, Pantar (Quantar) en Ombaai, met de omringende kleine eilanden tot den Archipel van Solor behoorende. Deze laatste bezittingen waren evenwel reeds in 1851 voorloopig voor zooveel noodig door het Nederlandsch-Indisch Bestuur overgenomen, tegen betaling van een voorschot van f 80 000 op de destijds van de Portugesche zijde bedongen som van f 200 000, welke bij dit verdrag tot grondslag werd genomen, zoodat ten slotte van onze zijde nog f 120 000 aan Portugal werd uitbetaald. (Vergelijk het verslag over 1852, bladz. 2 en volgende, en voorts n°. LIII der gedrukte stukken van de zitting $18^{54}/_{55}$ en n°. CX van $18^{58}/_{59}$.)

Overigens bleef het Nederlandsch-Indisch grondgebied dit jaar onveranderd, behoudens enkele wijzigingen in de administrative indeeling van gewesten of in hunne betrekkingen tot het Nederlandsche Bestuur, welke worden medegedeeld in hoofdstuk C., afd. III, onder Preanger regentschappen, Soerabaija en Palembang. [1]

---

(1) In 1860 had echter op nieuw uitbreiding van grondgebied plaats. Zie het medegedeelde in de noten op hoofdstuk C, afd. III, onder „Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo", en hoofdstuk D, afd. I, § 5, onder „Celebes."

B. Bevolking.

De thans overgelegde bevolkingstaten (bijlagen lit. A, n°. 1—16) zijn wat vorm en inrigting betreft weder nagenoeg gelijk aan die van het vorig verslag. Van de Arabieren is thans afzonderlijk opgave gedaan; terwijl daarentegen de opgave van het aantal lijfeigenen is vervallen in verband met de afschaffing der slavernij. De staten van het getal inlandsche hoofden en geestelijken op Java en Madura zijn dit jaar niet overgelegd, dewijl de daartoe uit Indie ontvangen bouwstoffen te onvolledig waren.

Omtrent de mate van vertrouwen, welke de bevolkingstaten in het algemeen verdienen, wordt verwezen naar vroegere verslagen, inzonderheid naar die van 1856, bladz. 1, en 1858, bladz. 2.

C. Mededeelingen van algemeenen aard.

I. Betreffende Nederlandsch Indie in het algemeen.

§ 1. *Werking van het Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie* (Nederlandsch Staatsblad van 1854, n°. 129).

De algemeene verordeningen, die dit jaar werden vastgesteld tot daarstelling of vernieuwing van regelingen bij het regeringsreglement voorgeschreven, waren:

de Koninklijke besluiten van 24 November 1859, n°. 69 en 70 (*Indisch Staatsblad* van 1860, n°. 26 en 27), strekkende het eerste tot regeling van de bevordering, het ontslag en het op non-activiteit stellen van de Europesche officieren der landmagt, en het tweede tot vaststelling van een nieuw reglement op de militaire pensioenen en gagementen (art. 42 regeringsreglement);

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 5 December 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 102), waarbij zijn vastgesteld nieuwe instructien voor de hoofden van gewestelijk bestuur, de regenten en de districtshoofden op Java en Madura (artt. 68, 69 en 70 regeringsreglement);

de wet van 7 Mei 1859 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 33) tot regeling van de afschaffing der slavernij in Nederlandsch Oost-Indie (art. 115 regeringsreglement), en de ordonnantien tot uitvoering der wet van 14 Julij daaraanvolgende (*Indisch Staatsblad* n°. 47 en 48), nader te vermelden in de IVde afdeeling van dit hoofdstuk;

de ordonnantien van 7 Julij en 1 December 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 43 en 101) betreffende het pandelingschap (art. 118 regeringsreglement), nader te vermelden in hoofdstuk E, afdeeling I, § 1.

Het eenig artikel dat tot een verschil van gevoelen leidde, waarop dit jaar eene beslissing van het Opperbestuur werd genomen, was art. 36, luidende: » De Gouverneur-Generaal kan aan de leden van den Raad van Nederlandsch Indie bijzondere commissien opdragen en hen met zendingen in Nederlandsch Indie belasten, mits, behalve de vice-president, twee leden ter hoofdplaats aanwezig blijven." Bij het Indisch besluit van 21 December 1858, n°. 13, was, hoofdzakelijk op grond van eene toetsing van art. 36 aan de artt. 13 en 16 van het reglement, aangenomen dat het eerstgenoemde geen bezwaar opleverde tegen de benoeming van den vice-president, den heer de Perez, tot gouvernements-commissaris voor Celebes en onderhoorigheden. Dezerzijds werd echter geoordeeld, dat noch in de bewoordingen van het reglement, noch in den aard der betrekking van vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie genoegzame grond voor die opvatting te vinden was, en de Gouverneur-Generaal werd mitsdien aangeschreven het artikel voortaan in dien zin toe te passen, dat het niet toelaat de daarin bedoelde bijzondere commissien en zendingen aan den vice-president op te dragen.

§. 2. *Gouverneur-Generaal en Raad van Nederlandsch Indie.*

De Gouverneur-Generaal deed dit jaar eene inspectiereis over de oostelijke helft van Java en Madura. [1] Na opdragt van het dagelijksch beheer van zaken aan den waar-

---

(1) In Julij en Augustus 1860 bezocht de Gouverneur-Generaal ook de westelijke helft van Java, en in 't laatst van dat jaar den Molukschen Archipel en Macassar.

nemenden vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie, A. H. W. baron DE KOCK (zie *Indisch Staatsblad* van 1859, n°. 45), vertrok hij den 15den Julij men een particulier stoomschip naar de residentie Japara, bezocht achtereenvolgens de residentien Rembang, Soerabaija, Madura, Bezoekie, Probolingo, Pasoeroean, Kedirie, Madioen, Soerakarta, Djokdjokarta, Kadoe en Samarang, kwam den 14den September met Zr. Ms. stoomschip *Merapi* te Batavia terug en nam twee dagen later het dagelijksch beheer van zaken weder over. Een verhaal van deze reis wordt gevonden in de *Javasche courant* van 1859, n°. 58, 60, 62, 64, 66, 68, 69, 70, 72, 74, en 75.

De vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie, de heer P. J. B. DE PEREZ, was blijkens het vorig verslag, bladz. 14, en § 1 van dit hoofdstuk, in het laatst van 1858 ter regeling van de Bonische aangelegenheden benoemd tot gouvernements-commissaris voor de zaken van Celebes en onderhoorigheden, van welk gewest hij vroeger gouverneur was geweest. Nog in commissie zijnde, overleed hij den 17den Maart 1859 ter reede van Badjoa. Het oudste lid in benoeming, de heer A. H. W. baron DE KOCK, aan wien nu, krachtens art. 12 van het regeringsreglement, de waarneming van het ambt van vice-president zou moeten zijn opgedragen, was echter nog met verlof buiten Indie en kwam eerst in Junij terug. Voorloopig werd daarom die waardigheid vervuld door den heer mr. A. PRINS, de oudste in benoeming der aanwezige leden, die van het hem verleend halfjarig verlof naar Nederland bereids had gebruik gemaakt. Bij Koninklijke besluiten van 10 Junij werd inmiddels de heer DE KOCK definitief tot vice-president benoemd, en werd ter aanvulling van den Raad tot lid benoemd de heer mr. L. W. C. KEUCHENIUS, oud-raadsheer in het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie en laatstelijk waarnemend secretaris-generaal bij het Ministerie van Kolonien.

Bij het eind van 1859 was de Raad zamengesteld als volgt: A. H. W. baron DE KOCK, vice-president, mr. A. PRINS, jhr. J. F. HORA SICCAMA, W. J. VAN DE GRAAFF en mr. L. W. C. KEUCHENIUS, leden. De laatstgenoemde trad echter eerst in 1860 in functie. (1)

De gelijktijdige afwezigheid van twee leden met verlof buiten Nederlandsch Indie, die in 1858 plaats had, vestigde de overtuiging dat het voor eene geregelde afdoening van zaken wenschelijk is, hierin voor het vervolg te voorzien, en gaf aanleiding tot het Koninklijk besluit van 4 Februarij 1859, n°. 78, hetwelk reeds bij eene vorige gelegenheid in zijn geheel is medegedeeld. (2)

Bij dat besluit is bepaald, dat voortaan aan den vice-president of aan de leden van den Raad geen verlof buiten Nederlandsch Indie wordt verleend, maar dat zij, bij dringende noodzakelijkheid tot vertrek, wegens ziekte, Nederlandsch Indie wenschende te verlaten, onder 's Konings nadere goedkeuring, door den Gouverneur-Generaal van hunne betrekking worden ontheven, onder toekenning van wachtgeld, en dat alsdan door den Gouverneur-Generaal onverwijld eene voordragt tot vervulling der aldus opengevallen plaats wordt gedaan, overeenkomstig art. 10 van het regeringsreglement. Hierdoor ontstaat de gelegenheid om, des noodig, volgens hetzelfde artikel aan een der aanbevolenen de waarneming van het lidmaatschap op te dragen. Daar het wachtgeld, volgens den verderen inhoud van het aangehaalde besluit, slechts voor twee jaren wordt toegekend, is in het besluit tevens het voorbehoud opgenomen, om ten aanzien van den betrokkene vóór of bij het verstrijken van dien tijd eene nadere beschikking te nemen.

Eene vroeger genomen beschikking, mede met het doel om den Raad zooveel mogelijk voltallig te houden, of des noodig van de bevoegdheid, bij art. 10 van het regeringsreglement verleend, gebruik te maken, was het Koninklijk besluit van 5 Februarij 1858, n°. 69, waarbij de Gouverneur-Generaal is bevoegd verklaard om onder 's Konings nadere goedkeuring te beschikken op de verzoeken om ontslag van den vice-president en de leden van den Raad van Nederlandsch Indie, met dien verstande, dat de ontslagene werkzaam blijve tot dat zijn opvolger, op de inmiddels onverwijld in te dienen voordragt, zij aangewezen.

---

(1) Thans is de Raad zamengesteld uit de heeren: mr. A. PRINS, vice-president, jhr. J. F. HORA SICCAMA, W. J. VAN DE GRAAFF, mr. L. W. C. KEUCHENIUS, en jhr. mr. H. C. VAN DER WIJCK, leden.

(2) Bij de Memorie van Beantwoording betreffende de regeling van het batig slot over 1857, n°. III, 12, van de stukken der zitting 1859-1860.

II. Betreffende de betrekkingen met het buitenland.

§ 1. *Tractaat met Portugal.*

Hieromtrent is in het eerste hoofdstuk van dit verslag reeds het noodige medegedeeld.

§ 2. *Overeenkomst met het bestuur der Lioe-kioe-eilanden.*

De aanleiding tot deze overeenkomst was een voorstel van den Nederlandschen commissaris in Japan, die het wenschelijk achtte om, op het voetspoor van de Noord-Amerikanen, met het bestuur dezer in de Chinesche Zee, bijna in het vaarwater naar Japan gelegen eilandengroep betrekkingen aan te knoopen. Daar de zending van een van 's Rijks stoomschepen naar Japan eene geschikte gelegenheid aanbood om aan dit voorstel gevolg te geven, droeg de Gouverneur-Generaal aan den kommandant van dat vaartuig op om in overleg met den Nederlandschen commissaris het noodige, onder nadere goedkeuring van het Opperbestuur, te verrigten. Het gevolg daarvan was, dat op den 9den Julij 1859 door den kommandant van Zr. Ms. schroefschoener *Bali*, in 's Konings naam, een tractaat met de regering van Lioe-kioe werd gesloten. Dezerzijds werd echter geoordeeld dat die vorm oneigenaardig was, dewijl genoegzaam bleek, dat de regering van Lioe-kioe niet onafhankelijk, maar aan den Japanschen landsheer van Satsuma onderhoorig was. Aan den Gouverneur-Generaal werd daarom opgedragen, om op zijn naam, en zonder dat van 's Konings tusschenkomst sprake was, de tot stand gekomen overeenkomst te bekrachtigen. De artikelen, die op handel en scheepvaart betrekking hebben, zijn opgenomen in de *Javasche courant* van 28 Julij 1860, en daaruit overgenomen in de *Staats-courant* van 2 October daaraanvolgende. In eerstgenoemde courant komen tevens eenige meerdere bijzenderheden omtrent die eilanden en hunne bevolking voor.

§ 3. *Betrekkingen met Japan.*

In het vorige jaar was besloten dat in de opengestelde havens van Japan consulaire agenten zouden worden aangesteld, en dat hij, aan wien de overigen ondergeschikt zouden zijn, den titel zou voeren van consul-generaal. Hieraan werd dit jaar bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 12 November 1859 gevolg gegeven voor zooveel de benoeming van een consul-generaal betreft, terwijl tevens aan den Nederlandschen commissaris in Japan, op zijn verzoek, eervol ontslag uit deze betrekking werd verleend. Aan den eerstgenoemden ambtenaar werd toegevoegd een kanselier, die tevens moet uitoefenen de functien van notaris, vendumeester, ambtenaar van den burgerlijken stand en agent van de weeskamer.

§ 4. *Verdere bijzonderheden.*

Door opneming in het *Indisch Staatsblad*, n°. 49 en 50, werden ook in Nederlandsch Indie afgekondigd:

de verklaring namens de Nederlandsche en de Maroccosche regering, den 18den Mei 1858 te Tanger geteekend, tot regeling der handelsbelangen tusschen de beide Staten (*Nederlandsch Staatsblad* van 1859, n°. 9); en

het tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart tusschen Nederland en Guatemala, van 22 Maart 1856 (*Nederlandsch Staatsblad* van 1859, n°. 12).

III. Betreffende de verschillende gewesten.

Onder verwijzing naar andere gedeelten van dit verslag, voor zooveel elken tak van beheer in 't bijzonder betreft, worden hier omtrent de verschillende gewesten slechts enkele feiten medegedeeld, welke minder gevoegelijk elders eene plaats zouden vinden.

Java en Madura.

Ofschoon bij een gedeelte der Europesche bevolking in de laatste helft van het jaar eene zekere vrees voor onlusten bestond, die in Cheribon zelfs het plan tot oprigting eener

scherpschuttersvereeniging deed opperen, is het niet gebleken, dat voor die vrees bijzondere grond bestond. Integendeel luidden de berigten van de hoofden van gewestelijk bestuur omtrent den algemeenen toestand gedurende het jaar 1859, met eenige weinige hieronder te vermelden uitzonderingen, zeer gunstig.

Preanger regentschappen. In het belang van eene betere uitoefening der politie en een meer voldoend toezigt over de cultures, werd de adsistent-residentie Soemedang en Soekapoera, krachtens 's Konings magtiging gesplitst in twee adsistent-residentien, de eene bestaande uit de regentschappen Soemedang en Limbangan, de andere uit het uitgestrekte regentschap Soekapoera. (Zie *Indisch Staatsblad* van 1859, n°. 91.)

Pekalongan. Zekere hadji Mohamad Rafangi had in het regentschap Batang een leerstoel opgerigt van eene, naar hij beweerde, gezuiverde Mohammedaansche leer, die toenemend druk werd bezocht en van waar een aantal geschriften naar andere gedeelten van Java verspreid werden. Het bleek echter, dat die geschriften niet alleen van godsdienstigen aard waren, maar ook zeer hevige uitvallen bevatteden tegen de regenten en andere hoofden die het Gouvernement dienden, benevens aansporingen om aan de zoodanigen niet te gehoorzamen. Ten laatste verstoorde hij zelfs, drie achtereenvolgende vrijdagen, de dienst in de mesdjid (moskee), en zijn gedrag was reeds sedert lang zoodanig, dat zoowel de regent van Bantang, als die van Pekalongan, in overeenstemming met het Europesch gewestelijk bestuur, zijne verwijdering in het belang der openbare rust en orde hoogst noodzakelijk achtten. Hieraan werd mitsdien dit jaar, met inachtneming van art. 47 van het regeringsreglement, gevolg gegeven en hem Amboina tot verblijfplaats aangewezen. (Vergelijk het verslag over 1857, bladz. 65.)

Japara. Door eene langdurige overstrooming en daarop gevolgde droogte ging het gewas van 14 851 bouws rijstvelden, ongeveer een zevende deel van de met rijst beplante uitgestrektheid, verloren. De hieruit ontstane verliezen werden gelukkig door een overvloed van tweede gewassen eenigermate vergoed.

In de dessa Oendaan (regentschap Koedoes) vond, volgens berigt van den resident, eene zamenspanning plaats om het dessabestuur te doen ontslaan en verandering te brengen in de gebruiken omtrent het grondbezit en de verdeeling der belasting. Bij herhaling trokken een groot aantal bewoners dezer dessa, de volkrijkste van geheel Japara, ongewapend, doch opgestookt door uit het naburige Demak (Samarang) overgekomen lieden, naar de hoofdplaatsen van het district en het regentschap, ook eenmaal naar Pattie, buiten het regentschap, om zich in massa lijdelijk tegen het inlandsch bestuur te verzetten. Politiemaatregelen waren echter voldoende om aan deze volksbeweging een einde te maken.

Soerabaija. Ook hier werd, voornamelijk in de maand Maart, eene buitengewone beweging onder de bevolking bespeurd, en wel in de regentschappen Soerabaija, Sidhoardjo, Lamongan en Modjokerto, namelijk het sluiten van een bijzonder groot aantal huwelijken, op een gerucht, naar de resident veronderstelt door de priesters tot eigen voordeel uitgelokt, dat alle ongehuwde vrouwen als soldaten-vrouwen naar Boni zouden worden gezonden.

In het belang van de inlandsche bevolking der hoofdplaats werden bepalingen gemaakt, strekkende om het bezwarende, dat voor haar gelegen is in het gedwongen verhuizen ten behoeve van den aanleg der vestingwerken, te verzachten, en voorts om de kampongs door beteren bouw en aanleg tegen het gevaar van brand te beveiligen (1).

In het algemeen heerschte in deze residentie voordurend toenemende welvaart. Alleen de afdeeling Grissee leed onder een zeer ongunstigen rijstoogst. De resident klaagt echter, dat het bovenmatig en steeds toenemend gebruik van opium, vooral in de afdeeling Modjokerto en het district Lengkir, veel verloren deed gaan van de ruime verdiensten, die de landbouw en ter hoofdplaats de handel en nijverheid aan de bevolking verschaften. Opmerkelijk noemt hij de welvaart van het eiland Bawean, dat wel niet genoeg voorbrengt om zijne bevolking te voeden, doch door handel en door de verdiensten, die velen zich in den vreemde, voornamelijk te Singapoer verwerven, bloeit.

(1) Nadere bepalingen omtrent dit laatste punt zijn uitgevaardigd bij ordonnantie van 22 Januarij 1861 (*Staatsblad* n°. 1).

De bevolking bood er bij de invoering der nieuwe koperen pasmunt per hoofd ruim dubbel zooveel oude munt ter verwisseling aan als in de andere regentschappen van Soerabaija.

De administrative indeeling der afdeelingen Soerabaija en Modjokerto onderging, krachtens magtiging des Konings, eenige wijziging. Bij *Indisch Staatsblad* van dit jaar n°. 6*a* werd namelijk, tot betere handhaving van een geregeld bestuur, vooral van de politie, het regentschap Soerabaija gesplitst in twee regentschappen, bestaande het eene, dat Soerabaija bleef genaamd, uit de districten Kotta, Djaba-kotta en Goenong-kending, het andere onder den naam van Sidokarie (later bij n°. 32 van het *Indisch Staatsblad* van dit jaar veranderd in Sidhoardjo), uit de districten Djengollo I, II, III en IV, en Rawapoeloe I en II. Het laatstgenoemde regentschap werd onder een afzonderlijken adsistent-resident geplaatst, aan wien een regent en verder inlandsch personeel werd toegevoegd, en ter hoofdplaats werd een landraad gevestigd. Voor het gesplitste regentschap Soerabaija is het personeel 't laatst vastgesteld bij n°. 66 van het *Indisch Staatsblad* van 1859. Voorts werd het district Kaboh, tot dusver ressorterende onder het regentschap Soerabaija, doch onder het beheer staande van den adsistent-resident van Modjokerto, vereenigd met het regentschap van dien naam. In de afdeeling Modjokerto werd bovendien het district Modjosari, tot beter toezigt van bestuurswege, gesplitst in twee districten (*Indisch Staatsblad* van 1859 n°. 78). Van deze regelingen werd bereids veel nut ondervonden, zoowel in vermeerderde opbrengst der cultures als in verbetering der politie.

Madura. Bij voortduring stak de in 1858 onder Europeesch bestuur gebragte afdeeling Pamakassan gunstig af bij de onder eigen beheer staande regentschappen Madura en Sumanap, en bragt de bevolking zonder de minste traagheid of achterstand hare landrente op. De gunstige ligging van het eiland geeft in 't algemeen aan velen gelegenheid om door koelie-diensten op den overwal of bij de kleine scheepvaart een bestaan te vinden en zelfs tot welvaart te geraken; maar de landbouw ging onder het inlandsche stelsel van pachten gedrukt. De verhouding der Vorsten (regenten) jegens het Gouvernement bleef allezins voldoende.

Bagelen. Behalve in de afdeeling Ledok was de padie-oogst hier zeer onvoordeelig. Ook de koffij-oogst viel tegen en de opbrengst van den indigo was eveneens minder dan in het vorig jaar. Hoewel de prijzen der rijst steeds stijgende waren, werd echter gevaar voor gebrek door de zorg van het bestuur geheel gekeerd. Door milde verstrekking van zaad-padie was bij het einde des jaars zelfs eene zoo groote uitgestrektheid lands beplant, als voorheen op dat tijdstip nog nooit geschied was.

In de afdeeling Ledok werden de hoofdpersonen van het besturend inlandsch personeel door anderen vervangen. Tot dezen maatregel werd overgegaan na een herhaald en grondig onderzoek, hetwelk geleid had tot de overtuiging, dat de regent, ongeacht de vermaning, die hem (blijkens het vorig verslag, bladz. 6) in 1858 gegeven was, nalatig bleef in het tegengaan der ontdekte misbruiken. Sedert die vervanging was in de dienst in die afdeeling eene merkbare verbetering zigtbaar. Ook werd er dit jaar afgeschaft het aldaar bestaande misbruik, om tot verzekering van de inning der landrente het rijstgewas onmiddellijk na den oogst in beslag te nemen. Desniettegenstaande en ofschoon de ongunstige koffij-oogst veel minder geld dan anders onder de bevolking bragt, werd de landrente toch vóór den bepaalden uitersten termijn ontvangen.

Met opzigt tot Poerworedjo, de hoofdplaats van Bagelen, kan nog worden aangeteekend, dat de gegageerde Afrikaansche soldaten, wier aantal aldaar steeds toenam, dit jaar overeenkomstig hunnen wensch in een afzonderlijken kampong vereenigd werden.

Soerakarta. De landhuur breidde zich meer en meer uit; hetgeen de oprigting ten gevolge had van een aantal suiker-, indigo- en koffij-etablissementen. De verlenging van die huur bezorgde den landeigenaren aanzienlijke voordeelen.

Wegens voortdurende uitbreiding van het Chinesche kamp ter hoofdplaats, werd dit jaar, nevens den kapitein, ook een luitenant der Chinezen aangesteld.

Onafhankelijk noordelijk gedeelte van Sumatra.

De verstandhouding met Atjeh was bij voortduring voldoende en het handelsverkeer met de Atjehsche havens vrij levendig.

De handel te Baros (Tappanolie) werd zeer gebaat door de voorloopige afschaffing, bij wijze van proef, van eene belasting op den doorvoer, bekend onder den naam van bombang, welke afschaffing men van de aangrenzende onafhankelijke hoofden had weten te verkrijgen.

Ook met de oostelijke onafhankelijke landschappen verkeerde men gedurenden 1859 in eene goede verstandhouding. Meermalen werd van daar de wensch te kennen gegeven om bij de Nederlandsche bezittingen te worden ingelijfd.

Gouvernement van Sumatra's Westkust.

De algemeene toestand van dit gouvernement mogt ook in 1859 weder gunstig worden genoemd. De welvaart bleef toenemend, waartoe een voordeelige rijst- en koffijoogst veel bijdroeg. Het eiland Nias maakte alleen eene ongunstige uitzondering op den algemeenen toestand.

Bij de groote uitbreiding die ons beheer in den Archipel in de laatste tijden heeft ondergaan, werd het echter niet geraden geacht, de voorstellen van het Indisch Bestuur, die eene vrij kostbare militaire en civile regeling ten gevolge zouden hebben gehad, in te willigen.

Van de residentie Tappanolie wordt aangeteekend dat daar, vooral in Groot Mandheling, het Mohammedanisme veel veld won.

Omtrent het vermoorden van een onzer zeeofficieren op de Poggy- (Pageh-) eilanden zie hoofdstuk D, afd. II, § 5.

Benkoelen.

In dit nog achterlijke gewest begon, volgens de ontvangen berigten, de algemeene toestand der bevolking aanmerkelijk te verbeteren, sedert zij, vooral in de afdeelingen Mokko-mokko, Laïs en Kroë, in geregelde doeson's beter en zindelijker gehuisvest was. De rijst-cultuur, waarvan de oogst, niettegenstaande ongunstig weêr en overstroomingen, naar wensch slaagde, werd almede meer en meer behartigd. Eenige weinig beteekenende woelingen in de bergdistricten van Kroë uitgezonderd, liet ook de rust niet te wenschen over.

Van de bezetting der tusschen Benkoelen en Palembang gelegen onafhankelijke grensdistricten Ampat-petcelai en Ampat-lawang, die in 1858 voorbereid, maar in dit jaar ten uitvoer gebragt werd, is in het vorig verslag, bladz. 7, reeds melding gemaakt. (1)

Lampongsche districten.

De werking van het in 1857 nieuw geregelde Europeesch bestuur wordt bij voortduring geroemd. Terwijl de hoofden zich allengs volgzamer betoonden in het nakomen van gegeven bevelen, nam door meerdere veiligheid en door behartiging van den landbouw de welvaart onder de bevolking toe.

Ten bewijze van den goeden geest jegens het Europeesch bestuur wordt aangevoerd, dat de gewoonte om zaken, die tot de regtspraak van het kampongsbestuur behoorden, aan de Europesche ambtenaren te onderwerpen, zoo zeer toenam, dat het in een paar districten noodig werd, aan de hoofden vergoeding te bezorgen voor het gemis van de voordeelen van de anders door hen opgelegde boeten. Tot dat einde was men daar overeengekomen, dat ieder hoofd van een huisgezin jaarlijks voor het kampongshoofd in een gemeenschappelijken tuin zal aanplanten tien koffij- of peperboomen en daarmede zal voortgaan tot dat elk huisgezin 50 boomen voor hem zal hebben te onderhouden.

Een maatregel, waarvan men zich veel goeds voorstelde, strekte om tegen te gaan de gewoonte dat de Lampongers op de door hen te leveren producten van vreemde handelaren voorschotten in rijst, lijnwaden en dergelijke ontvingen tegen overdreven hooge prijzen. In overleg met de hoofden werd namelijk bepaald, dat door de raden van volkshoofden geen regt zou worden gedaan op voorschotten na 1 Januarij 1860 op de levering van producten gegeven, en dat ook de Europesche ambtenaren hunne medewerking tot de invordering niet zouden verleenen.

Palembang.

Nog altijd hadden in enkele gedeelten dezer residentie woelingen plaats. Vooral in de

(1) De organisatie van het besturend personeel is vastgesteld bij *Indisch Staatsblad* van 1860, n°. 30*a*.

Lematang-oeloe moesten weder verscheidene militaire togten worden gedaan, waarover nader in het volgende hoofdstuk, afdeeling I, § 5, wordt gehandeld. In Moesie-oeloe voorkwam een snel oprukken van troepen in de maand Mei ernstige verwikkelingen, hoewel men zich daar reeds tot opstand voorbereidde. Evenzoo werd in de eerste dagen van Julij in Moesie-ilier eene gisting onder de bevolking onderdrukt. Eenige Kisammers maakten in de maand Mei een strooptogt langs de grenzen van Kommering-oeloe, maar deze gaf geen aanleiding tot groote rustverstoring, evenmin als dit in September het geval was met eenige wanordelijkheden in de Pasoemah Ajer-kroh.

Op de hoofdplaats en in de overige, hierboven niet vermelde gedeelten der residentie, die gelukkig ver de meerderheid uitmaakten, was het rustig. De uitkomsten van handel en nijverheid ter hoofdplaats waren allezins gunstig.

De politieke toestand van het Rijk Djambie, tegen hetwelk in het vorige jaar eene expeditie plaats had (1), was bevredigend. De nieuwe Sultan werd geacht meer en meer invloed te krijgen, en zijn gevlugte voorganger bleef in de binnenlanden.

Het bezetten der tusschen Benkoelen en Palembang gelegen onhafhankelijke districten, waarvan onder »Benkoelen" hierboven melding is gemaakt, gaf aan het beheer dezer residentie eene nieuwe uitbreiding.

Banka en Billiton.

In deze twee gewesten kwamen gedurende 1859 geen bijzonderheden voor.

Riouw en onderhoorigheden.

Lingga. De rust in dit Rijk liet gedurende 1859 niets te wenschen over; maar deszelfs algemeene toestand was onder het in 1857 en 1858 opgetreden nieuwe inlandsche bestuur nog weinig verbeterd. De Sultan liet de zorg voor het beheer te veel aan zijn broeder Tongkoe Oewo over, en de onderkoning van Riouw, die tevens rijksbestuurder van het Linggasche Rijk is, miste de noodige wilskracht en doorzigt om zich te doen gelden.

In het onderhoorige landschap Reteh (oostkust van Sumatra) had zich de bevolking onder het gematigde bestuur van radja Berima van de gevolgen der expeditie van 1858 geheel hersteld.

Indragiri. Ook hier werd de rust door niets gestoord. De soetan (vorst) was voornemens de bovenlanden van zijn Rijk te bezoeken, voornamelijk om te trachten den tegenstand te doen ophouden, welken de handelaren sedert eenige jaren aan de grenzen ondervonden. Te dien einde had de resident hem voorzien van eene onderteekende en bezegelde bekendmaking, gerigt aan alle grooten in het rijk Indragiri, houdende dat dezen ter vermeerdering van de welvaart van hun land verpligt zijn alle bepalingen van het contract door het Gouvernement met Indragiri gesloten en alle bevelen van hunnen soetan na te komen. In den geldelijken nood van den vorst en de rijksgrooten werd van gouvernementswege eenigermate voorzien door de toekenning van een geschenk in geld, ten bedrage van f 6600.

Siak. De vestiging van het Gouvernement binnen Siak (zie de verslagen van 1857 en 1858, bladzz. 26 en 11) had nog niet den gewenschten invloed op de vroeger vermelde aldaar heerschende geschillen. Zelfs nam die tweedragt, voornamelijk tusschen den Sultan en den onderkoning, dermate toe, dat gedurig voor een binnenlandschen oorlog gevreesd werd. Ook bij de bezoeken, die deze laatsten van tijd tot tijd bij den adsistent-resident aflegden, gelukte het niet hen tot verzoening te brengen. (2)

In het belang van een beter toezigt op de handelingen der Siaksche vorsten en rijksgrooten werd in het laatst van 1859 bepaald, dat de Nederlandsche vestiging verplaatst zal worden van Mangkalis, op het eiland Bangkalis, naar de onmiddellijke omgeving van de hoofdplaats Siak.

Noordelijk gedeelte van Borneo.

Van den Sultan van Broenai werden een brief en geschenken ontvangen, klaarblijkelijk

(1) Vergelijk het vorig verslag bladzz. 8 en 27.

(2) In het volgend jaar heeft de onderkoning, terwijl juist beraadslaagd werd om hem te vatten, Siak verlaten.

ten doel hebbende het zoeken eener toenadering tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement. Dit had echter geene andere gevolgen dan eene vriendschappelijke beantwoording van den brief en het aanbieden van een tegengeschenk, vermits het aanknoopen van verdere betrekkingen onraadzaam werd geacht. — Met het Bestuur van Serawak kwam men dit jaar in geene bijzondere aanraking.

Wester-afdeeling van Borneo.

Hetgeen in het vorig verslag (bladz. 11) op getuigenis van den waarnemenden resident is medegedeeld omtrent de stemming jegens het Gouvernement, zoowel van de Vorsten als van de bevolking in de Wester-afdeeling van Borneo, geldt ook voor het jaar 1859.

De welvaart der Chinezen nam dit jaar toe, zoowel door den rustigen stand van zaken, als door voordeelige oogsten en meerderen handel. Velen der mijnwerkers verlieten hun bedrijf. De neiging van Chinesche nieuwelingen om zich op Borneo te vestigen bleef steeds gering.

De maatregelen genomen ten aanzien van het pandelingschap (zie onder hoofdstuk E, afd. I, § 1) gaven aanvankelijk aanleiding tot zekere spanning, voornamelijk onder de te Pontianak gevestigde Boeginezen en Arabieren, doch weldra kwamen zij verschooning vragen voor hun aan den dag gelegd wantrouwen.

Ten aanzien van elk der vier onderdeelen van dit gewest, Pontianak, Sintang, Montrado en Sambas, kan nog het volgende worden aangeteekend.

Pontianak. In het eigenlijk Pontianak nam de welvaart aanmerkelijk toe; hetzelfde wordt van Koeboe gezegd, en, voor zooveel de Chinesche hoofden betreft, ook van Landak, Tajan en Meliou. In Mampawa daarentegen, waar men tevens den geest der Daijakkers jegens het Bestuur eenigzins twijfelachtig beschouwde, liet de welvaart nog veel te wenschen over, en gingen de meeste Vorsten steeds voort met hunne inkomsten te verspillen (vergelijk het vorig verslag, bladz. 12). De Chinezen wenschten hier eene vereeniging op te rigten, naar het scheen zonder kwade bedoelingen; doch in verband tot de zucht naar geheime genootschappen werd het verlof daartoe niet verleend.

Met den Vorst en de rijksgrooten van Landak werd eene nieuwe overeenkomst gesloten [1]. In de grensdistricten van dit Rijkje ontstonden eenige verwikkelingen tusschen de Daijakkers van Landak en die van Sambas ten gevolge eener apanage-regeling, doch deze geschillen werden spoedig door het Europeesch Bestuur vereffend, even als dit het geval was met eene spanning onder de Daijaksche bevolking te Darit, wegens knevelarijen door de Maleische hoofden. Overigens heerschte in de afdeeling Pontianak eene gewenschte rust.

Sintang. In het Sintangsche werd de rust voor een korten tijd gestoord. De vele sluipmoorden, op last van de twee in verzet zijnde voortvlugtige pangerans gepleegd (zie het vorig verslag bladz. 12), noopten het bestuur in Februarij dezes jaars tot eene militaire beweging tot tuchtiging der kwaadwilligen, waarover nader gehandeld wordt in hoofdstuk D, afd. I, § 5. Na het herstel der rust werd alras binnen Sintang een vertier waargenomen, zoo als sedert vele jaren daar niet meer was gekend. Ook bestond er alle hoop, dat de genoemde pangerans, die geen aanhang noch invloed meer hadden en het rondzwervende leven reeds zeer moede waren, zich zouden komen onderwerpen [2]. In de overige Rijkjes van de afdeeling Sintang werd de rust niet in het minst gestoord.

Onder de onafhankelijke Daijaksche stammen hadden moord en rooftogten plaats, bij een van welke togten de schuldigen door eenige praauwen van Boenoet, waarbij de waarnemende controleur van de Boven-Kapoeas zich had gevoegd, aangevallen en uiteen gedreven werden. [3]

---

(1) Deze overeenkomst is, na bekrachtiging door den Gouverneur-Generaal, aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LV van de stukken der zitting 1859–1860.

(2) Van die onderwerping is sedert niet gebleken; volgens ontvangen berigten zouden zij echter inmiddels beiden overleden zijn.

(3) In Maart 1861 is het aan het Bestuur mogen gelukken, in eene plegtige vergadering van een groot aantal vorsten, mantrie's en vertegenwoordigers van Daijaksche stammen, de belofte te erlangen, dat al het mogelijke zou worden gedaan om het ontstaan van veeten onderling te voorkomen, en bepaaldelijk het koppensnellen zou worden nagelaten, en zoo noodig met kracht tegengegaan.

De geschiktheid der Vorsten en rijksgrooten in deze afdeeling wordt gezegd toe te nemen op die plaatsen, waar Europesche ambtenaren met hen in dadelijke aanraking waren. Eigenlijke welvaart werd echter ook hier over het het algemeen nog weinig bespeurd, behalve onder de Chinezen, wier geest jegens het Europeesch Bestuur bij voortduring goed bleef.

Montrado en Sambas.

De vrees voor onlusten onder de hier gevestigde Chinezen, waarvan melding is gemaakt in het vorig verslag, bleek ongegrond te zijn. Hun aantal vermeerderde steeds in Montrado door overkomst uit Sekajan en Serawak.

Krachtens 's Konings magtiging werd dit jaar (*Indisch Staatsblad* n°. 105) vastgesteld de definitieve organisatie van het bestuur der adsistent-residentie Montrado, welks voorloopige zamenstelling, zoo als deze is medegedeeld in de verslagen over 1854 en 1855, bladz. 11 en 16, sedert gebleken was weinig of geene verandering te behoeven. (1)

Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

In het verslag over 1858, bladz. 13, is gezegd, dat men destijds nog geenszins vermoedde, dat de toestand van dit gewest zoo bedenkelijk was als later gebleken is. Wel was het bekend, dat de in 1857 opgetreden Sultan van het Rijk van Bandjermasin TAMDJID ILLAH weinig achting genoot en dat de verstandhouding tusschen hem en den rijksbestuurder, zijnen jongeren broeder HIDAIJAT OELLAH, veel te wenschen overliet. Deze laatste toch was ook van moederszijde uit vorstelijken bloede gesproten, terwijl de moeder van den Sultan eene vrouw van Chinesche afkomst was, zoodat HIDAIJAT OELLAH door velen beschouwd werd als degeen, wien de troon regtens toekwam. Maar noch te Batavia, noch ter hoofdplaats Bandjermasin zelf, hechtte men aan de in het Bandjermasinsche Rijk heerschende verwikkelingen groot gewigt voor de Nederlandsche opperheerschappij, en 't minst van alle had men verwacht, dat zij een algemeen verzet ten gevolge zouden hebben ook in streken, welke sedert jaren van het Rijk van Bandjermasin waren afgescheiden en thans regtstreeks onder Nederlandsch bestuur stonden.

In het laatst van Januarij 1859 echter werd uit de Wester-afdeeling van Borneo aan den Gouverneur-Generaal berigt, dat in de omstreken van Sintang eene oproeping had plaats gevonden van alle daar aanwezige Bandjarezen, omdat te Bandjermasin een opstand zou zijn uitgebroken. Onmiddellijk werd Zr. Ms. stoomschip *Ardjoeno* naar Bandjermasin gezonden om inlichtingen nopens deze geruchten in te winnen, maar het kwam in de eerste dagen van Februarij terug met berigt van den resident der Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, E. F. graaf VAN BENTHEIM TECKLENBURG RHEDA, dat zoowel ter hoofdplaats als te Martapoera, en, zoover bekend was, ook elders in de residentie, de volmaaktste rust werd genoten. Een brief van den militairen kommandant in dat gewest, van den 20sten der volgende maand, gaf echter van den stand van zaken een minder gunstige voorstelling, en toen juist besloten was den resident hierover tot verantwoording te roepen, werd den 20sten April per telegraaph van Soerabaija het berigt ontvangen dat het Rijk van Bandjermasin met een algemeenen opstand werd bedreigd, en dat dringend eenige versterking van militaire magt en nog een stoomschip verzocht werden.

Denzelfden dag nog werd de *Ardjoeno* van Batavia naar Samarang gezonden, om den kolonel der infanterie A. J. ANDRESEN, benevens eene compagnie infanterie, naar Bandjermasin over te voeren.

De kolonel had in last om plaatselijk te onderzoeken, wat er van bovenbedoeld berigt was, het civiel en militair gezag over te nemen, en voorloopig de maatregelen te nemen welke tot handhaving en zoo noodig tot herstel van orde, rust en gezag vereischt werden.

In de per post ontvangen rapporten van den resident der Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, loopende van 31 Maart tot 15 April, werd hoofdzakelijk berigt, dat in den loop van Maart te Moening, in het sultansgebied tien dagreizen benoorden Martapoera gelegen, een nieuwe Vorst was uitgeroepen, onder den titel van Sultan KOENING, dat deze persoon de zoon was van een dweepzieken inlander, die zich geroepen achtte het Rijk van Bandjermasin op den alouden onafhankelijken voet te herstellen, en aan den wezenlijk daarop regt hebbende vorstentelg te doen toekomen, en dat de muitelingen

---

(1) Vergelijk ook het verslag over 1857, bladz. 29 en 30.

eenen algemeenen opstand trachtten te bewerken, vermoedelijk geleid door de vrees, dat het Gouvernement den regerenden Sultan bescherming tegen hunne aanranding zou verleenen. In hoe ver er betrekking bestond tusschen hen en den rijksbestuurder HIDAJJAT OELLAH, en of het voornemen van den zoogenaamden Sultan KOENING was aan dien Vorst het Rijk over te geven, bleek niet en is ook uit de latere berigten niet genoegzaam af te leiden.

De kolonel ANDRESEN kwam den 29sten April te Bandjermasin aan en nam den volgenden morgen het bestuur der residentie in handen.

Dienzelfden dag ontving de resident èen brief van den rijksbestuurder, die zich, ofschoon reeds op 14 April naar Bandjermasin opgeroepen, nog steeds in de hofplaats Martapoera bevond, waarbij deze mededeelde, dat het gouvernements-mijn-etablissement Pengaron, beoosten Martapoera in het sultansgebied gelegen, door menschen van Moening was aangevallen, dat zij waren afgeslagen, maar zich met de bewoners van Riam zouden vereenigen, ten einde den aanval te hernieuwen. Gelukkig was te Pengaron een militaire magt ter sterkte van 40 man en had men zich reeds vroeger ter verdediging voorbereid, zoodat men zich daar, ook door den onbezweken moed van het burgerlijk Europeesch personeel, in eene tijdelijk opgerigte pallissadering opgesloten met ruim 400 kettinggangers en een 200tal pandelingen weken lang, tot dat ontzet opdaagde, staande hield.

Bij den goenong Djabok daarentegen, eenige uren van Pengaron gelegen en waar mede eene gouvernements-mijnontginning zou worden begonnen, werd den 30sten April al het Europeesch personeel, bestaande uit 3 Fransche werklieden en 4 Europeesch-Indische élève-opzigters afgemaakt.

Hierop volgde het berigt dat ook de zendelingen van het Rhijnsche genootschap te Barmen, die te Poeloe-petak, benoorden Bandjermasin, op 's Gouvernements regtstreeksch grondgebied gevestigd waren, zich niet meer veilig achtten. Ten einde hen te beschermen, of wanneer de magt daartoe niet voldoende mogt zijn, hen te verzamelen, werd den 5den Mei een detachement militairen met het gouvernements-stoomvaartuig *Tjipanas* derwaarts gezonden. Reeds den 7den kwam dit vaartuig met den gezaghebber van Poeloe-petak en slechts 4 der zendelingen met hunne vrouwen en kinderen (in het geheel 17 personen) te Bandjermasin terug, daar de inmiddels ook aldaar doorgedrongen tijding van de vreesselijke slagting, die den 1sten Mei op het particulier mijn-etablissement te Kalangan had plaats gehad, allen had ontmoedigd. Tot opsporing der drie nog overige zendelingen werd onverwijld het detachement teruggezonden, doch dit vermogt slechts van een hunner de vrouw en 2 der kinderen te redden: de overigen, met vrouwen en kinderen te zamen 7 personen, waren reeds vermoord. Ook aan de Kapoeas werd een zendeling met zijne vrouw vermoord; hunne vier kinderen werden echter later behouden teruggevonden. Ook een zendeling in de Doesonlanden werd door een inlandsch hoofd gered.

Aan den moord op de Europeanen van het particulier mijn-etablissement te Kalangan en te Bangkal, bezuiden Martapoera in het sultansgebied gelegen, ontkwamen slechts 3 vrouwen en 12 kinderen; 14 mannen, 2 vrouwen en 5 kinderen werden op eene gruwelijke wijze, gedeeltelijk door eigen werkvolk en bedienden, omgebragt.

Te Tabanio, in de gouvernements-afdeeling Tanah-laut, werd de posthouder met vrouw en kind mede omgebragt.

Op geen dezer plaatsen werd aan de Chinezen of andere Oostersche vreemdelingen eenig leed gedaan.

Nadat zooveel mogelijk maatregelen waren genomen tot beveiliging van 's Gouvernements posten, werd de *Ardjoeno*, met achterlating echter van een sterk detachement van de bemanning, naar Batavia gezonden om versterking te vragen.

Naar aanleiding van de met de *Ardjoeno* ontvangen berigten, werd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 24 Mei 1859 bepaald, dat eene militaire expeditie naar Bandjermasin zou worden gezonden, bestaande, behalve de noodige staven, uit de nog te Samarang aanwezige 5 compagnien van het 9de bataillon infanterie, de noodige artilleristen voor de bediening van 4 bronzen kanonnen à 3 pond, 2 houwitsers en 2 mortieren à 11½ duim, en eene halve compagnie sapeurs, en voor de zeemagt uit Zr. Ms. stoomschepen *Ardjoeno*, *Celebes* en *Montrado*, benevens het gouvernements-stoomvaartuig *Boni* en eenige kruisbooten, alles onder bevel van den kapitein-luitenant ter zee J. A. K. VAN HASSELT. Voorts werd bij dat besluit de kolonel ANDRESEN benoemd tot gouvernements-commissaris en militairen kommandant voor de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, terwijl de resident definitief van de vervulling zijner functien

werd ontheven en als zoodanig vervangen door den adsistent-resident van Banjoewangie, tevens gecommitteerde voor de zaken van Bali en Lombok, C. J. BOSCH.

Nadat in de eerste dagen van Junij de expeditionaire troepen te Bandjermasin waren ontscheept en de nieuw benoemde resident BOSCH mede aangekomen was, rukte de commissaris op 11 Junij met vijf compagnien infanterie, de detachementen artillerie en sapeurs en eene landingsdivisie van de *Ardjoeno*, *Montrado* en *Celebes*, sterk 110 man, benevens de ambulance, naar Martapoera op. De magt was geëmbarqueerd op de *Celebes* en op het gouvernements-stoomvaartuig *Boni;* voor het doen van sleepdiensten bevond zich bij deze magt ook de stoomsleper *Kapitein van Os*.

Den 12den kwam men bij Martapoera, werwaarts een paar zendelingen werden afgevaardigd met eene publicatie om de bevolking gerust te stellen en tot onderwerping aan te sporen. Er was toen eene menigte, volgens inlandsche berigten wel drie of vier duizend man, vijandig gezind volk te Martapoera bijeengekomen, dat echter den volgenden morgen bij eene verkenning met gewapende sloepen door den commissaris werd bevonden te zijn vertrokken. Gedurende die verkenning meldde zich de rijksbestuurder aan, die de verzekering zijner trouw en onderwerping aan het Gouvernement kwam aanbieden. Hij werd in het residentiehuis bij den commissaris toegelaten, waarop vier andere prinsen zich mede aanmeldden en evenzoo werden ontvangen. Deze grooten waren aanvankelijk allen zeer onthutst. De rijksbestuurder verklaarde dat hij van de verraderlijke plannen, die kort te voren waren ten uitvoer gelegd, niets had geweten, en later de magt niet had gehad om iets tot bedwinging te doen; de Sultan toch, beweerde hij, had door zijne kuiperijen en door de bevelen die hij achter hem om gaf, hem belet behoorlijk politie te houden; het opstaan van den zoogenaamden Sultan KOENING had hij aanvankelijk gehouden voor eene weinig beteekende poging van een waanzinnige om naam te maken en daardoor had hij er niet op gelet. In den loop van den dag (den 13den) ontscheepten de troepen, met uitzondering van de reserve, die voorloopig op de *Celebes* bleef, en werd de verlaten kraton (het vorstelijk verblijf) en de aloen-aloen (het plein), welke de kraton aan ééne zijde begrenst, bezet.

Den 14den Junij werd in het residentiehuis eene vergadering gehouden met den rijksbestuurder en de aanwezige prinsen en mantrie's, waarvan een dertigtal opkwamen, en werden hun de noodige bevelen in het belang van de rust der hofplaats gegeven.

Den volgenden dag ontscheepte de reserve en bezette zij de kraton, ter vervanging van den voortroep, die op dien dag van Martapoera vertrok en, den regter oever van de Riam-kanan volgende, op den 18den Pengaron bereikte, juist toen het etablissement weder op het punt stond van door eene bende van een duizendtal Moeningers te worden aangevallen, die echter nu terstond de vlugt namen. Ook in de andere rigtingen werden van Martapoera uit militaire verkenningen gedaan om zamenscholingen van den vijand uiteen te jagen; maar overal nam hij de vlugt.

De zaken schenen dus gunstig te gaan, toen eene gebeurtenis plaats had, die op den verderen loop van den opstand waarschijnlijk een grooten invloed heeft gehad. Door mededeelingen van de hoofdpriesters van het Rijk, den moefti hadji MAHMOED en den panghoeloe van Martapoera, was namelijk den commissaris bekend geworden, dat de hoofdaanlegger van een hem reeds vroeger ter ooren gekomen plan, om een algemeenen aanval op Bandjermasin te doen, was geweest pangeran AMIN-OELLAH, en dat deze persoon in brieven, die mede aan den commissaris werden ter hand gesteld, zich den schijn had gegeven van te handelen in naam en met goedkeuring van den rijksbestuurder, van wiens onschuld die priesters zich evenwel overtuigd hielden.

Ten einde nu dien Vorst in de gelegenheid te stellen zich te zuiveren, liet de commissaris hem den 18den tegen den volgenden morgen uitnoodigen, aan het residentiehuis te komen. Ongelukkig echter kwam de reden van die uitnoodiging den rijksbestuurder te vroeg ter ooren, en, hierdoor beangst geworden, verliet hij in den nacht van den 18den op den 19den Junij overhaast zijne woning in Martapoera, voor den commissaris een brief achterlatende, waarin hij zeide vertrokken te zijn om zijne moeder, die volgens zijn beweren in de wildernis was gevlugt, op te sporen.

Den 21sten Junij keerde de commissaris, gezamenlijk met den resident, die hem naar Martapoera had vergezeld, naar Bandjermasin terug, na alvorens Soengeiraja en Mataraman te hebben doen bezetten, ten einde de gemeenschap van Bandjermasin tot aan het gouvernements-etablissement Pengaron geheel te verzekeren.

Reeds onmiddellijk na zijne eerste aankomst te Bandjermasin had de kolonel ANDRESEN de voornaamste hoofden en ingezetenen van de hoofdplaats te zamen geroepen, en in tegenwoordigheid van den Sultan hun gevoelen gevraagd nopens de aan te wenden mid-

delen tot herstel van den ongunstigen toestand van het Bandjermasinsche Rijk. Als het eenig middel was toen eenparig te kennen gegeven, dat de Sultan zou worden vervallen verklaard van den troon, zoowel op grond dat hij zich niet hield aan de voorschriften van zijne godsdienst en de adat veronachtzaamde, als ook en hoofdzakelijk omdat door zijne geboorte en volgens het testament van den vorigen Vorst, wijlen Sultan ADAM, de tegenwoordige rijksbestuurder, pangeran HIDAIJAT-OELLAH, aanspraak op den troon had. Wierd HIDAIJAT tot sultan benoemd, de rust, zoo meenden de bijeengekomenen, zou wederkeeren. Te Martapoera had de commissaris andermaal den dag na het vertrek van den rijksbestuurder eene vergadering gehouden van prinsen en hoofden, ten getale van 80, om hun gevoelen te vernemen nopens de aan te wenden maatregelen om de zaken in een gezonden toestand te brengen. Ook door hen was, soms meer of min verbloemd, de wensch geuit om een anderen vorst dan TAMDJID op den troon te zien, en door sommigen bepaaldelijk de rijksbestuurder HIDAIJAT aangewezen. Toen dus de commissaris thans te Bandjermasin terug gekomen was, gaf hij, in eene bijeenkomst met den Sultan, op den 24sten Junij, onder mededeeling van hetgeen hem uit zijne verschillende onderzoekingen gebleken was, aan dezen in overweging, vrijwillig afstand te doen van den troon en zijn gezag over te dragen aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, onder voorwaarde dat het na het einde der onlusten tot sultan zou benoemen een der vorstentelgen, welke naar de overoude instellingen van het Rijk door zijne geboorte en geschiktheid daarvoor in aanmerking mogt kunnen komen. Voorts gaf hij hem te kennen, dat hij alsdan naar Batavia zou worden overgebragt om daar nopens zijne verblijfplaats de beslissing van het Gouvernement af te wachten. Aan dezen raad werd door den Sultan gehoor gegeven. Onder de nadere en sedert verleende goedkeuring van den Gouverneur-Generaal werd daarop in diezelfde bijeenkomst door den commissaris in naam van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement die vrijwillige afstand aangenomen.

Het plan om den pangeran HIDAIJAT voorloopig als sultan te doen optreden, waartoe den commissaris bij het bovenvermeld gouvernements-besluit van 24 Mei, even als ten aanzien van de maatregelen nopens den Sultan, vrijheid was gelaten, kon echter thans niet in aanmerking komen, omdat niet bestond de daartoe door het Gouvernement gestelde voorwaarde, dat de zekerheid verkregen moest zijn dat hij vrij was van medepligtigheid aan den opstand. Voorloopig werd daarom de waarneming van het rijksbestuur opgedragen aan de pangerans SOERIA MATARAM en MOHAMAD TAMBAK-ANJAR, de eerste een zoon en de tweede een kleinzoon van wijlen Sultan ADAM. Van een en ander werd door den commissaris op den 28sten Junij te Martapoera afkondiging gedaan. Het werd volgens zijne mededeelingen met genoegen vernomen, daar men allerwege het volk in het denkbeeld had gebragt dat het Gouvernement geen anderen Sultan dan TAMDJID op den troon te willen zien.

De houding van HIDAIJAT bleef nog langen tijd twijfelachtig. Uit Amoenthaij, aan de Negara-rivier, waar hij zich ophield, schreef hij in 't laatst van Junij een brief aan den commissaris, houdende dat hij gaarne wilde terugkeeren, indien hem daartoe eene schriftelijke vergunning wierd gezonden. Ofschoon hieraan door tusschenkomst van den straks genoemden pangeran SOERIA MATARAM voldaan werd, mogt het dezen, volgens zijne opgave, nogtans niet gelukken hem te ontmoeten. Op het gerucht dat hij bij diens komst zou worden gevangen genomen, had hij zich weder teruggetrokken. Herhaalde verzoeken aan den commissaris gerigt om aan de bevolking van Bandjermasin en Martapoera toe te staan nog eene poging te doen om den rijksbestuurder tot terugkeer over te halen, leidden tot het beleggen eener bijeenkomst op 24 October, waarbij vele prinsen, mantri's, hoofden en voorname hadji's, deze laatsten meestal gegoede handelaren, benevens de 3 hoofdgeestelijken van het Rijk tegenwoordig waren, en waarin besloten werd, dat deze 3 geestelijken, van wie men door hun ambt meer invloed verwachtte, vergezeld van een twintigtal prinsen, mantri's en hadji's, zich met dat doel op den 31sten naar Amoenthaij zouden begeven. Ook deze poging mislukte. De deputatie verkreeg niet dan met moeite toegang en vond HIDAIJAT met eene groote omgeving, waaronder een 200tal hadji's, die hem bereids tot sultan hadden uitgeroepen. HIDAIJAT gevoelde zich, ondanks herhaalde pogingen, tot overreding, niet bij magte om te handelen tegen den wil zijner omgeving, die niet gedoogde dat hij naar Martapoera afkwam. Men stelde hem nogtans een termijn van nader beraad van 20 dagen, ingaande met 13 November. (1)

(1) Bij proclamatie van den opvolgenden commissaris NIEUWENHUYZEN, van 5 Februarij 1860, werd hij eindelijk van zijne waardigheid van rijksbestuurder van Bandjermasin vervallen verklaard.

De aanhang van den gewaanden Sultan Koenino, van wiens zonderlinge optreding te Moening vroeger melding is gemaakt, was aanvankelijk spoedig uiteengegaan; het sneuvelen van de door hem onkwetsbaar gemaakte voorvechters had het vertrouwen in hem geschokt. De daardoor teleur gestelde hoofden, zoo als Antasarie, Amin-Oellah, demang Lehman, Aliakbar en vele anderen, maakten daarvan gebruik om zich in verschillende gedeelten van het Rijk eenen eigenen aanhang te verwerven en door middel van dweepzieke priesters den opstand aan te vuren en levendig te houden. Eene later op nieuw door hem verzamelde magt werd in het laatst van November door onze troepen verslagen, bij welke gelegenheid velen zijner voornaamste aanhangers aan zijne zijde sneuvelden. Sedert was hij met een deel zijner familie spoorloos verdwenen.

Intusschen had de verhouding tusschen den resident en den gouvernements-commissaris reeds spoedig te wenschen overgelaten. Naar aanleiding daarvan was laatstgenoemde, bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 29 Julij, uitgenoodigd om in de behandeling der politieke zaken den resident niet buiten raadpleging te laten en van overleg met denzelve te doen blijken, behoudens zijne bevoegdheid om zoodanig te beslissen als hij zou oirbaar achten, ook wanneer geene overeenstemming tusschen hen mogt bestaan. Ten overvloede werd daarbij tevens bepaald, dat bij onverhoopt belet, ziekte of ontstentenis van den gouvernements-commissaris, de leiding der politieke zaken zou overgaan op den resident. De resident C. J. Bosch kwam niettemin in Augustus terug op een in de vorige maand door hem gedaan verzoek om eervol ontslag uit zijne betrekking, en werd daarop bij een besluit van 3 September benoemd tot resident van Ternate. Ter vermijding van voor de eenheid van het gezag schadelijke verwikkelingen, werd zijne plaats vooreerst onvervuld gelaten, en het civiel en militair gezag bij een besluit van 22 September vereenigd gelaten bij den gouvernements-commissaris, met bevoegdheid om het administratief beheer over te laten aan den secretaris der residentie. De vorige resident van Bentheim, die zich nog steeds te Bandjermasin in het residentiehuis bleef ophouden, werd gelast onverwijld naar Java op te komen. Nadere overwegingen leidde tot de overtuiging dat het wenschelijk was, ook den kolonel Andresen te vervangen. Bij een besluit van 19 October werd derhalve deze hoofdofficier eervol ontheven van de betrekkingen van gouvernements-commissaris, tevens kommandant der troepen in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, en werd tot gouvernements-commissaris aangesteld de resident van Soerakarta F. N. Nieuwenhuyzen, vroeger resident van Riouw. Tot kommandant der troepen, tevens waarnemend resident, werd twee dagen later benoemd de majoor der infanterie G. M. Verspijck. Den 7den en 8sten der volgende maand had de overdragt van het commissariaat en van het kommandement der troepen plaats.

De afgeloopen maanden hadden zich gekenmerkt door een aantal oorlogsfeiten, die echter, door de onvermijdelijke verspreiding onzer magt, elk op zich zelf niet belangrijk genoeg zijn om in dit verslag vermeld te worden. Land- en zeemagt (de laatste sedert het begin van October onder bevel van den luitenant ter zee 1ste klasse R. L. de Haes) wedijverden in moed en volharding. Maar ook de opstandelingen, ofschoon bijna nergens tegen ons bestand, gaven herhaaldelijk blijken van groote onversaagdheid en van een door godsdienstijver aangevuurden moed. Den 30sten Junij bijv. werd plotseling de door onze troepen bezette kraton te Martapoera door een duizendtal van hen aangevallen, die zich in het daarachter gelegen digt begroeid terrein zamengetrokken, twee schildwachten overompeld en de achterpoort opengehakt hadden. En toen de troepen, die juist op de aloen-aloen, vóór den kraton, werden geïnspecteerd, toesnelden om hen te verdrijven, liepen sommigen der muitelingen al dansende tegen de geweren in. Een soortgelijke aanval, maar op kleiner schaal, had in den vroegen morgen van den 26sten Augustus plaats op de nabij Bandjermasin aan de rivier gelegen schans van Thuyll door een vijftigtal gewapenden, die, onverwacht in bootjes genaderd zijnde, een oogenblik zelfs tot in de schans doordrongen. Eenige uren later werd de hoofdplaats zelf door eene bende bedreigd, onder aanvoering van het districtshoofd van de Kween, een onderdeel der hoofdplaats.

Het behoeft naauwlijks gezegd te worden dat geen dezer aanslagen gelukte. Eene zeer ongunstige omstandigheid was mede, dat ook vele heidensche Daijaks uit de gouvernements-districten, en die dus door noch aanhankelijkheid aan een of ander lid van het Bandjermasinsche vorstenhuis, noch door geloofshaat werden opgewekt, de zijde der opstandelingen kozen.

Ofschoon reeds in September, in gedeeltelijke voldoening aan de voorstellen van den toenmaligen gouvernements-commissaris Andresen, eene versterking naar Bandjermasin was gezonden van 166 man infanterie en 20 artilleristen, was de beschikbare magt evenwel onvoldoende voor doortastende bewegingen, en had de nieuwe kommandant

reeds tot de opheffing of inkrimping van enkele posten moeten overgaan. Eerst in December kon van Java uit, zonder ongerief elders, aan de gewenschte magtsversterking door de zending van 3 compagnien infanterie (van het 7de bataillon) gevolg worden gegeven. Terwijl men zich dien ten gevolge bij het eind van het jaar in staat achtte tot beslissende maatregelen op het eigenlijk tooneel van den opstand over te gaan, werd eene tijding ontvangen, die weder tot tijdelijke krachtsinspanning elders moest leiden, namelijk dat het stoomschip *Onrust* bij de kampong Loetong-toehoor, digt bij de zamenvloeijing van de Teweh met de Boven-Barito of Doesonrivier, den 27sten December door een menigte Daijaks uit de bovenlanden in een honderdtal bootjes, aangevoerd door den toemenggoeng SOERAPATI bij een schijnbaar vriendschappelijk bezoek was afgeloopen, en dat de geheele bemanning, bestaande uit 6 officieren en 44 Europesche en 11 inlandsche manschappen, benevens de militaire kommandant, waarnemend civiel gezaghebber van de Doeson- en Bekompaij, de 1ste luitenant C. BANGERT, waren vermoord.

De tijding werd te Bandjermasin aangebragt door een in de genoemde afdeeling te Marabahan gevestigden handelaar, hadji MOHAMAD TAIB, die sedert lang het vertrouwen van den heer BANGERT bezat, en ook op dezen togt als schrijver en zendeling was medegenomen. Naar het schijnt was men van onze zijde misleid door de gunstige ontvangst, die de *Onrust* kort te voren in die streken had genoten; later heeft men zelfs dien hadji van medepligtigheid verdacht gehouden. (1)

Een beslissende maatregel van staatkundigen aard was het besluit van den Gouverneur-Generaal van 17 December 1859, lit. K^3 geheim, waarbij werd bepaald dat het Rijk van Bandjermasin voortaan niet meer in leen ter beheering aan een inlandschen vorst zou worden afgestaan. Dit besluit was hoofdzakelijk gegrond op de overweging dat de afgetreden Sultan ongeschikt was om die waardigheid op nieuw te vervullen, dat de door het Gouvernement bezoldigde rijksbestuurder blijkbaar met de opstandelingen heulde, en hun in 1858 naar Bandong verwijderde oom, Pangeran PRABOE ANOM, zoon van wijlen Sultan ADAM, door zijne vroegere gedragingen alle aanspraak op den troon verloren had, en dat overigens geene afstammelingen van wijlen Sultan ADAM aanwezig waren aan wien het leen van Bandjermasin onder de tegenwoordige omstandigheden met vertrouwen kon worden opgedragen, terwijl het verheffen van eene andere dynastie tot den troon nieuwe verwikkelingen zou doen ontstaan. (2)

---

(1) In Februarij 1860 heeft eene expeditie naar Loetong-toehoor wraak over het gebeurde genomen; maar het mogt niet gelukken den toemenggoeng SOERAPATI op het spoor te komen. De *Onrust* bleek reddeloos gezonken te zijn en is later door het doen springen eener kruidkist vernield.

(2) Als een uitvloeisel van dit gouvernements-besluit van 19 December 1859 heeft de commissaris NIEUWENHUYZEN, bij een besluit van 11 Junij 1860, onder 's Gouvernements nadere goedkeuring, het zelfbesturend rijk van Bandjermasin verklaard te zijn vervallen en de daartoe behoorende landen gehecht aan het reeds bestaande regtstreeksche gebied van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo. De commissie, aan welke het bestuur van het Rijk van Bandjermasin sedert Junij 1859 was opgedragen, werd onder dankbetuiging opgeheven, en het land werd verdeeld in drie afdeelingen, de eerste Kween genaamd, te besturen onmiddellijk door den resident, en elk der twee overige, Amoenthaij en Martapoera, onder het gezag van den resident, door een adsistent-resident bijgestaan, even als de resident door zoovele controleurs als blijken zouden noodig te zijn, en door inlandsche ambtenaren met den titel van regenten voor elk der beide laatstgenoemde afdeelingen en van ronggo voor de afdeeling Kween. Zoowel de betrekking van resident als die van adsistent-resident en van controleurs worden tot nog toe waargenomen door militaire officieren. Volgens een besluit van het eind van September 1861, achtte het Indisch Bestuur destijds het oogenblik nog niet gekomen om deze beschikking en de verdere gelijktijdig door den commissaris gemaakte regelingen omtrent de bevestiging van de apanages der inlandsche grooten, die niet aan den opstand hebben deel genomen, en omtrent de politie en justitie, uitdrukkelijk te bekrachtigen.

De opstand duurde in 1860 en 1861 steeds voort, maar werd toch allengs, door oprigting van een aantal kleine maar voldoende sterkten, waartoe de uitbreiding der expeditionaire magt meer en meer gelegenheid gaf, en door voortdurende krijgstogten tot verjaging van den vijand, naar de oostelijke en noordelijke grenzen teruggedrongen. Demang LEHMAN, die met pangeran ANTASARIE tot de voornaamste aanvoerders behoorde, is onlangs door gebrek aan levensmiddelen en ammunitie gedrongen in onderwerping gekomen en men heeft gemeend op den door hem afgelegden eed van getrouwheid genoegzaam staat te kunnen maken om hem, van het noodige voorzien, naar zijne voormalige medestanders terug te zenden, ten einde ook hen tot inkeer te brengen. Ook een aantal mindere hoofden heeft zich overgegeven, en de magt der opstandelingen is blijkbaar zeer verzwakt. De sultan van Koetei, wiens Rijk westelijk grenst aan de bovenlanden der Doeson-rivier, en die reeds vroeger beloofd had mede te werken tot een gemeenschappelijken aanval tegen SOERAPATI, maar toen onder voorwendsel van kwade voorteekens zijne krijgsbenden had teruggehouden, heeft volgens de laatste berigten aan zijne belofte voldaan; van den uitslag is echter nog geen berigt ontvangen.

Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

Gouvernementslanden. De rust liet gedurende 1859 eenigermate te wenschen over. De bevolking der noorderdistricten werd geruimen tijd in zekere spanning gehouden door eene vrij aanzienlijke Bonische legermagt, welke met een inval dreigde, doch eindelijk door onze troepen met een gevoelig verlies tot aan de grenzen van Lamoeroe werd verdreven. De moord in dezelfde districten op een Europeschen korporaal gepleegd bragt het bestaan aan het licht van eene bende boosdoeners, tegen welke onmiddellijk de noodige maatregelen werden genomen.

In de zuiderdistricten weigerde de uit zijne betrekking ontslagen regent van Glissong de ornamenten van zijn ambt af te geven, waarmede hij vervolgens bij de verschijning van troepen is gevlugt, door een groot deel der bevolking gevolgd wordende. Ook in het district Polombanking sloeg de bevolking, ten gevolge van gevergde koelielevering, tot openbaar verzet over, waarbij de gezaghebber der zuiderdistricten vermoord werd. Dit had eene militaire beweging ten gevolge, waarna de uitgeweken bevolking allengs terugkeerde.

Op de hoofdplaats Macassar bleven handel en scheepvaart steeds toenemend. De belangrijke aanvoer van Chinesche nieuwelingen had beperkende bepalingen uitgelokt, in dien geest, dat slechts handelaren en bruikbare ambachtslieden werden toegelaten.

Boni. Over de gebeurtenissen, dit Rijk betreffende, wordt uitvoerig gehandeld in hoofdstuk D, § 5, van dit verslag.

De overige tot het gouvernement van Celebes behoorende Rijken of Rijkjes leverden weinig meldenswaardig op. Goa en Sanraboni boden bij den krijg tegen Boni hulp aan het Gouvernement, maar hunne aanbiedingen werden beleefdelijk afgewezen, daar het verkieslijk en voldoende voorkwam uitsluitend eigen legermagt te bezigen. Ook van andere rijkjes werden blijken van goede gezindheid ontvangen. Alleen van Soping werd bepaaldelijk vermoed, dat het Boni ondersteunde.

Aan den Sultan van Boeton werd 's Gouvernements tevredenheid betuigd voor de verleende hulp bij het daarstellen van eene steenkolenloods en voor zijne zorg tot wering van zeeroof.

Gouvernement der Molukken.

Residentie Amboina. Volgens getuigenis van den gouverneur der Molukken heerschten in de residentie Amboina over het algemeen rust en tevredenheid en nam de binnenlandsche handel, even als in het vorig jaar, toe. De afdeeling Boeroe werd echter zeer door ziekten geteisterd. Op het groote maar schaars bevolkte eiland Ceram trachtte de gouverneur 's Gouvernements invloed, tot handhaving der rust en tot bevordering van den landbouw, uit te breiden; maar niet altijd met het gewenschte gevolg (1).

Op de noord- en noord-westkust hadden zich echter, naar berigt wordt, vrijwillig eenige bergstammen onder het Europeesch toezigt gevestigd, en een vroeger steeds vijandige stam had niet alleen aangenomen cacao en koffij te planten, maar zelfs om mede te werken aan een weg dwars over het eiland.

Residentie Banda.

De toestand der perkeniers was in 1859 bevredigender dan sedert jaren het geval was, zoowel door een zeer ruimen oogst als door de gunstige beschikkingen, die het Gouvernement te hunnen aanzien nam, en waarvan in de IVde afdeeling, § 4, van dit hoofdstuk nader melding wordt gemaakt. Ook de gelden, voor de vrijverklaarde slaven (niet-perkhoorigen) ontvangen, bragten veel verbetering in hun geldelijken toestand.

Ter hoofdplaats werd in de maand Junij eene zamenspanning onder de bannelingen ontdekt, welke moord en plundering van de Europesche bewoners ten doel had. Door aangifte van een der zaâmgezworenen werd het onheil in tijds voorkomen; de schuldigen zijn naar verdienste gestraft.

---

(1) In September 1860 braken op de zuidkust van Ceram weder ongeregeldheden uit, die niet dan na vrij ernstigen tegenstand bedwongen werden. De hoofdoorzaak daarvan werd gezegd te zijn het kakianverbond, waaromtrent zie het verslag over 1856, bladz. 33.

De tot deze residentie behoorende Aroë- en Zuidwester-eilanden werden dit jaar door een gouvernements-ambtenaar bezocht, bij welke gelegenheid de bevolking van de kampong Watelee (op de eerstgenoemde eilandengroep) op eene ergerlijke wijze het Nederlandsch gezag miskende, hetgeen tot eene tuchtiging van die plaats aanleiding gaf (1). De handel van Boeginezen, Chinezen, Macassaren enz. met de Aroë-eilanden nam steeds toe. Ook de handel op de Zuidwester-eilanden bleef steeds levendig.

Tusschen Letti en Wetter mogt het gelukken een langdurigen oorlog te doen ophouden.

Residentie Ternate. Den 20sten November 1859 overleed de Sultan van Ternate Tadjoel Moelki Amiroedin Iskander Kaolani Sjah Poetra Mohamad Djin, in ongeveer 84jarigen ouderdom. In den aanvang des jaars was hij, te gelijk met den Sultan van Tidore, benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Het Gouvernement verloor in hem een zijner trouwste bondgenooten. Ten einde gelegenheid te hebben de wenschen der bevolking na te gaan en een aantal misbruiken uit den weg te ruimen, werd nog geen ander tot Sultan verheven, maar het bestuur onder toezigt van den resident voorloopig opgedragen aan eenen rijksraad, te zamen gesteld uit den djoegoegoe (rijksbestierder), den kapitan-laut (bevelhebber der zeemagt) en den hoekoemsoasio (het hoofd der politie), bijgestaan door den inlandschen secretaris (2).

De rust bleef ongestoord. Alleen onder de bevolking van Khouw (Almaheira) brak ten gevolge van knevelarijen van Ternataansche prinsen een opstand uit; maar deze werd spoedig door de persoonlijke tusschenkomst van den resident gedempt. In het begin des jaars slaagde deze er ook in, om tusschen de op het Ternataansch gedeelte van Celebes gelegen landschappen Tomboekoe en Tomori langdurige oneenigheden te beslechten en een naar het scheen duurzamen vrede tot stand te brengen.

De in 't vorig jaar verkozen radja van Bangaai scheen alle blijken van geschiktheid te geven.

Voor het hoofd der *zoogenaamde* »Macassaren en vreemde Oosterlingen" te Ternate werd eene instructie vastgesteld, die opgenomen is in het *Indisch Staatsblad* van 1859, onder n°. 20 (3).

Residentie Menado. De berigten omtrent den staat van rust en tevredenheid in de Minahassa luiden weder gunstig. Zelfs de anders zoo talrijke geschillen over grensscheidingen deden zich dit jaar niet voor. Ook van zeeroovers werd niets vernomen. Aardbevingen waren talrijker dan in vorige jaren, maar rigtten er geene belangrijke schade aan. Daarentegen werd deze residentie gedurende drie dagen door een orkaan geteisterd.

In de westwaarts langs de noordkust van Celebes gelegen landen hadden mede nergens rustverstoringen plaats, en had men ook van zeeroovers weinig of niets te lijden. Met een dezer Staatjes — Bolang-itang — werd dit jaar, ter aanvulling van het contract van 1857, eene overeenkomst gesloten, waarbij de radja en rijksgrooten zich verbonden tot het vragen van 's residents toestemming alvorens aan Westersche of Oostersche vreemdelingen gronden af te staan of hun vergunning te verleenen tot mijn-ontginning of tot vestiging buiten de havens. (4)

Even als in de meeste der bovenbedoelde Staatjes het geval was, bleef ook op de Sangir- en Talaut-eilanden de maatschappelijke toestand weinig gunstig. De zendelingwerklieden, die zich in 1858 op de eerstgenoemde eilanden gevestigd hebben, mogten nog niet vele vruchten van hun werk zien. Op de Talaut-eilanden waren onderscheidene kampongs met elkander in oorlog.

---

(1) Vergelijk hoofdstuk D, afd. II, § 5, van dit verslag.

(2) In 1861 is het sultansbestuur hersteld en de kapitan-laut prins Mohamad Arsad, tweede zoon van den overleden vorst, tot sultan verheven. De oudste zoon kon uit hoofde zijner blindheid niet voor den troon in aanmerking komen.

(3) Blijkens art. 2 dier instructie worden onder Macassaren en vreemde Oosterlingen op Ternate gerangschikt alle inlanders, landzaten of inboorlingen van den Nederlandsch-Indischen Archipel, die zich buiten het gewest, van waar zij oorspronkelijk afkomstig zijn, te Ternate ophouden, buiten de leiding van de plaatselijke hoofden der inheemsche bevolking en zonder zich met haar te hebben vermengd.

(4) Deze overeenkomst is reeds aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXXI van de stukken der zitting 1860-1861.

Van de Gorontalosche landschappen luiden de berigten gunstiger. Hoewel er nog vele gewenschte veranderingen aan den tijd moesten worden overgelaten, was er toch allerwege verbetering en vooruitgang zigtbaar. De landbouw nam zelfs zoo zeer toe, dat in het volgende jaar vermoedelijk rijst voor den uitvoer zou beschikbaar zijn.

Timor. (1)

Zoo als in het vorig verslag is gezegd, zijn het op het eigenlijke Timor, voornamelijk de nabij het Bestuur gevestigde radja's, die gunstig jegens hetzelve gestemd zijn. Van de overige werden nogtans geene moeijelijkheden ondervonden. Alleen de houding van den zoogenaamden Keizer van Groot-Sonnebait was weder niet naar wensch. In 1857 had hij zich reeds, onder den invloed van den aan hem ondergeschikten fettor van Takaïp, afkeerig getoond om met het Bestuur te onderhandelen over het vereffenen van met dien fettor gerezen geschillen; doch na den afloop der deswege naar Takaïp gerigte expeditie (zie het verslag over 1857, bladzz. 48—51) blijken gegeven van ontzag en eerbied voor het Gouvernement. Hij beloofde dan ook dit jaar naar Koepang te zullen opkomen, indien hem tot zijne veiligheid een gouvernements-zendeling wierd toegezonden. Toen echter hieraan voldaan was, verklaarde hij nooit het ernstig voornemen te hebben gehad om zich bij het Bestuur te vervoegen. Zijne fettor's daarentegen worden gezegd het Gouvernement thans zeer te zijn toegedaan en zich van het gezag van den Keizer geheel te hebben losgemaakt.

Op Rotti, Savoe en Allor heerschte steeds rust. Op Solor en te Larentoeka (oostkust van Floris) gaven eenige twisten aanleiding tot kleine inlandsche oorlogen. Even als verschillende radja's of fettors op Timor, Rotti en Semauw in 't laatst van 1858, werd dit jaar een radja van Rotti voorzien van eene acte van bevestiging, na alvorens eene verklaring te hebben afgelegd en beëedigd, houdende erkenning van Nederlands oppergezag en belofte van naleving der bestaande contracten (2).

Bali en Lombok.

De gecommitteerde voor deze eilanden, tevens adsistent-resident van Banjoewangie, bezocht in den loop van het jaar alle Rijkjes op Bali en werd overal met de meeste onderscheiding behandeld. Bij die gelegenheid mogt het hem gelukken de tusschen eenige Rijkjes bestaande vijandschap te doen ophouden. Zoo kwamen met dat doel door zijn toedoen verdragen tot stand tusschen Tabanan en Boeleleng, en tusschen Bangli en Gianjar, terwijl Boeleleng ook tractaten sloot met Bangli en Karang-assem. Daarentegen was de verhouding van Mengoei tot Tabanan en van Gianjar tot Kloengkoeng en Badoeng steeds oorlogzuchtig; maar nergens kwam het tot strijden.

De groote en overwegende invloed op de overige vorsten van Bali, welken men vroeger gewoon was aan den dewa-agoeng van Kloengkoeng toe te schrijven, bleek hem volstrekt niet te bestaan. Volgens zijn gevoelen hecht men, buiten Kloengkoeng en Mengoei, in werkelijkheid weinig of niets aan diens raadgevingen en nog minder aan zijne goed- of afkeuring.

In Boeleleng bleef de in 't vorig verslag vermelde verwijdering van Njoman Gempol en van eenigen zijner aanhangers van gunstigen invloed op de stemming jegens het Gouvernement. De gecommitteerde zag daarvan het bewijs in de ondervonden medewerking bij het regelen en verbeteren van onderscheidene zaken.

In Djembrana was de stand van zaken over het algemeen mede naar wensch. Handel en welvaart waren er toegenomen. Verschillende aangelegenheden werden ook hier door den gecommitteerde geregeld.

In de beide laatstgenoemde landschappen zijn, gelijk vroeger is gezegd, gouvernements-ambtenaren gevestigd.

Ook op Lombok werd de gecommitteerde naar wensch ontvangen en behandeld, niettegenstaande tusschen het Gouvernement en de vorsten eenige spanning bestond over hunne weigering om een nieuw contract te sluiten. Overigens gaven zij wel bewijzen van welwillendheid.

---

(1) Vergelijk over de regeling der grensscheiding met Portugal hoofdstuk A hiervóór.

(2) Deze verschillende acten zijn aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LV van de zitting 1859-1860, en onder n°. LXXI van 1860-1861.

IV. Mededeelingen overeenkomstig de voorschriften van het Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indie.

§ 1. *Cultuurstelsel.* (art. 56.)

Bijzonderheden, dit onderwerp betreffende, zijn vermeld in hoofdstuk N, afdeeling 1. Ter vermijding van herhalingen wordt derhalve daarheen verwezen. Alleen zij hier aangeteekend dat de suikercultuur, in afwachting eener definitive regeling, waartoe in het begin van dit jaar voorstellen door de Indische Regering aan het Opperbestuur waren ingediend, behalve enkele kleine wijzigingen van huishoudelijken aard, op den bestaanden voet werd gelaten.

Overigens zal uit het aangehaalde hoofdstuk N kunnen blijken, dat voordurend verbeteringen worden aangebragt bij de op hoog gezag ingevoerde cultures, in het belang van de daarbij betrokken bevolking, gelijk onder andere met dat doel dit jaar weder nieuwe pakhuizen werden opengesteld voor den inkoop van koffij, terwijl elders tot verplaatsing van pakhuizen is overgegaan, ten einde de inlevering van het product in de binnenlanden te vergemakkelijken.

§ 2. *Persoonlijke diensten.* (art. 57.)

In het vorig verslag, bladzz. 17 en 18, is reeds medegedeeld dat de hoofden van gewestelijk bestuur op Java (met uitzondering der niet onder regtstreeksch bestuur staande residentien Soerakarta en Djokdjokarta) dit jaar bij eene reeks van besluiten, onder dagteekening van 6 September, door den Gouverneur-Generaal werden gemagtigd om voorloopig de heerediensten in hun gewest te blijven regelen overeenkomstig de staten, door hen ingediend naar aanleiding van het Indisch besluit van 10 April 1856, n°. 4. Volgens de bij het eind van het jaar deswege ingediende rapporten was de werking dier herziening allezins gunstig. Overeenkomstig de daartoe strekkende aanschrijving (opgenomen in het *Bijblad van het Indisch Staatsblad* onder n°. 741), had men zich allerwege (1) beijverd die diensten, welke kunnen worden gerangschikt onder de *bijzondere* — dat is die welke dagelijks en naar gelang der behoefte door een deel der bevolking bij beurten worden verrigt — onder vaste regelen te brengen, en derzelver waarneming aan bepaalde personen of beurtelings uitkomende bewoners van bepaalde dessa's op te dragen. Dien ten gevolge was reeds in verschillende gewesten de verligting in deze diensten tot stand gebragt, voornamelijk door inkrimping van het aantal dienstdoenden bij de inlandsche hoofden. Met opzigt tot de *algemeene* diensten — dat is die, waaraan de gezamenlijke bevolking deel moet nemen — werden de bij het besluit van 10 April 1856, n°. 4, voorgeschreven regelen gevolgd, en bepaaldelijk gewaakt dat de arbeid aan groote werken van algemeen nut, hetzij met of zonder tegemoetkoming, niet belemmerd wierd voor den rijstoogst of het werk aan andere cultures.

Ook op Madura (afdeeling Pamakassan) was in 1859 de nieuwe regeling der heerediensten in werking gekomen, met het gevolg dat nu met gemak en zonder eenig bezwaar dezelfde diensten door de geheele bevolking werden verrigt, welke vroeger uitsluitend op de bevolking in en om de hoofdplaats drukten en door haar met groote moeite werden waargenomen.

Onder de verdere beschikkingen, die in den loop van het jaar ten aanzien van de heerediensten genomen werden, zijn te vermelden:

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 16 Maart 1859, n°. 20, waarbij is bepaald dat voortaan de indigo-fabrieken met de tot dezelve behoorende pak- en kookhuizen zullen worden daargesteld, hersteld, verbeterd en onderhouden voor rekening van den lande, voor zoover een en ander niet kan geschieden door heeredienst der bij de indigo-cultuur ingedeelde bevolking, met dien verstande, dat onder den naam van heeredienst niet worde begrepen gedwongen levering van materialen;

de aanschrijving van 24 Maart 1859, aan den directeur der burgerlijke openbare werken (*Bijblad op het Staatsblad*, n°. 708), waarbij is beslist, dat voor de oprigting de vernieuwing, de herstelling en het onderhoud van de wachthuizen langs de groote wegen in de gewesten bewesten de rivier Tjimanok zal worden voortgegaan met gebruik te maken van de heerediensten der bevolking van de particuliere landerijen;

---

(1) Met uitzondering van Bantam, waar, ten gevolge van het vragen van nadere inlichtingen door den resident, de nieuwe regeling eerst met den aanvang van 1860 zou in werking komen.

de aanschrijving van 28 November 1859 aan den directeur der burgerlijke openbare werken (*Bijblad* n°. 815), waarbij, uit overweging dat zoowel het bewaren als vervoeren van gevangenen van oudsher geacht werd tot de verpligte heerediensten te behooren, is te kennen gegeven dat voortaan, met uitzondering van de hoofdplaatsen Batavia, Samarang en Soerabaija, de koeliediensten bij de oprigting van gevangenissen te bezigen, even als die voor bruggen en wegen, overal als verpligte diensten kunnen worden aangemerkt; waarvoor eene tegemoetkoming van 12½ cent per koelie daags voldoende is.

Het beginsel om geene landswerken, niet vallende in de termen om in heeredienst te worden daargesteld en onderhouden, in gedwongen arbeid, al is het tegen betaling, te doen ten uitvoer leggen, wanneer niet is aangetoond dat tegen redelijke betaling zonder dwang materialen en arbeid ter plaatse, waar benoodigd, niet verkrijgbaar zijn, bleef gehandhaafd. Ondanks herhaalde pogingen was het echter in sommige gewesten weder niet mogelijk een voldoend aantal vrije werklieden te bekomen.

In verband daarmede behoort nog te worden vermeld:

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 1 Februarij 1859, n°. 25, waarbij den resident van Bezoekie, in navolging van hetgeen in het vorig jaar reeds voor de residentie Kedirie was geschied, een maatstaf is gesteld voor het doen verstrekken van arbeiders ten behoeve van 's lands werken. Daarbij wordt namelijk magtiging verleend om tot zoodanige verstrekking, tegen een dagloon van hoogstens 12½ cent per man, eerst dan over te gaan wanneer voor een loon van 25 cents daags geene voldoende vrijwilligers te bekomen zijn, genegen om gedurende de gewone werkuren den gevorderden arbeid aan 's lands werken te verrigten; (1)

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 17 Augustus 1859, n°. 56 (*Bijblad* n°. 735), waarbij wordt ontwikkeld en voor de houtstapelplaatsen Korgan en Karangtenga (residentie Rembang) wordt toegepast het beginsel, dat gedwongen arbeid even hoog betaald moet worden als vrijwillige. (2)

Omtrent de heerediensten in de gewesten buiten Java en Madura komen in de verslagen van de hoofden van het gewestelijk bestuur de volgende bijzonderheden voor.

Sumatra's Westkust.

Betaalde diensten. Deze bepalen zich tot het leveren van koelies voor in dienst reizende ambtenaren en militairen, zoomede het vervoeren van gouvernementsgoederen langs wegen waar geene transportondernemingen voor den overvoer van gouvernementsproducten enz. bestaan; voorts in het leveren van werklieden en materialen voor de burgerlijke en militaire bouwdepartementen, voor zooveel die niet door vrijwillige levering kunnen verkregen worden. Al die diensten worden behoorlijk betaald, arbeiders en materialen in evenredigheid van hetgeen bij vrijen arbeid gewonnen wordt, en volgens de tariven; en de koelies voor transporten met 25 cents per étappe, overeenkomstig de bepalingen.

Onbetaalde diensten. Deze zijn hier geenszins bezwarend en bestaan in het daarstellen en onderhouden van wegen, bruggen, passerloodsen, wachthuizen en schoollocalen voor de inlandsche jeugd. De daarvoor benoodigde ijzerwerken worden echter veelal door het

---

(1) Voor Cheribon en Soerabaija waren voorstellen omtrent de wijze van voorziening in de behoefte aan arbeiders bij het eind van het jaar nog aanhangig. Zie ook hoofdstuk D, afd. I, § 7 en afd. II, § 4*f*.

(2) Bij eene nadere verklaring deswege (te vinden in het *Bijblad* n°. 875) heeft het Indisch Bestuur te kennen gegeven, dat gedwongen arbeid tweeledig is: 1°. arbeid in *heeredienst* in de gevallen bij de adat en de daarop gegronde bepalingen en voorschriften aangewezen, bijv. het onderhoud van bruggen en wegen, welke arbeid eene op de bevolking rustende belasting is; en 2°. arbeid aan werken, welke *niet* vallen in de termen om in heeredienst te worden uitgevoerd, doch waarbij men zich genoopt ziet om, bij ontstentenis van vrijwillige arbeiders, daartoe gedwongenen te werk te stellen; dat de onder 1°. genoemde arbeid uit zijnen aard onbeloond is; maar dat de Staat in vele gevallen de arbeiders eenigzins pleegt te gemoet te komen door het toekennen van een dagloon, voldoende tot levensonderhoud; welk dagloon is bepaald op 12½ cent; dat daarentegen de onder 2°. bedoelde werken geheel moeten komen ten laste van den Staat, en deze de volle waarde van het werk moet betalen, onverschillig of het door vrijwillige dan wel door gedwongen arbeiders verrigt wordt. Alleen op deze werken zag dus het besluit van 17 Augustus 1859.

In het vorig verslag, bladz. 18, werd medegedeeld dat een onderzoek was bevolen omtrent de zoogenaamde *regents-*, *particuliere* óf *negorij*-postpaarden. Naar aanleiding daarvan wordt hier aangeteekend dat voorstellen zijn gedaan tot gedeeltelijke intrekking dezer posterijen, welke voorstellen thans hier te lande in overweging zijn, in verband met de voorgenomen nieuwe organisatie der gouvernements-posterijen. (Zie hoofdstuk L, afd. IV, § 1 *c*.)

Gouvernement geleverd, terwijl het toezigt en de leiding door de ambtenaren wordt uitgeoefend. Voorts rust op de bevolking nog de verpligting van het bewaken van gouvernements-eigendommen en gebouwen, voor zooveel die niet binnen de forten, militaire kampementen en versterkingen gelegen zijn, en het schoonhouden der etablissementen.

De hoofden hebben geen regt heerediensten van de bevolking te vorderen. En de bevolking, die vaak om beuzelingen, wanneer zij zich door de hoofden verongelijkt of in haar regt verkort acht, hare klagten bij de besturende ambtenaren inbrengt, zou aan zoodanige vorderingen in den regel ook niet voldoen.

Onderling hulpbetoon is evenwel onder de Maleijers gebruikelijk, en dit brengt mede, dat over het algemeen aan de hoofden hulp wordt verleend bij het bouwen van woningen, het bewerken van sawah's en bij het vieren van feesten. Dit heeft echter geheel vrijwillig plaats en hangt grootendeels af van de mate waarin de hoofden de achting en het vertrouwen van hunne onderhoorigen genieten. Misbruiken zijn in dezen niet te vreezen, want de bevolking, die eene groote mate van onafhankelijkheid tegen over hare hoofden bezit, heeft hoegenaamd geene neiging die te verliezen.

Bezwaren voor de bevolking. Alle heerediensten, zegt de gouverneur, hoe weinig drukkend ook, hebben uit haren aard en wel voornamelijk ten gevolge van de daarmede gepaard gaande ongelijkmatige verdeeling van arbeid en verspilling van volkskrachten, eigenaardige bezwaren; zoo ook hier. Maar wanneer men in aanmerking neemt, dat de bevolking van dit gouvernement hoegenaamd geene belasting van welken aard ook (1) opbrengt, en met uitzondering van de koffij geheel vrijwillig beschikt over hetgeen zij teelt en voortbrengt, en dat zelfs de verpligting om de koffij aan het Gouvernement te leveren voor haar veel grootere voordeelen afwerpt dan zulks bij vrije beschikking vroeger ooit het geval was, dan mag men gerustelijk en zonder eenige overdrijving beweren, dat de verpligtingen, die op de bevolking van Sumatra's Westkust rusten, al zeer gering zijn, en er maar zeer weinig volkeren zullen kunnen worden aangewezen, die onder een behoorlijk en geregeld bestuur zoo zeer bevoorregt zijn.

Poging tot regeling. In het begin van 1859 is door de hoofden en bevolking van het district Lintou en Boea (Padangsche bovenlanden), in overeenstemming met den controleur aldaar, eene proef genomen om, in stede van persoonlijken arbeid, een vast getal bezoldigde werklieden tot het verrigten van de noodige werkzaamheden aan wegen en bruggen in dienst te stellen, waartoe eene opbrengst van 20 cents 's maands of f 2,40 's jaars door iederen werkbaren man gebleken is ruim voldoende te zijn. Hoofden en bevolking zijn met deze regeleng, die geheel van huishoudelijken aard is, zeer ingenomen, en zij werkt in aller belang uitmuntend. Elders is de toestand dezelfde gebleven en hebben geene andere pogingen tot regeling in dezen plaats gehad, dan dat steeds getracht wordt de heerediensten zooveel mogelijk gelijkmatig te verdeelen en zoo min mogelijk drukkend te doen zijn.

De bovenbedoelde regeling in het district Lintou en Boea kan als remplacering worden aangemerkt. Elders heeft nu en dan individuele remplacering plaats, maar geheel vrijwillig en buiten bemoeijenis van het Bestuur.

Invloed van onbeloonde diensten op de welvaart en de ontwikkeling van landbouwers en hun bedrijf. Gelijk hierboven reeds gezegd is, zijn de gedwongen diensten zoo gering en weinig drukkend, dat daardoor geen noemenswaardig nadeelige invloed op de welvaart en de ontwikkeling der bevolking ondervonden wordt, terwijl daar, waar die inderdaad drukkend en bezwarend zouden kunnen zijn, zoo als in sommige streken van de residentie Tappanolie, waar de bevolking gering is en de werkzaamheden belangrijk zijn, van gouvernementswege tegemoetkoming op afdoende wijze wordt verleend.

Benkoelen.

Vergelijk het verslag over 1855, bladz. 21.

Lampongsche districten. Onbetaalde diensten worden hier gevorderd voor het onderhoud van den grooten weg, de voornaamste binnenwegen en de bruggen, voor het

(1) Behalve de in- en uitgaande regten en de weinige verpachte belastingen, vermeld in *Indisch Staatsblad* 1857, n°. 105.

overbrengen van brieven en voor het begeleiden van ambtenaren en politie-dienaren op reizen. Voor de gouvernementswerken worden koelies gevorderd tegen betaling van 20 cents daags. Voor het een en ander komt de werkbare bevolking niet meer dan eens in de tien dagen uit.

Palembang.

Blijkens het verslag over 1857, bladz. 37, is de binnenlandsche bevolking verpligt kosteloos te verrigten de hantaran- of geleide-diensten, het onderhoud van bruggen, wegen en étappe-plaatsen en het bevaarbaar houden der rivieren, alsmede bij de civile gebouwen wachtvolk te geven, dat tevens voor het gewoon onderhoud zorgt.

Ten dienste van het militair transport-etablissement werden in 1859, even als in 1858, geregeld opgeroepen 300 koelies daags, hetgeen in gewone omstandigheden voldoende kan worden geacht. Alleen in het begin van het jaar, tijdens de onlusten in de Lematang-oeloe, heeft men tot buitengewone koelie-ligtingen moeten overgaan, zoowel tot het vervoeren van oorlogsbehoeften als tot het begeleiden van troepen. Ook het bezetten van de Ampat-lawang en Redjang heeft tot eene buitengewone koelie-ligting aanleiding gegeven. De koelies van het transport-etablissement ontvingen $1^1/_4$ Amsterd. pond rijst en $^1/_{16}$ pond zout daags voor hunne voeding, doch geene betaling in geld.

Van de dienstpligtigen worden door de ambtenaren behoorlijke registers aangelegd en aan dezen is opgedragen toe te zien, dat door de hoofden te dien aanzien geene knevelarijen of geldheffingen geschieden.

Celebes en onderhoorigheden.

Vergelijk het verslag over 1855, bladz. 21.

Menado.

Voor dit gewest is bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 1 November 1859, met wijziging in zoover van dat van 3 September 1850 (vermeld op bladz. 21 van het verslag over 1855), bepaald, dat alle diensten, niet uitdrukkelijk gerangschikt onder de eigenlijke heeredienston, welke ten behoeve van het Gouvernement van de inlandsche bevolking in de Minahassa benoodigd zijn, zooveel mogelijk behooren te geschieden in vrijwilligen arbeid; dat wanneer het onvermijdelijk is, voor die diensten gedwongen of niet vrijwilligen arbeid van de bevolking te vorderen, alsdan daarvoor zal worden betaald een loon van $12^1/_2$ tot 25 cents daags, naar gelang der plaatselijke gesteldheid en den aard van het te verrigten werk, in elk geval door den resident van Menado te regelen, met inachtneming van gepaste spaarzaamheid en met het oog op het belang der bevolking; dat, gerekend van 1°. Januarij 1860, ten behoeve van particulieren geen gedwongen arbeid van de bevolking mag worden gevorderd, noch transportmiddelen door tusschenkomst van het Bestuur mogen worden verstrekt; dat op dit verbod voor alsnog eene uitzondering kan worden gemaakt voor het lossen en laden der pakketbooten, tot welk einde, voor zooveel onvermijdelijk is, van bestuurswege hulp kan worden verleend tegen betaling van een loon van minstens 25 cents daags, met vrijlating aan den resident van Menado om naar gelang van omstandigheden en den aard ter te verrigten werkzaamheden dat loon op een hooger bedrag te stellen, mits niet overschrijdende 35 cents daags; dat voor het transporteren van gouvernementsgoederen, alsmede van bagage en reismiddelen van in dienst reizende landsdienaren, zendelingen en inlandsche hoofden, door middel van dragers (koelies) over de diensten der inlandsche bevolking kan worden beschikt, tegen betaling van twee centen aan elken man voor elken paal afstands.

Voorts is bij dat besluit aan den resident van Menado te kennen gegeven, dat, aangezien het der Regering gebleken is, dat te Menado eene eigenlijke klasse van koelies, zoo als die elders wordt aangetroffen, ontbreekt, en de gewone dagelijksche koeliearbeid aldaar mitsdien wordt verrigt door landbouwende inlanders van de Minahassa, de Regering verlangt dat zooveel mogelijk gewaakt worde, dat de hoofden geene belemmeringen in den weg leggen voor hunne ondergeschikten, om buiten de cultuurdiensten hunne diensten aan particulieren te verhuren, met aanschrijving, de meeste publiciteit te geven aan art. 3, § *b*, van zijn besluit van 30 Julij 1858, n°. 85, waarbij de controleurs bij het binnenlandsch bestuur in de residentie Menado zijn aangeschreven om

aan de inlandsche hoofden in hunne afdeelingen bekend te maken, dat het des residents uitdrukkelijk verlangen is, dat van hunne zijde niet worden tegengewerkt de pogingen van particulieren om, zonder tusschenkomst der hoofden, zich van vrijwillige koelies te voorzien, mits die koelies geene negorijdiensten te verrigten hebben.

Ternate.

Vergelijk het verslag over 1855, bladz. 22.

Amboina.

De voorgenomen verbeterde regeling van de heerediensten in de residentie Amboina, waarvan in de verslagen over 1855 en 1857, bladzz. 22 en 37, sprake was, bleef nog in behandeling. (1)

Banda.

Buiten de perkhoorigen en bannelingen bestaan de inlandsche bewoners der Banda-eilanden alleen uit burgers, van welke geene andere diensten gevorderd worden dan bij de schutterij.

De inlandsche bevolking van Ceram en de overige daarbij gelegen eilanden is slechts gehouden, tegen betaling eenige duizende atappen (dakbedekking) te leveren voor het onderhoud der civile en militaire gouvernementsgebouwen op Neira.

Van de overige gewesten zijn geene bijzonderheden omtrent dit onderwerp vermeld gevonden.

§ 3. *Landrente* (art. 59).

De bij art. 59 van het regeringsreglement voorgeschreven nieuwe regeling der grondslagen voor den aanslag in de landrente maakte een punt van overweging uit bij de hoofden van gewestelijk bestuur op Java en Madura, binnen wier gebied deze belasting bestaat, dat is in alle residentien, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, de Preanger regentschappen, de Vorstenlanden en Banjoewangie. (2)

In het regentschap Pamakassan (Madura), dat sedert 1857 onder ons regtstreeksch bestuur staat, had reeds in het vorige jaar eene voorloopige heffing plaats gehad. Thans werd onder andere deze belasting aldaar voor goed ingevoerd bij ordonnantie van 23 Julij 1859 (*Indisch Staatsblad*, n°. 54) (3), op den voet van het bepaalde bij *Indisch Staatsblad* van 1819, n°. 5, en 1856, n°. 8. Daar tevens alle vroegere belastingen werden ingetrokken, en aan de ambtenaren was aanbevolen, vooral in den aanvang met groote gematigdheid te werk te gaan, heeft de overgang geleidelijk en met goede gevolgen plaats gehad en was de bevolking er zeer mede ingenomen.

Ook in Madioen, Kedirie en Patjitan had de invoering der landrente, krachtens de in het vorig verslag vermelde ordonnantien van 1858, n°. 46, 117 en 118, dit jaar plaats, zonder belangrijke bezwaren op te leveren.

Het bedrag van den aanslag in elk gewest van Java en Madura wordt vermeld in bijlage lit. P, de opbrengst der zoogenaamde landelijke inkomsten in het algemeen in hoofdstuk L, 2de afdeeling, § 5 *b*.

§ 4. *Slavernij*. (art. 115.)

Naar aanleiding van art. 115 van het regeringsreglement, 't welk de afschaffing der

---

(1) Ook volgens de laatste berigten.

(2) Het rapport, door den directeur der cultures naar aanleiding dezer raadpleging uitgebragt, is in April 1861 aan de overweging van den Raad van Nederlandsch Indie onderworpen. In afwachting der verdere behandeling in Indie zijn eenige opmerkingen, tot welke de lezing van dit rapport dezerzijds aanleiding had gegeven, ter kennis van de Indische Regering gebragt.

(3) Nader vermeld in hoofdstuk L, afd. II, § 5 *b*.

slavernij in geheel Nederlandsch Indie uiterlijk op den 1sten Januarij 1860 had vastgesteld, werden bij de wet van 7 Mei 1859 (*Staatsblad* n°. 33) nadere bepalingen ten aanzien van dit onderwerp en van de vergoedingen, welke daarvan het gevolg konden zijn, gemaakt, nagenoeg geheel overeenkomstig het in 't vorig jaar aan de Staten-Generaal aangeboden ontwerp. Het hoofdbeginsel der wet is, dat de meesters geen regt hebben op schadeloosstelling, maar dat de billijkheid meêbrengt, hun eenige vergoeding te geven voor het geldelijk nadeel 't welk voor hen uit de vrijverklaring is te verwachten. Naar gelang van den leeftijd der slaven werd de vergoeding op f 40 tot f 350 bepaald. Behoudens eenige verdere algemeene voorschriften, werd de regeling van hetgeen tot de uitvoering betrekking had overgelaten aan den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met 's Konings bevelen. Reeds bij ordonnantie van 14 Julij daaraanvolgende (*Indisch Staatsblad* n°. 47) werden de daartoe noodige bepalingen door den Gouverneur-Generaal vastgesteld. Het uiterste tijdstip, waarop de slavernij zou zijn afgeschaft, werd gesteld voor Java en Madura op den 90sten dag na de dagteekening van het *Staatsblad* van Nederlandsch Indie, waarin deze verordening werd opgenomen, en voor de buitenbezittingen op den 1sten Januarij 1860. De bepaling en toewijzing der vergoeding voor de meesters, volgens art. 9 der wet van 7 Mei uitsluitend aan de administrative magt voorbehouden, werd opgedragen in eersten aanleg aan plaatselijke commissien en in hooger beroep aan de hoofden van gewestelijk bestuur. Aan deze laatsten was mede opgedragen, onder de nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, zoodanige maatregelen te nemen, als noodig zouden voorkomen met betrekking tot ouderen van jaren en kinderen, die bij de vrijverklaring als verlaten te beschouwen mogten zijn.

Nadat aan een en ander de meest mogelijke openbaarheid was gegeven, ook opdat de slaven, omtrent welke geen aangifte werd gedaan tot verkrijging van vergoeding, van hunne in-vrijheid-stelling kennis zouden erlangen, heeft de vrijlating binnen den gestelden tijd zonder eenige moeijelijkheid plaats gehad. De goede geest, bij die gelegenheid zoo door de Europesche als door de overige eigenaren aan den dag gelegd, had de taak der door de hoofden van gewestelijk bestuur benoemde commissien zeer vergemakkelijkt, en door de meêwarigheid, vooral van de inlandsche bevolking, met het lot van de vrijverklaarden, die door ouderdom of anderzins niet in staat waren zelven in hun onderhoud te voorzien, behoefden hieromtrent van bestuurswege geene maatregelen te worden genomen. Ook de wijze, waarop zoowel de bovenbedoelde commissien als de hoofden van gewestelijk bestuur zich van hunne taak hebben gekweten, verwierf den lof en de goedkeuring der Regering.

Het bedrag der toegekende vergoedingen beliep in het geheel f 784 668, namelijk voor 1251 slaven op Java en Madura f 225 486, en voor 2902 slaven op de buitenbezittingen f 559 182. Van vergoeding werd vrijwillig door de meesters afgezien voor een getal van ongeveer 488 slaven op Java en Madura en 43 op de buitenbezittingen. Voor 52 slaven werden de aanvragen om vergoeding afgewezen, hetzij wegens verzuim van formaliteiten, hetzij dewijl de vrijverklarenen daartoe niet in de termen vielen. In het geheel werden alzoo vrijgegeven ongeveer 4739 personen. Naauwkeurig is dit cijfer niet op te geven, omdat de gebrekkige staat der slavenregisters op vele plaatsen niet toeliet, juist na te gaan voor hoe veel slaven geen vergoeding is aangevraagd. Bij de Memorie van Toelichting op het ontwerp der wet van Mei 1859 werd gerekend op hoogstens 7000 vrij te verklarenen, en op eene vergoeding van tien à veertien maal honderd duizend gulden. De uitkomst is dus nog gunstiger dan zij daar gesteld werd.

Bij art. 2 der wet van 7 Mei 1859 was bepaald, dat de afschaffing der perkhoorigheid in de residentie Banda binnen den gestelden termijn van 1 Januarij 1860, en de vergoeding, die daarvan het gevolg zou kunnen zijn, bij eene afzonderlijke verordening door of van wege den Koning zouden worden geregeld. Er waren namelijk omtrent dit onderwerp nog geene voorstellen van het Indisch Bestuur ontvangen, zoodat het niet geraden voorkwam, bij de wet in nadere bijzonderheden te treden. Ditzelfde gemis, gevoegd bij de kortheid van den beschikbaren tijd, noopte het Opperbestuur de zaak geheel aan den Gouverneur-Generaal op te dragen. Alleen werd te kennen gegeven dat het voorkwam, dat er sprake kon zijn van andere vergoeding, wanneer de perkeniers, wier regten ten aanzien der perkhoorigen geenszins gelijkstonden met die van een meester op zijn slaaf, in de gelegenheid konden worden gesteld om meer bannelingen of wel meer vrije arbeiders dan tot dusver ter hunner beschikking te krijgen. In overeenstemming daarmede werd door het Indisch Bestuur gehandeld. Bij ordonnantie van 14 Julij 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 48) werd het tijdstip van de opheffing der perkhoorigheid bepaald op middernacht tusschen den laatsten December 1859 en den eersten Januraij 1860, en aan

den resident opgedragen, de perkhoorigen met hunne regten en verpligtingen bekend te doen worden; maar tevens werd bij een niet in het *Staatsblad* opgenomen besluit van dienzelfden dag aan den resident magtiging verleend om, naar gelang van de behoefte, voor de verschillende notenmuskaatperken vrije arbeiders op de eilanden onder zijn gebied aan te nemen, hetzij uit de in vrijheid gestelde perkhoorigen, hetzij uit andere vrije inlanders, onder eene verbindtenis voor hoogstens acht jaren. Aan deze arbeiders zou uit 's lands kas worden voldaan een loon van f 2 's maands, met een vooruit te betalen handgeld van f 12 voor elk jaar waarvoor zij zich verbonden, ongerekend huisvesting, rijst, zout en kleederen, hun door de perkeniers te verstrekken. Voor vrouwen, kinderen en ouden zou het loon naar hunne arbeidskracht door den resident worden bepaald. Ook aan de vrije arbeiders, die destijds reeds in de perken werkzaam waren, konden diezelfde voordeelen worden verzekerd, wanneer zij genegen waren hunne verbindtenissen, in zooverre die eerlang eindigden, voor één of meer jaren te verlengen. Ook werd bij datzelfde besluit magtiging aan den resident verleend, om de vrijgeworden perkhoorigen, die door ziekte, gebreken of ouderdom buiten staat zouden zijn door arbeid in hunne behoeften te voorzien en daarin niet door anderen werden geholpen, zoomede verlaten kinderen van vrijgeworden perkhoorigen, voor 's lands rekening te doen verzorgen zoolang dit noodig zou wezen.

Gedeeltelijk in verband met de aanstaande afschaffing der perkhoorigheid, gedeeltelijk ook ten gevolge van eene reeds in 1856 verleende Koninklijke magtiging, gegrond op den wensch om de perkeniers in hunnen toch reeds weinig gunstigen toestand te hulp te komen, waren reeds bij besluiten van den Gouverneur-Generaal van 13 Junij en 2 Julij 1859, gedeeltelijk met herhaling van vroegere beschikkingen, maatregelen genomen om op Java vrije arbeiders met vrouwen en kinderen voor Banda aan te werven, nagenoeg op gelijke voorwaarden als de bovenvermelde; om ook huisgezinnen van de eilanden Letti, Moa, Roma en Kisser over te halen zich op Banda te vestigen, en om de perkeniers, wier perken voor schulden verbonden waren of die gelden behoefden tot herstelling van gebouwen of verbetering hunner perken, onder de noodige waarborgen matige rentelooze voorschotten te geven.

Uit hetgeen in het verslag over 1857 (op bladz. 148 van boven) omtrent de verschillende soorten van arbeiders in de perken is meêgedeeld kan blijken, dat alle loonen en betalingen aan deze lieden reeds vroeger geheel voor 's lands rekening geschiedden, en de perkeniers alleen in de voeding, kleeding en huisvesting voorzagen. Die loonen en betalingen bedroegen echter slechts $^{1}/_{2}$ gulden 's maands voor perkhoorigen boven de 14 jaren en voor bannelingen, $1^{3}/_{4}$ gulden 's maands voor vagebonden en $1^{1}/_{4}$ gulden 's maands voor vrije arbeiders, aan welke laatsten werd vooruitbetaald eene premie van f 10 voor elk jaar hunner verbindtenis. Op dien voet waren bij het begin van 1859 in het geheel 2508 personen in de perken aanwezig, waaronder 1164 perkhoorigen; van deze laatsten waren echter slechts 726 boven de 14 jaren oud en daaronder nog 128 die onbekwaam voor den arbeid waren. Het mogelijk verlies aan arbeidskracht door de opheffing der perkhoorigheid was dus wel belangrijk, maar geenszins zoo groot als het oppervlakkig kon schijnen.

Tot verdere aanmoediging van den arbeid in de perken werd evenwel nog bij een besluit van 1 November 1859 eene gunstige wijziging gebragt in het boven aangehaald besluit van 14 Julij 1859, zoodanig dat de resident bevoegd werd het loon der perkhoorigen en overige vrije arbeiders zelfs tot f 4 's maands te brengen.

In stede van de perkhoorigen zooveel mogelijk te laten blijven op de plaatsen waar de meesten hunner geboren waren, en van te vertrouwen dat de gehechtheid aan die plaatsen, en de moeijelijkheid om zich op andere wijze dan in dienst der perkeniers een voldoend bestaan te verschaffen, de meesten van verhuizing zouden afschrikken, meende de resident, ook door eene verkeerde opvatting van het aangehaald besluit van 14 Julij 1859, te moeten bepalen, dat allen, die zich niet voor vijf jaren tot den arbeid in de perken wilden verbinden, zich elders zouden moeten vestigen. Deze bepaling, vergezeld van herhaalde, zelfs persoonlijk door den resident in de perken gedane vermaningen, had geenszins de verlangde uitwerking. En toen nu de resident het daarenboven noodig achtte, tegen 1 Januarij 1860, den dag der vrijverklaring, alle perkhoorigen, met vrouwen en kinderen, naar de hoofdplaats Neira te doen opkomen, ten einde hun het bewijs hunner vrijverklaring te doen uitreiken, bleven bijna allen op de hoofdplaats en keerden van de 592 werkbare mannen en vrouwen, die er destijds onder de vrijgelaten perkhoorigen waren, slechts 73 met 38 kinderen als verbonden arbeiders terug; terwijl nog 111 tot den arbeid onbekwamen en ouderlooze kinderen, volgens het besluit van 14 Julij 1859 voor 's lands rekening werden verzorgd.

Intusschen waren in den loop van het jaar een honderdtal op Java aangeworven arbeiders op Banda aangekomen. (1)

Voor de perkeniers was later in een ander opzigt nog eene groote tegemoetkoming de verhooging van den prijs dien het Gouvernement hun voor de specerijen betaalt, krachtens Koninklijke magtiging van October 1859. (2)

De kosten voor 's lands kas der onderscheidene, hierboven opgenoemde maatregelen kunnen nog niet worden opgegeven.

§ 5. *Onderwijs* (art. 125).

Zie hoofdstuk J van dit verslag.

D. Militair beheer.

I. Landmagt.

§ 1. *Kommandement.*

Het kommandement over het leger bleef in handen van den luitenant-generaal J. van Swieten. Gedurende zijne afwezigheid als bevelhebber over de tweede expeditie tegen Boni (zie § 5 hieronder) was de kolonel, chef van den generalen staf, volgens de bepalingen, bij afwezigheid van den bevelvoerenden generaal belast met de behandeling en teekening der stukken, onder verpligting van den kommandant van het leger met den gang der zaken zooveel mogelijk bekend te doen blijven.

§ 2. *Zamenstelling en voltallig-houding van het leger.*

De zamenstelling van het leger bij het eind van 1859, zoo wat de formatie als de sterkte betreft, wordt aangeduid op de beide volgende staten. Terwijl tot dusver onder de te dezer plaatse opgegeven formatie ook begrepen was het daarvan nog niet opgerigte gedeelte, gelden de thans medegedeelde cijfers alleen voor zoover aan de ten jare 1853 ingevoerde nieuwe zamenstelling des legers (zie het verslag over 1855, bladz. 23) uitvoering was gegeven.

---

(1) Toen het den gouverneur der Molukken, bij een bezoek der Banda-eilanden in 1860, bleek dat de weigering van een groot aantal der gewezen perkhoorigen, om als vrije arbeiders bij de notenperken in dienst te treden, vooral haren oorsprong vond in hunnen weërzin om zich tot dien arbeid voor vast te verbinden, en dat hun verlangen was om buiten bemoeijing van het Bestuur en buiten toezigt der boschwachters zich op de perken te mogen vestigen, in welk geval zij genegen zouden worden bevonden om als daglooners werkzaam te zijn, verleende hij bij een besluit van 7 Julij 1860 vergunning aan de perkeniers om zich onder deze lieden en onder de gewezen huisslaven werklieden te zoeken op zoodanigen voet, als zij in hun belang noodig oordeelden, en om aan die arbeiders toe te zeggen eene betaling (vermoedelijk voor 's lands rekening) van 40 cents voor elke 1000 noten die zij zouden inzamelen; en stond hij toe, dat deze lieden ook na hun werk bij de specerij-cultuur op het perk bleven wonen, zoo de eigenaar of beheerder daartegen geene bedenking had; dat zij, die niet bij de specerij-cultuur werkzaam waren, ook niet zouden staan onder het toezigt van boschwachters en opzieners, en dat allen gedurende hun verblijf op de perken vrijgesteld zouden zijn van persoonlijke dienst bij de schutterij, zoolang zij in bijzondere dienst der perkeniers waren, en ook van contributie aan de kas, wanneer zij bij de specerij-cultuur of notenpluk ten arbeid waren (welke laatste vrijdommen de resident alleen had toegezegd aan degenen die zich voor vast verbonden).

Deze maatregel bleef niet zonder goed gevolg; ofschoon de werving van arbeiders buiten de Banda-eilanden ook in 1860 beneden de verwachting bleef, gelukte het niettemin een oogst in te zamelen grooter dan ooit vroeger verkregen was.

(2) De magtiging strekte om te betalen voor foelie 1ste soort, die tot dusver naar gelang van de ligging der perken betaald werd met 40 en 44 duiten, voortaan gemiddeld 48½ duiten, voor foelie 2de soort (gruis), in stede van 20 en 22 duiten, 24 duiten; voor notenmuskaat 1ste soort, in stede van 16 en 20 duiten, voortaan 21, en voor 2de en 3de soort, in stede van 6 en 4 duiten, voortaan 7 en 4½ duiten.

Van de opbrengst der specerijen wordt eene opgaaf gedaan in hoofdstuk N, § 2, 14°.

OFFICIEREN.	Formatie op ultimo Dec. 1859.									Sterkte op ultimo Dec. 1859.								
	Luitenant-generaal.	Generaal-majoors.	Kolonels.	Luitenant-kolonels.	Majoors.	Kapiteins.	1ste luitenants.	2de luitenants.	Inlandsche officieren.	Luitenant-generaal.	Generaal-majoors.	Kolonels.	Luitenant-kolonels.	Majoors.	Kapiteins.	1ste luitenants.	2de luitenans.	Inlandsche officieren.
Staven:																		
Staf van den Gouverneur-Generaal	»	»	»	»	1	2	1	»	»	»	»	»	1	1	1	1	»	»
Kommandement van het leger	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»
Militair departement, generale staf	»	*a* 1	»	1 of majoor	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»
Militair departement, adjoints	»	»	»	»	»	4 *b*	3 *b*	4	»	»	»	»	»	»	4	6	2	»
Militaire afdeeling op Java, 1ste	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»
Militaire afdeeling op Java, 2de	»	1	»	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	»
Militaire afdeeling op Java, 3de	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»
Kommand. der 3 bat. te Willem I	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»
Id. in de Wester-afdeeling van Borneo	»	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	1	1	»	»
Gouvernem. ter Sumatra's Westkust	»	1	1	»	»	2	1	1	»	»	1	1	»	»	2	2	»	»
Ter beschikk. v. h. militair departem.	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»
Plaatselijke staven, Batavia	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
Plaatselijke staven, Samarang	»	»	»	1 of majoor	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
Plaatselijke staven, Willem I	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»
Plaatselijke staven, Soerabaija	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
Materieel der artillerie, officieren	»	»	1	2	4	3	9	7	»	»	»	1	2	5	2	13	1	»
Materieel der artillerie, magazijnm.	»	»	»	»	»	3	2	1	»	»	»	»	»	»	2	1	3	»
Genie	»	»	1	1	4	5	7	5	»	»	»	1	1	5	6	8	»	»
Administratie, intendance *c*	»	»	1	1	4	11	6	7	»	»	»	1	1	3	6	10	5	»
Administratie, betaalmeesters	»	»	»	»	»	6	18 *d*	20	»	»	»	»	»	»	5	10	19	»
Geneesk. dienst *e*, offic. van gezondh.	»	»	1	2	6	22	80	46	»	»	»	1	2	4	12	53	73	»
Geneesk. dienst *e*, apothekers	»	»	»	»	1	5	18	14	»	»	»	»	»	1	1	9	15	»
Geneesk. dienst *e*, paardenartsen	»	»	»	»	»	»	2	3	»	»	»	»	»	»	1	»	3	»
Te zamen	1	3	8	11	24	66	156	108	»	1	2	9	12	22	45	122	121	»
Wapens:																		
Infanterie	»	»	»	7	20	140	243	235	»	»	»	»	7	20	132	256	263	6
Artillerie *f*	»	»	»	1	1	18	29	28	»	»	»	»	1	»	18	33	23	»
Cavalerie	»	»	1 of luit.kol	»	2	8	13	12	»	»	»	1	1	1	6	13	6	»
Sapeurs	»	»	»	1	»	6	6	12	»	»	»	»	1	»	5	5	9	»
Totaal	1	3	9	20	47	238	447	445	»	1	2	10	22	43	206	429	422	6
	1210									1141 *g*								

a. In 1858 is bepaald dat de chef van den generalen staf, waarvoor bij de formatie een kolonel of luitenant-kolonel is aangewezen, ook zal kunnen zijn generaal-majoor.

b. Een 1ste en twee 2de luitenants meer dan in 1858.

c. Dit corps is, tegen vermindering met 4 adjunct- en 2 adspirant-intendanten (1ste en 2de luitenants), vermeerderd met 1 onder-intendant der 1ste, en 6 onder-intendanten der 2de klasse (majoor en kapiteins).

d. 8 meer dan in 't vorig jaar ten gevolge van gewijzigde formatie.

e. De formatie der geneeskundige dienst is vermeerderd aan *officieren van gezondheid*: met 1 dirigerende 1ste klasse (luitenant-kolonel), 2 dirigerende 2de klasse (majoors), 5 officieren van gezondheid 1ste klasse (kapiteins), 6 van de 2de en 5 van de 3de klasse (1ste en 2de luitenants); aan *apothekers*: met 4 van de 1ste en 9 van de 2de klasse (kapiteins en 1ste luitenants); tegen vermindering met 5 van de 3de klasse (2de luitenants); aan *paardenartsen*: met 1 adjunct (2den luitenant). Van de twee 1ste luitenants kan 1 zijn paardenarts 1ste klasse (kapitein).

f. De formatie van dit wapen is in 1859 vermeerderd met 1 luitenant-kolonel.

g. Behalve de officieren met verlof buiten Nederlandsch Indie (97 in getal), zijn onder de sterkte mede niet begrepen 2 officieren à la suite, 2 gedetacheerd buiten Nederlandsch Indie, 7 voor memorie gevoerd wordende, 3 op non-activiteit en 1 officier (zonder troepen), behoorende tot den plaatselijken staf te Batavia. Daarentegen zijn, in afwijking van vroeger, thans onder de sterke der *officieren* medegerekend de adjudant-onderofficieren dienstdoende als 2de luitenants, wier aantal 109 bedroeg, waarvan 85 bij de infanterie, 16 bij de artillerie, 7 bij de militaire administratie en 1 bij den generalen staf.

Onderofficieren, manschappen en paarden.	Formatie op ultimo December 1859.					Sterkte op ultimo December 1859.					Toelichting.
	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen.	Andere inlanders.	Paarden.	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen.	Andere inlanders.	Paarden.	
Infanterie . . .	7890	»	1308	12137	»	8718	324	1209	12663	»	In de sterkte der infanterie zijn begrepen 548 Europeanen, 2 Afrikanen en 358 inlanders, die geplaatst zijn bij de hospitaaldienst, de militaire school, het corps pupillen, of bij het militair huis van arrest. Daarentegen zijn in de sterkte niet begrepen de 109 adjudant-onderofficieren, dienstdoende als 2de luitenants, 135 Europeanen, 4 Afrikanen en 59 inlanders, alle gedetineerden, noch ook 142 Europeanen en 3 inlanders, gevoerd wordende voor memorie.
Artillerie. . . .	1522	»	»	1075	415	1542	7	»	1038	389	
Cavalerie. . . .	582	»	»	»	523	534	»	»	19	381	
Sapeurs	228	»	»	654	»	245	»	»	650	»	
Genie.	31	»	»	5	»	14	»	»	5	»	
Corps muzikanten.	31	»	»	»	»	27	»	»	»	»	
Te zamen	10284	»	1308	13871		11080	a 331	1209	14375		a. De Afrikanen tellen in de sterkte als Europeanen.
	25463				938	26995				770	

Bij het eind van 1859 bestond alzoo, blijkens de bovenstaande aantooningen, niettegenstaande 115 officiersplaatsen door inlandsche luitenants en adjudants-onderofficieren werden vervuld, een *werkelijk* incompleet van 69 officieren; doch daarentegen leverde het getal onderofficieren en minderen een overcompleet op van 1532 man, waarvan aan Europeanen, met inbegrip der Afrikanen, 1127. Ware op dat tijdstip aan de nieuwe legerformatie geheele uitvoering gegeven, van welke veronderstelling in vorige verslagen werd uitgegaan, dan zou de opgegeven sterkte een tekort aanwijzen van 261 officieren en 2971 minderen. Het Europeesch gedeelte zou aan officieren een incompleet van 155, aan minderen een overcompleet van 200 man opleveren. (1)

In het belang der aanvulling of voltalligheouding van het leger (2) hadden weder zoo hier als in Indie verschillende verhoogingen plaats van premien, hand- en aanbrenggelden; terwijl voor de inlanders de gevorderde lengtemaat tot 1,55 el verminderd werd.

Ook werd te hunnen aanzien bepaald, dat bij hunne aanneming niet te streng moet worden gelet op het vroeger gesteld vereischte van erkend goed gedrag. De bepaling omtrent het bevorderen van inlandsche fusiliers tot keursoldaten of tot infanteristen van de eerste klasse, met eene soldijverhooging van tien of vijf duiten daags, welke tot dusverre (zie het verslag over 1856, bladz. 42) alleen van toepassing was voor de veldbataillons, werd dit jaar ook uitgestrekt tot de garnizoens-bataillons en compagnien op de buitenbezittingen. Voor de garnizoens-bataillons op Java werd deze maatregel minder eigenaardig geacht. (3) Ten aanzien van de met het Indisch tirailleur-geweer gewapende Europeanen, Afrikanen en Amboinezen werd bepaald dat zij, bij overgang als scherpschutters in de eerste klasse van het schijfschieten, eene soldijverhooging zullen genieten van vijf duiten daags.

(1) Eene ethnographische verdeelimg van de sterkte der Europeanen, gelijk die in 't vorig verslag werd aangetroffen, wordt thans in de uit Indie ontvangen bouwstoffen gemist.

(2) Zie ook de besluiten in het belang van het leger genomen, vermeld in hoofdstuk M van dit verslag.

(3) Sedert is de wenschelijkheid gebleken om de manschappen der keur-compagnien te verdeelen over de overige inlandsche compagnien. In 't laatst van 1860 is daartoe overgegaan, en tevens besloten om, in afwachting eener andere voorziening in het belang der beste soldaten, vooreerst geen keursoldaten meer aan te stellen.

Uit Nederland werden aan suppletie-troepen aangebragt 1958 man, tegen 2474 in 1858 ([1]); terwijl zich in Indie verbonden 66 Europeanen en 2 Afrikanen, welke cijfers in het vorig jaar waren 74 en 4.

De inlandsche werving leverde, bij vergelijking met 1858, alleen een gunstig verschil ten opzigte van Javanen en Amboinezen. Er verbonden zich namelijk 2409 Javanen, 163 Amboinezen, 112 Madurezen en 48 Boeginezen, te zamen 2732, en in 't vorig jaar respectivelijk 1756, 62, 186 en 99, te zamen 2103, dus thans in 't geheel *meer* 629 man.

Het aantal reëngagementen daarentegen was in 't geheel iets minder dan in 1858. Het bedroeg:

	voor 6 jaren.	voor 4 jaren.	voor 2 jaren.	te zamen.	In 1858 was het totaal.
Europeanen	461	47	197	705	908
Afrikanen	4	18	20	42	34
Amboinezen	34	20	58	112	69
Boeginezen	13	40	58	111	62
Madurezen	10	14	12	36	29
Javanen	254	369	222	845	795
Totalen. in 1859	776	508	567	1851	
Totalen. in 1858	792	549	556		1897

In het verslag over 1857 (bladz. 41) werd te dezer plaatse melding gemaakt van de voorgenomen daarstelling hier te lande van een koloniaal militair invalidenhuis. De Koning, aan het leger in 's Rijks overzeesche bezittingen een hernieuwd blijk van hooge belangstelling wenschende te geven, bood dit jaar Hoogstdeszelfs landgoed Bronbeek, nabij Arnhem, ten geschenke aan ter inrigting voor dat gesticht. Zie *Staatscourant* van 1 Augustus en 29 September 1859. ([2])

§ 3. *Bijzonderheden omtrent de militaire geneeskundige dienst.*

Het cijfer der in de laatste vijf jaren bij de landmagt behandelden, herstelden en overledenen, en de verhouding dezer laatsten zoo tot de behandelde als tot de legersterkte, blijkt uit de volgende aantooning.

Jaren.	Behandelden.	Herstelden.	Overledenen.	Verhouding der overledenen tot de behandelden.	Verhouding der overledenen tot de legersterkte.
Java en Madura.					
1855	24 795	22 902	639	1:38,8	1:47,1
1856	25 099	23 291	629	1:39,9	1:19
1857	27 164	25 055	684	1:39,7	1:19,3
1858	31 571	29 274	730	1:43,25	1:21,3
1859	29 148	27 057	835	1:34,9	1:15,2

(1) Eene opgaaf van de jaarlijksche uitzending van militairen uit Nederland van 1848—1860, met onderscheiding van Nederlanders en vreemdelingen, is gevoegd als bijlage bij de Memorie van Beantwoording, betreffende het 1ste wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk XI der Staatsbegrooting voor 1861. De uitzending in 1860, die toen nog niet volledig kon worden opgegeven, heeft in het geheel 1600 man bedragen, namelijk 978 Nederlanders en 622 vreemdelingen. Bovendien werden in 1860 weder voor het eerst Afrikanen van de Kust van Guinea uitgezonden en wel ten getale van 150.

(2) Zie ook het slot van § 3 der Memorie van Beantwoording betreffende het 1ste wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk XI der Staatsbegrooting voor 1861.

Jaren.	Behandelden.	Herstelden.	Overledenen.	Verhouding der overledenen tot de behandelden.	Verhouding der overledenen tot de legersterkte.
			Buitenbezittingen.		
1855	18 758	17 907	234	1:80,16	1:41,13
1856	21 539	20 706	242	1:89	1:43,5
1857	18 659	17 684	341	1:54,7	1:27,9
1858	19 767	18 871	235	1:84,11	1:45,5
1859	27 363	26 109	582	1:47	1:16,5

Op Java en Madura was gedurende die jaren de sterfte-verhouding, naar gelang van den landaard der militairen en van de ligging der garnizoenen aan de kust of binnen 's lands, zoo als de onderstaande opgave aanwijst.

Jaren.	EUROPANEN.						AFRIKANEN.						INLANDERS.					
	Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1855	219	2799	1:12,7	121	2186	1:18,06	1	6	1:6	11	203	1:18,4	213	3933	1:18,4	74	1800	1:24,3
1856	234	2725	1:11,7	143	2776	1:19,4	3	18	1:6	5	265	1:53	189	3717	1:19,7	55	2527	1:45,9
1857	288	3476	1:12,07	141	2776	1:19,6	5	44	1:8,8	9	208	1:23,1	168	4389	1:26,1	73	2328	1:31,9
1858	269	4459	1:16,5	243	3580	1:14,7	3	18	1:6	11	241	1:21,9	151	4757	1:31,5	53	2517	1:47,5
1859	382	3653	1:9,56	190	3620	1:19,05	2	5	1:2,5	1	154	1:15,4	211	3981	1:18,8	49	1287	1:26,2

De gezamenlijke sterfte onder de Europeanen der landmagt, was in verhouding tot de sterkte:

	Java en Madura.			Buitenbezittingen.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1855. . . .	340	4985	1:14,6	120	2853	1:23,7
1856. . . .	377	5501	1:14,6	111	2940	1:26,5
1857. . . .	429	6252	1:14,57	136	3015	1:22,17
1858. . . .	512	8039	1:15,7	114	3549	1:31,1
1859. . . .	572	7273	1:12,7	310	2911	1:9,3

In de bijlagen litt. B. en C. wordt weder, afzonderlijk voor Java en Madura en voor de buitenbezittingen, een uitvoerig overzigt gegeven van den aard der ziekten, waarvoor de lijders bij de landmagt behandeld werden, en van het aantal en de verhouding der aan elk dier ziekten overledenen, zoowel tot het cijfer der behandelden als tot de legersterkte; alles onderscheiden in Europeanen, Afrikanen en inlanders.

§ 4. *Inrigtingen tot het leger betrekkelijk.*

Artillerie-constructie-winkel. De bestellingen bleven even talrijk als in 't vorig jaar. Aan arbeidsloonen werd betaald f 106 452,54 en aan materialen verwerkt voor een bedrag van f 183 794,29^{5}. In 1858 waren die sommen geweest f 105 549,33^{5} en f 182 628,34^{5}; en in 1857 f 101 780,57 en f 153 564,03.

De waarde der materialen en gereedschappen, die aan andere gouvernements-inrigtingen of diensten werden verstrekt, bedroeg slechts f 1 945,95^{5}, tegen f 13 605,05 in 't vorig jaar en f 3 203,53 in 1857.

De algemeene onkosten (vaste tractementen, onderhoud van gebouwen en werktuigen, enz.) beliepen dit jaar f 180 993,95 of ruim 78 pCt. der voortgebragte waarden. In 1858 was die verhouding nagenoeg 81 pct.

Bij het eind van 1859 had de constructie-winkel in bezit aan materialen en gereedschappen eene waarde van f 702 428,49, dat is f 26 717,22 minder dan op 31 December 1858. (1)

Schietschool te Meester Cornelis. Deze in 1856 tijdelijk opgerigte school, werd den 1sten October 1859 opgeheven. Door het daarbij beurtelings detacheren van verschillende officieren, onderofficieren en manschappen, bestond thans bij de infanterie voldoende gelegenheid om het inlandsche kader in het schieten met juistheidswapenen bij de corpsen zelven te oefenen.

Artillerieschool te Weltevreden. Gedurende 1859 leverde deze school geene officieren op. Het getal leerlingen beliep op 31 December 10, dat is 1 meer dan in 't vorig jaar.

School te Meester Cornelis tot opleiding van onderofficieren voor officieren der infanterie. Van deze school werden in den loop van het jaar 56 leerlingen tot tweede luitenants benoemd.

Corps pupillen. De sterkte van dit corps verminderde met 21 jongelingen, waarvan 17 door overgang in het leger. Daarentegen kwamen er 33 bij, zoodat het corps bij het eind van het jaar bestond uit 296 pupillen.

De overige tot het leger betrekkelijke inrigtingen leverden dit jaar geene meldenswaardige bijzonderheden op. (2)

§ 5. *Krijgsverrigtingen van het leger.*

Sumatra.

Palembang. Blijkens het verslag over 1858, bladzz. 26 en 27, waren in dat jaar reeds twee vergeefsche pogingen gedaan tot vermeestering van de versterkte doeson Djati, in de Goemaij-oeloe, niet ver van Lahat gelegen; er werd bij het eind van het jaar versterking gewacht. Na aankomst daarvan werd in Januarij 1859 de aanval tot twee malen toe hernieuwd, maar hoewel een groot aantal vijanden, waaronder drie aanvoerders, sneuvelden en eene aanzienlijke hoeveelheid levensmiddelen en krijgsvoorraad werd buit gemaakt, mogt het nog niet gelukken de sterkte te vermeesteren, en telde men aan onze zijde 2 dooden en 46 gewonden, onder welke laatste 4 officieren. Het jaargetijde werkte

---

(1) Zie voor meerdere bijzonderheden aangaande deze inrigting, voor zooveel het jaar 1859 betreft, de *Javasche Courant* van 18 Julij 1860, n°. 57, en wat 1860 aangaat, die van 22 Junij 1861, n°. 50 (*Staatscourant* van 1860, n°. 221 en van 1861, n°. 194).

(2) Van de in 1860 verleende magtiging om in elk der jaren 1861—1863 over f 30 000 te beschikken voor eene proef om de militaire werkplaatsen ook dienstbaar te maken aan de opleiding van jongelingen van Europesche afkomst tot ambachtslieden, is reeds melding gemaakt in eene noot op bladz. 50 van het vorig verslag.

bovendien nadeelig op de gezondheid der troepen en belemmerde de verrigtingen, zoodat het noodig werd geacht om, alvorens tot eene insluiting over te gaan, nogmaals versterking van manschap en ook van materieel aan te vragen. In de tweede helft van Maart waren de vier wachtposten, die voor de insluiting voldoende werden geacht, bezet. Inmiddels was Djati voortdurend, van Slewé en Moeara Seban uit, beschoten, terwijl aanhoudende patrouilles in den omtrek de opstandelingen telkens met verlies verjaagden. Hun aantal, aanvankelijk geschat op 500 à 600 man, was ten gevolge van een en ander reeds tot op 200 verminderd. En toen nu onder dezen nog oneenigheden rezen en de aanval, door hen op een der posten ondernomen, met kracht werd afgeslagen, viel Djati eindelijk op 29 Maart in handen onzer troepen, terwijl de vijand op de vlugt sloeg met achterlating van eenige dooden en gekwetsten en van eenige lilla's (klein geschut), geweren en lansen.

Ten einde van den indruk, dien de ontruiming van Djati op de overige opstandelingen in Lematang-Oeloe maakte, zooveel mogelijk partij te trekken, rukte in April eene kolonne, sterk 4 officieren en 200 onderofficieren en minderen, onder den majoor VAN DEN BERGH, op wien, ten gevolge der overplaatsing van den luitenant-kolonel LAMMERÉE, reeds te voren het bevel over de voor Djati vereenigde expeditionaire troepen was overgegaan, op naar Pager-goenong, waar zij, na eenige schermutselingen der voorwacht, de doesons Banda-agong, Kedaton en Batoe-roesah vermeesterde. Het bleek echter alras, dat langer verblijf in de Pager-goenong, waar zich nog slechts een klein gedeelte der bevolking had onderworpen, het doel niet zou doen bereiken, weshalve besloten werd naar Lahat terug te keeren.

Eene andere kolonne, 100 man sterk, die te gelijker tijd onder bevel van den kapitein HORRMAN naar Tandjong Moelak was opgerukt, had, na eenige voorafgaande ontmoetingen, den vijand door een wel aangebragt geweervuur en eenige granaatworpen ook uit die goed versterkte doeson verdreven, welke vervolgens, met het verder gelegen Loeboe Sepang, door de onzen bezet werd. Een gedeelte der eerstgenoemde doeson werd bestemd voor de oprigting van een kampement voor 100 man. Daarenboven werden in de Goemaij-landen ter opsporing van de hoofdopstandelingen PIRAHOEN (1) en pangeran TANDJONG SIRIE, met detachementen van tusschen de 35 en 80 man, meestal van uit Lahat, nog onderscheidene togten ondernomen. Bij de nadering van troepen begaf PIRAHOEN zich echter telkens naar afgelegen oorden, waar de onzen hem niet konden opsporen; evenwel werd door deze togten, waarbij van onze troepen in 't geheel slechts één man sneuvelde en 26, waaronder 1 officier, gewond werden, de aanhang van PIRAHOEN geheel verstrooid en de goedgezinde bevolking tot rust gebragt. Pangeran TANDJONG SIRIE werd in December door een detachement pradjoerits nabij Endikat overvallen en gedood. (2)

Redjang. Aan de in het vorig hoofdstuk, afd. III, vermelde vreedzame expeditie tot het in bezit nemen der tot dusver onafhankelijke grensdistricten tusschen Palembang en Benkoelen namen, onder bevel van den majoor H. COBET, deel: 2 compagnien infanterie, te zamen sterk 7 officieren en 217 onderofficieren en minderen, en een 5tal artilleristen. Ter duurzame bezetting dezer vroeger zoo woelige districten waren bij het eind van het jaar militaire posten gevestigd te Temeda, Kaban, Karang-dapo, Ambong-idjoe en Rindo-hattie.

Pageh-eilanden. Zie de IIde afdeeling van dit hoofdstuk, § 5.

Wester-afdeeling van Borneo.

Sintang. Ter opsporing van de in deze afdeeling in verzet zijnde pangerans en hunne aanhangers, welke laatsten zich, gelijk reeds in de IIIde afdeeling van het vorig hoofdstuk is gezegd, voortdurend aan sluipmoorden schuldig maakten, zelfs in de onmiddellijke nabijheid onzer vestiging, rukte de luitenant-kolonel G. F. NAUTA, waarnemend resident der Wester-afdeeling van Borneo, in de maand Februarij van Sintang op, aan het hoofd eener kolonne, bestaande uit 4 officieren, 150 man en een groot aantal koelies. Van

---

(1) Zie over dezen het verslag over 1857, bladz. 47.

(2) Zoover de ontvangen berigten strekken is het nog niet gelukt PIRAHOEN te vatten. Intusschen is ver het grootste gedeelte der bovenlanden van Palembang in geheel vreedzamen toestand.

Soengi-pinang, waar men na eenige dagen roeijens langs de Melawi-rivier was aangekomen en 1 officier achterliet met 25 man, werd de togt voortgezet over land. Na een marsch van 11 uren werd den 15den Februarij zonder vijandelijke ontmoetingen Soengi-man en den volgenden dag de Daijaksche kampong Ondouw bereikt. Op het bivouac en bij het oprukken in den morgen van den 17den werd de kolonne echter aanhoudend van achter struiken en andere bedekte plaatsen beschoten, terwijl de weg met randjoe's (eene soort van voetangels) in menigte beplant was. Bij de kampong Klamboe hield de vijand stand. Eene bestorming door de voorhoede dreef hem op de vlugt; waarna de kolonne die versterkte kampong bezette en den vijand verder vervolgde. Den 19den Februarij werd de togt voortgezet. Vrees der gidsen deed de kolonne afdwalen, hetgeen haar zeer vermoeide en daarom in den namiddag rust deed houden nabij Apang-apang. De vijand begon hier onze troepen op nieuw van een nabij gelegen heuvel te beschieten; maar spoedig werd hij, ook door geschutvuur, naar zijne versterkte woningen dreven, welke vervolgens door een gedeelte der voorhoede stormenderhand werden ingenomen. Men was toen minstens nog twee dagen van Lempah en Sedaga, de schuilplaatsen der in verzet zijnde pangerans, verwijderd, doch geen der gidsen kende den weg derwaarts, en daar de helft der medegenomen levensmiddelen was verbruikt en de gewonden dringend verzorging vereischten, was een verder doordringen in de wildernissen ongeraden. Ten gevolge van vermoeijenis was een der officieren bezweken. Overigens sneuvelde één inlandsch fuselier en werden 13 gekwetst. Van de koelies werden mede eenigen gewond, waaronder één doodelijk. Den 15den Maart was men van dezen togt teruggekeerd.

Zuider- en Ooster- afdeeling van Borneo.

Zie de mededeelingen omtrent dit gewest in hoofdstuk *C*, afdeeling III.

Celebes.

De expeditie, die in den aanvang dezes jaars tegen Boni werd gerigt en waartoe reeds in het vorige jaar was besloten (1), was zamengesteld uit 3 bataillons infanterie, een escadron cavalerie, eene halve zesponds- en eene halve drieponds-batterij, benevens eene compagnie sapeurs, te zamen, met inbegrip van de staven, het administratie- en hospitaal-personeel, sterk 113 officieren en 3188 onderofficieren en manschappen; van Madura zouden worden aangebragt 1000 koelies. Van de zeemagt namen daaraan, onder bevel van den kapitein ter zee B. H. Staring, deel 8 stoomschepen, 1 korvet en 3 schoenerbrikken, benevens 6 gouvernements-kruisbooten, alles onder het opperbevel van den generaal-majoor E. C. C. Steinmetz. Nadat zich deze magt in 't laatst van Januarij te Bonthain verzameld had, waar zich reeds bevond de vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie, de heer P. J. B. de Perez, die als gouvernements-commissaris belast was met de leiding der politieke aangelegenheden, werd de togt den 3den Februarij voortgezet naar Sandjai, in de golf van Boni, en den volgenden dag naar het meer noordelijk in die golf gelegen Badjoa. Hier zond de commissaris den 5den Februarij drie zendelingen naar den wal om het ultimatum te overhandigen, vergezeld van een brief aan de Koningin en hadat van Boni, waarbij onder andere verzocht werd binnen drie maal 24 uren antwoord te hebben. Toen de zendelingen den wal naderden, verzamelde zich daar spoedig eene gewapende menigte, die hen uittartte om te landen. De zendelingen, begrijpende dat het geen zaak was om op dat oogenblik daartoe over te gaan, keerden onverrigter zake terug. Den volgenden dag weder naar wal gezonden, werden zij evenwel behoorlijk ontvangen, terwijl het ultimatum in ontvangst werd genomen door drie rijksgrooten, daartoe uit de meer binnenwaarts gelegen hoofdplaats Boni overgekomen. In den morgen van 9 Februarij kwamen bij den commissaris een zendeling en een tolk van het hof van Boni, met het mondeling verzoek om uitstel voor de beantwoording van het ultimatum, tot dat de twee aangrenzende rijken Soping en Wadjo, met welke Boni van ouds in naauwe betrekking stond, zouden zijn geraadpleegd. Aan de Koningin werd een uitstel verleend, uiterlijk tot den vroegen morgen van den 10den, doch deze dag ging voorbij zonder dat eenige tijding van Boni kwam, waarop de commissaris, in overleg met den bevelhebber der expeditie, besloot,

(1) Zie bladz. 13 van het vorig verslag.

den volgenden dag eene oorlogsverklaring met een geleidebrief aan de Koningin en hadat te zenden, in welke verklaring de grieven tegen Boni werden opgesomd en de goed gezinde bevolking aangemaand werd zich te onderwerpen, met belofte, dat zij, in dat geval, de bescherming van het Gouvernement zou ondervinden. De met de overbrenging belaste zendelingen werden echter onverrigter zake teruggezonden, maar het manifest werd algemeen bekend gemaakt en ook onder de overige volken van Zuid-Celebes verspreid.

De gouvernements-commissaris achtte het thans noodig de kracht der wapenen aan te wenden. Door zee- en landmagt inmiddels de noodige verkenningen gedaan zijnde, werd mitsdien besloten om den volgenden morgen, den 12den Februarij, de landing te doen en den eersten aanval tegen Badjoa te rigten. Hiertoe werden aangewezen 250 man der marine-divisie, één bataillon infanterie, de driepónds-batterij en eene halve compagnie sapeurs, verdeeld in drie kolonnes, onder de bevelen van den tweeden kommandant der expeditie, den kolonel J. A. Waleson. De vijand trachtte de landing langs de geheele linie door geweer- en voor een gedeelte door kanonvuur te beletten, maar zijn te hoog vuren was oorzaak dat onze troepen geen verliezen leden. Terwijl de 2de en 3de kolonne, wier tirailleurs een korten doch hevigen tegenstand ontmoetten, tegen de kampong oprukten, landde de 1ste kolonne (marine-divisie) ter zijde van eene verlaten gevonden versterking, die bezet en welker geschut vernageld werd. Het overig gedeelte der marine-divisie rukte voorwaarts, ondersteund bij het verschijnen van vijandelijke ruiterij door eenige pelotons der tweede kolonne. De aanval der Boniers werd snel uitgevoerd, doch tot op 25 passen van onze troepen met gevelde lans aangerend, weigerden de paarden voor- of achterwaarts te gaan, zoodat ons vuur eene moorddadige uitwerking had. Terwijl aan onze zijde slechts 1 man sneuvelde en 1 gewond werd, verloren zij 30 man, waaronder twee hoofden, benevens 11 paarden. Spoedig volgde eene nieuwe magt van ongeveer 1000 man en 300 ruiters, maar de snelle bewegingen onzer troepen en het vuur der tirailleurs deden ook deze langzamerhand terugtrekken.

Eerst in den nacht van 13 op 14 Februarij vertoonde zich de vijand weder; hij trachtte toen tot driémalen toe het bivouac, dat inmiddels ook door het overig gedeelte der expeditionaire troepen was betrokken, te overvallen, maar werd telkens spoedig op de vlugt gedreven.

Den 15den werd door het grootste gedeelte der landmagt, voornamelijk ter opsporing van een gunstiger terrein voor den opmarsch naar de hoofdplaats Boni, eene verkenning ondernomen. Na een half uur afstands te hebben afgelegd, zag men zich echter in de verwachting te leur gesteld, en werd langs de zuidwaarts gelegen kampong Tello naar het bivouac teruggekeerd. Hoewel men op dien togt enkel door vijandelijke tirailleurs werd verontrust, waren deze, uit al de omliggende kampongs bijeenverzameld, echter zoo talrijk en meestal zoo gunstig op digt begroeide boomen geplaatst, dat het vuur der onzen slechts weinig uitwerking had. Deze verkenning en de inname van Tello kostte ons dan ook het verlies van 3 Europeanen, waaronder 1 officier, en van 7 inlanders, terwijl gewond werden 3 Europeanen, waaronder mede 1 officier, en 8 inlanders.

Wegens aanhoudende slagregens, die het toch reeds moeijelijk terrein geheel onbruikbaar maakten, kon eerst den 28sten Februarij naar Boni worden opgerukt. De daarvoor aangewezen strijdmagt telde, met inbegrip der marine-landingsdivisie en der officieren, 2430 man, verdeeld in 3 kolonnes, waarvan het centrum tot aanvoerder had den kolonel J. A. Waleson, die inmiddels, ten gevolge der verwonding van den opperbevelhebber der expeditionaire troepen bij eene door dezen alleen ondernomen verkenning, als kommandant der expeditie was opgetreden. De weg, die hier en daar door maïsvelden liep, was vooral voor de cavalerie en artillerie uiterst moeijelijk; maar men beoogde daarmede eene omtrekking, die dan ook geheel het doel trof, dewijl de hoofdmagt der Boniers daardoor verhinderd werd op het juiste oogenblik in haar geheel aan den strijd deel te nemen. Veel had daartoe ook bijgedragen eene demonstratie, die met een gedeelte der te Badjoa achtergebleven troepen en met gewapende koelies werd gedaan langs den grooten weg. In de voor Boni gelegen vlakte rukten dien ten gevolge aanhoudend slechts enkele drommen ruiterij en voetvolk aan, door welke men ook bij den opmarsch nu en dan hevig, maar gelukkig met weinig verlies, bestookt was. De krachtige houding onzer troepen en ook het vuur der artillerie, waardoor de vijand tot dusver telkens uit zijne sterkten verdreven werd, deden hem ook hier weldra op alle punten op de vlugt slaan in de rigting van de hoofdplaats. Onmiddellijk zou nu de aanval worden ondernomen, maar alras bleek, dat deze met een aarden wal versterkte plaats geheel was verlaten. Eene nieuwe verkenning door de geheele omstreek en in de vlakte deed mede geen

vijanden meer bespeuren. Na de hoofdplaats en aangrenzende kampongs in de asch te hebben gelegd, werd de terugtogt naar Badjoa ondernomen, bij welke gelegenheid men de tusschengelegen kampongs een gelijk lot deed ondergaan, even als dit vervolgens in de eerste dagen van Maart, bij eene verkenning naar de Pantjola-rivier, nog geschiedde met eenige andere door den vijand bezette kampongs.

Inmiddels onderzocht eene mobile kolonne van 418 man der bezetting van het gouvernement van Celebes, die tot observatie in de naastgelegen noorder-districten was geplaatst, de omliggende landstreken, zonder daar eenige onrust te bespeuren.

Het jaargetijde en het uitbreken der cholera in de eerste helft van April langer verblijf der expeditionaire troepen ongeraden makende, werd tot den terugkeer naar Java besloten, met achterlating op Celebes van het 14de bataillon, waarvan een gedeelte ter bezetting van de inmiddels te Badjoa opgeworpen versterking. Geruchten omtrent nieuwe vijandige voornemens der Boniers deden het echter later noodig oordeelen, om ook nog het 3de bataillon infanterie, met de halve drieponds-batterij en eene halve compagnie cavalerie, te Macassar te doen achterblijven, waar zich sedert den 15den April ook de kommandant der expeditie bevond.

De gouvernements-commissaris, de heer P. J. B. DE PEREZ, was inmiddels den 17den Maart ter reede van Badjoa overleden aan de gevolgen eener hersenkoorts. De leiding der politieke zaken was dien ten gevolge, krachtens eene reeds bij de benoeming van den heer DE PEREZ getroffen voorziening, overgegaan op den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden (destijds den heer D. F. SCHAAP), en op den kommandant der expeditie. Daarbij was echter bepaald dat, waar omtrent de inwendige politiek en daarmede in verband staande regelingen tusschen de twee commissarissen verschil van meening mogt ontstaan, de gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, uit hoofde van zijn standpunt als zoodanig en van zijne bekendheid met het land, het volk, de zeden en gebruiken, de beslissende stem zou hebben.

Naar gelang de gezondheidstoestand der troepen verbeterde, werden van Macassar uit op verschillende plaatsen kolonnes gedetacheerd, sommige reeds bezette tijdelijke garnizoenen versterkt en overigens militaire togten ondernomen. Slechts nu en dan vertoonden zich in de omstreken van Badjoa eenige vijanden te voet of te paard, en verzamelden zich op de grenzen der gouvernements-noorderdistricten eenige benden, die van tijd tot tijd invallen deden; maar wanneer het tot eene ontmoeting kwam, werden de Boniers steeds op de vlugt gedreven met grootere verliezen dan aan onze zijde. Allengs waagden zij in de noorderdistricten geen nieuwe invallen meer, ten gevolge waarvan een gedeelte der daar gedetacheerde magt naar Macassar teruggekeerde.

Intusschen stegen in Boni verwarring en tweedragt ten top; de Koningin, die zich, sedert zij hare hoofdplaats had verlaten, nog voortdurend met haren hadat (rijksraad) in het verderop gelegen Pasempa bevond, kon bij dezen geen raad meer inwinnen, daar zij vele rijksgrooten wantrouwde. Een der voornaamsten, AROE PALAKKA, die in overleg met onze commissarissen Boni had verlaten, trachtte zelfs door middel eener hem daartoe uitgereikte proclamatie, van de aangrenzende afdeeling Boelekomba uit, zijn invloed op de bevolking van Sandjai ten onzen gunste te doen gelden. Ofschoon deze bevolking, volgens mededeeling van spionnen, eene spoedige beëindiging van den oorlog ten zeerste verlangde, en ook het Gouvernement wanneer het de overwinning behaalde wel als opperheer zou erkennen, was zij toch zeer onderworpen aan den wil der Koningin, en had langs de geheele kust van Sandjai versterkingen opgeworpen.

Daar alzoo geen uitzigt bestond op eene spoedige vereffening der geschillen, werd in September besloten, dat in November daaraanvolgende een tweede togt tegen Boni zou worden ondernomen, en wel onder het opperbestuur van den kommandant van het leger, den luitenant-generaal J. VAN SWIETEN, die tevens tot commissaris voor de politieke aangelegenheden werd benoemd, met bepaling, dat bij verschil van gevoelen tusschen hem en zijn mede-commissaris (destijds den heer A. J. F. JANSEN), de beslissing aan hem, den kommandant, zou blijven, zoolang het kommando zou worden gevoerd door den luitenant-generaal VAN SWIETEN. De zamenstelling dezer expeditie werd, met inbegrip der op Celebes nog aanwezige expeditionaire troepen, bepaald op 3 bataillons infanterie, 1 escadron cavalerie, 1 halve drieponds-batterij, 1 sectie bespannen houwitsers van 12 duim en een halve compagnie sapeurs, te zamen, met de staven, het administratie- en hospitaal-personeel, ruim 2800 man, zoo officieren als onderofficieren en minderen; voorts 200 Bataviasche koelies. Ook zou daaraan deel nemen de bezetting van het gouvernement Celebes en onderhoorigheden, in 't geheel ruim 500 man sterk, terwijl de zeemagt zou bestaan uit 5 stoomschepen, 1 korvet en 2 schoenerbrikken, benevens 6 gouvernements-kruisbooten, onder bevel van den kapitein

ter zee M. F. Courier dit Dubecart, die echter wegens ziekte in November vervangen werd door den kapitein-luitenant ter zee J. J. Westerouen van Meeteren.

In de eerste helft van November was deze gezamenlijke magt, een drietal transportschepen uitgezonderd, te Boelekomba vereenigd. Terwijl eene vrij sterke kolonne, waartoe ook artillerie, cavalerie en sapeurs behoorden, over land naar Sandjai oprukte, werd het overige gedeelte der expeditie met oorlogs- en transportschepen derwaarts overgevoerd. Bij de bedoelde kolonne bevond zich ook Aroe Palakka met de hulptroepen van Boelekomba en Bonthain, onder de leiding van een adsistent-resident, ter sterkte van 500 man, of, met inbegrip van volgelingen en koelies, 1200 man. Den 22sten November werd, na eene verkenning door den opperbevelhebber zelven, begonnen met het beschieten der vijandelijke versterkingen te Sandjai, welk vuur onbeantwoord bleef. Ten einde de medewerking van de overland vertrokken kolonne niet te missen, of haar niet te leur te stellen, werd de landing uitgesteld tot den 24sten, den dag waarop zij verwacht werd. In den vroegen morgen van dien dag had dan ook de landing plaats, en daartoe werden aangewezen 200 man der marine-divisie en 1 bataillon infanterie met 2 mortieren. Spoedig opende thans de vijand zijn vuur dat geen nadeel toebragt en door de gewapende sloepen en barkassen goed beantwoord werd. De vele diepe vijvers, die den marsch stuitten, verhinderden onze troepen om de versterkingen in den rug aan te vallen, waartoe eerst het voornemen bestond, zoodat nu langs het strand en regt op eene der versterkingen aangemarcheerd moest worden. Eene compagnie ondernam nogtans de omtrekking, terwijl ook een ander gedeelte, door links aan te houden, daarmede dreigde, hetgeen, na eenige granaatworpen, den vijand zijne, naar het scheen goed bezette sterkten deed verlaten. 28 aldaar gevonden kanonnen en lilla's werden vernageld. Door de onzen vervolgd wordende, trok de vijand nu af, in de rigting van de belangrijke kampong Balang-nipa aan de Tongka-rivier. Op de nadering onzer troepen, die, in drie kolonnes verdeeld, daartoe de rivier Sandjai doorwaad hadden, was hij echter ook van hier spoorloos verdwenen. De aan den anderen oever der Tongka-rivier aangelegde versterkingen werden op eene bedreiging in den rug mede verlaten. De troepen bezetteden daarop de kampong; alleen de marine-divisie keerde des avonds naar boord terug. Ons verlies bestond dien dag in 1 Europeesch soldaat; terwijl 1 Amboineesch sergeant gekwetst werd.

De over land vertrokken kolonne, die eerst tegen den middag was aangekomen, had bij haren vijfdaagschen opmarsch naar Sandjai een allermoeijelijkst terrein door te trekken gehad; vooral voor de artillerie. Onder weg was zij door een der hoofden, die zich met zijn volk kwam onderwerpen, reeds onderrigt van het nemen der eerste versterkingen. Overal had zij tot dusverre den vijand uit zijne stellingen en versterkingen verdreven, soms met een blijkbaar niet onaanzienlijk verlies aan dooden en gekwetsten. Van onze zijde sneuvelde daarbij een Europeesch sergeant.

Den volgenden dag, 25 November, werd de te Balang-nipa aanwezige magt versterkt met de overige cavalerie en een batallon infanterie. Verscheidene inlanders waren hier reeds namens den radja diens onderwerping komen aanbieden, welke door den opperbevelhebber werd aangenomen. Deze bepaalde zich dien dag verder tot het doen eener excursie met de aanwezige cavalerie, waarbij bleek dat het land uiterst vruchtbaar is.

Den 26sten November werd benuttigd om meer bijzonder de rivier Tongka te verkennen en het terrein voor een militairen post te kiezen; dien ten gevolge zou naast de genoemde kampong eene redoute worden opgeworpen, waartoe de bevolking hare hulp aanbood. Allengs kwamen meer Sandjaische hoofden en onderhoofden zich onderwerpen, welk voorbeeld zelfs door eenigen uit het eigenlijke Boni gevolgd werd.

De zaken te Sandjai voorloopig geregeld zijnde, werd den 28sten November een aanvang gemaakt met het slepen der transportschepen naar Badjoa, alwaar men den 3den December aankwam. Al de troepen ontscheept zijnde, werd de marsch naar het binnenland aangevangen langs den inmiddels herstelden en verbeterden grooten weg. Eerst in de vlakte voor de hoofdplaats werden op 6 December de vijandelijkheden hervat. De Boniers openden van eene uitgestrekte en goed gepalissadeerde borstwering kanon- en geweervuur, zoomede uit eene ter zijde gelegen kampong en eene daartusschen opgeworpen redoute. Na een hevig gevecht van een kwart uur, waaraan de geheele magt deel nam, verliet de vijand zijne verschansingen, vermoedelijk om zich op Pasempa, de verblijfplaats der Koningin, terug te trekken; maar hierin door eene omtrekkende en naar wensch geslaagde beweging der cavalerie met veel verlies verhinderd zijnde, keerde het meerendeel, door granaatworpen achtervolgd, naar de kampong terug om noordelijk in de rigting van van Tjinrana te trekken. Aroe Palakka, die zijn togt

van Sandjai naar Badjoa zonder hinder volbragt, zond nog denzelfden dag van het gevecht zendelingen uit om met het volk in aanraking te komen, maar vond alle kampongs verlaten. Deze overwinning kostte der infanterie 3 gesneuvelden en 17 gekwesten, onder welke laatsten 2 officieren; bij de cavalerie sneuvelde 1 man en werden 4 man, waaronder 1 officier, en 5 paarden gewond. Na de noodige zorg genomen voor de gekwetsten (onder welke een infanterie-officier en 2 cavaleristen later aan hunne wonden overleden) en zich van het geheel verdwijnen des vijands verzekerd te hebben, werd nog dien dag de marsch naar Palakka voortgezet, waar men in den namiddag aankwam en het hoofdkwartier vestigde. Reeds den volgenden dag kwam een Bonier namens de onderhoofden en bevolking van ongeveer 50 groote of kleine kampongs hunne onderwerping aanbieden, welk voorbeeld den 8sten December nog door andere en voornamere personen gevolgd werd. Een togt, den 9den December door den opperbevelhebber met een gedeelte der magt naar Pasempa ondernomen, bevestigde de juistheid der ontvangen mededeeling, dat de Koningin met haren hadat bij de nadering onzer troepen overhaast de vlugt had genomen, maar leidde tevens tot de bevinding dat ons hierdoor, bij de moeijelijkheid van het terrein en de buitengemeene sterkte dezer stelling, veel verlies bespaard was. Nadat men in het hoofdkwartier te Palakka was teruggekeerd, kwam aldaar den 11den December een der kiesheeren van Boni, die eenen brief van den kommandant der expeditie, gerigt aan den hadat van Boni, ontvangen had, zijne onderwerping aanbieden, de verzekering gevende, dat de geheele hadat weldra zijn voorbeeld zoude volgen, daar Boni's houding tot dusverre alleen aan de Koningin was te wijten, die den hadat in dezen gewoonlijk buiten raadpleging liet.

Ten einde de opkomst der overige Bonische kiesheeren te bespoedigen, en kracht bij te zetten aan de schriftelijke verklaring, dat de militaire magt het land niet zou verlaten vóór dat eene behoorlijke schikking zou getroffen zijn, begaf de opperbevelhebber zich twee dagen later met het grootste gedeelte der troepen, vergezeld van Aroe Palakka en zijne volgelingen, naar de belangrijke kampong Pompanoea, op den regter oever der Tjinrana-rivier. Vooraf was — ten einde het verzamelen van levensmiddelen in het hoofdkwartier niet te behoeven te staken wegens het vertrek der koelies naar Pompanoea, maar het vervoer te kunnen voortzetten met karren — door onze soldaten een karreweg aangelegd van Boni naar Palakka. De marsch, die door eene weinig bevolkte landstreek liep, werd zonder bijzondere ontmoetingen in drie dagen volbragt. Waar echter bevolking werd aangetroffen, bleef zij rustig bij hare woningen of sloot zich aan bij den stoet van Aroe Palakka. Op eenigen afstand van Pompanoea, bij de sterk bevolkte kampong Timoerong, werd het bivouac betrokken, waar men tot 26 December verbleef, en welk kortstondig verblijf van gunstigen invloed bleek te zijn op de bevolking van Boni, Soping en Wadjo. De noodige regelingen getroffen zijnde, werd toen naar Palakka teruggekeerd, welke plaats men den 28sten December bereikte en waar den volgenden dag ook aankwam de gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, om als mede-commissaris deel te nemen aan de politieke regeling der zaken. Het meerendeel der troepen zou weldra terugkeeren, en de versterking te Balang-nipa naderde hare voltooijng.

De Koningin hield zich te Sawito op, doch zoude hare rijkssieraden doen uitleveren. De bevolking hervatte hare gewone bezigheden. (1)

§ 6. *Gewapende corpsen, niet regtstreeks tot het leger behoorende.*

Van deze corpsen valt weinig bijzonders te vermelden. In Soerabaija werd een nieuw detachement pradjoerits opgerigt voor het nieuwe regentschap Sidhoardjo, en de formatie van het legioen van Mangkoe Negoro te Soerakarta onderging eenige wijziging, zoodat de infanterie daarbij, met den staf, voortaan zal bestaan uit 629, de cavalerie uit 155 en de artillerie uit 73 man, waarvan respectivelijk 30, 9 en 4 officieren.

Met opzigt tot de administratie der schutterijen werd, bij *Indisch Staatsblad* 1859, n°. 59, met aanvulling van het reglement voor de schutterijen op Java (*Indisch Staatsblad* van

---

(1) Den 30sten Januarij 1860 werd de voortvlugtige Koningin van de vorstelijke waardigheid in het Rijk van Boni vervallen verklaard, en overeenkomstig de keus der rijksgrooten tot vorst van Boni erkend de meergenoemde Aroe van Palakka, Achmad Sinkarroe Roekka. De overeenkomst van 13 Februarij daaraanvolgende, waarbij Boni, tot dusver onze *bondgenoot*, de Nederlandsche *souvereiniteit* erkent, onder afstand van verschillende landen, omschreven in noot 1 op bladz. 14 van het vorig verslag, is reeds aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. LXXI van de zitting 1860-1861. De toestand van het Rijk van Boni liet onder den nieuwen vorst aanvankelijk veel te wenschen over, maar schijnt thans eenigzins te verbeteren.

1838, n°. 22) bepaald, dat die administratie, buiten de drie hoofdplaatsen Batavia, Samarang en Soerabaija, waar daartoe een afzonderlijke raad bestaat, zal worden gevoerd door de respective kommandanten, en dat deze te dier zake rekenpligtig zijn aan de Algemeene Rekenkamer.

§ 7. *Verdediging.*

Het uitsluitend gebruik van vrijwilligen arbeid werkte, volgens opgave van het militair departement, nog steeds nadeelig op den geregelden voortgang der genie-werken. Daar het Opperbestuur intusschen op bespoediging had aangedrongen, zou voor de meest dringend geworden werken de tusschenkomst van het bestuur tot het bekomen van koelies worden verleend. (1)

§ 8. *Bijzonderheden van verschillenden aard.*

Terrein-opname. (2) De in 1858 volbragte opnemingen in de omstreken van Tjilatjap en Noesa-kambangan werden verder uitgewerkt en op groote schaal in kaart gebragt. De verdere opname van de residentie Banjoemas werd voortgezet en zou binnen kort geheel zijn afgeloopen. Die van de residentie Bagelen werd in September voltooid en met de geheele kaartering zou dit mede weldra het geval zijn. De in het vorig verslag vermelde opnamen in het gouvernement van Celebes ondervonden veel vertraging uit hoofde van de expeditien tegen Boni, tijdens welke echter het oorlogsterrein werd opgenomen en in kaart gebragt. Op Banka had eene nieuwe opmeting plaats van de groote wegen, ten gevolge waarvan een verbeterde afstandswijzer voor dit eiland werd vastgesteld. Ten behoeve van het militair departement werden nog verschillende opnemingen gedaan, vooral op Sumatra; terwijl met de vervaardiging van kaarten en het vormen van nieuwe opnemers werd voortgegaan. Krachtens eene dit jaar aan het militair departement verleende magtiging, zullen aan het personeel der opname op Java, als kopij-teekenaars, ook kunnen worden verbonden eenige daartoe geschikte inlandsche jongelingen, hetzij aanverwanten van aanzienlijke Javanen of van mindere inlandsche hoofden.

Spaarkassen voor militairen. In 1853 werd, blijkens het verslag over dat jaar, bladz. 23, als proef voor vijf jaren vastgesteld een reglement op de bespaarde gelden van militairen, als een van de middelen tot tegengang van het misbruik van sterken drank. Het getal militairen, dat van de aangeboden gelegenheid gebruik maakte, voortdurend toegenomen zijnde, werd dat reglement in 1859 bij *Indisch Staatsblad* n°. 36, met eenige wijziging, definitief ingevoerd. Volgens hetzelve worden ter besparing bestemde sommen van Europesche onderofficieren en soldaten door de administrateurs der garnizoenen ontvangen en door dezen verantwoord aan 's lands kas, welke daarvoor eene rente van vijf ten honderd 's jaars verzekert. Voor *één* persoon mag de over te nemen som niet minder zijn dan f 0,50 en met inbegrip der verschuldigde rente niet hooger dan f 1000.

Vermindering van briefporten voor militairen. Bij *Indisch Staatsblad* van dit jaar, n°. 15, werd bepaald dat brieven, mits enkel zijnde en geen ingesloten brieven bevattende, wanneer die gerigt zijn aan manschappen beneden den rang van officier bij de zee- of landmagt, op hunne schepen of bij hunne corpsen tegenwoordig zijnde, op het kantoor van afzending tegen verminderd port kunnen worden gefrankeerd, en wel in ieder geval, uitgezonderd bij verzending per overlandmail, tegen betaling van vijf cents.

---

(1) Vergelijk echter § 14 van de Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot vaststelling van het XIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1861. De bezwaren, in Indie ingebragt tegen eene hervatting van den gedwongen arbeid bij de vestingwerken, en de twijfel omtrent het dringende van sommige dier werken leidden tot eene wijziging van de aanvankelijk daaromtrent gegeven bevelen.

(2) Vergelijk hoofdstuk K, § 1. Een overzigt van de topographische werkzaamheden in Nederlandsch Indie van 1856 tot en met 1859 is uit de *Javasche Courant* van 16 Mei 1860, overgenomen in de *Staatscourant* van 17 Julij daaraanvolgende.

II. Zeemagt.

§ 1. *Kommandement.*

Gedurende het jaar 1859 bleven het Nederlandsch eskader in Oost-Indie en de maritime inrigtingen aldaar onder de bevelen van den schout bij nacht G. Vogelpoot. (1)

§ 2. *Het Nederlandsch eskader.*

Sterkte. Bij den aanvang van het jaar bestond het eskader uit 2 stoomkorvetten: *Medusa* en *Prinses Amelia*; 5 schroefstoomschepen: *Groningen*, *Montrado*, *Bali*, *Soembing* en *Samarang*; 11 raderstoomschepen: *Amsterdam*, *Gedeh*, *Ardjoeno*, *Merapi*, *Etna*, *Phoenix*, *Suriname*, *Celebes*, *Madura*, *Admiraal van Kinsbergen* en *Onrust*; 2 korvetten: *Prins Maurits der Nederlanden* en *Pallas*; 2 brikken 1ste klasse: *Haai* en *Cachelot*; 5 schoenerbrikken: *Sylph*, *Lansier*, *Padang*, *Rembang* en *Makasser*; 1 roeikanonneerboot, n°. 14; 1 opnemingsvaartuig, *Pylades*, en 2 dienstdoende wachtschepen: *Palembang* en *Batavia*; te zamen 31 bodems, bemand met 2800 Europeanen en 627 inlanders. Bovendien was toen nog tijdelijk aanwezig het in December 1858 aangekomen fregat *de Ruyter*, met 450 koppen, hetwelk echter weldra naar Nederland terugkeerde.

Gedurende 1859 kwamen geen bodems aan ter versterking van het eskader, maar ontvielen daaraan de schoenerbrikken *Sylph* en *Padang*, welke beide wegens verouderden toestand werden buiten dienst gesteld, en het raderstoomschip *Onrust*, hetwelk op de Boven-doeson-rivier, in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, na verraderlijk te zijn afgeloopen, is gezonken. (2) Het raderstoomschip *Amsterdam* verliet het eskader door vertrek naar Nederland.

Bij het einde des jaars telde het eskader alzoo 27 bodems; de bemanning bedroeg 2579 Europeanen en 764 inlanders.

In Junij was nog te Batavia aangekomen 's Rijks transportschip *Merwede*, met een aantal officieren en mindere schepelingen, ter verwisseling van degenen, die wegens lang verblijf in Indie of dienst-eindiging aanspraak hadden om naar Nederland terug te keeren. Die bodem werd evenwel voor de terugreis ongeschikt bevonden en uit dien hoofde voorloopig buiten dienst gesteld.

In de vervulling der verschillende rangen van het personeel kon over het algemeen op voldoende wijze worden voorzien. Ook de inlandsche bemanningen konden, door de gunstige werking der in 't vorig verslag (bladz. 30) bedoelde maatregelen, naar wensch worden voltallig gehouden; maar ten aanzien van de nieuw aangenomenen viel, niettegenstaande de noodige voorzorgen, nog al over desertien te klagen.

De gezondheidstoestand bij het eskader gaf reden tot tevredenheid. In het geheel kwamen bij de geneeskundige dienst der zeemagt onder behandeling 8598 lijders, waarvan echter 500 niet tot de zeemagt behoorden. Het aantal overledenen bedroeg 233, waarvan 187 ten gevolge van ziekte, 33 ten gevolge van bekomen wonden of van ongelukken aan boord, en 13 die verdronken. Het personeel van de geneeskundige dienst bestond op 31 December 1859 uit 38 officieren van gezondheid, waarvan 1 dirigerend, 2 van de 1ste, 22 van de 2de en 13 van de 3de klasse.

Stationering. De verschillende stations waren dit jaar volgenderwijze bezet: noordwestkust van Sumatra: 1 schroefstoomschip, achtereenvolgens bij afwisseling versterkt met 1 schoenerbrik, 1 korvet en 1 raderstoomschip; oostkust van Sumatra: 1 schoenerbrik, en ter vervanging 2 schroefstoomschepen, waarvan 1 voor tijdelijke versterking; wateren van Riouw, Linga en Siak: 1 brik, bij afwisseling tijdelijk versterkt met 1 schroefstoomschip; noordwestkust van Borneo: niet bezet geworden, in verband met expeditien tegen Boni en Bandjermasin; wateren van Bandjermasin: tijdelijk 1 schroefstoomschip en 2 raderstoomschepen; oostkust van Borneo: tijdelijk 1 schoenerbrik en, na het gedurende eenige maanden onbezet laten van dit station, 1 schroefstoomschip; wateren van Celebes en onderhoorigheden: aanvankelijk 2 raderstoomschepen en 2 schoenerbrikken, zijnde bij de bestemming dezer bodems ter deelname aan de Bonische expeditie,

---

(1) Ter vervanging van dezen vlagofficier is, bij Koninklijk besluit van 18 Augustus 1861, n°. 17, benoemd de schout bij nacht J. May, destijds non-actief.

(2) Dewijl geene mogelijkheid bestond om dezen bodem te ligten, is hij in November 1860 voor het doen springen eener kruidkist vernield. Vergelijk hoofdstuk C, afd. III.

de sterkte van dit station begrepen in de diensten der bij die expeditie gebezigde zeemagt; wateren der Molukken: 1 korvet en 1 brik, tijdelijk versterkt met 1 raderstoomschip; wateren van Menado: 1 raderstoomschip.

In de wateren van China en Japan heeft nog gedurende eenige maanden 1 schroefstoomschip station gehouden.

§ 3. *Gouvernementsschoeners en kruisbooten.*

Sterkte, enz. Deze bestond op 1 Januarij 1859 uit 1 schoener 1ste charter, 1 schoener 2de charter, 1 stoom-adviesvaartuig en 60 kruisbooten. Aan de formatie ontbraken toen 2 schoeners en 8 kruisbooten. Bovendien werden in den loop van het jaar wegens verouderden toestand afgekeurd de schoener 2de charter en 6 kruisbooten, terwijl ook het stoom-adviesvaartuig *Tjipanas*, na veeljarige dienst in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, aldaar ten gevolge van het springen van den stoomketel voor de dienst verloren ging. Daarentegen vermeerderde de sterkte met 1 ijzeren schroefschoener van 40 paardenkracht, blijkens vorige verslagen in aanbouw voor de twee ontbrekende zeilschoeners, en met 10 kruisbooten, waarvan de aanbouw in 1859 of vroeger was bevolen. Wijders werden nog, na voorafgegane keuring, respectivelijk voor f 84 000 en f 120 000 aangekocht twee particuliere ijzeren stoomvaartuigen, het eene van 80 paardenkracht en weinig diepgang, meer bijzonder bestemd voor de vaart op de rivieren van Borneo; het andere een schroefschoener van gelijke paardenkracht en bepaaldelijk bestemd voor het vervoer van gouvernements-passagiers, goederen en troepen. Zij ontvingen de namen *Boni* en *Java*. Bij het einde des jaars bestond alzoo de sterkte der gouvernementsvaartuigen uit 1 zeilschoener, *Anadyomene*, 2 schroefschoeners: de *Draak* van 40 en de *Java* van 80 paardenkracht, 1 stoom-adviesvaartuig, de *Boni*, van 80 paardenkracht, en 64 kruisbooten.

De bemanning bedroeg 23 Europeanen, 4 gezaghebbers, 13 stuurlieden en 6 machinisten en 1416 inlanders, 65 gezagvoerders (djoeragans), 72 mandoors, 276 roergangers, (djoeroemoedies), 972 matrozen en 31 vuurstokers. De aanwerving van inlandsche schepelingen ging weder niet naar wensch, naar men meende uit hoofde van de vele aanmonsteringen voor de groote vaart, voor welke de soldijen aanmerkelijk gestegen waren. Ook de pogingen, om in plaats van inlandsche gezaghebbers zoogenaamde inlandsche kinderen te bezigen, bleven zonder gewenscht gevolg.

Stationering. De gewone verrigtingen dezer vaartuigen waren weder menigvuldig; bovendien was een zestal kruisbooten onophoudelijk dienstdoende bij de expeditie tegen Boni, even als dit met een tweetal het geval was bij die in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo. Uit hoofde geen voldoende reserve aanwezig was, moest dan ook herhaaldelijk van de in het vorig verslag, bladz. 31, medegedeelde stationsverdeeling worden afgeweken. Ter vervanging van de afgekeurde schoener 2de charter werd, boven het voor de Wester-afdeeling van Borneo bepaalde getal kruisbooten, voor Pontianak bestemd de schoener 1ste charter *Anadyomene*. Aan het station Banka, waar deze laatste had te huis behoord, werd toegevoegd de schoener *Draak*, die tevens de gemeenschap had te onderhouden tusschen Palembang en Djambie. Ook bij het leggen van den telegraaphkabel tusschen Muntok en Palembang had de *Draak* goede diensten bewezen. De twee aangekochte vaartuigen beantwoordden geheel aan hunne hierboven opgegeven bestemming. De *Java* had eerst eenige herstellingen en voorzieningen moeten ondergaan, maar de *Boni* behoefde die aanvankelijk niet en was onverwijld naar Bandjermasin vertrokken.

§ 4. *Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk.*

a. Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten.

Door de commissie werden dit jaar zestien kaarten uitgegeven, hoofdzakelijk betrekkelijk de reeden ter Westkust van Sumatra en de Japansche wateren: namelijk kaarten der reeden Padang, Benkoelen en Poeloe-baai, Tiko, Priaman, Baros, Natal, Singkel, der reeden Taballang en Kait, Muntok, Ampanan, kaart der Westkust van Sumatra, van Tandjong-taboejong tot Singkel, der Laboeantring-baai, der Japansche Binnenzee, landverkenningen aldaar, baai van Jedo en reeden Nigata. Met Zijner Majesteits opnemingsvaartuig *Pylades* werd de opname van Straat Banda voortgezet. In de Molukken

hadden eenige diepzeeloodingen plaats; terwijl in Straat Madura onderzoek werd gedaan naar gevaarlijke klippen.

Uit de lijst der bij de commissie ingekomen opnemingen en schetsen (als bijlage lit. D bij dit verslag gevoegd) kan weder blijken, dat ook de officieren der zeemagt de hydrographie met ijver bleven behartigen. Vooral verdienen onder die werkzaamheden vermelding de opnemingen benoorden Lingga, de schetsen van eenige Japansche vaarwaters en die van de kusten der golf van Boni. Voortdurend werden ook vele berigten omtrent nieuw ontdekte gevaren en andere hydrographische aanteekeningen ontvangen. Eenige vreemde oorlogsschepen, die de reede van Batavia bezochten, werden kosteloos van de gevraagde kaarten voorzien. Met Spanje had eene ruiling van kaarten plaats. (1)

b. Bebakening, kustverlichting en loodswezen.

Voor de uitbreiding of verbetering der bebakening werd dit jaar weder behoorlijk gezorgd; maar vooral was 1859 belangrijk voor de kust- en havenverlichting in den Indischen Archipel. Te dien aanzien werd namelijk in beginsel een vast stelsel aangenomen, voor welks uitvoering men zich een tijd van 25 jaren voorstelt. Dat stelsel omvat de oprigting van een vijftigtal kust- en havenlichten, waarvan in de eerste plaats een dertigtal zijn bestemd voor Straat Sunda, Java's noordkust, Straat Madura, Straat Bali, benevens Straat Banka en de doorvaarten tusschen Banka en Billiton terwijl de twintig overige lichtbakens zullen worden daargesteld ten behoeve van de vaa op Java's zuidkust, Tjilatjap in de eerste plaats; op Padang, door Straat Riouw op Macassar, op Bandjermasin, welligt ook op Amboina en op eenige andere punten meer. Het plan in zijn geheel bestaat uit 38 kust- en 12 havenlichten, en de kosten zijn geraamd op f 6 500 000. — Van die 38 kustlichten, waarvan er één aanwezig was, namelijk dat in Straat Sunda op Java's 4de punt, bij Anjer, zullen er zijn 10 van de 1ste, 18 van de 2de, en 10 van de 3de orde. Voor de uitvoering is aanvankelijk voor elk der jaren 1859 en 1860 (en later ook voor 1861 en 1862) f 260 000 beschikbaar gesteld (2), welke som vervolgens telkens op nieuw moet worden bepaald.

Sedert is de oprigting bevolen van havenlichten te Batavia en te Macassar (3) en van een kustlicht te Tandjong-kalean nabij Muntok. Voor Oedjong-djalie (de noordwestelijke punt van de residentie Japara) en voor Poeloe-katang (het westelijkste der Karimon-Java-eilanden) was mede de daarstelling van kustlichten reeds in beginsel aangenomen. (4)

Als brandstof voor deze lichten werd, na vele proefnemingen en onderzoekingen met verschillende inlandsche lampolien, de welbereide en gezuiverde katjang-olie het voortreffelijkst bevonden, zijnde deze tevens minder kostbaar en voordeeliger in 't gebruik dan de overigens ook zeer bruikbare klapper- en kanarie-olie.

c. Haven- en equipagie-departementen, werven en pakhuizen.

Batavia. Het havenkanaal was sedert den aanvang van de west-moeson zeer ondiep geworden door voortdurende aanslibbing, ten gevolge van het wegslaan bij de monding van een groot gedeelte van het westelijk zeehoofd. In verband met het jaargetijde vor-

---

(1) Blijkens noot 1 op bladz. 31 van het vorig verslag is bij Indisch besluit van 24 Mei 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 46), op 's Konings magtiging de oprigting vastgesteld van een aan de commissie toe te voegen hydrographisch bureau, en zulks met opheffing der betrekking van administrateur van het depôt van zeekaarten enz. bij het marine-departement.

Omtrent de verrigtingen der commissie gedurende het jaar 1860 worden eenige mededeelingen aangetroffen in de *Javasche Courant* van 10 April 1861, n°. 29 (*Staats-courant* van 28 Mei n°. 124).

(2) De eerste magtiging werd te laat ontvangen om den post nog op de begrooting voor 1859 uit te trekken.

(3) Op 1 Januarij 1861 reeds ontstoken.

(4) In Augustus 1860 heeft de Gouverneur-Generaal, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, voor het beheer over dezen tak van dienst, 't welk tot dusver was opgedragen aan den directeur van het marine-etablissement op Onrust, een afzonderlijk deskundige aangewezen, met toevoeging aan dezen, boven het organiek bepaalde personeel voor de burgerlijke openbare werken, van een ingenieur 2de klasse, twee ingenieurs 3de klasse en vijf opzigters 1ste klasse. Dit personeel zal echter slechts tijdelijk en achtereenvolgens worden aangesteld, en de uitgaven daarvoor zullen worden bestreden uit de bovenbedoelde som van f 260 000, zoolang de uittrekking derzelve zal zijn toegestaan..

derde de herstelling daarvan slechts weinig. Met behulp van den stoombaggermolen, die nagenoeg gereed was, hoopte men echter in een en ander verbetering te brengen. (1)

Samarang. De rivier bleef in ongunstigen toestand verkeeren. De geul voor hare monding gegraven voldeed zeer goed, maar vereischte wegens verzanding gedurende de west-moeson geregelde uitdieping. De gemeenschap met de reede gedurende het geheele jaar was echter veel verbeterd. De vernieuwing der haven werd voortgezet. (2)

d. Marine-etablissement op het eiland Onrust.

Even als de gebouwen en overige inrigtingen van dit etablissement, verkeerde ook het drijvend droogdok in goeden staat. Door het dokken van zware schepen was het eenigzins lek geworden, waarom bepaald werd dat voortaan de schepen, alvorens te dokken, steeds zooveel mogelijk zullen gelost worden. In het geheel werden wegens grootere of kleinere herstellingen nagenoeg evenveel schepen als in het vorig jaar in het dok opgenomen, namelijk 13 schepen der Nederlandsche marine, 2 gouvernements-vaartuigen, 1 Engelsche oorlogskorvet en 43 particuliere schepen, bestaande uit 34 zeil- en 9 stoomschepen, waarvan respectivelijk 21 en 7 onder Nederlandsche vlag.

Behalve tot voorziening in eigen behoeften, werden bij het etablissement ook nog zoowel voor oorlogs- als handelsvaartuigen verschillende inventaris-goederen aangemaakt, terwijl voor de marine-magazijnen eene aanzienlijke hoeveelheid vaatwerk werd vervaardigd.

Van de te werk gestelde arbeiders, wier getal bij het eind van het jaar 209 bedroeg, konden steeds velen voor de uitoefening van eenig ambacht worden gebezigd.

De gezondheidstoestand was over het algemeen voldoende. Het aantal zieken bedroeg onder de dwangarbeiders gemiddeld $7^4/_{10}$ per cent. Het aantal sterfgevallen is niet vermeld gevonden.

e. Marine-etablissement te Soerabaija.

Het bassin was nog niet geheel op de bepaalde diepte, maar het vooruitzigt bestond, dat die weldra zou bereikt zijn. De aanslibbing was echter sterk, vooral in de keel van het bassin. De beide stoombaggermolens, die ook achter het bassin in de binnenhaven gebezigd werden, haalden dit jaar op, de een in 218 en de ander in 194 dagen 70 147 en 47 562 kubieke ellen specie. De tweede had echter, zoo wegens het niet opkomen van koelies en praauwen, als ten gevolge van herstelling, een geruimen tijd in het geheel niet en laatstelijk slechts gedeeltelijk kunnen werken. (3)

Het drijvend droogdok moest naar de binnenhaven worden verhaald, wijl op de ligplaats moest worden gebaggerd. Gedurende 1859 werd van het dok gebruik gemaakt door 14 schepen der Nederlandsche marine, 1 gouvernements-schroefschoener en 40 particuliere zeil- en stoomschepen.

In timmering werden opgenomen, meest voor belangrijke herstellingen, 15 oorlogsschepen en 1 gouvernements-schroefschoener; terwijl een buitengewoon groot aantal sloepen en andere dergelijke vaartuigen voor het eskader en een twaalftal in voorraad werden gebouwd.

Behalve onderscheidene werkzaamheden voor de verschillende inrigtingen van het etablissement zelf, werden nog eene menigte artikelen aangemaakt of hersteld voor de marine-magazijnen en het brandspuitwezen, zoomede inventaris-goederen voor de in herstelling zijnde schepen. Het zaagwerktuig werd ook gebezigd ten dienste van 's Gouvernements-houtstapelplaatsen.

---

(1) Bij § 11 der Memorie van Beantwoording betreffende het eerste wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk XI der Staatsbegrooting voor 1861, werd melding gemaakt van een stoombaggertoestel van den Franschen ingenieur Gache. Een onderzoek naar de werking daarvan in Frankrijk had ten gevolge, dat het werktuig voor de haven van Batavia ondoelmatig, maar daarentegen voor het bassin van het marine-etablissement te Soerabaija zeer bruikbaar bevonden werd. Voor de levering van een zoodanigen toestel, tot den prijs van f 74 000, is dan ook in den loop van 1861 gecontracteerd met de Nederlandsche stoombootmaatschappij, die zich het stoomwerktuig bij den uitvinder zal aanschaffen. en naar diens bestekken op haar etablissement Fijenoord het ijzeren hol zal doen vervaardigen, waarin het werktuig zal moeten worden geplaatst.

(2) Blijkens de noot op bladz. 32 van het vorig verslag hoopt men met het eind van 1863 gereed te zijn.

(3) Zie de noot bij Batavia onder § *c.* hiervóór.

Voor dit een en ander werd gedurende 1859 aan arbeidsloonen betaald f 94 937, en aan materialen verwerkt f 115 935, welke cijfers in het vorig jaar waren f 80 874 en f 79 399. Het getal werklieden is ditmaal niet vermeld gevonden. Ook wat het vak van uitrusting betrof waren de werkzaamheden talrijker dat in het vorig jaar. Daarvoor bedroegen namelijk de betaalde arbeidsloonen f 4980 en de waarde der verbruikte materialen f 54 717, tegen f 1922 en f 19 090 in 1858.

Het ten vorigen jare vastgestelde reglement voor deze inrigting werd bij *Indisch Staatsblad* van 1859, n°. 92, in dier voege gewijzigd, dat het inlandsche werkvolk sedert 1 December dagelijks werd betaald; een maatregel die zeer goed werkte. (1)

f. Fabriek voor de marine en het stoomwezen. (2)

Bij deze gouvernements-inrigting werd dit jaar aan 111 meerendeels belangrijke bestellingen gearbeid, waarvan 58 voor het marine-, 43 voor het civiel en 4 voor het militair departement, benevens 6 voor de fabriek zelve. De slechts bij uitzondering aan te nemen particuliere bestellingen waren 20 in getal.

Wat het geldelijke betrof waren de uitkomsten iets minder dan in het vorige jaar. Aan dagloonen van inlandsche ambachtslieden en koelies werd betaald f 95 602,22 en aan materialen verwerkt voor eene waarde van f 124 528,55, welke sommen in 1858 waren f 107 066,66[5] en f 158 186,81. Het cijfer der inlandsche ambachtslieden bedroeg gemiddeld 534 daags. Van deze laatsten wordt weder met lof melding gemaakt, zoo wat gedrag als bekwaamheden betreft. Van velen hunner kon zelfs gezegd worden, dat zij met opzigt tot de juiste uitvoering van handenwerk den Europeschen werkman evenaren. Hunne opkomst was niet zonder afwisseling; doch is over 't geheel het best wanneer de fabriek overvloed van werk heeft. Het besef der meerdere of mindere behoefte tot afdoening, zegt de directeur, schijnt ook niet geheel zonder invloed te blijven op de belangstelling der inlandsche werklieden voor de taak hun opgedragen. In de verkrijging van koelies ondervond de fabriek meer en meer moeijelijkheid.

Ook het gedrag en de ijver der zoogenaamde inlandsche kinderen (afstammelingen van Europeanen en inlanders of vreemde Oosterlingen), die als leerling werkzaam waren, viel weder te roemen. Zij, die reeds voldoende bekwaam waren, werden tot vaste werklieden aangesteld, of verlieten de fabriek om zich elders te verbinden.

Met opzigt tot de betaling van het loon der inlanders werd ook voor deze inrigting bij *Indisch Staatsblad* van dit jaar, n°. 92, het reglement in dier voege gewijzigd, dat die betaling voortaan dagelijks in geld geschiedt, in stede van in loonkaartjes, welke bij het eind der week tegen geld werden ingewisseld.

§ 5. *Verrigtingen der zeemagt.*

Uit § 5 der Iste afdeeling van dit hoofdstuk zal reeds gebleken zijn, dat ook de zeemagt het hare toebragt tot het welgelukken der krijgsverrigtingen tegen Boni, zoo door het detacheren van gedeelten der bemanning aan de te land agerende troepen, en waardoor deze op eene krachtdadige wijze werden ondersteund, als door het verrigten van sleepdiensten en het doen van verkenningen; welke laatste verrigtingen in de monding der Tjinrana-rivier en later op de Tongka-rivier, benoorden Sandjai, niet zonder vijandelijkheden konden worden volbragt. Overigens bepaalde zich de taak der zeemagt in den krijg tegen Boni hoofdzakelijk tot het blokkeren der kusten, waartoe de schepen op verschillende punten verdeeld werden, ten einde door het aanhoudend beletten van handel en visscherij de vijandelijke strandplaatsen van een groot middel van bestaan te berooven. Op enkele plaatsen hadden — doch zonder ernstig gevolg — ontmoetingen plaats tusschen de kustbewoners en de gewapende sloepen; de schepen namelijk konden nergens de kust genoeg naderen om het geschut te doen werken. De blokkade, die sedert Februarij voortdurend was gehandhaafd, werd den 31sten December opgeheven.

---

(1) Vergelijk omtrent de oprigting eener gouvernements-school bij dit etablissement voor de daar wonende kinderen van Europesche afkomst, hoofdstuk I, afd. I.

(2) Daar het werk voor particulieren sedert het nieuwe reglement (verslag over 1857, bladz. 152) uitzondering is geworden, kwam het eigenaardig voor, deze inrigting hier, in stede van in hoofdstuk N, te vermelden.

Op het eiland Nias werd in Februarij de kampong Babogonowo getuchtigd door het schroefstoomschip *Montrado*, nadat te vergeefs getracht was op vreedzame wijze voldoening te bekomen voor het afloopen en vermoorden der opvarenden van eene te Lagoendie, onder Nederlandsch gezag te huis behoorende praauw. Ofschoon de vijand zich aan de zeezijde versterkt had, lag de kampong genoeg onder bereik van het geschut, zoodat eene landing onnoodig werd geoordeeld.

Een gelijk lot deed de korvet *Pallas* in de maand April op een der Aroë-eilanden de kampong Watelee ondergaan, toen bij een dienstbezoek van een gouvernements-ambtenaar de bevolking, die reeds tot feitelijkheden was overgegaan, niet door overreding van hare vijandige gezindheid was terug te brengen. De militaire magt, daartoe gebezigd, bestond uit een detachement van het garnizoen te Banda en een debarquements-divisie der genoemde korvet, te zamen onder bevel van den luitenant ter zee 2de klasse jhr. W. F. van Spengler. Bij den terugkeer moesten herhaalde malen vijandelijke aanvallen worden afgeslagen.

Eene andere kampong, Saribanoa genaamd, op een der ten westen van Sumatra gelegen Pageh-eilanden, werd nagenoeg te gelijker tijd getuchtigd door de bemanning der *Montrado* en een detachement militairen van Padang, te zamen onder bevel van den luitenant te zee 2de klasse F. van Alphen. De aanleiding daartoe bestond in den verraderlijken moord, gepleegd op den luitenant ter zee 2de klasse J. P. Uyttenhooven, terwijl deze bezig was met het opnemen eener baai aldaar. Na een allermoeijelijksten marsch van 9 uur door een moerassig en digt begroeid terrein, waarbij de onzen onophoudelijk van uit hinderlagen en kreupelhout beschoten werden, bereikte men de kampong, die daarop bestormd en met een zestigtal sampangs (booten) aan de vlammen prijs gegeven werd. Nadat de vijand verjaagd was, werd, zonder eenig verlies, met slechts weinige gekwetsten, de terugtogt volbragt.

Voor de verrigtingen der zeemagt bij de gebeurtenissen in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo wordt verwezen naar de mededeelingen omtrent dat gewest in hoofdstuk C, afd. III.

Behalve de bovenbedoelde verrigtingen en het bezetten of versterken der verschillende stations werden tot het vertoonen der vlag, het behoud van rust en orde of andere politieke oogmerken, in den loop van het jaar soms meermalen togten gedaan naar de noordwest- en westkust van Sumatra, waar Singkel, Aijer-bangies, Natal, Sibogha, Priaman en het eiland Nias bezocht werden, naar de Lampongsbaai, Siak, naar Balanipa op de westkust van Celebes, het landschap Tomboekoe en de Tominibogt ter oostkust, de Sangir- en Talaut-eilanden, de Bangaai- en Xulla- (Soela-) eilanden, zoomede de eilanden Bessy, Batjan, Makkian, Mysole, Boeroe, Ceram, de Aroë- en Key-eilanden Dammer, Letty, Roma, Kisser en Wetter, zoomede naar Bima en Sumbawa.

Het bekruisen der Chinesche wateren niet meer noodig geoordeeld zijnde, vertrok het schroefstoomschip *Bali* in Maart van Hongkong naar Nagasaki en vervolgens in Mei naar Jedo, ter volbrenging eener commissie van den gouvernements-commissaris te Desima. Na deze volbragt te hebben, stoomde de *Bali* naar Kanagawa, Hakodade en Niegata en kwam in het laatst van Mei te Nagasaki terug. In Junij van daar naar de Lioe-kioe-eilanden vertrokken, zette de *Bali* in de volgende maand de reis voort naar Java, waar dat stoomschip zich weder bij de vlag vervoegde.

Ter beteugeling van zeeroof werd weder elke togt zooveel mogelijk benuttigd, waarvan slechts één tot ontdekkingen mogt leiden. In de baai van Bangaai werden namelijk eenige Badjoresche praauwen opgespoord, die zich aldaar aan menschenroof hadden schuldig gemaakt. Het grooste gedeelte der roovers werd gevangen genomen, en eenige geroofden bevrijd. Uitsluitend met dat doel werden meermalen de oostkust van Sumatra en de kusten der eilanden Banka en Billiton bekruist. Ofschoon daarbij de bogten en kreeken door gewapende sloepen naauwkeurig werden onderzocht, kwam men evenwel geen roovers op het spoor; slechts eenige hunner schuilplaatsen werden ontdekt en vernield. Eene opsporing van zeeroovers nabij het eiland Groot-Karimon was mede vruchteloos. (1)

---

(1) In December 1860 en Januarij 1861 is het gelukt een belangrijk rooversnest op het eiland Sadoes (Sajoessoe) benoorden Sumbawa te bemagtigen. Zie verder voor meer algemeene mededeelingen aangaande dit onderwerp de *Staats-courant* van 28 Junij 1861.

E. Regtswezen en politie.

I. Bestanddeelen der wetgeving.

§ 1. *In het algemeen.*

Afschaffing der slavernij. Zie § 4 der IVde afdeeling van hoofdstuk C.

Pandelingschap. Naar aanleiding van art. 118 van het regeringsreglement werd bij ordonnantie van 7 Julij 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 43) het voor Java en Madura reeds bestaand verbod tegen het nemen van pandelingen tot zekerheid van schuld ook uitgestrekt tot het gouvernement van Sumatra's Westkust, de Lampongsche districten, de residentie Palembang, het eiland Banka, Billiton en de residentien Riouw, Amboina, Ternate en Timor. Voor die bezittingen buiten Java en Madura, waar de afschaffing nog niet kon plaats hebben, werd tevens vastgesteld een reglement op het pandelingschap, hetwelk, overeenkomstig het genoemde artikel, de strekking heeft om de afschaffing te bevorderen. Deze verordening, uitgevaardigd onder nadere en sedert (blijkens *Indisch Staatsblad* van 1860, n°. 4) verleende goedkeuring des Konings, trad met 1 Januarij 1860 in werking. Daar waar het regt van zelfbestuur aan de inlandsche Vorsten en volken is gelaten, is zij, blijkens art. IV, slechts in zoover toepasselijk als met dat regt van zelfbestuur of het genot der politieke en huishoudelijke regten, aan de bevolking verzekerd, is overeen te brengen.

Bij ordonnantie van 1 December 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 101) werd het verbod ook toegepast op de Minahassa van Menado.

Regeling van het regtswezen in de buitenbezittingen. In afwachting eener algemeene regeling, waartoe voorstellen in behandeling waren (¹), werd bij ordonnantie van 26 Maart 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 16, door den Koning bekrachtigd blijkens *Staatsblad* n°. 61) voor de residentie Lampongsche districten voorloopig voorzien in de beregting van misdrijven en overtredingen door vreemde Oosterlingen gepleegd, alsmede van de zoodanige, welke, ofschoon door inlanders bedreven, volgens de instellingen en gebruiken niet behooren tot de kennisname der inlandsche regtbanken in dat gewest. Van die zaken zal dien ten gevolge, naar gelang van haren aard, worden kennis genomen te Batavia, hetzij door den landraad, hetzij door de regtbank van omgang, hetzij door den raad van justitie. Behalve de algemeene, in geheel Nederlandsch Indie — voor zoover de bevolking niet in het genot harer eigene regtspleging is gelaten — toepasselijke strafbepalingen, werden voor de Lampongsche districten bij diezelfde ordonnantie nog van toepassing verklaard die vervat in de reglementen op de opiumpacht en voor de verpachting van 's lands middelen op Java en Madura.

Ten aanzien van de in 't vorig jaar plaats gehad hebbende voorloopige regeling van het regtswezen voor Billiton en onderhoorigheden valt te vermelden, dat de nog vereischte Koninklijke goedkeuring en bekrachtiging dit jaar in Indie werd ontvangen en afgekondigd is in n°. 3 van het *Staatsblad* (²).

§ 2. *Burgerlijk en handelsregt.*

Huwelijken van inlandsche Christenen in de residentie Menado. Eene mededeeling van de bestuurders van het Nederlandsche Zendelinggenootschap te Rotterdam had tot een onderzoek geleid, waaruit was gebleken, dat te dezen aanzien in 1849 door den resident van Menado bepalingen waren gemaakt, die van de elders geldende afweken, en volgens welke onder andere de voltrekking der huwelijken van inlandsche Christenen moest geschieden door gouvernements-ambtenaren, terwijl dit overal elders is overgelaten aan de godsdienstleeraars. De Gouverneur-Generaal oordeelde te regt dat tot zoodanige afwijking geene voldoende aanleiding bestond, en gelastte derhalve bij een besluit van 23 Augustus van dit jaar, dat de sedert 1849 in de residentie Menado gevorderd wor-

---

(1) In het volgend jaar is aan mr. K. H. Tutein Nolthenius opgedragen de omwerking en voltooijing der door mr. W. H. du Cloux ontworpen reglementen; de laatgenoemde ambtenaar was namelijk benoemd tot directeur der middelen en domeinen. Zie ook over dit onderwerp bijlage lit. E van dit verslag.

(2) Bij ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 17 December 1860 (*Indisch Staatsblad* n° 117) werd deze regeling uitgestrekt tot de beregting van misdrijven gepleegd door de inheemsche bevolking, omdat de landsinstellingen daarin niet genoegzaam voorzagen.

dende formaliteiten, welke niet zijn voorgeschreven bij de publicatie van 1 December 1851 (*Indisch Staatsblad* n°. 70) zouden worden afgeschaft. (1)

Gemengde huwelijken. Het getal dezer huwelijken, in de beide vorige jaren achtereenvolgens 32 en 31, bedroeg dit jaar 43; als: binnen het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia 9, van dien te Samarang 10, te Soerabaija 6, te Padang 4, te Macassar geene, te Amboina 11, te Banda 2 en te Ternate 1. Van die 43 huwelijken werden er 17 aangegaan tusschen Europeanen en niet-Christenen.

§ 3. *Strafregt.* (2)

Aanwijzing van strafplaatsen voor veroordeelden tot dwangarbeid. Voor de toepassing van het in het vorig verslag, bladz. 35, bedoeld art. 20 van het *Indisch Staatsblad* 1848, n°. 6, waarbij de straf van dwangarbeid in of buiten den ketting onderscheiden is in dwangarbeid *buiten*, dan wel *op* het eiland waar het vonnis is gevallen, was de vraag gerezen, of Madura, sedert dat dit eiland een op zich zelf staand gewest uitmaakt, nog moest beschouwd worden met Java één geheel uit te maken. Na verkregen magtiging des Konings werd deze vraag in bevestigenden zin beslist en dienovereenkomstig eene verklaring uitgevaardigd bij ordonnantie van 25 Maart 1859 (*Ind. Staatsbl.* n°. 11).

Aanwijzing als boven, bij veroordeeling van man en vrouw beiden. In verband met het in 1831 (zie het verslag over 1851, bladz. 42), aangenomen milde beginsel, dat dwangarbeiders buiten den ketting zich door hunne vrouwen en kinderen kunnen doen vergezellen, werd dit jaar beslist, dat wanneer man en vrouw beiden zijn *veroordeeld*, zij niet behoeven te worden gescheiden door de aanwijzing van verschillende strafplaatsen.

§ 4. *Regtsvordering en regterlijke magt.* (3)

Regtsgebied en standplaatsen der omgaande regters op Java en Madura. Met wijziging in zoover der hieromtrent in 1851 gemaakte bepalingen (zie het verslag over dat jaar, bladz. 33), werd bij besluit van den Gouverneur-Generaal (*Indisch Staatsblad* van 1859, n°. 28) eene andere indeeling vastgesteld van het regtsgebied der omgaande regters in de vierde en vijfde afdeeling, dewijl het getal der in de vierde afdeeling behandelde zaken tot dusver steeds veel grooter was geweest dan in de overige afdeelingen. De standplaatsen der vijf omgaande regters zijn thans: Batavia, Samarang, Rembang, Soerabaija en Pamakassan (Madura).

Regtsvordering in de residentie Riouw. Bij ordonnantie van 20 April 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 26) is afkondiging gedaan van de wijziging, welke het hieromtrent nog geldige reglement van 5 September 1832 heeft ondergaan door de artt. 18 en 19 van het op 1 December 1857 met den Sultan van Lingga, Riouw en onderhoorigheden gesloten contract, vermeld op bladz. 28 van het verslag over dat jaar. Volgens het genoemde reglement waren namelijk van de regtspraak des residentieraads uitgesloten de onderdanen van den onderkoning; daarentegen worden bij de artt. 18 en 19 van het contract de binnen het Rijk van Lingga, Riouw en onderhoorigheden gevestigde Europeanen en daarmede gelijkgestelde Chinezen en landsdienaren, benevens *alle* binnen de grenzen der gouvernements-vestigingen aldaar wonende personen, als onderdanen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement beschouwd en als zoodanig verklaard onderworpen te zijn aan de regtspraak van het Gouvernement.

§ 5. *Militair regtswezen.*

Hieromtrent is over dit jaar niets niets te vermelden.

(1) Eene algemeene nieuwe regeling van de huwelijken der inlandsche Christenen in de Molukken heeft sedert dien tijd plaats gehad bij *Indisch Staatsblad* 1861, n°. 38.

(2) Vergelijk voor de voorloopige regeling in de Lampongsche districten § 1 dezer afdeeling. Zie ook afd. II van dit hoofdstuk.

(3) Bij Koninklijk besluit van 10 April 1861, n°. 91 (*Indisch Staatsblad* n°. 46), is het personeel bij elk der raden van justitie te Batavia en Soerabaija met één lid vermeerderd.

§ 6. *Toestand der regtsbedeeling.*

Bij het verslag over 1856 is overgelegd een in 1858 aan den Gouverneur-Generaal ingediend rapport van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie over de *werking der in* 1848 *ingevoerde nieuwe wetgeving.* Ten vervolge daarop wordt thans, als bijlage lit. E, een zoodanig verslag bijgevoegd over de jaren 1857 en 1858, hetwelk hoofdzakelijk is gewijd aan de behandeling van sommige punten, die toen nog minder volledig konden worden beoordeeld, en waartoe in de eerste plaats behoort de werking der ordonnantie van 8 December 1855 (*Indisch Staatsblad* n°. 79), vermeld op bladz. 37 van het verslag over dat jaar, waarbij de Europesche wetgeving, behoudens uitzonderingen, van toepassing is verklaard op vreemde Oosterlingen. Het oordeel van den procureur-generaal is hieromtrent niet gunstig; ja zelfs betwijfelt hij of de voordeelen, met die ordonnantie beoogd en gedeeltelijk verkregen, wel opwegen tegen de menigvuldige ongelegenheden, waartoe zij aanleiding heeft gegeven. Een gunstig resultaat zal, meent hij, eerst worden bereikt, nadat de voorschriften dier ordonnantie aangevuld en verbeterd, en de organieke bepalingen betrekkelijk het regtswezen op Java en Madura daarmede in overeenstemming zullen gebragt zijn. (1) Overigens heeft, naar het gevoelen van den procureur-generaal, de in 1848 ingevoerde nieuwe wetgeving zich gedurende de jaren 1857 en 1858, waarover zijn tegenwoordig verslag loopt, in hare werking op Java en Madura even gunstig doen kennen als in de acht voorafgaande jaren, doch zoude ook eene vermeerdering van het personeel der raden van justitie op Java eene onvermijdelijke behoefte worden. (2) De regtsbedeeling in de bezittingen buiten Java en Madura is daarentegen, naar zijn oordeel, veelal nog zoo gebrekkig, dat niets onbeproefd moet worden gelaten om met zooveel spoed als de aard der zaak eenigzins gedoogt, tot radicale verbeteringen te geraken. (3)

Voor de *statistiek der regtsbedeeling* wordt weder, als bijl. lit. F, een afzonderlijk verslag overgelegd van den daarmede belasten ambtenaar mr. T. H. DER KINDEREN, griffier bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, loopende over het jaar 1859. (4)

II. POLITIE. (5)

§ 1. *Regt van verblijf.* (6)

Het aantal *verleende* acten van verblijf is vermeld in bijlage lit. A, n°. 16.

Geweigerd werden dit jaar slechts 2 aanvragen, beide om vast verblijf, de eene wegens niet-voldoening aan de bepalingen, de andere wegens slecht gedrag van den betrokkene.

§ 2. *Drukpers.*

De toepassing van het reglement op de drukwerken in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* van 1856, n°. 74, en van 1858, n°. 73) leidde dit jaar tot twee geregtelijke vervolgingen tegen den redacteur van het *Bataviasche Handelsblad,* waarvan de eerste op de klagt van een bijzonder persoon. In deze zaak werd de beklaagde, bij vonnis van den raad van justitie, door het Hooggeregtshof bekrachtigd, bij gemis aan bewijs vrijgesproken van het hem door het openbaar ministerie ten laste gelegd misdrijf van las-

---

(1) De tegenwoordige Gouverneur-Generaal is onlangs uitgenoodigd zijne aandacht hier op te vestigen, in verband met het tweede lid van art. 75 van het regeringsreglement.

(2) Vergelijk de noot bij § 4 hierboven.

(3) Vergelijk § 1 hierboven.

(4) De daarbij behoorende tabellen worden wegens hare uitvoerigheid hier niet bijgevoegd.

(5) Zie ook het in de voorgaande paragraaph bedoelde verslag van den procureur-generaal.

(6) Eene nieuwe regeling van dit onderwerp voor zooveel Nederlanders, andere Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen betreft, heeft plaats gehad bij Koninklijk besluit van 27 October 1860, n°. 68, *Staats-courant* van 7 November daaraanvolgende. Bij ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 29 Mei 1861 (*Indisch Staatsblad* n°. 41) zijn de noodige bepalingen vastgesteld tot uitvoering dier regeling, en is het tijdstip der in-werking-treding bepaald op 1 Julij daaraanvolgende.

ter, maar ter zake van het openbaar maken van valsche tijdingen (laatste lid van art. 26 van het drukpersreglement) veroordeeld tot eene bij lijfsdwang invorderbare geldboete.

De tweede vervolging betrof in de eerste plaats eene beschuldiging van smaad en hoon jegens eene openbare gestelde magt (in het moederland) en voorzien bij art. 25 van het reglement; en in de tweede plaats laster, smaad en hoon jegens 's Konings vertegenwoordiger in Nederlandsch Indie, voorzien bij art. 23, 3de lid. Bij het eind van het jaar was deze zaak nog in revisie aanhangig bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie (1).

§ 3. *Verbodsbepalingen van verschillenden aard.*

Verbod op het gebruik van geheime middelen tot suikerbereiding. Ten einde te voorkomen, dat bij de vervaardiging van suiker in Nederlandsch Indie onder den naam van geheime middelen gebruik worde gemaakt van stoffen of bereidingen, welke een voor de gezondheid nadeelig fabricaat opleveren, werd, met uitbreiding der in het verslag over 1854, bladz. 116, vermelde publicatie van dat jaar (*Indisch Staatsblad* n°. 21), welke uitsluitend het gebruik van lood betrof, bij ordonnantie van 15 November 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 94) bepaald, dat ook de aanwending van geheime middelen bij de bereiding van suiker op de daarbij aangeduide straffen is verboden.

Verbod op het gebruik van een inmengsel van lood bij vertinning van koperen vaatwerk, bestemd voor spijsbereiding. Een verbod van deze strekking werd uitgevaardigd bij ordonnantie van 6 December 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 103), naar aanleiding van eene in Nederland in de laatste jaren bij de schepelingen menigvuldig waargenomen soort van verlamming der handen en vingers, hetgeen aan de plaatselijke commissie van geneeskundig toevoorzigt te Rotterdam aanleiding had gegeven tot het instellen van een onderzoek omtrent de voeding en spijsbereiding aan boord van koopvaardijschepen. (2) Daarbij was onder andere bevonden, dat het koperen vaatwerk, hetwelk voor de spijsbereiding aan boord wordt gebezigd, somtijds op Java werd vertind met voor de gezondheid schadelijke bestanddeelen.

§ 4. *Gewestelijke en plaatselijke verordeningen.*

Op den voet der in 't vorig jaar vastgestelde bepalingen tot regeling der wetgevende bevoegdheid van de ambtenaren met het hoogste gewestelijk gezag bekleed (*Indisch Staatsblad* van 1858, n°. 17 en 18, en verslag over dat jaar, bladz. 2) werden, na verkregen goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, door onderscheidene hoofden van gewestelijk bestuur gewestelijke of plaatselijke verordeningen vastgesteld en afgekondigd, die echter hier geene bijzondere melding vereischen.

§ 5. *Zeeroof.*

Hierover is gehandeldeld in hoofdstuk D, afdeeling II, § 5.

III. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR-GENERAAL IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

Regt van gratie. De gevallen, waarin den Gouverneur-Generaal gedurende 1859 van dit regt gebruik maakte, waren de navolgende:

---

(1) Bij arrest van 21 Februarij 1860 werd door het Hooggeregtshof bekrachtigd het vonnis van den raad van justitie, bij hetwelk de beklaagde van de eerstbedoelde aanklagt was vrijgesproken; doch ter zake van de tweede veroordeeld tot eene gevangenisstraf van achttien maanden. In Julij 1860 werd hem echter, op zijn verzoek, remissie van den nog overigen straftijd verleend.

(2) Zie de circulaire dier commissie in de *Javasche Courant* van 30 Julij 1859, n°. 61.

Opgelegde straffen.	Landaard.	Getal beschikkingen.		Totaal.
		Toegewezen.	Afgewezen.	
Doodstraf	Europeanen	6	2	111
	Inlanders	58	40	
	Chinezen	1	4	
Tuchthuis	Europeanen	76	26	102
Kruiwagen	Europeanen	2	11	16
	Inlanders	2	»	
	Afrikanen	»	1	
Gevangenis	Europeanen	54	29	90
	Inlanders	6	1	
Dwangarbeid in of buiten den ketting	Inlanders	275	47	340
	Chinezen	»	16	
	Arabieren	1	1	
Verbanning (1)	Europeanen	»	5	5
Tentoonstelling	Europeanen	1	»	21
	Inlanders	1	12	
	Chinezen	»	6	
	Arabieren	1	»	
Rottingslagen	Inlanders	3	9	21
	Chinezen	2	6	
	Arabieren	1	»	
Geldboete	Europeanen	12	6	29
	Inlanders	2	»	
	Chinezen.	2	6	
	Arabieren	»	1	
Verzoeken om verandering van strafplaats	Europeanen	»	4	33
	Inlanders	2	23	
	Chinezen	»	4	
Totaal	......	508	260	768

waaronder ter gelegenheid van 's Konings jaardag verleende geheele of gedeeltelijke remissie der navolgende straffen aan militairen:

	Europeanen.	Inlanders.
Kruiwagen	1	1
Gevangenis	22	3
Dwang- en kettingarbeid	»	3
	30	

(1) De straf van verbanning uit Nederlandsch Indie is voor Europeanen en daarmede gelijkgestelden aangewezen bij n°. 3 en 7 van art. 8 der Bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving, welke eene dadelijke voorziening vereischen (*Indisch Staatsblad* van 1846, n°. 6).

IV. EENIGE ONDERWERPEN MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Notarissen.* (1)

Sedert 1837 was te Padang geen afzonderlijk notaris meer gevestigd geweest, maar werden die functien waargenomen door andere ambtenaren. Toen nu dit jaar op nieuw in die waarneming moest worden voorzien, werd, met het oog op de belangrijke ontwikkeling die Sumatra's Westkust en vooral Padang inmiddels had ondergaan, op dien tijdelijken maatregel teruggekomen. Bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van December 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 106), werd namelijk bepaald, dat voortaan te Padang een afzonderlijke notaris zal worden aangesteld.

§ 2. *Translateurs.* (2)

Translateurs voor de Chinesche taal. Ter verdere opleiding tot tolk werd in den loop van het jaar een zesde kweekeling gesteld ter beschikking van den Gouverneur-Generaal. Op voorstel van den hoogleeraar Hoffmann te Leiden, bij wien ook deze kweekeling zijne Chinesche studien had aangevangen, was deze uit Nederland regtstreeks naar Emoy vertrokken ten einde zich daar verder te bekwamen. Vergelijk de drie vorige verslagen, bladzz. 54, 62 en 39.

§ 3. *Wees- en boedelkamers.*

Staat van het beheer op 31 *December* 1859. Tot aantooning daarvan diene de volgende staat.

---

(1) Bij ordonnantie van 11 Januarij 1860 (*Indisch Staatsblad* n°. 3) is een nieuw reglement op het notaris-ambt vastgesteld.

(2) Zie ook hoofdstuk K, § 2.

Collegien.	Inkomsten.	Uitgaven.	Onder beheer zijnde fondsen.	Uitgezette kapitalen.	Ontvangen renten (onder de inkomsten begrepen).	Uitgekeerde renten (onder de uitgaven begrepen).	Administratie-kosten (onder de uitgaven begrepen).	Reserve-fondsen.	Getal pupillen.
Weeskamer te Batavia.	f 250 194,52^5	f 196 873,07^5	f 3 749 770,78	f 3 250 619,00	f 221 159,67^5	f 103 782,83	f 93 090,24	f 1 067 695,35	400
Collegie van boedelmeesteren te Batavia.	230 265,96 waaronder f 68 752,11 voor het Chineesch hospitaal.	125 323,52 waaronder f 34 652,55 voor het Chineesch hospitaal.	[1]) 2 275 083,00	2 013 590,00	142 213,69	37 701,44	52 858,39	586 669,00	cc. 875
Wees- en boedelkamer te Samarang . . .	f 130 659,49 waaronder f 10 796,96 voor het Chineesch hospitaal.	f 121 028,61 waaronder f 8 705,33 voor het Chineesch hospitaal.	[2]) 1 629 480,95	1 570 294,95	106 059,84	69 491,31	42 832,02^5	122 765,07^5	777
Wees- en boedelkamer te Soerabaija . . .	f 149 014,95 niet opgegeven hoeveel daaronder begrepen is voor het Chineesch hospitaal.	f 126 305,20 niet opgegeven hoeveel daaronder begrepen is voor het Chineesch hospitaal.	[3]) 2 845 412,96	2 274 240,00	130 366,23	92 130,14	[4]) 34 675,06	29 777,09	974
Wees- en boedelkamer te Padang. . . .	f 15 701,41	f 10 782,14	240 952,59^5	209 838,22^5	14 081,60	7 261,34	3 520,80	12 492,07^5	85
Wees- en boedelkamer te Macassar . . .	11 438,56	11 725,82^5	154 098,34^5	108 508,00	8 463,12^5	2 074,59	9 651,23	62 397,71	30
Wees- en boedelkamer te Amboina . . .	11 206,69	8 905,70	76 214,74^5	27 243,15	2 972,35	1 225,50	[4]) 7 680,20	15 792,56	52
Wees- en boedelkamer te Banda	geen opgaaf ontvangen.								
Wees- en boedelkamer te Ternate. . . .	nog geene volledige opgaaf ontvangen.	798,10	23 706,55	13 161,55^5	922,06	598,10	200,00	2 609,52^5	44
Wees- en boedelkamer te Menado. . . .	f 4 632,11^5	4 632,11^5	53 926,15	43 720,16	3 008,95	2 005,97	2 626,14^5	niet opgegeven.	51

(1) Hieronder zijn begrepen de fondsen van het Chineesch hospitaal te Batavia, waarvan het bedrag niet is opgegeven.
(2) » » » » » » » » » » Samarang, tot een bedrag van f 84 170,57^5.
(3) » » » » » » » » » » » » » » » 104 288,22^5.
(4) Volgens de Indische opgaven » administratiekosten en andere uitgaven."

§ 4. *Gevangenissen en gevangenen.*

Door het Indisch Bestuur is toegezegd een verslag van den procureur-generaal omtrent dit onderwerp, ten vervolge op hetgeen als bijlage bij het algemeen verslag over 1856 is overgelegd. In afwachting daarvan worden thans, onder lit. G^{1-3}, bijgevoegd drie staten van het aantal gevangenen in 1858, het laatste jaar waarover verslag is ontvangen. Enkele niet onbelangrijke bijzonderheden omtrent de gevangenissen in 1859 komen voor in de ziekenrapporten, die onder lit. $H^{1 \text{ en } 2}$ bij dit verslag zijn gevoegd, en van hetgeen voor de gebouwen dit jaar is verrigt wordt mededeeling gedaan in bijlage lit. O.

§ 5. *Etablissementen van landbouw.*

Bevolking. Deze bedroeg bij het eind van 1859: in Krawang 52 personen (22 mannen, 19 vrouwen en 11 kinderen) en in Banjoewangie 570 personen (406 mannen, 146 vrouwen en 18 kinderen), te zamen 622; dat is 9 personen meer dan bij het eind van 1858 (1). Van die 622 werden 567 door het Gouvernement onderhouden; 55 voorzagen zelven in hun onderhoud.

De uitgaven voor deze inrigtingen worden gezegd in dat jaar te hebben bedragen f 36 520,61, waartegen echter in berekening wordt gebragt f 25 138,95 voor de waarde der verkregen cochenille en voor de opbrengst van verkochte padie.

F. Eeredienst.

I. Christelijke.

§ 1. *Protestantsche.*

Kerkeraden en collegien van diakenen. In eene betere regeling der onderlinge verhouding van de met de stoffelijke en geestelijke belangen der Protestantsche gemeenten in Nederlandsch Indie belaste collegien en personen werd voorzien bij Koninklijk besluit van 6 Augustus 1859, n°. 50 (*Indisch Staatsblad* n°. 95), houdende wijziging en aanvulling van het reglement op het bestuur der Protestantsche Kerk in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1844, n°. 34).

Predikanten. Het aantal in Nederlandsch Indie dienstdoende predikanten en hunne standplaatsen waren bij het eind van het jaar nog gelijk die in het vorig verslag (bladz. 41) zijn opgegeven, met deze uitzondering, dat van de twee nog onvervulde standplaatsen, Madioen en Pontianak, de laatste dit jaar vervuld werd. Er waren alzoo in 't geheel in Nederlandsch Indie aanwezig 26 predikanten, terwijl 3 predikanten (1 minder dan in 1858) zich met verlof in Nederland bevonden (2).

Zendelingen. (3) In 1857 was aan den Gouverneur-Generaal magtiging verleend om aan zendelingen, die genegen zouden zijn hun dienstwerk uit te oefenen in die gedeelten van Nederlandsch Indie waar het door hem werd gewenscht, onder nadere goedkeuring van het Opperbestuur, toe te leggen eene som van f 500 tot f 1000 's jaars. De Minister van Kolonien was daarbij tevens door den Koning gemagtigd om aan de door tusschen-

---

(1) Het in 't vorig verslag voor dat tijdstip opgegeven cijfer van 573 personen wordt thans gezegd onjuist te zijn. Er waren aanwezig 613 personen (419 mannen, 171 vrouwen en 23 kinderen).

(2) Bij Koninklijk besluit van 14 Maart 1861, n°. 63, is het getal predikanten in Nederlandsch Indie, ten behoeve van de gemeente te Soerabaija, met één vermeerderd en alzoo gebragt op 30. Voor de dienst bij de Protestantsche militairen van het Nedederlandsch-Indisch leger zullen daarenboven, krachtens 's Konings besluit van 28 April 1861, n°. 54, nog twee veldpredikers worden aangesteld, wier standplaatsen nader zullen worden geregeld.

(3) Vergelijk voor hunne bemoeijingen met opzigt tot het onderwijs aan inlandsche Christenen de IIde afdeeling van hoofdstuk I. Zie ook voor het aantal dezer laatsten bijlage A, n°. 13.

komst van het Departement van Kolonien uitgezonden zendelingen vrijen overtogt naar Nederlandsch Indie te verleenen. Het kwam bij nadere overweging voor, dat zulk eene regtstreeksche inmenging in het zendelingswerk niet behoorde tot de taak der Regering en tot groote moeijelijkheden zou kunnen leiden. Op 's Konings nadere magtiging werd derhalve dit jaar den Gouverneur-Generaal te kennen gegeven, dat de bedoelde algemeene magtiging moest worden beschouwd als vervallen, en dat ook het Opperbestuur zich voortaan in den regel zal onthouden van het verleenen van vrijen overtogt aan zendelingen; doch dat de Gouverneur-Generaal intusschen gemagtigd blijft om aan zendelingen of zoogenaamde zendelingwerklieden, die bij de ontvangst dezer beschikking reeds in het genot van toelagen zijn gesteld, en zich die ondersteuning waardig maken, die toelagen bij voortduring toe te kennen, mits het blijke dat de plaats hunner vestiging tegen zoodanige regtstreeksche medewerking van het Gouvernement geen bezwaar oplevert.

Waar overigens op den regel van onthouding soms enkele uitzonderingen wenschelijk mogten zijn, als bijv. in afgelegen gewesten als Nieuw Guinea, waar de bevolking nog bijna in den natuurstaat verkeert en het Mohammedanisme zoo goed als onbekend is, zouden afzonderlijke magtigingen van het Opperbestuur kunnen worden gevraagd.

Ook werd ten gevolge van bezwaren, bijna gelijktijdig ingebragt door de hier te lande gevestigde Commissie voor de Protestantsche Kerken in Nederlandsch Oost- en West-Indie en door het bestuur over de Protestantsche Kerk in Nederlandsch Indie over de uitzending van ongeëxamineerde en ongeordende zendelingen, tot regel aangenomen, dat, waar de Regering van de diensten van Protestantsche zendelingen gebruik wil maken, hetzij als hulppredikanten, op den voet van art. 18 van het Koninklijk besluit van 28 October 1840, n°. 47 (*Indisch Staatsblad* van 1844, n°. 34), hetzij als leeraren onder inlandsche Protestantsche Christen-gemeenten, zoo als in het gouvernement der Moluksche eilanden, zij zich, buiten volstrekte noodzakelijkheid, niet behoort te bedienen van andere personen, dan die door de Commissie voor de Protestantsche Kerken in Oost- en West-Indie zijn geëxamineerd en geschikt bevonden.

De verder ten aanzien van zendelingen genomen beschikkingen waren de volgende:

Aan eenen zendeling van eene particuliere vereeniging hier te lande werd, na raadpleging van het Bestuur over de Protestantsche Kerk in Nederlandsch Indie, vergunning verleend zich tot uitoefening van het zendelingwerk te Soerabaija te vestigen, mits zich onthoudende van alle inmenging in de aldaar gevestigde gemeente.

Evenzoo werd aan een zendeling der te Amsterdam gevestigde Doopsgezinde Vereeniging tot Evangelie-verbreiding, met intrekking van de hem in 1857 verleende toelating voor de afdeeling Japara, vergund zijn dienstwerk te verrigten binnen de hoofdplaats Samarang.

Op een verzoek van een anderen zendeling dezer vereeniging, om zich als zoodanig te Temangoeng (Kadoe) te vestigen, werd afwijzend beschikt, op grond dat door den resident van Kadoe overtuigend was aangetoond, dat het aanwezen van zendelingen in dat gewest gevaarlijk moest worden geacht voor de rust.

Zoo ook werd, uit gelijke overwegingen, zwarigheid gemaakt om toe te laten dat een zendeling-leeraar van het Rotterdamsch genootschap, die, te Bonthain (Zuidwest-Celebes) gevestigd (1), zich tot dusver had bezig gehouden met het aanleeren van de Boeginesche en Macassaarsche talen, maar overigens belast was met het geven van godsdienstig en gratis elementair onderwijs aan de jeugd der Christelijke gemeente, ook overging tot verkondiging der Christelijke leer onder de inlandsche bevolking aldaar.

Overigens werd dien zendeling-leeraar dit jaar vergund om de Christen-gemeente op het naburig eiland Saleijer van tijd tot tijd te bezoeken en daarvoor, zoowel als voor andere dienstreizen buiten zijne standplaats, daggeld in rekening te brengen. Voor de kerkelijke reizen, tot dusver in de afdeeling Bonthain en Boelekomba volbragt, werd hem als tegemoetkoming eene geldelijke belooning toegekend.

Ook werd van gouvernementswege eene zekere som 's jaars beschikbaar gesteld voor den overvoer naar Amboina der in de Molukken geplaatste zendelingen van het genootschap te Rotterdam (over wie zie het vorig verslag, bladz. 41), ten einde hun gelegenheid te geven in gemeenschappelijk overleg de belangen der zendingszaak te bespreken.

Even als vroeger werden eenige toelagen verleend aan kerkeraden tot tegemoetkoming

---

(1) Vergelijk het verslag over 1852, bladz. 49.

in de kosten der godsdienstoefening en aan gouvernements-onderwijzers voor het geven van godsdienstig onderwijs buiten de gewone schooluren.

De behoeftige inlandsche Protestantsche gemeente te Depok werd te gemoet gekomen in de voorziening van huisvesting van den bij haar bescheiden Christen-leeraar.

§ 2. *Roomsch-katholijke.*

Bij het einde des jaars waren de standplaatsen der door het Gouvernement bezoldigde Roomsch-katholijke geestelijken in Nederlandsch Indie, overeenkomstig de organieke vaststelling, vervuld als volgt: te Batavia 3, waaronder de kerkvoogd van het vicariaat Batavia; Samarang 2; Soerabaija 2; Ambarawa (eerst dit jaar wegens de uitbreiding der gemeente tot eene vaste standplaats aangewezen) 1; Padang 1; Soengie-slan (Banka) 1. Te Batavia was nog 1 geestelijke werkzaam buiten bezwaar van den lande (1).

Overigens zijn ten aanzien dezer eeredienst dit jaar geene bijzonderheden te vermelden.

II. Mohammedaansche.

Blijkens het vorig verslag, bladz. 42, kwam in dit jaar tot eene beslissing de vraag, of bij de toenemende zucht tot het volbrengen der bedevaart naar Mekka maatregelen moesten worden genomen om, zooveel dit zonder verbodsbepalingen uitvoerlijk is, voor te komen, dat daaruit stoornis der openbare orde ontsta of dat de nagelaten betrekkingen der bedevaartgangers tot armoede vervallen, zoomede om de positie des bedevaartgangers bij zijne terugkomst te regelen. In dien geest werd namelijk bij ordonnantie van 6 Julij 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 42) hoofdzakelijk bepaald, dat ieder, hetzij man of vrouw, behoorende tot de inheemsche bevolking onder het gezag der Nederlandsch-Indische Regering, die zich ter bedevaart naar Mekka wenscht te begeven, ter verkrijging van de daartoe vereischte reispas vooraf moet aantoonen de middelen voor de heen- en terugreis te bezitten en behoorlijk te hebben voorzien in het onderhoud der tijdelijk achtergebleven betrekkingen. Bij terugkeer in Nederlandsch Indie moet de pas ook bij het bestuur der plaats van eerste aankomst worden afgeteekend, en vervolgens bij het gewestelijk bestuur der woonplaats. Ten einde voorts de voor hen, die de bedevaart hebben volbragt (hadji's), in den Archipel gebruikelijke kleeding te mogen dragen, moet de teruggekeerde zich ook aanmelden bij den regent tot wiens ressort zijne woonplaats behoort, die hem alsdan schriftelijk de vergunning verleent, na zich alvorens, in bijzijn van een priester en des geraden ook van een achtenswaardigen hadji, door ondervraging te hebben overtuigd dat werkelijk de heilige plaatsen zijn bezocht.

Overigens leverde dit jaar geen stof tot bijzondere mededeelingen te dezer plaatse. Alleen moest in Pekalongan, zoo als reeds gezegd is in hoofdstuk C, afdeeling III, tot de verwijdering van eenen hadji worden besloten.

Hieronder volgt een tienjarig overzigt van het aantal uit Nederlandsch Indie vertrokken en daar teruggekeerde bedevaartgangers, voor zoover zulks ter kennis der Regering is gekomen. Voor Java verschillen de cijfers dit jaar aanmerkelijk; dat der vertrokkenen was veel minder dan in een der drie laatste jaren; dat der teruggekeerden overtrof al de vorige opgaven. Van vele der buitenbezittingen zijn vroeger geen opgaven ontvangen.

---

(1) Bij Koninklijk besluit van 22 April 1860, n°. 85, is het uit 's lands kas bezoldigd personeel der in Nederlandsch Indie dienstdoende Roomsch-katholijke geestelijken voorloopig vermeerderd met 3 en vervolgens bij besluit van 28 December daaraanvolgende, n°. 67, met 2; zoodat hun aantal thans bedraagt 15, waarvan 1, de kerkvoogd, tot den eersten en de overigen tot den tweeden rang behooren.

	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859. (1)
Vertrokken van:										
Java	71	105	413	953	1295	1442	2642	2152	3317	1469 (2)
Sumatra's Westkust (3). .	»	»	»	136	88	128	260	131	247	304
Benkoelen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5
Lampongsche districten. .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	31
Palembang	»	»	»	44	65	98	149	98	153	238
Banka.	»	»	»	»	»	»	»	»	18	4
Riouw	»	»	»	»	»	»	6	»	»	1
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.	»	»	»	»	»	»	»	»	100	»
Celebes en onderhoorigheden	»	»	»	»	»	»	»	»	26	»
Ternate	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Teruggekeerd naar:										
Java	209	144	438	310	480	750	755	1243	1177	1706 (2)
Sumatra's Westkust (3). .	»	»	»	67	34	42	50	109	80	72
Lampongsche districten . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18
Palembang	»	»	»	44	12	26	20	73	195	177
Banka.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo	»	»	»	»	»	»	»	»	177	26
Ternate	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1

(1) In 1860 zijn uit Nederlandsch Indie vertrokken 1420 en aldaar teruggekeerd 1905 Mekkagangers. Alleen voor Java en Madura waren de cijfers 943 en 1564.

(2) Voor het eerst is thans hieronder ook van Madura het aantal opgegeven; dat der vertrokkenen beliep 14, dat der teruggekeerden 20.

(3) De opgave voor 1859 loopt nog even als die van 1858 over de laatste drie maanden van het vorig en de eerste negen maanden van het verslagjaar.

G. Instellingen van liefdadigheid.

De bijzonderheden, welke ten aanzien dezer instellingen aan de daaromtrent over 1859 ontvangen mededeelingen kunnen worden ontleend, zijn vervat in den volgenden staat.

Ten aanzien van de gestichten tot verpleging van melaatschen kan worden gezegd, dat dit jaar besloten werd tot de oprigting, gedeeltelijk voor gouvernements-rekening, van een zoodanig gesticht te Poerwakarta (Krawang), en tot het brengen der bezoldiging van den daarbij te plaatsen inlandschen geneesheer en het verder daarbij in dienst te stellen personeel ten laste der Indische begrooting. De cijfers met een * geteekend gelden alleen voor het eind van 't jaar.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1859		VERDERE BIJZONDERHEDEN.
	verpleegd.	bedeeld.	
Parapattan-weezengesticht te Batavia.	74*		Waaronder 42 meisjes. De berigten omtrent de huishouding en het onderwijs in dit gesticht zijn weder zeer gunstig. De ontvangsten waren in vergelijking met die van 1858 aanzienlijk minder, als: $18^{57}/_{58}$ — $18^{58}/_{59}$ gecollecteerde jaarlijksche inschrijvingen f 8 144,00 — f 7 593,00 donatien, collecten, legaten enz. . . . . 17 358,80 — 6 039,80 f 25 502,80 — f 13 632,80 verschil minder . . f 11 870,00
Diakonie-armenhuis op Molenvliet (Batavia).	46*	90*	Onder de verpleegden waren 22 kinderen De bedeelingen beliepen gezamenlijk f 9308. In de laatste jaren zijn de fondsen van dit gesticht teruggaande, hetgeen hoofdzakelijk wordt toegeschreven: 1°. aan meerdere armoede bij uitbreiding der gemeente en de daaruit voortvloeijende meerdere aanvragen om bedeeling; 2°. aan de vermindering van den rente-standaard; 3°. aan vermindering der bedeeling van de Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen, welke commissie, wegens het toenemend getal behoeftigen, verpligt is velen over te wijzen tot hunne diakonien.
Stadsverband te Batavia.	Niet opgegeven.		
Chineesch hospitaal te Batavia.	352		Bij het einde van het jaar werden verpleegd 179 personen.
Bataviasche afdeeling der Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		118	De bedeelden genoten een onderstand van f 2,50 tot f 15 's maand. Een subsidie van f 3000 werd uit 's lands kas verleend.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1859 verpleegd.	Gedurende 1859 bedeeld.	VERDERE BIJZONDERHEDEN.
Gesticht tot verzorging en opleiding van verwaarloosde en hulpbehoevende kinderen te Djati (Batavia).	Niet opgegeven.		
Hulpfonds van den heiligen Vincentius a Paulo te Batavia.		54	De 54 huisgezinnen, hier bedoeld, ontvingen te zamen een onderstand van f 342 en 19 pikols rijst 's maands. Aan buitengewonen onderstand werd nog gemiddeld f 40 's maands uitgegeven. De uitgaven beliepen in 1859 in het geheel f 6941.
Protestantsch weeshuis te Samarang.	215		Waarvan 212 voor rekening van den lande. Onder de verpleegden bevonden zich 155 meisjes. Bij het einde van 1859 was de sterkte 189 kinderen, waarvan 187 voor rekening van den lande en 2 ten laste van de plaatselijke wees- en boedelkamer werden verpleegd. Het fonds van dit gesticht bedroeg onder ult. 1858 . f 24 498,86 5 In 1859 bedroegen de ontvangsten. . . . . 13 337,78 5 f 37 836,65 en de uitgaven. . . 16 755,56 Saldo onder ult. 1859. f 21 081,09 De gezondheidstoestand in dit gesticht was gedurende 1859 min gunstig. Er waren 13 sterfgevallen.
Roomsch-katholijk wees- en armenhuis te Samarang.	265		Waarvan 252 voor rekening van den lande. Bij het einde van het jaar 1859 waren deze getallen 239 en 235. Onder die 239 bevonden zich 167 meisjes. Daarenboven waren 6 kinderen verpleegd die boven de jaren waren, en 4 aan de badplaats te Plantoengan. Het fonds van dit gesticht bedroeg onder ult. 1858 . . . f 2 320,02 5 In 1859 bedroegen de ontvangsten. . . . . 23 379,77 f 25 699,79 5 en de uitgaven. . . 19 553,36 5 Saldo onder ult. 1859. f 6 146,43
Proveniers- of oude-mannenhuis te Samarang.	118		Bij het eind van het jaar waren aanwezig 79 verpleegden, en bedroeg het saldo der beschikbare fondsen f 99,03. De gezondheidstoestand was bevredigend; het gesticht bleef in goeden staat verkeeren.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1859 verpleegd.	Gedurende 1859 bedeeld.	VERDERE BIJZONDERHEDEN.
Chineesch hospitaal te Samarang.	61*		De inkomsten, waaronder legaten, beliepen in 1859 f 10 796,80 en de uitgaven f 8 705,27⁵.
Bedelaarsgesticht te Samarang.	207		In dit gesticht worden gebrekkigen en andere hulpbehoevenden verpleegd, zoowel uit Samarang als uit de omliggende streken. De uitgaven bedroegen in 1859 f 4 515,23 en zijn bestreden uit het jaarlijksch subsidie van f 3000 uit de fondsen van het Chineesch hospitaal, terwijl in het tekort komende van gouvernementswege is voorzien. Daar echter de fondsen van het genoemde hospitaal dit subsidie niet meer toelieten en zelve met uitputting bedreigd worden, werd, ter voorkoming eener plotselinge opheffing van het gesticht, op 's Konings magtiging, voor de jaren 1860 tot en 1864 eene som van f 6000 uit 's lands kas tot bestrijding der uitgaven beschikbaar gesteld, met dien verstande dat het gesticht voortaan uitsluitend bestemd worde tot opname en verpleging van hulpbehoevende gebrekkige personen uit de *inlandsche* bevolking der stad en voorsteden van Samarang, in wier onderhoud op geene andere wijze kan worden voorzien, en dat de bemoeijenissen van het hoofd van gewestelijk bestuur inmiddels daarheen worden geleid, dat het gesticht eene louter gemeentelijke inrigting worde.
Samarangsche afdeeling der Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		58*	De bedeelingen beliepen van f 3 tot f 10 's maands. Het fonds der commissie bedroeg onder ult. 1858 f 868,96 De baten bedroegen in 1859 . . . . 3 683,54 Te zamen. . . . f 4 552,50 en de lasten. . . . 3 805,00 Saldo onder ult. 1859. f 747,50
Hulpfonds van den heiligen Vincentius a Paulo, te Samarang.		Niet opgegeven.	
Protestantsch weeshuis te Soerabaija.	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht te Soerabaija.	Niet opgegeven.		Door ruime bijdragen zoowel van Europeanen als van Chinezen en inlanders en het gouvernements-subsidie, groot f 1000, konden de uitgaven, ad f 2973, bestreden worden.
Soerabaijasche afdeeling der Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen.		64*	

INSTELLINGEN.	Gedurende 1859 verpleegd.	Gedurende 1859 bedeeld.	VERDERE BIJZONDERHEDEN.
Hulpfonds van den heiligen Vincentius a Paulo, te Soerabaija.		Niet opgegeven.	
Leprozengesticht te Benkoelen.	4*		In het onderhoud en de verpleging der lijders wordt voorzien uit vrijwillige bijdragen der gemeente Benkoelen. Deze is echter buiten staat om daarmede op voldoende wijze te blijven voortgaan. Er waren dan ook uit dien hoofde voorstellen aanhangig om hierin van gouvernementswege te hulp te komen. (1)
Leprozengesticht nabij Palembang.	Niet opgegeven.		De hier afgezonderden genieten, blijkens het vorig verslag, bladz. 45, voor hun onderhoud een onderstand van f 3 's maands uit een plaatselijk (particulier) fonds. Bij het ontoereikende van dezen onderstand en daar de verpleegden onder geen bijzonder toezigt staan, komen zij veelal ter hoofdplaats om te bedelen. Maatregelen van voorziening waren in overweging (en zijn sedert tot stand gekomen).
Gesticht tot verpleging van arme en verlaten weeskinderen van Chinesche (Roomsch-katholijke) Christenen te Soengie-slan (Banka).	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht te Sengarang (Riouw).	24		De hier verpleegden zijn allen Chinezen. Het gesticht heeft zijn ontstaan grootendeels te danken aan liefdegiften van Chinezen. De uitgaven worden bestreden uit het saldo van het daartoe bijeengebragte fonds en uit vrijwillige bijdragen. Er worden niet alleen leprozen opgenomen, maar het gesticht dient ook tot huisvesting van door andere (geneeslijke) kwalen aangetaste lijders. De toestand van 't gebouw en de wijze van verpleging was echter zoodanig, dat hulp van bestuurswege noodzakelijk werd geoordeeld. (2)
Protestantsch weeshuis te Macassar,			Tijdelijk opgeheven. (Zie het vorig verslag bladz. 46.)
Idem te Amboina.	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht op Molano onder Saparoea (Amboina).	62*		In het onderhoud der verpleegden wordt van gouvernementswege voorzien. Er werden dit jaar maatregelen genomen in het belang van een beter toezigt over de verpleegden.
Idem te Pisang (Banda).	6*		Ook de uitgaven voor dit gesticht komen geheel ten laste van 's lands kas.

(1) In den aanvang van 1860 zijn deze ingewilligd.

(2) In 1860 is de daartoe strekkende magtiging verleend.

INSTELLINGEN.	Gedurende 1859		VERDERE BIJZONDERHEDEN.
	verpleegd.	bedeeld.	
Protestantsch armenhuis te Ternate.	Niet opgegeven.		
Leprozengesticht te Castella (Ternate).	20		Waaronder één Christen. De kosten van onderhoud en toezigt over de verpleegden komen voor 'slands rekening.
Idem te Temoempah (Menado).	21*		Ook de uitgaven voor dit gesticht komen geheel ten laste van 'slands kas.
Idem te Modelemo (Gorontalo).	Niet opgegeven.		De in 1856 (zie het verslag over dat jaar bladz. 59) bij wijze van proef toegezegde bijdrage uit 'slands kas wordt dit jaar voor goed bestendigd, nadat het gesticht gedurende 1858 gebleken was aan het doel te beantwoorden.

In het vorig verslag is afzonderlijk melding gemaakt van de spaarbank [1], die toen sedert eenige maanden geopend was van wege de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in Oost-Indie. Van die inrigting werd ook gedurende 1859 al meer en meer gebruik gemaakt, zoodat het noodzakelijk werd om, in het belang der gemeente, in stede van slechts twee maal in de maand, bijna dagelijks gelden te ontvangen.

Bij het eind van het vorig jaar bleef ingelegd f 190 733,40, bijeengebragt door 241 personen; deze som was op 31 December 1859 gestegen tot f 391 236,84, zijnde het eigendom van 625 inleggers. In den loop van het jaar was ingebragt f 297 170,86 en werd teruggenomen f 96 667,42.

Aan de belanghebbenden werd uitgekeerd $6^1/_2$ per cent 's jaars, of een half per cent minder dan in 't vorig jaar.

Ten aanzien van de belegging der gelden werd eene nieuwe bepaling gemaakt. In stede van (zoo als tot dusverre) slechts bij uitzondering op hypotheek te mogen worden uitgezet, zullen zij voortaan in de eerste plaats, en wel voor drie vierde gedeelten, tot dat einde worden gebezigd.

De gelden bij de spaar- en beleenbank der afdeeling Samarang van de Nederlandsche Maatschappij tot Nut van 't Algemeen waren dit jaar van f 58 781,22 gestegen tot f 99 429,83. Gedurende 1859 werd teruggenomen f 18 619,68, zoodat ingelegd bleef f 80 810,15. De rente beliep $6^2/_5$ per cent voor gelden die gedurende het geheele jaar, de helft voor die welke zes maanden waren ingelegd gebleven.

Door de afdeeling Soerabaija der vorenbedoelde maatschappij was in Junij mede besloten tot het oprigten eener spaarbank. Volgens het verslag eener op 28 Maart 1860 gehouden vergadering beliepen de inleggelden toen reeds f 50 324. Om redenen van geldelijken aard had deze afdeeling zich bij het eind van het jaar gevormd tot eene zelfstandige maatschappij, zonder evenwel de vriendschappelijke verhouding tot de maatschappij in Nederland af te breken.

Eene andere niet minder nuttige instelling, die in het jaar 1859 door particulieren te Batavia tot stand werd gebragt, was de Nederlandsch-Indische Levensverzekering- en Lijfrente-maatschappij, tevens strekkende tot verhoogd pensioenfonds voor ambtenaren en militairen der land- en zeemagt, hunne weduwen en weezen. In de oprigting dezer

(1) Vergelijk hoofdstuk D, afd. I, § 8, waarmede eene tot het onderwerp betrekkelijke mededeeling voorkomt.

naamlooze vennootschap werd bewilligd bij een gouvernementsbesluit van December 1859, onder voorwaarde dat zij zich onderwerpe aan ontbinding, wanneer de Gouverneur-Generaal zulks noodig oordeelt voor het algemeen belang. De daarbij tevens goedgekeurde statuten zijn opgenomen in de *Javasche courant* van 25 Januarij 1860. Het kapitaal der vennootschap bedraagt f 500 000, verdeeld in 1000 aandeelen op naam, waarvan het dividend voorloopig is bepaald op hoogstens 7½ per cent. Om de belangen van het algemeen bij dezelve te vertegenwoordigen, zou het Gouvernement worden uitgenoodigd een gedelegeerde aan te stellen. (1)

II. Burgerlijke geneeskundige dienst. (2)

Uit de als naar gewoonte (ditmaal onder lit. H, nº. 1 en 2) bijgevoegde omstandige rapporten van den chef over de geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie kan blijken, dat over het algemeen de gezondheidstoestand, zoowel op Java en Madura als op de bezittingen daarbuiten, gedurende 1859 niet ongunstig was te noemen.

Overzigt der behandelde lijders. Volgens het eerste dier rapporten bedroeg het getal behandelde lijders op Java en Madura 34 868 en daaronder 8222 epidemie-lijders. Van die behandelden overleden 3158, waaronder aan cholera 1431 en aan natuurlijke pokken 180. Op de drie hoofdplaatsen van Java waren de uitkomsten der burgerlijke geneeskundige dienst over 1859 als volgt:

	Behandeld.	Overleden.	Verhouding.
Batavia	2986	372	1:8,02
Samarang	1919	146	1:11,6
Soerabaija	3822	362	1:10,5

Op de buitenbezittingen (zie het andere der boven bedoelde rapporten) werden behandeld 21 540 lijders en daaronder 8047 wegens epidemien. Het getal overledenen van die behandelden beliep 1725, waaronder aan cholera 1011 en aan natuurlijke pokken 74.

De staat van de burgerlijke geneeskundige dienst op de buitenbezittingen, in het vorig verslag te dezer plaatse opgenomen, wordt, even als die omtrent Java en Madura, aangetroffen in de bijlage van dit hoofdstuk (lit. H, nº. 1 en 2).

Europesche geneeskundigen. De stedelijke en plaatselijke geneeskundige dienst werd omstreeks het eind van het jaar op Java en Madura door 23 burgerlijke en 27 militaire geneeskundigen vervuld; op de buitenbezittingen geheel en al door officieren van gezondheid.

Inlandsche geneeskundigen. De school te Weltevreden tot opleiding van inlandsche genees- en heelkundigen telde 28 kweekelingen, waarvan, na volbragt examen, 7 naar de gewesten hunner herkomst terugkeerden en wel naar de Preanger regentschappen (twee), Soerakarta, Sumatra's Westkust (twee), Benkoelen en Menado. Drie kweekelingen moesten de school wegens ziekte en één wegens ongeschiktheid verlaten.

Bij het verloskundig gesticht te Weltevreden waren geplaatst 24 vrouwelijke leerlingen, waarvan 5 na afgelegd examen tot de uitoefening der verloskunde werden toegelaten. De plaatsen harer herkomst en werwaarts zij terugkeerden waren Benkoelen, Muntok, Menado en Timor-koepang. Van de overgebleven 19 leerlingen werd ééne wegens ongeschiktheid verwijderd, terwijl ééne overleden is.

Voortdurend werden de diensten der inlandsche genees- en heelkundigen, die tevens meestal vaccinateurs zijn, door de over hen geplaatste Europesche geneesheeren geroemd. Dit was evenzeer het geval met de inlandsche vroedvrouwen, ofschoon deze laatsten nog niet overal het vertrouwen der bevolking genieten.

Ziekengestichten. Ten aanzien van dit onderwerp valt, behalve het medegedeelde in

(1) Op 31 December 1860 was reeds voor een bedrag van f 1 240 408 verzekerd en kon f 20 097.19 op het reservefonds worden overgebragt.

(2) Over de militaire geneeskundige dienst is gehandeld in hoofdstuk D, afd. I, § 3.

het vorige hoofdstuk, slechts aan te teekenen, dat ook in dit jaar op de in 't vorig verslag bedoelde wijze voortgegaan werd met het nemen van maatregelen tot wering of tegengang van melaatschheid, syphilis en dergelijke besmettelijke ziekten.

Vaccine. De nieuwe vaccine-regeling, waarop in 't vorig verslag werd gedoeld, is thans over geheel Java en Madura ingevoerd en werd zeer doelmatig geoordeeld. Over het algemeen bleef de bevolking veel vertrouwen in die kunstbewerking stellen, en met uitzondering der Vorstenlanden werden van de zijde der ouders nergens bezwaren ontmoet om hunne kinderen te doen inenten.

Ook op de meeste der buitenbezittingen maakte de vaccine voortgang. De verdeeling in vaccine-districten en de aanwijzing van minstens één vaccinateur voor elk derzelve werd dit jaar uitgestrekt tot de Lampongsche districten, welk gewest in zes, en de residentie Ternate, die, buiten Halmaheira en het Rijk van Tidore, in vijf vaccine-districten werd verdeeld. Voorts werden nog vaccinateurs aangesteld: voor Benkoelen voorloopig twee, voor Timor-koepang twee en voor de noordkust van Menado één. Deze laatste ging van tijd tot tijd ook in de naburige Rijkjes vaccineren.

Het aantal in 1859 gedane inentingen was, met uitzondering van de revaccinatien, weder meer dan in vorige jaren.

De cijfers waren:

op Java en Madura:	vaccinatien	491 255,	waarvan geslaagd	459 415
	revaccinatien	91 196,	» »	67 318
op de buitenbezittingen (1)	vaccinatien	73 462,	» »	66 443
	revaccinatien	28 989,	» »	22 061

I. Onderwijs. (2)

Uitvoerig wordt dit onderwerp behandeld in het als bijlage lit. I hierbij gevoegd Algemeen verslag van het schoolwezen in Nederlandsch Indie, afgesloten onder ultimo 1859, waarvan het eerste gedeelte, handelende over het schoolwezen voor Europeanen en inlandsche Christenen, door de Hoofdcommissie van Onderwijs, en het tweede, handelende over het schoolwezen voor inlanders, ter algemeene secretarie van het Gouvernement van Nederlandsch Indie is opgemaakt. De volgende mededeelingen zijn hoofdzakelijk aan dat algemeen verslag ontleend.

I. VOOR EUROPEANEN EN HUNNE AFSTAMMELINGEN.

Bij het eind van het jaar waren bij de gouvernementsscholen in werkelijke dienst 78 onderwijzers, 28 ondermeesters en 30 kweekelingen, te zamen 136 personen of 1 meer dan in 't vorig jaar. (3) Met verlof buiten Nederlandsch Indie waren 10 onderwijzers, zijnde 2 meer dan toen.

In verband met het gebrek aan onderwijzend personeel in Indie, dat zich door de uitbreiding in de laatste jaren aldaar aan het onderwijs gegeven reeds meermalen deed gevoelen, vestigde de Hoofdcommissie van Onderwijs onder andere de aandacht der verschillende sub-commissien op de noodzakelijkheid, dat voor eene betere vorming en opleiding der ondermeesters en kweekelingen worde gewaakt door stipte handhaving der bepalingen, volgens welke de besturende onderwijzers verpligt zijn de kweekelingen (onder welke ook begrepen zijn de ondermeesters nog niet in het bezit van een derden onderwijzersrang) dagelijks afzonderlijk onderwijs te geven.

---

(1) Van Aijer Bangies (Sumatra's Westkust), Pengaron (Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo) en van Larentoeka (Floris) waren geen vaccine-rapporten ontvangen.

(2) Zie voor de militaire inrigtingen van onderwijs hoofdstuk D, afd. I, § 4.

(3) Inmiddels waren in Nederland voor de Indische dienst benoemd 6 onderwijzers van de 3de klasse en 12 onderwijzers-kweekelingen; terwijl ook in 1860 een gelijk getal onderwijzers van hier is uitgezonden.

Het getal gouvernementsscholen beliep op Java en Madura 40 (1) en op de buitenbezittingen 17, dat is respectivelijk 4 en 1 meer dan in 1858, en zulks door de opening in den loop van 1859 van eene derde school te Weltevreden (Batavia), eene vierde te Soerabaija, en van scholen te Poerwakarta (Krawang), Wonosobo (Bagelen) en Fort de Kock (Sumatra's Westkust).

Het cijfer der leerlingen daarentegen was minder dan in 't vorig jaar: het beliep bij het eind van 1859 op die 57 scholen 3185, waarvan 1736 zonder betaling van schoolgeld onderwijs genoten. Bij het eind van 1858 waren er op 51 gouvernementsscholen (van ééne was geen opgave ontvangen) 3210 leerlingen, waarvan 1758 niet betalende. (2)

Alvorens over te gaan tot het plaatselijk overzigt van den toestand van het onderwijs voor Europeanen en hunne afstammelingen, wordt hier, als tot dit regeringsverslag behoorende, de aandacht gevestigd op de oprigting te Batavia van een instituut voor opvoeding en gymnassiaal onderwijs, onder den naam van gymnasium WILLEM III.

Het verslag van het collegie van curatoren van het gymnasium WILLEM III over zijne verrigtingen tot December 1859, afgedrukt aan het slot van het boven bedoeld algemeen schoolverslag en waarnaar verwezen wordt (zie ook de noot op bladz. 50 van het regeringsverslag van 1858), bevat een overzigt omtrent den oorsprong en de inrigting van deze instelling; het toezigt daarover door een collegie van curatoren, de zamenstelling van het onderwijzend personeel, en het gebouw dat voor die inrigting is aangekocht. (3)

De keuze van de niet in Indie te verkrijgen onderwijzers werd door het collegie van curatoren opgedragen aan eene commissie hier te lande. (4)

Op het einde van 1859 was reeds aanzoek ontvangen voor de plaatsing van 18 leerlingen.

Het plaatselijk overzigt, zoo even bedoeld, volgt alsnu in den gebruikelijken tabellarischen vorm.

---

(1) Even als in 't vorig jaar is onder deze opgave niet begrepen de school te Kedirie, die sedert April 1858 tijdelijk gesloten is; maar daarentegen wel de beide weeshuisscholen te Samarang.

(2) Bovendien ontvingen voor gouvernements-rekening in 1859 24, en in 1858 19 leerlingen onderwijs op eene particuliere school te Salatiga, die wel door de hoofdcommissie, maar niet in dit regeringsverslag onder gouvernements-schoolinrigtingen gerekend wordt. In 't vorig regeringsverslag zijn die 19 leerlingen door eene misvatting onder de *betalende* leerlingen der gouvementsscholen medegerekend.

(3) Voor de in 1860 bevolen oprigting eener ambachtsschool te Soerabaija en den verder tot opleiding van ambachtslieden genomen maatregel zie de noot op bladz. 50 van het vorig regeringsverslag.

(4) Op voorstel dezer commissie werden in den loop van 1860 hier te lande benoemd de rector, conrector en praeceptor, benevens twee onderwijzers voor de Fransche en Engelsche taal- en letterkunde, en in den loop van 1861 de 1ste docent voor de wis- en natuurkunde Het overige personeel was bereids in Indie benoemd. De rector is onlangs, wegens gebleken mindere geschiktheid voor zijn werkkring in Indie, van de hem opgedragen betrekking eervol ontheven, onder toekenning van wachtgeld.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde: Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Getal leerlingen. Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
	Java en Madura.							
Bantam.	Lagere school te Serang,	1	»	»	13	13	26	De uitkomsten van het onderwijs waren steeds bevredigend.
Batavia.	1ste lagere school te Weltevreden,	3	»	»	61	»	61	Als boven. De aanzienlijke vermindering van het aantal leerlingen op de tweede school was het gevolg van de opening (op 1 Aug.) der derde school en van de uitbreiding voor gratis-leerlingen van het naar Weltevreden verplaatste Ursuliner instituut van mej. van Gemert, tot dusver gevestigd op Bazaar Baroe.
	2de idem,	4	»	»	11	90	101	
	3de idem,	2	1	»	8	52	60	
	Lagere school te Batavia,	2	»	»	19	88	107	De ongeregelde opkomst, vooral der gratis-leerlingen en de omstandigheid, dat de kinderen bij hunne komst zelden de Nederduitsche taal verstaan, waren het onderwijs niet bevorderlijk. Desniettegenstaande waren de vorderingen vrij bevredigend.
	Idem te Meester Cornelis,	1	»	»	17	14	31	Over het algemeen werden weder goede vorderingen gemaakt. Van de hier bestaande gelegenheid tot het aanleeren (buiten de schooluren) van vreemde talen of vrouwelijke handwerken werd gemiddeld door een twaalftal (kost-) leerlingen gebruik gemaakt.
	* Dag- en kostschool van den heer G. Verhulp,	1	(1) 3	»	†	†	130	Bij deze in bloeijenden toestand verkeerende school waren nog drie afzonderlijke onderwijzers werkzaam, als: één voor de Fransche en Hoogduitsche talen, één voor het handen topographisch teekenen en één voor de Maleische taal en het Arabisch en Javaansch letterschrift. Behalve in de gewone vakken van lager onderwijs, werd voorts nog onderrigt gegeven in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, de stel- en meetkunde, de werkdadige landmeetkunde, de muziek en vrouwelijke handwerken.
	* Dag- en kostschool voor meisjes van mevr. A. Klussmann,	1 hoofd-onderwijzeres.	4 secondantes.	1 élève-secondante.	†	†	91	Waaronder 31 kostleerlingen. Het onderwijs, dat bij voortduring goed kon genoemd worden, omvatte de gewone vakken van lager en middelbaar onderwijs; waaronder ook de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen. Afzonderlijke meesters gaven lessen in het teekenen, de muziek en het dansen.
	Dag- en kostschool van mevr. de wed. Nortier,							Opgeheven. Zie bij den heer Bras.

(1) De opgave in 't vorig verslag van slechts één ondermeester, wordt thans gezegd onjuist te zijn. In 1858 waren er twee.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden medegedeeld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Batavia.	* Dag- en kostschool van mevr. Hoola van Nooten,	1 hoofd-onderwijzeres.	4 secondantes.	»	†	†	48	Waaronder 20 kostleerlingen.
	* Idem van mejufvrouw Verhuight op Noordwijk en van mejufvr. van Gemert te Weltevreden.	2 hoofd-onderwijzeressen.	8 onderwijzeressen waarvan 3 niet geexam.	4	115	60	175	Behalve in de vakken van lager onderwijs en vrouwelijke handwerken wordt bij deze inrigting, die onder de leiding staat van Urseliner nonnen, ook onderrigt gegeven in de Engelsche en Fransche talen, het teekenen, schilderen en de muziek, voor welk laatste vak een afzonderlijke onderwijzer is. Op Noordwijk waren 65 leerlingen, waarvan 42 in den kost. De gratis-leerlingen waren alle op de onderafdeeling te Weltevreden.
	* School van mevr. Gersom,	†	†	†	†	†	†	Deze school is slechts vermeld gevonden in het naamregister van Nederlandsch Indie. Het onderwijs strekte zich uit tot de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
	* Idem van mejufvr. Gaymans,	1 hoofd-onderwijzeres.	2 secondantes.	»	†	†	26	De leerlingen zijn meerendeels meisjes. Het onderrigt omvat de vakken van lager en middelbaar onderwijs, de muziek, het teekenen en vrouwelijke handwerken.
	* Idem van mevrouw Exel, geb. de Vries.	†	†	†	†	†	†	Bewaar- of verzorgschool. Alleen vermeld gevonden in het naamregister.
	* Idem van mejufvr. Gueux de Coudray.	†	†	†	†	†	†	Lager onderwijs, benevens de Fransche en Engelsche talen. Alleen vermeld gevonden in het naamregister.
	* Idem voor meisjes van mejufvrouw Brusse,	1 hoofd-onderwijzeres.	1 secondante (niet geexamin.)	»	†	†	15	Waarvan 5 kostleerlingen. Lager en middelbaar onderwijs, waaronder ook de Fransche en Engelsche talen, benevens vrouwelijke handwerken.
	* Idem van mevrouw Fleur,	†	†	†	†	†	†	Onderwijs als boven. Alleen vermeld gevonden in het naamregister.
	* Idem van den heer L. Bras,	1	6 waaronder 5 onderwijzeressen.	3	†	†	106	Van de leerlingen, waaronder 41 meisjes, zijn er 34 in den kost. De vermeerdering van hun aantal is toe te schrijven aan de overname der school van mevr. de wed. Nortier. Behalve in de gewone vakken van lager onderwijs, wordt ook onderrigt gegeven in de Fransche en Engelsche talen, stel- en meetkunde, gymnastiek, het teekenen, dansen en de muziek. Voor elk dezer drie laatste vakken is een afzonderlijk onderwijzer. De jongens worden tevens in den wapenhandel geoefend.
	* Idem van Manoek en Arathoon; onderwijzer J. P. Freyss,	†	†	†	†	†	†	Voor lager onderwijs en het lezen en schrijven der Armenische en Engelsche talen.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Batavia.	* Dag- en kostschool voor jongens van den heer Snellebrand,	1	2	»	†	†	51	Waaronder 16 kostleerlingen. Het onderwijs is lager en middelbaar. Bijzondere vakken, zoo als de Maleische en Javaansche talen, de muziek, enz., worden door afzonderlijke meesters onderwezen.
	* School van G. T. Paulus, te Tankee,	†	†	†	†	†	21	Lezen, schrijven en rekenen.
	* Parapattan-weeshuisschool,	†	†	†	†	†	74	Het onderwijs en de vorderingen waren naar wensch. Vergelijk hoofdstuk G.
	* Christelijke ambachtsschool,	†	†	†	†	†	34	Omtrent dit gesticht wordt weder gunstig berigt. Onder de leerlingen, welke bij deze inrigting tevens verpleegd worden, bevonden zich 18 meisjes.
	* Gesticht voor verlaten kinderen te Djatie,	†	†	†	†	†	†	Het onderwijs werd dit jaar nog buiten het gesticht gegeven en wel aan 20 kinderen op de 2de gouvernementsschool te Weltevreden.
Buitenzorg.	Lagere school te Buitenzorg,	1	1	†	24	30	54	De uitkomsten van het onderwijs waren allezins bevredigend. Eenige kostleerlingen ontvangen bijzondere lessen, waarvan ook door sommige gewone scholieren gebruik word gemaakt.
Krawang.	Idem te Poerwokarta,	1	»	»	13	3	16	Geopend in Junij. Op 3 na hadden al de leerlingen reeds eenig onderwijs genoten. Hunne opvoeding in aanmerking genomen, waren de uitkomsten van het in December gehouden examen over het algemeen voldoende.
Cheribon.	Idem te Cheribon,	1	»	1	19	16	35	De uitkomsten waren bevredigend.
Tagal.	Idem te Tagal,	1	1	»	17	14	31	Als boven.
Pekalongan.	Idem te Pekalongan,	1	1	1	47	20	67	Als boven.
Samarang.	1ste idem te Samarang,	3	2	»	73	»	73	Als boven.
	2de idem,	2	3	1	88	46	134	
	3de idem,	1	1	1	35	65	100	
	Hervormde weeshuisschool,	2	3	2	»	158	158	Omtrent het onderwijs aan deze school is niets bijzonders vermeld.
	Roomsch-katholijke weeshuisschool,	3	2	3	»	156	156	Het onderwijs droeg nog zeer weinig vruchten.
	* School van mevrde wed. Hachtman,	†	†	†	43	3	46	Voor lager onderwijs en vrouwelijke handwerken.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Samarang.	* School van mevr. Mendes da Costa,	†	†	†	†	†	17	Waaronder 4 jongens. Voor lager onderwijs, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
	* Idem van mevrouw Sloot,	1 hoofd-onderwijzeres.	1 secondante.	»	†	†	39	Waaronder 5 jongens. Voor lager onderwijs, het teekenen en de muziek. Goede uitkomsten werden verkregen.
	* Idem van den heer Collings,	†	†	†	32	3	35	Voor lager onderwijs, de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, benevens Italiaansch boekhouden.
	* Idem van den heer Essel,	1	»	»	54	8	62	Voor lager onderwijs. Het getal kinderen begon voor 1 onderwijzer te groot te worden.
	* Idem van den heer Velthuizen,	1	»	»	†	†	10	Privaatlessen in het lager onderwijs buiten den schooltijd. De onderwijzer stond aan het hoofd der 3de gouvernementsschool.
	* Idem te Salatiga van den heer Behr,	†	†	†	36	24	60	Voor het onderwijs der gratis-leerlingen (gewoon lager) ontvangt de onderwijzer eene toelage van f 100 's maands uit 's lands kas.
	* Idem van mevrouw Martherus,	†	†	†	†	†	46	Voor lager onderwijs, teekenen en de Fransche taal.
	* Idem van den heer Valette,	†	†	†	†	†	18	Alleen voor lager onderwijs.
	* Dag- en kostschool van den heer Hildering,	†	†	†	†	†	24	Als boven. Deze school is in September opgerigt en wordt slechts door zeer jeugdige kinderen bezocht. Over het algemeen werd te Salatiga vooral op de drie eerstgenoemde scholen het onderwijs met veel vrucht gegeven.
	Lagere school te Ambarawa,	1	1	»	4	40	44	De vorderingen waren vrij bevredigend.
Japara.	Idem te Japara,	1	»	»	5	13	18	De berigten waren bevredigend.
	Idem te Pattie,	1	»	»	11	13	24	
	* School van den heer van der Meyden te Pattie,	1 hoofdonderwijzeres.	»	»	†	†	10	Waaronder 2 jongens. Van deze in Maart geopende school voor lager onderwijs en de Fransche taal werd ook door eenige leerlingen van de gouvernementsschool gebruik gemaakt. De vorderingen waren reeds zeer bevredigend.
Rembang.	Lagere school te Rembang,	1	»	»	11	17	28	In verband met de vervanging van den onderwijzer was geen examen gehouden.
	* School van den heer Keulven, te Toeban,	†	†	†	†	†	†	Alleen vermeld gevonden in het naamregister. Voor gewoon lager onderwijs.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde: Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Getal leerlingen. Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
Soerabaija.	1ste lagere school te Soerabaija,	3	2	1	90	»	90	
	2de idem,	3	1	1	60	34	94	De veelvuldige afwisseling van onderwijzers en leerlingen in aanmerking nemende, waren de uitkomsten van het examen bevredigend te noemen.
	3de idem,	2	1	2	15	78	93	
	4de idem,	1	»	»	15	»	15	Deze school, bij het Marine-etablissement gevestigd, werd in September geopend. Z strekte tot vervanging van de in 1857 aldaar tijdelijk daargestelde particuliere inrigting (Zie het regeringsverslag over dat jaar, bl. 55
	* School van den heer Werner,	†	†	†	†	†	25	Voor eerstbeginnenden.
	* Idem van den heer Willemsz,	1	1	1	†	†	42	Voor gewoon lager onderwijs.
	* Idem van mevr. de wed. Steup,	1 hoofd-onderwijzeres.	»	».	†	†	20	Deels kostleerlingen. Voor lager onderwijs en de Fransche taal.
	* Idem van mevr. Kocken, geboren Gersom,	1 hoofd-onderwijzeres.	2 secondantes.	»	†	†	46	Als boven.
	* Bewaarschoool van mej. Azia van Timor,	1 onderwijzeres.	1	»	†	†	20	Alle meisjes.
	* Idem van de wed. Francke,	1 onderwijzeres.	»	»	†	†	†	
	* Idem van mejufvr. Emden,	1 onderwijzeres.	»	»	»	15	15	Deze kinderen, allen uit de geringere klassen of van inlandsche Christenen, ontvangen hier godsdienstig onderrigt. De school werd thans door het Zendelinggenootschap ondersteund.
	* Idem van den heer Dinsbach,	1	»	»	†	†	20	
	* School van van der Linden,	†	†	†	†	†	†	Alleen vermeld gevonden in 't naamregister voor 1860. De inrigting van den heer le Clerq de Courcelles, op het Marine-etablissement, is in September in eene gouvernementsschool veranderd.
	* Idem van den heer Mekern,	1	†	†	†	†	20	Waaronder ook eenige meisjes. Voor lager onderwijs en vreemde talen. Deze inrigting wordt, wat het onderwijs aangaat, van veel belang geoordeeld.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Soerabaija.	* School van mej. Rijke,	1 onderwijzeres.	»	»	†	†	5	Voor lager onderwijs en de Fransche taal. Eene andere mede in 1859 geopende inrigting, die van mej. Bake, was in September door overlijden der onderwijzers te niet gegaan.
	* Idem van mevrouw Jaspers,	†	†	†	†	†	†	Voor lager onderwijs en vrouwelijke handwerken, benevens de Fransche en Engelsche talen. Deze inrigting was vroeger te Samarang gevestigd en is nu alleen vermeld gevonden in 't naamregister. Buiten deze scholen waren te Soerabaija nog onderscheidene huisonderwijzers en onderwijzeressen werkzaam, voor het onderwijs ook in de muziek, het teekenen, enz.
	Lagere school te Grissee,	1	»	1	12	24	36	Bevredigende uitkomsten.
	* School van mej. Kriesfeld,	†	†	†	†	†	†	Voor lager onderwijs, benevens de Fransche en Engelsche talen. Alleen vermeld gevonden in 't naamregister.
Madura.	Lagere school te Bangkallang,	1	»	»	9	6	15	Door ziekte van den onderwijzer moest de school in Augustus gesloten worden.
	Idem te Sumanap,	1	»	2	6	32	38	De meeste leerlingen gaven blijken van goede vorderingen.
Pasoeroean.	Idem te Pasoeroean,	1	1	»	30	47	77	De uitkomsten van het onderwijs waren over het algemeen zeer bevredigend.
	* School van mej. Koenen,	1 onderwijzeres.	»	»	†	†	20	Als boven. Voor gewoon lager onderwijs benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
	Lagere school te Malang,	1	»	1	11	20	31	Na overlijden van den onderwijzer werd het onderwijs tijdelijk door den kweekeling voortgezet.
Probolingo.	Idem te Probolingo,	1	»	1	44	24	68	Over het algemeen werden goede vorderingen gemaakt.
Bezoekie.	Idem te Bezoekie,	1	»	»	22	14	36	Zeer gunstige berigten. De meeste leerlingen bezochten buiten de gewone uren vrijwillig de school om de hun opgegeven taak voor den volgenden dag af te maken en zoo min mogelijk de Maleische taal te spreken.
Banjoewangie.	Idem te Banjoewangie,	1	»	»	13	4	17	Het gedrag der leerlingen was goed. De vorderingen waren min bevredigend.
Banjoemas.	Idem te Banjoemas,	1	»	»	17	5	22	Bij ontstentenis van een onderwijzer is de school anderhalve maand gesloten geweest. De leerlust der kinderen liet over 't geheel weinig te wenschen over.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Banjoemas.	Lagere school te Tjilatjap,	1	»	»	14	5	19	De uitkomsten van het examen waren bevredigend.
Bagelen.	Id. te Poerworedjo.	1	»	»	16	22	38	Min gunstige uitkomsten.
	Idem te Wonosobo.	1	»	»	16	1	17	In Julij geopend.
Kadoe.	Idem te Magelang.	1	1	1	23	12	35	Bij het examen bleek dat de leerlingen hunnen tijd wel hadden besteed.
Djokdjokarta.	Idem te Djokdjokarta,	1	»	1	60	42	102	Sedert Augustus had nog niet in de betrekking van ondermeester kunnen worden voorzien. Het in Julij gehouden examen gaf veel reden tot tevredenheid.
	* School van mevr. Stumpff,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	20	Voor gewoon lager onderwijs. De leerlingen maakten tamelijke vorderingen.
Soerakarta.	Lagere school te Soerakarta,	2	»	»	66	65	131	De tijdelijke ontstentenis van een ondermeester was oorzaak dat de uitkomsten niet zoo gunstig waren als in 't vorig jaar.
	* School van mej. Claessens,	1 onderwijzeres.	†	†	17	»	17	Allen meisjes uit den gegoeden stand. Het onderwijs (gewoon lager, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen) liet weinig te wenschen over.
Madioen.	Lagere school te Madioen,	1	»	»	22	4	26	Wegens langdurige ongesteldheid van den onderwijzer en daarop gevolgden stilstand van het onderwijs gedurende twee maanden, waren door de leerlingen geen groote vorderingen gemaakt. In den loop van het jaar werd de oprigting bevolen eener gouvernements lagere school te Ngawie.
Kedirie.	Idem te Kedirie,							De gouvernementsschool ter hoofdplaats, waarvan in den aanvang van 1858 bijna geen gebruik meer werd gemaakt, bleef ook dit jaar gesloten.
	Buitenbezittingen.							
Gouvernement van Sumatra's Westkust.	1ste lagere school te Padang,	2	»	1	26	»	26	Het onderwijs droeg op beide scholen goede vruchten.
	2de idem,	2	»	2	10	135	145	
	* Middagschool van den heer de Weijer te Padang,	1	1	»	†	†	26	De onderwijzer is overigens geplaatst aan de tweede gouvernementsschool. Op zijne middagschool worden de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, de beginselen der meetkunde en het teekenen onderwezen.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			Verdere bijzonderheden. — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Gouvernement van Sumatra's Westkust.	* Middagschool van den heer van Geelen,	1	»	»	†	†	8	In verband met de overplaatsing van den tweeden onderwijzer bij de eerste gouvernementsschool, was deze middagschool overgenomen door den 1sten onderwijzer. Er werd, behalve in de gewone vakken, ook onderrigt gegeven in de Fransche taal en in de wiskunde.
	* School van mejuf. Verhoeff,	1 onderwijzeres.	†	†	†	†	18	Voor lager onderwijs, de Fransche taal, het teekenen en voornamelijk vrouwelijke handwerken.
	Lagere school te Padang Pandjang,	1	»	»	13	17	30	
	Idem te Fort de Kock,	1	»	»	8	9	17	Eerst dit jaar in werking gekomen.
Benkoelen.	Idem te Benkoelen.	1	1	»	18	19	37	De leerlingen maakten goede vorderingen.
Palembang.	Idem te Palembang.	1	»	»	11	10	21	De leerlingen waren bijna alle eerstbeginnenden.
Riouw.	Idem te Riouw,	1	»	»	22	4	26	Waaronder 2 kinderen van inlanders en 2 van Chinezen. Het examen gaf stof tot tevredenheid.
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.	Idem te Bandjermasin	1	»	1	8	27	35	De vorderingen waren bevredigend te noemen.
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.	1ste lagere school te Macassar,	1	1	1	36	»	36	Als boven.
	2de idem,	1	2	1	33	70	103	(Als boven.)
	Lagere school te Maros,	1	»	1	10	17	27	Het examen leverde zeer gunstige uitkomsten op.
	* School van den zendeling-onderwijzer A. Goudswaard te Bonthain,	1	†	†	†	†	49	Voor lager onderwijs en het lezen en schrijven van het Macassaarsch. Zeer gunstige berigten.
Amboina.	1ste lagere school te Amboina,	1	»	1	42	12	54	Op beide scholen waren de uitkomsten bevredigend.
	2de idem,	1	1	1	58	63	121	(Op beide scholen waren de uitkomsten bevredigend.)
	* Hervormde weeshuisschool,	†	†	†	†	†	†	Voor gewoon lager onderwijs.
	* School van mejuf. de Sonnaville,	†	†	†	†	†	†	Voor gewoon lager onderwijs. Alleen vermeld in het naamregister van 1860.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde			Getal leerlingen.			*Verdere bijzonderheden.* — De met een † geteekende kolommen kunnen, bij gemis aan opgaven, hier niet worden ingevuld.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Te zamen.	
Banda.	Lagere school te Banda,	1	1	1	50	23	73	De berigten zijn niet gunstig. De onderwijzer is vervangen.
Ternate.	Idem te Ternate,	1	»	»	6	14	20	In het onderwijs was groote vooruitgan[g] te bespeuren, hetgeen voornamelijk daaraa[n] werd toegeschreven, dat de onderwijzer de[s] middags nog gratis onderwijs aan zijne leerlingen gaf.
	* Hervormde weeshuisschool,	†	†	†	†	†	†	
Menado.	Lagere school te Menado,	1	»	»	56	12	68	Omstreeks een derde gedeelte der leerlinge[n] zijn kinderen van inlandsche hoofden en Chinezen. Lettende op de huisselijke opvoeding waren de uitkomsten van het onderwijs stee[ds] bevredigend.
Timor.	Idem te Koepang,	1	»	»	15	17	32	Onder de leerlingen bevonden zich 5 kinderen van Amboinezen en 1 van een (Christe[n]) Timoreschen fettor. Het onderwijs dro[eg] goede vruchten.

II. VOOR CHRISTEN-INLANDERS.

Omtrent het schoolwezen onder de inlandsche Christenen worden in den ondervolgenden staat medegedeeld de bijzonderheden, die daarvan ter kennis der Regering gekomen zijn.

Gewesten.	School-inrigtingen.	Getal leerlingen.	*Verdere bijzonderheden.*
Buitenzorg.	School te Depok.	51	De toestand van deze inlandsche gemeente en ook van hare sch[ool] was langzaam vooruitgaande. Het onderwijs werd, onder de leid[ing] van den zendeling-leeraar, gegeven door twee inlandsche Christe[nen] en daarvan werd vrij geregeld gebruik gemaakt. Aan de meis[jes] werd ook onderrigt gegeven in vrouwelijke handwerken.
Samarang.	School te Samarang v. d. zendeling W. Hoezoo.	21	Waaronder 2 meisjes. De opkomst en de vorderingen der lee[r]lingen waren bevredigend. Zij ontvingen geheel gratis-onderwijs het lezen en schrijven van Javaansch en Maleisch, rekenen zingen, en de Christen-scholieren, 5 in getal, meer opzettelijk in Bijbelsche geschiedenis. Een Javaansch Christen was helper in school. De uitgaven werden bestreden door het Nederlandsch Zen[de]linggenootschap.

Gewesten.	School-inrigtingen.	Getal leerlingen.	*Verdere bijzonderheden.*
Japara.	School te Japara van den zendeling der Doopsgezinde Vereeniging P. Jansz.	12	Waaronder 8 meisjes. Het onderwijs, waarvan vrij geregeld en niet zonder vrucht gebruik werd gemaakt, was van gelijken aard als te Samarang.
Soerabaija			Van de inlandsche Christen-scholen in deze residentie zijn wederom van het Indisch Bestuur geen opgaven ontvangen.
Amboina.	Instituut van het Nederlandsch Zendelinggenootschap ter vorming van inlandsche onderwijzers te Amboina.	120	Waaronder 90 adspirant-kweekelingen, die voor een klein gedeelte voor rekening van den hoofdonderwijzer en voor het meerendeel door hunne familie worden onderhouden. De kweekelingen, 30 in getal, kwamen geheel voor rekening van het genootschap. Weder werden er dit jaar 9 door het Gouvernement tot onderwijzer aangesteld. De toestand van het instituut was voortdurend zeer gunstig. Het genootschap had te Amboina eene drukkerij doen oprigten door twee kweekelingen van het instituut, die daartoe vooraf te Soerabaija de noodige opleiding hadden genoten. Door den hoofdonderwijzer was een Maleisch leesboek vervaardigd ten dienste der inlandsche scholen, dat den algeheelen bijval verwierf der Hoofdcommissie van Onderwijs.
	Afd. Amboina.		Voor zoover daaromtrent opgaven gedaan zijn, luiden de berigten omtrent de opkomst en de vorderingen der leerlingen weder voor het meerendeel dezer scholen bevredigend. Ten aanzien der onderwijzers wordt slechts over zeer enkelen geklaagd. Op Ceram stonden bijna alle scholen, door onverschilligheid der bevolking, ten achter bij die op de overige eilanden. Ook was gebleken, dat elders in de Molukken bij sommige regenten tegenwerking bestond ten aanzien van het onderwijs, zoodat het noodig werd geacht daarop de aandacht van den gouverneur te vestigen. Van deze 69 gouvernements- en 10 genootschapsscholen was er één met drie en waren er 14 elk met twee onderwijzers. Het getal gezet opkomende leerlingen wordt weder niet volledig opgegeven; de hiernevens vermelde cijfers betreffen alleen de schoolpligtige kinderen.
	22 gouvernementsscholen.	2026	
	7 genootschapsscholen.	624	
	Afd. Hila en Larike.		
	1 genootschapsschool te Hila.	27	
	1 gouvernementsschool te Larike.	20	
	1 gouvernementsen 1 genootschapsschool op het onder deze afdeeling behoorende gedeelte der zuidkust van Ceram.	100	
	Afd. Saparoea en Haroeko.		
	12 gouvernementsscholen op Saparoea.	2229	
	1 particuliere school van de wed. Latumahina, mede op Saparoea.	43	
	6 gouvernementsscholen te Haroeko.	753	

Gewesten.	School-inrigtingen.	Getal leerlingen.	*Verdere bijzonderheden.*
Amboina.	9 gouvernements- en 1 genootschaps-school op het onder deze afdeeling behoorende gedeelte der zuidkust van Ceram.	1355	Zie de voorgaande aanteekening.
	6 gouvernementsscholen op Noesalaut.	858	
	3 idem op Boano, Manipa en Boero.	182	
	4 idem op de Aroë-eilanden.	Niet opgegeven.	
	5 idem op de Zuidwester-eilanden.	idem.	
Banda.	Inlandsche Christen-school te Banda.	88	De onderwijzer werd wegens voortdurend gebrek aan ijver vervangen. Zijn opvolger had bereids het onderwijs betere vruchten doen dragen.
	Idem te Lonthoir.	20	
	Idem op het eiland Aij.	23	Deze school bleef in weinig gunstigen toestand verkeeren.
	Idem op het eiland Rosengain.	13	In April weder geopend. Ofschoon de leerlingen ruim tien maanden van onderwijs waren verstoken geweest, maakten zij spoedig groote vorderingen. Een nieuw reglement voor deze scholen werd in 't laatst van het jaar, na goedkeuring door den Gouverneur-Generaal, vastgesteld door den gouverneur der Molukken, en is afgekondigd in de *Javasche Courant* van 28 Maart 1860.
Ternate.	Idem te Ternate.	Niet opgegeven.	Deze school bleef in even gunstigen toestand verkeeren als vroeger.
	Negorij-school te Batjan.		
Menado.	12 gouvernementsscholen.	2179 schoolpligtigen, waarvan gezet opkwamen 1049.	Het getal inlandsche Christen-scholen in de Minahassa werd met 6 uitgebreid, namelijk met 2 genootschaps- en 4 negorijscholen, en beliep dus 142. Aan het hoofd van elke school staat een bezoldigd onderwijzer, die op vele plaatsen wordt bijgestaan door één of twee helpers, welke meestal uit de oudste leerlingen gekozen worden en geene andere vergoeding genieten dan tijdelijke vrijstelling van de negorij-werkzaamheden. De goede uitkomsten van de kweekschool onder de leiding van den zendeling N. Graafland te Tanawanko gevestigd, en waar in 't vorig jaar niet minder dan 72 jongelieden tot onderwijzer werden opgeleid, waren hoe langer hoe meer blijkbaar door het gehalte der onderwijzers. Het onderwijs bepaalt zich tot lezen, schrijven, rekenen en zingen benevens de Bijbelsche geschiedenis. Ofschoon over het geheel de kinderen niet ongenegen zijn ter school te gaan, was het getal der *niet* gezet opkomende echter grooter dan in 't vorig jaar, namelijk 5446 van de 12 785 schoolpligtige kinderen, tegen 4674 van de 12 230 in 1858. De schoolpligtigheid loopt van het 6de tot het 14de jaar.
	102 genootschapsscholen.	8996 schoolpligtigen, waarvan gezet opkwamen 5281.	
	28 negorij-scholen (waarvan de kosten door de bevolking gedragen worden).	1610 schoolpligtigen, waarvan gezet opkwamen 1009.	

Gewesten.	School-inrigtingen.	Getal leerlingen.	*Verdere bijzonderheden.*
Menado.	Inlandsche Christen-school te Gorontalo.	20	Waaronder 6 kinderen van inlandsche (Mohammedaansche) hoofden. Er werden vrij voldoende vorderingen gemaakt.
	8 gouvernements- en 16 negorijscholen op de Sangireilanden.	Niet opgegeven.	De hier aanwezige zendeling-werklieden meenden weder eenigen vooruitgang in het onderwijs te bespeuren. Men was hier en daar ook met cijferen begonnen.
Timor.	6 gouvernementsscholen op Timor.	Niet opgegeven.	Omtrent deze scholen wordt weder gunstig berigt. Die te Koepang telde 95 leerlingen, onder welke 32 meisjes.
	16 idem op Rotti.		Blijkens het vorig verslag waren er van de 18 scholen, tot welker wederoprigting besloten was, bij gebrek aan onderwijzers, nog slechts 8 geopend. Sedert was men er in geslaagd nog een achttal onderwijzers te bekomen, zoodat er thans nog slechts 2 scholen ongeopend bleven.

III. VOOR NIET-CHRISTENEN, NIET ZIJNDE EUROPEANEN OF MET DEZEN GELIJKGESTELDEN.

Java en Madura.

Het personeel der onderwijzers bij de kweekschool te Soerakarta was bij het eind van het schooljaar $18^{59}/_{60}$ door de aanstelling van een afzonderlijken onderwijzer voor het Arabisch letterschrift der Maleische taal voltallig gekomen. Het getal kweekelingen beliep alstoen 11 meer dan in het vorig jaar, namelijk 24, waarvan 5 in de hoogste en 19 in de laagste afdeeling. Over het geheel legden zij ijver en goeden wil aan den dag. Hun gedrag liet aanvankelijk te wenschen over, doch dit verbeterde nadat een kweekeling om die reden was ontslagen. Aan twee anderen werd ontslag verleend wegens gebrekkigen aanleg of geringen ijver. De gezondheidstoestand der kweekelingen was, wat de nieuwelingen betreft, niet bijzonder goed; een dezer laatsten overleed.

Drie leerlingen konden de school als onderwijzer verlaten, zijnde 2 minder dan in elk der beide vorige jaren. Zij hadden uitmuntende vorderingen gemaakt in het lezen, schrijven en vertalen van Javaansch en Maleisch, in het rekenen, de aardrijkskunde, de Javaansche spraakkunst, de landmeetkunde en het teekenen.

De vorderingen der leerlingen op de externen-school (laatstelijk 15 in getal) waren over het geheel wegens ongeregelde opkomst gering. Slechts enkele vorderden naar wensch.

Sedert de komst van den Soendaschen onderwijzer waren de kweekelingen in twee afdeelingen verdeeld, van welke zij, die uit landen beoosten Soerakarta afkomstig zijn, de Maduresche, en die bewesten Soerakarta te huis behooren, de Soendasche taal leeren. (1)

De hulpmiddelen van het onderwijs werden vermeerderd met het tweede deel der Javaansche zamenspraken van Winter en met een Maleisch leesboek van den zendeling-leeraar Gonggrijp. Door den hoofdonderwijzer werd een rekenboek over de geheele en gebroken getallen in de Javaansche taal vervaardigd.

Ten aanzien der gewestelijke scholen (2) zijn de volgende bijzonderheden ontleend aan de verslagen der hoofden van gewestelijk bestuur.

---

(1) De weinige geneigdheid, die er bij de bewoners van westelijk Java bestaat om zich met die van oostelijk Java te vermengen, werd aangemerkt als de oorzaak dat het getal kweekelingen van bewesten Soerakarta, tot welker mede-toelating in 1856 besloten was, ook na de aanstelling van een afzonderlijken onderwijzer te hunnen behoeve, te gering bleef om te voorzien in de behoefte aan onderwijzers in de Soendalanden. Uit dien hoofde, en dewijl ook gebleken was dat de daar geplaatste onderwijzers uit oostelijk Java, bij onvoldoende kennis van de Soendasche taal, voor hunne taak niet berekend waren, is in den loop van 1861 de Gouverneur-Generaal gemagtigd om ten behoeve eener te Bandong (Preanger regentschappen) daar te stellen afzonderlijke kweekschool ter opleiding van onderwijzers ten dienste der inlandsche jeugd en de Soendalanden, jaarlijks als maximum bij de begrooting uit te trekken een vaste post van f 26 496.

(2) Over de inrigtingen tot opleiding van inlandsche genees- en verloskundigen is gehandeld in hoofdstuk H.

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd is.	Aantal scholieren op ult°. Dec. 1859.	*Verdere bijzonderheden.*
Bantam.	Serang.	4	Ondanks de pogingen des bestuurs ging deze school weder merkbaar achteruit. In 't vorig jaar was zij nog door 8 leerlingen bezocht.
Batavia.	Geene.	—	
Buitenzorg.	Geene.	—	
Krawang.	Poerwokarta.	32	Waaronder 10 kinderen van particuliere Javanen. De vermeerdering van het getal leerlingen met 9 werd daaraan toegeschreven, dat de ouders meer het nut van schoolonderwijs beseffen. De meeste leerlingen gaven blijken van vorderingen.
Preanger regentschappen.	Tjiandjoer.	19	Voortdurend werd veel aansporing vereischt om de ouders tot het ter school zenden hunner kinderen te bewegen. Er waren dan ook 25 leerlingen meer dan in 1858. Bij de school te Tjiandjoer werd de onderwijzer (een Javaan van beoosten Cheribon), die het Soendaasch niet kende en uit dien hoofde bij den regent geen medewerking vond, door eenen uit de Soenda-landen vervangen. Alleen te Soemedang en te Garoet werd dit jaar — en met zeer bevredigende uitkomsten — examen gehouden. De ouderdom der leerlingen, waaronder 20 kinderen van particuliere Javanen, was van 7 tot 23 jaren. Over het algemeen kwamen zij op te laten leeftijd ter school.
	Bandong.	47	
	Soemedang.	44	
	Manondjaja.	25	
	Garoet.	39	
Cheribon.	Cheribon.	—	Eerst in 't laatst van het jaar had men een voor Cheribon geschikt onderwijzer kunnen aanwijzen, en wel een kweekeling van de school te Soerakarta.
Tagal.	Tagal.	34	De vorderingen waren over het algemeen weder bevredigend. Een der leerlingen van de school te Tagal was in 't laatst van het jaar, op eigen verzoek, den onderwijzer als kweekeling toegevoegd.
	Brebes.	39	
	Pamalang.	45	
Pekalongan.	Pekalongan.	28	De uitkomsten van het onderwijs werden over 't geheel weinig bevredigend gevonden.
Samarang.	Samarang.	22	In 1857 waren aan deze school 53, en in 1858 42 leerlingen. Behalve geringe belangstelling der ouders, wordt als oorzaak der vermindering opgegeven de invloed der hadji's. Wegens gestadige afwisseling der leerlingen werd in dit jaar geen examen gehouden. De onderwijzer voldeed minder dan aanvankelijk werd verwacht. Bij het eind van 't jaar bestond in dit gewest nog eene inlandsche school te Poerwodadie en eene te Salatiga. De eerste, in 1857 opgerigt, was echter bij ontstentenis van een onderwijzer weldra gesloten (en ook thans blijkt nog niet van hare wederopening); de andere, die in dit jaar werd opgerigt, was om gelijke reden nog niet geopend.
Japara.	Pattie.	17	De vorderingen der leerlingen — 18 minder dan in 't vorig jaar — waren voldoende; hunne opkomst was geregeld.
Transporteren.	14 scholen.	395	

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd.	Aantal scholieren op ult°. Dec. 1859.	*Verdere bijzonderheden.*
Per transport.	14 scholen.	395	
	Japara.	35	Ook hier waren de uitkomsten van het onderwijs voldoende.
Rembang.	Rembang.	17	
	Bodjonegoro.	65	Als boven. De ouderdom der leerlingen was van 6—20 jaren. Te Bodjonegoro waren er 20 en te Blora 33 meer dan in 't vorig jaar.
	Blora.	50	
	Toeban.	63	
Soerabaija.	Geene.	—	De school der Soerabaijasche maatschappij »Tot Nut van 't Algemeen" telde 70 leerlingen, wier opkomst echter zeer ongeregeld was. Op deze inrigting werden sedert 1858 ook eenige Chinezen en afstammelingen van Europeanen toegelaten.
Madura.	Pamakassan.	20	Eerst in 't laatst van 't jaar geopend.
Pasoeroean.	Pasoeroean.	40	Over het algemeen werden goede vorderingen gemaakt. De vermindering van het getal leerlingen op de school te Pasoeroean van 72 tot op 40 werd vooral toegeschreven aan zekere voorkeur voor de districtsscholen. Te Malang daarentegen waren er 19 leerlingen meer dan in 't vorig jaar.
	Bangil.	18	
	Malang.	64	
Probolingo.	Geene.	—	
Bezoekie.	Bezoekie.	39	In 1858 waren er slechts 21 leerlingen. De vermeerdering was het gevolg van betere medewerking der ouders. Het onderwijs werd bijna door allen met vlijt benuttigd.
Banjoewangie.	Geene.	—	
Banjoemas.	Banjoemas.	56	Waaronder 27 kinderen van particuliere Javanen. Over de vorderingen der leerlingen viel niet te klagen.
	Poerbolingo.	53	Hier waren de vorderingen zeer goed te noemen.
Bagelen.	Poerworedjo.	106	De meeste leerlingen gaven blijken van groote vorderingen. Bij de school behoort een gebouw tot huisvesting van de leerlingen, die op verren afstand wonen. Een twaalftal maakte van deze gelegenheid gebruik.
	Ambal.	30	20 leerlingen minder dan in 1858. Bij het gehouden examen bleken eenigen goede vorderingen te hebben gemaakt.
	Keboemen.	56	Waaronder 6 kinderen van particuliere Javanen.
Transporteren	29 scholen.	1107	

Gewesten.	Plaatsen waar eene school gevestigd is.	Aantal scholieren op ult°. Dec. 1859.	*Verdere bijzonderheden.*
Per transport	29 scholen.	1107	
Kadoe.	Magelang.	38	Op de vorderingen der leerlingen viel niet t[e] roemen.
	Temangoeng.	20	
Djokdjokarta.	Geene.	—	
Soerakarta.	Soerakarta.	15	Deze inrigting is de aan de onderwijzers-kweek[-] school ter hoofdplaats verbonden externenschool over welke aan het hoofd dezer afdeeling is ge[-] handeld. De sedert 1857 bestaande school van den Prin[s] Mangkoe Negoro (zie het verslag over dat jaar bladz. 87) werd in dit jaar door 55 leerlingen va[n] allerlei stand bezocht, wier vorderingen, niettegen[-] staande de geschiktheid van den onderwijzer, t[e] wenschen overlieten. Het onderwijs omvat lezen en schrijven in de Javaansche en Maleische talen (voor deze laatste taal in Latijnsche karakters), be[-] nevens rekenkunde. De hoofdonderwijzer der onder[-] wijzers-kweekschool had, op verzoek van den prins die de zaak zeer behartigt, op zich genomen om op deze school en op de middelen ter verbetering voortdurend het oog te houden.
Madioen.	Madioen.	48	De vorderingen der leerlingen gaven over het al[-] gemeen reden tot tevredenheid, met uitzondering van die te Ponorogo, waar velen op dezelfde hoogte bleven.
	Magettan.	30	
	Ponorogo.	33	
	Ngawie.	40	
Kedirie.	Toeloeng-agoeng.	105	Op deze school werden goede vorderingen ge[-] maakt.
Patjitan.	Patjitan.	20	De onderwijzer was niet zeer geschikt en d[e] vorderingen der leerlingen waren van weinig be[-] teekenis.
Te zamen op Java en Madura	38 scholen.	1456	

Op Java bleef het getal inlandsche scholen alzoo 37, daaronder, even als in het vorig jaar, niet begrepen de school te Poerwodadie (Samarang), van welker weder-opening nog niet blijkt.

De tijdelijk gesloten school te Cheribon buiten aanmerking latende, bevonden zich in 1859 op 36 scholen 1436 leerlingen, tegen 1312 in 1858. Gedurende dit jaar kwam echter ook op Madura eene inlandsche school in werking, en wel, zoo als hierboven blijkt, te Pamakassan, aanvankelijk met 20 leerlingen. Voorts was nog besloten tot de oprigting van 3 scholen op Java, namelijk te Salatiga (Samarang), te Kedirie en te Blitar (Kedirie), welke geopend zullen worden zoodra de kweekschool te Soerabaija daartoe de noodige onderwijzers zal opleveren.

Buitenbezittingen.

Sumatra's Westkust. De sedert 1856 bestaande kweekschool voor inlandsche onderwijzers nabij het fort de Kock (Boekit-tingie) werd met een tweetal leerlingen aangevuld en telde alzoo bij het eind van 't jaar het bepaalde getal, namelijk 10. Over het algemeen maakten zij goede vorderingen en was op hun gedrag geen aanmerking te maken. Sommigen der kweekelingen werden ook opgeleid tot ambtenaren. Het onderwijs omvat het lezen en schrijven der Maleische taal, zoowel met Arabische als Latijnsche karakters, rekenen, aardrijkskunde, boekhouden op de eenvoudigste wijze, en ander inlandsch bureauwerk, benevens het praktisch landmeten.

Omtrent het inlandsch onderwijs in dit gouvernement luiden de berigten bij voortduring gunstig. De belangstelling in het onderwijs was, zoo bij hoofden als bevolking, toenemend, ook in verband met de vermeerderde zucht tot het drijven van handel, waarvoor men meer en meer ondervond dat lezen, schrijven en rekenen schier onmisbare vereischten zijn. Bij het eind van 't jaar waren er 25 scholen, waarvan in de residentien Padang 13, Padangsche bovenlanden 4 en Tapanolie 8, te zamen tellende 787 leerlingen; welk getal in het vorig jaar voor 24 scholen 748 beliep. (1) De vorderingen waren weder zeer bevredigend, en de onderwijzers werden meer en meer geschikt. In de nieuwelings opgerigte scholen in de Batta-landen werd ook onderrigt gegeven in het vaccineren.

Benkoelen. De eenige in dit gewest bestaande inlandsche school, die te Tallo (afdeeling Seloema), ging dit jaar te niet. Ontstentenis van een geschikten onderwijzer en gebrek aan medewerking der ouders waren daarvan de oorzaken.

Banka. De inlandsche school te Muntok telde 37 leerlingen, waaronder 12 kinderen van Chinezen, die meer ijver betoonden dan de kinderen van inlanders. Door ongeregelde opkomst werden slechts weinig vorderingen gemaakt.

Riouw. De eenige gouvernements-inrigting, waar in deze residentie inlanders en daarmede gelijkgestelden onderwijs ontvingen, was de school voor Europeanen en hunne afstammelingen ter hoofdplaats, waarover gehandeld is in de 1ste afdeeling van dit hoofdstuk.

Celebes. De uitkomsten der twee in dit gouvernement bestaande scholen waren weder bevredigend. Die te Macassar telde 23, die te Maros 15 leerlingen.

K. Kunsten en wetenschappen.

§ 1. *Vermeerdering der kennis van land en volk.* (2)

Geographische dienst. Blijkens het vorig verslag zou het personeel dezer dienst, op voorstel van den hoofdingenieur dr. J. A. C. Oudemans, aanvankelijk de ligging bepalen van die punten, waaromtrent dit voor het vervaardigen van topographische en hydrographische kaarten het dringendst noodig was. Na dien ten gevolge de geographische ligging van Batavia door nieuwe sterrekundige waarnemingen naauwkeurig te hebben herzien, en door middel van den electro-magnetischen telegraaph het verschil in lengte van deze plaats met Cheribon en Samarang te hebben bepaald, begaven de geographische hoofdingenieur en de waarnemende ingenieur zich dit jaar op reis, ten einde de ligging van de overige kustplaatsen van Java te bepalen, die door den telegraaph met Batavia verbonden zijn. Van Tagal, Pekalongan en Samarang (voor deze plaats ter meerdere naauwkeurigheid) werd alsnu zoowel de geographische breedte, als door middel van den

(1) De cijfers verschillen met die in 't vorig regeringsverslag opgegeven, doordien na de opmaking in Indie van het oorspronkelijk verslag, in de Padangsche bovenlanden nog 2 scholen zijn gesticht, die in 1858 66 leerlingen telden.

(2) Vergelijk over de topographische werkzaamheden hoofdstuk D, afd. I, § 8, en over de hydrographische datzelfde hoofdstuk, afd. II, § 4*a*.
Commissie voor Nieuw-Guinea. Ten vervolge op de mededeelingen in het vorig verslag kan worden aangeteekend, dat in den loop van 1861 van eene gouvernementsvestiging op Nieuw-Guinea is afgezien. Het rapport der commissie is medegedeeld aan het Koninklijk Instituut voor taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indie te Delft, met vrijheid tot openbaarmaking voor zooveel oirbaar.

telegraaph het lengteverschil met Cheribon bepaald. De plaatsbepaling van Pattie (residentie Japara), Rembang, Soerabaija, Pasoeroean en Probolingo geschiedde op dezelfde wijze ten opzigte van Samarang en die van Bezoekie en Banjoewangie ten opzigte van Soerabaija. Ongesteldheid van den hoofdingenieur was oorzaak, dat binnen 's lands slechts voor een viertal plaatsen (Kedirie, Madioen, Soerakarta en Ambarawa) de waarnemingen op die wijze werden volbragt. Ook de berekening der gedane waarnemingen, waarmede de waarnemende ingenieur reeds aanzienlijk gevorderd was, moest door den hoofdingenieur gestaakt worden; doch bij het eind van 't jaar bestond er hoop op spoedige hervatting zijner werkzaamheden.

Behalve de bovenbedoelde stations waren ook nog andere plaatsen, waar geene telegraphische gemeenschap bestond, doch waarvan het bepalen der ligging van belang werd geacht, met dat doel door den hoofdingenieur bezocht. De breedte van deze plaatsen werd bepaald op dezelfde wijze als die der overige, namelijk door hoogten van sterren nabij den meridiaan; de lengte daarentegen door overbrenging, door middel des chronometers, van den tijd der naaste stations, welker lengte reeds bepaald was door middel van den telegraaph.

In den loop van het jaar werd door het Opperbestuur magtiging verleend tot eene vaste regeling der geographische dienst en tot in-dienst-stelling van het daarvoor alsnog benoodigde personeel. Volgens die regeling zal deze dienst omvatten: de sterrekundige plaatsbepaling, de triangulatien en geodesische opmetingen en de magnetische en meteorologische waarnemingen. Meer bijzonder voor deze waarnemingen werd, onder den titel van geographisch ingenieur, bestemd de in het vorig verslag (bladz. 70) genoemde ambtenaar dr. P. A. BERGSMA, die zich gedurende dit jaar, na nog eenigen tijd te zijn geplaatst geweest onder de leiding van den hoofddirecteur van het Koninklijk Meteorologisch Instituut te Utrecht, ter verdere bekwaming bij dergelijke inrigtingen in het buitenland ophield. (1)

Atlas van Nederlandsch Indie. Van dezen atlas kwam weder een viertal kaarten gereed, die, even als de vorige, door den Gouverneur-Generaal werden goedgekeurd. Het waren die van Soerabaija, Madura, Patjitan en Soerakarta. (2)

§ 2. *Taalstudie en oudheidkunde.*

De vervaardiging der Javaansche en Maleische woordenboeken, waarvan in vorige verslagen meermalen is melding gemaakt, werd voortgezet. Na het overlijden van den verdienstelijken translateur voor de Javaansche taal C. F. WINTER sr., die met den ambtenaar J. A. WILKENS het eerstbedoelde werk bearbeidde, werd in diens plaats de verdere medebewerking daarvan opgedragen aan den toen tot translateur benoemden élève-translateur C. F. WINTER jr. Tevens werden middelen beraamd om de geregelde voorzetting van dezen arbeid — waaromtrent telke drie maanden verslag gedaan wordt aan den Minister van Kolonien (3) — zooveel mogelijk te verzekeren, en werden de werkzaamheden van den ambtenaar A. B. COHEN STUART (van wien laatstelijk melding is gemaakt in het verslag over 1854, bladz. 64) zoodanig geregeld, dat ook hij in dezen van nut zal kunnen zijn. Onder andere werd hem aanbevolen zich met de ambtenaren C. F. WINTER jr. en J. A. WILKENS te verstaan over de mogelijkheid om op eene doelmatige wijze met hunnen arbeid in verband te brengen de voortzetting van een door hem aangevangen Nederduitsch-Javaansch woordenboek. Overigens is de ambtenaar COHEN STUART belast met alle werkzaamheden betreffende de Javaansche taal en letterkunde, en daaronder ook de oude zoogenaamde Kawi-letterkunde. (4)

---

(1) Dr. BERGSMA heeft onlangs de reis naar Indie aanvaard.

(2) In den aanvang van 1861 werden de laatste kaarten van dezen belangrijken atlas door den Gouverneur-Generaal goedgekeurd. De atlas bestaat uit 60 kaarten, waarvan de eerste 25 zijn zamengesteld door wijlen den kapitein-luitenant ter zee P. baron MELVILL VAN CARNBEE, en de overige 35 door den kapitein der genie en sapeurs W. F. VERSTEEG.

(3) Volgens de laatst ontvangen berigten was het woordenboek op 1 Julij 1861 gevorderd tot aan de letter W (de negende van het Javasche alphabet).

(4) Aan den heer COHEN STUART is in December 1860 een tweejarig verlof naar Nederland verleend wegens ziekte, hetgeen in April bevorens ook het geval is geweest met den ambtenaar bestemd tot wetenschappelijke nasporingen in Nederlandsch Indie R. H. TH. FRIEDERICH, over wien laatstelijk is gehandeld in het verslag over 1855 (bladz. 70). Inmiddels is de Gouverneur-Generaal gemagtigd den heer FRIEDERICH op te dragen het opsporen en voor eene uitgaaf bewerken der op Java en Sumatra nog aanwezige handschriften en opschriften op gedenkteekenen. Ook is dien ambtenaar van gouvernementswege eene geldelijke tegemoetkoming verleend tot het doen eener wetenschappelijke reis naar Londen en Parijs vóór zijn terugkeer naar Nederlandsch Indie.

Met de zamenstelling der Maleische woordenboeken is belast de ambtenaar H. von Dewall. Vergelijk het verslag over 1857, bladzz. 93 en 94.

Ten gebruike op de inlandsche scholen werden weder verschillende Maleische werkjes aangeboden, waarvan het meerendeel werd goedgekeurd. (1)

De studie der Balische taal werd behartigd door de opleiding van twee jongelieden tot translateurs in de Balische en Maleische talen.

Hetgeen ten aanzien van de Chinesche taal wordt verrigt, is vermeld in hoofdstuk E., afd. IV., § 2.

§ 3. *Natuurwetenschappen..*

Wetenschappelijk onderzoek naar den staat der cultures in Nederlandsch Indie, bijzonder op het eiland Java. De met dit onderzoek belaste hoogleeraar W. H. de Vriese zette zijne in het vorige jaar aangevangen reis over Java voort, en was daarmede bij het einde van de maand September zoo ver gevorderd, dat hem alleen nog een gedeelte van Midden-Java te bezoeken overbleef. In verband met den invallenden regentijd werd hem op zijn verzoek vergunning verleend, om gezamenlijk met den heer J. E. Teysmann, hortulanus van 's lands plantentuin te Buitenzorg, inspecteur honorair der cultures, de eilanden Java en Madura te bezoeken, onder uitdrukkelijke bepaling nogtans, dat hij tegen 1 Mei 1860 van daar moest zijn teruggekeerd, ten einde zijne inspectiereis over Java alsdan voort te zetten. (2)

Meteorologie. Gedurende 1859 werd in Nederlandsch Indie voortgegaan met het doen van weêrkundige waarnemingen, waarvan de uitkomsten als naar gewoonte werden medegedeeld aan het Koninklijk Meteorogisch Instituut te Utrecht. Zie voorts in § 1 van dit hoofdstuk de mededeelingen betreffende de *Geographische dienst* (aan 't slot).

§ 4. *Wetenschappelijke genootschappen, tijdschriften en nieuwsbladen.*

Het Bataviaansch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen ondervond dit jaar in velerlei opzigt de ondersteuning van het Gouvernement. Met het doen van geschenken voor 's genootschaps verzamelingen en met het ondersteunen van deszelfs tijdschrift door bijdragen uit 's Gouvernements archief werd voortgegaan. De Indische Regering vond zich genoopt haar subsidie, voor dit jaar, van f 2200 tot f 8000 te verhoogen. Door de uitbreiding van den werkkring des genootschaps in de laatste jaren was zijn geldelijke toestand zeer verachterd. Om den dreigenden ondergang van die eerste der in Azie opgerigte wetenschappelijke instellingen te verhoeden, werd aan het Opperbestuur magtiging verzocht om dat verhoogd subsidie ook toe te kennen gedurende de eerste vier jaren, en om, tot dekking van den achterstand, voor eens eene tegemoetkoming te verleenen van f 18 000. (3)

Naar aanleiding van een verzoek van het Instituut voor de taal- land- en volkenkunde van Nederlandsch Indie te Delft (welke inrigting weder geldelijk werd ondersteund tot het doen nemen van afschriften van voor openbaarmaking vatbare en nuttige gouvernementsbescheiden), werd door het Gouvernement met het Bataviaasch Genootschap in

---

(1) Vergelijk het bij 't voorgaande hoofdstuk behoorende algemeen schoolverslag (bijlage lit. I), alwaar op bladz. 195 eene afzonderlijke afdeeling is gewijd aan de uitbreiding der leermiddelen voor de inlandsche jeugd.

(2) De heer de Vriese, die in Januarij 1858 in Indie was aangekomen, heeft zijne zending binnen den gestelden tijd van drie jaren volbragt, en is in April 1861 hier te lande teruggekeerd. In verband met zijne geschokte gezondheid en ook uit aanmerking van zijne wederoptreding als hoogleeraar aan de Leidsche hoogeschool heeft, op 's Konings magtiging, eene nadere regeling plaats gehad omtrent den tijd en de wijze van indiening van het beredeneerd verslag zijner bevindingen. (Zie het verslag over 1857, bladz. 95.)

(3) In den loop van 1860 is deze magtiging verleend. Bij die gelegenheid is tevens getracht eene zamensmelting tot stand te brengen van het Bataviasche Genootschap met de mede te Batavia bestaande Natuurkundige Vereeniging van Nederlandsch Indie, welke tijdelijk een gouvernements-subsidie genoot van f 4000. De Regering behield zich namelijk voor, om, na expiratie der termijnen waarover aan deze instellingen jaarlijksche subsidien uit 's lands kas verleend worden, dat is respectivelijk tot en met 1863 en 1861, niet anders subsidien toe te leggen dan aan één enkel wetenschappelijk ligchaam, zoodat het aan beide instellingen, willen zij de geldelijke ondersteuning van het Gouvernement blijven ondervinden, alsdan overgelaten zal zijn zich onderling omtrent hare vereeniging te verstaan. Dit denkbeeld heeft bij de besturen dezer instellingen geen bijval gevonden. Eene beslissing omtrent het gestelde voorbehoud is voorloopig aangehouden, en het subsidie aan de Natuurkundige Vereeniging inmiddels nog tot ultimo 1863 bestendigd.

overleg getreden nopens de vorming eener verzameling van getrouwe kopijen van opschriften van oudheden op Java en Sumatra. Het genootschap rigtte dien ten gevolge eene circulaire aan de verschillende hoofden van gewestelijk bestuur, met verzoek om zoodanige teekeningen te doen vervaardigen en aan hetzelve in te zenden. (1) De verzamelingen van het genootschap werden, ook door aanzienlijke geschenken van particulieren, gedurende 1859 buitengewoon uitgebreid. Van de zijde der Indische Regering heeft daartoe vooral bijgedragen de in den aanvang des jaars gemaakte bepaling, dat aan het genootschap kosteloos zal worden verstrekt een exemplaar van de onderscheidene wapenen en ligte geschutsoorten, op den vijand veroverd of te veroveren. Voortdurend breidde het Bataviaasch Genootschap zijne betrekkingen in het buitenland uit. In 1859 stond het in betrekking met 24 geleerde genootschappen of instellingen in Nederland, en met 87 elders in Europa, Azie en Amerika.

Ook de Natuurkundige Vereeniging in Nederlandsch Indie en de Nederlandsch-Indische Maatschappij van Nijverheid deelden in de belangstelling van het Gouvernement. Eerstgenoemde instelling, wier verzamelingen, en daaronder vooral de boekerij, door schenkingen belangrijke aanwinsten verkregen, genoot een subsidie uit 's lands kas (zie de noot op de vorige bladzijden); de laatstgenoemde werd tot de uitgifte van haar tijdschrift grootendeels in staat gesteld door stukken uit 's Gouvernements archief.

Behalve de Maatschappijen tot Nut van 't Algemeen, of afdeelingen daarvan, te Batavia, Samarang, Soerabaija en Padang (2), had men in Nederlandsch Indie nog eene Vereeniging tot bevordering van Geneeskundige Wetenschappen aldaar, en eene afdeeling (voor Oost-Java) van het Koninklijk Instituut voor Ingenieurs te Delft.

Gedurende 1859 verschenen geen nieuwe tijdschriften, maar het getal nieuwsbladen vermeerderde met een te Soerabija verschijnend Maleisch weekblad, genaamd *Soerat Kabar Melaijoe*. De overigens reeds bestaande nieuwsbladen, met de officiele *Javasche courant* 10 in getal, zijn in 't vorig verslag genoemd.

De tijdschriften waren zes in getal, een van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, een van de Natuurkundige Vereeniging in Nederlandsch Indie, een van de Vereeniging tot bevordering van Geneeskundige Wetenschappen aldaar, een van de Nederlandsch-Indische Maatschappij van Nijverheid, benevens een regtskundig getiteld: » Het regt in Nederlandsch Indie", en een administratief, getiteld: » Bijblad op het Staatsblad van Nederlandsch Indie."

Het Bataviaasch Genootschap en de Natuurkundige Vereeniging gaven bovendien nog afzonderlijk hunne » Verhandelingen" in het licht.

L. Algemeen burgerlijk bestuur.

I. Algemeen beheer.

De bepalingen betreffende het algemeen burgerlijk bestuur bleven onveranderd.

II. Finantien.

§ 1. *Muntwezen.*

Nieuwe muntregeling. (3) Blijkens het vorig verslag was de uitvoering der nieuwe muntregeling bij het eind van 1858 zoo ver gevorderd, dat in geheel Nederlandsch Indie met 1 October van dat jaar de recepissen van 1 en 5 gulden buiten omloop waren gesteld en dat voor de gewesten buiten Java en Madura, tegen 1 Mei 1859, hetzelfde was bepaald ten aanzien van alle overige recepissen. Aldaar was krachtens ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 3 September 1858 (*Indisch Staatsblad* n°. 102) mede de (wettige) gangbaarheid ontnomen aan het bestaande kopergeld, op den vijf en veer-

(1) Vergelijk het medegedeelde omtrent den heer Friederich in de noot bij § 2.

(2) Zie ook hoofdstuk G ten slotte.

(3) Vergelijk het afzonderlijk verslag omtrent de uitvoering der muntwet gedurende 1859 (n°. LXXII van de stukken der zitting 1859-1860).

tigsten dag te rekenen van dien waarop dat *Staatsblad* door de plaatselijke autoriteit ontvangen en daarvan aan het publiek kennis gegeven werd. Er bleef dus nog over om ook voor Java en Madura hetzelfde te doen. De maatregelen daartoe dit jaar genomen, betroffen alleen de koperen munt. Het eerst werd bij ordonnantie van 30 Junij 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 40) bepaald, dat aan de houders der dubbele duiten, van den eersten tot en met den laatsten Augustus, gelegenheid zou worden gegeven om die muntspecie bij alle landskassen op Java en Madura, in de verhouding van vijf cents voor drie dubbele duiten, tegen (andere) wettige betaalmiddelen te verwisselen; en dat van en met den eersten September de dubbele duiten bij 's lands kassen niet meer in betaling of ter verwisseling zouden worden aangenomen dan in de verhouding van *één* dubbelen duit voor *één* cent, en niemand meer verpligt zou zijn ze anders dan in die verhouding aan te nemen. Vervolgens werd bij ordonnantie van 3 September 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 64) een termijn van twee maanden, van den eersten October tot en met den laatsten November, gesteld voor de verwisseling der *enkele* en *halve* duiten, doch met bepaling, dat deze beide muntsoorten van en met den eersten December niet meer (ook niet tegen verminderden koers) bij 's lands kassen aangenomen zouden worden, en door niemand meer behoefden te worden aangenomen. De termijn van 1 December werd bij ordonnantie van 16 November 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 95*a*), voor zooveel de aanneming bij 's lands kassen betreft, nog met drie weken verlengd. En nadat bij de verwisseling der *enkele* en *halve* duiten gebleken was, dat de voorhanden nieuwe koperen pasmunt voldoende was om in de behoefte te voorzien, werd aan de *dubbele* duiten ook de vroeger vastgestelde tijdelijke gangbaarheid als *centen* ontnomen, waartoe bij ordonnantie van 26 December 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 111) de termijn van 1 Februarij 1860 bepaald werd, met vrijlating aan de houders om ze gedurende de voorafgaande maand Januarij alsnog, in de verhouding van *één* cent voor *één* dubbelen duit, bij alle landskassen te verwisselen.

Even als op de buitenbezittingen hebben zich, volgens berigt van het Indisch Bestuur, bij de verwisseling van het oude kopergeld op Java geene belangrijke bezwaren voorgedaan. Evenwel is nog vrij wat van die specie oningewisseld in handen der bevolking gebleven. Op onderscheidene latere aanvragen tot verwisseling, ook uit gewesten buiten Java, werd gunstig beschikt, wanneer op voldoende gronden kon worden aangenomen, dat de houders inderdaad te goeder trouw achterlijk waren gebleven, en niet door opkoop tegen lageren prijs in het bezit der oude munt waren gekomen; maar die beschikkingen konden uit den aard der zaak niet tot tegemoetkoming van een ieder strekken. (1)

Uit Nederland werd gedurende 1859, bijzonder bestemd voor de uitvoering der muntwet, in Indie ontvangen f 89 245 standpenningen, f 329 088 zilveren en f 1 341 200 koperen pasmunt, makende met het vroeger tot dat einde ontvangene f 12 089 245 standpenningen, f 8 054 088 zilveren en f 6 361 200 koperen pasmunt, te zamen f 26 504 533; ongerekend het zilver, dat reeds vroeger voor een gedeelte der recepissen was gedeponeerd, maar dat thans nog slechts f 153 629 bedroeg, alsmede de opbrengst van het in 1856, 1857 (2) en ook dit jaar te Soerabaija verkochte doorgekapte of versmolten oude kopergeld. De verkoop van versmolten kopergeld was eene proef, die dit jaar voor het eerst genomen werd. Bij de eerste veiling van 130 584$^{3}/_{8}$ Amst. pond werd een gemiddelde prijs verkregen van f 70$^{1}/_{4}$ per pikol (125 Amst. pond), en bij de tweede veiling van 63 202$^{1}/_{4}$ Amst. pond een gemiddelde prijs van ruim f 70$^{1}/_{2}$ per pikol; terwijl daarentegen

---

(1) Het Indisch Bestuur was gemagtigd om na den aanvankelijk vastgestelden tijd nog een nieuwe termijn voor de verwisseling van het oude kopergeld te stellen in die gewesten, waar in handen der gemeente eene hinderlijk groote hoeveelheid daarvan mogt zijn achtergebleven. Het is nog niet gebleken, dat van die magtiging is gebruik gemaakt, met uitzondering van de verlenging van drie weken voor de verwisseling der heele en halve duiten op Java en Madura, bij het bovenaangehaald *Staatsblad* van 1859, n°. 111.

In het geheel is, zooveel tot nog toe gebleken is, aan oud kopergeld ingetrokken en ingewisseld een nominaal bedrag van f 32 844 675, dat is ruim 7 millioen minder dan waarop bij de vaststelling der nieuwe muntregeling was gerekend. Van de recepissen van f 10 en daarboven, die nog op Java en Madura wettig gangbaar waren, zijn bij *Indisch Staatsblad* van 1860, n°. 86, ook die van f 100 en f 500 met 1 December van dat jaar, en bij het *Staatsblad* van 1861, n°. 30, de laatst gangbaar geblevene van f 10 en f 25 met 1 Julij 1861 buiten wettigen omloop gesteld. De recepissen verjaren echter, volgens art. 17 der wet van 1 Mei 1854 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 75), eerst twee jaren na afloop van den termijn voor de geheele verwisseling gesteld, zoodat het nog wel eenigen tijd zal aanloopen eer alle die niet verloren zijn gegaan bij 's lands kas inkomen. Op ultimo Junij 1861 bleef oningewisseld een bedrag van f 2 891 016.

(2) Zie het verslag over 1857, bladz. 96.

200 000 Amst. ponden doorgekapt kopergeld dit jaar gemiddeld f 65½ per pikol opbragten. Na aftrek der kosten op beide wijzen van bewerking vallende, was het verschil gering, maar toch eenigzins ten voordeele van het gesmolten koper.

Agio. De tot dusver gegeven aantooning van den stand van den agio op de drie hoofdplaatsen van Java is ditmaal achterwege gelaten, daar het oude kopergeld wettiglijk buiten omloop gesteld, en de nog overgebleven recepissen algemeen op gelijke waarde met de standpenningen gangbaar waren. In stede daarvan volgt hieronder eene quartaals-aantooning van den prijs, die voor de Nederlandsche (gouden) negotiepenningen en voor enkele vreemde muntspecien gedurende 1859 te Batavia betaald werd.

	Januarij—Maart.	April—Junij.	Julij—Septemb.	Octob.—Decemb.
Mexicaansche dollar (1)	f 2,70 f 2,62⁵	f 2,67 à f 2,70	f 2,70	f 2,70
Tien-gulden-stukken.	f 9,90	f 9,90	f 9,90 à f 10,00	f 9,90 à f 10,00
Gouden dukaten, oude	f 6,75 à f 7,00	6,80	f 6,80	f 6,80
» » nieuwe	f 6,00	6,00	6,00	6,00
Engelsche souvereins	f 12,00 à f 12,08	f 12,20 à f 12,50	f 12,50 à f 12,60	f 12,50 à f 12,40
Australische »	f 11,75	f 11,75	f 12,10	f 12,10

Wisselkoers. Deze was gedurende 1859 als volgt:

Maanden van 1859.	Te Batavia op Amsterdam. Guldens Ned. courant voor f 100 Ind. courant.	Te Batavia op Londen. Een pond sterling voor guldens en centen.	Te Batavia op Calcutta. 100 Compagnie's ropijen voor guldens.	Te Batavia op China. Een dollar voor guldens en centen.	Te Batavia op Singapoer. Een dollar voor guldens en centen.
Januarij . .	103½ à 103 (part.)	11,35	122	2,75	2,75
Februarij . .	100 à 100 »	11,62⁵ à 11,75	120	2,70	2,65
Maart . . .	100½ à 100 »	11,75	120	2,67 à 2,70	2,70
April . . .	99 (Gouv.)	11,50	122	2,67	2,65
Mei	99 en 100 »	11,50	122	2,65	2,70
Junij. . . .	100 »	11,50	niet opgegeven.	2,65	2,70
Julij	100 »	11.62⁵	»	niet opgegeven.	2,75
Augustus . .	100 en 102½ »	11,50 à 11,62⁵	»	2,80	2,75
September . .	103 »	11,25 à 11,12⁵	»	2,80	2,75
October . .	103 »	11,00 à 11,12⁵	»	2,75	2,70
November . .	103 »	11,25	»	2,80	2,70
December . .	103 »	11,30 à 11,32⁵	122	2,80 à 2,85	2,77

(1) De Mexikaansche dollar wordt, krachtens Koninklijk besluit van 21 Junij 1855 (*Indisch Staatsblad* van 1855, n°. 39), op grond der innerlijke waarde, bij 's lands kassen aangenomen tegen den koers van f 2.55.

Het bedrag der door het Gouvernement afgegeven wissels wordt hieronder in § 3 vermeld.

De regeling van de afgifte bleef nog gelijk die in het verslag over 1854, bladz. 70, is vermeld; alleen werd de Gouverneur-Generaal gemagtigd, de wissels ter bespoediging voortaan door den Directeur van Finantien te doen onderteekenen, behoudens zijne verpligting om zelf den adviesbrief te blijven teekenen. De vervaltijd der wissels bleef onveranderd op 6 maanden na dagteekening.

§ 2. *Javasche bank.*

Gedurende het 32ste boekjaar, loopende van 1 April 1859 tot 31 Maart 1860, waren de baten en lasten der Javasche bank als volgt:

Baten.

Renten op esconto's	f 405 872,09
» » beleeningen	58 334,55
» » buitengewone beleeningen.	3 840,00
» » voorschot op specie	1 292,92
» » het reservefonds.	54 335,00
Provisien op deposito's, inkasseringen enz.	22 078,09
Pakhuishuur	5 670,00
Agio op specie en winst op vreemde munten	5 255,49
Onverdeelde winst van het vorig boekjaar	45,80
Bij taxatie bevonden meerdere waarde van de gebouwen der bank. .	101 033,76
Koers-avans	436,18
Te zamen . . .	f 658 193,88

Lasten.

Uitgaven en afschrijvingen	101 154,96
Alzoo zuivere winst . . .	f 557 038,92

Na aftrek van f 84 829,71, ten einde het reservefonds (dat door jaarlijksche storting van één derde der zuivere winst gestegen was tot f 915 170,29) te brengen op het maximum f 1 000 000 of 50 pct. van het ingelegde kapitaal, was aan zuivere winst te verdeelen f 472 209,21, hetgeen, na overschrijving van f 9,21 op de winst- en verliesrekening van het volgend boekjaar, een dividend gaf van f 23,61 ten honderd. Voor ongeveer 5 pct. was dit hooge cijfer het gevolg van de meerdere waarde, waarvoor de gebouwen der bank te Batavia en bij de agentschappen in de rekening werden opgebragt.

In de vier voorafgegane jaren is de zuivere winst achtereenvolgens geweest f 240 156,29, f 442 187,97, f 445 868,16 en f 407 468,69, en alzoo het dividend, na aftrek van $^{1}/_{3}$ tot aanvulling van het reservefonds, in $18^{55}/_{56}$ 8 pct., in $18^{56}/_{57}$ $14^{74}/_{100}$ pct., in $18^{57}/_{58}$ $14^{86}/_{100}$ pct., en in $18^{58}/_{59}$ $13^{58}/_{100}$ pct. (1)

Bij het eind van het boekjaar $18^{59}/_{60}$ was de staat der bank als volgt:

Debet.		Credit.	
Aan gebouwen en mobilair . . . . f	193 300,00	Per kapitaal. . . . . f	2 000 000,00
Aan specie in de kassen	2 249 115,69	» reservefonds . . .	915 170,29
» recepissen . . .	803 865,00	» winst en verlies . .	557 038,92
» beleeningen en voorschotten op specie .	761 800,00	» bankbiljetten in omloop	6 535 950,00
Aan acceptatien in portefeuille.	5 187 502,17	» onafgehaalde dividenden	11 070,12
Aan diverse debiteuren	1 477 485,08	» diverse crediteuren .	653 838,61
	f 10 673 067 94		f 10 673 067,94

(1) De winst van het boekjaar 1860–1861 heeft bedragen f 541 692,64, dat is ruim $15^{1}/_{2}$ per cent van het kapitaal. Hiervan is f 520 000 voor een dividend van 13 per cent bestemd, en f 21 692,64 afgezonderd tot dekking van eventuele latere verliezen. Het maken van een reservefonds is bij het nieuwe octrooi niet voorgeschreven.

De rente der bank onderging ditmaal geen verandering; hare provisie voor het verrigten van kassierszaken werd echter weder verminderd en bepaald als volgt: voor het ontvangen van gelden in rekening-courant en voor het inkasseren binnen de limites van de stad en het Chinesche kamp $^1/_2$ per mille; voor het overschrijven op rekening van een ander $^1/_8$ per mille; voor het uitbetalen van gelden op orderbriefjes *niets.*

Bij ordonnantie van 22 November 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 98) is de bank, krachtens 's Konings magtiging, op gewijzigde voorwaarden op nieuw geoctroijeerd voor den tijd van tien jaren, in te gaan op 1 April 1860. De wijzigingen bestaan hoofdzakelijk in de vermindering van het kapitaal der bank, 't welk met het reservefonds f 3 000 000 beliep, tot op f 4 000 000, en in de bepaling dat de bank tegenover hare gewone uitgifte van biljetten (de rekening-courant-saldo's daaronder begrepen), waarvan het hoogste bedrag door den Gouverneur-Generaal op 's Koning magtiging wordt bepaald, minstens drie tienden in wettige betaalmiddelen beschikbaar moet hebben, behoudens bevoegdheid voor de bank om dit vastgestelde hoogste bedrag te overschrijden, mits zij voor dat meerdere het volle bedrag in wettige betaalmiddelen beschikbaar hebbe. Het Gouvernement bedong voor zich geen ander voordeel dan de bevoegdheid om tegen eene rente van 4 pct. 's jaars, op beleening van producten, te beschikken over hoogstens f 2 000 000, mits daartoe twee maanden vooraf aanvraag doende en onder verpligting van de beleening steeds vóór het eind van het jaar af te lossen.

§ 3. *Staat der kassen in Indie.*

Buiten de depôts voor de recepissen en de fondsen tot herstel van het muntwezen, was op het eind van elk quartaal van 1859 in 's lands kassen of onder weg tusschen de verschillende kassen de volgende geldswaarde:

Tijdstip.	Kassen.	Zilveren munt.	Bank-papier.	Recepissen.	Koperen munt.	Totaal.
31 Maart.	Op Java en Madura .	f 8 704 823	f 832 325	f 1 598 204	f 3 047 549	f14 182 901
	» de buitenbezittingen	3 310 400	»	489 590	291 147	4 091 137
		f12 015 223	f 832 325	f 2 087 794	f 3 338 696	f18 274 038
30 Junij.	Op Java en Madura .	f 4 475 898	f 964 075	f 2 126 841	f 2 735 736	f10 302 550
	» de buitenbezittingen	3 366 772	»	373 565	201 739	3 942 076
		f 7 842 670	f 964 075	f 2 500 406	f 2 937 475	f14 244 626
30 September.	Op Java en Madura .	f 3 524 863	f 651 050	f 1 679 750	f 918 920	f 6 774 583
	» de buitenbezittingen	2 956 359	»	4 280	565 190	3 525 829
		f 6 481 222	f 651 050	f 1 684 030	f 1 484 110	f10 300 412
31 December.	Op Java en Madura .	f 5 446 048	f 138 005	f 2 270 427	f 1 302 076	f 9 156 556
	» de buitenbezittingen	3 086 879	»	6 976	426 955	3 520 810
		f 8 532 927	f 138 005	f 2 277 403	f 1 729 031	f12 677 366

Blijkens het vorig verslag was op 31 December 1858 aanwezig:

	Zilveren munt.	Bank-papier.	Recepissen.	Koperen munt.	Totaal.
Op Java en Madura. . . .	f11 734 053	f 972 450	f 1 203 142	f 4 135 811	f18 045 456
» de buitenbezittingen . .	2 752 360	»	1 629 966	333 937	4 716 263
Totaal. . . .	f14 486 413	f 972 450	f 2 833 108	f 4 469 748	f22 761 719
Op 31 December 1859 was aanwezig als boven	8 532 927	138 005	2 277 403	1 729 031	12 677 366
En alzoo minder. . .	f 5 953 486	f 834 445	f 555 705	f 2 740 717	f10 084 353

De Indische kas werd, ten laste der koloniale fondsen hier te lande, gedurende 1859 aangevuld als volgt:

door wissels van den Gouverneur-Generaal op den Minister van Kolonien tot een bedrag van:

f 156 394,76	tegen 99 per cent.	f	156 974,50[5]
1 278 197,91[5]	» 100 »		1 278 197,91[5]
39 997,80[5]	» 102½ »		39 022,24[5]
2 900 071,95[5]	» 103 »		2 815 603,84
f 4 374 662,43[5]	waarvoor verkregen werd	f	4 290 798,50[5]
	door uit Nederland gezonden zilveren specie		1 007 532,50
	Te zamen.	f	5 298 331,00[5]

§ 4. *Begrooting.*

Even als bij vorige verslagen worden bij het tegenwoordige (onder litt. K tot N) overgelegd: 1°. eene aantooning van de ontvangsten en uitgaven van de Indische administratie in Indie over het jaar 1859 (1); 2°. eene aantooning van de ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Nederland over datzelfde jaar; en 3°. en 4°. eene raming van die ontvangsten en uitgaven in Indie en Nederland over het jaar 1860.

De in beide vorige verslagen bedoelde overzigten van de geldelijke uitkomsten van elk der buitenbezittingen worden nog uit Indie verwacht.

§ 5. *Bronnen van inkomsten.*

Aan de ontvangen voorloopige opgaven kunnen omtrent enkele dezer middelen de navolgende cijfers worden ontleend, welke echter later welligt zullen blijken nog eenige wijziging te hebben ondergaan.

(1) Het bovenstaande was geschreven in de veronderstelling, dat deze staat tijdig uit Indie zou worden ontvangen. Die verwachting niet vervuld zijnde, zal hij nader afzonderlijk worden ingezonden.

a. Verpachte belastingen en monopolien.

De *opiumpacht* heeft in 1859 opgebragt op Java en Madura:

aan pachtschat		f 4 425 408,00
» opium, tiban (1), 41 472 katties, à f 100 de kattie. . . .		4 147 200,00
» idem, siram, (1) $58\,335\frac{1297\frac{1}{3}}{1600}$, à f 18 de kattie		1 050 044,59
		f 9 622 652,59
op de buitenbezittingen		833 640,00
		f 10 456 292,59
In 1858 bedroeg de opbrengst op Java en Madura aan pachtschat	f 4 803 636,00	
aan opium, tiban, 41 430 katties, à f 100 de kattie	4 143 000,00	
aan opium, siram, 49 870 katties, à f 18 de kattie	897 660,00	
	f 9 844 296,00	
op de buitenbezittingen	759 260,00	
		10 603 556,00
Alzoo minder in 1859.		f 147 263,41
Telt men hierbij nog, om tot eene juiste vergelijking te komen, hetgeen meer aan siram verstrekt werd dan in 't vorig jaar $8\,465\frac{1297\frac{1}{3}}{1600}$ katties, à f 18		152 384,59
dan wordt het nadeelig verschil.		f 299 648,00
Na aftrek van hetgeen de pacht op de buitenbezittingen meer opbragt dan in 't vorig jaar, namelijk		74 380,00
blijft voor Java en Madura alléén een nadeelig verschil met 1858 van		f 225 268,00 (2)

Het getal amfioenkitten of verkoopplaatsen verminderde dit jaar op Java en Madura met 71 en bedroeg 1980. (3)

De opbrengst van de overige verpachte middelen was dit jaar:

op Java en Madura.	f 2 311 872,00 (4)
op de buitenbezittingen	509 585,00
Te zamen. . .	f 2 821 457,00
Transporteren.	f 2 821 457,00

(1) *Tiban* is de voor elk pachtperceel bepaalde minste hoeveelheid; *siram* hetgeen den pachter daarboven op zijn verzoek wordt verstrekt.

(2) Voor 1860 bragt de opiumpacht op Java en Madura op: aan pachtschat f 5 100 888, en aan opium-tiban f 4 159 800. Voor 1861 beliep de pachtschat f 6 975 780, doch bleef de hoeveelheid *tiban* dezelfde.

(3) In April ll. is aan het Indisch Bestuur 's Konings verlangen te kennen gegeven, dat vóór de eerstvolgende verpachting eene nieuwe regeling van de opiumpacht op Java en Madura zou worden vastgesteld, met het doel om verdere toeneming van het verbruik te verhinderen en de reeds bestaande uitbreiding van dit kwaad te beperken. Naar aanleiding hiervan is bij *Indisch Staatsblad*, n°. 98, afgeschaft de verstrekking van *siram*, zoodat de pachters niet meer kunnen krijgen dan bepaalde *maxima*, waarvan het totaal voor geheel Java en Madura voor 1862 is bepaald op 87 528 katties, dat is 18 009½ katties minder dan in 1860 aan *tiban* en *siram* te zamen is verstrekt. Tot voorkoming van smokkelhandel is bepaald dat de pachter voor elke kattie f 20 zal betalen, dat is weinig meer dan de opium aan het Gouvernement kost.

Tevens is bij *Indisch Staatsblad*, n°. 97 het reeds voor de Preanger regentschappen en voor een gedeelte van Cheribon geldend verbod op den invoer en het bezit van opium uitgestrekt tot een groot gedeelte van Bantam, tot de bergdistricten van Tagal, drie districten van Tjilatjap en de adsistent-residentie Banjoewangie.

Korten tijd te voren was, bij *Indisch Staatsblad*, n°. 91 en 94, op verzoek der inlandsche hoofden, een gelijk verbod uitgevaardigd voor de landschappen Ranau en Redjang in de residentie Palembang.

(4) Voor 1860 f 2 339 772 en voor 1861 f 2 541 702.

Per transport f 2 821 457,00

In 1858 was de opbrengst:
op Java en Madura . . . f 2 362 152,00
op de buitenbezittingen . . 452 012
2 814 164,00

Dus meer in 1859. . . f 7 293,00

b. Onverpachte belastingen.

1°. Belastingen in arbeid opgebragt.

Hieromtrent wordt verwezen naar hetgeen onder het hoofd » *Persoonlijke diensten*" is medegedeeld in hoofdstuk C, afdeeling IV.

2°. Belastingen in geld opgebragt.

Als tot dit onderwerp betrekkelijke beschikkingen kunnen hier vermeld worden:

de ordonnantie van 2 April 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 19), waarbij krachtens magtiging des Konings, met aanvulling der ordonnantie in *Indisch Staatsblad* 1857, n°. 56, bepaald is, dat het regt van 4 pct., bedoeld bij § 6 van art. 2 der publicatie van 28 Maart 1854 (*Indisch Staatsblad* n°. 17) in geen geval geheven wordt van schepen, die, *uit welken hoofde* ook, reeds bevoegd zijn onder Nederlandsche vlag te varen. Bij de bovenbedoelde ordonnantie van 1857 was slechts vrijstelling verleend voor de schepen, die laatstelijk tot 's lands zeemagt hebben behoord of laatstelijk gevaren hebben op een Nederlandschen zeebrief;

het Koninklijk besluit van 11 Junij 1859, n°. 58 (*Indisch Staatsblad* n°. 68), waarbij, ter wegneming van de daaruit veelal voor de erfgenamen of belanghebbenden voortvloeijende bezwaren (heffing in Indie en in Nederland), met 1 Julij 1859 werd buiten werking gesteld het Koninklijk besluit van 5 September 1824, n°. 68, voor zooveel daarbij is verstaan, dat militaire beambten in Indie voor de toepassing van het regt van successie moeten worden beschouwd hun domicilie in Nederland te hebben behouden;

de ordonnantie van 23 Julij 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 54), waarbij, krachtens 's Konings magtiging, is bepaald: 1°. dat, met intrekking van alle vroegere belastingen, in het regentschap Pamakassan (Madura) voortaan zullen worden geheven de *landrenten*, op den voet van het bepaalde bij de *Indische Staatsbladen* 1819, n°. 5 en 1856, n°. 8, (1) en de *belasting op het bedrijf* op den voet van *Indisch Staatsblad* 1857, n°. 99; 2°. dat aldaar, te rekenen van 1 Januarij 1860, met intrekking van het middel bekend onder den naam van » hoofdgeld der Chinezen", ook op deze natie zal worden toegepast de *belasting op het bedrijf*, op den voet van *Indisch Staatsblad* 1857, n°. 99.

De opbrengst der landelijke inkomsten op Java en Madura in 1859 en het meerder of minder bedrag daarvan dan in het vorig jaar blijkt uit den volgenden staat.

	Bedrag in		Meer	Minder
	1859.	1858.	in 1859.	
Aanslag. Ongebouwde eigendommen (landrente) (1) .	f 9 610 218,70	f (2) 9 628 798,00	—	f 18 579,30
Aanslag. Gebouwde id. (belasting op het bedrijf) . .	522 162,15	503 087,25	f 19 074,90	—
Aanslag. Tuinen en nipa-bosschen.	25 904,18	26 300,43 [3]	—	396,25 [3]
Aanslag. Vischvijvers	181 466,48	184,560,27 [3]	—	3 093,79 [3]
Totaal van den aanslag .	f 10 339 751,51	f 10 342 745,96	—	f 2 994,45
Hiervan is ontvangen. .	10 335 351,88	10 340 472,78		
Zoodat ongeënd is gebleven	f 4 399,63	f 2 273,18		

(1) Zie ook hoofdstuk C. afd. IV, § 3.

(2) Over het verschil van dit in 't vorig verslag opgegeven cijfer met de opgaaf in de tot hetzelfde verslag behoorende bijlage omtrent de rijstcultuur, wordt gesproken in bijlage P hierachter.

In beide jaren zijn onder deze cijfers niet begrepen de fictive landrenten, die door mindere betaling van plantloonen of van producten, of met blandong-diensten (voor den houtkap) verrekend worden, bedragende in 1859 f 32 963 86. Voor elk gewest van Java in het bijzonder wordt de aanslag der landrente opgegeven in de aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur, die als bijlage lit. P bij dit verslag is gevoegd. Eene verbeterde opgaaf van dezen aanslag in 1857 wordt mede aldaar aangetroffen.

Op die buitenbezittingen, waar mede landrente of vertiening wordt geheven, was de aanslag als volgt:

	Aanslag in		Meer.	Minder.	Op 31 Dec. 1859
	1859.	1858.	in 1859.		achterstallig.
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden . . .	f 110 913,66	f 138 202,23[5]	—	f 27 288,57[5]	f 66 698,00 waarvan f 16 538, op den aanslag van 1855-1858.
Palembang	279 773,00	269 977,10	f 9 795,90	—	638,25
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo	1 618,39	1 293,90	324,49	—	—
	f 392 305,05	f 409 473,23[5]	—	f 17 168,18[5]	f 67 336,25

Zoo als reeds vroeger is gezegd, worden in sommige gedeelten van de genoemde buitenbezittingen en elders buiten Java, in stede van landrente, de volgende belastingen geheven, als:

in sommige van de Noorderdistricten en in Tello (gouvernement van Celebes en onderhoorigheden), onder den naam van *tesang*, een derde van het padie-gewas in natura, die 25 445 bossen beliep, zijnde 1 335 bossen meer dan in 't vorig jaar;

ter hoofdplaats Palembang eene belasting voor het onderhoud van wegen en bruggen, waarvan de opbrengst niet is opgegeven;

in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, buiten de hoofdplaats en hare omstreken, hoofdgeld, in 1858 tot een bedrag van f 11 055.36;

in de Minahassa (Menado) eene hoofdelijke belasting, *hassil*, ook wel contingent, genaamd, die, na aftrek van het een zesde deel voor de hoofden en van het als oninbaar afgeschrevene, in 1859 f 68 106,35[5] en in het vorig jaar f 69 766,66[5] beliep;

in de Gorontalosche landschappen eene gelijke heffing, waarvan de aanslag dit jaar f 32 895, en in 1858 f 30 555 beliep. Van deze beide sommen was echter nog verschuldigd f 20 191,93 en 20 582,84, in welke tekorten door de Regering werd berust;

in de aangrenzende en op de noordkust van Celebes gelegen Rijkjes eene vaste jaarlijksche schatting, die door Bolang-oekie; Bintaoena, Bolang-itang en Kaijdipang, tot een bedrag van f 1 365, geheel voldaan was. Bolang-mongondo bleef evenwel nog nalatig; terwijl met Bwool werd overeengekomen, dat de betaling eerst met 1860 een aanvang zou nemen.

c. Onverpachte monopolien.

Zout. De hoeveelheid zout in de hoofddepôts op Java en Madura leverde bij het eind van het vorig jaar, in vergelijking met den voorraad van 100 000 koijans, die steeds

boven het benoodigde voor jaarlijksch verbruik aanwezig moet zijn, een zoo groot tekort op, vooral ten gevolge van de slechte resultaten van de laatste jaren, dat voor 1859 geen cijfer werd vastgesteld, maar bepaald, dat zooveel zout zou worden aangemaakt als de aanwezige middelen maar eenigzins zouden toelaten. Niettegenstaande de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur werden aangeschreven den aanmaak zooveel mogelijk te bevorderen, bedroeg deze in het geheel slechts 18 297 $^{28}/_{30}$ koijans, waarvan 1 430 te Tanara (Bantam), 7 112 $^{6}/_{30}$ te Grisee (Soerabaija), 7 605 $^{22}/_{30}$ te Sumanap (Madura), en de overige 2 150 koijans te Boender (Madura).

Te Pakkies (Krawang) bleef de aanmaak nog gestaakt. In elk der drie vorige jaren, toen een cijfer van 25 000 koijans was vastgesteld, werd achtereenvolgens verkregen 17 268, 29 905 en 15 886 $^{5}/_{6}$ koijans zout.

Het zout van Sumanap, dat vroeger als het beste bekend stond, was, even als dit in den laatsten tijd meer het geval was geweest, dit jaar weder van mindere hoedanigheid; naar de oorzaken daarvan zou een onderzoek worden ingesteld.

Het onderzoek te Grissee, waarvan in 't vorig verslag melding is gemaakt, heeft geleid tot de overtuiging, dat bij een beter toezigt op eene vermeerdering van debiet in de residentie Soerabaija van 200 koijans zoude kunnen worden gerekend. Van eene vermeerdering van het Europeesch personeel bij die aanmaakplaats (1) mogt die uitkomst worden verwacht, welke ruimschoots de hoogere uitgaven deswege zoude dekken.

Een elders gebleken misbruik had plaats bij den aanvoer van gezouten visch uit Siam, door namelijk daarvan, in strijd met het verlof, het zout af te scheiden en alzoo afzonderlijk in den handel te brengen. De Regering nam hieruit aanleiding tot de aanbeveling op het betrokken departement, om zooveel noodig te doen waken tegen den verkoop op Java en Madura van zout, *niet* verkregen uit 's lands voorraad.

Het debiet van zout op Java en Madura was, blijkens het volgend vijfjarig overzigt, voortdurend toenemende. In 1859 bedroeg het ruim 717 $^{5}/_{30}$ koijans meer dan in 1858, gevende eene meerdere ontvangst van f 170 417:112. Even als toen deelden slechts twee gewesten niet in die vermeerdering, en wel ditmaal Batavia en Soerabaija, waar eene geringe vermindering werd waargenomen.

Zout-debiet op Java en Madura, in de jaren 1855 tot en met 1859.

Jaren.	Hoeveelheid.		Geldswaarde.
	Koijans.	Pikols.	
1855	18 241	25 $^{2}/_{3}$	f 4 113 570:45
1856	20 892	9 $^{12}/_{32}$	3 976 919:10 $^{5}/_{8}$
1857	21 423	3 $^{30}/_{32}$	4 132 187: $^{5}/_{8}$
1858	22 823	4 $^{5}/_{32}$	4 364 444:95
1859	23 540	9 $^{19}/_{32}$	4 534 862:87 $^{1}/_{4}$ (2)

De uitvoer naar de buitenbezittingen beliep voor gouvernements-rekening 5098 koijans, en voor particuliere rekening 243 $^{1}/_{2}$ koijans, te zamen 5341 $^{1}/_{2}$. In de vier voorafgegane jaren was dit cijfer achtereenvolgens 5380 $^{2}/_{3}$, 5480 $^{28}/_{30}$, 5097 $^{12}/_{30}$ en 6351 $^{2}/_{30}$ koijans.

(1) Deze vermeerdering is in 1860 toegestaan. In het laatst van 1861 is de Gouverneur-Generaal gemagtigd om ook het personeel bij de aanmaakplaatsen op het eiland Madura te vermeerderen, en in Augustus van dat jaar is, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, de aan de zoutmakers toegekende belooning in 't belang van den aanmaak verhoogd tot f 10 per koijan. Tot dusver was de betaling voor die hoeveelheid te Boender f 3,75, te Sumanap f 4,16 ^{5}, te Grissee f 5 en te Tanara f 5,50.

(2) In 1860 bedroeg het debiet 23 945 kojans en 3 $^{21}/_{32}$ pikols, ter waarde van f 4 630 745,84 $^{1}/_{2}$.

In het district Likoepang (Menado), langs de kust van Straat Bangka, werden in den loop van het jaar door de bevolking, met behulp van het bestuur, zoutpannen aangelegd, welke onderneming aanvankelijk goed slaagde.

De voorraad zout op Java en Madura bedroeg bij het eind van het jaar: aan oud zout 54 024 koijans en $3^{2}/_{32}$ pikols, waarvan 45 $891^{24}/_{30}$ koijans in de hoofddepôts en het overige in de verkoop-pakhuizen: aan nieuw zout (in de hoofddepôts) 22 $801^{9}/_{60}$ koijans, of in het geheel 76 825 koijans en $7^{18}/_{32}$ pikols, tegen 92 763 koijans en 7 pikols in 't vorig jaar.

In verband met de buiten-omloop-stelling der koperen duiten, werd de prijs, voor welken het zout van gouvernementswege op Java en Madura wordt verkrijgbaar gesteld, gerekend van af 1 December 1859, bepaald op f 5,92 den pikol voor de Zuidkust en op f 6,72 voor de Noordkust. Die prijs, voor de Zuidkust $8^{2}/_{3}$ cent en voor de Noordkust $5^{1}/_{3}$ cent hooger dan tot dusverre, werd tot het opgegeven bedrag vastgesteld, ten einde in het belang eener goede contrôle der ontvangsten bij de verkooppakhuizen de onderdeelen der pikolmaat ($^{1}/_{2}$, $^{1}/_{4}$, $^{1}/_{8}$, enz.) naar juiste evenredigheid in centen of halve centen zouden kunnen worden verkocht.

De overvoer van zout uit de hoofddepôts naar elders op Java, gelijk ook naar de buitenbezittingen, geschiedde steeds door uitbesteding.

d. Land- en mijnbouw.

Over deze onderwerpen wordt gehandeld in hoofdstuk N van dit verslag.

e. Handel op Japan.

De handel op Japan bepaalde zich dit jaar tot de afdoening voor zooveel mogelijk van de nog loopende zaken.

III. Landsgebouwen en waterstaat.

Het beheer en toezigt bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken bleef op dezelfde wijze geregeld als in vorige verslagen is vermeld. Het reglement daaromtrent is te vinden in het *Indisch Staatsblad* van 1829, onder n°. 21.

Sedert 1855 (*Indisch Staatsblad* van 1854 n°. 100, en van 1855, n°. 17) is dat beheer en toezigt tot een afzonderlijken tak van het algemeen burgerlijk bestuur gemaakt, en bestaat het corps van den waterstaat uit een inspecteur, die onder den titel van directeur der burgerlijke openbare werken aan het hoofd daarvan geplaatst is; voorts uit een hoofdingenieur, 19 ingenieurs, waarvan 3 van de eerste, 6 van de tweede en 10 van de derde klasse, 14 aspirant-ingenieurs, 32 opzigters, waarvan 6 van de eerste, 10 van de tweede en 16 van de derde klasse, benevens 15 élève-opzigters. (1) Bovendien waren nog tijdelijk in dienst 3 opzigters, waarvan 1 van de tweede en 2 van de derde klasse.

Uitzending van ambachtslieden van hier had dit jaar niet plaats. Van de 35 in de beide vorige jaren uitgezondenen waren er, blijkens het vorig verslag, nog 29 in gouvernementsdienst, welk getal door de aankomst in Januarij van nog éénen alstoen 30 beliep. Door overplaatsing van een hunner en het overlijden van een tweetal waren er bij het eind van 't jaar bij het burgerlijk bouwdepartement nog 27 van die werkbazen in dienst; over het algemeen gaven zij steeds reden van tevredenheid. Van tijd tot tijd gelukte het echter om ook in Indie geschikte personen onder de Europeanen of hunne afstammelingen als ambachtsbazen aan te werven. (2)

Als in dit jaar genomen organieke beschikkingen kunnen worden vermeld:

het besluit van den Gouverneur-Generaal, van 25 April 1859, n°. 4 (*Indisch Staatsblad* n°. 27), waarbij, met aanvulling van de in 1857 (*Indisch Staatsblad* n°. 18) vastgestelde bepalingen betreffende het afnemen van het landmeters-examen, enz. bepaald wordt, dat

---

(1) Vergelijk de 3de noot onder § 4 *b* der IIde afdeeling van hoofdstuk D.

(2) Voor de in 1860 genomen maatregelen ter bevordering van de ambachtsnijverheid in Indie vergelijk de 1ste noot op bladz. 50 van het vorig verslag. Over de verkrijging van arbeiders bij 's lands werken wordt gehandeld in hoofdstuk C, afd. IV, § 2.

alle landmeters-kennissen en meetbrieven, welke tot de overschrijving van den eigendom van onroerende goederen vereischt worden, op straffe van nietigheid zullen moeten zijn verleden door de gouvernements-landmeters of de zoodanigen, die, bij ontstentenis derzelve, daartoe door het gewestelijk bestuur zijn gemagtigd;

de ordonnantie van 27 October 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 81), waarbij werd vastgesteld een reglement op het beheer en toezigt over de ooster- en wester-waterleiding (slokkans) en over die, genaamd Tjiballok, gelegen in de adsistent-residentie Buitenzorg en de residentie Batavia;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van dien dag, n°. 9 (*Indisch Staatblad* n°. 82), houdende vaststelling eener instructie voor den opziener dier waterleidingen en het hem toegevoegde personeel.

De voornaamste der in 1859 voltooide, voortgezette of ondernomen (en nog niet voltooide) werken zijn vermeld in bijlage lit. O van dit verslag. Voorts worden omtrent de havenwerken nog enkele bijzonderheden medegedeeld in hoofdstuk D, afdeeling II, en omtrent sommige werken in het belang van den landbouw in hoofdstuk N, afdeeling I.

Gedurende 1859 werden voor openbare werken, met uitzondering van die van militairen aard, aan gereed geld en als geldwaardig bedrag van materialen uit 's lands voorraad beschikbaar gesteld de volgende sommen:

	Gereed geld.	Materialen.	Te zamen.
Voor civile gebouwen	f1 463 698: 113	f 221 589: 46	f1 685 288: 39
» waterstaatswerken in het algemeen belang	1 229 318: 93	187 609: 01	1 416 927: 94
» brandspuiten, zaagmolens en steenbakkerijen	8 473: —	16 537: 109	25 010: 109
» bakens, verkenningsteekens, enz.	53 832: —	5 756: 19	59 588: 19
» bouw- en waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande	139 809: 98	392: —	140 201: 98
» gebouwen in het belang van:			
de peper-cultuur	6 605: —	9: —	6 614: —
den aankap van hout	545: —	55: —	600: —
de koffij-cultuur	133 112: 111½	9 235: —	142 347: 111½
» specerij-cultuur	6 492: —	806: —	7 298: —
» suiker-cultuur	30: —	20: —	50: —
» indigo-cultuur	19 440: 71	669: —	20 109: 71
» thee-cultuur	3 539: 80	135: —	3 674: 80
» kaneel-cultuur	8 718: 13	1 172: —	9 890: 13
Voor gebouwen tot opberging van zout	128 042: 41	8 223: —	136 265: 41
» gebouwen en werken in het belang der gouvernements-steenkolen-ontginning op Borneo	4 676: —	551: —	5 227: —
» gebouwen en werken behoorende tot:			
het marine-etablissement te Soerabaija	273 700: —	40 300: —	314 000: —
het marine-etablissement op Onrust	33 600: —	20 400: —	54 000: —
de fabriek voor de marine en het stoomwezen te Soerabaija	2 179: —	1 600: —	3 779: —
» diverse:			
indemniteiten voor huishuur, en huur van bureau-localen . . . . . f 45 695: —			
inkoop van materialen enz. 50 439: 19	96 134: 19		96 134: 19
Totaal	f3 611 947: 39½	f 515 059: 55	f4 127 006: 94½

Van die sommen waren bestemd:

	Gereed geld.	Materialen.	Te zamen.
a. voor gewoon onderhoud	f 334 843: —	f 36 367: —	f 371 210: —
b. voor zware herstellingen en vernieuwingen bij den aanvang van het jaar of in 1858 geautoriseerd, en voor voortzetting van in vroegere jaren geautoriseerde werken.	1 613 761: 75	322 971: 65½	1 936 733: 20½
c. voor in den loop van 't jaar geautoriseerde zware herstellingen en vernieuwingen, nieuwe werken en voortzetting van onder handen werken	1 567 208: 65½	155 720: 109½	1 722 929: 55
d. voor diverse als boven	96 134: 19	—	96 134: 19
Te zamen . . .	f3 611 947: 39½	f 515 059: 55	f4 127 006: 94½

Over de verschillende waterstaats-afdeelingen waren deze sommen verdeeld, als volgt:

	Gereed geld.	Materialen.	Te zamen.
1ste waterstaats-afdeeling	f1 063 072: 31	f 170 401: 12½	f1 233 473: 43½
2de »	367 592: 22	36 530: 113	404 123: 15
3de »	533 386: 36	110 827: 03	644 213: 39
4de »	840 533: 110	100 508: 39	941 042: 29
5de »	231 345: 12½	14 199: 29½	245 544: 42
6de »	128 935: 83	17 810: 46	146 746: 09
7de »	154 101: 98	12 554: 60	166 656: 38
8ste »	196 845: 108	52 227: 112	249 073: 100
in het algemeen	96 134: 19	—	96 134: 19
Te zamen . . .	f3 611 947: 39½	f 515 059: 55	f4 127 006: 94½

IV. Vervoerwezen en telegraphie.

§ 1. *Binnenlandsch vervoer.*

a. Wegen, rivieren enz.

De Regering was er dit jaar ijverig op bedacht om, even als dit in 1858 was geschied voor de residentie Batavia en de afdeeling Buitenzorg (zie het vorig verslag, bladz. 85), thans ook in de overige gewesten op Java en Madura uitvoering te geven aan het in 1857 aangenomen beginsel, dat de groote en postwegen zijn opengesteld voor alle soort van voertuigen, trek- en draagvee, en dat naast die wegen geene zoogenaamde karrenwegen zullen worden aangelegd of onderhouden. Door eenige hoofden van gewestelijk bestuur werden echter bezwaren tegen de in-werking-brenging van dat beginsel geopperd, ten gevolge waarvan het voornemen, om de openstelling nog vóór het eind van 1859 te doen plaats hebben, buiten gevolg bleef.

De voornaamste werken, die dit jaar aan wegen en bruggen of tot verbetering van vaarwaters plaats hadden, zijn vermeld in de bij de vorige afdeelingen behoorende bijlage lit. O.

b. Vervoer van goederen en personen.

De aanvrage om concessie van jhr. J. C. Reynst c. s., tot den aanleg van (stoom-) spoorwegen op Java, waaromtrent, blijkens het vorig verslag, met het Opperbestuur in overleg werd getreden, bleef dit jaar nog bij hetzelve in overweging.

In afwachting van die beslissing werd voor alsnog buiten overweging gelaten een bij het Indisch Bestuur inmiddels ingediend verzoek van G. L. Dorrepaal c. s., landhuurder in de residentie Soerakarta, strekkende ter bekoming van de noodige inlichtingen, om te kunnen overgaan tot eene bepaalde aanvraag om concessie voor den aanleg van een spoorweg tusschen de Vorstenlanden en Samarang. [1]

In den afvoer van 's lands producten uit de binnenlanden van Java naar de verschillende strandplaatsen, en den opvoer van zout van de strandplaatsen, waar het uit de hoofddepôts wordt aangebragt, naar de binnenlandsche verkooppakhuizen, werd door de aannemers over het geheel weder behoorlijk voorzien. Eenige der voor die transporten gesloten contracten, welke dit jaar ten einde liepen, werden, na gehouden uitbestedingen, door nieuwe vervangen. Ook voor den overvoer naar en van de reeden der verschillende afscheepplaatsen, van wege het Gouvernement, werden, waar zulks noodig was, met particulieren overeenkomsten aangegaan.

c. Posterijen.

In afwachting der tot-stand-koming van de sedert lang voorgenomen reorganisatie van het postwezen [2] werd bij besluit van den Gouverneur-Generaal, van 2 November 1859 n°. 13 (*Indisch Staatsblad* n°. 89), met ingang van 1 December daaraanvolgende, voorloopig een nieuw in centen berekend tarief van briefporten voor Java en Madura vastgesteld, bij hetwelk voor sommige afstanden eene geringe verlaging van port is aangenomen bij vergelijking met het toen buiten werking gestelde tarief (*Indisch Staatsblad* 1847, n°. 60). [3]

---

(1) Zoo als reeds is aangeteekend in 't vorig verslag (bladz. 85), is in den loop van 1861 de slotsom van een en ander geweest dat het verzoek van de heeren Reynst c. s., voor zooveel de ondersteuning van staatswege betreft, niet voor inwilliging vatbaar werd geoordeeld, maar dat aan den heer T J. Stieltjes, die met dat doel tevens benoemd werd tot adviseur voor technische zaken bij het Departement van Kolonien, eene zending naar Nederlandsch Indie is opgedragen tot het doen van een onderzoek omtrent de bestaande middelen van vervoer op Java, en het voorstellen van al hetgeen tot verbetering daarvan noodig is. Vergelijk overigens § 10 der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot definitive vaststelling van hoofdstuk XI der Staatsbegrooting voor 1861 (zitting 1860-1861, n°. LXXV, 8), waarbij tevens in dezelfs geheel zijn medegedeeld de punten waarover het onderzoek van den heer Stieltjes voornamelijk zal moeten plaats hebben, en § 11 van de Memorie van Beantwoording betreffende het XIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1862. Een kort overzigt van de werkzaamheden van den heer Stieltjes en het hem toegevoegde personeel tot 31 Augustus ll. is uit de *Javasche Courant* van 21 September overgenomen in de *Staats-courant* van 29 November.

(2) De daartoe betrekkelijke voorstellen zijn onlangs hier te lande ontvangen.

(3) Zie voor de vaststelling van een verminderd (vast) port voor militairen enz. hoofdstuk D, afd. I, § 8.

In September van dit jaar werd voor het eerst in werking gebragt de in het vorig verslag vermelde regeling tot bevordering van de spoedige overbrenging van de landmailpakketten op Java. Terwijl het vervoer dier pakketten naar Samarang en Soerabaija vroeger plaats had over zee, geschiedde het thans langs den grooten postweg van Batavia met brieven-postwagens.

Het getal der buiten de landmail in Nederlandsch Indie ontvangen en verzonden brieven bedroeg dit jaar respectivelijk 692 705 en 731 213; in 1858, van welk jaar blijkens het vorig verslag nog geen opgave was ontvangen, worden deze cijfers thans opgegeven te hebben bedragen 667 590 en 704 825. Onder deze opgave zijn echter niet begrepen de cijfers van Madura en Bawean (Soerabaija), noch ook — doch met uitzondering de drie laatste quartalen van 1859 — die van Ledok (Bagelen).

d. Telegraphie.

Terwijl in den aanvang des jaars het telegraaphnet over Java door daarstelling van het nog ontbrekende gedeelte der verbinding Banjoemas-Tjilatjap geheel voltooid werd, kwam bij het eind van 't jaar, krachtens eene daartoe hier te lande met eene Engelsche firma gesloten overeenkomst, eene onderzeesche telegraaph verbinding tot stand tusschen Batavia en Singapoer over Muntok (Banka). Tot de oprigting van een kantoor te Singapoer was door de Engelsche regering welwillend vergunning verleend. De kabel was in de maand November met het beste gevolg gelegd; het daarvan overschietende gedeelte werd van de aannemers overgenomen en gedeeltelijk gebruikt voor de verbinding van Muntok met Palembang, welke in December mede met goed gevolg werd volbragt. Met deze onderzeesche lijnen, die eene lengte hadden van $1137^{42}/_{100}$ Nederl. mijlen, kon even spoedig gewerkt worden als bij droog weder met de landlijnen. De kabel tusschen Batavia en Muntok was, na pas gelegd te zijn, tweemalen door ankers gebroken, doch werd weêr hersteld. (1)

Langs de op Java bestaande lijnen, die bij het eind van het jaar eene lengte hadden van $2696^{68}/_{100}$ Nederlandsche mijlen, werden in de eerste maanden van hetzelve 18 nieuwe kantoren geopend, zoodat hun getal sedert Junij in 't geheel 31 bedroeg, waarvan 6 groote, 8 overdragings- en 14 tusschenkantoren, respectivelijk met drie, twee en één seintoestel. De 3 overige zijn slechts aansluitingspunten, waar geen kantoren gevestigd zijn.

In het geheel werden overgebragt 31 031 bijzondere en 3171 gouvernementsberigten, gevende eene opbrengst respectivelijk van f 109 729,50 en f 31 177,50. In het vorig jaar waren deze laatste cijfers voor 11 963 bijzondere en 854 gouvernementsberigten f 61 494,50 en f 7778.

Het Europeesch personeel onderging weder de noodige uitbreiding; het bestond bij het eind van 't jaar uit 1 ingenieur, 9 ambtenaren, 46 telegraphisten en 46 leerlingen. Voor de dienst der onderzeesche lijnen waren in Indie aangekomen 5 van hier uitgezonden ambtenaren, als: 2 technici en 3 telegraphisten. Het inlandsch personeel bleef uit 150 lijnwachters bestaan.

Voor het toezigt op kantoren en lijnen werd Java dit jaar in vier afdeelingen verdeeld, met een ambtenaar of telegraphist aan het hoofd, die, om zich geheel met het toezigt te kunnen bezig houden, niet belast is met administrative werkzaamheden. Het reglement op de particuliere correspondentie werd aangevuld met eenige bepalingen, die ten doel hebben het gebruik van den telegraaph meer algemeen te maken, en volgens welke onder andere ook van de Maleische taal, en voor berigten van en naar Singapoer van de Engelsche taal kan worden gebruik gemaakt.

Een voorloopig tarief voor het overbrengen van berigten met den onderzeeschen telegraaph tusschen Batavia, Muntok en Singapoer werd vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 21 November 1859, n°. 3 (*Indisch Staatsblad* n°. 97 *a*).

§ 2. *Vervoer over zee tusschen de verschillende gedeelten van Indie.*

Het vervoer langs de noordkust van Java had weder nagenoeg uitsluitend plaats met de stoomschepen van den heer Cores de Vries, met de stoomboot van de Nederlandsch-Indische Stoombootmaatschappij, die van de firma *Levert en Cie.* te Batavia en die van de firma *Wermuth en Cie.* te Samarang.

---

(1) Sedert geruimen tijd is de werking geheel afgebroken. De hoop op herstel is echter nog niet opgegeven.

Het vervoer van en naar de buitenbezittingen geschiedde voortdurend met stoomschepen van den heer CORES DE VRIES of met particuliere zeilschepen. Voor de vaart tusschen Soerabaija en Pasoeroean werd bovendien nog voor zooveel noodig gebruik gemaakt van een der aan de firma *Major Matzen en Cie.* toebehoorende stoomschepen.

De pakketvaart in den Indischen Archipel zou, blijkens het vorig verslag, krachtens eene verlenging der contracten nog tot 31 December 1860 door den heer CORES DE VRIES worden voortgezet. Inmiddels werd in den loop van het jaar voor het onderhouden dezer stoombootdienst gedurende de jaren 1861—1870 te Batavia eene openbare uitbesteding gehouden, waarvan de voorwaarden ook hier te lande werden openbaar gemaakt (zie de *Staats-courant* van 22 Maart 1859). Er deed zich echter slechts één inschrijver op, de meergenoemde heer CORES DE VRIES, die een zoo aanzienlijk subsidie vorderde, dat zijn aanbod niet aannemelijk werd geoordeeld. In dezen stand en bij den drang der zaak werd nu aan het Opperbestuur het voorstel gedaan om de voortzetting te doen plaats hebben door het Gouvernement zelf, met aanschaffing van het benoodigde personeel en materieel. Tot dezen uitersten maatregel behoefde evenwel niet te worden overgegaan. Alras toch werden van wege den genoemden inschrijver hier te lande voorstellen ontvangen, waaruit onderhandelingen voortvloeiden, met het gevolg, dat in het laatst van 't jaar met den gemagtigde van den heer CORES DE VRIES, krachtens 's Konings magtiging, eene overeenkomst werd aangegaan tot voortzetting der pakketvaart tot aan het eind van 1865. Het gouvernements-subsidie werd daarbij bepaald op f 500 000 's jaars, terwijl door het aanschaffen van een of twee behoorlijke stoomschepen werd toegezegd een renteloos voorschot van f 300 000 of f 500 000 op het subsidie. Bij de bestaande lijnen zou nog eene nieuwe worden onderhouden, namelijk die van Soerabaija langs het eiland Bawean naar Bandjermasin en terug. (1)

Als organieke beschikking valt hier nog te vermelden het besluit van den Gouverneur-Generaal van 3 Februarij 1859, n°. 14 (*Indisch Staatsblad* n°. 8), waarbij met intrekking, op 's Konings magtiging, van het in 1828 vastgestelde en sedert gewijzigde tarief voor den overvoer voor gouvernements-rekening van gelden, goederen en producten, een nieuw tarief werd vastgesteld voor de berekening van het gewigt en de maat van een koijan scheepsruimte.

§ 3. *Vervoer tusschen Nederlandsch Indie en het moederland.*

Hieromtrent valt niets bijzonders te vermelden. Het aantal der langs den zoogenaamden overlandweg ontvangen en verzonden brieven wordt, met gelijke uitzondering als bij het brievenverkeer buiten de landmail in § 1 c hiervoren is opgegeven, voor 1859 gezegd te hebben bedragen 46 756 en 83 453, en voor 1858 41 448 en 73 996. Het verschil tusschen deze laatste cijfers en de vroeger opgegevene kan niet worden toegelicht.

V. VOORZIENING IN DE MATERIELE BEHOEFTEN VAN HET BEHEER.

§ 1. *Door uitzending uit Nederland.*

Blijkens de bij dit verslag onder lit. L, gevoegde aantooning van de uitgaven der Indische administratie hier te lande over het jaar 1859 bedroegen de kosten voor uitzending naar Indie van scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard voor de administratie aldaar, over dit jaar f 5 925 307,97, waarvan reeds betaald waren f 3 710 798,13 en gereserveerd f 2 214 509,84. (2)

§ 2. *Door middel van de particuliere nijverheid in Indie.*

In de behoefte aan die goederen, welke in den regel niet uit Nederland worden geëischt en welke niet in 's lands pakhuizen in voorraad waren, werd, even als vroeger, voorzien door plaatselijken inkoop, door uitbesteding of door aanmaak bij particulieren of bij 's lands inrigtingen van nijverheid.

---

(1) Zie verder de *Javasche Courant* van 15 Februarij 1860, waarin de voornaamste bepalingen dezer voorloopige overeenkomst zijn vermeld. In verband daarmede werd in Augustus 1860 door het Indisch Bestuur met den heer CORES DE VRIES definitief gecontracteerd.

(2) Zie voor de wijze van aanschaffing dezer goederen § 5 der Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp op het batig slot van 1858 (zitting 1860-1861, n°. V, 13).

Aan het Indisch Bestuur werd voorgesteld, bij wijze van proefneming, eenige meerdere uitbreiding te geven aan plaatselijke aanschaffing van sommige artikelen, wanneer die door den handel in Indie tot voordeelige prijzen verstrekt zouden kunnen worden, met name provisien, verwwaren, olie, spijkers en enkele materialen. Het gevolg dezer aanschrijving behoort tot een later verslag. (1)

De uitbestedingen van de levering van rijst en olie op Banka leverden, vergeleken met die van het vorig jaar (ook met die van 1857), een ongunstig verschil op. Vooral voor zooveel betreft het eerste perceel (West-Banka) werd een zoo hooge prijs bedongen (f 8:115 per pikol, tegen f 6:46 in 1858), dat tot eene heruitbesteding werd besloten, die, in de hoop op meerdere mededinging, niet te Batavia, maar te Soerabaija plaats vond. Bij die tweede uitbesteding daalde de prijs wel een weinig, namelijk tot f 8:99, maar bleef toch nog altijd ver boven dien van het vorige jaar. Voor het tweede perceel (Oost-Banka), te Soerabaija uitbesteed, werd een prijs bedongen van f 6:114 per pikol, tegen f 6:98 in 't vorig jaar. (2)

§ 3. *Gouvernements-inrigtingen in Indie.*

Onder aanteekening dat dit jaar voor de landsdrukkerij te Batavia, onder nadere en sedert verleende goedkeuring des Konings, een nieuw reglement werd vastgesteld (*Indisch Staatsblad* 1859, n°. 99, en 1860, n°. 34), zij hier overigens slechts herinnerd, dat de gouvernements-inrigtingen weder behandeld worden bij de hoofdstukken, waar zij meer eigenaardig te huis behooren. Zoo worden de *inrigtingen tot het leger* en die *tot de zeemagt betrekkelijk* behandeld in hoofdstuk D, afd. I en II, § 4, en de *fabriek voor de marine en het stoomwezen*, vroeger in hoofdstuk N, afd. IV, thans mede ter laatstgenoemde plaatse in hoofdstuk D.

Over de *bosschen* en den *houtstapel* vindt men mededeelingen in hoofdstuk N, afd. I, en over de *gouvernements-steenkolenmijnen* in de IIde afdeeling van datzelfde hoofdstuk.

M. Personele verordeningen omtrent 's lands dienaren in Nederlandsch Indie.

Als zoodanig kunnen vermeld worden de navolgende beschikkingen:

het Koninklijk besluit van 2 Mei 1859, n°. 33 (*Indisch Staatsblad* n°. 58, *Staatscourant* van 5 Mei), waarbij, uit overweging dat de Koninklijke Akademie te Delft geen toereikend getal ambtenaren opleverde, onderscheidene bepalingen zijn vastgesteld, strekkende in de eerste plaats om de studien en het afleggen van examen aldaar door geldelijke tegemoetkoming aan te moedigen, en in de tweede plaats om aan den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid te geven om doctoren in de regten, die gedurende zeven jaren in Nederlandsch Indie, hetzij in de regtspraktijk, hetzij in eene regterlijke betrekking, blijken hebben gegeven van bijzondere geschiktheid, te benoemen tot betrekkingen bij het regtswezen, waarvoor tot dusver het radikaal van ambtenaar der 1ste klasse werd vereischt; voorts om hem mede de bevoegdheid te geven, om, aanvankelijk in 1859 en 1860, jaarlijks aan twintig ambtenaren der 3de klasse, die minstens vijf jaren dienst hadden, in Indie de gelegenheid te verschaffen, na vergelijkend examen, aldaar het radikaal der tweede klasse te verwerven, en om, bij gebrek aan ambtenaren der 1ste of 2de klasse, ambtenaren der 3de klasse te benoemen tot adsistent-resident, secretaris of controleur bij het binnenlandsch bestuur op Sumatra. De Koning behield zich bij dat besluit tevens uitdrukkelijk voor om bij gebrek aan personen, voorzien van het diploma der Delftsche Akademie, te benoemen tot ambtenaren der 1ste of 2de klasse personen die in of buiten 's lands dienst blijken hebben gegeven van algemeene of bijzondere bekwaamheden.

het Koninklijk besluit van 27 Augustns 1859, n° 91 (*Indisch Staatsblad* n°. 86), waarbij in het belang der koloniale werving, de van en met 1 Januarij 1860 te verleenen koloniale gagementen aan militairen of militaire personen tot en met den graad van

(1) Tot nog toe is van den uitslag geen voldoende opgaaf ontvangen. Vergelijk ook de mededeeling van den Minister van Kolonien in de *Staats-courant* van 27 November 1861.

(1) In 1860 werd voor het eerste perceel een veel lagere prijs bedongen, namelijk f $6\frac{99\frac{1}{2}}{100}$ per pikol, die voor het tweede perceel leverde daartegen weinig verschil op: hij bedroeg f $6\frac{97}{100}$.

sergeant ingesloten, worden verhoogd (respectivelijk van f 180, f 144 en f 108 tot f 216, f 180 en f 144 's jaars), en op gelijken voet geregeld wordt de van en met dat tijdstip toe te kennen gagementen aan artillerie-werklieden en leerling-werklieden in Nederlandsch Indie;

de Koninklijke besluiten van 16 October 1859, nos. 62—65 (*Indisch Staatsblad* n°. 105*d*, *Staats-courant* van 20 October), bevattende onderscheidene beschikkingen in het belang der officieren van het Indisch leger en van hunne weduwen en weezen. Bij die besluiten namelijk werden verhoogd de tractementen der kolonels (met uitzondering van die der infanterie, wier tractementen reeds sedert 1858 waren verhoogd), der luitenant-kolonels, majoors en kapiteins van het leger in Nederlandsch Indie (1); werd opgeheven het fonds der verhoogde pensioenen van de officieren der landmagt in Nederlandsch Indie, en werden de op dat fonds aangewezen pensioenen ten laste der koloniale geldmiddelen gebragt, met verhooging der toekomstig aan de genoemde officieren te verleenen pensioenen tot het zamengevat cijfer der tot dusver afzonderlijk toegekend wordende lands- en verhoogde pensioenen; voorts werd daarbij vastgesteld eene nieuwe en gedeeltelijk verhoogde schaal van verloftractementen voor de officieren der landmagt in Oost Indie, bij verlof buiten Nederlandsch Indie tot herstel van gezondheid, en werd de contributie van de verloftractementen, ten behoeve van het Indisch militair weduwen- en weezenfonds, verminderd, terwijl tevens werd vastgesteld eene nieuwe en verhoogde schaal van weduwen- en weezenpensioenen, en eenige andere bepalingen van het reglement van dit fonds met den zin en de letter van het Koninklijk besluit van 2 Januarij 1839, n°. 90 (*Indisch Staatsblad* n°. 26), aan hetwelk die bepalingen zijn ontleend, in overeenstemming werden gebragt. In hoofdstuk B, afd. I van dit verslag is reeds melding gemaakt van de regeling van de bevordering enz. der Europesche officieren van de landmagt in Nederlandsch Indie en van de vaststelling van een nieuw reglement op de pensioenen en gagementen (2);

het Koninklijk besluit van 20 Augustus 1859, n°. 60 (*Indisch Staatsblad* n°. 87), waarbij voor alle burgerlijke en militaire landsdienaren, zoowel Nederlanders als vreemdelingen, of hunne weduwen en weezen, aan wie ten laste der koloniale geldmiddelen pensioen, gagement of onderstand is toegekend, en aan wie vergunning is of zal worden verleend om zich op vreemd grondgebied te vestigen, te rekenen van 1 October 1859, wordt opgeheven de te dier zake voorgeschreven korting van *een derde* gedeelte op gezegde inkomsten. Tot dusverre waren van die korting alleen vrijgesteld gegageerde vreemde militairen beneden den rang van officier, die hun gagement in hun vaderland wenschten te verteren.

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 11 Januarij 1859, n°. 2 (*Indisch Staatsblad* n°. 1), waarbij krachtens 's Konings magtiging, met afwijking van art. 2 van het Reglement op het verleenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1837, n°. 50), en in afwachting der invoering van nieuwe bepalingen te dier zake, als beginsel is aangenomen, dat aan ambtenaren in Nederlandsch Indie, die uit hoofde van ziels- of ligchaamsgebreken voor verdere dienst aldaar ongeschikt zijn bevonden, pensioen kan worden verleend, ingeval zij den lande in Indie minstens *vijf* jaren hebben gediend, en zulks voor het overige overeenkomstig de algemeene grondslagen in gemeld pensioensreglement nedergelegd. Volgens bedoeld art. 2 mogt in geen geval pensioen worden verleend voor minder dan *twaalf*jarige dienst: een minimum dat bij de wet op de burgerlijke pensioenen hier te lande (*Nederlandsch Staatsblad* van 1846, n°. 24) op niet meer dan *tien* jaren is vastgesteld.

---

(1) De tractementen der 1ste en 2de luitenants waren reeds in 1858 verhoogd.

(2) Over de opheffing van het verhoogd militair pensioenfonds is reeds uitvoeriger gehandeld in het proces-verbaal van de vergaderingen der Staatscommissie, bladzz. 8 en 9, n°. V, 4, der gedrukte stukken van de zitting 1860–1861 betreffende de regeling van het koloniaal batig slot van 1858. Volledigheidshalve wordt hier uit § 7 van de Memorie van Beantwoording betreffende dat wets-ontwerp overgenomen het volgende overzigt van het bedrag der tractementen van de officieren der landmagt in Nederlandsch Indie vóór en na derzelver verhooging, van welke verhooging een aanmerkelijk gedeelte uitmaakt het vervallen der contributie, ad 5 per cent, aan het met 1 Januarij 1860 opgeheven verhoogd pensioenfonds De tractementen der generaals zijn niet verhoogd dan door het vervallen der contributie aan het opgeheven pensioenfonds.

een met de hierboven vermelde beschikking in verband staand besluit van den Gouverneur-Generaal, van 19 Julij, n°. 11 (*Indisch Staatsblad* n°. 51), waarbij is aanteekening gehouden van 's Konings magtiging om art. 1 van *Indisch Staatsblad* 1849, n° 62, krachtens hetwelk *twaalf*jarige dienst van Indie regt geeft tot het mederekenen, op de daarbij vastgestelde voorwaarden, van Nederlandsche dienst, ook toe te passen op ambtenaren die minstens *vijf* jaren in Indie hebben gediend;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 17 November 1859, n°. 7 (*Indisch Staatsblad* n°. 97), waarbij de aan ambtenaren op wachtgeld of non-activiteit toegekende bevoegdheid, om het een vierde van het laatst door hen genoten tractement te delegeren, wordt uitgestrekt tot gepensioneerde ambtenaren;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 29 September 1859, n°. 20, *Indisch Staatsblad* n°. 72), waarbij is bepaald, dat landsdienaren, die door den Gouverneur-Generaal tot de door hen vervuld wordende betrekkingen zijn aangesteld, niet dan na verkregen magtiging van den Gouverneur-Generaal mogen worden overgeplaatst;

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 5 September 1859, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* n°. 65), houdende bepaling dat in de bezittingen buiten Java en Madura de aanwijzing van de standplaats der ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur, beneden den rang van adsistent-resident, is overgelaten aan de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur; doch dat die bevoegdheid voor zooveel Sumatra's Westkust betreft, uitsluitend aan den gouverneur dier kust blijft voorbehouden. Ofschoon deze regel bereids algemeen gevolgd werd, was dezelve echter tot dusver nog alleen bepaald vastgesteld voor de Minahassa (Menado) (*Indisch Staatsblad* van 1856, n°. 28);

het besluit van den Gouverneur-Generaal van 13 Mei 1859, n°. 121 (*Indisch Staatsblad* n°. 30), waarbij krachtens 's Konings magtiging is bepaald, dat ambtenaren en officieren in 's Rijks overzeesche bezittingen, die verlangen mogten eenige geschenken aan vreemde Vorsten of in het buitenland gevestigde genootschappen en instellingen aan te bieden, daartoe vooraf door tusschenkomst in Nederlandsch Indie van den Gouverneur-Generaal, en in Nederland van den Minister van Kolonien, de toestemming van de Vorsten of inrigtingen, voor welke de geschenken bestemd zijn, zullen moeten vragen.

		Vroeger.		Thans.	
		Onzuiver	Zuiver.	Onzuiver.	Zuiver.
Generale staf, genie en sapeurs, artillerie, cavalerie, militaire intendance, geneeskundige dienst.	Kolonel	f 10 200,00	f 9 078,00	f 10 800,00	f 10 152,00
	Luitenant-kolonel . . .	6 900,00	6 141,00	7 380,00	6 937,20
	Majoor	5 400.00	4 806,00	5 880,00	5 527,20
	Kapitein.	3 840,00	3 417,60	4 200,00	3 948,00
	1ste luitenant.	2 010,00	1 788,90	2 250,00	2 115,00
	2de luitenant	1 710,00	1 521,90	1 950,00	1 833,00
Infanterie, plaatselijke staf en betaal- of kwartiermeesters.	Kolonel	7 800,00	6 942,00	10 200,00	9 588,00
	Luitenant-kolonel . . .	6 300,00	5 607,00	6 780,00	6 373,20
	Majoor	5 100,00	4 539,00	5 580,00	5 245,20
	Kapitein.	3 240,00	2 883,60	3 600,00	3 384,00
	1ste luitenant.	1 860,00	1 655,40	2 100,00	1 974,00
	2de luitenant	1 620,00	1 441,80	1 860,00	1 748,40

Toen het gemengd subsidie-stelsel voor het verhoogd pensioenfonds werd aangenomen tot dekking van deszelfs jaarlijks stijgende tekorten, was ten name van hetzelve uitgezet of beleend een kapitaal van ruim f 500 000. Dat kapitaal heeft met 1 Januarij 1860 overgeschreven moeten worden ten name van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, hetwelk daarentegen door het overnemen der verhoogde pensioenen jaarlijks wordt belast met p. m. f 255 000, terwijl de verhooging der officierstractementen eene meerdere uitgaaf vordert van p. m. f 330 000 's jaars.

Tot deze bepaling had vooral bijgedragen de meening, dat het doel van zoodanige aanbiedingen niet altijd met de bescheidenheid was overeen te brengen; dat die geschenken soms door de aanbieders verkregen worden door aanwending aan de aan hunne dienstbetrekking verbonden magt of invloed; en dat de aanbieding kan strekken ten nadeele der verzamelingen hier te lande. (1)

Eindelijk verdient hier nog te worden vermeld het Koninklijk kabinets-rescript van 11 December 1859, n°. 54, krachtens hetwelk is bepaald, dat aan den president en den vice-president van het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, wier bezoldiging respectivelijk f 2000 en f 1500 's maands bedraagt, na werkelijk verleende dienst gedurende zeven jaren en zes maanden in eene dier betrekkingen eene verhooging van bezoldiging zal worden toegekend van f 400 's maands voor den president en van f 300 's maands voor den vice-president; dat bij de toepassing dezer bepaling zouden vervallen de toelagen, aan de toenmalige titularissen toegekend. (2)

Naar 't voorbeeld van vorige verslagen worden voorts omtrent de burgerlijke ambtenaren (de regterlijke en die voor bijzondere vakken daaronder niet begrepen) nog de volgende opgaven medegedeeld.

Het getal dier ambtenaren bedroeg bij het eind van:

	1858.	1859.
volgens de opgaven van den directeur van finantien	392	398
» » » » » » der cultures	164	173
» » » » » » » producten en civile magazijnen.	73	70
» » » » » » » burgerlijke openbare werken .	6	6
» » » » » » » middelen en domeinen . . .	89	91
Te zamen. . . .	724	738

Van die ambten waren toegankelijk:

	1858.	1859.
voor ambtenaren der 2de klasse	724	738
» » » 3de »	485	496
en voor personen niet in het bezit van het radicaal.	406	418

De opengevallen betrekkingen bedroegen in:

	1858.	1859.
volgens de opgaven van den directeur van finantien	42	98
» » » » » » der cultures	27	27
» » » » » » » producten en civile magazijnen.	16	24
» » » » » » » burgerlijke openbare werken .	2	2
» » » » » » » middelen domeinen	25	18
Te zamen. . .	112	169

(1) Uit overweging van de belemmering die dit voorschrift voor het wetenschappelijk verkeer kan opleveren, is de Gouverneur-Generaal op 's Konings magtiging in 1861 uitgenoodigd het in te trekken.

(2) Deze organieke tractementsverhooging is echter onlangs, behoudens verkregen regten, ingetrokken, omdat zij aanleiding gaf tot het opperen van niet ongegronde gelijke aanspraken van de zijde van andere hooggeplaatste ambtenaren.

Deze vacatures zijn ontstaan in:

	1858.	1859.
door overlijden	6	12
» eervol ontslag, ontheffing, pensionering enz.	79	123
» verlof naar Nederland, wegens ziekte, enz.	23	23
» het instellen van nieuwe ambten.	4	11
Te zamen. . .	112	169

In den loop van 1859 werden door den Koning benoemd 9 ambtenaren van de eerste en 12 van de 2de klasse, onder welke laatsten 1, wiens benoeming nog in hetzelfde jaar werd ingetrokken, en 1 die, vóór de uitvaardiging van het hiervóór bedoeld Koninklijk besluit van 2 Mei 1859, tot aflegging van examen uit Indie herwaarts was gekomen. Bovendien werd op een bijzonderen voet in de Oost-Indische dienst overgeplaatst een hoofdambtenaar, laatst president van het Hooggeregtshof van Suriname, die met verlof hier te lande was.

In Indie werd, naar aanleiding van evengemeld besluit, het radicaal der 2de klasse verleend aan 17 ambtenaren van de 3de klasse.

N. Nijverheid.

I. LANDBOUW, BOSCHWEZEN EN VEETEELT.

§ 1. *Java en Madura.*

a. Landbouw.

1°. Op gronden gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking.

De ten aanzien van dit onderwerp als bijlage lit. P bijgevoegde aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur in elk gewest van Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta, waarin thans ook voor het eerst Madura [1] is begrepen, geeft tevens een algemeen overzigt van de landbouwende bevolking en van de uitkomsten van den landbouw op de gronden gebleven ter beschikking van de bevolking.

Blijkens die aantooning was in 1859:

	zonder Madura:	met Madura: [1]
het getal dessa's en kampongs met velden voor den landbouw	33 428	33 586
» » idem zonder velden.	1 330	1 348
» » landbouwende huisgezinnen	1 382 865	1 398 818
de uitgestrektheid der ontgonnen bouwlanden die van levend water kunnen worden voorzien, in bouws van 500 vierk. Rhijnlandsche roeden	1 149 322$^1/_8$	1 152 322$^1/_8$
de uitgestrektheid der ontgonnen bouwlanden die niet van levend water kunnen worden voorzien of van den regen afhankelijk zijn . . . . [2]	1 156 391$^7/_8$	1 171 158$^5/_8$
de uitgestrektheid welke daarvan door de bevolking is beplant:		
a. voor het Gouvernement . . . . [3]	65 133$^1/_2$	65 433$^1/_2$

(1) De opgaven omtrent Madura betreffen naar het schijnt alleen de afdeeling Pamakassan, welk blijkens het vorig verslag, bladz. 5, op den voet van een regentschap op Java is ingerigt.

(2) Zie de kolom *Aanmerkingen* op den staat lit. P (noot *e*).

(3) Zie de kolom *Aanmerkingen* op den staat lit. P (noot *f*).

		zonder Madura:	met Madura:	zonder Madura:	met Madura:
b. voor eigen cultuur. .	met padie	1 650 605	1 658 238$^{3}/_{8}$	1 880 555	1 898 021$^{1}/_{4}$
	met andere gewassen . .	229 950	239 782$^{7}/_{8}$		
de uitgestrektheid geheel onbeplant gebleven (1)				382 536$^{1}/_{2}$	382 536$^{1}/_{2}$
de opbrengst der door de bevolking voor eigen cultuur beplante velden in pikols padie (rijst in den bolster) van 100 katties of 125 Amst. ponden				32 365 595	32 402 888
de opbrengst gemiddeld per bouw				19$^{60}/_{100}$	19$^{54}/_{100}$
de uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawahvelden				9 543$^{1}/_{4}$	9 543$^{1}/_{4}$
het bedrag van den onzuiveren aanslag der landrenten, de fictive (bedragende f 32 963,86) daaronder begrepen . .				f 9 588 462,56	(2) f 9 643 182,56

Eene vergelijking dezer opgaven met die in 't vorig verslag doet onder andere zien, dat de uitgestrektheid der ontgonnen bouwlanden (ongerekend Madura) in 't geheel gestegen is van 2 287 748 (3) tot 2 305 714 bouws, of 17 966 bouws meer, en de beplante uitgestrektheid daarentegen is verminderd voor het Gouvernement met 862 en voor de bevolking zelve met 2279 bouws (1), waarvan echter slechts 364 bouws padie-velden.

De padie-oogst was in de meeste gewesten minder dan in 't vorig jaar. Als redenen daarvan worden opgegeven: afwisselende ongunstige weêrsgesteldheid, de vele regens en daarop gevolgde felle droogte, hier en daar overstroomingen en op enkele plaatsen eene ziekte (sakit omo mentek). In 't geheel zijn buiten Madura verkregen 32 365 595 pikols, tegen 33 770 324 in 1858, 31 434 214 in 1857 en 32 844 135 in 1856, welk jaar op 1858 na het meest gunstige was van de toen voorafgegane. De opbrengst per bouw was van af 1856 achtereenvolgens 20$^{16}/_{100}$, 19$^{22}/_{100}$, 20$^{93}/_{100}$ en dit jaar 19$^{60}/_{100}$ pikols. De gunstigste oogsten werden verkregen in Banjoewangie, Pasoeroean, Preanger regentschappen, Bezoekie en Probolingo, namelijk gemiddeld 38$^{43}/_{000}$, 35$^{7}/_{100}$, 31$^{43}/_{100}$, 31$^{41}/_{100}$ en 28$^{87}/_{100}$ pikols per bouw; de minst gunstige op Madura, in Pekalongan, Rembang, Japara en Krawang, waar de gemiddelde opbrengst slechts was 4$^{88}/_{100}$, 5$^{2}/_{100}$, 5$^{82}/_{100}$, 6$^{20}/_{100}$ en 10 pikols per bouw.

De belangrijkste uitbreiding van de rijst-cultuur treft men aan in Japara, Soerabaija, Cheribon en Rembang, en wel 1300, 1234, 1143 en 1021 bouws; de minste in Kadoe, Pekalongan, Patjitan en Bagelen, namelijk 2$^{5}/_{8}$, 14, 24 en 180. In Krawang, Banjoewangie, Kedirie en op Madura hebben in het geheel geene sawah-ontginningen plaats gehad.

De onbeplant gebleven uitgestrektheid bouwland was het grootst in Soerabaija (4), Madioen, Banjoemas en Samarang, namelijk 32 175, 15 755, 14 918 en 14 386; het minst in Kadoe, Patjitan, Banjoewangie en Probolingo, waar respectivelijk 9, 60, 244 en 506 bouws als onbeplant worden opgegeven.

Intusschen moet van nieuws worden opgemerkt, dat deze opgaven niet de werkelijkheid aantoonen; althans vindt men in het Indisch verslag melding gemaakt van gewesten waar het Bestuur meende, dat de productie meer had bedragen dan door de inlandsche bevolking was opgegeven. Bij gemis aan naauwkeurige bekendheid met de uitgestrektheid der rijstvelden in de meeste residentien, zullen dan ook volkomen juiste cijfers ten deze bezwaarlijk te verkrijgen zijn. Voorts schijnt het dat in den regel de padie, welke voor snijloon wordt afgetrokken, niet mede wordt opgegeven.

De oogst der zoogenaamde *tweede gewassen*, waartoe bijzonderlijk de djagong (maïs) kan worden gerekend, was over het algemeen bevredigend. (5)

---

(1) Zie hieromtrent het aangeteekende bij het vorig verslag, bladz. 91.

(2) Vergelijk hoofdstuk L, IIde afdeeling, § 5*b* hiervoor. Zie ook § 3 der IVde afdeeling van hoofdstuk C.

(3) Het in 't vorig verslag hiervoor opgegeven cijfer van 2 378 357 was, ten gevolge van onjuiste opgaven omtrent Cheribon en Rembang, 90 609 bouws te hoog.

(4) De residentie Cheribon wijst ten deze het aanmerkelijkste cijfer aan, doch zal hier buiten vergelijking moeten blijven wegens de bijzondere daarvoor bestaande oorzaken, in 't vorig verslag reeds opgegeven.

(5) Onder de tweede gewassen die, in stede van tot voeding of versnapering, voor handel en nijverheid geteeld worden, behooren vooral *katoen* en *tabak*. Over de eerste wordt in de volgende paragraaph afzonderlijk gehandeld; omtrent den tabak worden opgaven medegedeeld in de paragraaph betreffende de gouvernements-tabakscultuur.

Op aanmoediging van het Bestuur was de teelt daarvan weder allerwege toegenomen. Niet minder werd van bestuurswege de rijstteelt bevorderd, onder andere ook door verstrekking, daar waar er behoefte aan bestond, van goede zaad-padie ter uitplanting, hetzij kosteloos, hetzij bij wijze van voorschot.

De onzuivere aanslag der landrente op Java en Madura (de fictive daaronder begrepen) beliep f 376 389,47 *minder* dan in 't vorig jaar. In de vier residentien Pekalongan, Soerabaija, Bagelen en Kedirie was de opbrengst alleen nagenoeg f 460 000 minder dan in 1858, doch de hooge aanslag in andere gewesten verminderde dat bedrag tot het eerstgenoemde cijfer.

De volgende cijfers geven een vijfjarig overzigt van de opgegeven uitkomsten van den eigen landbouw der inlandsche bevolking op Java, met uitzondering van de gewesten Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta.

Jaren.	Uitgestrektheid der velden, door de bevolking voor eigen cultuur beplant.	Waarvan met padie.	Opbrengst dezer velden in pikols padie.	Gemiddeld van de marktprijzen van den pikol padie in de onderscheidene gewesten. (1)	
	Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed.			Van de hoogste marktprijzen.	Van de laagste marktprijzen.
1855	1 715 830	niet opgegeven.	29 037 273	f $2,97^{5}$	f 1,95
1856	1 820 326	1 628 864	32 844 135	$3,87^{5}$	1,74
1857	1 839 273	1 611 372	31 434 214	2,39	$1,71^{5}$
1858	1 882 834	1 650 969	33 770 324	$2,67^{5}$	1,62
1859	1 880 555	1 650 605	32 365 595	2,91	1,92

Rijstpelling. Het getal pelmolens buiten die op de particuliere landerijen werd op nieuw vermeerderd. Even als in 't vorig jaar was er weder een in de Preanger regentschappen en een in Cheribon in aanbouw gekomen, waarvan de eerste nog dit jaar gereed kwam, zoodat er thans in de Preanger in het geheel 10 waren, waarvan 8 aan Europeanen en 2 aan Chinezen toebehoorden. De molen in Cheribon, waarvan de oprigting in het vorig verslag gemeld werd, was eerst in den aanvang van 1860 voltooid. In Krawang waren 25 pelmolens, die het eigendom zijn van Chinezen. In Samarang bestaat, even als in Soerabaija, slechts *één* molen, die aan een Europeaan toebehoort; doch de laatste had dit jaar niet gewerkt. De voltooijing van een in Tagal, door eene Europesche firma, in aanbouw zijnde stoompelmolen scheen om geldelijke redenen vertraging te ondervinden.

Werken in het belang van den landbouw. Over het algemeen had het onderhoud der waterwerken naar behooren plaats, terwijl de aanleg van nieuwe in sommige gewesten afhankelijk bleef van beschikbaar waterstaats-personeel (2). Het getal der dit jaar

(1) Bij vorige verslagen zijn de prijzen opgegeven in guldens van 120 duiten. Deze staat toont aan de cijfers gereduceerd tot guldens van 100 centen. Hetzelfde heeft bij de overige staten van dit verslag plaats gehad.

(2) In het belang der landbevloeijing en rivierbeteugeling in Nederlandsch Indie is in den aanvang van 1860 aan den met verlof hier te lande aanwezigen hoofdingenieur (thans directeur) der burgerlijke openbare werken H. DE BRUYN eene zending opgedragen naar Frankrijk en Noord-Italie, tot het bezoeken der valleijen van de Loire en den Po. Het na volbrengen dier opdragt ingediend rapport is in 't laatst van dat jaar op 's Konings magtiging den Gouverneur-Generaal medegedeeld, met aanbeveling om aan de daarin ontwikkelde denkbeelden naar gelang van omstandigheden en zonder overdrijving gevolg te geven. Naar aanleiding daarvan is reeds aanvankelijk in den loop van 1861 de directeur der cultures aangeschreven om, na raadpleging van de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur, te dienen van consideratien en advies nopens hetgeen zou behooren te worden verrigt om voortaan ontwouding der bergen te beletten.

nieuw ontgonnen sawah-velden wordt gezegd in het geheel te hebben bedragen 9543 bouws, zijnde 1647 meer dan in het vorig jaar.

Onder verwijzing tot de lijst der landswerken, die als bijlage van hoofdstuk L, afdeeling III, bij dit verslag is gevoegd, wordt hier, ook ten vervolge op het vermelde in vorige verslagen, nog het volgende aangeteekend.

Samarang. Het onderhanden zijnde groote waterwerk in de Toentang, waarvan reeds meermalen is melding gemaakt, werd dit jaar gedeeltelijk voltooid. Nagenoeg 17 000 bouws hadden dien ten gevolge besproeid kunnen worden. Ondanks dat werk sedert eene zware beschadiging had bekomen, zou zooveel mogelijk getracht worden om ook in het volgende jaar dezelfde velden van levend water te voorzien.

In het district Grogol kwam eene kleine waterleiding tot stand.

Soerabaija. In het belang van de rijst- en suikercultuur werden in het district Djabakotta twee kleine dammen en een duiker aangelegd, gedeeltelijk in heeredienst en gedeeltelijk op kosten van den betrokken suikerfabrikant. In twee andere districten werden kleine leidingen of kanalen gegraven tot afvoer van water van de sawah's. De bestaande waterleidingen, vooral die in de delta, worden steeds goed uitgegraven en schoon gemaakt, ten einde de in 1857 voltooide werken meer en meer aan het doel te doen beantwoorden.

Pasoeroean. In dit gewest werd in den loop van 1859 eene nieuwe waterleiding gegraven uit het Malangsche, nabij de grenzen van de afdeeling Pasoeroean, naar eene bestaande leiding, en een dam en leiding gemaakt nabij de dessa Sadan, in het regentschap Bangil, om eene plek woest liggende grond van water te voorzien.

Bagelen. De verdere doorgraving der waterleiding uit de rivier Gebang, in de afdeeling Keboemen (zie het vorig verslag, bladz. 93), kon nog niet worden voortgezet. Wegens de in 1857 veroorzaakte schade waren nadere opnemingen noodzakelijk geworden.

De door den regent van Karang-anjar op inlandsche wijze zamengestelde stuwdam in de rivier Loh-oeloe, waardoor in 't vorig jaar voor het eerst ruim 4000 bouws werden besproeid, was in de oost-moeson van 1858 op 1859 grootendeels uit elkander geslagen, met het gevolg dat de leiding geen water meer ontvangt.

Voor de onverwijlde herstelling van de sedert 25 jaar bestaande waterleiding uit de rivier Bogowonto, welke in diezelfde moeson mede zwaar geleden had, werd van gouvernementswege aan de bevolking verleend eene tegemoetkoming van f 2 700.

Madioen. Ten einde de leiding uit de Ketoegoewang-rivier, die tot dusver de aanhoorigheden van het fort van den Bosch, te Ngawie, van water voorziet, geheel voor den landbouw te kunnen benuttigen, is in 't vorig jaar een aanvang gemaakt met het graven eener leiding uit de Ketongo-rivier, welk werk dit jaar met kracht is voortgezet.

Madura. In het regentschap Pamakassan werden twee dammen en waterleidingen aangelegd, terwijl verscheidene leidingen werden verbreed en uitgediept.

Katoencultuur.

De opdragt van het toezigt over deze cultuur aan den inspecteur-honorair der cultures J. E. Teysmann, in het vorig verslag vermeld, heeft de belangstelling in dien tak van landbouw van nieuws opgewekt. Eene handleiding voor de katoenteelt, door dien ambtenaar vervaardigd, werd gedrukt, in de Maleische, Javaansche en Soendasche talen overgezet, en onder de Europesche en inlandsche hoofden op Java en de buitenbezittingen verspreid.

Het resultaat van eene inspectiereis ter zake over Java en Madura, in den loop van dit jaar volbragt, werd mede ter kennis gebragt van de ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur.

Voorts verleende de Indische Regering, op voorstel van den heer Teysmann, magtiging tot het ontbieden uit Amerika van aanzienlijke hoeveelheden der meest geschikte zaden (New-Orleans en Sea-island), ten einde daarmede de proeven met vreemde katoensoorten op ruime schaal in den geheelen Archipel te kunnen voortzetten. (1)

---

(1) Later heeft de heer Teysmann eene reis ondernomen met hetzelfde doel op de buitenbezittingen, in gezelschap van den hoogleeraar dr. W. H. de Vriese; men verwachtte daarvan veel nut.

Naar aanleiding van de verwikkelingen in de Noord-Amerikaansche Staten is de aandacht van den Gouverneur-Generaal in den aanvang van 1861 op nieuw gevestigd op het groot belang der katoencultuur.

De reden, waarom die proeven over dit jaar op de meeste plaatsen weder zonder gewenscht gevolg bleven, meende men te moeten toeschrijven deels aan minder gunstige weêrsgesteldheid voor het katoengewas, deels aan de slechte hoedanigheid van het gebezigde zaad, dat veelal in verdroogden staat werd ontvangen; terwijl op sommige plaatsen de oogst werd benadeeld door een insect, dat in korten tijd de katoenpitten verteerde. Alleen in Banjoemas, Kadoe, Madioen en Patjitan waren eenige New-Orleans- en andere katoenplantjes geslaagd. Het van vroegere uitplantingen gewonnen zaad leverde mede ongunstige uitkomsten op.

Voor de teelt van inlandsch katoen (*kapas*) tot eigen gebruik bleven de aanbevelingen des Bestuurs niet zonder vrucht, ofschoon de steeds toenemende invoer en goedkoopte der Europesche lijnwaden eene belangrijke uitbreiding dier teelt zeer in den weg staat. Volgens mededeeling van den directeur der cultures kleedt de bevolking van oostelijk Java zich thans bijna uitsluitend met Europeaansch fabricaat en wordt het weven van kleedjes daar zeer zeldzaam.

In vele gewesten bepaalt de teelt zich, buiten geringe aanplantingen op kleine stukjes grond nabij de dessa's, slechts tot enkele afdeelingen en districten. Zoo wordt bij voorkeur katoen geplant in de Preanger regentschappen in de afdeeling Tjiandjoer, in Samarang in de afdeeling Demak en Grobogan; in Japara in het district Maijong (afdeeling Japara); in Madioen in de afdeeling Ponorogo.

De op Java meest voorkomende katoensoort draagt de naam van *kapas djawa* of *pendek* (kort-dradige) en geeft reeds vruchten na verloop van vier maanden. De soort, welke voornamelijk in Demak (Samarang) gekweekt wordt, heeft, naar gezegd wordt, veel overeenkomst met het New-Orleans-katoen, zij wordt genaamd *kapas pandjang* (langdradige) of *wolanda* (Hollandsche). In die afdeeling werkt de katoencultuur sedert vele jaren op vrij uitgebreide schaal. De Indische Regering verleende, bij besluit van 12 December 1859, n°. 36, magtiging om van beide katoensoorten in genoemde afdeeling eene hoeveelheid zaad te doen opkoopen ter verspreiding in andere residentien en op de buitenbezittingen.

De opgaven, zoowel van de uitgestrektheid en opbrengst der aanplantingen, als van de prijzen van het product, zijn volgens den directeur der cultures uit den aard der zaak calculatief en loopen zeer uiteen, zoodat een en ander thans, evenmin als in het vorige verslag, met juistheid kan worden vermeld.

Klappercultuur.

Geregelde klapperaanplantingen worden, behalve in Banjoewangie en Samarang (zie lager onder n°. 3 van deze paragraaph) en op enkele particuliere landerijen, alleen aangetroffen in de residentie Preanger regentschappen, nabij Plaboean-ratoe (aan de zuidkust van de afdeeling Tjiandjoer), en in de stranddistricten van Rembang, waar echter, uit hoofde van de verwijderde ligging der aanplantingen, het onderhoud bezwarend is. Overal elders op Java wordt de klapperboom op de erven der woningen en in de nabijheid der dessa's en kampong's verspreid aangeplant.

Zooveel mogelijk werd overal van bestuurswege aangemoedigd eene geleidelijke uitbreiding van aanplant.

Blijkens de ontvangen opgaven (zie bijlage lit. Q) was het getal boomen op Java en Madura, de residentien Batavia, Soerakarta en Djokdjokarta niet medegerekend, dit jaar gestegen van 16 203 361 (1) tot 17 392 428, waarvan in 1858 9 753 196 en ditmaal 10 590 544 nog te jong waren om vruchten te dragen. In de drie voorafgegane jaren toonde de geheele aanplant, zonder Madura, achtereenvolgens een cijfer aan van 13 332 292, 13 930 293 en 14 789 580. De grootste uitbreiding was waar te nemen in de residentien Rembang, Bagelen, Tagal en Soerabaija en wel met respectivelijk 179, 165, 108 en 97 duizend boomen.

De invoer van klappernoten en olie op Java kan worden geacht over het algemeen grooter te zijn dan de uitvoer. Alleen in Bantam, de Preanger regentschappen en Pekalongan is de uitvoer meer dan de invoer. Langs de geheele noordkust van Java worden zoowel noten als olie aangevoerd van Bali en Sumanap. De Maduresche bevol-

---

(1) In het vorige verslag werd opgegeven als onder ultimo December aanwezig te zijn 16 164 921, waaronder 9 749 957 jonge nog niet vruchtdragende boomen. De thans gewijzigde cijfers zijn het gevolg der bijberekening van de nieuwe residentie Madura en van eene verbeterde opgave ten aanzien van de adsistent-residentie Buitenzorg.

king ruilt daartegen in rijst, padie en djagong. Men berekent dat in 1859 te Pekalongan is uitgevoerd voor eene waarde van ongeveer f 15 000 aan klappers en olie, waarvoor rijst en voedingsmiddelen werden ingekocht. Die berekening moet echter als zeer globaal worden aangemerkt, want, naar de verklaring van den directeur der cultures, bestaat omtrent den onderwerpelijken binnenlandschen handel weinig of geene zekerheid.

2°. Cultures ingevoerd op hoog gezag of ten gevolge van overeenkomsten, door het Gouvernement met particuliere ondernemers aangegaan.

Koffijcultuur.

De uitvoerige staten betreffende deze cultuur (zie bijlagen litt. R en S) toonen over 1859 onder andere de navolgende uitkomsten aan:

het getal huisgezinnen voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd bedroeg op geheel Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta, 455 316;

het getal vruchtdragende boomen waarvan geoogst is, in dezelfde gewesten, 212 669 492;

de hoeveelheid koffij in 't geheel (ook uit Djokdjokarta en Soerakarta) bij de pakhuizen ontvangen, met inbegrip van ruim 10 811 pikols wegens bevonden overwigten, 746 399 pikols; (1)

het getal koffijboomen, waarvan gemiddeld, buiten de Vorstenlanden, een pikol koffij werd verkregen, 294;

het gezamenlijk bedrag der inkoopsprijzen (daaronder f 387 035,86 voor de koffij uit Soerakarta en Djokdjokarta) (2) f 6 943 886,32;

de gezamenlijke kosten der koffij uit den oogst van 1859 aan het Gouvernement geleverd, f 8 495 515,21;

de gemiddelde prijs waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan komt, berekend over de geheele hoeveelheid van ontvangen koffij, tot aan de afscheeppakhuizen f 11,38.

Behalve in Soerabaija, Madioen, Kedirie, Patjitan en Tagal, was het weêr dit jaar overal elders ongunstig, zoowel voor den bloei als voor de vruchtzetting van den koffijboom. In het begin des jaars vielen zware regens, vergezeld van hevigen wind, en daarop volgde langdurige droogte. De oogst, die in beide vorige jaren (ongerekend de levering uit de Vorstenlanden, doch met bij- en aftrekking van overwigten en minderbevindingen in de pakhuizen) achtereenvolgens was 882 193 en 897 288 pikols, was dan ook dit jaar slechts 724 192 pikols en stond nagenoeg gelijk met dien van 1856, toen hij 742 102 pikols bedroeg. Ook de opbrengst in verhouding tot het aantal vruchtdragende boomen kwam overeen met 1856, namelijk 294 à 295; in 1857 was het cijfer 240 en in 1858 224.

Slechts in zes residentien, Pasoeroean, Madioen, Samarang, Kedirie, Soerabaija en Japara, werd meer geoogst dan in 1858, doch de verschillen waren niet aanzienlijk. Over het algemeen kon gezegd worden, dat de oogst in oostelijk Java gunstiger was dan in Midden- en vooral beter dan in westelijk Java.

De bijplantingen, in de verschillende gewesten in den regentijd van 1859/60 tot stand gebragt, bedroegen te zamen 19 376 860 boomen, waarvan 11 899 615 tot aanvulling en inboeting en 7 477 245 tot uitbreiding. In de residentie Preanger regentschappen, waar de koffijcultuur in geregelde tuinen ongeveer $^{2}/_{7}$ uitmaakt van den geregelden aanplant in al de gewesten van Java te zamen, met uitzondering als boven van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokdjokarta (of, de teelt van bosch- en paggerkoffij mederekenende, ongeveer $^{1}/_{5}$ van het geheel aanwezig getal boomen), was in de jaren 1846—1851 aan deze cultuur zoo groote uitbreiding gegeven, dat er bij gebrek aan geschikte (bosch-)

---

(1) De oogst van 1860 heeft in 't geheel opgeleverd 998 643 pikols.

(2) Aan de bevolking werd ook dit jaar weder 100 duiten per pikol meer betaald dan in het vorige; de normale inkoopsprijs voor die hoeveelheid was namelijk, na aftrek van landrente en transportkosten, f 10 (*Indisch Staatsblad* 1858, n°. 129), tegen f $9^{20}/_{120}$ in 1858 en f $8^{40}/_{120}$ in 1857. Voor 1860 is de prijs, behoudens de gewone uitzonderingen (*Indisch Staatsblad* n°. 13), bepaald op f 10,50 en voor 1861 (*Indisch Staatsblad* 1860, n°. 109*a*) op f 11.

gronden en bij het bezwarende van het onderhoud der bestaande, geen voldoende gelegenheid was tot het doen van nieuwe aanplantingen. Ter voorkoming van gevreesden achteruitgang werd daarom, na een naauwkeurig plaatselijk onderzoek, in het laatst van 't jaar bepaald, dat in dat gewest tot een, voor elk district voor den vervolge vast te stellen maximum, jaarlijks geregelde bijbeplantingen zullen geschieden, in verhouding tot de tuinen, welke oud worden of moeten worden afgeschreven, met dien verstande, dat daartoe ook tegalgronden zullen worden gebezigd. Bovenbedoeld onderzoek had namelijk geleid tot de overtuiging dat geen vrees voor gebrek aan gronden bestond, voor het geval slechts niet uitsluitend boschgrond voor de koffijcultuur wierd bestemd.

Ook elders werd voor de jonge aanplantingen zorgvuldige keuze van gronden aanbevolen. In de residentie Pasoeroean wordt, blijkens het Indisch verslag, bijna niet meer in geregelde tuinen aangeplant; het aanwezig getal boomen bestond voor $^1/_2$ uit pagger- en voor $^1/_2$ uit boschkoffij.

Zoowel in den aanleg van kweekbeddingen als in het onderhoud der tuinen werden verbeteringen ingevoerd, en in het algemeen dààr, waar de koffijcultuur voor de bevolking bezwaren opleverde, deze zooveel mogelijk opgeheven. Zoo zijn, ten einde levering op verre afstanden te vermijden, weder nieuwe inkooppakhuizen opengesteld, terwijl men elders uit dien hoofde tot verplaatsing van pakhuizen is overgegaan. In Madioen werden de tuinen, die de bewoners van de hoofdplaats Magettan niet dan met groote moeite konden onderhouden, aan digterbij liggende dessa's toebedeeld.

In de bereiding en sortering der koffij wordt gaandeweg verbetering gebragt. De planter, zegt de directeur der cultures in zijn verslag, is er echter op gesteld zijn product zelf te behandelen en in te leveren, zijnde hij van eene bewerking gezamenlijk en in het groot afkeerig: het gebruik van gemeenschappelijke droogloodsen wordt nog slechts in enkele gewesten aangemoedigd. In Banjoemas heeft bijna iedere planter zijne eigene droogschuur; elders wederom is ieder koffijplantend gezin in het bezit van een of meer droogbakken.

De verhouding tusschen het loon bij deze cultuur en de rijstprijzen, kan over het algemeen gunstig worden genoemd. Vooral in de residentien Pasoeroean en Probolingo verspreidt de koffijcultuur groote welvaart. In de afdeeling Malang van eerstgenoemd gewest zijn eigenaars van verscheidene duizenden boomen, die gedurende een gedeelte van 't jaar een vast getal plukkers van elders in dienst hebben. Het verkrijgen dier lieden had echter dit jaar nog al bezwaar opgeleverd, doordien de Madurezen sedert de nieuwe inrigting van bestuur op Madura niet meer zoo veel als vroeger in de naburige gewesten op Java arbeid zochten.

Tot een overzigt van de uitkomsten der koffijcultuur in de laatste vijf jaren kan strekken de volgende staat.

Jaren.	Getal vruchtdragende boomen, van welke geoogst is.	Verkregen hoeveelheid koffij zonder de bij het ledigvallen der pakhuizen bevonden overwigten. — Pikols.	Hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen. — Pikols.	Gezamelijke kosten van de koffij aan het Gouvernement geleverd.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan kwam, berekend over de geheele ontvangen hoeveelheid, tot aan de afscheeppakhuizen.	Opbrengst van de in Nederland geveilde koffij per pikol.	
						Bruto.	Netto.
1855	223 640 542	1 147 016	1 165 085	f10 391 603	f 8,89	f$37,77^2/_{10}$	f$30,15^1/_{10}$
1856	219 327 485	741 041	746 970	6 942 855	9,28	$39,92^9/_{10}$	$32,04^1/_{10}$
1857	212 063 782	895 062	900 937	8 586 017	9,53	$45,81^4/_{10}$	37,95
1858	200 726 007	896 144	908 520	9 066 892	9,98	$37,22^9/_{10}$	$29,67^7/_{10}$
1859	212 669 492	735 587	746 399	8 495 515	11,38	$45,07^1/_{10}$	$37,41^4/_{10}$

Suikercultuur.

Ook ten aanzien van deze cultuur viel in de meeste gewesten over ongunstige weêrsgesteldheid te klagen en de vermaling van het suikerriet moest, even als in 't vorige jaar, uit hoofde der zware regens, dikwijls worden gestaakt. Niettemin was de gemiddelde opbrengst over 't geheel $41^{52}/_{100}$ pikols per bouw, tegen $42^{31}/_{100}$ pikols in 't vorig jaar, $40^{61}/_{100}$ in 1857 en $36^{82}/_{100}$ in 1856, welk jaar reeds zeer bevredigend werd genoemd. Met inbegrip van Madura, waar een aanplant van 300 bouws wordt opgegeven (1), was de gemiddelde opbrengst per bouw $41^{51}/_{100}$ pikols. In Pasoeroean werd weder de hoogste opbrengst verkregen, namelijk $54^{20}/_{100}$ pikols per bouw; voor de overige gewesten was dit cijfer, in eene afdalende reeks, als volgt: Soerabaija $47^{5}/_{100}$, Probolingo $45^{5}/_{100}$, Madioen $44^{68}/_{100}$, Bezoekie $41^{34}/_{100}$, Pekalongan $37^{62}/_{100}$, Kedirie $35^{50}/_{100}$, Japara $34^{64}/_{100}$, Tagal $31^{57}/_{100}$, Madura $31^{25}/_{100}$, Rembang $29^{82}/_{100}$, Samarang 27 en Banjoemas $24^{90}/_{100}$.

De gezamenlijke opbrengst bedroeg, ongerekend Madura, 1 639 263 pikols, dat is 64 220 pikols minder dan in 't vorig jaar; slechts in twee gewesten werd meer verkregen dan in 1858, en wel in Soerabaija (alwaar de oogst nagenoeg een vierde uitmaakte van dien in alle gewesten te zamen) ruim 41 170 pikols *meer* en in Kedirie 3007 pikols *meer*. (2)

In de aantooning, die onder lit. T in de bijlagen van dit verslag wordt aangetroffen, zijn de verschillende uitkomsten dezer cultuur medegedeeld voor elk gewest afzonderlijk, en tevens gezamenlijk, met inbegrip van Madura. De gezamenlijke uitkomsten waren als volgt: getal suiker-inrigtingen 97, getal suikerriet plantende huisgezinnen 194 495, uitgestrektheid der suikerrietvelden in 1859 gesneden $39\,713^{1}/_{4}$ bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden; opbrengst gemiddeld per bouw $41^{51}/_{100}$ pikols; gezamenlijk bedrag der door de planters genoten betaling f 4 241 754,39; gemiddeld voor elk huisgezin f 21,89; gemiddeld per bouw f 106,80; hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd 830 580 pikols; kosten daarvan in het geheel f 8 291 081,52, gemiddeld per pikol f 9,98.

De *hoedanigheid* van het product was over het algemeen bevredigend; 60 à 70 per cent daarvan bestond uit standmonster n°. 16 en daarboven.

De uitgestrektheid van den aanplant, bedragende (met uitzondering van Madura) $39\,413^{1}/_{4}$ bouws of, daaronder gerekend $7^{3}/_{4}$ bouws waarvan niet gesneden werd, 39 421 bouws, was 964 bouws minder dan in 't vorige jaar, doordien voor sommige ondernemingen de aanplant werd ingekrompen in verband met de krachten der bevolking; ook door toepassing van het beginsel om, bij wijziging of verlenging van contracten, de slooten, grebben enz. onder den aanplant te begrijpen (3)

Over het algemeen is het *onderhoud* voldoende.

In Japara is met goed gevolg gebruik gemaakt van *bemesting* bij achterlijke planten.

De aanwending van *stoom* voor het drijven der molens vond weder bij meerdere fabrieken toepassing, terwijl op vele ondernemingen verbeteringen werden aangebragt in de bereidingstoestellen. (4)

De *particuliere teelt* van suikerriet leverde volgens het Indisch verslag over het algemeen weinig bevredigende resultaten op. Aan ondernemers in contract met het Gouvernement werd vergund, om het in de nabijheid hunner fabrieken particulier aangeplante suikerriet na afloop van de vermaling van het riet der gouvernements-aanplanting op de fabrieken te verwerken, met inachtneming van de deswege door het Gouvernement vastgestelde bepalingen.

Het Gouvernement deed dit jaar weder 100 000 pikols suiker te Batavia verkoopen,

---

(1) Deze onderneming, waarvoor het contract met den oogst van dit jaar ten einde liep, zou, krachtens magtiging des Bestuurs, nog één jaar op den bestaanden voet worden voortgezet. Vergelijk het vorig verslag, bladz. 112.

(2) In 1860 bedroeg de oogst, ongerekend Madura, 1 764 505 pikols, waarvan 881 942 pikols aan het Gouvernement zijn geleverd.

(3) Daarvan is men bij § 10 van de algemeene grondslagen voor de gouvernements-suikercultuur teruggekomen.

(4) Zie ook het slot van § 1 der IVde afdeeling van dit hoofdstuk. Vergelijk voor een tot de bereiding betrekkelijk verbod hoofdstuk E, afd. II, § 3.

waarvan 40 000 half September en de overige 60 000 half December. Bij de eerste veiling werd gemiddeld verkregen f $17^{15}/_{100}$ per pikol en bij de tweede f $15^{58}/_{100}$, beide berekend naar het standmonster n°. 16. In 't vorig jaar waren deze prijzen f $17^{84}/_{100}$ en f $18^{23}/_{100}$.

Tot een overzigt van de uitkomsten der gouvernements-suikercultuur in de laatste vijf jaren diene de navolgende staat.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der velden, van welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Werkelijk van de velden verkregen suiker. — Pikols.	Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van deze suiker.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt.	Hoeveelheid suiker ter beschikking van de fabrikanten gelaten. — Pikols.	Opbrengst van de in Nederland geveilde suiker per pikol.	
								Bruto.	Netto.
1855	96	40 606	1 351 645	876 788	f8 735 607	f 9,96	463 566	f19,25$^{2}/_{10}$	f13,44$^{3}/_{10}$
1856	96	40 694 $^{3}/_{4}$	1 498 489	878 567	8 701 252	9,90	623 899	23,94$^{7}/_{10}$	17,76
1857	96	40 645	1 650 806	927 434	9 276 049	10,00	723 373	29,22$^{9}/_{10}$	22,90$^{3}/_{10}$
1858	96	40 259 $^{1}/_{2}$	1 703 483	905 163	9 065 130	10,00	798 320	21,80$^{5}/_{10}$	15,92$^{2}/_{10}$
1859 [1]	96	39 413 $^{1}/_{4}$	1 639 263	830 580	8 291 081	9,98	808 683	20,10$^{4}/_{10}$	14,83$^{9}/_{10}$

Indigo-cultuur.

De uitkomsten dezer cultuur waren weder minder gunstig dan in 't vorig jaar. In de vijf gewesten Cheribon, Banjoemas, Bagelen, Kadoe en Madioen, waar zij, na de in 't vorig verslag vermelde intrekking in Pekalongan en Bezoekie, in 1859 nog van gouvernementswege bleef behouden, was de opbrengst in 't geheel slechts 575 545 Amsterdamsche ponden en per bouw gemiddeld $36^{54}/_{100}$ Amsterdamsch pond, dat is respectivelijk 177 168 en $9^{51}/_{100}$ pond minder dan in diezelfde gewesten in 1858. (2)

De bevolking genoot gemiddeld f 10,36 per huisgezin of f 0,38 minder dan in 1858. Aan het Gouvernement kwam het pond indigo te staan op f 2,24; terwijl het product in 1858, in dezelfde gewesten, gemiddeld slechts kostte f 1,92 per pond.

Blijkens de bij dit verslag gevoegde aantooning (bijlage lit. U) beliep het getal fabrieken 275; het getal indigo plantende huisgezinnen 98 862, de door de indigoplanters genoten betaling in het geheel f 1 026 093,34, gemiddeld per bouw f 65,15, de gezamenlijke kosten van den aan het Gouvernement geleverden indigo f1 293 897,93, en de uitgestrektheid der indigovelden 15 752 bouws.

In 1858 bedroeg deze aanplant eene uitgestrektheid van 16 345 bouws. Behalve aan deze vermindering van aanplant was de bovenbedoelde mindere opbrengst van 177,168 Amsterdamsche ponden over 't algemeen ook toe te schrijven aan langdurige droogte, waardoor in Bagelen het gewas na de tweede snede nagenoeg voor $^{1}/_{3}$ gedeelte uitstierf. Het nadeelig verschil aldaar beliep dan ook niet minder dan 125 954 pond. Alleen in Cheribon waren de aanplantingen niet ingekrompen, maar beliepen zij 11 bouws meer. Ook uit dien hoofde was de opbrengst daar meer dan in 1858. Dit was mede het geval in Kadoe, doch alleen in verhouding tot de aanplantingen.

De hoedanigheid van het product was over het algemeen goed; dat van Banjoemas wordt zeer geroemd; alleen omtrent den indigo uit Kadoe werden van de factorij der

(1) Ongerekend Madura, waaromtrent thans voor het eerst deze opgaven worden medegedeeld. Zie bijlage lit. T.

(2) In 1860 beliep de oogst 467 672 pond.

Nederlandsche Handelmaatschappij klagten ontvangen. Ook eenige opmerkingen van deskundigen hier te lande nopens de bereiding, sortering en afpakking van het product werden niet onbenut gelaten.

In het regentschap Malang (Pasoeroean) werd eene proef genomen door twee Europesche ondernemers om indigo te doen planten door middel van overeenkomsten met de bevolking. Op die wijze zijn 1300 pond verkregen en naar Nederland verzonden.

Omtrent de bij Indisch besluit van 29 Januarij dezes jaars, n°. 16, bevolen proef in Banjoemas met de cultuur en bereidingswijze van den indigo, zoo als die in Djokdjokarta gevolgd worden, kon bij het eind van 't jaar nog geen bepaald oordeel worden uitgebragt. (1)

De volgende staat levert een overzigt van de uitkomsten der gouvernements-indigo-cultuur in de laatste vijf jaren.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der indigo-velden. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Verkregen hoeveelheid indigo. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van den indigo.	Gemiddelde prijs waarop een pond indigo aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst van den in Nederland geveilden indigo per Amsterd. pond. Bruto.	Netto.
1855	365	18 838	448 259	f 971 209	f 2,16⁵	f 4,03 8/10	f 3,64 8/10
1856	324	17 716 (2)	732 973	1 416 622	1,93	4,76 8/10	4,32 1/10
1857	314	18 313	614 784	1 205 153	1,93	4,65 2/10	4,23 3/10
1858	300	17 552	773 811	1 493 827	1,92	4,50 6/10	4,09
1859	275	15 749 (3)	575 545	1 293 897	2,24	4,04 3/10	3,65 1/10

Theecultuur.

Voor deze cultuur wordt bijgevoegd de staat lit. V, welke voor de vijf gewesten, waar zij is ingevoerd: Buitenzorg, Krawang, Preanger regentschappen, Cheribon en Bagelen, de volgende uitkomsten aantoont: getal fabrieken 19 (in Bagelen werd eene fabriek meer opgerigt); uitgestrektheid der theetuinen 2 613 1/2 bouws; getal theeheesters 14 884 600, waarvan 14 754 600 plukbare en 130 000 jonge heesters; verkregen hoeveelheid thee 2 065 496 Amsterdamsche ponden, waarvan aan het Gouvernement geleverd 2 022 257 ponden (4); getal plukbare heesters, waarvan gemiddeld een pond thee is verkregen, ruim 7; gezamenlijke kosten f 1 427 326,03 of gemiddeld per pond f 0,70, tegen f 0.75 in 't vorig jaar. (5)

(1) Zoo als reeds is medegedeeld in § 4 der Memorie van Beantwoording betreffende het eerste wetsontwerp tot vaststelling van hoofdstuk XI der Staatsbegrooting voor 1861 (zitting 1860-1861, n°. II, 128), heeft de uitkomst niet aan de verwachting beantwoord. Bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 27 October 1860, n°. 2, is dan ook bepaald, dat de proef met het einde van 1860 zou worden gestaakt. In December van dat jaar, en ook in April daaraanvolgende, is daarop met den Gouverneur-Generaal in overleg getreden omtrent de vraag, of tot de verbetering der indigo-cultuur op Java langs andere wegen geen gelegenheid of uitzigt meer bestaat, en zoo neen, of dan niet de algeheele intrekking van de gouvernements-indigo-cultuur, zoowel in het belang der bevolking als in dat van het Gouvernement, raadzaam zal zijn. De naar aanleiding hiervan verwacht wordende voorstellen zijn nog niet ontvangen.

(2) Bovendien waren nog beplant, maar werden niet gesneden 124 1/2 bouws.

(3) Bovendien waren nog beplant, maar werden niet gesneden 3 bouws.

(4) De oogst van 1860 heeft opgeleverd 2 010 630 pond, waarvan echter 42 443 pond niet zijn aangenomen, als vallende buiten de bij de contracten vastgestelde verhouding van kleuren en soorten.

(5) Weder ongerekend de kosten van overwerking enz., door L. Weber, te Tjogrek (zie het verslag over 1851, bladz. 114), bedragende in 1859 voor 186 924 Amst. ponden, met inbegrip van eenige andere uitgaven, nader aangetoond in bijlage lit. V, f 44 298,63.

Onder deze uitkomsten zijn nog begrepen die in de adsistent-residentie Buitenzorg, waar het eenige daar bestaande contract met den laatsten Junij van dit jaar was ten einde geloopen zonder te zijn verlengd. [1]

Dien ten gevolge bedroeg de levering aldaar niet meer dan 27 200 Amsterdamsche ponden, of 23 110 minder dan in 't vorig jaar. De levering der vijf gewesten te zamen zou nogtans ten gevolge van de gunstige uitkomsten in Krawang 5 392 pond meer hebben bedragen dan in het tot dusver meest gunstige jaar 1858, indien in de Preanger regentschappen niet 43 239 ponden van de vijf contractanten waren afgekeurd, als vallende buiten de bij de contracten vastgestelde verhoudingen van kleuren en soorten. Het boven opgegeven verschil tusschen verkregen en geleverde hoeveelheid is daarvan het gevolg.

Bij voortduring wordt bij sommige ondernemingen in de Preanger regentschappen met goed gevolg bemesting aangewend met dierlijke en plantaardige stoffen, waaronder guano. Deze laatste meststof blijft voornamelijk op het etablissement Parakansalak zeer goede uitkomsten opleveren, en werd dien ten gevolge dit jaar ook beproefd in Bagelen.

Een vijfjarig overzigt van de uitkomsten der theecultuur volgt hieronder.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der theetuinen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Hoeveelheid thee (in Amst. ponden).		Gezamenlijke kosten der geleverde thee. [3]	Gemiddelde prijs waarop een pond thee aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst der in Nederland geveilde thee per Amst. pond.	
			Verkregen.	Geleverd.			Bruto.	Netto.
1855	22	2750	1 480 876	1 387 886	f 1 090 255,34	f 0.78	f 0,77 $^{7}/_{10}$	f 0,51 $^{4}/_{10}$
1856	23	2706	1 890 182	1 876 994	1 434 492,86	0,76	0,81 $^{3}/_{10}$	,54 $^{8}/_{10}$
1857	19	2672	1 735 630	1 734 985	1 349 073,21[5]	0,78	0,77 $^{3}/_{10}$	0,51 $^{6}/_{10}$
1858	18	2 582	2 060 104	2 060 104	1 555 451,86	0,75	0,73 $^{9}/_{10}$	0,49 $^{6}/_{10}$
1859	19	2613 $^{1}/_{2}$	2 065 496	2 022 257 [2]	1 427 326,03	0,70	0,96 $^{1}/_{10}$	0,70 $^{9}/_{10}$

Kaneelcultuur.

Voor elk der zes gewesten Bantam, Krawang, Banjoemas, Bagelen, Madioen en Kedirie, waar het Gouvernement kaneel doet telen, worden de uitkomsten medegedeeld in bijlage lit. W. Te zamen genomen was het getal kaneel-inrigtingen 44; het getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd, behalve in Bagelen en Kedirie, waar vrijwillig ingehuurde arbeiders (boedjangs) gebezigd worden, 11 804; de uitgestrektheid der kaneeltuinen 1 761 bouws; het getal kaneelboomen 4 028 681, waarvan 3 845 838 schilbare en de overige jonge; de opbrengst in Amsterdamsche ponden: pijpkaneel 217 569, verkoopbare afval 8 900 [4]; het getal schilbare kaneelboomen waarvan één pond kaneel werd

(1) Er bestaan thans nog 7 thee-contracten, waarvan dat in Krawang ten einde loopt met het laatst van 1861, dat in Cheribon en twee in de Preanger regentschappen met het eind van 1862, en de drie overige in deze laatste residentie achtereenvolgens met het laatst van 1863, 1864 en 1865. Na expiratie van die overeenkomsten zal de cultuur, gelijk in het vorige verslag, bladz. 100, noot 1, reeds werd opgemerkt, waar zij tot nog toe op contract gedreven werd, aan de vrije industrie worden overgelaten.

(2) Zie de 3de noot in de bijlage dezer cultuur. Het verschil tusschen oogst en levering in de vorige jaren, kan mede uit de bijlagen van de verslagen over die jaren blijken.

(3) Ongerekend de kosten bedoeld in de 2de noot en de bijlage betreffende deze cultuur.

(4) In 1860 beliep de oogst in 't geheel 218 372 pond.

verkregen gemiddeld 17; het gezamenlijk bedrag der door de planters genoten betaling f 52 723,14; de gezamenlijke kosten van de kaneel over 1859 f 127 942,46; de gemiddelde prijs waarop een pond kaneel aan het Gouvernement te staan kwam, de verkoopbare afval medegerekend, f 0,56.

De oogst, die, zoo als boven is opgegeven, aan pijpkaneel en verkoopbaren afval 226 469 Amsterdamsche ponden beliep, en waaraan die van 1856 ten bedrage van 218 656 pond het naast bijkwam, was met uitzondering der twee laatste jaren gunstiger dan sedert 1848. De opbrengst was namelijk in 't geheel in 1857 250 760 en in 1858 286 182 Amst. ponden, doch behalve dat de uitgestrektheid der kaneeltuinen dit jaar verminderd was in Bantam met 42 en in Krawang met ruim 18 bouws, viel nog in dit laatste gewest, zoomede in Banjoemas, Bagelen en Madioen, over het weêr te klagen, zoodat ook de opbrengst in verhouding tot het getal schilbare boomen minder gunstig was dan in 't vorige jaar: terwijl toen een pond pijpkaneel werd verkregen van 14 schilbare boomen, leverden thans 17 stuks die hoeveelheid op. Alleen in Banjoemas en Kedirie werd te zamen 5540 pond meer verkregen dan in 1858. In de mindere opbrengst der vier overige gewesten, ten bedrage van 65 253 pond, deelde Krawang voor niet minder dan 56 397 pond.

De hoedanigheid van het product was overal vrij goed. De verhouding van de pijpkaneel tot het gezamenlijk product was ruim 96 per cent, of 1 per cent meer dan in de beide vorige jaren. In 1854 en 1855 was die verhouding het gunstigst, namelijk 99 en 97 per cent.

In het algemeen is in de laatste jaren geene uitbreiding aan de kaneelcultuur gegeven. (1) De uitbreiding derzelve, die blijkens het vorig verslag in de afdeeling Pandeglang (Bantam), in het district Kollelet, zou plaats hebben, stond in verband met de intrekking van een gelijken aanplant in twee andere districten dier afdeeling.

Ten aanzien der kaneel-oliestokerijen, die alleen in Krawang en Bagelen bestaan, zij aangeteekend, dat bij de eerste van 4 948 ponden afval slechts verkregen is 7½ pond olie, terwijl bij die in Bagelen dit jaar niet gewerkt werd, uit hoofde geen genoegzame hoeveelheid afval voorhanden was.

De uitkomsten der cultuur in de laatste vijf jaren waren als volgt.

Jaren.	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Verkregen hoeveelheid kaneel buiten den afval. — Amsterd. ponden.	Verkoopbare afval. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van de kaneel.	Gemiddelde prijs, waarop een pond kaneel aan het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval medegerekend.	Opbrengst van de in Nederland geveilde kaneel per Amsterd. pond.	
							Bruto.	Netto.
1855	46	1899	165 462	5 258	f 122 867,79	f 0,71[5]	f 0,63 1/10	f 0,50
1856	46	1910	204 076 1/4	14 579 3/4	133 034,40	0,61	0,66 5/10	0,52 8/10
1857	46	1787	240 379	10 381	135 416,73[5]	0,53[5]	0,65 4/10	0,52 8/10
1858	43	1821	273 298 3/4	12 884	144 982,35	0,50	0,60 2/10	0,47 6/10
1859	44	1761	217 569	8 900	127 942,46	0,56	0,53 3/10	0,41 5/10

Nopalcultuur en cochenilleteelt.

Was de opbrengst in 1858 (12 321 pond) reeds bijzonder gering, de uitkomsten van dit jaar waren, zoo als de bijlage lit. X aantoont, nog ongunstiger. In Cheribon ver-

(1) Zie verder de noot op bladz. 101 van 't vorig verslag.

kreeg de ondernemer, die, behoudens aanzuivering zijner schuld aan den lande, geheel vrije beschikking over het product heeft, door uitsterving van het cochenille-insect in het begin van het jaar, slechts 500 Amsterdamsche ponden, terwijl het etablissement in Banjoewangie niet meer opleverde dan 6380 pond. Als oorzaak daarvan wordt, behalve ongunstig weêr, ook opgegeven uitputting der planten, die meerendeels 14 tot 18 jaar oud zijn. Eenige maanden rust en goede bemesting en bewerking van den grond hadden echter aan de planten nieuwe krachten gegeven. (1)

Het aantal planten bleef in beide gewesten te zamen 640 280; alleen het getal bevolkbare in Banjoewangie was, tegen eene gelijke vermeerdering der jonge planten, verminderd met 1830 stuks.

Daarentegen was in Cheribon de uitgestrektheid der aanplantingen van 57½ tot op 60 bouws gebragt.

Bij het gering aantal dwangarbeiders, dit jaar op het etablissement in Banjoewangie aanwezig (zie hoofdstuk *E* ten slotte), moest, hetgeen zeldzaam geschiedt, voor het behoorlijk onderhoud der aanplantingen van de diensten der bevolking worden gebruik gemaakt.

De ondernemer in Cheribon werkt met vrijwillige arbeiders.

De cochenille-onderneming in Japara, waarvan in het vorig verslag op bladz. 102, noot 1, is melding gemaakt, werd door eigen middelen voortgezet.

De cochenille-teelt op sommige particuliere landerijen in Buitenzorg had dit jaar, volgens opgave der eigenaren, opgeleverd 4332 Amsterdamsche ponden, tegen 2215 pond in 't vorig jaar en 20 820 pond in 1857.

De uitkomsten der gouvernements-cultuur in de laatste vijf jaren, ook daar waar zij op contract werkt, blijken uit het volgend overzigt.

Jaren.	Getal cochenille-inrigtingen.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Verkregen hoeveelheid cochenille. — Amst. ponden.	Hoeveelheid cochenille aan het Gouvernement geleverd. — Amst. ponden.	Gezamenlijke kosten der cochenille aan het Gouvernement geleverd.	Gemiddelde prijs waarop een pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst van de in Nederland geveilde cochenille per Amst. pond. Bruto.	Opbrengst van de in Nederland geveilde cochenille per Amst. pond. Netto.
1855	5	346	142 787	72 886	f 72 737,76⁵	f 0,99	f 2,19 7/10	f 1,92 8/10
1856	5	344	92 128½	(2) 46 491	(2) 77 810,02⁵	1,66⁵	2,08 2/10	1,82 7/10
1857	3	224	72 346	(2) 28 536	(2) 30 229,38	1,06	2,21 6/10	1,96 8/10
1858	2	124	12 321	11 521	29 980,10⁵	2,60	1,59 7/10	1,37 2/10
1859	2	126½	6 880	6 380	23 113,67	3,62	1,74 6/10	1,52 1/10

Tabakscultuur.

De uitkomsten dezer cultuur worden voor elk der vijf gewesten Samarang, Japara, Rembang, Soerabija en Pasoeroean, waar op hoog gezag tabak wordt geplant, aangetoond in bijlage lit. IJ. Daaruit blijkt dat het getal tabaks-ondernemingen bedroeg 13, het getal tabakplantende huisgezinnen voor die ondernemingen (ongerekend den aanplant op dagloon ten behoeve van den contractant in Samarang) 12 755; de uitgestrektheid der tabaksvelden waarvan werd geoogst 1 770¼ bouws; de opbrengst dier velden

(1) In 1860 beliep de oogst in Cheribon 3 500 en in Banjoewangie 7 596 pond.

(2) Ongerekend 500 pond door den contractant uit Japara aan het Gouvernement geleverd, waarvan de kosten niet zijn opgegeven.

21 682$^{70}/_{100}$ pikols, zijnde daaronder begrepen 55 pikols voor de *inlandsche* markt; de gemiddelde opbrengst per bouw 12$^{25}/_{100}$ pikols; de betaling door de tabakplanters genoten f 166 725,07, waaronder wegens de bovenbedoelde dagloonen f 31 379,35; gemiddeld per huisgezin buiten de dagloonen f 10,61; gemiddeld per bouw in het geheel f 94,20, en na aftrek der velden in dagloon beplant f 86,15; de hoeveelheid tabak uit den oogst van 1859 aan het Gouvernement geleverd door den contractant in Samarang, de eenige die geen vrije beschikking over het product heeft, 1 158$^{8}/_{100}$ pikols (wegens indrooging echter slechts verkregen 1 133$^{65}/_{100}$ pikols); de gezamenlijke kosten van dezen tabak f 39 766,53, zijnde per pikol f 35,07.

Even als in de laatste drie jaren waren ook over het algemeen de boven opgegeven uitkomsten gunstig te noemen. De opbrengst, die thans in 't geheel 21 682$^{70}/_{100}$ en per bouw 12$^{25}/_{100}$ pikols beliep, was in 1856 (1), 1857 en 1858 achtereenvolgens geweest 21 104$^{22}/_{100}$, 21 915$^{67}/_{100}$ en 21 819$^{37}/_{100}$ pikols, of gemiddeld per bouw 11$^{98}/_{100}$, 13$^{36}/_{100}$ en 12$^{33}/_{100}$ pikols. (2)

In die jaren genoten de planters achtereenvolgens per huisgezin (ongerekend Samarang, waar de aanplant steeds in dagloon geschiedde) f 10,43½, f 10,86½, f 12,26 en thans f 10,61. Het verlies, dat het Gouvernement leed bij dien aanplant in dagloon, wegens de hoogere betaling der loonen dan waartoe de ondernemer volgens contract verpligt is, bedroeg dit jaar f 13 083,52½.

In Pasoeroean wordt de tabak geplant als eerste gewas; elders als tweede gewas op sawah- en tegalvelden in de maanden Junij en Julij.

De bij contract bepaalde aanplantingen bedroegen voor de verschillende ondernemingen te zamen 2 141 bouws, doch daarvan werden, even als in de laatste drie jaren, slechts beplant 1 771 bouws, doordien, in verband met de krachten der bevolking, voor den contractant in Soerabaija van de 200 bouws slechts 125 (3) en voor vijf van de negen ondernemers in Rembang, in stede van 1 000, niet meer dan 705 bouws werden beplant.

In dit laatste gewest was de oogst, niettegenstaande vrij gunstig weder, ruim 2 053 pikols minder dan in 't vorig jaar; in de vier overige gewesten te zamen beliep hij daarentegen ruim 1 916 pikols meer.

De arbeid in de fabrieken geschiedt door vrijwillige werklieden, tegen een loon van gemiddeld 16½ à 20 centen daags. Meestal wordt echter op taak gewerkt, hetgeen voor de arbeiders voordeeliger is.

Voor den opbouw van schuren tot berging en drooging van den tabak, waarvan er in Rembang weder verscheidene en ook eenige in Samarang door wind beschadigd of vernield werden, waren dit jaar in het eerste gewest, zoo aan contractanten als particuliere ondernemers, 33 vergunningen verleend voor den aankap van hout. Tegen het clandestien aankappen van djati-hout werd evenwel voortdurend gewaakt. Naar het voorbeeld van den contractant in Soerabaija hadden ook twee ondernemers in Rembang al hunne schuren dit jaar van bliksemafleiders voorzien.

Particuliere teelt van tabak voor de Europesche markt wordt vooral in Rembang en Kedirie aangetroffen. Alleen ten behoeve der ondernemers in contract met het Gouvernement wordt in eerstgemeld gewest ruim twee maal zooveel particulier geplant als de uitgestrektheid der gouvernements-aanplantingen bedraagt. Voor 11 particuliere ondernemers werden bovendien 1 600 bouws met tabak beplant. De Rembangsche ondernemers fabriceren uitsluitend kooltabak. In Kedirie is de hoeveelheid door particulieren bereiden tabak dit jaar geschat op niet minder dan 14 770 pikols, waaronder echter veel Javatabak. Het aantal schuren in die residentie bedroeg 141.

Voorts vindt men geheel particuliere ondernemingen tot opkoop en bereiding van tabak in Samarang, Soerabaija, Madioen, Pasoeroean, Probolingo en Bezoekie. In de beide laatstgemelde gewesten, alsmede in Kedirie, wordt de particulire tabaksteelt nog steeds uitgebreid.

---

(1) Vergeleken bij vroeger, mogt ook de uitkomst in dat jaar als gunstig worden aangemerkt.

(2) De oogst van 1860 was slechts 17 030$^{90}/_{100}$ pikols.

(3) Ten onregte is in 't vorig verslag in stede van 125 opgegeven 75 bouws.

De 3 tabakscontractanten in Samarang, Japara en Soerabaija hebben mede particuliere aanplantingen, nevens den gouvernements-aanplant. (1)

De voornaamste uitkomsten van de gouvernements-tabakscultuur in de laatste vijf jaren blijken uit het volgende overzigt.

Jaren.	Getal tabaks-ondernemingen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.		Opbrengst. — Pikols.	Hoeveelheid tabak bereid voor de Europesche markt. — Pikols.	Genoten betaling door de tabakplantende huisgezinnen, daaronder ook begrepen de dagloonen in Samarang.
		Beplant geweest.	Waarvan geoogst werd.			
1855	13	$1702\frac{5}{8}$	$1637\frac{7}{8}$	17 345	17 345	f 157 945,49
1856	13	1771	$1760\frac{1}{2}$	21 104	21 104	$170\,973{,}83^{5}$
1857	13	1771	$1640\frac{1}{4}$	21 915	21 815	$177\,598{,}61^{5}$
1858	13	1771	$1769\frac{3}{4}$	21 819	21 739	196 553,92
1859	13	1771	$1770\frac{1}{4}$	21 682	21 627	166 725,07

Pepercultuur.

De gouvernements-pepercultuur, thans nog alleen in Bantam en Patjitan bestaande, leverde in dit laatste gewest niet meer dan $366\frac{40}{100}$ pikols op, terwijl in Bantam, waar slechts eene kleine aanplanting in de afdeeling Tjeringien is, even als in 1857, niets werd geoogst en in de jaren 1856 en 1858 respectivelijk niet meer dan 44 en 10 pikols. Behalve aan min gunstige gesteldheid van den bodem wordt die uitkomst toegeschreven aan den nog niet genoegzaam ontwikkelden staat der jonge ranken. Als oorzaak van den ongunstigen oogst in Patjitan, die in de drie voorafgegane jaren achtereenvolgens beliep 2585, 97 en 2334 pikols, wordt opgegeven ongunstig weêr, uitputting van den grond en ouderdom der ranken, ten gevolge waarvan een groot aantal uitstierven. Het getal bij de pepercultuur ingedeelde huisgezinnen, die overigens tevens bij de koffijcultuur zijn te werk gesteld, was daardoor met 1410 verminderd.

In 't vorig jaar werd de pepercultuur voor gouvernements-rekening ook nog gedreven in Kedirie, doch alleen in de districten Trengalek en Kampak. Krachtens een besluit van den Gouverneur-Generaal van Februarij dezes jaars werd de bevolking daarvan ontheven, omdat de cultuur door de groote vermindering van het product voor haar bezwarend en voor het Gouvernement van weinig waarde was geworden. Aan de bevolking werd de vrije beschikking gelaten, zoowel over de ranken als over het product. (2)

Even als in 't vorig verslag ten aanzien van Bagelen, wordt thans ook opzigtens de residentie Banjoemas melding gemaakt van den aanplant van staartpeper voor eigen rekening der bevolking. In de afdeelingen Poerbolingo, Poerwokerto en Bandjar-negara breidde zich die teelt uit, en de Chinezen besteedden hooge prijzen voor het product.

(1) Gelijk reeds bij eene aanteekening op bladz. 103 van het vorige verslag werd vermeld, is besloten, de afloopende gouvernements-contracten niet te verlengen.

(2) In het laatst van 1860 is met het oog op de onbeduidende uitkomsten den Gouverneur-Generaal in overweging gegeven, de pepercultuur ook in Bantam geheel aan de bevolking over te laten, en in Patjitan voor haar voordeeliger te maken door eene belangrijke prijsverhooging bijv. van f 5 tot op f 10 den pikol, of de cultuur ook in dat gewest voor gouvernementsrekening te staken en de koffijcultuur in evenredigheid uit te breiden. De oogst van dat jaar beliep ruim 925 pikols.

Een vijfjarig overzigt van de uitkomsten der gouvernementscultuur volgt hieronder. Vergelijk overigens bijlage lit. Z.

Jaren.	Aanwezig getal peperranken.		Geleverde hoeveelheid peper. — Pikols.	Gezamenlijke kosten der aan het Gouvernement geleverde peper.	Gemiddelde prijs waarop de pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	Opbrengst van de in Nederland geveilde peper per pikol.	
	Vrucht-dragende.	Jonge.				Bruto.	Netto.
1855	492 963	606 234	4811	f 27 846,93^{5}	f 5,79	f 31,72$^{6}/_{10}$	f 23,43
1856	416 300	556 667	2715	15 550,27^{5}	5,71^{5}	29,40$^{2}/_{10}$	21,13$^{5}/_{10}$
1857	263 177	427 660	99	595,76^{5}	5,99	29,14$^{8}/_{10}$	21,24$^{7}/_{10}$
1858	262 747	465 786	2424	13 505,39	5,49	28,92$^{7}/_{10}$	21,19$^{3}/_{10}$
1859	118 521	364 500	366	2 109,51^{5}	5,75	25,55$^{7}/_{10}$	17,85$^{7}/_{10}$

Kina-cultuur.

De vooruitzigten der kina-plantsoenen bleven steeds gunstig, niet alleen door het voortdurend oogsten van rijpe zaden van de cinchona lucumaefolia, zoodat hun getal bijna een millioen bedroeg, maar voornamelijk ook door het rijpe vruchten dragen van eene calisaya te Tjibodas (op de helling van den Gedeh), van welke kostbare kinasoort bijna 15 000 zaden verkregen werden.

Daar de ondervinding geleerd had dat verreweg het grootste gedeelte der geoogste zaden gezonde plantjes leverde, moest voor de uitplanting eener zoo groote menigte zaden en de latere overplanting in den vollen grond naar nieuwe plantsoenen worden omgezien. Het Kendenggebergte, dat zich uitstrekt tusschen den goenong (berg) Patoea en den goenong Wieringin, voorbij de plantsoenen te Pengalengan op den Malawar, scheen daartoe het geschiktst en weldra werden twee nieuwe opzienerswoningen opgerigt met de kiembeddingen, de eene op Reong-goenong tusschen den goenong Tiloe en het Kendenggebergte, en de tweede bij de Kawah-tjiwidei, terwijl in het volgende jaar nog eene derde tusschen de Kawah-tjiwidei en den goenong Patoea zou worden opgebouwd.

Buiten deze twee nieuwe plantsoenen, die Oost- en West-Kendeng genoemd werden, waren bij het eind van het jaar op de vier overige (die op den Malawar, den Gedeh en den Tangkoeban-prahoe in de Preanger regentschappen en op den Ajang in Bezoekie) aanwezig 29 163 boomen in den vollen grond, tegen 596 in 't vorig jaar. Onder die 29 163 boomen waren 800 calisaya, 28 289 lucumaefolia, 25 lanceolata, 35 lancifolia en 14 succirubra, welke cijfers in 't vorig jaar respectivelijk waren 225, 343, 19, 8 en 1.

Met inbegrip der plantsoenen Oost- en West-Kendeng bevonden zich, ongerekend de duizenden nog niet ontkiemde zaden, 70 970 jonge plantjes op de kiembeddingen, tegen 35 161 stuks in 1858. Bovendien waren er 514 levende stekken in de kweekloodsen.

Het getal kinaboomen en planten, ongerekend de stekken, beliep alzoo in 't geheel 100 133, dat is 64 376 stuks meer dan in 1858. Onder dit laatste cijfer waren 849 (meest calisaya) uit stekken en 63 527 uit zaden opgekweekt.

Zoo als reeds is aangeteekend in het verslag over 1857 (bladz. 131, noot), werd dit jaar de eerste sulphas chininae uit den bast van op Java gekweekte kinaplanten hier te lande aangebragt. Een ingesteld chemisch onderzoek kon doen verwachten, vooral met het oog op den jeugdigen staat der planten, waaruit de quinine was getrokken, dat de uitkomsten in de toekomst niet minder beloofde te zullen worden dan die van de calisaya van Bolivia. (1)

(1) Vergelijk overigens § 24 van de Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot van 1857 (zitting 1859-1860, III, n°. 11). Een in den laatsten tijd door dr. J. E. DE VRIJ bewerkstelligd onderzoek heeft naar het oordeel van het Indisch Bestuur tot de meest bevredigende resultaten geleid, zoodat men meende te kunnen aannemen, dat Java nu reeds de grondstof bezat, om in de behoefte aan dit vooral in Indie onontbeerlijk geneesmiddel in geval van nood te voorzien.

3°. Landbouw op woeste gronden door het Gouvernement verhuurd.

Blijkens het vorig verslag waren in 1858 de afloopende huurcontracten, hangende de onderhandelingen over verlenging volgens de nieuwe bepalingen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 3 Julij 1856, n°. 93 (*Indisch Staatsblad* n°. 64), voorloopig voor *één* jaar verlengd geworden op dezelfde voorwaarden voor zoover deze niet met de bedoelde bepalingen in strijd waren. [1] Intusschen werden nog in den loop van dat jaar eenige contracten volgens de nieuwe beginselen voor een tijdvak van twintig jaren verlengd, hetgeen dit jaar nog met 13 andere overeenkomsten het geval was, namelijk 10 in Samarang, 1 in Pasoeroean, 1 in Krawang en 1 in Japara.

Bovendien werd in Samarang (afdeeling Kaliewoengoe) een nieuw perceel in huur uitgegeven, ter uitgestrektheid van 85 bouws, bepaaldelijk voor den aanplant van klapperboomen. Uit dien hoofde werd het contract, in stede van voor twintig, voor veertig jaren aangegaan.

Bij de twee in het vorig verslag reeds vermelde nieuwe uitgiften in Pasoeroean, waarvoor de overeenkomsten echter eerst dit jaar werden gesloten, ging de huurtijd (20 jaren) mede eerst dit jaar in.

Bij het eind van 1859 bestonden er voor den afstand in huur van woeste gronden op Java in 't geheel 43 overeenkomsten, waarvan 25 in Samarang, 6 in Pasoeroean, 5 in Krawang, 2 in Cheribon, 2 in Pekalongan, 1 in Japara, 1 in Banjoemas en 1 in Banjoewangie. Het grootste gedeelte daarvan was aangegaan op de nieuwe voorwaarden, en nagenoeg alle loopen voor een tijdvak van twintig jaren. Twee contracten waren van veertigjarigen duur: het bovenvermelde in Samarang en dat in Banjoewangie.

In Samarang worden de verhuurde gronden bijna uitsluitend voor de koffijcultuur gebezigd. Alleen op drie perceelen teelt men respectivelijk tabak, klappers en vezelstoffen.

Over het algemeen oefent de afstand in huur van woeste gronden in deze residentie een gunstigen invloed uit op de welvaart der bevolking. Verdere uitgifte van gronden aldaar wordt echter in verband met de bestaande gelegenheid tot verwisseling der gouvernements-koffij-aanplantingen niet wenschelijk geacht.

Op de Pasoeroeansche huurlanden is de teelt van koffij wegens de nabijheid der gouvernementstuinen verboden. Op de verhuurde gronden aldaar wordt suikerriet, tabak, djagong en rijst geteeld. Een der ondernemers plant ook cacao, terwijl een ander zich voornamelijk toelegt op het fokken van paarden van groot ras.

In Krawang en Cheribon verbouwen de landhuurders nagenoeg uitsluitend suikerriet.

De in de overige gewesten bestaande huurlanden worden gebezigd voor den aanplant van verschillende gewassen. De teelt van papaver en gambier is alleen algemeen verboden.

Het in Banjoewangie uitgegeven perceel maakt de ondernemer enkel dienstbaar aan de teelt van klappers.

De werking der bestaande ondernemingen wordt door den directeur der cultures bij voortduring als vrij bevredigend aangemerkt. Bij de meeste waren goede uitkomsten verkregen. Vele huurders klaagden echter over gebrek aan werkvolk. Voornamelijk was dit in Pasoeroean het geval door verminderde overkomst van Madurezen, sedert dat eiland tot eene gedeeltelijk onder regtstreeksch bestuur staande residentie is hervormd.

In den loop van het jaar werden weder onderscheidene verzoeken om afstand in huur van gronden ingediend, op welke echter afwijzend is beschikt, omdat de gevraagde gronden in verband met art. 62 van het regeringsreglement en het Koninklijk besluit van den 3den Julij 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 64) of om andere redenen niet voor uitgifte in huur vatbaar waren. [2]

De verdere bijzonderheden, ten aanzien der op Java bestaande huur-ondernemingen te vermelden, zijn opgenomen in den volgenden staat.

---

(1) De hoofdinhoud dezer bepalingen is medegedeeld in het verslag over 1856, bladzz. 112 en 113, en in dat van 1857, bladzz. 131 en 132, is kortelijk vermeld de inhoud eener daarop gegronde overeenkomst. Nog zij hier aangeteekend dat in het vorig verslag als dagteekening van het bovenvermelde Koninklijk besluit verkeerdelijk is opgegeven 3 *October*.

(2) In het begin van het jaar 1861 is de Gouverneur-Generaal geraadpleegd omtrent de vraag, of de ondervinding niet welligt heeft geleerd, dat eene herziening van bovengenoemd Koninklijk besluit noodzakelijk is.

Gewesten.	Aantal perceelen.	Bepaalde uitgestrektheid der perceelen. — Bouws van 500 vierk. Rhijnland. roeden.	Getal bouws onder ult. Maart 1859 reeds beplant.	Getal vaste werklieden, die de huurders over 1859 in dienst hebben gehad.	Bedrag door de huurders aan het Gouvernement betaald voor de gebezigde werklieden, à f 2,50 per man.	Bedrag van den huurschat aan het Gouvernement opgebragt. In geld.	In product.	Hoeveelheid van het uit den oogst van 1859 ter beschikking van de ondernemers verbleven product.
Krawang . . .	5	3 119	*a* 963	niet opgeg.	niet opgeg.	—	*a* 963 pik. suik.	*a* 25 423 pik. suik.
Cheribon . . .	2	700	700	id.	id.	—	700 » »	*a* 10 200 » »
Pekalongan . .	2	9 280	3596	id.	id.	f 5 900,00	220 » »	12 189 » » 1 617 » koff.
Samarang . . .	23	13 648 1/5	niet opgeg.	*b* 573	*b* f 1433,33[5]	*c* 52 360,84	*d* 949 27/100 » koff.	*e* 32 863 » »
Japara.	1	205	150	niet opgeg.	niet opgeg.	1 230,00	—	103 » »
Pasoeroean . .	6	6 287 9/10	*f* 1205	id.	id.	*g* 13 801,66[5]	*h* 895 88/100 » »	*i* 8 285 » » 5 824 » suik. 13 723 » padie 802 » tabak 418 948 pakj. tab. 238 006 st. djag.
Banjoewangie.	1	2 121	niet opgeg.	id.	id.	nog niet ingegaan	—	—
Banjoemas . .	1	100	id.	12	*k* f 14,00	id.	—	1 pik. staartpeper
Totaal. .	41	35 461/10				f 73 292,50[5]	1873 pik. suik. 1845 15/100 » koff.	53 636 pik. suik. 42 868 » koff. 13 723 » padie 802 » tabak 418 948 pakj. tab. 238 006 st. djag. 1 pik. staartpeper

a. Van één perceel is dit niet opgegeven. *b.* Bij 4 ondernemingen. *c.* Voor 16 perceelen. Bij 2 andere is de huurschat mede in geld bedongen, doch de betaling daarvan gaat eerst later in. *d.* Bij 4 perceelen, zijnde van 1 perceel geen opgave ontvangen. *e.* Bij 2 ondernemingen. *f.* Bij 3 ondernemingen. *g.* Voor 2 perceelen, waarvan 1 den huurschat gedeeltelijk ook in product betaalt. Voor 3 andere was de huurschat (enkel in geld) nog niet ingegaan. *h.* Van 2 perceelen. *i.* Bij 5 perceelen. *k.* Belasting op het bedrijf.

4°. Landbouw op landen aan particulieren in eigendom afgestaan.

De volgende aantooningen omtrent de particuliere landerijen zijn ontleend aan opgaven van de hoofden van gewestelijk bestuur. De verschillen met vroegere aantooningen, die daarin ook thans weder voorkomen, worden gezegd hoofdzakelijk het gevolg te zijn van nieuwe opnamen van onderscheidene landerijen. Zoo wordt ten aanzien van Batavia gezegd, dat de meetbrieven, welke tot grondslag der opgaven dienen en veelal zeer oud zijn, bij nadere opnamen menigwerf bleken geheel onjuist te zijn.

Gewesten.	Uitgestrektheid der landen in bouws van 500 vierk. Rhijnland. roeden.	Bevolking.	Aangeslagen waarde voor de verponding.	Jaarlijksche betaling.
Bantam. . . .	100 720	33 609	f 1 150 000,00	f 8 625,00
Batavia. . . .	395 270¹/₄	378 267	12 884 596,00	96 634,46
Buitenzorg. . .	504 802	350 687	11 841 500,00	88 811,25
Krawang . . .	387 440	116 271	2 300 000,00	17 250,00
Cheribon . . .	259 777	69 665	2 070 564,25	15 529,36
Tagal	6 480	10 418	200 000,00	1 500,00
Samarang . . .	20 821¹/₁₀	23 468	1 846 125,00	13 846,14
Japara	1 669³⁸⁷/₅₀₀	14 295	100 500,00	753,75
Soerabaija . . .	7 369¹²⁵⁵/₁₅₀₀	33 399	1 878 900,00	14 091,75
Pasoeroean . .	653	2 481	150 000,00	1 125,00
	1 685 002¹⁴⁵¹/₁₅₀₀	1 032 560	f 34 422 185,25	f 258 166,71

Hiervan bezitten:

	Uitgestrektheid in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Bevolking.	Aangeslagen waarde voor de verponding.	Jaarlijksche betaling.
Europeanen	(1) 1 284 260⁹⁰/₁₅₀₀	(1) 606 246	f 19 411 564,25	f 145 587,46
Chinezen	347 152¹¹⁹¹/₁₅₀₀	317 186	11 958 798,00	89 691,08
Inlanders en vreemde, niet Chinesche, Oosterlingen .	53 590¹⁷⁰/₁₅₀₀	109 128	3 051 823,00	22 888,17
	1 685 002¹⁴⁵¹/₁₅₀₀	1 032 560	f 34 422 185,25	f 258 166,71

5°. Landbouw op verhuurde landen in Soerakarta en Djokdjokarta.

Naar aanleiding van de omstandigheid, dat in Djokdjokarta gebleken was van het onwettig bestaan van verschillende onderhandsche huurcontracten, werd bij een besluit

(1) Daaronder is begrepen het domein Blocboer.

van den Gouverneur-Generaal van April dezes jaars, ter voorkoming van schade zoo voor huurders als verhuurders, in deze onregelmatigheid *berust*; en werd aan de belanghebbenden een termijn van één jaar gelaten, binnen welken die onderhandsche in-huurnemingen alsnog naar behooren zouden kunnen worden geregistreerd. Van de 3206 in huur bezetten djonken waren er namelijk 397, die geheel onder 's hands verhuurd waren, en 646, waarvoor wel de onderhandelingen met 's Gouvernements toestemming geschied waren, doch de overeenkomsten niet ter bekrachtiging waren ingezonden. Ook voor de landhuurders in Soerakarta, van wie nu mede naauwkeurige opgaven ten deze zouden gevraagd worden, werd een gelijke termijn gesteld.

De toestand van den landbouw op de verhuurde gronden kan eenigermate blijken uit de volgende aantooning.

Gewesten.	Aantal verhuurde perceelen.	Uitgestrektheid in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Opbrengst over 1859 bij benadering. *a*)			*Aanmerkingen.*
			Koffij. — Pikols.	Suiker. — Pikols.	Indigo. — Ponden.	
Soerakarta .	49	*b*) 52 243	*d*) 43 009 $^{33}/_{100}$	*f*) 41 654 $^{44}/_{100}$	*g*) 33 492	*a.* Van 2 perceelen in Soerakarta en … 3 in Djokdjokarta is hieromtrent geenerlei … gave ontvangen. *b.* Van 3 perceelen is de uitgestrekth… niet opgegeven. *c.* Idem van 13 perceelen. *d.* Bij 39 perceelen. Van 2 derzelve w… bovendien nog verkregen: van het eene … ponden notenmuskaat en 92 ponden foelie, … van het andere 20 pikols cacao. *e.* Bij een perceel waar, behalve indi… ook tabak geteeld wordt. *f.* Bij 9 perceelen. *g.* » 14 » *h.* » 43 » Van de 6 overige wo… alleen gezegd, dat er 3 met rijst bepl… waren. Van 27 perceelen in Soerakarta wordt o… gegeven, dat zij te zamen 26 koffij-etablis… menten, 15 indigo- en 9 suikerfabrieken b… zaten, waarvan het meerendeel door wa… en een kleiner gedeelte door trekvee gedre… wordt. In Djokdjokarta tellen de 43 indigo-perceel… te zamen 61 fabrieken.
Djokdjokarta	49	c) 10 950 $^{29}/_{60}$	*e*) 10	—	*h*) 393 184	

b. Boschwezen.

In bijlage lit. A A wordt, als naar gewoonte, voor de onderscheidene gewesten van Java, met uitzondering van Bantam, Batavia, Buitenzorg, Soerakarta, Djokdjokarta, behalve eene aantooning zooveel mogelijk van de uitgestrektheid der djati- en andere houtbosschen, opgave gedaan van het getal in 1859 gekapte en geleverde (djati-) balken en dolken, en van het aantal bijgeplante jonge djatiboomen. Dit laatste beliep in 't geheel 1 568 479, waarvan 1 253 720 in geregelde plantsoenen. De bijplantingen waren het grootst in Japara, Tagal, Cheribon en Bagelen, namelijk 288 025, 213 325, 206 423 en 182 600. Het getal gekapte en geleverde (djati-) balken en dolken bedroeg in 't geheel 138 400, waarvan de meeste in Samarang, Rembang en Kedirie, namelijk 35 707, 28 194 en 20 355. Alleen omtrent Rembang wordt opgegeven, dat deze 28 194 stuks balken en dolken, ongerekend de vele nog aangekapte kleine houtwerken, eene tariefswaarde hadden van f 292 404. De onkosten daarop beliepen f 95 284. De weder voortgezette uitsleep van dood en omverliggend hout in deze residentie leverde bovendien aan de stapelplaatsen Banjar-ledok en Boeloe, Korgan en Karang-tonga, meestal aan

zoogenaamde kleine houtwerken, niet minder dan 255 176 stuks, waarvan de tariefswaarde bedroeg f 90 716, waarvoor aan de bevolking, die zulks buiten de gewone blandongdienst verrigt, werd betaald f 27 554.

De perceelsgewijze aankap op kleiner schaal in Madioen liet uit gebrek aan deskundig personeel veel te wenschen over, en leverde dit jaar weinig op, uit hoofde de bevolking gebezigd werd tot het uitslepen der in vorige jaren gekapte, maar nog niet vervoerde boomen. In verband met de invoering der heffing van landrente in geld, geschiedde de aankap en het vervoer er niet meer kosteloos, maar genoot de bevolking dezelfde betaling als bij den percentsgewijzen aankap in Rembang.

Ook in Soerabaija lieten de aankappingen, die in de nabijheid van Plosso onder Modjokerto voor de gouvernements-veilingen aldaar geschieden, te wenschen over. Ten einde in dat gewest eene verdere, meer geregelde exploitatie voor te bereiden, werd aldaar dit jaar een deskundig ambtenaar geplaatst tot het doen van nadere opnamen, en werd, waar noodig, de aankap door particulieren zooveel mogelijk beperkt.

Wegens ontoereikendheid van het boschpersoneel werden nog geene voorstellen ingediend ter exploitatie van de djati-bosschen, die gedurende 1859 in Cheribon en Rembang zijn opgenomen.

Een in Rembang ingesteld deskundig onderzoek, in hoe verre van de bosschen aldaar in het belang van den scheepsbouw partij te trekken zou zijn, leidde tot het beramen, van maatregelen om in het algemeen de boschbeambten beter bekend te doen worden met de behoeften van den scheepsbouw. Ook zou het denkbeeld in overweging worden genomen, om door de keuze van het terrein van aanplant der djati-boomen de productie van het voor den scheepsbouw zoo noodzakelijke *kromhout* te bevorderen.

De leveringen van de vier particulieren, met wie overeenkomsten voor den aankap van hout bestaan, bedroegen dit jaar: voor de twee in Samarang, die elk een vijfde van hun aankap moesten leveren, en voor de twee overige (in Soerabaija en in Kedirie), die daartoe elk voor een derde deel verpligt zijn, respectivelijk 4078, 841, 952 en 704 balken, ongerekend eenige mindere houtwerken, nog geleverd door den eerstbedoelden contractant. Alleen voor de twee ondernemers in Samarang wordt de waarde hunner levering opgegeven, zijnde respectivelijk f 36 112 en f 6 062. De contractant in Kedirie verloor vele houtwerken ten gevolge van den buitengewoon hoogen waterstand der rivieren.

Ten einde den grondslag te leggen voor eene algemeene regeling der exploitatie werd in het laatst van het jaar de Gouverneur-Generaal gemagtigd om voor den tijd van drie jaren eene commissie in dienst te stellen tot het opnemen en in kaart brengen van de op Java aanwezige djati-bosschen. Die commissie zou, buiten haren chef, bestaan uit drie Europesche en zes inlandsche landmeters, benevens het noodige minder inlandsche personeel. (1)

Hier te lande werden voorts tot ambtenaren bij het boschwezen weder benoemd (zie het verslag over 1856, bladz. 117) twee kweekelingen van de Landhuishoudkundige School te Groningen, die voor gouvernements-rekening hunne verdere opleiding hadden genoten aan de polytechnische school te Carlsruhe. Bij het eind van het jaar was met gelijke bestemming nog een kweekeling bij die school aanwezig. (2)

c. Veeteelt.

Even als in de laatste jaren was de veestapel ook thans weder over 't geheel in aantal vooruitgegaan. Hij zou namelijk, volgens de opgave der hoofden van gewestelijk bestuur, bij het eind van het jaar, op geheel Java, met uitzondering van de residentien Batavia, Soerakarta en Djokdjokarta, bestaan hebben uit 1 849 821 buffels, 701 774 runderen en 436 543 paarden, welke cijfers in 1858 respectivelijk waren 1 789 792, 679 322 en 423 384.

Eene opgave daaromtrent voor elk gewest afzonderlijk, ook voor Madura, wordt aangetroffen in bijlage lit. B B. De daarin voorkomende cijfers verdienen echter, zoo

---

(1) In den loop van 1860 is inmiddels reeds eene voorloopige verdeeling van Java in boschdistricten vastgesteld, en is bepaald, dat met het beheer en de exploitatie van elk dier districten een deskundig ambtenaar zal worden belast. Ook zijn hier te lande maatregelen genomen tot opleiding van nog vijf ambtenaren voor dit vak.

(2) In den loop van 1861 is ook deze uitgezonden.

als meermalen is gezegd, als ontleend aan de opgaven van inlandsche hoofden, weinig vertrouwen.

Ofschoon even als in 't vorig jaar weinig ziekten onder het vee heerschten, was de sterfte toch, voor zooveel de buffels en runderen betreft, iets meer dan toen, namelijk, ongerekend Madura, 47 446 buffels en 17 004 runderen, tegen 43 217 en 16 884 in 1858. In verhouding tot de voortteling is echter de sterfte in de meeste gewesten uiterst gering te noemen. De sterfte onder de paarden beliep 18 197 stuks, zijnde 877 minder dan in 't vorig jaar. In- en uitvoer van hoornvee en paarden had hoofdzakelijk plaats tusschen de verschillende gewesten onderling. Van plaatsen buiten Java had eenige invoer plaats, die echter nagenoeg uitsluitend paarden en runderen betrof. Volgens het handelsverslag beliep dezelve dit jaar aan paarden 7914 stuks van den Oosterschen Archipel en 2 van de Golf van Perzie, tot eene gezamenlijke waarde van f 502 966. De invoer van runderen geschiedde hoofdzakelijk van Madura en Bali, in het oostelijk gedeelte van Java, waar de runderen, in tegenstelling met westelijk en Midden-Java, behalve voor het vervoer, ook voor den veldarbeid gebezigd worden.

Gebrek aan voedsel en verzorging zijn de voornaamste beletselen tegen sterke vermeerdering en verbetering der rassen. Eigenlijke veeteelt, zegt de directeur der cultures in zijn verslag, bestaat dan ook op weinige plaatsen. Alleen de Madurees heeft veel zorg voor zijn vee. Door aankweeking van tot veevoeder geschikte gewassen, tracht men meer en meer in het gebrek aan gras te gemoet te komen; vooral in Rembang en Japara wordt hiervan veel werk gemaakt. Ook ontbreekt het van bestuurswege nergens aan aansporing tot betere verzorging van het vee.

De veeartsen bij 's Gouvernements burgerlijke dienst zijn gedurende dit jaar in Krawang, Samarang, Rembang en Soerabaija, waar eene ziekte onder het vee (miltvuur) zich vertoonde, nuttig werkzaam geweest, zoo door het toedienen van geneesmiddelen als door het aanbevelen van maatregelen van voorzorg. (1)

§ 2. *Buitenbezittingen.*

1°. Gouvernement van Sumatra's Westkust.

Omtrent den landbouw, het boschwezen en de veeteelt in de buitenbezittingen buiten Java en Madura wordt, onder verwijzing naar vroegere verslagen, het volgende ontleend aan de opgaven van de hoofden van gewestelijk bestuur over het jaar 1859.

Rijst. De rijstbouw in dit gouvernement geschiedt thans nagenoeg overal op sawahs (besproeibare velden); slechts hier en daar nog in enkele gedeelten van de afdeelingen Priaman, Aijer-bangies en Rau, en van de de residentie Tapanolie, waar de bevolking zich nog niet aan het zamenwonen in geregelde kampongs heeft kunnen gewennen, wordt de rijst op ladangs (drooge velden) geteeld. De aanleg van sawahs nam echter nog voortdurend toe; terwijl de teelt op drooge velden allengs verminderde. Door den rapat (grooten raad) van Mandheling (Tapanolie) was met opzigt tot het ontginnen van woeste gronden tot sawahs, in afwijking van den alouden adat, ten vorigen jare bepaald, dat die ontginning kan geschieden door elk die zulks verkiest, indien de gemeente of het hoofd, dat op de gronden aanspraak meent te hebben, dezelve niet binnen een zekeren termijn in cultuur brengt: eene bepaling die gezegd wordt gunstig te werken op de uitbreiding van de rijstcultuur.

In den regel worden de rijstvelden maar eenmaal 's jaars bebouwd. Op sommige plaatsen, inzonderheid daar waar de gronden groote vruchtbaarheid bezitten, plant men — doch slechts bij uitzondering — zoogenaamde tweede gewassen, uijen, boontjes, katjang, aardappelen, djagong, Spaansche peper enz.

Het weder was voor de rijstcultuur in het algemeen gunstig en de oogst dan ook zeer bevredigend. Hij bedroeg volgens de opgaven der inlandsche hoofden 5 405 482 pikols padie, dat is (2 pikols ongebolsterd rekenende tegen 1 pikol gebolsterd) f 2 702 741 pikols rijst. In 't vorig jaar zou dit laatste cijfer geweest zijn 2 668 807 en in de vijf voorafgegane jaren achtereenvolgens 2 271 305, 2 633 913, 2 553 438, 2 440 000 en 2 174 396. (2)

(1) Zie voor de in 1860 bevolen proefneming met de opleiding van inlanders voor de veeartsenijkunde de 2de noot op bladz. 111 van het vorig verslag.

(2) In het verslag over 1857 is ten onregte voor dit cijfer opgegeven 2 339 000.

De prijzen der rijst verschilden weing met die in 't vorige jaar: zij waren per pikol te Padang f 2,50 à f 3, te Priaman f 3,50 à f 4, te Aijer-bangies f 2,50 à f 5, in de Padangsche bovenlanden f 2,50 à f 7,50 en in Tapanolie f 3, à f 5,50. De uitvoer over zee van Padang en Priaman was weder iets meer, namelijk 84 748 pikols, tegen 82,035 in 1858.

Klapperteelt. Deze cultuur is over het geheel bij de bevolking gewild en wordt jaarlijks uitgebreid. De aanplantingen zijn overal verspreid, zoodat derzelver uitgestrektheid en het getal aanwezige boomen zelfs niet bij benadering kunnen worden opgegeven.

In de afdeelingen Padang, Aijer-bangies, voornamelijk op de Batoe-eilanden, en in Priaman wordt van de klapperteelt het meeste werk gemaakt, en vinden velen daarin uitsluitend een middel van bestaan. De handel in olie en noten was weder belangrijk, terwijl het toenemend gebruik van olie (zie het verslag over 1856, bladz. 119) de prijzen bij voortduring deed stijgen: de Bataviasche kan olie, die van 12 — 16 noten kan verkregen worden, gold gemiddeld f 0,75; de 100 noten f 3, tot f 5. De opbrengst van een boom in goeden staat berekent men gemiddeld op 150 noten 'sjaars.

Koffij. De meest geschikte gronden voor de koffijcultuur in dit gouvernement worden aangetroffen in de residentie Padangsche bovenlanden, ofschoon ook in de residentien Padang en Tapanolie in meerdere of mindere mate zeer geschikte gronden daartoe aanwezig zijn. Het onderhoud en de uitbreiding der aanplantingen, 't geen naar verkiezing van de bevolking gemeenschappelijk of individueel geschiedt, hoewel in het algemeen vrij voldoende, liet echter op vele plaatsen, uit hoofde van gebrek aan toezigthoudend personeel, te wenschen over. De hoogere betaling die de bevolking ook weder dit jaar voor het product ontving (1), en de oprigting van meerdere inkooppakhuizen, ten einde haar de levering te vergemakkelijken, mogen nogtans geacht worden op een en ander gunstig te zullen werken.

Het weder was, met uitzondering van de vele regens, die in de eerste maanden van het jaar vooral in de Padangsche bovenlanden nog al eenige schade veroorzaakten, over het geheel gunstig te noemen. Veel had de koffij echter vooral in de afdeeling Limapoeloe (Padangsche bovenlanden) te lijden van de veldmuizen en van zekeren worm, die aan het hart der takken van den heester knaagt en die takken doet sterven. De oogst was niettemin, met uitzondering van het zeer voordeelige jaar 1857, weder gunstiger dan in vorige jaren, namelijk 140 648 pikols, tegen 129 121 in 1858. De hoedanigheid is goed en mag volgens den gouverneur gezegd worden in de laatste jaren bestendig te zijn vooruitgegaan. Intusschen zorgt het bestuur voortdurend zooveel mogelijk voor verbetering.

In de gouvernements-veilingen te Padang werden dit jaar telke drie maanden verkocht 30 000 pikols, achtereenvolgens tegen een prijs van gemiddeld f 32,71^{5}, f 29,01, f 34,04 en f 33,92. De algemeene middenprijs was alzoo dit jaar van de 120 000 pikols f 32,42, in 1858 van de 170 000 pikols slechts f 26,61^{5} (2).

Kassia. De handel in deze wilde, doch vrij gezochte kaneelsoort begon weder eenigzins te herleven, als een gevolg van het in acht nemen der wenken door het bestuur gegeven in het belang eener betere bereiding en verzorging van het product, en het nalaten van vroegere bedriegelijke praktijken, met name de vermenging der kassia met vreemde, uiterlijk gelijksoortige schorsen. De uitvoer, die in de jaren 1853—1857 gedaald was van 6470 tot 457 pikols, doch in 1858 weder 1636 pikols bedroeg, was nogtans dit jaar slechts 818 pikols.

Notenmuscaat. Deze cultuur wordt in sommige streken, vooral in de Padangsche bovenlanden, meer en meer gewild, zoodat hier en daar door het bestuur moet worden gewaakt, dat zulks niet strekt ten nadeele der koffij-aanplantingen. De uitvoer te Padang, die in de drie laatste jaren gestegen was aan noten van 178 tot 463 pikols en aan foelie van 67 tot 126 pikols, beliep dit jaar respectivelijk 552 en 130 pikols.

---

(1) Namelijk f 10 per pikol, in stede van f $8^{40}/_{120}$ in 1857, en f $9^{20}/_{120}$ in 1858. Ook voor 1860 is de prijs verhoogd, en wel tot f 10,50. Voor 1861 is hij bepaald op f 11.

(2) In 1860 van de 151 000 pikols f 34,55.

Bosschen. Een groot gedeelte van Sumatra is nog bedekt met oorspronkelijke wouden, die eene groote verscheidenheid deugzame houtsoorten bevatten. De aankappingen geschieden naar mate van de behoefte en zijn onder den inlander, voor zooveel de bosschen van zijn dorp of district betreft, geheel vrij. De aankap en levering van houtwerken ten dienste van het Gouvernement heeft op vele plaatsen vrijwillig plaats. Ingeval daartoe van verpligte dienst moet worden gebruik gemaakt, geschiedt het immer tegen billijke belooning. Op sommige plaatsen, waar het individueel beloonen in evenredigheid tot den arbeid moeijelijk of schier ondoenlijk is, worden de gelden aangewend tot het bezoldigen van onderwijzers en tot andere einden ten algemeenen nutte, waarvoor anders maandelijksche heffingen plaats hebben. Zulks, zegt de gouverneur, is evenwel eene huishoudelijke zaak, die geheel van de bevolking zelve uitgaat en in haar belang geacht wordt.

2°. Benkoelen.

Rijst. De poging, om den aanleg van sawahs te bevorderen door de bevolking daarin te doen onderrigten door Maleijers uit de Padangsche bovenlanden, droeg goede vruchten. Vooral in de afdeelingen Manna, Kroë en Mokko-mokko hadden reeds vele sawah-ontginningen plaats gehad. Het voorstel was dan ook gedaan om de som van f 2000 's jaars, welke voor dat onderrigt gedurende de jaren 1858 en 1859 was beschikbaar gesteld, mede voor de twee volgende jaren toe te staan. Ook de landbouwgereedschappen werden gaandeweg verbeterd.

De opbrengst dezer cultuur voorziet echter op verre na nog niet in de behoefte. Het bestuur was daarom ook ten opzigte van de ladangs (onbesproeibare velden) met de inlandsche hoofden overeengekomen, om die velden te meten, ten einde op die wijze zooveel doenlijk voor eene voldoende uitplanting te kunnen zorgen.

De oogst was dit jaar gunstig: hij werd geschat op 254 376 pikols rijst, tegen 229 085 pikols in 't vorig jaar en 209 900 in 1857. De invoer uit Padang, Priaman en Painan beliep meer dan in 't vorig jaar, namelijk 16 172 pikols, tegen 12 684½ in 1858. De prijzen waren in de verschillende districten gemiddeld tusschen de f 3,40 en f 7 den pikol.

Peper. Bij deze cultuur werd door de voortdurende zorg des bestuurs eenige meerdere ontwikkeling bespeurd. De oogst bedroeg echter slechts 2108$^{85}/_{100}$ pikols; in de vier voorafgegane jaren was hij achtereenvolgens 2406, 2969, 1485 en 3373 pikols.

De gouvernements-veilingen ter hoofdplaats bestonden dit jaar uit 700 pikols witte en 1880 pikols zwarte peper, die gezamenlijk opbragten f 55 187,50.

Koffij. In de afdeeling Kroë en het regentschap Soengij-itam (afdeeling Ommelanden), zoomede in de overige afdeelingen, werd de meest mogelijke uitbreiding gegeven aan de koffijcultuur bij wijze van paggers (heggen).

Notenmuscaat. Hoewel de teelt hiervan steeds achteruitgaat, vermoedelijk ook door voortdurende daling der prijzen, was toch de uitvoer iets meer dan in het vorige jaar, hebbende bedragen aan noten 380$^{42}/_{100}$ en aan foelie 61$^{36}/_{100}$ pikols; in 1858 werden uitgevoerd respectivelijk 302 en 84$^{56}/_{100}$ pikols.

3°. Lampongsche districten.

Rijst. Het aanleggen van sawahs nam aanmerkelijk toe, terwijl ook de aanplantingen op ladangs (velden die niet met levend water besproeid kunnen worden, maar van den regen afhankelijk zijn) en njapahs (lage gronden aan de oevers van rivieren) op grooter schaal dan vroeger plaats hadden. Belangrijk was de invoer van landbouwgereedschappen.

Er wordt echter nog niet genoeg voor de behoefte aangeplant, daar een groot gedeelte der bevolking zich liever bezig houdt met de inzameling van gom-elastiek en andere boschproducten.

De oogst was gunstig, maar minder dan in 't vorig jaar; de invoer (van Java) beliep dan ook 10 217 pikols rijst, tegen 5317 in 't vorig jaar. Uitgevoerd werden niet meer dan 240 pikols, tegen 718 in 1858. De prijzen waren dien ten gevolge ook hooger; als: in de bovendistricten voor de rijst f 2 tot f 6, en voor de padie (ongebolsterde rijst) f 1 tot f 3 den pikol; in de benedendistricten het dubbele.

Peper. Deze cultuur wordt in dit gewest alleen in het zuidelijk gedeelte aangetroffen. Door eene bijplanting van 392 132 ranken (dat is nagenoeg nog eens zooveel als in 't vorig jaar) waren er op ultimo Maart 1860 in 't geheel aanwezig 1 256 303.

De oogst bedroeg ten gevolge van min gunstig weêr slechts 3332 pikols, tegen 6481 in 't vorig jaar. In de jaren 1849—1857 was hij achtereenvolgens gedaald van 12 726 tot 3828 pikols.

Koffij. In $^{1858}/_{59}$ werd het aantal koffijboomen geraamd op 1 379 321, waarvan 215 231 vruchtdragende, en thans, door eene bijplanting van 540 932 boomen, op 1 920 253, waarvan 236 382 vruchtdragende. Deze vroeger verwaarloosde cultuur, waarvoor ongeveer de helft der gronden geschikt is, was dus vooruitgaande. Niettemin oogstte men ditmaal slechts 420 pikols, terwijl in de vier voorafgegane jaren achtereenvolgens werden verkregen 544, 1865, 1488 en 3003 pikols.

Katoen. Ook dit jaar was het weder van nadeeligen invloed op de vroeger vermelde proefaanplantingen van *vreemde katoenzaden.* Nogtans kwamen de inmiddels ontvangen Palembangsche en Javasche zaden goed op, waardoor dan ook de oogst in 't geheel niet minder was dan in 't vorig jaar. De uitvoer bedroeg 1958 pikols en in de drie voorafgegane jaren achtereenvolgens 1960, 1930 en 2045 pikols. In verband met de mislukking van den katoenoogst in de residentie Bantam waren de prijzen zeer hoog, namelijk f 12 à f 13 den pikol, tegen f 7 à f 8 in 't vorig jaar. De cultuur is bij de bevolking gewild, en de gronden in dit gewest zijn over het algemeen daartoe zeer geschikt. De qualiteit van het product wordt gezegd goed te zijn, en is zeer gezocht voor de inlandsche markt.

Gom-elastiek, hars, rotting. De uitvoer van deze hier zoo belangrijke handelsartikelen werd in 1858 geschat op eene waarde van f 378 445 en dit jaar op niet minder dan f 635 000, namelijk 6026 pikols gom-elastiek, ter waarde van f 360 000, 10 806 pikols hars, waarvan de waarde geschat werd op f 160 000, en 10 580 bossen bindrotting en 1 050 200 stuks handrotting, die gesteld werden op f 15 000 en f 100 000.

Bosschen. De talrijke bosschen der Lampongsche districten leveren, behalve de genoemde voortbrengselen, ook vele goede houtsoorten op, die zoowel voor huis- als scheepsbouw geschikt zijn en waarvan ook eenige uitvoer plaats heeft naar Java. Deze bestond dit jaar uit 16 570, in 't vorige jaar uit 53 700 en in 1857 uit 15 118 planken, waarvan de waarde werd gesteld op f 12 de 100 stuks.

4°. Palembang.

Rijst. Ofschoon slechts in sommige bergstreken eenige sawahs zijn aangelegd, wordt toch de rijst niet uitsluitend op boschgronden geteeld, maar hier en daar, echter alleen in de drooge of oostmoeson, ook op lebak- of moerasgronden, die, behalve dat zij uit hunnen aard steeds vochtig blijven, nog bovendien tijdens de westmoeson door het zwellen der rivieren van water worden voorzien, en alzoo, zonder kunstmatig te zijn aangelegd, toch als sawahs zijn te beschouwen.

De oogst was over het algemeen zeer gunstig; doch de daaromtrent ontvangen cijfers zijn te onvolledig om hier te worden medegedeeld. De afvoer uit de binnenlanden naar de hoofdplaats bedroeg 82 959 pikols rijst en 49 144 pikols padie (rijst in den bolster), tegen 75 062 en 48 886 pikols in 't vorig jaar, toen de oogst mede gunstig was te noemen. De uitvoer beliep 5 237, de invoer 5 814 pikols rijst, welke cijfers in 1858 waren 5 454 en 11 600.

De prijs der rijst bleef zeer matig en was ter hoofdplaats hoogstens f 6,50 per pikol.

Katoen. De oogst van 1859 wordt niet ongunstig genoemd en zou, volgens de ontvangen opgaven, hebben bedragen 29 148 pikols, tegen 17 850 in 't vorig jaar en 10 066 in 1857 (1)

De resident zegt ten aanzien der uitheemsche aanplantingen het volgende: » De uitslag der proeven met de vreemde katoensoorten genomen heeft ten volle bewezen, dat de

(1) Over de veel hoogere cijfers, die omtrent de jaren 1855 en 1856 zijn vermeld in het verslag over het laatstgenoemde jaar, bladz. 121, en die, even als de bovenstaande, waren overgenomen uit het cultuurverslag van den resident, is inlichting gevraagd.

New-Orleans-soorten het best in deze residentie willen groeijen, het meest voortbrengen en beter dan andere vreemde soorten tegen het min of meer vochtig klimaat in het Palembangsche bestand zijn. In enkele streken is de bevolking reeds in het bezit van kleedingstukken uit vreemde katoensoorten vervaardigd, hetgeen ten bewijze kan strekken, dat zij niet geheel afkeerig is van het planten van uitheemsche katoen en ook de voorliefde van den inlander, om te planten wat zijne voorouders geplant hebben, langzamerhand zal worden overwonnen." Intusschen stonden de buitengewoon hooge prijzen, die in den laatsten tijd voor de gewone inheemsche soort besteed werden (op de plaats van productie soms f 10 en meer per pikol), de uitbreiding der teelt van vreemde katoen zeer in den weg.

De uitvoer bedroeg aan gezuiverde katoen 131 en aan ongezuiverde 25 745 pikols.

Andere tweede gewassen. Op sommige plaatsen, waar de katoen minder goed tieren wil, wordt na den padie-oogst widjen geplant. De olie, die daaruit getrokken wordt, is zeer gewild en dient hoofdzakelijk tot huisselijk gebruik. Ook de aardvruchten, zoo als katjang, obies, laboes enz., leveren aan de bevolking vooral in de nabijheid der hoofdplaats aanzienlijke voordeelen op. De katjangolie die hier bereid wordt is echter niet toereikend voor de behoefte, evenmin als ter hoofdplaats de aanvoer van *klappers* uit de boven-divisien, zoodat nog jaarlijks eene vrij groote hoeveelheid olie van elders wordt ingevoerd.

In de Ranau (Kommering-oeloe) vindt de bevolking nagenoeg haar eenig middel van bestaan in de teelt van *tabak*, die zeer gezocht is. Ook de Moesie-oeloe, Moesie-ilier, Kikim, Rawas en het grensdistrict Makakau leveren tabak op. Deze is evenwel van mindere hoedanigheid en wordt zelden verkocht voor een hoogeren prijs dan f 15 of f 20 den pikol.

In het geheel werden uit de binnenlanden ter hoofdplaats aangebragt 1446 pikols, tegen 1500 in 't vorig jaar.

Gom-elastiek enz. Behalve deugdzaam *timmerhout*, waarvan de beste soorten echter alleen nog op afgelegen plaatsen worden aangetroffen, leveren de uitgestrekte bosschen in dit gewest ook andere voortbrengselen, die even als in de Lampongsche districten belangrijke handelsartikelen uitmaken. Zoo werden dit jaar weder ter hoofdplaats aangebragt 803 pikols gom-elastiek, 439 getahpertja, 2380 benzoïn, 2918 pikols witte en 5179 manden zwarte dammer (hars), 6 pikols drakenbloed (eene gomsoort), 55 278 bossen rotting en 26 pikols was.

Veeteelt. De veestapel is hier, vooral wat paarden en runderen betreft, weinig talrijk. Wel bestaat in vele streken, gelijk in het vorig verslag reeds werd aangeteekend, goede gelegenheid om vee te fokken; doch de bevolking wordt daarvan teruggehouden hoofdzakelijk uit vrees van vernieling door de vele tijgers en andere wilde dieren, die zich in de bovenlanden ophouden, en ook wegens de overstroomingen, waaraan de benedenlanden in den regentijd blootstaan. Volgens opgave zouden bij het eind van 't jaar aanwezig zijn geweest 7723 karbouwen, 12 518 geiten, 208 runderen en 26 paarden. Van de afdeeling Tebing-tingie was geen opgave ontvangen; doch het getal karbouwen aldaar werd op 3000 geschat. (1)

5°. Banka.

Zoo als meermalen is gezegd, bezit de bodem hier, met geringe uitzondering, weinig geschiktheid voor de *rijst*-teelt. Deze blijft dan ook van niet noemenswaardige beteekenis, zoodat jaarlijks groote aanvoeren noodig zijn. De oogst was bovendien ditmaal niet gunstig. Voor de teelt van *katoen* schijnt de grond mede niet geschikt. De proeven met vreemde zaden waren weder mislukt, en er bestond weinig hoop, dat zij ooit naar wensch zouden slagen.

In de nabijheid der kampongs en op de erven der woningen worden kapokboomen aangetroffen, doch niet opzettelijk aangekweekt.

---

(1) Behalve deze afdeeling was onder de opgave in het verslag over 1857, bladz. 140, mede niet begrepen de Rawa-divisie, waar de veestapel thans gezegd wordt te bestaan uit 2517 karbouwen, 970 geiten en 26 runderen.

Alleen de *klapper*-teelt, waarvoor de bodem wel geschikt te achten is, wordt langzamerhand uitgebreid. De aanplant geschiedt echter niet op groote schaal, noch in geregelde tuinen.

Op vele plaatsen groeit ook pagger-*koffij* vrij welig en werpt zij vele vruchten af. De opbrengst strekt echter alleen ter voorziening in eigen behoefte. » Naar eenige boomen," zegt voorts het verslag, » die hier gevonden worden, te oordeelen, die zeer voordeelig staan en vele vruchten geven, mag verondersteld worden, dat de *cacao* met voordeel hier zou kunnen worden geteeld."

Aan *hout* is Banka zeer rijk. Jaarlijks wordt eene groote hoeveelheid verbruikt als houtskolen voor het smelten der *tin*-erts, zonder dat nieuwe aanplantingen behoeven te geschieden. Ook bevatten de bosschen onderscheidene *gom*-soorten, die echter niet worden ingezameld. Daarentegen maakt de inzameling van *honig* en *was* van ouds een niet onbelangrijken tak van nijverheid uit. Cijfers daaromtrent worden ditmaal niet medegedeeld, doch in het vorig jaar werd de uitvoerwaarde dier artikelen geschat op f 10 500.

6°. Billiton.

Ook op dit eiland en de omliggende kleinere is de landbouw onbeduidend.

De *rijst*-teelt, die bij gunstige jaren nog niet voor de helft in de behoefte der bevolking voorziet, mislukte dit jaar geheel. Er werd zelfs bijna niet geplant, daar gedurige regens het schoonbranden der bosschen verhinderden. Ook van de *aardvruchten*, het eenige wat behalve rijst nog al wordt geteeld, kwam door verrotting weinig te regt. Op Klamambang, een der omliggende eilanden, dat, even als Mendanau, eene gunstige uitzondering maakt op de weinige vruchtbaarheid der overige, hadden zich in de laatste jaren eenige huisgezinnen gevestigd en een uitgestrekten *klapper*-tuin aangelegd, die gunstige uitkomsten scheen te beloven. Overigens worden alleen eenige klapperboomen aangetroffen op en nabij de hoofdplaats, doch deze geven weinig vruchten. Het eiland bevat voorts uitgestrekte *bosschen* met bruikbaar timmerhout. Ook vindt men er vele dammarboomen en nipa en rottang, de laatste vooral op moerassige gronden.

7°. Riouw.

Het aantal tuinen waar *gambier* en *peper* geteeld wordt (de twee voornaamste landbouwartikelen in dit gewest) daalde dit jaar tot het cijfer van 1857, namelijk van 930 tot 887, waarvan 438 op het eiland Bintang, 234 op Battam, 106 op Rempang, 66 op Gallang en de overige 43 op de eilanden Gin, Klong en Sengarang, welke te zamen hebben afgeworpen 95 234 pikols gambier en 18 111 pikols peper.

De uitvoer bedroeg, volgens gedane aangifte bij het havenkantoor te Riouw, $92\,417^{40}/_{100}$ pikols gambier en $25\,708^{85}/_{100}$ pikols peper. Men vermoedde echter, dat de productie veel grooter is geweest dan door de planters is opgegeven, ter ontduiking, volgens den resident, van een deel der verpligtingen, waaronder zij zich tegenover de geldschieters op hunne plantages hebben gesteld, hetzij om deze hun geheel product tegen een vooraf bepaalden prijs te leveren, dan wel te consigneren.

De gemiddelde prijzen waren:

gambier 1ste soort,	per pikol	. . . . .	f 7,92
» 2de »	» »	. . . . .	7,39
peper (witte)	» »	. . . . .	31,15
» (zwarte)	» »	. . . . .	17,32

De proeven, die zoowel in het Rijk van Siak als in dat van Linga en Riouw in het belang der *katoen*-cultuur werden genomen en aanvankelijk wel beloofden te slagen, waren ten laatste geheel mislukt. De plantjes stierven uit en zaden waren niet meer voorradig.

8°. Wester-afdeeling van Borneo.

Meer dan op den *rijst*-bouw begint de bevolking zich hier op de *klapper*-teelt toe te leggen. Wel houdt de bevolking zich over het algemeen met den aanplant van rijst bezig en is de grond daartoe allezins geschikt; doch bij eene slechte bewerking der velden verbouwt zij niet meer dan voor plaatselijke behoefte noodig is. De klapperteelt

onderging op vele plaatsen, zoo als te Pamangkat (Sambas) en te Montrado en Singkawang (Montrado) eene gestadige uitbreiding; ter laatstgenoemde plaats alleen werden 8400 klapperboomen in geregelde tuinen aangeplant. De grond aldaar, vooral in de nabijheid der zee, wordt uitnemend geschikt geacht voor deze cultuur. De aanplant in het district Pamangkat, nog niet lang geleden ondernomen, telde reeds bij schatting 8000 boomen, waarvan 2000 vruchtdragende. De voor rekening van den Sultan-moeda van Sambas aangelegde klappertuin had dit jaar veel te lijden door eenige wegspoeling van het zeestrand waarlangs de boomen zijn geplant. Op andere plaatsen buiten de vlakte van Pamangkat werden de aanplantingen beschadigd door wilde zwijnen. In Montrado, waar buiten de opgenoemde districten slechts enkele klapperboomen worden aangetroffen in de nabijheid der kampongs, had een Chinees op groote schaal een aanplant ondernomen, die reeds uit 3000 boomen bestond.

Met den aanplant van *katoen* werden in verschillende afdeelingen proeven genomen, die veelal ten gevolge van overstrooming mislukten. Alleen te Sambas en te Soekadana kwamen de plantjes van het Orleans- en Palembangsche katoen genoegzaam op om daarvan zaden te winnen, welker uitplanting mede naar wensch scheen te zullen slagen. In eerstgenoemde afdeeling waren de uitplantingen geschied, zoowel in de omstreken der hoofdplaats als in de onderafdeelingen Seminis en Pamangkat.

Voor de *koffij*-cultuur bestaat bij de bevolking, in weerwil van voortdurende aanmoediging, nog weinig bepaalde neiging. Wel was men, blijkens het vorig verslag, naar het voorbeeld van den pangaran Bandahara te Sambas, hier en daar begonnen den aanplant te beproeven, doch over het algemeen werd er verder zoo weinig zorg voor gedragen, dat de boomen voor het meerendeel kwijnende zijn. Vooral was dit het geval in de afdeeling Mampawa, waar anders de bovenlanden uitmuntende gronden voor de koffij-cultuur aanbieden, zoo zelfs dat van de aldaar in 1857 aangelegde doch zeer verwaarloosde tuinen nog vruchten worden verkregen.

In Sambas worden eenige koffij-aanplantingen aangetroffen in de nabijheid der hoofdplaats, zoomede te Seminis en te Pamangkat. Het alluviale terrein biedt echter in deze streken voor de koffij-cultuur weinig geschikte gronden aan. Te Soekadana was een kleine tuin aangelegd, die gunstig stond en reeds vruchten afwierp.

Voor de *suiker*-cultuur eigenen zich bijzonder de gronden te Pontianak en Sambas. De door de Chinezen in de omstreken aldaar aangelegde tuinen stonden uitmuntend.

De *veestapel* is van weinig beteekenis, ook in verband met den betrekkelijk lagen trap van landbouw en de bestaande gelegenheid tot het gemakkelijker vervoer te water dan met trekbeesten. Het Gouvernement bezit in de verschillende afdeelingen eenige runderen, wier aantal dit jaar vermeerderde van 158 tot 188 stuks. Ook bij de bevolking, of liever bij de Vorsten, omdat deze de voornaamste bezitters er van zijn, treft men runderen, buffels, schapen en geiten aan.

9°. Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

De opstand in dit gewest bragt een gevoeligen slag toe aan den toch reeds zeer achterlijken landbouw, die zich hoofdzakelijk bepaalt tot de teelt van *rijst* en *aardvruchten*, en waarop de bevolking zich zelfs onder gewone omstandigheden nog weinig toelegt, daar zij over het algemeen liever haar bestaan zoekt in het inzamelen van rotting en andere boschproducten, in handel en scheepvaart en in het opsporen van goud en edelgesteenten.

De *rijst*-oogst was, niettegenstaande ongunstig weder, voldoende voor de behoefte. De prijzen voor de gebolsterde rijst waren zoowel te Bandjermasin als in de Zuider-afdeeling f 5 den pikol; in 't vorig jaar beliepen zij ter eerstgenoemde plaats f 4 à f $4\frac{1}{2}$ en in de Zuider-afdeeling f 8.

De in het Martapoerasche beproefde *katoen*-cultuur was door de onlusten geheel in duigen gevallen.

De *veeteelt*, hiermede van weinig belang, was niet achteruitgaande.

10°. Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

Rijst. Blijkens vorige verslagen worden hier alleen sawahs aangetroffen in de afdeelingen Bonthain en Boelekomba en Noorderdistricten. In de afdeeling Zuiderdistricten

was met dat doel reeds in 1854 een aanvang gemaakt met het graven eener waterleiding, doch dit werk had wegens verschillende tegenspoeden nog niet tot voltooijing kunnen worden gebragt.

Het weder was dit jaar zeer gunstig, doch de opbrengst was minder dan in 1858, hetgeen grootendeels het gevolg was van de stoornis in den veldarbeid ten gevolge van de krijgsverrigtingen tegen Boni, en ook van het heerschen van cholera en andere ziekten in de Noorderdistricten.

De prijs der rijst verschilde nogtans weinig; in 1858 gold zij gemiddeld f 5 a f $5^1/_3$ en dit jaar f $5^1/_2$ per pikol.

Koffij. Met uitzondering van de afdeeling Boelekomba en Bonthain, waar de aanplantingen, in verband met de hooge prijzen van het product, dit jaar zeer waren toegenomen, wordt in de overige afdeelingen van dit gouvernement de koffij weinig of niet geteeld. Het onderhoud laat echter te wenschen over en de pogingen van het bestuur, om daarin verbetering te brengen, hadden veelal nog weinig gevolg gehad. Het weder was voor deze cultuur niet nadeelig; vergeleken bij vorige jaren was de oogst zeer gunstig.

Van Macassar werden uitgevoerd niet minder dan 42 667 $^{69}/_{100}$ pikols, en in 't vorig jaar, toen de oogst vrij goed werd genoemd, beliep dit cijfer 28 800 pikols. Deze koffij was echter niet alleen afkomstig van Boelekomba en Bonthain, maar ook van Boni, Goa, Bima en Sumbawa.

Te Macassar betaalden de opkoopers f 30 à f 35 per pikol, tegen f 28 à f 30 in het vorig jaar.

Suiker. Voor alsnog worden alleen te Macassar en in de afdeeling Zuiderdistricten, vooral in het regentschap Glissong, aanplantingen aangetroffen.

Te Macassar geschiedt de aanplant door pandelingen van de fabrikanten en elders door de bevolking, welke de rietstokken aan de ondernemers verkoopt. Waar voor den overigen arbeid geen pandelingen gebezigd worden, genieten de vrijwillige koelies een loon van gemiddeld 50 cents daags. Deze laatsten waren echter niet altijd in voldoende mate te verkrijgen, zoodat enkele eigenaren van suikerfabrieken met vergunning van het bestuur eenige Chinezen van Singapoer in dienst hadden. Suikerkokers genoten f 70 à f 80 's maands.

Het weder was dit jaar zeer gunstig en de opbrengst redelijk. Ter hoofdplaats werden vervaardigd 840 en in de Zuiderdistricten 1800 pikols suiker, over het algemeen van goede hoedanigheid.

De proeven in deze afdeeling genomen met den aanplant van rietstokken van Soerabaija afkomstig, hadden geen gunstige uitkomsten opgeleverd: het grootste gedeelte was gestorven.

Klapperteelt. Behalve enkele geregelde aanplantingen op particuliere landen in de afdeeling Macassar worden op het eiland Saleijer de meeste klapperboomen aangetroffen. De olie daarvan verkregen bleef echter van geringe hoedanigheid. Zij gold f 25 per pikol, terwijl die van Mandhar f 35 per pikol behaalde.

Katoen. De lage prijzen der van Mandhar, Torathea en Sumbawa aangevoerd wordende kapas en de gemakkelijkheid om zich garens van Singapoer te verschaffen werkten nadeelig op de pogingen door het bestuur aangewend om aan de katoencultuur groote uitbreiding te geven. (1)

Veeteelt. Het getal runderen is zeer gering, dat der buffels daarentegen zeer aanzienlijk. Intusschen is het aantal dezer laatste dit jaar aanmerkelijk verminderd, zoo door ziekte als door het grootere verbruik ter zake van de Bonische expeditie. Zelfs moest het bestuur, met het oog op de groote behoefte aan ploegvee, in de Noorderdistricten het verkoopen van buffels tot slagting trachten te matigen en zelfs, waar noodig, tegen te gaan. Ook het aantal paarden is zeer aanzienlijk te noemen, daar zij schier door alle inlanders, welke maar eenigzins gegoed zijn, gehouden worden. De handel daarin was minder levendig: tegen 1127 in 1858 werden er dit jaar slechts 381 uitgevoerd.

---

(1) Volgens in den laatsten tijd ontvangen berigten was eene proef met uitheemsche katoenzaden op het eiland Saleijer genomen goed geslaagd.

Op vele plaatsen van dit gouvernement bestaat echter gebrek aan geschikt voedsel voor het vee, hetgeen niet gunstig op den veestapel werkt.

11°. Menado.

De volgende mededeelingen betreffen, waar het tegendeel niet gezegd is, weder uitsluitend de Minahassa.

Rijst. De rijstteelt ging bestendig vooruit, zoo door toenemenden aanleg van sawahs als door het aanwenden van betere padiesoorten en landbouwwerktuigen. Ter uitplanting op besproeibare velden werden dit jaar gebezigd 4577 pikols zaadpadie, tegen 3626 in 1858. Op drooge velden werden uitgeplant 15 134 pikols.

De oogst beliep 1 985 015 gantangs padie van 40 Amsterd. ponden de gantang, hetgeen gesteld kan worden op 317 602 pikols rijst. In de vier voorafgegane jaren was hij achtereenvolgens naar dien zelfden maatstaf 131 116, 264 543, 234 295 en 311 103 pikols. Niettemin wordt de oogst in verhouding tot den meerderen aanplant ditmaal veel minder gunstig genoemd dan in 't vorig jaar; zware regens tijdens het rijpen en snijden der padie worden als de oorzaak daarvan opgegeven. In sommige districten rigtten ook de veldmuizen weder groote verwoestingen aan.

Uitvoer heeft voor alsnog geen plaats, althans niet in noemenswaardige hoeveelheid. Alleen van Amoerang en andere gedeelten der residentie heeft eenige aanvoer plaats naar Menado.

De prijzen van de rijst waren, naar gelang van tijd en plaats, f 3,90 à f 7,80 den pikol.

In de Gorontalosche landschappen had de teelt van rijst op besproeibare velden belangrijke vorderingen gemaakt. Voor den oogst van 1859 werden 5000 velden of 1250 bouws tot sawahs bewerkt en beplant. In verband met het gunstig weder leverden zij een ruim gewas, waardoor de bevolking zich, vooral in het eigenlijke Gorontalo en in Limbotto, aangespoord gevoelde met het graven van waterleidingen voort te gaan. Zelfs hoopte men weldra van Gorontalo rijst naar elders te kunnen uitvoeren. De omstandigheid dat in het Gorontalosche de adellijken, die de eenige bezitters van den grond zijn, de velden door hunne slaven of door den geringen man, door dwang, tegen een onbeduidend loon doen bewerken, stond intusschen nog veel verbetering in den weg. In overleg met de rijksbesturen was evenwel reeds eene betere en regtvaardigere regeling op de tot sawahs bewerkte velden toegepast.

Miloe (maïs). De oogst overtrof nog dien van 1858, welke reeds als buitengemeen gunstig werd opgegeven; hij bedroeg thans ruim 237 millioen stuks vruchten, tegen 214½, 132 en 94½ millioen in de jaren 1858, 1857 en 1856. De prijs der miloe, die ook een voornaam veevoeder uitmaakt, was gemiddeld f 1,50 de duizend stuks vruchten.

De in 't vorig jaar door tusschenkomst van het bestuur in gebruik gekomen pelwerktuigen, van eenigzins verschillend maaksel met het eerst ontvangene, voldeden niet geheel aan de verwachting, zoodat nog een vijftigtal van het oorspronkelijke model werden aangevraagd. Inmiddels waren door den handel andere, niet minder nuttige werktuigen aangebragt, namelijk miloe-molens, bestemd tot het vermalen der ontkorrelde miloe, van welke werktuigen er door onderscheidene districten werden aangekocht tegen f 44 à f 48 het stuk.

Klappers. Ook de teelt van klapperboomen, waarvan de bevolking al meer en meer het voordeel inziet, nam weder toe. Hun aantal was in de voorafgegane vijf jaren (1854—1858) gestegen van 185 931 tot 418 329 en bij het eind van dit jaar waren er 482 476 boomen. De oliebereiding is echter hoogst gebrekkig.

Sago. Gedurende den loop van 1859 werden 45 861 sagoboomen bijgeplant, zoodat in het geheel op ult. December van dat jaar aanwezig waren 275 143 boomen, waarvan 125 717 vruchtdragende. De bevolking maakt echter van de sago alleen gebruik bij gebrek aan andere voedingsmiddelen.

Koffij. Het aanleggen van nieuwe aanplantingen in geregelde tuinen werd weder (zie het verslag over 1856, bladz 125) beperkt tot zoodanige negorijen, waar die aanplantingen nog geen 300 boomen per huisgezin bedroegen. Waar meer dan 400 boomen per huisgezin waren te onderhouden, werd onderzocht, of niet een gedeelte van dien aanplan

wegens aan den arbeid onevenredige opbrengst voor afschrijvingen in aanmerking kon komen. In verband hiermede werden in geregelde tuinen bijgeplant 151 005 en afgeschreven 596 013 boomen, zoodat er bij het eind van 't jaar in geregelde tuinen in 't geheel aanwezig waren 3 004 510. In de drie voorafgegane jaren (1856—1858) was dit cijfer achtereenvolgens 3 779 173, 3 646 656 en 3 449 518. Daarentegen was het aantal verspreid geplante boomen steeds toenemend; het beliep in de genoemde jaren achtereenvolgens 1 144 792, 1 401 154 en 1 551 055, en thans 1 891 319. De aanmoediging des bestuurs tot uitbreiding van deze aanplantingen vond vooral bijval, omdat de boomen, in bijzondere tuintjes, in paggers en op de erven der woningen geplant en daardoor eene natuurlijke bemesting ondervindende, gewoonlijk langen tijd veel vruchten geven, terwijl inzameling en vervoer tevens minder moeite veroorzaken.

Veel zorg werd van de zijde des bestuurs vereischt voor het onderhoud der tuinen en het plukken en droogen van het product; de ijver der inlandsche hoofden liet in dit opzigt nog veel te wenschen over.

Het aantal huisgezinnen voor deze cultuur beschikbaar bedroeg 14 333. De oogst, die in den aanvang des jaars zeer ruim beloofde te zijn, was, hoewel niet ongunstig, ten gevolge van later ingevallen zware regens, nogtans minder dan in 't vorig jaar. Toen beliep hij 22 866 en ditmaal 21 580 pikols. In de jaren 1855—1857 waren die cijfers 25 262, 26 965 en 14 612.

De bevolking genoot tegen een inkoopsprijs van f 10 per pikol (f $1^2/_3$ meer dan in 1858) gemiddeld per huisgezin: in de afdeelingen Menado f 13, Kema f 30,50, Tondano f 20,74, Amoerang f 14,24 en Belang f 6,34. (1)

Aan de inlandsche hoofden werd wegens procenten over de koffijlevering in 't geheel uitbetaald f 17 984,07½. De afvoer uit de binnenlandsche naar de strandpakhuizen geschiedt door vrijwilligen arbeid en bezorgt aan de bevolking niet onbeduidende voordeelen. Zij genoot daarvoor dit jaar f 25 504,50⁵, doch in den regel bekomen de karrevoerders aan de stranden eene terugvracht, waaraan zij gemeenlijk nog meer verdienen. Zelden of nimmer keeren de karren ledig terug. Het transportwezen verkeerde dan ook in zeer bloeijenden toestand, hetgeen tevens gunstig op andere takken van nijverheid terugwerkte.

Het getal binnenlandsche pakhuizen zou weder met één vermeerderd en daardoor in 't geheel op negen worden gebragt.

Ook in het Gorontalosche bestaat goede gelegenheid voor de koffijcultuur. De koffijboom komt daar, zelfs op de lage gronden, voort, en geeft even als in de Minahassa het geheele jaar door vruchten. In het landschap Gorontalo werden aangeplant 114 700 boomen, in Limbotto 9570, in Bolango 8536 en in Bone 13 620, te zamen 146 426 boomen.

Cacao. Hoewel de uitkomsten dezer cultuur weder minder voordeelig waren dan in 't vorig jaar, en door den handel ook niet die bijzonder hooge prijzen besteed werden, had de bevolking zich, op aansporing van het bestuur, daardoor niet van het vermeerderen harer aanplantingen laten terughouden. Het aantal boomen zou dan ook, volgens opgave, door meerdere bijplanting dan uitrooijing gestegen zijn van 943 835 tot 1 043 013. Van dit aantal boomen, die echter misschien slechts voor een derde vruchtdragende zijn, werd een product van ruim 500 pikols verkregen, die, naar gelang der hoedanigheid, te Menado van de hand werden gezet tegen f 35 à f 80 den pikol. In 't vorig jaar, toen de oogst 801 pikols bedroeg, liepen de prijzen van f 80 tot ver boven f 100 den pikol.

De sedert lang opgemerkte kwijning der boomen bleef echter voortduren, zonder dat het tot dusver mogt gelukken, de oorzaken daarvan met zekerheid op te sporen. Intusschen gaf het bestuur zich daartoe veel moeite, te meer daar de cacaocultuur, zelfs dan wanneer de prijzen tot hun gewoon bedrag van f 40 à f 50 den pikol teruglopen, nog onder de meest winstgevende is te rangschikken.

In Gorontalo, waar almede, even als op de Sangir-eilanden en ter Noordkust van Celebes, ofschoon in veel mindere mate, kwijning werd waargenomen, werd vooral gedurende de drie laatste jaren zeer veel cacao aangeplant, doch over het algemeen was dit met weinig oordeel geschied.

De oogst te Gorontalo bedroeg dit jaar ruim 650 pikols, waarvoor gemiddeld f 80 per pikol werd bedongen. Om hare betere hoedanigheid dan de Menado-soorten wordt deze cacao door de Manillarezen zeer gezocht en soms tot 20 per cent duurder betaald.

De uitvoer van cacao te Menado bedroeg in 1859 ongeveer 1150 pikols, of 1500 pikols minder dan in 1858.

---

(1) Voor 1860 is de inkoopsprijs bepaald op f 10.50 en voor 1861 op f 11 den pikol.

Koffo. Tot nog toe waren te vergeefs pogingen aangewend om voor de zuivering der vezelen van deze wilde pisangsoort een meer doelmatig werktuig te erlangen dan de eerst ontvangene, hetgeen intusschen den lust voor deze cultuur aanmerkelijk verminderde, daar de tijd, thans voor de verwerking der vezelen vereischt wordende, met meer voordeel op andere wijze kon worden besteed. De aanplantingen waren dan ook hoogst onbeduidend en niet in verhouding tot de vermindering door uitsterving als anderzins, zoodat het aantal planten of stoelen bij het eind van het jaar beliep: in geregelde tuinen 184 021 en in verspreide aanplantingen 52 010. In 't vorig jaar waren deze cijfers 210 253 en 51 831. Het product bedroeg 88 $^{84}/_{125}$ pikols hennip, tegen 142 pikols in 't vorig jaar. In 1855 werden bereid 15, in 1856 55 en in 1857 75 pikols. Na de opheffing van het agentschap der factorij van de Nederlandsche Handelmaatschappij werd het product met zeer veel moeite, tot den prijs van f 15 den pikol, verkocht aan een Manillareschen handelaar.

Notenmuscaat. De toestand dezer cultuur was door verschillende oorzaken minder gunstig dan in het vorig jaar. Nogtans nam, niettegenstaande eenige vermindering in de afdeelingen Kema en Amoerang, het aantal boomen in geregelde tuinen toe van 31 112 tot 32 201, en de verspreid geplante van 5719 tot 7166. In het Tondanosche en Balangsche had men van de aanplantingen van 1853 bereids eenige vruchten geoogst.

Tabak. De tabak wordt in de Minahassa uitsluitend geteeld voor binnenlandsch verbruik, doch is van voortreffelijke hoedanigheid en schijnt bij behoorlijke bereiding, wegens de fijnheid en grootte der bladeren, bij uitnemendheid geschikt voor de Europesche markt. In sommige streken legt men zich echter meer dan in andere toe op die cultuur, en vooral in het district Bantik (afdeeling Menado), waar de grond er bijzonder geschikt voor geacht wordt, komt overvloedig voortreffelijke tabak voor, en werpt die cultuur vrij belangrijke voordeelen voor de bevolking af.

Katoen. In het Gorontalosche is de katoenspinnerij en weverij nog altijd een belangrijke tak van volksnijverheid en zijn de zoogenaamde Gorontalosche kleedjes overal in de Molukken zeer gewild.

De proeven met uitheemsche katoenzaden mislukten, ten gevolge, naar men veronderstelde, van de vochtigheid van het klimaat.

Veeteelt. De sterfte onder de paarden was dit jaar weder grooter dan vroeger, zoodat, niettegenstaande er eenige invoer van elders plaats had, het aantal weder verminderde. Bovendien is het ras zeer verbasterd en veelal niet bestand tegen vermoeijenissen. Het aantal runderen nam, in weerwil van grooten uitvoer, weder aanmerkelijk toe. Daarentegen was dat der buffels, ondanks toevoer van elders, niet vermeerderd. Om het groote belang voor den landbouw wordt echter de invoer voortdurend aangemoedigd. De varkens waren weder in aantal vermeerderd, » niettegenstaande", zegt de resident, » er jaarlijks meer voor eigen gebruik geslagt worden, want naar mate de welvaart onder den inlander toeneemt, begint hij zich beter en ook meer met dierlijk voedsel te voeden." Bij het eind van 't jaar worden als aanwezig opgegeven 2339 paarden, 6124 runderen, 53 buffels, 64 397 varkens, 14 schapen en 1047 geiten.

12°. Ternate.

Djagong (maïs) en *sago* zijn hier het gewone voedingsmiddel der bevolking. Van de eerste teelt wordt veel werk gemaakt niet alleen op Ternate, maar ook op de overige tot deze residentie behoorende eilanden. Ook sago treft men in groote hoeveelheid aan. Op Almaheira bevinden zich uitgestrekte sagobosschen en jaarlijks worden nieuwe aanplantingen aangelegd. De djagong kost niet meer dan 80 cents à f 1 de 300 stuks vruchten. De (ruwe) sago kwam dit jaar te staan op 70 à 80 cents de fardoe van 25 tot 50 ponden.

Rijst is hier, even als de vele aardvruchten (obie, katella, kedelé enz.), die de inlander met dat doel verbouwt en ter markt brengt, voor de minderen een artikel van weelde. Die teelt is dan ook weinig belangrijk. De rijstoogst werd dit jaar geschat voor Almaheira op 370 koijans (de koijan gelijk 30 pikols), voor de Soela-eilanden op 300, Makian op 10, Tidore op 25, Ternate op 8 en voor Kajowa op 65 koijans. De invoer van elders beliep ruim 2180 pikols. De rijst van Almaheira gaat hoofdzakelijk naar Ternate en

Tidore; die van Soela voor het meerendeel naar Amboina en Banda. De prijzen zijn te Ternate gemiddeld f 7 à f 7½ den pikol, doch bij geringen aanvoer stijgen zij soms tot het dubbele.

Op het eiland Makian wordt zeer goede *tabak* geteeld, waarvan de jaarlijksche uitvoer geschat wordt op minstens 700 pikols, die ter plaatse verkocht worden tegen f 20 den pikol. In zeer geringe hoeveelheid werd ook op Nieuw-Guinea tabak geteeld. De weinige gemeenschap met dat eiland is eene der redenen, dat de uitvoer zich slechts bij monsters heeft bepaald. Het product wordt gezegd nog van betere hoedanigheid te zijn dan de Makian-tabak.

Van de *koffij*-cultuur, zegt de resident, zou te Ternate veel partij zijn te trekken, vermits men daar geschikte gronden aantreft en het luchtsgestel voor die cultuur voordeelig schijnt te zijn. Blijkens ontvangen opgaven waren aanwezig op Ternate 9792, op Tidore 28 671 en op Batjan 3140 koffijboomen, die echter nog geene vruchten kunnen dragen.

De *cacao*-cultuur kon als geheel mislukt worden beschouwd. Blijkens het vorig verslag was, met het doel om ook hier in den kwijnenden toestand dier cultuur verbetering te brengen, op Almaheira eene proef genomen met den aanplant van gezonde pitten van Menado afkomstig, doch ook deze plantsoenen, die zich aanvankelijk goed lieten aanzien, waren dit jaar uitgestorven.

De *katoen*-heester wordt op de meeste eilanden dezer residentie aangetroffen, doch op Tidore wordt er het meeste werk van gemaakt. Volgens opgave waren aldaar bij het eind van 't jaar aanwezig 30 530 heesters en op Batjan 449, waarvan respectivelijk 17 613 en 160 vruchtdragende. Het product wordt voornamelijk tot eigen gebruik bestemd; gezuiverd kost het f 96 den pikol.

Notenmuscaat- en *kruidnagel*-boomen worden mede in deze residentie gevonden. Zelfs zou Almaheira een groot aantal dier notenboomen bevatten en zouden op Batjan uitgestrekte nagelbosschen worden aangetroffen. Op de verschillende eilanden, tot deze residentie behoorende, worden als aanwezig opgegeven 25 710 notenmuscaatboomen, waarvan 20 229 vruchtdragende en 5481 jonge, en 1186 kruidnagelboomen. De vruchten werden nogtans om de geringe verdiensten veelal niet geplukt.

De *veestapel* is in dit gewest van weinig beteekenis. Paarden, runderen, noch buffels zijn inheemsch. Op Ternate alleen zouden bij het eind van 't jaar aanwezig zijn geweest 11 paarden, 367 runderen, 48 schapen, 292 geiten en 60 varkens.

13°. Amboina.

Kruidnagelen. Over het algemeen was het weder dit jaar voor deze cultuur niet gunstig. Zware regens en hevige winden deden weder vele vruchten afvallen. Niettemin was de oogst 390 888 Amsterdamsche ponden, tegen 233 518 ponden in 't vorig jaar en 187 093½ in 1857. In de jaren 1846 tot en met 1856 was de zeer wisselvallige nageloogst achtereenvolgens 869 727, 238 278½, 450 935, 89 923, 394 907, 97 742, 309 296, 343 209 508 592, 29 205 en 617 250 ponden. (1)

Het aantal boomen werd bij het eind van 't jaar geschat te bedragen: in de oude tuinen 34 220, in de nieuwe tuinen 129 668, en buiten de tuinen of geregelde bosschen 279 156 boomen, waarvan te zamen vruchtdragend 128 730 en niet vruchtdragend 314 314. In 't vorig jaar waren deze beide laatste cijfers 129 859 en 314 552.

Over het algemeen is de toestand waarin de nageltuinen verkeeren gunstig te noemen. Door aanhoudende zorg was de lawa-lawa-poeti-ziekte, die blijkens vorige verslagen vele boomen deed kwijnen of sterven, nagenoeg geheel verdwenen.

Notenmuscaat. De aanplantingen vermeerderden dit jaar van 22 280 tot 27 860 boomen. Het product was evenwel minder dan in 't vorig jaar, namelijk 94 pikols noten en 56 pikols foelie, tegen 271 $^{40}/_{100}$ en 28 pikols in 1858. Ook de prijzen waren minder voor-

(1) In 1860 bedroeg hij het middelmatige cijfer van 258 117 pond.

deelig dan in 1858, namelijk f 20 voor den pikol noten en f 25 voor den pikol foelie, terwijl die prijzen in 1858 gemiddeld waren respectivelijk f 30 en f 50. Als reden daarvan wordt opgegeven het onrijp plukken der noten.

Cacao. Sedert 1857, toen het bestuur hier de teelt van cacao als eene vrije volkscultuur heeft begonnen aan te moedigen, is er aan dezelve groote uitbreiding gegeven. Buiten de reeds aanwezige particuliere plantsoenen, werden in dat jaar aanvankelijk 25 794 boomen geplant, en dit getal steeg in 1858 tot 52 000 en dit jaar tot 119 551, waarvan nagegoeg de helft in de afdeeling Amboina werd aangetroffen.

Tot dusver waren nog geen rentelooze voorschotten verstrekt uit de daartoe krachtens de in 't vorig jaar verleende Koninklijke goedkeuring, ter gelijke verdeeling over vijf jaren, beschikbaar gestelde som van f 100 000. Wel waren reeds vele aanvragen ingekomen, maar de voorschotten werden verzocht voor den aanleg van cacaotuinen in de omstreken van Amboina, waar weinig of geen geschikte gronden voor deze cultuur meer aanwezig zijn, terwijl het in de bedoeling des bestuurs lag om ze vooral te doen strekken tot bevordering van de cultuur op andere plaatsen, bijv. op Ceram en Boero, waar de gesteldheid van den grond de meeste kansen van slagen aanbiedt. Op Ceram was bereids door eene vereeniging van personen eene proef genomen met een aanplant van 10 000 boomen nabij de Alfoersche negorij Awaia, in de Elpapoetibaai, welke buitengewoon gunstig stonden.

Tabak. Men berekent, dat de oogst van dit product heeft bedragen op Boero 5 à 6000 ponden en op Ceram 15 à 18 000 ponden. De qualiteit van dien tabak wordt zeer geroemd. Eene proef door een Europeesch ingezeten op de zuidkust genomen, nabij de negorij Hatusuwa, slaagde aanvankelijk vrij goed. Het product behaalde op Java een bevredigenden prijs.

Klappers. Het aantal klapperboomen werd aanzienlijk uitgebreid en bedroeg bij het eind van 't jaar 516 029, waarvan 253 619 vruchtdragende, tegen 486 721, en daaronder 236 837 vruchtdragende, in 1858. De opbrengst was over het algemeen vrij voordeelig, doch er wordt weinig olie van bereid, omdat de inlander de noot meerendeels gebruikt als toespijs bij de *sago*, die hier bij den onbeduidenden *rijst*-bouw het hoofdvoedsel uitmaakt en in groote hoeveelheid van Ceram en Boero wordt aangevoerd, even als dat met de rijst het geval is, hoofdzakelijk van Java en Macassar. Bijplanting van sago wordt vooral op Amboina en de Uliasser-eilanden aangemoedigd, omdat de sago aldaar betrekkelijk niet veelvuldig meer voorkomt.

Bosschen. Ter tegemoetkoming van de bevolking in de kosten van vervoer van houtwerken werd het loon van 15 tot 50 per cent verhoogd. Desniettemin bleef de levering van hout voor de bevolking drukkend. Men was er daarom op bedacht om in de behoefte aan hout te voorzien door middel van de particuliere industrie.

14°. Banda.

Was de opbrengst der notenmuscaatperken in de laatste drie jaren en vooral in 1858 reeds buitengemeen groot, zoodat de oogst van dat jaar (822 212 Amsterd. ponden noten en 207 012 Amsterd. ponden foelie) zelfs alle vroegere scheen te overtreffen, de opbrengst van 1859 was nog ruimer en beliep niet minder dan 832 634 ponden noten en 215 466 ponden foelie. (1)

De achtervolgende tienjarige staat geeft daarvan een nader overzigt:

---

(1) In 1860 overtrof de oogst zeker alle vroegere; voorloopig wordt hij opgegeven te hebben bedragen 1 044 657 ponden noten en 275 586 ponden foelie.

Jaren.	Notenmuscaat (Amsterd. pond.)				Foelie. (Amsterd. pond).		
	Middelbare.	Magere.	Gebroken.	Totaal.	Goede.	Gruis.	Totaal.
1850	Niet afzonderlijk opgegeven.			557 434	Niet afzonderl. opgegev.		128 345
1851	359 940	65 555	37 814	463 309	108 581	2 999	111 580
1852	470 258	62 411	30 102	562 771	131 544	3 931	135 475
1853	465 252	77 860	40 435	583 547	139 953	3 738	143 691
1854	410 228	86 215	41 418	537 861	131 389	2 597	133 986
1855	401 040	76 128	26 855	504 023	123 330	2 409	125 739
1856	569 708	136 562	44 659	750 929	188 199	5 138	193 337
1857	608 843	61 957	30 096	700 896	171 201	2 846	174 047
1858	687 173	87 708	47 331	822 212	203 494	3 518	207 012
1859	712 726	76 256	43 652	832 634	212 675	2 791	215 466

De verschillen der cijfers van 1857 en 1858 met die in de beide vorige verslagen zijn het gevolg eener verbeterde opgave.

De zoo gunstige uitkomst van dit jaar, waarin het weder mede niet ongunstig was, wordt toegeschreven zoowel aan de meerdere zorg door de perkeniers aan hunne specerijlanden besteed, als aan beter toezigt op den pluk en aan de meerdere ontwikkeling van vele boomen door voortgezette uitkapping van de te digt opeenstaande.

Het aantal boomen beliep bij het eind van het jaar 6826 stuks meer dan in 1858, namelijk 349 105, waarvan 274 781 vruchtdragende. Daaronder waren nog niet begrepen de in het vorig jaar op sommige perken ontdekte aanplantingen, welker ontstaan was toe te schrijven aan het overbrengen van pitten door wilde duiven.

De geldelijke uitkomsten voor de perkeniers waren gunstiger dan sedert jaren het geval was: terwijl in 1856 5, in 1857 mede 5 en in 1858 3 perken eene gezamenlijke tekortkomst hadden van respectivelijk f 2 289,57 f 3 017,14 en f 866,75, hadden thans al de 34 perken eene overwinst van te zamen f 119 158,49$^1/_2$, welk cijfer in de drie genoemde jaren achtereenvolgens had bedragen f 63 436,68, f 58 422,58 (beide voor 29 perken) en f 78 679,39 voor 31 perken. Dit gunstig verschil was hoofdzakelijk het gevolg van grootere levering en ook voor een gedeelte van de reeds in hoofdstuk C, afd. IV, § 4, vermelde magtiging om aan hen, wier perken voor schulden verbonden waren of die gelden behoefden tot herstelling van gebouwen of verbetering hunner perken, onder de noodige waarborgen, matige rentelooze voorschotten te geven. Niettegenstaande eerst in Januarij 1860, in verband met den staat der plaatselijke kas, de eerste voorschotten konden worden uitbetaald, was namelijk het bestuur den perkeniers reeds dit jaar te gemoet gekomen door de rentebetaling der hypotheken gedurende het jaar op afrekening voor 's lands rekening te nemen. De door de perkeniers zelven betaalde rente beliep dan ook slechts f 9 195,06, tegen f 17 688,32^5 in het vorig jaar. De boven mede reeds vermelde hoogere betaling voor de te leveren producten, waartoe in October de Koninklijke magtiging werd verleend, genoten de perkeniers eerst over het eerste quartaal 1860. (1)

Slechts 18 perken behooren ieder aan één eigenaar, de 16 overige hebben er twee en meer. Van deze 16 perken zijn er slechts 5 die elk eene winst van f 3 500 en daarboven te deelen hadden, en vermits die mede-eigenaren, voegt de resident er bij, voor zoover zij niet zijn minderjarige kinderen, uit hooghartigheid grootendeels van hun aandeel in die inkomsten een bestaanmiddel zoeken, is het begrijpelijk dat althans onder hen nog steeds armoede heerscht. In het geheel leverden 3 perken eene winst op van f 7000 tot boven de f 9000, 9 eene winst van f 4000 tot 7000, 14 eene winst van f 1500 tot f 4000, en de 8 overige hadden elk eene mindere som te deelen.

Het aantal op de perken bescheiden personen wordt als naar gewoonte opgegeven in den hierachter volgenden staat.

Daaruit blijkt, dat bij het eind van het jaar dit aantal beliep 2570, waaronder 1971 voor den arbeid geschikte personen, en in het vorig jaar 2508, waaronder 1876 werkbaren.

(1) Tot aanvulling van de opgaaf in de noot op bladz. 148 van het verslag over 1857 wordt hier aangeteekend, dat de netto opbrengst der Bandasche specerijen hier te lande, na aftrek van de onkosten van afscheep op Java en aanvoer en verkoop in Nederland, doch ongerekend de in Indie gemaakte kosten van inkoop, vervoer naar Java enz., was in de jaren 1857—1861: van de notenmuskaat f $0,87^2/_{10}$, f $0,78^3/_{10}$, f $0,69^6/_{10}$, f $0,64^3/_{10}$ en f $0,40^8/_{10}$, en van de foelie f 0,87, f $0,70^8/_{10}$, f $0,61^2/_{10}$, f $0,53^6/_{10}$ en f $0,43^2/_{10}$ per Amst. pond. De netto opbrengst van 1861 is nog slechts approximatief.

Jaren.	Bannelingen			Vrije arbeiders en volgelingen.					Vrije bannelingen en volgelingen					Djilolorezen en Tobellorezen (onbekwamen). [1]			Perkhoorigen.								Totaal generaal.
																	Boven 14 jaren.					Beneden 14 jaren.			
																	Bekwamen.		Onbekwamen.						
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
1859	472	20	492	739	119	25	31	914	28	1	»	»	29	4	9	13	310	282	50	64	706	196	220	416	2570
1858	409	16	425	684	136	24	32	876	31	2	»	»	33	4	9	13	325	273	56	72	726	205	230	435	2508
In 1859 meer	63	4	67	55	»	1	»	38	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	»	»	»	»	»	»	62
minder	»	»	»	»	17	»	1	»	3	1	»	»	4	»	»	»	15	»	6	8	20	9	10	19	»

(1) Zie ter opheldering de noot op bladz. 147 van het verslag over 1857.

Vergelijk overigens de mededeelingen omtrent de afschaffing der perkhoorigheid in hoofdstuk C, afd. IV, § 4.

De *klapper*-teelt op de Banda-eilanden werd in 1858 uitgebreid met 4951, doch dit jaar, door gebrek aan jonge planten, slechts met 507 boomen, zoodat er in het geheel waren 26 212, waarvan 12 133 vruchtdragende. Bij de aankomst, in het laatst van het jaar, van een groot aantal praauwen van de Seroea-eilanden, van waar steeds voor een gedeelte in de behoefte aan noten wordt voorzien, was echter door die perkeniers, welke nog gronden op hunne landen beschikbaar hadden, op aansporing des bestuurs, de noodige hoeveelheid ter uitplanting gekocht. Het te wachten gebrek aan arbeiders zou nogtans ook voor dezen aanplant zijne nadeelen doen gevoelen; bij de verspreidheid der aanplantingen leverde reeds het onderhoud voor de tot dusver beschikbare handen bezwaren op.

Ook op de eilanden Goenong-api, Pisang en Rozengain, die van het boven opgegeven getal van 26 212 een aanplant bezitten van 10 405 boomen, bestond, hoofdzakelijk wegens traagheid der bevolking, weinig vooruitzigt op uitbreiding.

De invoer van klappers en olie (van Ceram, de Seroea- en de Keij-eilanden) was aanzienlijk minder dan in het vorig jaar en wel 59 936 stuks noten en 272$^1/_2$ pikols olie, welke cijfers in het vorig jaar waren 157 620 en 596. De prijs der noten was door dien geringen aanvoer gedurende het grootste gedeelte des jaars zeer hoog, meestal 7 à 10 cents per stuk; doch de olie bleef laag in prijs. Zij gold f 15 à f 20 den pikol; in November steeg echter de prijs tot f 30.

In de behoefte aan *rijst* en *aardvruchten*, waarvan de teelt op de Banda-eilanden weinig of niet plaats heeft, wordt hoofdzakelijk voorzien door aanvoer van het tot deze residentie behoorende oostelijk gedeelte van Ceram.

Het *djati*-bosch op het eiland Rozengain geraakte al meer en meer in beteren staat. Ondanks de uitkapping van een 600tal boomen, die te digt bijeen stonden, was het aantal weder vermeerderd en wel met 2400 stuks, zoodat er bij het eind van 't jaar 31 860 waren.

Overigens worden behalve op Ceram, dat rijk is aan timmerhout, alleen op het eiland Rhun eenige *bosschen* aangetroffen van meestal wilde houtsoorten. Gebrek aan beschikbare handen is echter oorzaak, dat daarvan geen partij kan worden getrokken.

De reeds weinig belangrijke *veestapel* was, niettegenstaande eenigen aanvoer van paarden, varkens en geiten, weder achteruit gegaan. Alleen het aantal paarden en schapen was eenigzins vermeerderd, maar dat der runderen, varkens en geiten was op nieuw verminderd. Bij het eind van 't jaar waren er 26 paarden, 241 runderen, 102 varkens, 219 schapen en 262 geiten.

15°. Timor.

De voornaamste voortbrengselen van den landbouw op Timor zijn *djagong* (maïs) en *rijst*, maar de opbrengst is, zoo als in vorige verslagen is gezegd, veelal niet voldoende, zoodat er dan ook steeds aanvoer van de omliggende eilanden vereischt wordt. Vooral was zulks dit jaar het geval, daar de oogst der djagong, het gewone voedsel der bevolking weder zeer ongunstig was. Van velerlei nut is de hier in menigte voorkomende lontar-palm, waarvan onder andere het sap als drank en de daaruit bereide grove suiker als toespijs bij de djagong wordt gebruikt.

De Rottinezen vinden in den verkoop dezer artikelen zelfs voor een groot gedeelte een middel van bestaan.

De *klapperboom* wordt minder veelvuldig aangetroffen, doch de opbrengst wordt geacht voldoende te zijn voor de behoefte. De prijs der noten en olie is steeds zeer middelmatig.

De *katoen*-heester en de kapokboom worden overal op deze eilanden aangekweekt tot eigen gebruik.

Het eiland Savoe levert goeden *tabak* op, waarvan jaarlijks 2 à 300 pikols voor plaatselijk verbruik te Koepang worden ingevoerd. Aan eenige radja's op Timor en Rotti waren onlangs tabak- en koffijzaden ter uitplanting verstrekt.

Belangrijke artikelen voor den uitvoer zijn *sandelhout* en *was*. Behalve hetgeen van het eiland Soemba, waar de meeste sandelbosschen worden gevonden, wordt verscheept, werden van Koepang uitgevoerd in 1858 2023 en dit jaar, tegen de iets lagere prijzen van f 7,50, f 10 en f 15 voor de drie soorten, 2294$^7/_{100}$ pikols sandelhout. De uitvoer van was beliep 1018$^{48}/_{100}$ pikols, tegen 1258 in 't vorig jaar. De gemiddelde prijs bedroeg toen f 97, en dit jaar f 120 den pikol.

Trek- en slagtvee worden op Timor, Rotti, Savoe en Soemba in menigte, doch in 't wild aangetroffen. De paarden zijn in den handel bijzonder gewild. Behalve van laatstgenoemd eiland, waarvan de uitvoer niet bekend is, werden er van de overige naar Java, Mauritius en Singapoer uitgevoerd niet minder dan 1403 stuks.

II. MIJNBOUW.

§ 1. *Personeel van ambtenaren bij het mijnwezen en inrigtingen er toe betrekkelijk.*

Even als bij het vorig verslag bestond het personeel der mijn-ingenieurs uit 1 ingenieur der 1ste klasse, die, als zelfstandig belast met de leiding van een tak van dienst, dit jaar den rang verkreeg van hoofdambtenaar, 6 ingenieurs der 3de klasse en 2 adspirant-ingenieurs. Een der ingenieurs werd dit jaar bijzonder bestemd voor scheikundige onderzoekingen bij het bureau van het mijnwezen. [1]

Meer bijzonder voor Banka was bovendien als scheikundige voor de mineralogie in het laatst van 1859 in Indie aangekomen de reeds in het verslag over 1857 (bladz. 150, noot 2) vermelde leerling van den hoogleeraar MULDER.

Van de 6 zoogenaamde inlandsche kinderen (afstammelingen van Europeanen en inlanders of vreemde Oosterlingen), die tot voormannen (opzigters) werden opgeleid, werden de 4 in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo gedetacheerde tijdens den opstand aldaar in het begin van dit jaar vermoord, en de 2 overigen tot voorman aangesteld.

Bij het einde van 1859 waren in het geheel 10 voormannen in dienst.

De in 1857 bevolen oprigting van gebouwen voor het algemeen beheer werd voortgezet; het laboratorium en de smelthut kwamen geheel gereed.

§ 2. *Banka.*

De opbrengst van Banka was weder aanzienlijk, en overtrof die van alle vroegere jaren, behalve 1856 en 1858. Sedert 1853 is de levering achtereenvolgens geweest:

in 1853	86 618	pikols
» 1854	80 019$^{12}/_{100}$	»
» 1855	64 128$^{56}/_{100}$	»
» 1856	100 656$^{45}/_{100}$	»
» 1857	74 668$^{24}/_{100}$	»
» 1858	96 475$^{92}/_{100}$	»
en dit jaar	90 983$^{83}/_{100}$	» [2]

De mindere opbrengst van 5492$^{9}/_{100}$ pikols in vergelijking met het vorige jaar wordt toegeschreven aan droogte in de maanden Julij, Augustus en September, waardoor vele mijnen, uit gebrek aan water, het werk hebben moeten staken.

Tegen f 1 330 684,67 in 1858 genoten de mijnen dit jaar f 1 365 751,21^{5}, waarvan aan verstrekkingen f 539 261,81, aan voorschotten f 411 522,92^{5} en aan uitkeeringen f 414 966,48.

Ook de schulden vermeerderden en dit met niet minder dan f 111 338,06^{5}, zoodat zij bij het eind van 't jaar bedroegen f 333 998,71^{5}, verdeeld in f 22 750,05 goede, f 196 432,97^{5} onzekere en f 114 815,69 kwade schuld.

---

(1) In het laatst van 1860 is magtiging verleend om het personeel tot een vast corps, onder het beheer van den directeur der burgerlijke openbare werken, zamen te stellen uit 1 hoofdingenieur, als chef, aan wien de leiding der dienst blijft opgedragen, en 12 ingenieurs, waarvan 2 der 1ste, 4 der 2de en 6 der 3de klasse, terwijl buiten het vaste kader aan deze dienst nog zullen verbonden worden 2 adspirant-ingenieurs, ten einde bij eene vacature in het corps, aanvankelijk als ingenieur der 3de klasse, te worden opgenomen.

In Augustus van dat jaar zijn 2 kweekelingen van de Koninklijke Akademie te Delft, na practische vorming in het buitenland, benoemd tot adspirant-ingenieur, hetgeen in het laatst van 1861 nog met een gelijk getal het geval is geweest. Daardoor zal het personeel, na het in Februarij 1860 door een der ingenieurs genomen ontslag uit 's lands dienst, op 3 adspirant-ingenieurs na voltallig zijn.

(2) In 1860 was de opbrengst 82 809$^{95}/_{100}$ pikols.

In 't vorig jaar was nogtans dit laatste cijfer, niettegenstaande de schuld toen in het geheel minder was, f 139 157,29. Zoo als laatstelijk in het verslag over 1857 is aangeteekend, wordt onder de benaming van goede schuld verstaan die, welke door den voorhanden erts is gewaarborgd; onder onzekere die, waarvan het twijfelachtig is of zij in het volgende jaar verrekend kan worden, en onder kwade die, waarvan de invordering of verrekening niet kan plaats hebben ten gevolge van mislukking der ontginning.

Het getal (Chinesche) mijnwerkers verminderde, grootendeels door afdanking in sommige mijnen die meer arbeiders in dienst hadden, of voorgaven te hebben, dan noodig werd geacht, van 8027 tot 7633 man; dat der bewerkt wordende mijnen van 216 tot 198.

De werkkring van den voor Banka bestemden scheikundige (zie § 1 hiervóór) zou zich, aanvankelijk althans, bepalen om te trachten in de hier gevolgd wordende wijze van smelten verbeteringen aan te brengen.

§ 3. *Billiton.*

Volgens mededeeling van het hoofd van gewestelijk bestuur waren, even als in de beide vorige jaren, weder drie mijnen meer in werking, namelijk 33, welke naar gelang van de diepte der uitgraving bestonden uit 6 kollang-, 1 koelietkollong- en 26 koelietmijnen.

De opbrengst was dit jaar 2201$^{31}/_{100}$ pikols tin, of, met inbegrip van hetgeen de onversmolten erts van 1858 opleverde, 2310$^{47}/_{100}$ pikols. (1) Tot op het eind van dat jaar was in 't geheel, dat is sedert 1852, verkregen 12 646$^{84}/_{100}$ pikols. Bij het eind van 1859 was naar schatting nog in de mijnen aanwezig 2280 pikols.

Het getal arbeiders op dat tijdstip beliep 452, tegen 561 in 't vorig jaar en 549 in 1857. Onder die 452 personen waren 240 deelhebbers. (2)

§ 4. *Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.*

Terwijl de werken bij de in 't vorig jaar geopende hulpmijnen, bekend onder den naam van Oranje-Nassau-west, in den aanvang des jaars met kracht werden voortgezet en zoo verre gevorderd waren, dat de ontginning geregeld kon plaats hebben, moest men zich reeds in het begin van April wegens de eerste verschijnselen der noodlottige gebeurtenissen in dit gewest, waarover gehandeld is in hoofdstuk C, afd. III, hoofdzakelijk bezig houden met het versterken van het etablissement en het aanmaken van wapenen. Op treuriger wijze nog werden op den laatsten dier maand de werkzaamheden bij de nieuw te openen mijn Delft tot algeheelen stilstand gebragt.

De boringen waren nagenoeg als afgeloopen te beschouwen en voor de ontginning de noodige gegevens erlangd, toen op dien dag de opstandelingen het Europeesch personeel, bestaande uit 3 Fransche werklieden en 4 Europeesch-Indische adspirant-opzigters, vermoordden, en zoowel de werktuigen als gebouwen vernielden. (3)

De ontginning te Oranje-Nassau-west kon echter in de tweede helft van Junij, na de aankomst der troepen, weder worden beproefd, doch was van geringe beteekenis; er kon slechts gedurende halve dagen worden gewerkt, zonder dat zulks nog op alle punten te gelijk kon geschieden. Zelfs moest het werk gedurende het grootste gedeelte van November en December, toen de veroordeelden tot dwangarbeid voor het doen van koeliediensten de troepen moesten volgen, weder geheel gestaakt worden.

De geheele opbrengst van 1859 (waarvan voor het tweede halfjaar niet meer dan 778 ton) bedroeg dan ook slechts 5862$^{500}/_{2000}$ ton, zijnde aanzienlijk minder dan in elk der jaren 1851—1858, toen de uitgravingen achtereenvolgens hadden bedragen 7376, 7751$^{3}/_{4}$, 11 840, 14 000, 15 979, 13 325, 10 931 en 13 402 ton. Alleen werd thans overtroffen het cijfer van de beide eerste jaren der ontginning, namelijk in 1849 1160 en in 1850 4343 ton. (4)

---

(1) In 1860 was de opbrengst 4 000 pikols.

(2) In het laatst van 1860 is de concessie voor Billiton overgegaan op eene naamlooze vennootschap: Billiton-maatschappij, op welker acte van oprigting de Koninklijke bewilliging is verleend bij besluit van 28 October n°. 61 (*Staats-courant* van 9 November).

(3) Volgens de laatst ontvangen berigten hoopte men in den aanvang van 1862, voor zoover de omstandigheden dit zouden toelaten, de eerste werkzaamheden te hervatten.

(4) De opbrengst van 1860 was niet meer dan 617$^{1}/_{2}$ ton.

Met inbegrip van de 450 ton, bij het eind van 1858 nog te Pengaron aanwezig, werd gedurende 1859 naar Bandjermasin afgevoerd 5198 ton, zoodat ter eerstgemelde plaatse, na aftrek van 1036 ton, die door de opstandelingen zijn verbrand, bij het eind van het 't jaar aanwezig bleef 78½ ton.

Op dat tijdstip bestond het personeel, behalve de 2 hier bescheiden ingenieurs, uit 4 voormannen (opzigters), 1 werkman, 27 mandoors en andere beambten, 116 pandelingen en 422 veroordeelden tot dwangarbeid, waarvan 160 als koelies op expeditie en 80 bij de kolenpakhuizen te Bandjermasin. Van de 40 dwangarbeiders aan de Karang-intan, werkzaam bij de proefboringen voor de mijn Delft, waren na het gebeurde op 30 April slechts een negental te Martapoera aangekomen en hadden de overige de vlugt genomen. (1)

Concessie van Banjoe-irang. De particuliere ontginning te Kalangan begon het jaar met gunstige vooruitzigten. Nog weinige dagen vóór den moord van 1 Mei, waarvan 14 Europeanen van het personeel, benevens 7 vrouwen en kinderen de slagtoffers werden, had de eerstaanwezende gouvernements-ingenieur de mijn Julia Hermina bezocht, en zoowel de werken boven als onder den grond in den besten staat bevonden. De mijn kon toen gezegd worden in ontginning te zijn. Eene eerste lading van ongeveer 60 ton was juist verscheept, terwijl daartoe nog 1940 ton gereed lagen, met welker afvoer alleen gewacht werd op de ontvangst der ijzeren rails voor den spoorweg naar de ladingsplaats. Voor den verderen afvoer te water was alles gereed. Die voorraad kolen werd echter door de muitelingen verbrand, die ook hier de werken, gebouwen en werktuigen vernielden. (2)

§ 5. *Verdere opgaven betreffende de mijnbouw.*

Door de mijn-ingenieurs werd weder op verschillende plaatsen onderzoek gedaan naar den mineralogischen rijkdom van den bodem. De uitkomsten waren echter veelal niet van dien aard, dat zij hier behoeven vermeld te worden; het zal voldoende zijn naar de berigten te verwijzen die daaromtrent voorkomen in de *Javasche Courant* van 1859, nº. 23, 30, 40, 49, 58, 86, 89, 90, 91 en 98, en die van 1860, nº. 6, 12 en 30. Nagenoeg al deze overzigten zijn overgenomen in de *Staats-courant*. Zie van den jaargang 1859 de nommers 118, 139, 159, 166, 192 en 221, en van dien van 1860 de nommers 13, 28, 66, 89 en 134.

De onderzoekingen naar kopererts aan de Piniti-rivier in de Wester-afdeeling van Borneo leidden in het laatst van 't jaar tot het verleenen van vergunning aan de heeren J. F. Loudon c. s., tot het daarstellen eener onderneming tot ontginning van delfstoffen bevattende gronden in het district Mandhor. De overeenkomsten daartoe waren aangegaan met den Sultan van Pontianak en met de in Mandhor gevestigde Chinesche kongsie Langfong. (3)

III. VISSCHERIJEN.

De berigten omtrent dit onderwerp zijn weder weinig belangrijk. In het verslag over 1856 werd gezegd dat er op Java over het algemeen uitbreiding in dezen tak van nijverheid zigtbaar was, vooral in de residentien Tagal en Rembang. Ook thans luiden de berigten omtrent Rembang weder gunstig. Van Soerabaija wordt medegedeeld dat de opbrengst der vischvijvers daar minder was dan gewoonlijk, ten gevolge van de vele overstroomingen, waardoor de visschen uit de vijvers werden verjaagd. Voor Samarang werd magtiging verleend tot de in-dienst-stelling van een mantrie bij de aan te leggen vischvijvers in twee districten der afdeeling Demak en Grobogan.

---

(1) Een in 1860 ingesteld onderzoek naar steenkolen in het Rijk van Koetei (Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo) leverde zulke gunstige uitkomsten op, dat bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van Junij 1861 tot de opening eener permanente kolen-ontginning aldaar is besloten, hetzij te Pelarang hetzij te Sanga-sanga. De te verkrijgen hoeveelheid meende men, zonder onvoorziene tegenspoeden, te mogen ramen op 100 000 ton zeer goede steenkolen.

(2) Nadat in den aanvang van 1861 de toestand der mijn Julia Hermina even als die van de gouvernements-ontginning Delft door den eerstaanwezenden gouvernements-ingenieur was opgenomen, heeft deze in den loop van dat jaar tevens zijn gevoelen medegedeeld nopens de beste wijze om bij deze particuliere onderneming de ontginning te kunnen voortzetten. In hoe ver de concessionarissen daaraan gevolg zullen geven is nog niet bekend.

(3) Bij de sedert gebleken weinige kans om voor *ontginning* vatbare vindplaatsen op te sporen, zijn de genoemde ondernemers in den loop van 1861, in navolging van het Gouvernement, tot het besluit gekomen om vooreerst van alle verder onderzoek af te zien.

In de residentie Japara werd, gedeeltelijk uit hoofde van de geringe opbrengst, opgeheven de belasting op de visscherij in de groote Rawa of zoogenaamde Binnenzee.

IV. AMBACHTS- EN FABRIEKNIJVERHEID. (1)

Was in 't vorig verslag, met betrekking tot de uitbreiding van fabriekmatige inrigtingen, meer bijzonder Batavia te vermelden, ditmaal is zulks het geval met de beide andere hoofdplaatsen van Java. Zoo werd de reeds meermalen vermelde particuliere fabriek van stoom- en andere werktuigen te Soerabaija dit jaar aanmerkelijk uitgebreid en van meer machinerien voorzien; terwijl eene soortgelijke inrigting te Samarang tot groot gerief van suikerfabrikanten en andere ondernemers mede vergrooting onderging.

Voor Batavia was het jaar 1859 echter belangrijk door de van gouvernementswege genomen maatregelen tot verkrijging van gazverlichting aldaar, welke verlichting, op de reeds in 't vorig verslag (bladz. 129, noot 2) vermelde voorwaarden, met 1 Januarij 1862 in werking zal moeten komen.

Het aantal der in Nederlandsch Indie in werking zijnde *stoomwerktuigen* steeg dit jaar van 168 tot 204, waaronder respectivelijk 17 en 19 ten dienste van het Gouvernement. (2) In de jaren 1853 tot en met 1857 waren de cijfers achtereenvolgens geweest 70, 88, 108, 122 en 139, waaronder ten dienste van het Gouvernement 8, 9, 14, 18 en 17. De werktuigen geplaatst in de stoomschepen behoorende tot het Nederlandsche eskader in Oost-Indie zijn onder al deze opgaven niet begrepen.

De soort der werktuigen was in 1859 als volgt:

Van de 19 werktuigen ten dienste van het Gouvernement waren: 3 pompwerktuigen (een voor het drijvend droogdok te Soerabaija, een voor dat te Onrust en een voor de waterstaatswerken te Samarang); 2 baggermolens te Soerabaija, 5 werktuigen aan het marine-etablissement aldaar (drie tot opvoering van uitgebaggerden grond, een tot het drijven van een houtzaagmolen en ventilateur en een stoomhamer); 2 werktuigen tot het drijven van gereedschappen bij den artillerie-constructiewinkel te Soerabaija; 1 dito aan de fabriek voor de marine en het stoomwezen aldaar, benevens 6 werktuigen geplaatst in stoomschepen (twee voor sleepdiensten op Borneo: kapitein *van Os* en eene stoompraauw, een voor de gemeenschap van Batavia met de reede, *Bennet;* en de drie behoorende tot de gouvernements-schoeners en kruisbooten (3) *Boni*, *Java* en *Draak*).

Van de 185 particuliere stoomwerktuigen dienden er 151 voor suikerfabrieken, en daaronder waren er 44 die bepaaldelijk strekten tot het drijven van suikerriet-molens, en 1 werktuig dat ook daarvoor, maar overigens voor andere diensten strekte. De 34 overige particuliere stoomwerktuigen waren: 6 werktuigen tot het drijven van gereedschappen in machine-fabrieken; 5 pompwerktuigen tot het besproeijen van velden; 4 rijstpelmolens; 2 zaagwerktuigen (een te Palembang en een ter Westkust van Borneo); één werktuig tot het bereiden van rameh-vlas en Manilla-hennep; 1 stoomploeg, en 15 (4) werktuigen geplaatst in stoomschepen.

Aan 17 personen werden, na afgelegd examen, bewijzen van geschiktheid als machinist afgegeven. Ongelukken ten gevolge van de aanwending van stoom kwamen weder niet voor.

Ook in de inlandsche nijverheid op Java, hoezeer over het algemeen nog op een lagen trap staande, werd hier en daar vooruitgang bespeurd. Eene te Samarang gehouden tentoonstelling van voortbrengselen dier nijverheid leverde het bewijs dat zij zich daar vrij wel ontwikkelt.

Over de inlandsche ambachts- en fabrieknijverheid op de buitenbezittingen valt ditmaal aan de Indische berigten slechts te ontleenen, dat in de Minahassa het bedrijf van smid en wagenmaker, in verband met den gunstigen staat van het vervoerwezen door de voordeelen verbonden aan den afvoer van koffij, meer beoefenaars had gekregen. Zoo werden er thans op onderscheidene plaatsen zeer goede spaakwielen vervaardigd en ijzeren assen en bussen gesmeed.

---

(1) Voor de in 1860 genomen maatregelen tot vorming van ambachtslieden uit afstammelingen van Europeanen wordt verwezen naar de noot op bladz. 50 van het vorig verslag. Zie overigens de IIIde afdeeling van hoofdstuk L hiervóór.

(2) In het vorig verslag, bladz. 130, is het aantal der particuliere stoomwerktuigen en toestellen opgegeven in 1858 te hebben bedragen 140, later is gebleken dat het was 151.

(3) Zie hoofdstuk D, IIde afdeeling, § 3.

(4) Vergelijk echter § 5 van de Vde afdeeling van dit hoofdstuk.

Over de gouvernements-fabriek voor de marine en het stoomwezen, vroeger te dezer plaatse vermeld, is thans gehandeld in hoofdstuk D, afdeeling II, § 4.

V. Handel, scheepvaart en scheepsbouw.

§ 1. *Bepalingen betreffende den handel en de scheepvaart.*

In 't vorig verslag (bladz. 131) is bij de vermelding der ordonnantie van 31 Mei 1858 (*Indisch Staatsblad* n°. 65), betreffende de openstelling voor den algemeenen handel van meerdere havens in Nederlandsch Indie, tevens melding gemaakt van de tot dit onderwerp betrekkelijke ordonnantien van 23 Maart en 20 October 1859 (*Indisch Staatsblad* n°. 13 en 79). Het zal dus voor die beide beschikkingen voldoende zijn derwaarts te verwijzen.

Behalve de in vorige gedeelten van het tegenwoordig verslag reeds vermelde beschikkingen, (1) zijn overigens met betrekking tot handel en scheepvaart nog alleen te vermelden de twee volgende:

1°. het besluit van den Gouverneur-Generaal van 25 Maart 1859 n°. 5 (*Indisch Staatsblad* n°. 14), waarbij tot regeling van het tol- en contrôle-personeel in de toen voor den algemeenen handel opengestelde havens voorloopig is bepaald, dat de controleurs der inkomende en uitgaande regten op Java en Madura weder zijn belast met de contrôle en het toezigt over de verschillende kantoren van perceptie dezer regten, ieder binnen een hem aan te wijzen gebied, en waarbij voorts, met behoud van de standplaatsen der controleurs te Batavia, Samarang, Soerabaija en Probolingo, dit hun gebied wordt omschreven;

2°. dat van 12 December 1859, n°. 5 (*Indisch Staatsblad* n°. 104), waarbij zijn vastgesteld de modellen voor de zeebrieven en jaarpassen door den Sultan van Linga, Riouw en onderhoorigheden en door dien van Siak Sri Indrapoera en onderhoorigheden, in overeenstemming met den resident van Riouw of diens vervanger te verleenen.

§ 2. *Handel en scheepvaart op Java en Madura.*

Het te Batavia gedrukte » Verslag van den handel, de scheepvaart en de inkomende en uitgaande regten op Java en Madura over het jaar 1859" is reeds aan de Staten-Generaal medegedeeld, en in de *Nederlandsche Staats-courant* van 26 October 1860 zijn de gebruikelijke jaarlijksche opgaven omtrent dit onderwerp gedaan, vergeleken met die van het jaar 1858. Even als vroeger zal men zich daarom bij dit verslag bepalen tot de bijvoeging (onder lit. CC 1-2) van twaalf staten, bevattende de voornaamste cijfers in die stukken voorkomende, en aantoonende:

1°. den invoer op Java en Madura in het algemeen;

2°. den uitvoer van Java en Madura in het algemeen;

3°. de landen van waar de particuliere invoer heeft plaats gehad;

4°. de landen naar welke de uitvoer heeft plaats gehad; (2)

5°. de voornaamste der van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop ingevoerde voortbrengselen;

6°. de goederen met certificaat van Nederlandschen oorsprong of bewerking ingevoerd;

7°. de voornaamste der uitgevoerde voortbrengselen;

8°. en 9°. de landen van herkomst en bestemming der aangekomen en vertrokken schepen;

10°. en 11°. de vlaggen der aangekomen en vertrokken schepen;

12°. de ontvangen regten.

---

(1) Als: in hoofdstuk C. afd. II, de overeenkomsten met het buitenland; in hoofdstuk D, afd. II, § 4 *b*, de maatregelen tot kustverlichting; in hoofdstuk L. de vrijstelling van zeker regt bij aanvraag van zeebrieven (afd. II, § 5 *b*); en de vaststelling van een nieuw tarief voor de berekening van scheepsruimte (afd. IV, § 2).

(2) Zie met betrekking tot de juistheid van den opgegeven uitvoer naar Nederland de noot op bladz. 132 van het vorig verslag.

De waarde der ingevoerde koopmanschappen zoowel voor particuliere als voor gouvernementsrekening overtrof weder, even als in 1858, die van alle vroegere jaren. De waarde der uitgevoerde koopmanschappen was daarentegen minder dan in 't vorig jaar, ofschoon de hoeveelheid wat de twee voornaamste producten, koffij en suiker, betreft, bij den particulieren uitvoer meer beliep.

De cijfers van 1859 waren als volgt:

	Aan koopmanschappen.	Aan specie.	Totaal.
invoer door particulieren	f 37 588 714	f 1 489 707	f 39 048 421
» voor gouvernements-rekening .	(1) 16 229 210	10 210 349	26 439 559
Te zamen.	f 53 787 924	f 11 700 056	f 65 487 980
uitvoer door particulieren	f 45 348 306	f 6 712 939	f 52 061 245
» voor gouvernements-rekening .	52 002 398	2 457 165	54 459 563
Te zamen.	f 97 350 704	f 9 170 104	f 106 520 808

Ofschoon het getal zoo der aangekomen als vertrokken schepen minder was dan in 't vorig jaar, was evenwel de tonnenlast der vertrokken schepen meer dan toen. Het getal aangekomen schepen beliep namelijk 2 695, metende 205 980$^{3}/_{4}$ last, tegen 2 882 schepen en 222 900 last in 1858; het getal vertrokken schepen bedroeg 3 093, metende 274 317$^{1}/_{2}$ last, tegen 3 344 schepen en 237 776 last in 1858.

§ 3. *Handel en scheepvaart op de buitenbezittingen.*

Omtrent dit onderwerp moet bij gebrek aan voldoende latere opgaven nog steeds worden verwezen naar het overzigt van den handel en de scheepvaart in de bezittingen buiten Java en Madura over de jaren 1846 tot en met 1856, hetwelk eene bijlage uitmaakte van het verslag over het laatstgenoemd jaar. Over den uitvoer van enkele handelsartikelen zijn eenige opgaven geleverd in § 2 der Iste afdeeling van dit hoofdstuk.

§ 4. *Binnenlandsche handel.*

Uit den aard der zaak is de binnenlandsche handel bezwaarlijk in cijfers op te geven. De ontvangen berigten bevatten slechts enkele bijzonderheden, die hier vermelding verdienen.

Van de Preanger regentschappen en van Djokdjokarta wordt getuigd, dat het aantal bazars en warongs vermeerderde. In eerstgenoemde residentie was de handel door Europeanen gedreven, bestaande in het opkoopen van rijst en aardappelen, dit jaar wel eenigzins achteruit gegaan, voornamelijk door de toenemende mededinging van Javanen, Palembangers en Maleijers; maar door dezer toedoen was daarentegen de klein-handel in levendigheid toegenomen. Voor Buitenzorg wordt opgegeven dat op den grooten bazar ter hoofdplaats dit jaar omgezet werd voor eene waarde van f 1 839 000, welke omzet in het vorig jaar berekend werd op f 1 582 000. De binnenlandsche handel in Patjitan wordt gezegd veel te hebben gewonnen door het aanleggen van den postweg tusschen de hoofdplaats en Madioen. Voor Kadoe wordt, behalve op een omzet in inlandschen tabak van 50 à 60 000 pikols 's jaars, thans ook gewezen op den omzet in suiker, hoofdzakelijk door Chinezen bereid, die dit jaar 25 à 30 000 pikols beliep. Ook voor Rembang komt, voornamelijk in de afdeeling Toeban, de handel in inlandschen tabak in aanmerking, van welk product het grootste gedeelte naar Madura werd uitgevoerd. De handel in ter hoofdplaats Rembang vervaardigde vuurwerken werd mede zeer belangrijk.

Van Palembang wordt gezegd, dat de handel aldaar over het algemeen gunstige uitkomsten opleverde. In het bijzonder was er een groot debiet van katoen, getah pertjah en getah ballan (eene mindere soort van getah). In het Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden stegen de prijzen op de marktplaatsen tot eene buitengewone hoogte door de Bonische expeditie en het groote aantal militairen. De handel in de residentie

(1) Hiervan f 10 169 045 van den Oosterschen Archipel, bestaande uit Banka-tin, Menado-koffij, specerijen van de Molukken en sapanhout van Bima.

Menado was in de laatste jaren in belangrijkheid en levendigheid buitengewoon toegenomen; alleen zegt de resident, dat het te betreuren is, dat de grootste voordeelen daarvan in den regel worden genoten door vreemdelingen, Arabieren, Chinezen en Spanjaarden, terwijl de inwonende handelaren, om de mededinging met dezen te kunnen volhouden, genoodzaakt zijn groote credieten te verleenen, in de inning waarvan zij dikwijls de grootste moeite ondervinden.

Vergelijk overigens hoofdstuk C, afdeeling III, waar onder de rubrieken: » Onafhankelijk noordelijk gedeelte van Sumatra", » Lampongsche districten", » Riouw en onderhoorigheden (Indragiri)", » Wester-afdeeling van Borneo", » Gouvernement der Molukken (residentien Amboina en Banda)", eenige tot het onderwerp betrekkelijke mededeelingen voorkomen.

§ 5. *Staat van de Nederlandsch-Indische scheepvaart.*

Omstreeks het eind van 1859 bedroeg het aantal Nederlandsch-Indische schepen en vaartuigen 395, en de gezamenlijke grootte, ongerekend 2 barken, waarvan de grootte niet is opgegeven, 34 616½ last, te weten:

12 stoomschepen, (1)	groot	1 570	last.
18 schepen,	»	4 082	»
139 barken, waarvan 137	»	19 406	»
40 brikken,	»	4 490	»
114 schoeners,	»	4 162	»
10 kotters,	»	171	»
62 wankangs, toops en andere vaartuigen, groot.		735½	»
Te zamen als boven 395 schepen, waarvan 393 groot	. .	34 616½	last.

Hiervan behoorden op Java en Madura te huis 205, metende te zamen 24 854½ last. In de drie voorafgegane jaren bestond de Nederlandsch-Indische koopvaardijvloot achtereenvolgens uit 301, 307 en 322 schepen en vaartuigen, metende te zamen 25 790¾, 29 632½ en 32 502¼ last.

Gedurende 1859 werden eerste zeebrieven verleend voor 30 schepen, waarvan 4 stoomschepen (en daaronder 1 stoompraauw), 11 barken, 3 brikken, 11 schoeners en 1 kotter, metende te zamen 3 166½ last. Van deze zeebrieven werden verleend 13 aan Europeanen, 9 aan Chinezen, 3 aan Arabieren en 5 aan inlanders, respectivelijk voor eene scheepsruimte van 1 973¼, 641¾, 270 en 281½ last.

Onder de opgegeven 30 schepen waren er 12 die in den vreemde waren gebouwd. In het vorig jaar werden eerste zeebrieven verleend voor 60 schepen, te zamen metende 6 868½ last.

§ 6. *Scheepsbouw.*

De berigten aangaande den scheepsbouw ontvangen betreffen ditmaal alleen de scheeptimmerwerf te Dassoon (Rembang). Bij die inrigting werden namelijk voor het Gouvernement afgebouwd 14 gekoperde kruisbooten en 8 sloepen, doch voor particulieren werd er weder niet gewerkt.

De pogingen, om aan deze inrigting meer ontwikkeling en uitbreiding te geven, stuitten veelal af op de moeijelijkheid om eene voldoende hoeveelheid houtwerken te verkrijgen. De eigenaren zouden nogtans weldra een stoomhoutzaagmolen in werking brengen.

's Gravenhage, 6 Januarij 1862.

De Minister van Kolonien,

LOUDON.

(1) De ontvangen opgave omtrent de stoomwerktuigen in Nederlandsch Indie, meêgedeeld in de IVde afd. van dit hoofdstuk, maakt daarentegen melding van 15 werktuigen geplaatst in stoomschepen.

INHOUD.

ZITTING 1861 — 1862. —— (XLIII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

VERBETERINGEN IN HET VERSLAG.

N°. 2*a*.

Bladz. 1, reg. 8 v. o., staat: *welke bij*, lees: » welke ook bij".
» 2, » 22 v. o., » *der wet*, » » dier wet".
» 2, » 1 v. o., » *en Madura*, lees: » en over Madura".
» 3, » 2, staat: *men*, lees: » met".
» 5, » 18, » *Bantang*, lees: » Batang".
» 6, » 1 v. o., staat: *Atjesche*, lees: » Atjesche".
» 7, » 1 en 17, » *Tappanolie*, lees: » Tapanolie".
» 10, » 6, de woorden: *Montrado en Sambas* behoorden te zijn gedrukt aan den aanvang van regel 7.
» 12, reg. 21 v. o., staat: *hadji Mahmoed*, lees: » hadji Machmoed".
» 12, » 4 v. o., » *etablissement*, lees: » mijn-etablissement".
» 13, » 21 v. o., » *te willen*, lees: » zou willen".
» 14, » 3, staat: *gemaakte*, lees: » verklaarde".
» 14, » 27, » *leidde*, lees: » leidden".
» 14, » 7 v. o., staat: *door noch*, lees: » noch door".
» 16, » 19 en 20, » *hoofdstuk D*, § 5, lees: » hoofdstuk D, afd. I, § 5".
» 16, » 10 v. o., de woorden: *Residentie Banda* behoorden te zijn gedrukt aan den aanvang van regel 9.
» 19, reg. 25 v. o., staat: *de verligting*, lees: » verligting".
» 19, » 20 v. o., » *belemmerd*, lees: » belemmerend".
» 21, » 2 v. o., de woorden: *Lampongsche districten* behoorden als opschrift te zijn gedrukt bij een afzonderlijken regel.
» 22, reg. 15 v. o., staat: *aard ter*, lees: » aard der".
» 22, » 12 v. o., » *(koelies) over*, lees: » (koelies), over".
» 23, » 7 v. o., » 1858, *n°*. 46, 117 *en* 118, lees: » 1858 (*Indisch Staatsblad* n°. 46, 117 en 118)".
» 24, reg. 22 v. o., staat: *vrijverklarenen*, lees: » vrij te verklarenen".
» 24, » 7 v. o., » *sprake*, lees: » geen sprake".
» 25, » 18 en 17 v. o., staat: *der perkhoorigen*, lees: » der gewezen perkhoorigen".
» 26, in de 1ste noot, reg. 2 v. o., staat: *beneden*, lees: » ver beneden".
» 26, » » 2de » » 1 v. o., » *hoofdstuk N*, § 2, lees: » hoofdstuk N, afd. I, § 2".
» 29, reg. 28, staat: *behandelde*, lees: » behandelden".
» 29, » 5 v. o., staat: 1 : 47,1, lees: » 1 : 17,1".
» 30, » 10 v. o., » 1 : 15,4, » » 1 : 154".
» 31, » 6 v. o., » *er werd*, » » en werd".
» 32, » 5, staat: *Slewé*, lees: » Slawé".
» 33, » 13, » *dreven*, lees: » verdreven".
» 33, » 21, » 15*den*, » » 5den".
» 35, » 7, » *naastgelegen noorderdistricten*, lees: » naastgelegen afdeeling Noorderdistricten".
» 35, reg. 13 v. o., staat: *opperbestuur*, lees: » opperbevel".

Bladz. 36, reg. 25, 27 en 44, staat: *Tongka-rivier*, lees: »Tangka-rivier".
» 36, » 44, staat: *Den* 26*sten*, lees: »De 26ste".
» 38, » 9, » *geworden*, lees: »geoordeelde".
» 38, » 11 v. o., staat: *worden ter besparing*, lees: »worden de ter besparing".
» 38, in de 1ste noot, reg. 1, staat: *het wets-ontwerp*, lees: »het eerste wets-ontwerp".
» 39, reg. 6, staat: *sterkte*, lees: »sterkte, enz.".
» 39, » 7 v. o., staat: *Linga*, lees: »Lingga".
» 39, » 6 v. o., » *met*, lees: »met de".
» 39, in de 2de noot, reg. 1, staat: *voor*, lees: »door".
» 40, reg. 25, staat: *Europeanen*, 4, lees: »Europeanen: 4".
» 40, » 26, » *inlanders*, 65, » »inlanders: 65".
» 40, » 2 v. o., staat: *reeden*, lees: »reede".
» 40, » 1 v. o., » *Banda*, » »Banka".
» 41, » 20, staat: *Riouw op*, lees: »Riouw, op".
» 41, » 22, » *de kosten zijn*, lees: »de kosten van aanleg zijn".
» 42, » 12 v. o., staat: *ligplaats*, lees: »gewone ligplaats".
» 43, » 9 v. o., » *Tongka-rivier*, lees: »Tangka-rivier".
» 43, » 4 v. o., » *doch zonder*, lees: »doch steeds zonder".
» 44, in de noot, reg. 1, staat: *Sadoes*, lees: »Sailoes".
» 45, reg. 11 v. o., staat: *n*°. 3, lees: »n°. 23".
» 47, » 20, staat: *op Java eene*, lees: »op Java weldra eene".
» 48, » 2 v. o., staat: *den*, lees: »de".
» 49, in de noot, reg. 3, staat: 1846, lees: »1848".
» 52, reg. 4, staat: *thans*, lees: »thans alleen".
» 58, laatste kolom, reg. 19 en 20, staat: *tot en* 1864, lees: »tot en met 1864".
» 58, » » » 13 v. o., » *beliepen van*, » »beliepen".
» 60, » » » 4 v. o., » *wordt*, lees: »werd".
» 60, reg. 29 v. o., staat: *sedert eenige maanden geopend*, lees: »sedert eenige maanden te Batavia geopend".
» 60, reg. 7 v. o., staat: *gevormd*, lees: »met toestemming van het Gouvernement gevormd".
» 60, in de noot, staat: *waarmede*, lees: »waar mede".
» 61, reg. 21, staat: 146, lees: »164".
» 63, » 15, » *tot December*, lees: »tot 31 December".
» 63, in de 2de noot, reg. 3, staat: *onder*, lees: »onder de".
» 65, laatste kolom, in het opschrift, staat: *medegedeeld*, lees: »ingevuld".
» 65, kolom 5, reg. 2 v. o., staat: 3, lees: »2".
» 66, » 2, » 15 en 14 v. o., staat: *Poerwokarta*, lees: »Poerwakarta".
» 67, » 2, » 8 v. o., staat: *van den heer*, lees: »van mevrouw".
» 69, laatste kolom, reg. 4, » *onderwijzers*, » »onderwijzeres".
» 73, kolom 2, reg. 2 v. o., » *te*, lees: »op".
» 74, laatste kolom, achter de woorden: *negorijschool te Batjan*, te voegen: »Omtrent deze school zijn geen berigten ontvangen".
» 75, in de 1ste noot, reg. 2 v. o., staat: *en*, lees: »in".
» 76, kolom 2, reg. 4, staat: *Poerwokarta*, lees: »Poerwakarta".
» 78, reg. 2 v. o., staat: *Soerabaija*, lees: »Soerakarta".
» 79, » 15 v. o., » *bestaande scholen*, lees: »bestaande inlandsche scholen".
» 79, » 5 v. o., » *van deze plaats met*, lees: »met deze plaats van".
» 80, in de 3de noot, staat: *Javasche*, lees: »Javaansche".
» 81, reg. 17, staat: *eilanden Java*, lees: »eilanden buiten Java".
» 81, » 22, » *Meteorogisch*, lees: »Meteorologisch".
» 81, » 25, » *Bataviaansch*, » »Bataviaasch".
» 82, » 17, » *bladzijden*, lees: »bladzijde".
» 84, » 11, » *f* 2.70 *f* 2,62[5], lees: »f 2,70 à f 2,62[5]".
» 85, » 29, » *maximum*, lees: »maximum van".
» 86, » 9, » *vermindering*, lees: »vermeerdering".
» 87, » 14, » *f* 156 974,50[5], lees: »f 157 974,50[5]".
» 87, » 7 v. o., staat: *in Nederland*, lees: »en in Nederland".
» 87, » 6 v. o., » *in beide*, lees: »in de beide".
» 89, » 15, staat: § 6, lees: »§ *b*".
» 90, » 21 v. o., staat: *sommige van*, lees: »sommige landen van".
» 91, » 7, staat: *Grisee*, lees: »Grissee".

Totaal.	Bevolking op ult. December 1858.	Meer in 1859.	OPGEGEVEN oorzaken van vermeerdering.
541 550	532 786	8 764	[1]) Overkomst van elders.
457 591	456 907	684	[2]) Meer geboorten dan sterfgevallen.
336 894	329 368	7 526	[3]) Meer volledige telling.
161 136	157 648	3 488	[4]) Als boven.
823 933	817 053	6 880	[5]) Meer geboorten dan sterfgevallen.
888 895	867 718	21 177	
427 779	392 581	[1]) 35 198	
287 208	273 032	14 176	
937 979	908 987	[2]) 28 992	
527 887	509 306	18 581	
671 182	652 589	18 593	
1 163 133	1 132 274	[3]) 30 859	
509 829	419 387	[4]) 90 442	
453 562	445 171	8 391	
307 398	297 674	9 724	
288 658	281 826	6 832	
39 297	38 249	1 048	
442 738	436 174	6 564	
706 827	691 455	15 372	
464 739	457 833	6 906	
349 890	344 255	5 635	
692 987	691 631	1 356	
391 016	377 510	13 506	
107 889	104 950	2 939	
344 098	326 655	[5]) 17 443	
12 324 095	11 943 019	381 076	
11 943 019			
381 076			
»			

N°. 2.

AANTAL mannen, vrouwen en kinderen, waaruit de vorenstaa
totalen zijn zamengesteld.

	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.
Europeanen en hunne afstammelingen.	6 829	4 821	9 126	20 7
Chinezen en hunne afstammelingen. .	42 437	39 569	63 156	145 1
Arabieren en hunne afstammelingen. .	1 746	1 256	2 474	5 47
Andere vreemde Oosterlingen en hunne afstammelingen.	8 010	6 709	10 145	24 86
Inlanders	3 133 642	3 542 472	5 451 703	12 127 81
	3 192 664	3 594 827	5 536 604	12 324 09

N°. 3.

VERDEELING

van het in den voorgaanden staat opgegeven aantal Europesche mannen, vrouwen en kinderen op Java en Madura.

GEWESTEN.	EUROPEANEN IN NEDERLANDSCH INDIE GEBOREN.				EUROPEANEN IN NE MEDE NEDERLAND EN NEDERLAND	
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.
Bantam	47	34	66	147	28	
Batavia	803	810	1822	3 435	572	[illegible]
Buitenzorg	88	81	180	349	49	[illegible]
Krawang	43	31	97	171	20	[illegible]
Preanger regentschappen	49	38	103	190	49	[illegible]
Cheribon	133	102	211	446	61	[illegible]
Tagal	70	81	151	302	37	
Pekalongan	81	104	179	364	19	[illegible]
Samarang	645	663	1608	2 916	230	[illegible]
Japara	111	90	210	411	32	[illegible]
Rembang	130	118	214	462	65	[illegible]
Soerabaija	790	785	1336	2 911	289	[illegible]
Madura	84	108	150	342	13	[illegible]
Pasoeroean	188	193	384	765	62	[illegible]
Probolingo	97	89	186	372	38	[illegible]
Bezoeki	75	66	102	243	29	
Banjoewangie	34	32	34	100	5	
Banjoemas	83	61	187	331	29	
Bagelen	80	66	162	308	32	
Kadoe	47	52	92	191	11	
Djokdjokarta	196	129	313	638	63	[illegible]
Soerakarta	331	329	635	1 295	56	[illegible]
Madioen	70	58	149	277	27	[illegible]
Patjitan	6	4	14	24	4	
Kedirie	60	47	78	185	24	
TOTAAL	4341	4171	8663	17 175	1844	[illegible]

Bladz. 92, reg. 6, staat: *verkooppakhuizen:*, lees: »verkooppakhuizen;".
» 96, » 14, » *afdeelingen*, lees: »afdeeling".
» 96, » 10 v. o., achter: *afscheepplaatsen* te voegen: »van personen en goederen,".
» 96, in de 1ste noot, reg. 1, staat: 1861, lees: »1860".
» 97, reg. 11, staat: *de drie*, lees: »der drie".
» 98, » 21, » *door*, lees: »voor".
» 99, in de 2de noot, staat: (1), lees: »(2)".
» 99, » » » » reg. 2, staat: *daartegen*, lees: »daarentegen".
» 100, reg. 5, staat: *n°. 105 d*, lees: »n°. 105 *a*".
» 100, » 23, » *hoofdstuk B*, lees: »hoofdstuk C".
» 101, » 2, » 19 *Julij*, *n°*. 11, lees: »19 Julij 1859, n°. 11".
» 101, » 4, » *van Indie*, lees: »in Indie".
» 102, » 12, » *dat*, lees: »en dat".
» 102, » 2 v. o., staat: *middelen domeinen*, lees: »middelen en domeinen".
» 103, » 16 v. o., » *ook voor het eerst*, » »voor het eerst ook".
» 104, » 19, staat: *de vele*, lees: »als vele".
» 107, » 1, » *over*, lees: »ook".
» 107, » 13, » *Europeaansch*, lees: »Europeesch".
» 107, » 20, » *de naam*, lees: »den naam".
» 108, » 25, » *hoeveelheid van*, lees: »hoeveelheid".
» 108, » 30, » *in beide*, lees: »in de beide".
» 109, » 5, » *bijbeplantingen*, lees: »bijplantingen".
» 113, » 12, » *waaronder*, lees: »waaronder ook".
» 113, » 13 v. o., staat: ,$54^{8}/_{10}$, lees: »0,$54^{8}/_{10}$".
» 118, » 21 v. o., » *met de kiembeddingen*, lees: »met de noodige kiembeddingen".
» 118, » 2 v. o., » *beloofde*, lees: »beloofden".
» 120, kolom 8, reg. 3, staat: 220, lees: »210".
» 120, reg. 10 v. o., staat: 2, lees: »22".
» 122, » 5, staat: *bezetten*, lees: »bezeten".
» 122, » 1 v. o., staat: *Banjar*, lees: »Bantjar".
» 123, » 9, staat: *percentsgewijzen*, lees: »perceelsgewijzen".
» 124, » 24 v. o., staat: *buitenbezittingen*, lees: »bezittingen".
» 124, » 3 v. o., » *f* 2 702 741, lees: »2 702 741".
» 130, » 21, staat: *pangaran*, lees: »pangeran".
» 130, » 25, » 1857, lees: »1837".
» 130, » 4 v. o., staat: *hiermede*, lees: »hier mede".
» 133, » 26 v. o., » *voort*, lees: »goed voort".
» 134, » 17, staat: *Balangsche*, lees: »Belangsche".
» 135, » 7 v. o., staat: 129 859, lees: »129 895".
» 137, » 17 v. o., » *het jaar*, » »het tweede halfjaar".
» 141, » 16, staat: *kollang*, lees: »kollong".
» 141, in de 2de noot, reg. 3, staat: *October*, lees: »October 1860".
» 142, » » 1ste » » 5, » *steenkolen*, lees: »stoomkolen".
» 143, reg. 29, staat: *de drie*, lees: »drie".
» 144, » 23, » *Linga*, » »Lingga".
» 145, » 9, staat: 37 588 714, lees: »37 558 714".
» 146, » 5 v. o., staat: *hoeveelheid houtwerken*, lees: »hoeveelheid geschikte houtwerken".

In de Inhouds-opgave, bladz. II, reg. 14 v. o., staat: *regtstreeksch*, lees: »regtstreeks".

ZITTING 1861 — 1862. —— (XLIII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE **A.** VAN HET VERSLAG.

N°. 3.

ALGEMEENE STAAT

DER

BEVOLKING

VAN

JAVA EN MADURA,

(met uitzondering van het leger en de soldatenkinderen), bij het eind van het jaar 1859, vergeleken met hetzelfde tijdstip van het jaar 1858.

N°. 1.

GEWESTEN.	Europeanen.	Chinezen.	Arabieren.	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlanders.
Bantam	187	1 285	310	424	539 34
Batavia	4 504	44 265	217	298	408 30
Buitenzorg	434	9 866	95	11	326 48
Krawang	218	2 384	»	100	158 43
Preanger regentschappen	265	363	2	588	822 71
Cheribon	555	12 601	533	412	874 79
Tagal	360	3 149	67	1 591	422 61
Pekalongan	405	3 695	411	270	282 42
Samarang	3 581	10 104	540	1 944	921 81
Japara	474	8 762	89	762	517 80
Rembang	568	11 720	74	787	658 03
Soerabaija	3 485	7 154	1 279	3 468	1 147 74
Madura	362	6 457	961	7 931	494 11
Pasoeroean	865	2 980	299	1 034	448 38
Probolingo	442	1 341	114	704	304 79
Bezoekie	278	622	101	1 501	286 15
Banjoewangie	108	194	155	2 140	36 70
Banjoemas	372	2 562	»	85	439 71
Bagelen	364	1 616	33	67	704 74
Kadoe	209	3 457	38	22	461 00
Djokdjokarta	757	1 780	12	142	347 19
Soerakarta	1 416	3 850	141	472	687 10
Madioen	321	1 715	5	111	388 86
Patjitan	28	183	»	»	107 67
Kedirie	218	3 047	»	»	340 83
Bevolking in 1859	20 776	145 162	5 476	24 864	12 127 81
			30 340		
» » 1858	20 862	142 582	27 335		11 752 24
In 1859 meer	»	2 580	3 005		375 57
In 1859 minder	86	»	»		

ND GEBOREN ALS- TEN NEDERLAND IE GEBOREN.		EUROPESCHE VREEMDELINGEN.				TOTAAL EUROPEANEN EN HUNNE AFSTAMMELINGEN.			
Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal generaal.
1	34	3	1	2	6	78	40	69	187
52	747	225	36	61	322	1600	969	1935	4 504
8	71	11	3	»	14	148	98	188	434
4	35	12	»	»	12	75	42	101	218
1	61	9	5	»	14	107	54	104	265
3	79	29	1	»	30	223	118	214	555
4	49	7	2	»	9	114	91	155	360
1	32	7	2	»	9	107	118	180	405
152	456	120	18	71	209	995	755	1831	3 581
9	52	10	1	»	11	153	102	219	474
2	83	17	6	»	23	212	140	216	568
62	474	72	22	6	100	1151	930	1404	3 485
3	19	1	»	»	1	98	111	153	362
»	81	14	3	2	19	264	215	386	865
3	51	15	4	»	19	150	103	189	442
»	29	4	2	»	6	108	68	102	278
»	6	2	»	»	2	41	33	34	108
»	38	3	»	»	3	115	70	187	372
5	42	13	1	»	14	125	72	167	364
»	15	3	»	»	3	61	56	92	209
10	103	15	1	»	16	274	160	323	757
1	78	43	»	»	43	430	350	636	1 416
»	37	7	»	»	7	104	68	149	321
»	4	»	»	»	»	10	4	14	28
»	27	2	4	»	6	86	54	78	218
321	2703	644	112	142	898	6829	4821	9126	20 776

N°. 4.

Ouderdom der Europesche mannen en vrouwen.

	16—30 jaren.		30—45 jaren.		45—60 jaren.		Boven de 60 jaren.		Totaal.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	2105	2095	1506	1318	528	577	202	181	4341	417[illegible]
Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren . .	624	213	748	205	383	96	89	24	1844	53[illegible]
Europesche vreemdelingen. .	168	32	214	45	194	23	68	12	644	11[illegible]
Totaal . .	2897	2340	2468	1568	1105	696	359	217	6829	482[illegible]

N°. 5.

Beroepen der Europesche mannen.

	In 's lands dienst.	In contract met het Gouvernement voor landbouw ondernemingen.	In den handel.	Andere industrielen.	Zonder beroep.	Te zamen.
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	1 614	48	205	1 297	1 177	4 341
Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren	749	75	191	579	250	1 844
Europesche vreemdelingen. . . .	71	15	159	235	164	644
Totaal. . .	2 434	138	555	2 111	1 591	6 829

N°. 6.

Aantal gepensioneerde landsdienaren, begrepen onder n°. 5, in de rubriek: „zonder beroep".

Op ult. December 1859 telde men van deze op Java:

Ambtenaren	225
Officieren	126
Militairen beneden den rang van officier	604
Totaal. . . .	955

N°. 7.

Beroepen der Chinezen.

Hoofden, ambtenaren en geestelijken	444
Landeigenaren en bij Chinesche landeigenaren in dienst	1 714
Contractanten voor landbouw-ondernemingen met het Gouvernement	18
Pachters en onderpachters voor 's lands middelen	3 491
Andere industrielen, of zonder beroep	36 770
Totaal	42 437

N°. 8.

Beroepen der Arabieren.

Hoofden, ambtenaren en geestelijken	36
Landeigenaren en bij landeigenaren in dienst	67
Pachters en onderpachters van 's lands middelen	»
Andere industrielen, of zonder beroep	1 643
Totaal	1 746

N°. 9.

Beroepen der andere vreemde Oosterlingen.

Hoofden, ambtenaren en geestelijken	165
Landeigenaren en bij landeigenaren in dienst	8
Pachters en onderpachters van 's lands middelen	»
Andere industrielen, of zonder beroep	7 837
Totaal	8 010

N°. 10.

Bevolking der particuliere landen, onder n°. 1 begrepen.

Gewesten.	Europeanen. In Nederlandsch Indie geboren.	In Nederland geboren.	Vreemdelingen.	Te zamen.	Chinezen.	Arabieren.	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal.
Bantam	9	»	32	41	114	»	»	34 110	34 265
Batavia	366	100	»	466	39 261	296	166	402 278	442 467
Buitenzorg . .	349	71	14	434	9 866	95	11	326 488	336 894
Krawang . .	117	13	9	139	870	»	31	113 969	115 009
Cheribon . . .	16	8	2	26	790	161	5	68 683	69 665
Tagal	»	»	»	»	»	»	»	11 479	11 479
Samarang. . .	240	35	4	279	5 288	467	1 537	74 743	82 314
Japara	22	»	4	26	15	»	»	13 679	13 720
Soerabaija . .	198	36	10	244	51	»	»	53 806	54 101
Pasoeroean . .	15	11	»	26	»	»	»	3 913	3 939
	1 332	274	75	1 681	56 255	1 019	1 750	1 103 148	1 163 853

N°. 11.

STAAT

DER

BEVOLKING

van de bezittingen buiten Java en Madura (met uitzondering van het leger en de soldatenkinderen) bij het eind van het jaar 1859.

4

GEWESTEN.	EUROPEANEN.				CHINEZEN.				ARABIEREN.		
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.
Gouvernement van Sumatra's Westkust	494	286	745	1 525	1 354	483	986	2 823	14	»	12
Benkoelen	72	58	97	227	137	132	162	431	9	3	16
Lampongs	20	11	16	47	33	10	7	50	1	»	»
Palembang	38	12	54	104	1 105	838	983	2 926	446	643	675
Banka	42	14	38	94	10 970	1 966	3 525	16 461	15	11	28
Billiton	15	3	7	25	630	42	41	713	»	»	»
Riouw	27	22	55	104	14 109	920	1 224	16 253	1	»	»
Wester-afdeeling van Borneo	41	20	44	105	13 465	5 063	5 251	23 779	400	200	200
Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo	63	40	94	197	474	439	597	1 510	niet afzonderlijk opgeg maar begrepen ond volgende rubriek.		
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	317	301	483	1 101	1 580	969	944	3 493	14	»	»
Gouvernement der Molukken. Amboina	342	308	429	1 079	65	96	90	251	25	10	14
Gouvernement der Molukken. Banda	120	127	257	504	48	39	40	127	4	»	»
Gouvernement der Molukken. Ternate	170	196	283	649	132	117	142	391	9	5	9
Gouvernement der Molukken. Menado	161	178	282	621	241	272	723	1 236	8	1	2
Timor	62	48	62	172	195	140	297	632	2	»	»
Bali en Lombok (Boeleleng)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»

…EN.	…DERE VREEMDE OOSTERLINGEN.				INLANDERS.				TOTAAL.	Naar gissing nog (inlanders).
	…	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.		
…12	…033	360	555	1 948	246 074	283 234	312 871	[1] 842 179	848 501	[6] 200 000
…16	19	21	10	50	31 309	37 015	45 400	113 724	114 460	»
»	…069	733	661	2 463	25 584	25 473	31 907	82 964	85 525	»
…75	…21	16	16	53	99 372	114 154	142 990	356 516	361 363	[7] 117 000
…28	…649	1 449	1 625	4 723	8 221	9 306	11 824	29 351	50 683	»
»	…287	309	365	961	3 380	3 407	4 420	11 207	12 906	»
»	…121	2	29	152	3 701	2 426	2 045	8 172	[2] 24 682	»
…200	…190	306	347	843	niet afzonderlijk opgegeven			294 123	319 650	»
…opgeg… …ond… …ek.	…101	66	116	283	159 590	176 868	214 895	551 353	[3] 553 343	»
»	»	»	»	»	65 128	65 508	66 729	197 365	201 973	[8] 7 000
…14	…379	354	361	1 094	35 091	35 157	55 852	126 100	128 573	[9] 60 000
»	»	»	»	»	2 017	1 145	1 127	4 289	4 924	[10] 105 000
…9	»	»	»	»	403	353	365	1 121	2 184	[11] 93 000
…2	»	»	»	»	25 634	27 908	43 927	97 469	99 337	[12] 75 000
»	»	»	»	»	2 143	1 636	1 882	5 661	[4] 6 467	1 640 000
»	»	»	»	»	niet afzonderlijk opgegeven			32 170	[5] 32 170	

AANMERKINGEN.

1) Het cijfer van 1857, doch verbeterd volgens latere opgaven. De opgave in het vorig verslag en die voor het tegenwoordige ontvangen, zijn sedert gebleken mede niet juist te zijn.

2) Deze cijfers hebben alleen betrekking op Tandjong-pinang en de Riouw-groep.

3) Bij gemis aan latere opgaven het cijfer van 1857 behouden.

4) Als voren; betreft alleen de gouvernements-landen op het eiland Timor

5) Het cijfer van 1857 behouden.

6) Bevolking, bij gissing, van Nias en de Mantaur-eilanden.

7) Als voren van het rijk van Djambi en van de gewesten Redjang, Pasoemah, Semendo, Kisam en Makakau.

8) Als voren van de Bergdistricten.

9) Als voren van Ceram en Boero.

10) Als voren van de Aroë- en Zuidwester-eilanden.

11) Als voren van het gebied der sultans van Ternate en Tidore.

12) Als voren van de landen buiten de Minahassa tot het gebied van Menado behoorende. De opgave in het vorig verslag (14 000) betrof slechts een gedeelte dezer landen.

N°. 12.

Verdeeling der in n°. 11 opgegeven cijfers van de Europesche bevolking bezittingen buiten Java en Madura.

GEWESTEN.	Europeanen in Nederlandsch Indie geboren.				Europeanen in Nederland geboren.				Europesche vreemdelingen.			
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Te zamen.
Gouvernement van Sumatra's Westkust	295	257	689	1241	156	22	50	228	43	7	6	56
Benkoelen	61	57	97	215	9	1	»	10	2	»	»	2
Lampongsche districten.	12	8	14	34	8	3	2	13	»	»	»	»
Palembang	22	9	54	85	13	3	»	16	3	»	»	3
Banka	26	11	35	72	15	2	3	20	1	1	»	2
Billiton	9	1	7	17	6	2	»	8	»	»	»	»
Riouw	19	19	53	91	7	2	2	11	1	1	»	2
Wester-afdeeling van Borneo. . . .	22	17	44	83	15	3	»	18	4	»	»	4
Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo	29	28	94	151	18	3	»	21	16	9	»	25
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden	248	290	471	1009	57	9	12	78	12	2	»	14
Gouvernement der Molukken. Amboina	305	299	429	1033	31	9	»	40	6	»	»	6
Gouvernement der Molukken. Banda	104	125	257	486	12	1	»	13	4	1	»	5
Gouvernement der Molukken. Ternate	153	194	283	630	12	2	»	14	5	»	»	5
Gouvernement der Molukken. Menado	146	173	282	601	15	5	»	20	»	»	»	»
Timor	55	47	61	163	5	1	1	7	2	»	»	2
Totaal . .	1506	1535	2870	5911	379	68	70	517	99	21	6	126

[N]°. 13.

Aantal inlandsche Christenen in Nederlandsch Indie. (1)

JAVA EN MADURA.	In 1858.	In 1859.
[Bat]avia	216	224
[Bui]tenzorg	287	285
[Sem]arang	119	160
[Jep]ara	33	34
[Sou]rabaija	1 025	1 812
[Pas]oeroean	158	159
[Banj]oewangie	geene	50
[Djo]kdjokarta	50	54
[Soe]rakarta	geene	26
[Ma]dioen	88	73
[Ked]irie	227	246
	2 203	3 103

BUITENBEZITTINGEN.		In 1858.	In 1859.
Benkoelen		5	geene
Banka		[1]) 295	[1]) 380
Borneo (Wester-afdeeling)		[2]) 3	geene
» (Z. en O. afdeeling)		[3]) 230	[4]) 230
Gouvernement der Molukken.	Amboina	[5]) 39 811	[5]) 40 730
	Banda	742	681
	Menado	[6]) 57 235	61 199
Timor		3 000	2 677
		101 321	105 897

AANMERKINGEN.

[1]) Chinezen, die de Roomsch-katholijke godsdienst beleiden.

[2]) Chinezen.

[3]) Gedoopte Daijakkers.

[4]) Bij gemis eener latere opgave, het cijfer van 1858 behouden.

[5]) Burgers en negorijbewoners.

[6]) Waaronder 7301 op de Sangir-eilanden; de overigen zijn inlandsche Christenen in de Minahassa.

(1) Medegeteld onder het getal inlanders in de bevolkingstaten n°. 1 en 11.

N°. 14.

STERKTE van het Nederlandsch-Indisch leger bij het eind van jaar 1859, daaronder niet begrepen de officieren tijdelijk verlof buiten Nederlandsch Indie (97 in getal). Zie verder h stuk D, afd. 1, § 2.

	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen. en andere inlanders.	Totaal
Officieren	[1]) 1 026	»	6	1
Onderofficieren en manschappen. . . .	[2]) 11 189	331	15 584	27
Totaal	12 215	331	15 590	28

(1) Ongerekend 109 adjudant-onderofficieren, dienstdoende als 2de luitenants.

(2) Daaronder begrepen de in noot 1 vermelde adjudant-onderofficieren.

N°. 15.

AANTAL soldatenkinderen in Nederlandsch Indie bij het eind het jaar 1859.

	JONGENS		Meisjes.	Totaal
	bij het pupillencorps.	elders.		
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	289	422	462	1 1
Europeanen buiten Nederlandsch Indie geboren	6	21	26	
Totaal.	295	443	488	1

N°. 16.

AANTOONING van de acten van verblijf [1], door den Gouverneur-Generaal verleend gedurende 1859.

AAN PERSONEN GEBOREN IN	Acten van vast verblijf.	Acten van tijdelijk verblijf.
Nederland	241	»
Rusland	1	2
Engeland	1	18
Frankrijk	1	4
Duitschland	17	16
Italie	11	1
Belgie	1	4
Zwitserland	»	2
Denemarken	»	2
Perzie	3	5
Amerika	1	3
Te zamen	277	57

(1) Vergelijk hoofdstuk E, afd. II, § 1.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG.

N°. 4.

OVERZIGT

DER

UITKOMSTEN VAN DE GENEESKUNDIGE DIENST

BIJ DE

LANDMAGT OP JAVA EN MADURA

OVER 1859.

ZIEKTEN.	BEHANDELD.				OVERLEDEN.		
	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.
Abcessus	276	1	122	399	2	»	2
Angina	97	»	14	111	»	»	»
Aphthea tropicae	26	»	1	27	13	»	»
Apoplexia	9	»	2	11	5	»	2
Asthma	39	»	34	73	»	»	»
Carcinomata	2	»	1	3	»	»	1
Catarrhus bronchiorum	358	2	271	631	1	»	8
Cholera	145	1	51	197	49	»	26
Colica	391	6	145	542	1	»	1
Contusiones	408	5	205	618	»	»	2
Delirium tremens	54	»	»	54	6	»	»
Diarrhoea	1 314	4	414	1 732	45	»	19
Dysenteria	1 477	1	167	1 645	256	1	41
Encephalitis	6	»	1	7	1	»	»
Enteritis	5	»	3	8	»	»	1
Epilepsia	37	»	4	41	1	»	»
Febris biliosa	164	»	61	225	8	»	8
» catarrhalis	443	6	199	648	2	»	»
» gastrica	237	3	91	331	1	»	2
» intermittens	3 967	9	2 536	6 512	41	»	27
Fistulae	17	7	3	27	»	»	»
Fracturae	19	1	4	24	»	»	»
Framboesiae	22	»	30	52	»	»	»
Gastricismus	690	4	145	839	1	»	»
Haemorrhoïdes	136	»	4	140	»	»	»
Helminthiasis	25	1	1	27	»	»	»
Hepatitis	292	»	22	314	13	»	1
Herniae	74	2	15	91	»	1	»
Herpes	79	»	69	148	»	»	»
Hydrocele	18	»	4	22	»	»	»
Hydrops	30	»	34	64	7	»	18
Luxationes	7	»	16	23	»	»	»
Morbilli	100	»	2	102	»	»	»
Morbi mentis	37	3	28	68	2	»	1
» reliqui	3 363	44	1 300	4 707	42	»	48
Mors violenta	11	»	»	11	11	»	»
Ophthalmiae	419	3	682	1 104	»	»	1
Parotitis	10	1	23	34	2	»	»
Phthisis pulmonalis	110	»	34	144	18	»	18
Pleuritis	28	»	5	33	1	»	»
Pneumonia	24	2	34	60	3	»	8
Rheumat. acutus	372	8	128	508	1	1	6
» cronicus	223	»	95	318	1	»	»
Scabies	48	»	348	396	»	»	1
Scorbutus	20	»	1	21	1	»	»
Scrophulosis	30	»	6	36	»	»	»
Syphilis primaria	2 079	7	681	2 767	5	»	»
» secundaria	411	»	70	481	3	»	1
Typhus	46	»	13	59	17	»	6
Ulcera	1 054	2	1 040	2 096	2	»	5
Variolae	22	»	9	31	5	»	3
Vitia cordis	225	»	5	230	6	»	»
Vulnera	206	5	145	356	1	»	3
	19 702	128	9 318	29 148	572	3	260

VERHOUDING VAN DE OVERLEDENEN

TOT DE BEHANDELDEN.				TOT DE LEGERSTERKTE.			
…peanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen 7273.	Afrikanen 159.	Inlanders 5268.	Totaal. 12 700
138	»	1: 61	1: 99,7	1:3636,5	»	1:2634	1:3175
»	»	»	»	»	»	»	»
2	»	»	1: 2,07	1: 559,4	»	»	1: 976,9
1,8	»	1: 1	1: 1,5	1:1454,6	»	1:2634	1: 1814,2
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1: 1	1: 3	»	»	1:5268	1.12700
358	»	1: 33,8	1: 70,1	1:7273	»	1: 658,5	1: 1411,1
2,9	»	1: 1,9	1: 2,62	1: 148,4	»	1: 202,6	1: 169,3
391	»	1:145	1:271	1:7273	»	1:5268	1: 6350
»	»	1:102,5	1:309	»	»	1:2634	1: 6350
9	»	»	1: 9	1:1212,1	»	»	1: 2116,6
292	»	1: 21,8	1: 27,06	1: 161,6	»	1: 277,2	1: 198,4
5,76	1: 1	1: 4,07	1: 5,5	1: 28,4	1:159	1: 128,4	1: 42,6
6	»	»	1: 7	1:7273	»	»	1:12700
»	»	1: 3	1: 8	»	»	1:5268	1:12700
37	»	»	1: 41	1:7273	»	»	1:12700
20,5	»	1: 7,6	1: 14,06	1: 909,1	»	1: 658,5	1: 793,7
221,5	»	»	1: 324	1:3636,5	»	»	1: 6349,9
237	»	1: 45,5	1: 110,3	1:7273	»	1:2634	1: 4233,3
96,7	»	1: 93,9	1: 95,7	1: 177,3	»	1: 195,1	1: 186,7
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
690	»	»	1: 839	1:7273	»	»	1:12700
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
22,4	»	1: 22	1: 22,4	1: 559,4	»	1:5268	1: 907,1
»	1: 2	»	1: 91	»	1:159	»	1:12700
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
4,2	»	1: 1,9	1: 2,5	1:1039	»	1: 292,6	1: 500
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
18,5	»	1: 28	1: 22,6	1:3636,5	»	1:5268	1: 4233,3
80	»	1: 27,08	1: 52,3	1: 170	»	1: 109,7	1: 141,1
1	»	»	1: 1	1: 661,1	»	»	1: 1154,5
»	»	1:682	1:1104	»	»	1:5268	1:12700
»	»	»	»	»	»	»	»
6,1	»	1: 1,9	1: 4	1: 404	»	1: 292,6	1: 352,7
28	»	»	1: 33	1:7273	»	»	1:12700
8	»	1: 4,25	1: 5,45	1:2424,3	»	1: 658,5	1: 1154,5
372	1: 8	1: 21,3	1: 63,5	1:7273	1:159	1: 878	1: 1587,5
223	»	»	1: 318	1:7273	»	»	1:12700
»	»	1:348	1: 396	»	»	1:5268	1:12700
20	»	»	1: 21	1:7273	»	»	1:12700
»	»	»	»	»	»	»	»
415,8	»	»	1: 553,4	1:1454,6	»	»	1: 2540
137	»	1: 70	1: 120,2	1:2424,3	»	1:5268	1: 3175
2,7	»	1: 2,1	1: 2,5	1: 427,8	»	1: 878	1: 552,1
527	»	1:208	1: 299,5	1:3635,5	»	1:1053,6	1: 1814,2
4,4	»	1: 3	1: 3,8	1:1454,6	»	1:1756	1: 1587,5
37,5	»	»	1: 38,3	1:1212,1	»	»	1: 2116,6
206	»	1: 48,3	1: 89	1:7273	»	1:1756	1: 3175
34,4	1: 42,7	1: 35,8	1: 34,9	1: 12,7	1: 53	1: 20	1: 15,2

BIJLAGE C VAN HET VERSLAG.

N°. 5.

OVERZIGT

DER

UITKOMSTEN VAN DE GENEESKUNDIGE DIENST

BIJ DE

LANDMAGT OP DE BEZITTINGEN BUITEN JAVA EN MADURA

OVER 1859.

ZIEKTEN.	BEHANDELD.				OVERLEDEN.		
	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen.	Afrikanen.	Inlanders.
Abcessus	189	5	204	398	3	»	1
Angina	62	1	28	91	»	»	1
Aphthae tropicae	23	»	3	26	2	»	»
Apoplexia	4	»	»	4	2	»	»
Asthma	8	5	164	177	»	»	3
Carcinomata	»	»	2	2	»	»	»
Catarrhus bronchiorum	202	4	442	648	2	»	5
Cholera	63	»	27	90	22	»	8
Colica	94	»	69	163	»	»	4
Contusiones	146	7	226	379	1	»	1
Delirium tremens	42	»	»	42	10	»	»
Diarrhoea	530	3	542	1 075	5	»	5
Dysenteria	749	2	334	1 085	134	1	68
Encephalitis	4	»	8	12	»	»	1
Enteritis	11	1	5	17	1	»	1
Epilepsia	16	»	4	20	1	»	»
Febris biliosa	233	2	255	490	22	»	11
» catarrhalis	141	2	273	416	1	»	2
» gastrica	375	»	373	748	6	»	1
» intermittens	3 273	21	7 279	10 573	37	»	63
Fistulae	8	»	2	10	»	»	»
Fracturae	8	1	8	17	»	»	»
Framboesiae	»	»	109	109	»	»	1
Gastricismus	339	8	541	888	3	»	1
Haemorrhoïdes	77	1	12	90	»	»	»
Helminthiasis	20	2	6	28	»	»	»
Hepatitis	119	1	18	138	9	»	4
Herniae	23	1	2	26	»	»	»
Herpes	60	»	115	175	»	»	»
Hydrocele	5	»	1	6	»	»	»
Hydrops	26	»	41	67	5	»	4
Luxationes	17	»	9	26	»	»	»
Morbilli	»	»	1	1	»	»	»
Morbi mentis	9	»	20	29	»	»	2
» reliqui	1 144	20	1 836	3 000	9	»	25
Mors violenta	4	»	12	16	4	»	12
Ophthalmiae	146	2	546	694	»	»	1
Parotitis	6	»	56	62	»	»	»
Phthisis pulmonalis	52	2	18	72	8	1	7
Pleuritis	19	»	30	49	»	»	4
Pneumonia	14	2	47	63	5	»	9
Rheumat. acutus	162	5	186	353	»	»	»
» chronicus	44	2	88	134	»	»	4
Scabies	9	»	359	368	»	»	»
Scorbutus	6	»	5	11	»	»	»
Scrophulosis	8	»	7	15	»	»	»
Syphilis primaria	572	1	531	1 104	1	»	1
» secundaria	68	»	34	102	1	»	1
Typhus	17	»	21	38	8	»	4
Ulcera	484	10	2 029	2 523	3	»	6
Variolae	5	»	11	16	»	»	1
Vitia cordis	71	1	9	81	3	1	1
Vulnera	227	9	360	596	4	»	6
	9 934	121	17 308	27 363	310	3	269

VERHOUDING VAN DE OVERLEDENEN

TOT DE BEHANDELDEN.				TOT DE LEGERSTERKTE.			
opeanen.	Afrikanen.	Inlanders.	Totaal.	Europeanen 2911.	Afrikanen 145.	Inlanders 6576.	Totaal 9632.
: 63	»	1:204	1: 99,5	1: 970,3	»	1:6576	1:2408
»	»	1: 28	1: 91	»	»	1:6576	1:9632
: 11,5	»	»	1: 13	1:1455,5	»	»	1:4816
: 2	»	»	1: 2	1:1455,5	»	»	1.4816
»	»	1; 54,6	1: 55	»	»	1:2192	1:3210,6
»	»	»	»	»	»	»	»
:101	»	1: 88,4	1: 92,5	1:1455,5	»	1:1315,2	1:1376
: 2,8	»	1: 3,3	1: 3	1: 132,3	»	1: 822	1: 321
»	»	1: 17,2	1: 40,75	»	»	1:1644	1:2408
:146	»	1:226	1:189,5	1:2911	»	1:6576	1:4816
: 4,2	»	»	1: 4,2	1: 291,1	»	»	1: 963,2
:108	»	1:108,5	1:107,5	1: 582,2	»	1:1315,2	1: 963,2
: 5,5	1: 2	1: 4,9	1: 5,3	1: 21,7	1:145	1: 96,8	1: 47,4
»	»	1: 8	1: 12	»	»	1:6576	1:9632
: 11	»	1: 5	1: 8,5	1:2911	»	1:6576	1:4816
: 16	»	»	1: 20	1:2911	»	»	1:9632
: 10,6	»	1: 23,1	1: 14,8	1: 132,3	»	1: 597,8	1: 29,1
:141	»	1:136,5	1:138,6	1:2911	»	1:3288	1:3210,6
: 62,5	»	1:373	1:107	1: 485,1	»	1:6576	1:1376
: 88,4	»	1:115,5	1:105,73	1: 78,7	»	1: 104,3	1: 96,3
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1:109	1:109	»	»	1,6576	1:9632
:113	»	1:541	1:222	1: 970,3	»	1:6576	1: 2408
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
: 13,2	»	1: 4,5	1: 10,6	1: 323,4	»	1:1644	1: 740
»	1: 2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1: 10,2	1: 7,4	1: 582,2	»	1:1644	1:1070,2
: 5,2	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1: 10	1: 14,5	»	»	1:3288	1:4816
:127,1	»	1: 73,4	1: 90	1: 323,4	»	1: 263	1: 283,2
: 1	»	1: 1	1: 1	1: 727,7	»	1: 548	1: 602
»	»	1:546	1:694	»	»	1:6576	1:9632
»	»	»	»	»	»	»	»
: 6,5	1: 2	1: 2,5	1: 4,5	1: 363,8	1:145	1: 939,4	1: 602
»	»	1: 7,5	1: 12,2	»	»	1:1644	1:2408
: 2,8	»	1: 5,2	1: 4,6	1: 582,2	»	1: 730,6	1: 688
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1: 22	1: 33,5	»	»	1:1644	1:2408
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»
:572	»	1:531	1:552	1:2911	»	1:6576	1:4816
: 68	»	1: 34	1: 51	1:2911	»	1:6576	1:4816
: 2,1	»	1: 5,2	1: 3,1	1: 363,8	»	1:1644	1: 802,6
:161,3	»	1:338,1	1:280,3	1: 970,3	»	1:1096	1:1070,2
»	»	1: 11	1: 16	»	»	1:6576	1:9632
: 23,6	1: 1	1: 9	1: 16,2	1: 970,3	1:145	1:6576	1:1926,4
: 56,7	»	1: 60	1: 59,6	1: 727,7	»	1:1096	1: 962,2
1: 32	1: 40,3	1: 64,3	1: 47	1: 9,3	1: 48,3	1: 24,4	1: 16,5

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE D VAN HET VERSLAG.

N°. 6.

LIJST der kaarten en schetsen, in 1859 ingekomen bij de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten.

Trek van Lagoendie-baai naar P°. Pinie, door den luitenant ter zee 1ste klasse R. L. de Haes.

Schets der baai Tepeh-ket, door den état-major van Zr. Ms. schroefschoener *Montrado.*

Schets der baai Sekitjie, door den luitenant ter zee 2de klasse J. L. Isselmuden.

Figurative schets van Selaboelaboe, door den état-major van Zr. Ms. schroefschoener *Montrado.*

Schets Westkust Lombok door den djoeragan Sada van de kruisboot n°. 29.

Reede Baros, door den luitenant ter zee 2de klasse R. P. Struick, den adelborst 1ste klasse G. Kruys en den 1sten stuurman A. von Huët.

Reede Singkel, door de luitenants ter zee 2de klasse R. P. Struick en L. C. Holtzapffel en den 1sten stuurman A. von Huët.

Mentawie-eilanden en Zuid-Oostkust Nias, door den état-major van Zr. Ms. schroefschoener *Montrado.*

Landverkenningen in de Molukken, door den état-major van Zr. Ms. brik *Cachelot.*

Straat la Place, door den luitenant ter zee 2de klasse P. ten Bosch.

Laboean-Tringbaai, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Samarang.*

Zuidelijk gedeelte van Straat Siberoet, door den état-major van Zr. Ms. schoenerbrik *Makasser.*

Tomori- of Tampika-rivier, door den luitenant ter zee 2de klasse J. E. Cornelissen.

Figurative schets Kwalla-Aijer-Hitam, door de luitenants ter zee 1ste klasse H. C. Bunnik en J. J. Braam.

Poeloe Brahalla, door de luitenants ter zee 2de klasse L. F. H. Tuckermann en J. J. Braam.

Vaarwaters van Badjoa naar Tjinrana, door den luitenant ter zee 2de klasse J. J. Engelvaart.

Reede Muntok, door den état-major van Zr. Ms. opnemingsvaartuig *Pylades.*

Van af Tandjong Bersajap tot Karang Brom-brom, door denzelfde.

Triangulatie dier opname, door denzelfde.

Japansche Binnenzee, door de luitenants ter zee 2de klasse G. C. C. Thierens en P. E. Tegelberg.

Landverkenningen der Japansche Binnenzee, door den état-major van Zr. Ms. schroefschoener *Bali.*

Reede Nigata door denzelfde.

Baai van Jedo, door denzelfde.

Straat Padang, door den kapitein-luitenant ter zee J. van Maurik.

Vaarwaters beoosten Lucipara, door W. Stanton, bevelhebber van het Britsche opnemingsvaartuig *Saraceen.*

Reede Mandono, door den luitenant ter zee 2de klasse J. E. Cornelissen.

Reede Boeah-lemo, door denzelfde.

Koerslijn van Zr. Ms. stoomschip *Suriname* nabij Peling, door den état-major van dien bodem.

Schets reede Toetekoe, door den kapitein-luitenant ter zee A. F. SIEDENBURG en den adelborst 1ste klasse L. J. E. HAJENIUS.

Schets Tandjong Enni Merah Wokor, door den kapitein-luitenant ter zee A. F. SIEDENBURG.

Ankerplaats bij Batoe Merah, door denzelfde.

Landverkenningen Lettij, door denzelfde.

Schets van een gedeelte der Golf van Boni, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Celebes*.

Schets vaarwaters Tima Boeroe enz., door den luitenant ter zee 2de klasse H. DIJSERINCK.

Schets der monding van de Tjinrana-rivier.

Schetskust bezuiden Patiro, door den luitenant ter zee 1ste klasse J. C. H. VAN DE VELDE.

Schets zuidkust Celebes, door den luitenant ter zee 2de klasse H. DIJSERINCK.

Schets monding en bank der Tjinrana-rivier, door den luitenant ter zee 2de klasse W. STEFFENS.

Schets noordmonding Tjinrana, door den luitenant ter zee 1ste klasse J. A. VAN DE VELDE.

Verbeteringen op de kaart van de Golf van Boni door H. A. MODDERMAN, door den luitenant ter zee 2de klasse H. DIJSERINCK.

Reede Badjoa, verbeterd door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Admiraal van Kinsbergen*.

Reede Badjoa verbeterd voor verschillende opnamen, door den luitenant ter zee 2de klasse J. F. VAN KERVEL.

Golf van Boni verbeterd, door denzelfde.

Straat Padang (vervolg), door den kapitein-luitenant ter zee J. VAN MAURIK.

Macassar-reven en eenige loodingen op de Oostkust van Nias, door den état-major van Zr. Ms. schoenerbrik *Makasser*.

Reede Tepa, eiland Babber, door den kapitein-luitenant ter zee A. F. SIEDENBURG.

Baai van Sopa, door den état-major van Zr. Ms. schoenerbrik *Rembang*.

Bank bij Tandjong Branie, door den état-major van Zr. Ms. opnemingsvaartuig *Pylades*.

Schetskaart westgedeelte Kambenia, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Soembing*.

Zuid-westkust eiland Kinsing, door den luitenant ter zee 2de klasse H. O. WICHERS.

Ankerplaatsen door denzelfde.

Schets Koetei-rivier, door den luitenant ter zee 2de klasse C. A. JEEKEL.

Straat Padang, door den kapitein-luitenant ter zee J. VAN DER MEERSCH.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE E VAN HET VERSLAG.

N°. 7.

VERSLAG omtrent de werking der nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indie over den jaren 1857 en 1858.

Bij het vroeger door ons uitgebragt verslag omtrent de werking der nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indie hebben wij getracht, zoowel de gebreken als de verdiensten van de verschillende deelen dier wetgeving, zoo als zij zich van af het tijdstip der invoering tot aan het einde van 1856, en derhalve gedurende een tijdvak van bijkans acht jaren, hadden doen kennen, in algemeene trekken aan te wijzen. Het Opperbestuur verlangt dat over dit onderwerp telken jare door ons een verslag zal worden uitgebragt. Hoe moeijelijk het is om aan dien eisch, zonder tot gedurige herhalingen of wel tot volslagen dorheid te vervallen, te voldoen, zal ieder bevroeden, die den aard van het onderwerp niet ten eenen male miskent.

Thans ligt — want de ter zake betrekkelijke aanschrijving van het Ministerie van Kolonien werd door ons te laat ontvangen om daaraan nog over 1857 gevolg te geven — een tijdvak van twee jaren achter ons, en in gemoede kunnen wij verklaren, dat de werking der nieuwe wetgeving gedurende dat tijdverloop zich in de hoofdtrekken niet anders heeft doen kennen dan in de acht vorige jaren, zoodat wij ons hoofdzakelijk moeten bepalen met naar ons vroeger verslag over te wijzen.

Er zijn echter eenige punten, welke, naar het ons voorkomt, gansch niet van belang ontbloot zijn, die wij met het oog op het afgeloopen tijdvak eenigzins vollediger kunnen beoordeelen, dan tijdens ons eerste verslag werd uitgebragt. Het is ons oogmerk, daarop meer bepaaldelijk de aandacht te vestigen.

Voornamelijk hebben wij hierbij voor oogen de ordonnantie van 8 December 1855 (*Staatsblad* n°. 79), waarbij de Europesche wetgeving op vreemde Oosterlingen van toepassing is verklaard. In ons vorig rapport gaven wij te dien aanzien te kennen, dat die toepasselijk-verklaring in de residentien, waar raden van justitie gevestigd zijn, aan geene onoverkomelijke bezwaren onderworpen scheen, doch dat dit, om de daarbij aangevoerde redenen, niet kon gezegd worden met betrekking tot de meer verwijderde residentien, vermits het instellen van vorderingen van gering bedrag te veel kosten na zich sleepte, en het bepaalde bij artt. 108 en 129, n°. 2, van het Reglement op de Regterlijke Organisatie, in verband met art. 9 der overgangswet, niet voldoende werd geacht, het bezwaar naar eisch op te heffen.

Die stand van zaken is, vooral voor den kleinhandel, zeer drukkend, en zulks te meer, sedert het Hooggeregtshof beslist heeft, dat ook vorderingen beneden de f 200, door vreemde Oosterlingen tegen Europeanen ingesteld, tot de kennisneming der raden van justitie behooren. In het algemeen heeft de ondervinding geleerd, dat de inlander nog liever van zijn goed regt afziet, dan zich eene afmattende reis naar eene afgelegen residentie, en vervolgens betrekkelijk nog al aanzienlijke voorschotten aan practizijns te getroosten, ten einde de veelal onzekere kans van een proces te loopen. Ditzelfde geldt van den vreemden Oosterling tegenover den Europeaan.

Het behoeft dan ook geen betoog, dat zich de behoefte aan een regter, die meer in de nabijheid zitting houdt dan de raad van justitie, vooral op die plaatsen waar een aanmerkelijk getal vreemde Oosterlingen gevestigd is, zoo als te Pasoeroean, Cheribon en elders, sterk doet gevoelen.

In de klagte der Bataviasche weeskamer over de moeijelijkheden, welke de behandeling van in staat van faillissement verkeerende Chinesche boedels opleverde, is thans te gemoet gekomen door het gouvernementsbesluit van 24 Augustus 1858, n°. 44, waarbij een Chineesch lid aan de kamer is toegevoegd. Doch nu worden dezelfde bezwaren geopperd ten aanzien van boedels van Arabieren, tot opheffing waarvan de weeskamer zich bereids met voorstellen tot de Regering gewend heeft.

Overigens herhalen de boedelkamers hare klagten over de moeijelijkheden, waarin de toepassing der ordonnantie van 8 December 1855 (*Staatsblad* n°. 79) heeft aanleiding gegeven, vooral ten aanzien der vraag, of bij de vreemde Oosterlingen, volgens de bepalingen der ordonnantie, eene legitime portie bestaat, en zoo ja, hoe die moet worden berekend.

Het collegie van boedelmeesteren te Batavia rapporteert, dat het de bepalingen van het Europesche regt betrekkelijk de erfopvolging bij versterf ten aanzien der Chinezen sedert onheugelijke tijden heeft toegepast, zonder daarbij hinderpalen te hebben ondervonden, en dat het steeds daarmede voortgaat niettegenstaande die bepalingen volgens de ordonnantie niet meer van toepassing op de vreemde Oosterlingen zijn. Dat collegie geeft wijders als zijne meening te kennen, dat het wenschelijk zoude zijn, dien feitelijken toestand door eene wettelijke bepaling te bestendigen; dat de hoofden dier natie daartegen welligt bedenkingen zullen inbrengen, doch dat het algemeen zich gereedelijk daarnaar zal schikken.

Uit een en ander blijkt voldoende, wat ons trouwens ook van elders bekend was, dat omtrent de geheele materie der erfopvolging van Chinezen met der daad nog geene vaste regelen bestaan; dat schier alles te dien aanzien afhankelijk is van de zienswijze der boedelkamers, aan wier beslissingen, schoon naar regten geenszins verbindende, de belanghebbenden zich gereedelijk onderwerpen. Pleit dit feit aan de eene zijde zoowel voor de eerlijkheid en goede trouw, waarmede die collegien te werk gaan, en voor de volgzaamheid der Chinesche bevolking op Java, aan den anderen kant sluit het tevens het bewijs in van de groote onvolledigheid der ordonnantie van 8 December 1855 (*Staatsblad* n°. 79).

De toepasselijk-verklaring der Europesche wetgeving op de vreemde Oosterlingen, gevoegd bij het steeds toenemend getal Europeanen, de belangrijke uitbreiding, die handel, landbouw en nijverheid in de laatste jaren ondergaan hebben, heeft, gelijk te voorzien was, eene buitengewoon groote vermeerdering van werkzaamheden voor de raden van justitie te weeg gebragt, en wel dermate, dat het geene verwondering kan baren, dat die regtbanken, ook bij voltalligheid (hetgeen evenwel slechts zelden plaats heeft) en met de meeste inspanning, niet bij magte zijn de haar opgelegde taak steeds naar behooren te volbrengen. Het laat zich dan ook reeds thans met genoegzame zekerheid vooruitzien, dat eene vermeerdering van het personeel der raden van justitie op Java, zoodanig dat ieder derzelve zich minstens in twee kamers kunne splitsen, weldra eene onvermijdelijke behoefte zijn zal.

Tot vermeerdering dier werkzaamheden hebben almede in geene geringe mate bijdragen de menigvuldige vervolgingen van voorname inlanders gedurende 1857 en 1858, waarin de raad van justitie te Soerabaija het grootste aandeel heeft gehad.

Brengen moeijelijkheden en belemmeringen van verschillenden aard, gelijk wij vroeger opmerkten, dikwijls langdurige vertraging in de afdoening der gewone strafzaken te weeg, die bezwaren doen zich nog meer gevoelen bij de behandeling van de zoodanige, waarin voorname inlanders zijn betrokken. Om toch de bij art. 84 van het Reglement op het beleid der regering vereischte magtiging tot vervolging te bekomen, moet een naauwkeurig en uitvoerig onderzoek zijn voorafgegaan en dikwijls het gevoelen van verschillende autoriteiten worden ingewonnen. Daarmede verloopt veel tijd, soms meer dan noodig is om in gewone strafzaken tot eene eindbeslissing van den regter te geraken. Nadat dit verlof is verkregen, wordt eerst de zaak ter kennisneming van den regter gebragt. Wordt nu tegen den beklaagde regtsingang verleend, dan moet het onderzoek voor den regter-commissaris geheel op nieuw plaats hebben, daar de voorloopige informatien niet, gelijk zulks in gewone strafzaken in den regel plaats heeft, in den wettelijken vorm gehouden en de daartoe betrekkelijke stukken mitsdien van onwaarde zijn. De tijd aan het eerste onderzoek besteed is daardoor niet alleen verloren, maar de beklaagden hebben tevens alle gelegenheid gehad, en zij maken er veelal een ijverig gebruik vna, om de bewijsmiddelen te verduisteren.

De verdienstelijke officier van justitie te Soerabaija, die vele zeer gewigtige en hoogst ingewikkelde zaken van dezen aard behandeld heeft en nog behandelt, merkt daaromtrent zeer te regt op, dat er veel beleid noodig is om aan de eene zijde de regelen te bewaren eener wijze van strafvordering van Europeschen oorsprong, en aan de andere zijde den kampstrijd vol te houden tegen magtige verdachten, welke, beter met het volk, de taal, het terrein bekend, invloeden weten aan te wenden, van welker werking men verbaasd staat. Deze opmerking diene om te doen uitkomen, dat de trage afdoening van zoodanige strafzaken, waarover wel eens klagten worden vernomen, geenszins is te wijten aan de regterlijke ambtenaren, wier ijver en voortvarendheid in den regel geene billijke gronden van ontevredenheid opleveren.

Eindelijk wordt door de wees- en boedelkamer te Soerabaija opgemerkt, dat het haar is voorgekomen, dat van de bepalingen van het derde boek van het Wetboek van Koophandel een zeer ruim gebruik gemaakt wordt door vreemde Oosterlingen, waaronder er zelfs enkelen worden gevonden, die geene eigenlijke kooplieden zouden zijn; dat over het algemeen in de boedels dier vreemdelingen tot dusverre niet noemenswaardige roerende goederen, en schier geene andere dan dubieuse schulden en zwaar belaste onroerende goederen aanwezig gevonden zijn, waardoor het vermoeden rijst, dat zij zich aan kwade trouw schuldig maken; dat echter tot nog toe daartegen weinig of niets heeft kunnen gedaan worden, aangezien, gelijk gemeenlijk in dergelijke omstandigheden het geval is, de bewijzen der gepleegde kwade trouw ontbraken; terwijl de boeken, waaruit die bewijzen moeten worden geput, hetzij ten gevolge van hunne wezenlijke onkunde in het boekhouden, hetzij voorbedachtelijk, in een verwarden staat worden gehouden.

De officier van justitie te Soerabaija deelt dienaangaande ook mede, dat hij klagten heeft gehoord van de kooplieden over het tweede lid van art. 8 der meergemelde ordonnantie, volgens hetwelk de vreemde Oosterlingen ter zake van misdrijven begaan ter gelegenheid van faillissementen, kennelijk onvermogen en surséance van betaling, even als voor andere misdrijven, te regt staan voor den inlandschen regter. Men zag daarin ongelijkheid voor de wet en verzekering van straffeloosheid voor een deel der handelaren, die juist om hunne erkende gebrekkige trouw door strengere teugels van het strafregt behoorden geregeerd te worden. Op dit een en ander zal, bij eventuele herziening der ordonnantie van 8 December 1855, mede moeten gelet worden.

In ons vorig verslag hebben wij een ongunstig oordeel uitgebragt over den toestand van het regtswezen in de bezittingen buiten Java en Madura. De ondervinding dezer twee laatste jaren bevestigt ons in die meening. De voor die bezittingen bestaande instellingen en reglementen blijken, bij de toenemende ontwikkeling, vooral van sommige gewesten, hoe langer hoe minder aan de behoefte te voldoen.

De raden van justitie te Padang, Macassar en Amboina hebben slechts een regtsgeleerden president, terwijl de leden bestaan uit ambtenaren, militairen en kooplieden, die veelal geene de minste regtskennis bezitten; en toch zijn deze regtbanken geroepen, van gewigtige zaken en teedere belangen kennis te nemen en daarin te beslissen, en is haar in sommige opzigten zelfs eene uitgebreidere regtsmagt toegekend dan aan de beter georganiseerde raden van justitie op Java. De voor die regtbanken bestaande reglementen op de regtspleging zijn òf te omslagtig en ingewikkeld, òf, en dit laatste is meestal het geval, te onvolledig, zoodat belanghebbenden, uit onkunde of onbekendheid met de wet en verstoken van alle regtskundige hulp, dikwijls vruchtelooze pogingen doen om regt te erlangen.

Op de behandeling der zaken bij de landraden valt over het algemeen weinig te roemen. Het onderzoek ter teregtzitting is in den regel hoogst oppervlakkig en gebrekkig, en de processen-verbaal en vonnissen zijn slordig gesteld.

De politie is over het algemeen slecht; op sommige plaatsen kan zij gezegd worden niet te bestaan. De invloed, die door het Europesche gezag wordt uitgeoefend, is veelal zeer gering, en wordt op vele plaatsen verre overtroffen door dien der inlandsche hoofden. Die toestand is voornamelijk te wijten aan de beperktheid in getal en aan de mindere geschiktheid van het personeel met de uitoefening der politie belast. De hulpmiddelen, waarover die ambtenaren te beschikken hebben, zijn daarbij voorzeker gering; doch aan den anderen kant is het evenmin te ontkennen, dat met meer ijver, klem en doorzigt betere uitkomsten konden verkregen worden.

Bij al die gebreken paart zich nog een ander, hetwelk hierbij niet met stilzwijgen mag worden voorbijgegaan, namelijk de gedurige en veelal schadelijke inmenging van de hoofden van gewestelijk bestuur aldaar in justitie-zaken. Tot die inmenging geven sommige bepalingen en de nog bestaande reglementen, welke echter met de beginselen

van het Reglement op het beleid der regering niet zijn overeen te brengen, aanleiding. Van daar somwijlen conflicten met de officieren van justitie, zoo deze zich te regt aan de aanmatigingen van het administratief gezag niet lijdelijk willen onderwerpen. Wel worden die geschillen, zoo zij ter kennisse der Regering komen, steeds in den geest van het regeringsreglement beslist en de regten van het openbaar ministerie gehandhaafd, doch het behoeft geen betoog, dat de belangen van de dienst door geschillen tusschen regterlijke en administrative ambtenaren niet worden bevorderd.

Uit dit een en ander blijkt hoe zeer eene reorganisatie van het regtswezen in de bezittingen buiten Java en Madura eene dringende behoefte is. Daartoe zijn dan ook reeds uitgewerkte voorstellen van den gouvernements-commissaris ad hoc ingediend en aanhangig. Als onze meening betrekkelijk dezelve kunnen wij hierbij mededeelen, dat de ontwerpen omtrent de zamenstelling der regtbanken en wat daarmede in verband staat, in het kort, de organieke bepalingen, veel goeds behelzen en, behoudens eenige wijzigingen, voor vaststelling niet onvatbaar zijn.

Daarentegen is het ons voorgekomen, dat bij de ontworpen reglementen voor burgerlijke regtspleging, strafvordering en het politiewezen niet genoegzaam op den feitelijken toestand is gelet, zoodat daarvan vermoedelijk slechts weinig bruikbaar zal worden bevonden. De eindafdoening dezer hoogst gewigtige en hoogst dringende aangelegenheid is dus op verre na niet zoo nabij als in het openbaar belang wenschelijk ware.

En hiermede eindigen wij onze korte beschouwingen, waarvan de slotsom derhalve is, dat de nieuwe wetgeving zich gedurende de jaren 1857 en 1858 in hare werking op Java en Madura even gunstig heeft doen kennen als in de acht voorafgegane jaren; dat wij ditzelfde gunstige oordeel echter voor alsnog niet durven uitspreken over de ordonnantie van 8 December 1855 (*Staatsblad* nº. 79), ja zelfs betwijfelen, of de voordeelen, daarmede beoogd en gedeeltelijk verkregen, wel opwegen tegen de menigvuldige ongelegenheden, waartoe zij aanleiding heeft gegeven, daar een gunstig resultaat eerst zal worden bereikt nadat de voorschriften dier ordonnantie aangevuld en verbeterd, en de organieke bepalingen betrekkelijk het regtswezen in Java en Madura daarmede in overeenstemming gebragt zullen zijn; dat eene vermeerdering van het personeel der raden van justitie op Java weldra eene onvermijdelijke behoefte zal worden; dat het bij eventuele herziening van het Reglement op de Regterlijke Organisatie tevens raadzaam zal zijn in overweging te nemen, of de thans vigerende bepalingen betrekkelijk de strafvervolging van inlandsche hoofden en grooten niet in dier voege kunnen worden gewijzigd, dat, zonder inbreuk te maken op het regt van verdediging, eene bespoedigde afdoening wordt bevorderd; en eindelijk dat de regtsbedeeling in de bezittingen buiten Java en Madura veelal nog zoo gebrekkig is, dat niets onbeproefd moet worden gelaten om met zooveel spoed als de aard der zaak eenigzins gedoogt, tot radicale verbeteringen te geraken.

De procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie,

(get.) A. J. SWART.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE F VAN HET VERSLAG.

N°. 8.

VERSLAG ten geleide van de statistiek der regtsbedeeling in Nederlandsch Indie over het jaar 1859.

De staten of tabellen zijn op dezelfde wijze ingerigt, als die welke op 24 Februarij ll. over de jaren 1857 en 1858 door den ondergeteekende aan de Regering zijn ingediend.

Eene inhoudsopgave vergezelt ook weder dezen bundel.

Daaruit zal kunnen worden ontwaard, dat onder de tabellen zich er thans ook eene bevindt, aanwijzende de strafzaken, waarin door den raad van justitie te Ternate, krachtens art. 24 van het Reglement op de zamenstelling en de regtsmagt van de raden van justitie enz. in de Moluksche eilanden (*Staatsblad* 1825, n°. 39) en art. 9 van het gouvernementsbesluit van 22 September 1828, n°. 20 (*Staatsblad* n°. 67), in revisie werd kennis genomen, welke opgave over 1857 en 1858 in der tijd niet was ontvangen.

Ook zal de inzage der tabellen betreffende de regtsbedeeling in de buitenbezittingen doen bemerken, dat geene opgaven van de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo ontvangen zijn; de ondergeteekende verzocht die opgaven herhaaldelijk, doch waarschijnlijk heeft de onrustige toestand, waarin dat gedeelte van Borneo verkeert, de opmaking en inzending der opgaven verhinderd.

Het onderwerpelijk verslag zal sluiten aan dat, hetwelk de ondergeteekende bij zijne missive van 9 Mei ll., n°. 42, aanbood over de jaren 1855, 1856, 1857 en 1858, en de belangrijkste uitkomsten vermelden, welke de statistiek over het jaar 1859 doet kennen.

EERSTE AFDEELING.

REGTBANKEN EN GEREGTEN OP JAVA EN MADURA.

A. Strafzaken.

a. Misdrijven.

I. *Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie.*

In eersten aanleg behoefde geen regt gedaan te worden, zoodat sedert de invoering der nieuwe wetgeving (1 Mei 1848) reeds bijna 12 jaren verliepen zonder dat het Hooggeregtshof den treurigen pligt behoeft te vervullen, in zaken van misdrijf regt te spreken over een der bij art. 165 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie genoemde personen.

In revisie werden bij het opperregterlijk collegie aangebragt de zaken van 3219 beklaagden. Het beregtte er echter slechts 3034, want 7 beklaagden overleden vóór dat in revisie uitspraak was gedaan en van 178 beklaagden waren de zaken op ultimo December nog hangende, uit hoofde zij, zoo als den ondergeteekende uit de ter 's hofs griffie aangehouden registers is gebleken, eerst in de laatste dagen van het jaar binnen kwamen.

De behandelde zaken waren van de navolgende regtbanken:

van de raden van justitie op Java	49
„ „ regtbanken van omgang op Java en Madura	481
„ „ landraden op Java en Madura	2326
„ „ regtbanken te Soerakarta en Djokdjokarta	92
„ „ raden van justitie en andere regtbanken buiten Java en Madura	86
Totaal	3034

Eene vergelijking dezer cijfers met die medegedeeld in het verslag over de jaren 1855 tot en met 1858 wijst voor de regtbanken van omgang vooral eene belangrijke vermindering aan. Sedert 1850 werd het kleinste cijfer aangetroffen in 1858, namelijk 591; het thans bekend gestelde is meer dan 100 minder.

Verder doen ook de landraden een vrij aanzienlijk verschil kennen met vorige jaren. Het getal toch is ruim 400 minder dan 1858 aanwijst, en alleen de jaren 1850 en 1852 vertoonen een kleiner cijfer dan thans. Denkelijk waren echter bij de tabellen der vorige jaren onder de bedragen ook begrepen de vrijspraken der landraden (althans in de jaren 1857 en 1858 was dit het geval, zijnde alstoen het totaal der op de tabellen gebragte vrijspraken van de landraden in het eerstgenoemde jaar 345, in het andere 384), welke nogtans, als niet aan 's Hofs revisie onderworpen, niet op de betrekkelijke tabellen behooren en er daarom ook thans zijn afgelaten; en wanneer dit vermoeden juist is, dan bestaat er inderdaad geen verschil, want dan is, daar in 1859 werden ingezonden de vonnissen van 460 door landraden op Java en Madura vrijgesproken beklaagden, het totaal cijfer 2726, en dus nagenoeg gelijk aan dat der jaren 1854, 1856 en 1858.

Verder is het getal beklaagden, wier zaken van de buitenbezittingen ter revisie inkwamen, aanmerkelijk minder dan in de meeste vorige jaren, zijnde het geringste cijfer bekend in 1853, en dit bedroeg reeds 80, terwijl het daarop volgend cijfer is dat van 1852, namelijk 100.

De cijfers der raden van justitie op Java en der regtbanken van Djokdjokarta en Soerakarta doen, in vergelijk met de vorige jaren, geene aanmerkelijke verschillen kennen.

Het getal in revisie opgelegde of bekrachtigde veroordeelingen tot de doodstraf bedroeg 71; een cijfer aanmerkelijk kleiner dan dat hetwelk de laatste vier jaren aanwezen; 1855 toch had 95, 1856 91, 1857 85 en 1858 88 veroordeelingen tot de doodstraf.

De straf naast die des doods (10—20 jaren dwangarbeid in den ketting) werd in revisie door het hof slechts 90 malen opgelegd.

Het hoogste cijfer bedroegen uit den aard der zaak de veroordeelingen tot straffen van 2 tot 5 jaren, namelijk 1396; tot zes maanden of minder werd slechts 49 malen veroordeeld.

Het getal bekrachtigende of berustende arresten beliep 1173, het getal vernietigende of verbeterende 1861.

Even als vroeger waren het vooral de vonnissen der landraden, welke verbetering of vernietiging vereischten.

Immers voor de raden van justitie op Java bedroegen de vernietigingen of verbeteringen bijna 40 ten honderd van het getal beklaagden, voor de regtbanken van omgang ruim 30 ten honderd, voor de regtbanken van Soerakarta en Djokdjokarta ruim 33 ten honderd, en voor de regtbanken in de buitenbezittingen ruim 25 ten honderd, maar voor de landraden op Java en Madura ruim 70 ten honderd; eene verhouding, die allerongunstigst is wanneer men nagaat dat de jaren 1856, 1857 en 1858 voor die regtbanken gemiddeld slechts aanwezen 47 vernietigende of wijzigende arresten op 100 beklaagden.

Zou men hieruit de gevolgtrekking moeten maken, dat de regtspraak in strafzaken bij de landraden in deugdelijkheid afneemt? Het zou inderdaad een treurig verschijnsel zijn, nadat het Hooggeregtshof gedurende een tiental jaren voortdurend heeft getracht om door zijne arresten en door zijne bemerkingen een heilzamen invloed op de regtspraak uit te oefenen, en ook de redactie van het tijdschrift het Regt in Nederlandsch Indie menigmalen het hare heeft bijgebragt om de voorzitters dier regtbanken voor te lichten.

Er mag echter niet verzwegen worden, dat wanneer men gelijk in vorige jaren geschiedde, de in 1859 door de landraden gedane vrijspraken opneemt bij de bekrachtigende of berustende arresten, de verhouding 10 ten honderd gunstiger wordt; maar toch blijft zij dan nog 13 ten honderd hooger dan het gemiddelde cijfer der drie vorige jaren.

Gevallen van regeling van regtsgebied (art. 162 van het Reglement der Regterlijke Organisatie) deden zich in het geheel niet voor, zoodat hun totaal in tien jaren, sedert 1850, blijft op het cijfer van *vijf*.

Arresten op verzet tegen beschikkingen van raden van justitie, betreffende het verleenen van regtsingang of het bevelen van teregtstelling, werden er gewezen 6, *één* meer dan in 1858 en 1851, *één* minder dan in 1857, 1852 en 1850, *drie* minder dan in 1856, *evenveel* als in 1853, 1854 en 1855.

In cas van gratie of remissie van straf werden 601 adviesen uitgebragt; een getal dat aanmerkelijk hooger is dan hetwelk vorige jaren aanwijzen, want het bedroeg in 1858 477, in 1857 426, in 1856 321, in 1855 401, in 1854 366.

II. *Raden van justitie op Java.*

Het getal beklaagden, over wier zaken de drie raden hadden te beslissen, bedroeg 107. Van die beklaagden bleven op het einde van het jaar hangende 29, waarvan er 15 reeds waren verwezen naar de openbare teregtzitting.

Desniettemin werden slechts tegen 51 personen eindvonnissen gewezen, want 10 kregen van de Regering abolitie, tegen 16 werd de gevraagde regtsingang geweigerd en 1 overleed vóór de teregtstelling.

Het cijfer is dus veel geringer dan dat, hetwelk het vorig jaar aanwees, want toen werden eindvonnissen gewezen tegen 71 beklaagden; het komt echter zeer nabij aan de cijfers van de jaren 1857 en 1856, welke waren 48 en 57, doch het verschilt veel met dat van 1855, hetwelk slechts 26 was.

Naar de hoofdverdeelingen van het strafregt was het getal beklaagden volgenderwijze verdeeld:

Misdrijven.	Veroordeeld.	Vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	Abolitie verleend.	Overleden.	Regtsingang geweigerd.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak.	11	1	12	1	»	»	25
» » personen . . .	11	3	8	9	1	12	44
» » eigendommen .	16	9	9	»	»	4	38
Totaal . .	38	13	29	10	1	16	107

Het getal vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging is bijna gelijk aan dat van het jaar 1857, hetwelk er 13 had; daarentegen verschilt het veel met dat der andere jaren, want 1855 wees er 4 aan, 1856 21 en 1858 25.

De verhouding van het getal der vrijspraken tot dat der veroordeelingen was verder als 34 tot 100.

De meeste misdrijven werden gepleegd tegen de eigendommen, gelijk dit ook het geval was in de jaren 1855, 1857 en 1858.

De doodstraf werd slechts twee malen opgelegd, en wel ééns door den raad van justitie te Batavia en ééns door dien te Soerabaija, beide wegens moord.

De straf naast die des doods werd ook slechts twee malen opgelegd, beide keeren door den raad van justitie te Soerabaija, mede wegens moord.

Te dezen aanzien bestaat dus geen merkbaar verschil met de vier vorige jaren.

Het getal der voornaamste van de aangebragte misdrijven was:

ambtsmisdrijven 15;
valschheid in openbaar geschrift 4;
aanranding der eerbaarheid 1;
moord 12;
moedwillige brandstichting 1;
veediefstallen 6;
andere diefstallen 16.

Het getal moorden verschilt niet veel van dat der jaren 1856, 1857 en 1858, welke respectivelijk 10, 10 en 16 doen kennen.

Het getal diefstallen was echter aanmerkelijk minder dan in de twee laatste jaren, welke de cijfers 20 en 29 aanwijzen.

Naar hunnen landaard de beklaagden nagaande, vindt men 47 Europeanen, *geen* vreemde Oosterlingen en 60 inlanders.

Het getal Europeanen is dus bijna gelijk aan dat der drie laatste jaren, waarin er 46, 47 en 49 werden aangetroffen.

Het getal inlanders is groot, maar bleef toch beneden het cijfer van 1858, dat er 67 aanwees.

Onder de beklaagden waren verder 101 mannen en 6 vrouwen. Het getal der vrouwen was dus ongeveer 6 ten honderd van dat der mannen; eene verhouding die gunstig afsteekt bij die der vier vorige jaren, daar deze $7^1/_2$ ten honderd beliep.

Van de mannelijke beklaagden waren minder dan 20 jaren oud 7, en meer dan 50 jaren 2.

Recidivisten wijst de staat er slechts 2 aan; dus een cijfer niet veel verschillend van dat der vier voorgaande jaren.

Eindelijk moet nog vermeld worden, dat het grootste aantal beklaagden voorkwam in het ressort van den raad van justitie te Soerabaija, namelijk 66; dan volgt Batavia met 30 en eindelijk Samarang met 11.

III. *Regtbanken van omgang op Java en Madura.*

Aanhangig waren bij deze regtbanken de strafzaken van 599 beklaagden, waarvan er bij het einde van het jaar 88 nog niet waren te regt gesteld, zoodat bij gevolg in het verloopen jaar werden gewezen 511 eindvonnissen.

In vergelijking met de vier voorgaande jaren is dit getal niet groot; want in 1855 werden gevonnisd 767 personen, in 1856 738, in 1857 659, in 1858 504; er schijnt dus eene trapsgewijze vermindering plaats te hebben.

Uit de onderstaande tabel blijkt, hoe veel veroordeelingen en vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging werden uitgesproken, en ook hoe veel beklaagden op het einde des jaars nog niet waren te regt gesteld, gerangschikt naar de hoofdverdeeling der misdrijven.

Misdrijven.	Veroordeelingen.	Vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak . .	15	3	3	21
Tegen de personen	206	159	52	417
Tegen de eigendommen . . .	84	44	33	161
Totaal	305	206	88	599

Het getal vrijspraken en ontslagen van regtsvervolging is niet onbelangrijk in verhouding tot de veroordeelingen, als zijnde 67 van de 100; doch het is toch nog op verre na zoo belangrijk niet als de cijfers, welke het totaal der vier voorgaande jaren aanwees, namelijk 1329 vrijspraken op 1363 veroordeelingen, dat is bijna 98 van de 100.

Even als ook in de voorgaande jaren is het getal vervolgde misdrijven tegen de personen het grootst.

Van de voornaamste misdrijven, ter zake van welke veroordeelingen werden uitgesproken, waren:

ambtsmisdrijven 3;
hoon van ambtenaren 5;
valsche munt enz. 4;
aanranding der eerbaarheid 9;
vadermoord 1;
vergiftiging 2;
moord 117;
moedwillige manslag 50;
moedwillige brandstichting 12;
diefstallen 65.

Het getal gestrafte moorden is hooger dan in de vier voorgaande jaren, want het bedroeg in 1855 slechts 75, in 1856 61, in 1857 102, in 1858 105.

Daarentegen is het cijfer der moedwillige manslagen kleiner dan in de voorgaande jaren, welke van 1855 tot en met 1858 er aanwijzen 55, 70, 57 en 56.

Het getal diefstallen is slechts 2 minder dan in het voorgaande jaar, maar aanmerkelijk geringer dan in 1855 en 1856, welke respectivelijk deden kennen de cijfers 171 en 154.

Gelukkig waren, even als ook vroeger, vadermoorden en vergiftigingen hoogst zeldzaam, terwijl wegens kindermoord geene enkele veroordeeling werd uitgesproken.

De doodstraf werd 57 malen toegepast; dus 10 malen meer dan in 1858, maar 9 maal minder dan in 1857 en 1856, en 20 malen minder dan in 1855.

Van die doodstraffen werden er 41 opgelegd ter zake van moord.

De straf naast die des doods werd 128 malen uitgesproken, zoodat ongeveer 42 ten honderd der veroordeelingen was tot die straf.

De vier voorgaande jaren bleven verre beneden dat cijfer, wijzende het hoogste aan het jaar 1857, namelijk 95.

De beklaagden naar hunnen landaard schikkende, vindt men slechts 7 vreemde Oosterlingen en 592 inlanders; de verhouding was dus ongeveer $1^1/_5$ vreemde Oosterling op 100 inlanders, eene verhouding die voor de vreemde Oosterlingen gunstiger is dan zij was in de vier voorgaande jaren, want in die jaren deed 1857 de gunstigste verhouding kennen en deze was toen $2^1/_2$ ten honderd.

Onder de beklaagden waren 31 vrouwen, 568 mannen.

De verhouding was dus ongeveer $5^2/_5$ ten 100; terwijl het totaal der vier voorgaande jaren eene verhouding deed kennen van 4 ten 100.

Van de mannen hadden er 12 den leeftijd van 20 jaren, 16 dien van 50 jaren bereikt; eene verhouding niet veel verschillende van die der beide laatste jaren.

Als recidivisten werden slechts 5 beklaagden bekend gesteld; ongeveer hetzelfde cijfer als in vorige jaren wordt aangetroffen.

Van de vijf afdeelingen werden bij de 4de de meeste zaken aanhangig gemaakt, namelijk van 186 beklaagden; dan volgt de 5de met 157 beklaagden; dan de 3de met 118 beklaagden; vervolgens de 2de met 82 beklaagden, en eindelijk de 1ste met 66 beklaagden.

De meeste moorden kwamen voor in de 4de afdeeling, namelijk 77; in de 5de waren er 55, in de 3de 33, in de 2de 38, en in de 1ste 33.

Ook in diefstallen was de 4de afdeeling het rijkst, wijzende de tabel er voor haar aan 47, terwijl de 5de afdeeling er 27 doet kennen, de 3de mede 27, de 2de 8, de 1ste slechts 6.

IV. *Landraden op Java en Madura.*

Het getal beklaagden, welke voor de landraden op Java en Madura als beschuldigd van misdrijf werden gebragt, bedroeg 3337, en is dus aanmerkelijk hooger dan dat van de jaren 1855, 1857 en 1858, welke respectivelijk aanwezen 2967, 2929 en 2974 beklaagden; het jaar 1856 alleen had er ruim honderd meer, namelijk 3444.

Van die beklaagden waren er op ultimo December 1859 nog niet beregt 393, terwijl er 1 vóór de teregtstelling overleed, zoodat dus in het geheel werden geveld 3014 vonnissen, tegen 2796 in 1855, 3138 in 1856, 2734 in 1857 en 2814 in 1858.

Naar de juridische hoofdverdeeling de gepleegde misdrijven nagaande, krijgt men den in de volgende tabel opgeteekenden uitslag.

Misdrijven.	Veroordeelingen.	Vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	TOTAAL.
Tegen de algemeene zaak . .	113	31	4	148
Tegen de personen	55	18	20	93
Tegen de eigendommen . . .	2082	744	269	3095
Totaal . .	2250	793	283	3336

Het getal veroordeelingen wegens misdrijven tegen de eigendommen is drie minder dan in 1858, doch de vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging zijn 242 meer.

Even als ook in de vier voorgaande jaren was het getal misdrijven tegen de personen weder op verre na het geringst, hetgeen een natuurlijk gevolg is van de omstandigheid, dat die meeste misdrijven justiciabel zijn voor de regtbanken van omgang, zoo als dan ook, blijkens de betrekkelijke opgaven van de voor die regtbanken gebragte misdrijven, de meeste zijn gepleegd tegen personen.

Onder de vier genoemde jaren was de verhouding der vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging tot de veroordeelingen als 31 tot 100; nu is de verhouding nagenoeg dezelfde.

De voornaamste misdrijven, ter zake van welke veroordeelingen werden uitgesproken, waren:

landlooperij 77;

valschheid in onderhandsch geschrift 9;

zware verwonding of mishandeling 5;

ligte verwonding of mishandeling 32;

veediefstal 256;

andere diefstallen 1508.

Landlooperijen en veediefstallen hadden dus minder veroordeelingen ten gevolge dan in de vier voorgaande jaren; immers het geringste cijfer van veroordeelingen wegens landlooperij wees het jaar 1855 aan, toen het 88 bedroeg, en het geringste cijfer veediefstallen het jaar 1858, toen het 278 beliep.

Het getal veroordeelingen wegens diefstallen verder is aanmerkelijk minder dan in 1858, toen het 1715 was, doch meer dan in 1855 en 1857, welke jaren respectivelijk aanwijzen de cijfers 1468 en 1498, doch bijna gelijk aan het jaar 1856, dat er 1518 had.

De verhouding der veroordeelingen wegens diefstal (veediefstallen daaronder gerekend) tot het getal veroordeelingen in het algemeen is als 78 tot 100, terwijl het in 1855 en 1856 was als 85 tot 100, in 1857 als 83 tot 100 en in 1858 als 88 tot 100. De vermindering is dus niet onbelangrijk.

De straf naast die des doods werd geen enkele maal opgelegd, terwijl het in de vier voorgaande jaren respectivelijk geschiedde 3, 1, 7 en 1 maal.

De meeste veroordeelingen waren, even als vroeger, voor eenen tijd van 2 tot 5 jaren, namelijk 1645; van 5 tot 10 jaren 168 en van 6 maanden tot 2 jaren 442.

Onder de beklaagden waren 89 vreemde Oosterlingen; al de overige 3248 waren inlanders; de verhouding bleef dus nagenoeg dezelfde als in vorige jaren.

Vrouwen vindt men onder de beklaagden 125; het getal mannen was 3212.

De verhouding der vrouwen was alzoo tot de mannen bijna als 4 tot 100, dus niet veel afwijkende van de vorige jaren, want die van 1855 was dezelfde, die van 1856 en 1857 als $3^3/_4$ tot 100 en die van 1858 als $4^1/_4$ tot 100.

Van de mannen waren er slechts 134 beneden 20, slechts 101 boven 50 jaren oud.

Het getal bekende recidivisten was wederom gering, namelijk 76; een cijfer niet veel afwijkende van dat van vorige jaren.

V. *Regtbanken van Soerakarta en Djokdjokarta.*

Even als vroeger zijn hieronder niet begrepen de inlandsche regtbanken van de inheemsche Vorsten.

De hier bedoelde regtbanken zijn die welke, even als de landraden in andere residentien, door de residenten worden voorgezeten, en wier regtspraak, hoezeer zich ratione materiae uitstrekkende tot de misdrijven, welke elders zoowel voor de regtbanken van omgang als voor de landraden beregt worden, echter ratione personarum zeer beperkt is. (Zie het besluit van 28 Mei 1847, *Staatsblad* n°. 30, en de besluiten van 11 Junij 1831, n°. 29 en 30; ook Mr. G. J. Keiser, Handboek ten dienste der residenten enz., hoofdstuk VII.)

Het getal beklaagden, wier zaken werden aanhangig gemaakt, beliep 89; dus minder dan in 1858, toen er 105 beklaagden waren, en meer dan in 1857, 1856 en 1855, welke jaren respectivelijk deden kennen een bedrag van 66, 76 en 59 beklaagden.

Slechts van *één* beklaagde was de zaak op ultimo December 1859 nog in onderzoek.

Van de overigen werden er veroordeeld 80, vrijgesproken of ontslagen van alle regtsvervolging 8.

De verhouding dus tusschen veroordeelden en vrijgesprokenen of ontslagenen verschilt niet veel bij die, welke de vier voorgaande jaren deden kennen.

Naar hunne wetenschappelijke indeeling waren de misdrijven, ter zake van welke de strafvervolgingen werden ingesteld, de volgende:

Misdrijven.	Veroordeelingen.	Vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak. .	2	»	1	3
» » personen	9	3	»	12
» » eigendommen . .	69	5	»	74
Totaal . .	80	8	1	89

Het aantal misdrijven tegen de eigendommen was alzoo, evenzeer als in de vier voorgaande jaren, het grootst.

De voornaamste misdrijven, ter zake van welken werd veroordeeld, waren:

landlooperij 2;

moord 7;

moedwillige manslag 1;

veediefstal 12;

andere diefstallen 53.

Het getal moorden is in vergelijking met vorige jaren groot; 1858 deed er slechts 3 kennen, 1857 1, 1856 4, 1855 1.

Ook de veediefstallen waren veelvuldiger dan in vorige jaren; want 1858 had er slechts 5, 1857 2, 1856 7 en 1855 6.

De doodstraf werd 3 malen opgelegd, dus evenveel als in 1856; zijnde die straf in de jaren 1855, 1857 en 1858 geen enkel maal toegepast.

De straf naast die des doods komt 5 malen voor, tegen 4 maal in 1858, 2 maal in 1857, *ééns* in 1856 en 2 maal in 1855.

Onder de 89 beklaagden bevonden zich slechts 2 vreemde Oosterlingen; de overigen waren inlanders. In 1857 had 1 vreemde Oosterling te regt gestaan; in 1858, 1856 en 1855 *geen*.

Van de beklaagden behoorden er 4 tot de vrouwelijke kunne; eene verhouding niet aanmerkelijk verschillende van die der vorige jaren.

Van de mannen waren er 3 beneden 20-, 4 boven 50jarigen ouderdom, zoodat verreweg het grootste aantal der beklaagden, even als in de vier voorgaande jaren, was van middelbaren leeftijd.

Recidivisten wijzen de kolommen ook thans weder niet aan.

De meeste beklaagden werden beregt voor de regtbank te Djokdjokarta, namelijk 87, tegen slechts twee voor de regtbank te Soerakarta.

b. Overtredingen.

I. *Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie.*

Wederom behoefde het Hooggeregtshof in zaken van overtreding in eersten aanleg geen regt te doen, zoodat sedert de invoering der nieuwe wetgeving, dat is sedert 1 Mei 1848, dus in ruim 11 jaren, geen enkele beklaagde als beschuldigd van overtredingen in eersten aanleg voor den hove behoefde te regt te staan.

Ook in hooger beroep deden zich wederom weinig zaken voor, namelijk slechts 6, hetzelfde cijfer als in 1856, terwijl de overige jaren van 1850 tot en met 1858 nog een geringer cijfer aanwijzen.

Er hadden 4 veroordeelingen plaats en 1 vrijspraak, terwijl 1 zaak bij het einde van het jaar nog hangende was.

Zoo was het ook in 1856.

Vrouwen vindt men onder de beklaagden niet, evenmin als in 1857 en 1858.

Onder de beklaagden waren 5 Europeanen en 1 vreemde Oosterling.

Het jaar 1857 had 3 Europeanen en 1 vreemde Oosterling, 1858 3 Europeanen en geen vreemde Oosterlingen.

Onder de aangebragte zaken betreffen er 2 overtreding der amfioenpacht-voorwaarden: hetzelfde cijfer als het jaar 1857 aanwees.

In cassatie was de regtspraak hoogst onbeduidend, daar in het geheel slechts 3 zaken werden aangebragt.

In 1858 was het getal 5, in 1857 3, in 1856 5, in 1855 4 en 1854 10.

In het belang der wet werd geen enkele aangebragt.

Van de 3 zaken was er op ultimo December van het jaar nog 1 onafgedaan, 1 leidde tot vernietiging van het aangevallen vonnis en regtspraak ten principale, in 1 werd de eisch tot cassatie niet ontvankelijk verklaard.

De vonnissen, waartegen men zich in cassatie voorzag, waren alleen van de raden van justitie te Samarang en Soerabaija.

Ook dit jaar heeft dus weder bewezen, dat waarlijk in Nederlandsch Indie van het middel van cassatie geen misbruik wordt gemaakt.

II. *Raden van justitie op Java.*

Het getal in eersten aanleg voor de drie raden van justitie gedurende het jaar 1859 hangende overtredingszaken bedroeg 49; een cijfer hooger dan dat van de vier voorgaande jaren gezamenlijk, want 1858 had 9, 1857 11, 1856 9 en 1855 14, dus gezamenlijk slechts 43.

Waaraan deze belangrijke vermeerdering moet worden toegeschreven valt moeijelijk te gissen; daartoe zouden meer bijzonderheden, dan bij de opgaven bekend worden gesteld, moeten zijn vermeld.

Even als vroeger had nu ook de raad te Soerabaija de meeste zaken te behandelen, namelijk 23, terwijl die te Samarang er 20 en die te Batavia slechts 6 had.

Het getal amfioen-overtredingen was 1, dus in vergelijking tot het geheel bedrag der overtredingen zeer gering.

Van de 52 beklaagden, welke in de 49 zaken betrokken waren, bleven er op ultimo December alleen te Samarang 16 ongevonnisd.

Van de overigen werden 31 beklaagden veroordeeld, 5 vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.

Onder de opgelegde straffen vindt men 25 geldboeten.

Van de 52 beklaagden waren 2 vreemde Oosterlingen, de overigen Europeanen.

Van de vier voorgaande jaren wees alleen 1857 1 vreemden Oosterling aan.

Onder de beklaagden bevindt zich slechts *ééne* vrouw.

De verhouding van vrouwen tot mannen was dus als 2 tot 100, terwijl die in 1858 was als 0 tot 100, in 1857 als $16^2/_3$ tot 100, in 1856 als $12^1/_2$ tot 100, en in 1855 als $8^3/_4$ tot 100.

In hooger beroep was het getal gedurende het jaar 1859 hangende overtredingszaken niet veel verschillende van dat der beide laatste jaren.

Het was 79, terwijl 1858 er 82 aanwijst en 1857 81.

De raad van justitie te Samarang had ook nu weder het hoogste cijfer, namelijk 49, tegenover 51 in elk der jaren 1857 en 1858.

Het kleinste getal had weder de raad van justitie te Batavia, namelijk 9, dus 1 meer dan in het jaar 1858.

Van de 79 overtredingen waren er 62 van de amfioenpacht-voorwaarden: 2 minder dan in 1858, 2 meer dan in 1857.

Van 19 beklaagden waren de zaken nog op ultimo December hangende; daarvan moesten er 18 beregt worden door den raad van justitie te Samarang, 1 door dien te Soerabaija.

In de overige zaken waren 72 beklaagden, daarvan werden er 48 veroordeeld, 24 vrijgesproken of ontslagen van alle regtsvervolging.

De verhouding verschilt dus niet veel bij die der beide vorige jaren; 1858 toch wees aan 51 veroordeelden, 27 vrijgesprokenen of van regtsvervolging ontslagenen, en 1857 46 veroordeelden en 30 vrijgesprokenen of van regtsvervolging ontslagenen.

Onder de 91 beklaagden bevonden zich 86 mannen en 5 vrouwen, terwijl 1858 aanwees 3 vrouwen op 83 beklaagden en 1857 2 vrouwen op 88 beklaagden.

Europeanen waren er onder de beklaagden in het geheel slechts 5, dat is evenveel als in 1858 en 2 minder dan in 1857.

Vreemde Oosterlingen wijst de staat aan 41, inlanders 45, tegenover 42 vreemde Oosterlingen en 36 inlanders in 1858, en 44 vreemde Oosterlingen en 27 inlanders in 1857.

De verhouding is dus eenigzins in het voordeel der vreemde Oosterlingen veranderd; desniettemin is hun getal groot, wanneer men bedenkt hoe gering het getal der justiciabelen, welke vreemde Oosterlingen zijn, is tegenover dat der inlandsche justiciabelen.

De reden ligt echter voor de hand, aangezien het groote deel der overtredingen betrof de amfioenpacht-voorwaarden en het voornamelijk de Chinezen zijn, die tegen deze bepalingen zondigen.

III. *Landraden op Java en Madura.*

Evenmin als vroeger werd door de autoriteiten opgegeven hoe veel zaken in hooger beroep zijn behandeld, doch dit getal is ongetwijfeld zeer gering geweest, daar de staat der regentschapsgeregten slechts aanwijst een getal van 8 zaken, waarin hooger beroep werd aangeteekend.

De bemerkingen bekend gesteld aan het hoofd dezer rubriek in het verslag over de jaren 1857 en 1858 gelden dus ook hier, en evenmin als toen ziet de ondergeteekende er bezwaar in al de voor de landraden behandelde overtredingszaken te beschouwen als zaken van eersten aanleg.

Het cijfer der hangende overtredingzaken was in 1859 459, tegenover 355 in 1855, 449 in 1856, 438 in 1857 en 454 in 1858.

Eene gestadige toeneming is dus merkbaar.

Op ultimo December 1859 bleven slechts 5 zaken hangende.

Er waren weder sommige residentien, in welke de landraden in het geheel geene overtredingszaken te behandelen hadden, namelijk:

de residentie Bantam;
de adsistent-residentie Krawang;
de residentie Preanger regentschappen;
de residentie Pekalongan;
de residentie Kadoe en
de adsistent-residentie Patjitan.

Krawang bleef dus zich zelf gelijk, want ook in de vier voorgaande jaren werd er geene enkele overtredingszaak voor de landraden aangebragt.

De meeste zaken had de residentie Soerabaija, namelijk 144, dan volgen met een eenigzins belangrijk aantal de residentien Rembang met 64, Samarang met 60, Kedirie met 52 en Japara met 50.

Ook nu weder waren de meeste overtredingen die der amfioenpacht-voorwaarden, namelijk 355.

De verhouding van die overtredingen tot de overige was dus als 77 tot 100; een

cijfer dat geen der vier voorgaande jaren bereikte; immers in 1855 was de verhouding als 75 tot 100, in 1856 als 71 tot 100, in 1857 als 70 tot 100, en in 1858 als 67 tot 100.

Het getal beklaagden bedroeg 549, tegenover 481 in 1855, 596 in 1856, 500 in 1857 en 551 in 1858.

Onder die beklaagden waren 61 vrouwen, dat is ruim 11 op de 100 mannen; eene verhouding minder gunstig voor de zwakke kunne dan in de vorige jaren, want in 1858 was zij $10^1/_2$ ten honderd, in 1857 8 ten honderd, in 1856 $5^1/_2$ ten honderd en in 1855 8 ten honderd.

Als men nagaat hoe de beklaagden naar hunnen landaard verdeeld waren, dan bevindt men, evenzeer als in vorige jaren en evenzeer als zulks ook straks bij de behandeling der appellen voor de raden van justitie werd aangetoond, dat de *vreemde Oosterlingen* weder rijkelijk zijn vertegenwoordigd, namelijk 197 tegen 352 inlanders, of 56 op 100; eene verhouding, welke niet veel afwijkt van die der jaren 1857 en 1856, want deze was respectivelijk 55 en 60 op 100, doch welke aanmerkelijk gunstiger is voor de vreemde Oosterlingen dan die van de jaren 1855 en 1858, want deze wezen er 92 en 83 aan op 100 beklaagden.

Van de 544 beklaagden, wier zaken in 1859 werden beregt, veroordeelden de landraden er 471, en werden er vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging 73; er werden dus betrekkelijk meer veroordeelingen uitgesproken dan gedurende de vier voorgaande jaren het geval was: 1855 toch had 104 vrijspraken tegenover 379 veroordeelingen, 1856 113 tegenover 483, 1857 61 tegenover 439 en 1858 96 tegenover 455.

Van de straffen waren er 451 boete-straffen.

IV. *Residentieraden te Djokdjokarta en te Soerakarta.*

Voor den residentieraad te Djokdjokarta was geene enkele overtredingszaak hangende: zoo was het ook geweest in 1855, 1856 en 1857; het jaar 1858 alleen toch wees 2 zaken aan.

De raad te Soerakarta daarentegen had er 30 te behandelen; een cijfer aanmerkelijk hooger dan dat van de vier voorgaande jaren, want in 1855 was het 1, in 1856 2, in 1857 7, in 1858 19.

Even als ook in die vier jaren waren ook nu weder alle overtredingen van amfioenpachtvoorwaarden.

Onder de beklaagden, 30 in getal, waren 3 vrouwen; 1858 had er 1 op 20; de verhouding is dus voor de schoone sekse minder gunstig.

Onder de beklaagden waren slechts 4 vreemde Oosterlingen, de overige waren inlanders.

Verder wijst de staat aan 21 veroordeelingen en 9 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging, dus ongeveer 43 vrijspraken op 100 veroordeelingen, terwijl 1858 slechts 2 vrijspraken had te stellen tegenover 16 veroordeelingen, dat is $12^1/_2$ op 100.

Alle straffen waren geldboeten.

V. *Residentsgeregten en politierollen in de residentien en op zich zelf staande adsistent-residentien op Java en Madura.*

Het getal bij de residentsgeregten aanhangig gemaakte overtredingszaken bedroeg 219, tegenover 178 in 1858, 221 in 1857, 203 in 1856 en 281 in 1855.

Gelijk vroeger geldt ook thans weder de bemerking, dat menige residentie geen enkele zaak heeft aan te wijzen. Zij zijn:

Bantam,
Buitenzorg,
Krawang,
Preanger regentschappen,
Tagal,
Pekalongan,
Pasoeroean,
Bezoekie,
Banjoemas,
Bagelen,
Kadoe,
Patjitan,
Kedirie,
Djokdjokarta en
Soerakarta.

Van 25 gewesten waren er dus slechts 10, in welke de residentsgeregten regt hadden te spreken.

Hierin was dus het jaar 1859 geheel gelijk aan 1858 en 1855 en bijna gelijk aan 1857 en 1856, die 14 en 13 residentien aanwijzen, waar die geregten niets te doen hadden.

Opmerkelijk is het, dat sommige der genoemde residentien ook in de vier voorgaande jaren geene enkele zaak aanwezen. Zij zijn:

Buitenzorg,

Krawang,

Pekalongan,

Bagelen,

Patjitan,

Kedirie,

Djokdjokarta en

Soerakarta.

Verder verdient opmerking, dat bijna het geheele getal zaken zich voordeed in de residentie Soerabaija, namelijk 162, tegenover 23 in Batavia, 18 in Samarang, 6 in Cheribon, 3 in Japara, 2 in Madura, 2 in Probolingo en 1 in elke der residentien Rembang, Banjoewangie en Madioen.

Ook in de vier voorgaande jaren spande Soerabaija de kroon.

Vreemd is het dat Batavia, waar toch het getal justiciabelen veel grooter is dan te Soerabaija, voortdurend zoo weinig zaken voor het residentsgeregt worden gebragt. Als hij echter de statistiek nagaat, welke voorkomt in het tijdschrift: het Regt in Nederlandsch Indie, deel XVIII, bladz. 93, en dan daar ziet welk het gehalte is der overtredingen die voor het residents-geregt op de hoofdplaats werden aangebragt, behoorende daartoe zelfs aanklagten ter zake van woordentwist over den eigendom van vrouwen, en eene wegens het begluren eener jufvrouw in 't bad, dan gelooft de ondergeteekende met eenigen grond te mogen gissen, dat het groot aantal vooral is toe te schrijven aan de omstandigheid, dat Soerabaija, ten gevolge van de aldaar bestaande inrigtingen en ondernemingen van industrielen aard, meer dan de andere hoofdplaatsen eene Europesche zoogenaamde midden- of burgerklasse bezit en dat daar ook het element der zoogenaamde inlandsche kinderen] zeer sterk is vertegenwoordigd.

Onder de beklaagden was slechts 1 vreemde Oosterling; de overigen, 218 in getal, waren Europeanen.

De verhouding is gunstig voor de eerstgenoemden, want 1857 had er 10 tegenover 211 Europeanen en 1858 1 tegenover 175 Europeanen.

Bij de beklaagden vindt men 13 vrouwen, te Soerabaija alleen 12 (welligt een bewijs te meer voor de straks door den ondergeteekende geopperde gissing).

Desniettemin is het cijfer, bij vergelijk met vorige jaren, voor de schoone sekse niet ongunstig, want de verhouding is nu slechts ruim 6 vrouwen op 100 mannen, terwijl zij in 1858 was 11 op 100, in 1856 $10^1/_3$ op 100, in 1855 11 op 100; alleen in het jaar 1857 was de verhouding dezelfde als thans.

Veroordeelingen treft men er 193 aan, vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging 23; de verhouding, waarin deze cijfers tot elkander staan, wijkt niet veel af van die der vorige jaren.

Onder de straffen waren 82 geldboeten, 21 gevangenis, en 90 andere, alle te Soerabaija, denkelijk vergoedingen, beteringen van geleden nadeel en dergelijke, in overeenstemming met den aard der soms zoo vreemde aldaar, gelijk boven is gezegd, voorkomende aanklagten.

De opgaven van de op de politierollen behandelde zaken wijst, in verband tot die der vorige jaren, eene voortdurende toename aan.

Dit jaar toch heeft er 69 194, terwijl 1858 er 64 830 aanwees, 1857 62 584, 1856 54 552 en 1855 49 697.

De vermeerdering van het getal zaken in 5 jaren bedraagt dus 19 497.

De ondergeteekende weet dit, even als hij reeds in het vorig verslag te kennen gaf, niet anders toe te schrijven dan aan verbetering van het politiewezen en aan het meer naauwkeurig aanhouden der registers, uit welke de opgaven zijn geput.

De bemerking, in het vorig verslag gemaakt ten aanzien van de adsistent-residentie Banjoewangie, geldt ook nu weder, want het totaal cijfer der op de politierol aldaar gebragte zaken is slechts 59.

Het grootste cijfer wijst de residentie Batavia aan, namelijk 14 637; dan volgt Soerabaija met 11 228, daarna Samarang met 5916, Rembang met 4203, Japara met 3717, Bagelen met 2926, Bezoekie met 2867, Madura met 2591.

Het geringste aantal had Soerakarta, namelijk 18.

Veroordeelingen werden er uitgesproken 4734, vrijspraken gedaan 18 144; de verhouding der laatste tot de eerste is dus als 38 ten honderd; eene verhouding niet veel afwijkende van die der voorgaande jaren, want in 1858 was zij 35¾ ten honderd, in 1857 39 ten honderd, in 1856 36 ten honderd en 1855 36¾ ten honderd.

VI. *Regentschapsgeregten op Java en Madura.*

Het getal afgedane zaken was 6514.

Het jaar 1858 wees er 9762 aan, 1857 9613, 1856 8276 en 1855 6717.

Vreemd mag het genoemd worden dat het cijfer, dat in de vier laatste jaren toenemende was, eensklaps weder afdaalt tot beneden het minste van die jaren en meer dan 3000, dat is meer dan de helft, minder is dan het hoogste.

En toch zijn, behalve in de adsistent-residentie Patjitan, in alle residentien bij de regentschapsgeregten zaken afgedaan, zoodat de vermindering wel niet mag geweten worden aan onverschilligheid van de regenten.

In de meeste zaken werd ook dit jaar weder door den zoo gedweeën inlander berust; slechts 8 aangeteekende appellen wijst de staat aan.

VII. *Districtsgeregten op Java en Madura.*

Ook bij deze geregten is het getal behandelde zaken geringer dan in 1858; toen bedroeg het 1140, en thans slechts 848; 1857 wees er 746 aan; 1856 477; 1855 445.

In drie residentien hadden de districtsgeregten geen enkele zaak te behandelen; zij waren Rembang, Banjoewangie en Patjitan; de twee laatste bleven zich dus gelijk met vorige jaren.

Het is echter een verblijdend verschijnsel dat de residentien Madura en Bezoekie, die vroeger nooit eene zaak hadden aan te wijzen, er thans toch eindelijk hebben te vermelden, en dus in die residentien de districtsgeregten mogen geacht worden langzamerhand uit den slaap te herrijzen.

Zou dit een gevolg zijn van de aanschrijving gedaan naar aanleiding van het gouvernementsbeluit van 17 September 1858, n°. 44 (*Bijblad op het Staatsblad III*, *n°*. 638)?

B. Burgerlijke zaken.

I. *Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie.*

In eersten aanleg wees het Hooggeregtshof slechts 3 eind-arresten, waarvan twee de vordering toewezen en een haar ontzegde.

In 1858 en 1857 was het getal eind-arresten hetzelfde; ook met de vorige jaren sedert de invoering der nieuwe wetgeving bestaat geen aanmerkelijk verschil.

Het getal aanhangige zaken was 7; daaronder was geene enkele handelszaak; daarvan bleven er op ultimo December 2 hangende: terwijl 2 werden geroijeerd en de 3 overige bij de zoo even vermelde eind-arresten beëindigd.

In de vier voorgaande jaren waren hangende geweest in 1858 en in 1857 4 zaken; in 1856 6 en in 1855 3; terwijl er in elk dier jaren 1 hangende bleef.

Al de zaken betreffen persoonlijke regtsvorderingen, evenzeer als zulks ook in de vier voorgaande jaren het geval was geweest.

De Regering was partij in 6 van de 7 zaken; in 1858 was zij dit in 2 van de 4; in 1857 in 1 van de 4; in 1856 in 5 van de 6 en in 1855 in alle 3.

Als regter in revisie (art. 362 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering) behoefde het hof geen regt te doen.

Evenmin werd voor hetzelve gebruik gemaakt van het middel van request civiel.

In kort geding voor 's hofs president werd geen enkele zaak aangebragt: het vijfjarig tijdvak heeft er dus slechts 1, in 1858, opgeleverd.

Evocatie werd éénmaal gevraagd, als de ondergeteekende zich niet vergist, de eerste maal sedert de invoering der nieuwe wetgeving; het verzoek, dat was gedaan op grond dat de afdoening eener voor den raad van justitie te Batavia hangende regtszaak op eene ongeoorloofde wijze werd vertraagd (art. 859 in fine, Reglement op de Burgerlijke

Regtsvordering) — dus op eenen grond welke de Nederlandsche wet niet kent (art. 844 Nederlandsch Wetboek op de Burgerlijke Regtsvordering) — werd gewezen van de hand en de verzoeker in de bij de wet bedreigde boete veroordeeld. (Zie dit arrest in het tijdschrift » het Regt in Nederlandsch Indie ", deel XVII, bladz. 461 en volgg.)

Gevallen van regeling van regtsgebied deden zich niet voor, evenmin als in het voorgaand jaar; van het vijfjarig tijdvak wijzen alleen de drie eerste jaren er ieder 1 aan.

Geen enkel verzoek om relief (titel 8, boek III, van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering) werd gedaan; dit middel is dus, als althans de ondergeteekende niet dwaalt en zich op 's hofs registers mag verlaten, sedert de invoering der nieuwe wetgeving geen enkele maal gebezigd.

Het totaal der beschikkingen in eersten aanleg op requesten genomen was slechts 26, tegenover 30 in 1858, 25 in 1857, 27 in 1856 en 33 in 1855.

Onder de beschikkingen waren er 5 op aanvrage om pro deo te mogen procederen.

In hooger beroep was 's hofs regtspraak belangrijker.

De groote toename van appèl-zaken, welke reeds in het verslag betreffende de beide voorgaande jaren werd gesignaleerd, heeft ook nu stand gehouden.

Het getal in hooger beroep aanhangig gemaakte gedingen toch steeg tot het aanzienlijk cijfer van 122, tegenover 99 in 1858, 83 in 1857, 79 in 1855 en 41 in 1854.

Binnen vijf jaren tijds dus was het getal zaken verdrievoudigd.

Van die zaken waren er in eersten aanleg voor de raden van justitie op Java behandeld 109, terwijl er 13 kwamen van de buitenbezittingen en zonder vorm van geding moesten worden afgedaan. (Men zie hieromtrent het vorig verslag.)

Onder de 109 zaken van de Javasche raden van justitie waren in het geheel 21 handelszaken, dus veel meer dan in de vorige jaren, want 1858 en 1857 hadden er ieder 11, 1856 9 en 1855 4.

De meeste appellen waren, zoo als ook in de vier voorgaande jaren, van den raad van justitie te Batavia, namelijk 72, de minste wederom van den raad van justitie te Soerabaija, namelijk 12.

Hieruit blijkt ook, dat de toename van het totaal der zaken niet is veroorzaakt door die van den Soerabaijaschen raad, daar toch 1858 er van die regtbank zelfs één meer aanwees, 1857 één minder, 1856 evenveel en 1855 twee minder, terwijl daarentegen het hoogste cijfer van de vier voorgaande jaren, dat van 1857, voor den Bataviaschen raad bedroeg 56, dus 16 minder dan thans.

Onder de regtsvorderingen was geene enkele gemengde; het getal persoonlijke was 99, dat der zakelijke 10.

Het jaar 1858 had 91 persoonlijke gehad, 1857 88, 1856 76 en 1855 42.

Het getal interlocutoire, praeparatoire en incidentele arresten beliep in het geheel 23, tegenover 8 in 1858 en 1857, 2 in 1856 en 5 in 1855.

Van de aangebragte zaken bleven er hangende 23; in 1858 was het getal geweest 25, in 1857 21, in 1856 15 in 1855 18.

Van de overige werden er 5 geroijeerd en in 1 afstand gedaan van de instantie.

Eind-arresten vindt men in het geheel 80; daaronder waren 42 bekrachtigende, dus ruim 50 ten honderd, tegenover $55^1/_2$ ten honderd in 1858, 40 ten honderd in 1857, $46^1/_4$ ten honderd in 1856 en 60 ten honderd in 1855.

De meeste bekrachtigingen vielen te beurt aan den raad van justitie te Samarang, 11 van de 16, de minste aan dien te Soerabaija, namelijk 3 van de 8; van den raad te Batavia werden van 55 vonnissen er 27 bekrachtigd.

In appèl van arbitrale uitspraken werd slechts éénmaal 's hofs regtspraak ingeroepen, in de vier voorgaande jaren geen enkel maal.

In slechts 4 zaken was de Regering partij, in 1855 in 7, in 1856 in 8, in 1857 in 9 en in 1858 in slechts 3.

Op de wijze, voorgeschreven bij het Provisioneel Reglement op de manier van procederen van 1819, behoefde niet te worden geprocedeerd; dus kwam ook van den raad van justitie te Macassar geen enkel appèl in.

Van het getal van 13 zaken, dat, volgens de betrekkelijke reglementen, in appèl van vonnissen van sommige regtbanken op de buitenbezittingen zonder vorm van proces moest worden afgedaan, waren er 4 van den raad van justitie te Amboina, 6 van dien te Padang, 1 van dien te Ternate, 1 van dien te Banda en 1 van de regtbank voor burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging te Palembang.

Het totale cijfer van die zaken was, gelijk aan dat van het jaar 1858, 3 minder dan dat van 1857 en dat van 1855, 4 minder dan dat van 1856.

Hooger beroep van vonnissen in zaken van overtredingen van ambtenaren enz. (art. 867 volgg. van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering) deed zich niet voor, evenmin als in 1856 en 1857; 1855 en 1858 hadden van die zaken er ieder 3 gehad.

Het getal beschikkingen in hooger beroep op requesten bedroeg slechts 6, tegenover 7 in 1858, 2 in 1857, 12 in 1856 en 8 in 1855.

In cassatie waren niet meer dan 6 zaken hangende, doch daarvan werd er éénе nog vóór de behandeling teruggenomen, zoodat er 5 overbleven, die op 1 na werden afgedaan.

Hier is dus veeleer eene vermindering van het getal, dan eene vermeerdering, zoo als bij de appellen, zigtbaar, want 1858 en 1857 hadden ieder 8, 1856 en 1855 ieder 9 cassatiezaken, 1854 12, 1853 en 1852 ieder 10, 1851 19.

Geen enkel requisitoir tot cassatie werd gedaan in het belang der wet; zoo was het ook geweest van 1852 tot en met 1857; alleen 1858 had er 2, 1851 mede 2, 1850 1, en 1849 1: totaal 6 requisitoiren tot cassatie in het belang der wet sedert de invoering der nieuwe wetgeving.

Zoo als ook vroeger was het grootste getal vonnissen, wier vernietiging werd gevorderd, van den raad van justitie te Batavia.

Van de vijf behandelde zaken werden in 2 de vonnissen vernietigd met regtspraak ten principale, 1 met verwijzing, en in 1 de eisch tot cassatie verworpen.

Als adviserend collegie bragt het hof uit 819 adviesen, dus aanmerkelijk meer dan in vorige jaren, 1858 toch wijst aan een cijfer van 702 adviesen, 1857 van 610, 1856 van 587 en 1855 van 627.

De meeste betreffen gratie of remissie van straf, namelijk 601; een cijfer veel hooger dan dat van de vorige jaren, zijnde het in 1858 geweest 477, in 1857 426, in 1856 321 en in 1855 101.

Adviesen betreffende onderwerpen van wetgeving werden er slechts 14 uitgebragt, tegenover 15 in 1858 en 1857, 16 in 1856 en 28 in 1855.

Op verzochte dispensatien van wet moest het hof 56 maal adviseren.

II. *Raden van justitie op Java.*

Het getal processen, welke voor de drie raden in behandeling waren, bedroeg 1135. Dit cijfer is 189 hooger dan dat, hetwelk 1858 aanwees, en 460 meer dan het jaar 1855 opleverde.

Deze gestadige toename, een noodzakelijk gevolg van de toepasselijk-verklaring der nieuwe wetgeving op de vreemde Oosterlingen, is belangrijk, en met het oog daarop behoeft het wel geene verwondering te baren, dat bij de raden eene vermeerdering van het personeel zoo dringend gewenscht wordt.

Batavia had verder het hoogste bedrag, namelijk 657, dat is 221 meer dan in 1858, 399 meer dan in 1855; daarna volgt Soerabaija met 303 zaken, dat is 4 meer dan in 1858, 66 meer dan in 1855; vervolgens Samarang met 175 zaken, dat is 65 minder dan 1858, 5 minder dan in 1855.

Vreemd is, in vergelijking met de zoo belangrijke toename te Batavia, dat het getal zaken te Soerabaija stationair was, en dat te Samarang zelfs aanmerkelijk afnam.

Welligt is het onder andere daaraan toe te schrijven, dat Batavia het grootste getal vreemde Oosterlingen bezit.

Batavia had 433 zaken waarin vreemde Oosterlingen, tegen 216 waarin alleen Europeanen betrokken waren, terwijl Samarang er van de eersten 90 en van de anderen 51, en Soerabaija van de eersten 200, van de anderen 100 had.

Het getal vonnissen bedroeg in het geheel 992, dat is 157 meer dan in 1858, 535 meer dan in 1855.

De raad te Batavia alleen wees daarvan 575, die te Samarang 182, die te Soerabaija 235.

Van die vonnissen waren praeparatoire 22, interlocutoire 67, incidentele 84, totaal 173, tegenover 119 in 1858 en 62 in 1855.

Op verzoek om pro deo behoefde slechts 30 maal te worden beschikt, dat is 9 maal minder dan in 1858.

Van die verzoeken werden er toegestaan 25, geweigerd 5.

De meeste dier verzoeken werden gedaan te Samarang, namelijk 12; Batavia had er 10, Soerabaija 8.

Verstek werd 503 maal verleend, tegen 422 maal in 1858, 357 maal in 1857, 345 maal in 1856 en 260 maal in 1855.

Van die verstekken waren tegen den eischer gewezen 31, dus veel meer dan in voor-

gaande jaren, want het cijfer van 1858 is te dien aanzien 19, van 1857 13, van 1856 en 1855 ieder 8.

Tegen de bij art. 4 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie bedoelde inlanders (zie ook art. 131 van dat reglement) waren weinig processen hangende, namelijk slechts 16; 8 te Batavia, 5 te Samarang en 3 te Soerabaija. Het jaar 1858 had er 19 gehad, 1857 8, 1856 49 en 1855 5.

Op verzoek van partijen werden geroijeerd 99 zaken, tegenover 103 in 1858, 106 in 1857, 67 in 1856 en 57 in 1855.

Het totaal der in eersten aanleg gediende requesten was 658 tegenover 691 in 1858, 764 in 1857, 650 in 1856 en 649 in 1855; het bleef dus stationair.

Van die requesten betreffen in 1859:

voogdijen 81;

curatelen 10;

art. 134 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie 8;

andere onderwerpen 559.

Het grootste cijfer had de raad te Soerabaija, namelijk 242; die te Batavia had er 237; die te Samarang 180.

In kort geding behoefden slechts 26 uitspraken te vallen; in 1859 was het cijfer 19, in 1857 6, in 1856 17, in 1855 16.

Het getal vonnissen in hooger beroep was slechts 24; het jaar 1858 had er nog minder gehad, namelijk 17; 1857 wees er 26 aan, 1856 66, en 1855 70.

De meeste appellen had de raad te Batavia te behandelen, namelijk 14.

Gevallen van request civiel deden zich niet voor, zoodat van dit middel in het vijfjarig tijdvak slechts éénmaal is gebruik gemaakt.

Onderzoek doende naar den aard der vonnissen en beschikkingen bevindt men, dat in zaken van koophandel werden gewezen 449 vonnissen, dat is 215 meer dan in 1858, 335 meer dan in 1855.

Naar den aard der regtsvorderingen zijn de vonnissen volgenderwijze te schikken;

op persoonlijke	regtsvorderingen	617;
» zakelijke	»	18;
» gemengde	»	9;
» vorderingen niet boven f 200		283.

Het getal zakelijke en gemengde regtsvorderingen verschilt niet veel met de twee laatste jaren; daarentegen waren de vorderingen tot een bedrag van f 200 en daarbeneden veel meer in aantal dan vroeger, want 1858 had er 153, 1857 138, 1856 141 en 1855 111.

Overtredingen van ambtenaren van den burgerlijken stand, notarissen enz. (art. 867 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering) werden er uitgewezen 27, waarvan alleen te Soerabaija 19 en te Batavia 8. Dit cijfer is aanmerkelijk minder dan in 1858, toen het 75 bedroeg, en dan in 1855, toen het 99 beliep; 1857 had er 20 gehad, 1856 39.

Vonnissen in cas van echtscheidingen wijzen de tabellen slechts aan 2; in cas van scheiding van tafel en bed 3; daarentegen had 1858 6 echtscheidingen, 1857 1, 1856 7, 1855 5; tegenover 1, 3, 5 en 1 scheidingen van tafel en bed. Geen dier gevallen deed zich in 1859 voor te Soerabaija.

Het cijfer der vonnissen betreffende aanvulling en verbetering van acten van den burgerlijken stand was niet onbelangrijk: het bedroeg 54.

Faillietverklaringen had het jaar 1859 er 14, tegen 9 in 1858, 16 in 1857, 7 in 1856 en 6 in 1855.

Vonnissen op verzoeken om surséance van betaling deden zich alleen voor te Batavia, en wel 2.

In staat van kennelijk onvermogen werd *niemand* verklaard, zoodat het vijfjarig tijdvak er slechts 2 aanwijst.

De regters-commissarissen hadden het wederom druk met het verlijden van acten van eigendom en hypotheek; het totaal bedroeg 2370, dat is 365 meer dan in 1858, 383 meer dan in 1857, 633 meer dan in 1856 en 441 meer dan in 1855.

Voor Batavia alleen bedroeg het totaal 1526, tegenover 1178 in 1858, 1138 in 1857, 1019 in 1856 en 1161 in 1855.

Voor Samarang was het totale cijfer 406, tegenover 408 in 1858, 578 in 1857, 416 in 1856 en 397 in 1855.

Te Soerabaija bedroeg het totaal 443, tegenover 419 in 1858, 271 in 1857, 302 in 1856 en 271 in 1855.

Batavia alleen doet dus eenen grooten vooruitgang te dezen aanzien kennen; de groote uitbreiding, welke Batavia en Ommelanden in bebouwde eigendommen voortdurend ontvangt, zal daarvan wel eene voorname reden zijn.

Het getal hypotheek-acten, dat onder die acten begrepen is, nam daarentegen te Batavia zeer af, want het was slechts 229; terwijl 1855 er 299 aanwees, 1857 284, 1856 251 en 1855 244.

De ondergeteekende schrijft deze vermindering, welke in geene redelijke verhouding staat tot het getal eigendomsacten, toe aan de omstandigheid, dat eerst sedert ruim één jaar het milde beginsel is gehuldigd, dat met hypotheek bezwaarde goederen kunnen worden overgeschreven zonder dat vooraf de hypotheek is geroijeerd, en dus de kooper, als hij de hypothecaire schuld *met* het perceel overneemt, geen nieuwe hypotheek behoeft te vestigen.

Samarang had 103 hypotheek-acten, Soerabaija 99; deze cijfers verschillen weinig van die van vorige jaren, want Samarang wees er in 1858, 1857, 1856 en 1855 respectivelijk aan 89, 105, 91 en 111, en Soerabaija 104, 72, 87 en 62.

Verder moesten de regter-commissarissen hunne diensten 59 maal verleenen bij faillissementen, rangregelingen enz.

De griffiers bij de drie raden verzegelden slechts 27 maal, waarvan die te Batavia niet meer dan 5 maal,

In 1858 had het slechts 17 maal plaats gehad, in 1857 mede 27 maal, in 1856 17 maal, in 1855 31 maal.

Deze cijfers zijn, in vergelijking met die welke men in Nederland aantreft, zeer gering, doch wel denkelijk zal daarvan de oorzaak moeten worden gezocht in de bemoeijenissen, welke de wet aan de weeskamers heeft opgedragen.

Inschrijvingen van verschillende aard werden bij de drie griffien gedaan 100.

Bij beslagen op roerende goederen adsisteerde de substituut-griffier (art. 444 van het Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering) 144 maal, waarvan 75 maal te Batavia, 6 maal te Samarang en 63 maal te Soerabaija.

Het jaar 1858 alleen wijst een hooger cijfer aan, namelijk 172; in 1857 was het 134, in 1856 95 en in 1855 73.

Het is opmerkelijk, dat de cijfers van 1859, in verband tot die van vorige jaren, niet staan in redelijke verhouding tot de belangrijke toename van het getal zaken en vonnissen.

III. *Landraden op Java en Madura.*

Het aantal in eersten aanleg hangende zaken gedurende het jaar 1859 was aanmerkelijk grooter dan in de twee voorgaande jaren.

Het bedroeg 1008, terwijl het jaar 1858 er slechts aanwees 728 en 1857 629; de jaren 1856 en 1855, toen nog de burgerlijke geschillen, waarin de vreemde Oosterlingen gedaagden waren, werden behandeld voor de landraden, wezen respectivelijk aan een getal van 1161 en 1651.

Hangende bleven op ultimo December 1859 169 zaken.

In de afgedane werden 682 eindvonnissen ten principale gewezen.

In het jaar 1858 was het cijfer 507, in 1857 664, in 1856 729 en in 1855 1135.

Afstand van de instantie werd gedaan in 157 zaken; in 1858 in 123, in 1857 in 94, in 1856 in 225, in 1855 in 348.

Incidentele, praeparatoire en interlocutoire vonnissen wijst de staat van 1859 aan slechts 86, tegenover 104 in 1858, 165 in 1857, 17 in 1856 en 47 in 1855.

Niet ontvankelijk verklaarde eischen treft men aan 46; in 1858 was het getal 42, in 1857 68, in 1856 58, in 1855 75.

Het grootste getal zaken had weder de landraad te Soerabaija, namelijk 190, tegenover 227 in 1858, 201 in 1857, 271 in 1856 en 433 in 1855; er is dus eene aanzienlijke vermindering op te merken.

Na Soerabaija volgt de landraad te Cheribon met 113 zaken, tegenover 5 in 1858 en 1 in 1857; waaraan deze zoo hoogst belangrijke plotselinge toename te danken is, valt moeijelijk te gissen, tenzij men moet aannemen, dat de vroegere opgaven van dien landraad niet juist waren.

Na dien te Cheribon volgt de landraad te Grissee met 65 zaken, tegenover 26 in 1858 en 32 in 1857.

Dan volgt de landraad te Pasoeroean met 63 zaken, tegenover 48 in 1858 en 59 in 1857.

Na dezen eerst komt de landraad te Batavia met 60 zaken, tegenover 66 in 1858, 58 in 1857, 176 in 1856 en 345 in 1855.

Op den landraad te Batavia volgt die te Pattie met 54 zaken, tegenover 25 in 1858 en 38 in 1857.

Eindelijk volgt eerst na al dezen de landraad te Samarang met 41 zaken, tegenover 90 in 1858, 70 in 1857, 146 in 1856 en 257 in 1855; deze landraad dus heeft ook een belangrijk aantal zaken minder te behandelen gehad dan vroeger.

Niettegenstaande het totaal der zaken zooveel grooter is dan vroeger, waren er toch weder verscheidene landraden, wier opgaven in het geheel geene zaken aanwijzen.

Zij zijn de landraden te
Serang,
Tjeringien,
Pandeglang,
Warong Goenong,
Poerwakarta,
Soemedang,
Garoet,
Manondjaija,
Tjiamies,
Madjalengka,
Rembang,
Blora,
Bodjonegoro,
Bezoekie,
Sitoebondo,
Bondowosso,
Banjoewangie,
Tjilatjap,
Bandjar-Negara,
Keboemen,
Ambal,
Ledok,
Temangoong,
Patjitan,
Toelong Agoong, en
Trengalek: van de 68 landraden, welke zich op Java en Madura bevinden, dus 26 meer dan de helft.

Desniettemin is er *verbetering* te bespeuren, in vergelijking met de beide laatste voorgaande jaren, want in 1857 was bij 32 landraden geene enkele burgerlijke zaak aangebragt en in 1858 bij 29.

De ondergeteekende noemt dit eene verbetering, hoewel men anders zou kunnen zeggen, dat het wel een bewijs is voor de weinige twistzucht, voor de eerlijkheid in het nakomen van verbindtenissen bij de bevolking; maar wanneer men nagaat hoe gemakkelijk het voor de presidenten der landraden, bij welken op Java wel in den regel, daar toch het gros der bevolking niet schrijven kan, de burgerlijke zaken mondeling (art. 127 van het Indisch Reglement) zullen worden aangebragt, is de zaak uit te stellen of op de lange baan te schuiven, dan zal men welligt moeten erkennen dat het woord *verbetering* in dit geval goed gekozen is.

De landraden waar noch in 1859, noch in 1858, noch in 1857 burgerlijke zaken voorkwamen zijn die te
Tjeringien,
Pandeglang,
Warong Goenong (Rangkas Betong),
Poerwakarta,
Garoet,
Manondjaija,
Tjiamies,
Madjalengka,
Ambal,

Ledok,
Toemengoong,
Patjitan,
Toelong Agoong, en
Trengalek.

In hooger beroep was de regtspraak der landraden niet onbeduidend, namelijk 345, waarvan er werden afgedaan 341.

Ook dit noemt de ondergeteekende vooruitgang met het oog op de zoo lage cijfers van de vier vorige jaren, zijnde in 1858 afgedaan slechts 1 appèl, in 1857 9, in 1856 3 en in 1855 6.

IV. *Residentie-raden te Djokdjokarta en Soerakarta.*

Evenmin als in de vier voorgaande jaren was bij deze regtbanken eene enkele burgerlijke zaak aanhangig.

De ondergeteekende kan zich daarom te dezen aanzien gedragen aan hetgeen dienaangaande reeds in het verslag over de jaren 1857 en 1858 door hem gezegd werd.

V. *Residentsgeregten op Java en Madura.*

Het totaal in 1859 aangebragte burgerlijke zaken was 213, en dus hooger dan in het tijdvak van 1855 tot en met 1858, daar deze jaren, te beginnen met 1855, respectivelijk aanwezen een getal van 73, 123, 174 en 192 zaken.

Het hoogste cijfer had weder Batavia, namelijk 146, tegenover 142 in 1858, 117 in 1857, 72 in 1856 en 27 in 1855.

Samarang wijst weder een gering cijfer aan, namelijk 4, tegenover 9 in 1858, 3 in 1857, 13 in 1856 en 1855.

Soerabaija had er 21 tegenover hetzelfde cijfer in 1858, 10 in 1857, en 16 in elk der jaren 1856 en 1855.

Over 1859 wijst de staat 91 eindvonnissen aan; 1858 wees er 94 aan, 1857 91, 1856 66 en 1855 48.

Interlocutoire, praeparatoire en incidentele vonnissen vindt men 4, terwijl er op de staten der vier voorgaande jaren geene bekend waren gesteld.

Niet-ontvankelijk-verklaringen zijn er uitgesproken 8 tegenover 2 in 1858, 3 in 1857, 6 in 1856 en 2 in 1855.

Afstand van de instantie deden in 1859 78 eischers, in 1858 85, in 1857 72, in 1856 33 en in 1855 17.

Even als in voorgaande jaren deden zich slechts in weinige residentien zaken voor. Zij waren:
Batavia,
Buitenzorg,
Preanger regentschappen,
Cheribon,
Samarang,
Japara,
Rembang,
Soerabaija,
Madura,
Pasoeroean,
Bagelen,
Kadoe, en
Madioen.

Dus in 13 gewesten, hetgeen toch bij vorige jaren vergeleken eene aanmerkelijke toename is, want in 1858 en 1857 werden slechts in 7 gewesten burgerlijke zaken voor het residentsgeregt behandeld, in 1856 in 6 en in 1855 in 5.

VI. *Regentschapsgeregten op Java en Madura.*

De ondergeteekende acht het een verblijdend verschijnsel, dat de regtspraak der regentschapsgeregten, die zoo gunstig kunnen werken, voortdurend toeneemt.

Het getal in eersten aanleg voor die geregten behandelde zaken toch bedroeg 1932, terwijl 1858 er 1667 aanwees, 1857 1414, 1856 1154 en 1855 1080.

In vijf jaren tijds dus is het getal bijna verdubbeld.

Bovendien namen deze geregten in 1859 nog in hooger beroep kennis van 26 zaken, tegen 13 in 1858 en 17 in 1857, 14 in 1856 en 5 in 1855.

Appellen van vonnissen van regentschapsgeregten werden er weder weinig aangeteekend, namelijk slechts 7, tegenover 2 in 1858, 8 in 1857, 5 in 1856 en 3 in 1855.

Het getal regentschapsgeregten voor welke in 1859 geene zaken voorkwamen is 13 tegenover 20 in 1858 en 20 in 1857.

Het gouvernementsbesluit van 17 September 1858, n°. 43, schijnt dus eenen heilzamen invloed uit te oefenen.

VII. *Districtsgeregten op Java en Madura.*

Ook het getal zaken bij de districtsgeregten is toegenomen; in het geheel waren hangende 1805 zaken, waarvan er 1740 werden afgedaan tegenover 1634 in 1858, 1451 in 1857, 1457 in 1856 en 1418 in 1855.

Appèl werd 25 maal aangeteekend, dus meer dan in de vier voorgaande jaren, want 1858 had het cijfer van 11, 1857 van 12, 1856 van 16 en 1855 van 12.

Van de districtsgeregten waren er 223 die geene zaken hadden, in 1858 223, in 1857 240; dus ook hierin is eenige vooruitgang te bespeuren.

TWEEDE AFDEELING.

REGTBANKEN EN GEREGTEN IN DE BEZITTINGEN BUITEN JAVA EN MADURA.

A. Strafzaken.

a. Misdrijven.

I. *Raden van justitie buiten Java en Madura.*

Regtspraak in revisie hebben in de buitenbezittingen, ingevolge de betrekkelijke bepalingen, alleen de raden van justitie te Macassar, Amboina en Ternate (men zie het verslag over de beide voorgaande jaren).

Het totaal beklaagden, wier zaken in 1859 voor die regtbanken in revisie moesten worden behandeld, was 124: daarvan waren er voor den raad van justitie te Macassar 101, voor dien te Amboina 12 en voor dien te Ternate 11.

De raad van justitie te Macassar bleef dus het hoogste cijfer aanwijzen.

In 1858 en 1857 was het getal beklaagden (de raad van Ternate, van welken over die jaren geene opgaven werden ontvangen, daar buiten gerekend) 143 en 134.

In 1856 en 1855 was het cijfer (dat van den Ternataanschen raad medegereken) 137 en 85.

Alleen te Ternate bleven op ultimo December 1859 van 2 beklaagden de zaken onafgedaan.

Slechts twee maal werd in revisie tot de doodstraf verwezen en wel door den raad te Macassar.

Het jaar 1858 wees er geen aan, maar 1857 5, 1856 34 en 1855 geen.

Het getal bekrachtigde en gewijzigde of vernietigde vonnissen beliep:

RADEN van JUSTITIE TE	Bekrachtigd.	Gewijzigd of vernietigd.	Totaal.
Macassar	14	87	101
Amboina	11	1	12
Ternate.	6	3	9
Totaal. .	31	91	122

De raad te Macassar had dus, in verhouding tot de bekrachtigingen, de meeste wijzigingen of vernietigingen.

Zoo was het ook in vorige jaren geweest, als: in 1858 18 bekrachtigingen tegenover 90 vernietigingen of wijzigingen, in 1857 5 tegenover 88, in 1856 12 tegenover 79, in 1855 8 tegenover 61.

In eersten aanleg was het getal beklaagden, wier zaken in 1859 voor de vijf raden van justitie hangende waren, 57, tegenover 53 in 1858, 43 in 1857, 107 in 1856 en 44 in 1855, doch bij deze en volgende vergelijkingen moet worden in acht genomen, dat in 1858 en 1857 geene opgaven ontvangen waren van den raad van justitie te Ternate.

Onafgedaan bleven slechts de zaken van 3 beklaagden, terwijl er 2 overleden vóór de teregtstelling.

Het getal beklaagden was naar de drie hoofdverdeelingen van het strafregt:

MISDRIJVEN.	Veroordeeld.	Vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging.	Onafgedaan.	Overleden.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak.	12	»	»	1	13
» de personen . . .	15	2	1	1	19
» de eigendommen .	14	9	2	»	25
Totaal.	41	11	3	2	57

In 1858 was het getal beklaagden ter zake van misdrijven tegen de algemeene zaak 2, in 1857 3, in 1856 48, in 1855 4.

Van misdrijven tegen de personen werden in 1858 beschuldigd 21 personen, in 1857 14, in 1856 33, in 1855 12.

Ter zake van misdrijven tegen de eigendommen werden bij de raden gebragt in 1858 30 beklaagden, in 1857 26, in 1856 27 en in 1855 28.

De voornaamste misdrijven, voor deze regtbanken in 1859 aangebragt, waren:

oproer, verraad	11
vergiftiging	2
moedwillige manslag	2
zware verwonding	1
bankbreuk	1
diefstallen	23

Moorden en veediefstallen kwamen niet voor; van de eerste waren er in 1858 geweest 4, in 1857 4, in 1856 22, in 1855 4; van de anderen alleen in 1857 en 1855 3 en 1.

Het getal diefstallen is bijna gelijk als dat van het jaar 1858, hetwelk er 25 aanwees, terwijl 1857, 1856 en 1855 er elk hadden aan te wijzen 14, 21 en 16.

De doodstraf werd in 1859 slechts 1 maal opgelegd, en wel te Banda wegens oproer. In 1858 waren er geweest 3 doodvonnissen, in 1857 1, in 1856 46, in 1855 geene.

De straf naast die des doods werd 7 maal opgelegd, tegenover 2 in 1858, 3 maal in 1857, 13 maal in 1856 en 2 maal 1855.

Naar den landaard der beklaagden onderzoek doende, vindt men 10 Europeanen, 14 vreemde Oosterlingen en 33 inlanders.

Het jaar 1858 had 12 Europeanen, 25 vreemde Oosterlingen en 39 inlanders, het jaar 1857 10 Europeanen, 6 vreemde Oosterlingen en 27 inlanders, het jaar 1856 8 Europeanen, 60 vreemde Oosterlingen en 39 inlanders, het jaar 1855 6 Europeanen, 11 vreemde Oosterlingen en 26 inlanders.

Het cijfer der Europesche misdadigers nam dus niet merkbaar toe.

In het getal vreemde Oosterlingen is veel speling, doch zulks is het gevolg van de exceptionele omstandigheid, dat in 1856 en 1858 verscheidene zeeroovers te Amboina en te Ternate moesten te regt staan.

Onder de 57 beklaagden treft men in 1859 slechts ééne vrouw aan.

Dit cijfer is gunstig voor de schoone sekse, want over het verloopen vierjarig tijdvak was de verhouding van vrouwen tot mannen als 8 tot 100, terwijl het nu ongeveer 2 is op 100.

Ouder dan 50 jaren waren 4 beklaagden, jonger dan 20 mede 4.

In de 4 vorige jaren was het aantal ouderen van jaren zoo groot niet, want in 1858 vindt men er geen, in 1857 1, in 1856 1, 1855 geen.

Jonger dan 20 jaren daarentegen waren er in de voorafgaande jaren meer, behalve in 1858, toen er (met uitzondering van Ternate) 3 werden aangetroffen, terwijl er in 1857 waren 6, in 1856 6, in 1855 9.

Recidivisten worden niet aangetroffen, evenmin als in 1858 en 1856, wijzende 1857 er slechts 4 en 1855 niet meer dan 2 aan.

II. *Inlandsche regtbanken buiten Java en Madura.*

Even als zulks ook in het verslag over de jaren 1857 en 1858 geschiedde, zullen de uitkomsten der rappats op Sumatra afzonderlijk worden nagegaan.

Verder moet worden opgemerkt, dat onder de ten aanzien der overige regtbanken op te geven cijfers niet zijn begrepen die betreffende de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, aangezien van deze afdeeling, gelijk ook reeds in den aanhef van dit verslag werd gezegd, geene opgave werd ontvangen.

Eindelijk wordt de aandacht nog gevestigd op de omstandigheid dat, daar in de vier voorgaande jaren geene opgaven van Ternate bekend waren, ook de cijfers, welke tot vergelijking zullen dienen, de in deze residentie behandelde zaken niet bevatten.

Buiten de rappats en den landraad te Bandjermasin hadden de inlandsche regtbanken in de bezittingen buiten Java en Madura in 1859 te behandelen de zaken van 302 beklaagden, tegenover 305 in 1858, 327 in 1857, 402 in 1856 en 249 in 1855.

Het cijfer van 1856 is dus het hoogst gebleven, terwijl dat van 1859 nagenoeg gelijk is aan dat van 1858 en 1857.

Onafgedaan bleven slechts de zaken van 7 beklaagden, dus veel minder dan in vorige jaren; want 1858 liet er onafgedaan 32, 1857 24, 1856 27, 1855 17.

Naar hunne wetenschappelijke indeeling was het cijfer der aan de beklaagden te laste gelegde misdrijven:

Misdrijven.	Veroordeeld.	Vrijgesproken of ontslagen van regts-vervolging.	Onafgedaan.	Totaal.
Tegen de algemeene zaak. .	46	9	3	58
Tegen de personen	41	19	2	62
Tegen de eigendommen . .	165	15	2	182
Totaal	252	43	7	302

In de vier voorgaande jaren waren gevallen:

wegens misdrijven:

I. tegen de algemeene zaak:

veroordeelingen: in 1858 40, in 1857 43, in 1856 32, in 1855 52;
vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging: in 1858 4, in 1857 11, in 1856 2, in 1855 5;

II. tegen de personen:

veroordeelingen: in 1858 37, in 1857 46, in 1856 39, in 1855 39;
vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging: in 1858 20, in 1857 13, in 1856 11, in 1855 14;

III. tegen de eigendommen:

veroordeelingen: in 1858 141, in 1857 159, in 1856 206, in 1855 88;
vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging: in 1858 30, in 1857 31, in 1856 34, in 1855 23.

In 1859 stonden de vrijspraken tot de veroordeelingen als 17 tot 100, in 1858 als 25 tot 100, in 1857 als 22 tot 100, in 1856 als 17 tot 100 en in 1855 als 18 tot 100. De verhouding van 1859 is dus nagenoeg gelijk aan die van 1855 en gelijk aan die van 1856.

De voornaamste misdrijven waren:

bedelarij en landlooperij	4
valschheid in openbaar geschrift	3
» » onderhandsch geschrift	4
tegen de eerbaarheid	14
vergiftigingen	5
vadermoord	1
kindermoord	1
moord	15
moedwillige manslag	9
zware verwonding	7
moedwillige brandstichting	4
veediefstal	16
andere diefstallen	142

Vergiftigingen hadden zich in de voorgaande jaren voorgedaan: in 1858 *geen*, in 1857 3, in 1856 1, in 1855 2.

Kindermoorden trof men in 1858 aan 3, in 1855 1, in de andere jaren *geen*.

Het getal gewone moorden was in de vier voorgaande jaren aanmerkelijk hooger, namelijk: 29 in 1858, 23 in 1857, 51 in 1856, 20 in 1855.

Veediefstallen waren er in de vier voorgaande jaren gezamenlijk slechts 2 meer dan thans in één jaar, namelijk: 3 in 1858 en 13 in 1856, in de andere jaren *geen*.

Het getal andere diefstallen is minder dan in 1858 en 1857; toen het was 148 en 182, doch hooger dan in 1856 en 1855, toen het slechts bedroeg 65 en 94.

De doodstraf werd slechts eens opgelegd en wel te Palembang wegens moord.

Zoo gering was het cijfer in geen der vier voorgaande jaren, want 1858 wees 7 ter dood veroordeelden aan, 1857 14, 1856 27 en 1855 9.

De straf naast die des doods werd 7 maal toegepast; een cijfer ook zeer gering in vergelijking met de vorige jaren; 1858 toch had die straf 32 maal, 1857 17 maal, 1856 23 maal en 1855 20 maal.

Onder de beklaagden waren 254 inlanders, tegenover 273, 297, 352 en 229 in 1858, 1857, 1856 en 1855, en vreemde Oosterlingen 48, tegenover 32, 30, 50 en 20 in de vier genoemde jaren.

Vrouwen treft men onder de beklaagden aan 23 tegenover 279 mannen.

Deze verhouding is voor het zwakke geslacht zeer ongunstig, want zij is ruim 8 vrouwen op 100 mannen, terwijl die verhouding in 1858 en 1857 was 5 op 100 en in 1856 en 1855 6 op 100.

Jonger dan 20 jaren waren 15 mannelijke beklaagden, ouder dan 50 slechts 1.

Onder de beklaagden wordt niet meer dan 1 recidivist aangetroffen; in de vorige jaren vindt men er veel meer opgeteekend, namelijk: in 1858 26, in 1857 26, in 1856 6 en in 1855 12.

Het grootste aantal misdrijven werd beregt in het gouvernement Celebes en onderhoorigheden, namelijk 96.

Het totaal beklaagden, die voor de rappats op Sumatra moesten te regt staan, is bijna even groot als dat van de andere inlandsche regtbanken in de buitenbezittingen gezamenlijk, te weten 297, terwijl 1858 er slechts vermeldde 200 en 1857 207.

Slechts 8 zaken bleven onafgedaan.

Alle beklaagden waren uit den aard der zaak inlanders.

Onder hen bevonden zich 14 vrouwen, dus aanmerkelijk meer dan in de beide vorige jaren, die er ieder 2 hadden aan te wijzen.

De misdrijven waren naar hunne hoofdverdeeling:

tegen de algemeene zaak: 24 veroordeelingen en 4 vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging, tegenover 7 veroordeelingen en 8 vrijspraken in 1857, 11 veroordeelingen en 10 vrijspraken in 1858;

tegen de personen: 47 veroordeelingen en 23 vrijspraken, tegenover 41 veroordeelingen en 5 vrijspraken in 1857, 36 veroordeelingen en 5 vrijspraken in 1858;

tegen de eigendommen: 176 veroordeelingen en 15 vrijspraken, tegenover 125 veroordeelingen en 21 vrijspraken in 1857, 128 veroordeelingen en 10 vrijspraken in 1858.

De voornaamste misdrijven waren:

landlooperij en bedelarij	11
valschheid in onderhandsch geschrift	1
tegen de eerbaarheid	13
vergiftiging	1
vadermoord	1
andere moorden	7
moedwillige manslag	3
veediefstal	2
andere diefstallen	81

Het jaar 1858 had 9, 1857 8 moorden gehad; 1858 4 veediefstallen, en 68 andere, 1857 10 veediefstallen en 66 andere.

De doodstraf werd 4 maal uitgesproken, tegenover 3 maal in 1858 en geen enkel maal in 1857; de straf mortis proxima 11 maal, tegenover 6 maal in 1858 en 14 maal in 1857.

Ouder dan 50 jaren was slechts 1 beklaagde, tegenover geen in de beide voorgaande jaren; jonger dan 20 jaren 20 tegen 11 in 1858, en 24 in 1857.

Gevallen van recidive deden zich wederom niet voor.

b. Overtredingen.

I *Raden van justitie in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Daar wederom geene opgaven van de behandeling van zaken in hooger beroep werden ontvangen, moeten, even als vroeger, onder de bekend gestelde zaken begrepen worden zoowel die in appèl als die in eersten aanleg.

Het totaal der bij de vijf raden aanhangig geweest zijnde zaken was 32, die alle werden afgedaan.

Het vorig jaar wees er 47 aan, 1857 21, 1856 23 en 1855 19. Bij deze en volgende vergelijkingen moet echter niet worden vergeten, dat over 1858 en 1857 van den raad van justitie te Ternate geene opgaven werden ontvangen.

Het cijfer is dus vrij stationair gebleven.

Van de zaken had de raad te Padang er 22, die te Macassar 1, te Amboina geen, te Ternate 1, te Banda 8.

Het getal zaken is dus te Padang buitengewoon toegenomen, want het had er in 1858, 1857, 1856 en 1855 respectivelijk slechts 4, 5, 3 en 2.

Daarentegen is het cijfer te Macassar aanmerkelijk verminderd, want het wees in 1858, 1857, 1856 en 1855 respectivelijk aan een getal van 14, 13, 8 en 13 zaken.

Ook is het vreemd dat Amboina nu weder even als in 1857 en 1856, geene enkele zaak vermeldt, terwijl 1858 er 26 had.

Overtredingen van de amfioenpacht-voorwaarden treft men in 1859 slechts 8 aan, dus 25 ten honderd, tegenover 17 ten honderd in 1858, 38 ten honderd in 1857, 40 ten honderd in 1856 en 63 ten honderd in 1855.

Het getal beklaagden was 41, dus aanmerkelijk meer dan in de voorgaande jaren, want 1858 had er 26, 1857 22, 1856 23, en 1855 19.

Veroordeeld werden 22 beklaagden; vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging 19.

De vrijspraken stonden derhalve tot de veroordeelingen als 86 tot honderd, terwijl die verhouding was in 1858 81 tot honderd, in 1857 24 tot honderd, in 1856 53 tot honderd en in 1855 50 tot honderd.

Onder de beklaagden waren 19 Europeanen, tegenover 7, 4, 3 en 4 over de jaren 1858 tot en met 1855, 5 vreemde Oosterlingen tegenover 4, 11, 13 en 7 in de vier voorgaande jaren, en 17 inlanders, tegen 15, 7, 7 en 8 in 1858, 1857, 1856 en 1855.

Vrouwen bevonden zich onder de beklaagden slechts 2: evenveel als in 1857 en 1856, doch 6 minder dan in 1858.

De verhouding van vrouwen tot mannen was alzoo 5 ten 100, tegenover 44 ten honderd in 1858, $9\frac{1}{2}$ ten 100 in 1857 en 1856 en 0 ten 100 in 1855.

Het getal opgelegde geldboeten was in 1859 11, evenveel als het bedrag der opgelegde straffen van gevangenis of dwangarbeid.

II. *Inlandsche regtbanken in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Evenmin als vroeger ontving de ondergeteekende van deze regtbanken opgaven van hare regtspraak in hooger beroep, doch hij ziet geen bezwaar om, gelijk ook bij het vorig verslag, het er, met het oog op de competentie dezer regtbanken, voor te houden dat die regtspraak hoogst onbeduidend zal zijn geweest en dat het totale cijfer, van de appèlzaken met de nu vermelde niet veel zal verschillen met hetgeen de tegenwoordige opgave aanwijst, nog daargelaten dat het niet onwaarschijnlijk is, dat deze opgave ook de appèlzaken en dus *alle* voor deze regtbanken behandelde overtredingzaken bevat; de ondergeteekende voegt hier nog bij, dat hij voor het volgend jaar, bij den aanvang van een nieuw vijfjarig tijdvak, ook afzonderlijke opgaven zal vragen van de appèlzaken.

Verder moet nog aangeteekend worden, dat, gelijk ook in het verslag over de beide voorgaande jaren geschiedde, de voor de rappats op Sumatra behandelde zaken afzonderlijk in oogenschouw zullen worden genomen.

Ook merkt de ondergeteekende nog op, dat wel is waar van de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo geene opgaven werden ontvangen, doch zulks op het totaal weinig invloed zal hebben, daar toch die afdeeling in de jaren 1855, 1856, 1857 en 1858 geene enkele overtredingszaak aanwees.

Het getal voor de inlandsche regtbanken buiten Java en Madura (de rappats daar buiten gerekend) aangebragte en behandelde overtredingszaken was 132; zulks doet eene aanmerkelijke vermeerdering kennen, want 1858 wees slechts aan 60 aangebragte zaken, 1857 57, 1856 71, 1855 30.

Er waren slechts weinige gewesten, waar zich geene enkele zaak voordeed, zij zijn:

het gouvernement van Sumatra's Westkust (buiten de rappats);

de adsistent-residentie Billiton;

de residentie Timor.

In de voorgaande jaren, toen Billiton, als nog geen wettig geconstitueerde inlandsche regtbank bezittende, nog niet op de staten voorkwam, waren er 5 gewesten, waarin voor de inlandsche regtbanken geene overtredingszaken voorkwamen, in 1857 en 1856 mede 5, en in 1855 8, doch onder deze alle was toen ook de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, die nu niet in beschouwing komt.

Het grootst aantal zaken deed zich voor in het gouvernement Celebes en onderhoorigheden, namelijk 92, waarvan alleen te Saleijer 91. Daarna volgen Riouw met 17 (de

residentie die in de vier voorgaande jaren altijd het grootste cijfer aanwees), Banka met 9 en Palembang met 6.

Overtredingen van de amfioenpacht-voorwaarden waren er 34, tegenover 47 in 1858, 40 in 1857; 56 in 1856 en 20 in 1855.

Het getal beklaagden bedroeg 150, in 1858 waren er 61, in 1857 57, in 1856 85, in 1855 33.

Onder de beklaagden waren vier vrouwen, zoodat de verhouding van vrouwen tot mannen was als bijna 3 tot 100, dus veel minder dan in 1855; toen zij was 6¼ tot 100, doch meer dan in de drie andere jaren, want in 1858 en 1857 was zij 2 tot 100 en in 1856 1 tot 100.

Naar hunnen landaard waren de beklaagden verdeeld in 47 vreemde Oosterlingen en 103 inlanders; eene verhouding veel ongunstiger voor de inlanders dan vroeger, doch blijkbaar alleen veroorzaakt door het groot aantal zaken van Saleijer, waarin alleen inlanders, 91, betrokken waren.

De vorige jaren toch wezen steeds meer vreemde Oosterlingen aan dan inlanders; zoo had 1858 49 vreemde Oosterlingen tegenover 10 inlanders, 1857 47 tegenover 8, 1856 65 tegenover 20 en 1855 24 tegenover 9.

Veroordeelingen werden uitgesproken 147, vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging 3.

De verhouding der vrijspraken tot de veroordeelingen was dus als 2 tot 100, in 1858 was zij 0 tot 100, in 1857 5½ tot 100, in 1856 2½ tot 100 en in 1855 6 tot 100.

Geldboeten werden er opgelegd 71, straffen van gevangenis of dwangarbeid 43.

Er werd slechts eenmaal appèl aangeteekend.

En nu ook de rappats nog eenige oogenblikken beschouwende, vindt men, dat deze regtbanken weder een belangrijk aantal overtredingen behandelden, namelijk 75, met 133 beklaagden tegenover 36 zaken in 1858 en 42 in 1857.

Amfioen-overtredingen deden zich niet voor.

Van de beklaagden werden 125 veroordeeld en 8 vrijgesproken of ontslagen van regtsvervolging, terwijl de beide voorgaande jaren alleen veroordeelingen aanwezen.

Onder de beklaagden waren 3 vrouwen.

Ook was er onder hen slechts 1 vreemde Oosterling.

Onder de toegepaste straffen waren 58 geldboeten.

Slechts eenmaal werd hooger beroep aangeteekend.

III. *Residents- en andere geregten en politie-rollen in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Het getal overtredingzaken in 1859 voor de residents-, magistraats- en andere kleine geregten buiten Java en Madura behandeld, is oneindig grooter dan in de voorgaande jaren.

In 1858 en 1857 toch wezen de staten geen enkele zaak aan, behalve die, welke op Sumatra, als door rappats behandeld, waren opgegeven.

Nu daarentegen is het cijfer 310, waarvan alleen te Menado voorkwamen 183 zaken te Amboina 44 en te Ternate 33.

Voor Sumatra zijn nu geene zaken opgegeven als behandeld door rappats, doch het is niet onwaarschijnlijk dat de zaken, 48 in getal, die nu staan opgeteekend als behandeld in de Padangsche bovenlanden werden behandeld door rappats, die in 1858 een cijfer bedroegen van 86 en in 1857 van 74.

Onder de beklaagden waren 14 vrouwen en 296 mannen.

Naar hunnen landaard bestonden de beklaagden uit 25 Europeanen, 76 vreemde Oosterlingen en 230 inlanders.

Er werden 286 veroordeelingen uitgesproken tegenover 24 vrijspraken.

De meeste straffen waren geldboeten, namelijk 202; gevangenisstraf of dwangarbeid werd 22 maal opgelegd.

De tabellen van 1856 en 1855 wezen alleen Europeanen als beklaagden aan, en wel telken male slechts 8.

De ondergeteekende acht het niet gewaagd, om naar aanleiding der groote verschillen in de uitkomsten der tabellen over het vijftal jaren te veronderstellen, dat al deze opgaven zeer onnaauwkeurig zijn; hij stelt zich dan ook voor, om voor den vervolge in het bijzonder de aandacht der autoriteiten te vestigen op de zamenstelling dezer tabellen, in het bijzonder op dat wat zij moeten inhouden, om aan het doel te beantwoorden.

Het getal op de politie-rollen afgedane zaken is buitengewoon toegenomen; het was, de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo van waar geene opgaven werden ontvangen, niet medegerekend, 11 318, tegen 9271 in 1858, 8658 in 1857, 8082 in 1856 en 7756 in 1855.

De voortdurende toename van zaken, waarvan reeds in het vorig verslag sprake was, heeft dus stand gehouden.

Desniettemin blijft het verschil met de getallen, welke de tabellen van Java en Madura aanwijzen zeer groot; de verhouding was ruim 16 ten honderd, terwijl de vier voorgaande jaren hadden aangewezen gezamenlijk eene verhouding van 14½ tot 100.

Benkoelen wijst het grootste aantal zaken aan, namelijk 1305, dan volgt Groot-Banda met 1847 zaken, vervolgens Macassar met 990, dan Padang met 889 en Montrado met 425, Amboina had er slechts 335.

Het bedrag der veroordeelingen was 10 867, dat der vrijspraken 251.

De verhouding der vrijspraken tot de veroordeelingen was dus als ruim 2 op 100; in 1858 was zij geweest 3½ ten 100, in 1857 3 ten 100, in 1856 3½ ten 100 en in 1855 3 ten 100.

B. Burgerlijke zaken.

I. *Raden van justitie in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Daar over 1857 en 1858 van den raad van justitie te Ternate geene opgaven werden ontvangen, en daarom in het vorig verslag deze regtbank afzonderlijk in behandeling werd genomen, zullen ook nu de op te geven cijfers alleen de vier overige raden betreffen, en aan dien van Ternate aan het slot van deze rubriek afzonderlijk eenige regelen worden gewijd.

Het getal in behandeling zijnde processen in eersten aanleg (de raad van justitie te Ternate dus niet medegerekend) bedroeg 133, tegenover 154 in 1858, 157 in 1857, 137 in 1856 en 153 in 1855.

De hoogste cijfers wijst, zoo als ook vroeger, de raad van justitie te Padang aan, namelijk 78; een cijfer niet veel verschillende van dat der vier voorgaande jaren, want 1858 had er 80, 1857 72, 1856 67 en 1855 64.

Dan volgt de raad van Amboina met 26 zaken, terwijl het jaar 1858 er aanwees 31, 1857 15, 1856 20 en 1855 22.

Daarna komt de raad te Macassar met 21 zaken, tegenover 33 in 1858, 46 in 1857, 43 in 1856 en 61 in 1855.

De raad te Banda had er slechts 8, in 1858 10, in 1857 24, in 1856 7 en in 1855 6.

Alleen de raad te Macassar wijst dus eene belangrijke vermindering in het aantal zaken aan.

Het getal door de vier gezegde raden gewezen vonnissen bedroeg 97, terwijl 1858 er aanwees 123, 1857 118, 1856 72 en 1855 94.

Onder die vonnissen waren praeparatoire, interlocutoire en incidentele slechts 2, tegenover 3 in 1858 en 1857, 8 in 1856 en 1855.

Verzoeken om pro deo treft men slechts 8 aan, waarvan er een werd geweigerd; in 1858 hadden zich van die verzoeken 2 voorgedaan, en in 1857 6, die alle werden toegestaan, in 1856 en 1855 4 en 10, waarvan er 3 en 4 werden geweigerd.

Het getal verleende verstekken is bijna gelijk aan dat der drie voorgaande jaren, namelijk 15 tegenover hetzelfde cijfer in 1858, 16 in 1857, 11 in 1856 en 16 in 1855.

Slechts *eenmaal* werd verstek verleend tegen den eischer, in elk der twee laatst voorgaande jaren 2 maal, in 1856 en 1855 in het geheel niet.

In 70 zaken waren vreemde Oosterlingen betrokken, in 93 Europeanen.

Het getal processen, waarin inlandsche hoofden of grooten betrokken waren, is 5, terwijl van de vier voorgaande jaren alleen 1857 er 2 had aan te wijzen.

Roya's op verzoek van partijen worden er 35 aangetroffen; in 1858 was het cijfer 21, in 1857 36, in 1856 42, in 1855 39.

Het getal requesten, waarop in raadkamer in eersten aanleg werd beschikt, was 222, waarvan:

24 betreffende voogdijen,

2 betreffende curatele,

2 op grond van art. 134 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie,

194 betreffende andere onderwerpen.

Het totaal requesten is grooter dan in de vier voorgaande jaren, want het was in 1858 177, in 1857 218, in 1856 172, in 1855 216.

Uitspraken in kort geding (zoogenaamde commissarisrol) vindt men alleen bij de raden te Padang en te Macassar, en wel 15 bij den eerste, 6 bij den andere: totaal 21.

In de vier jaren van 1855 tot en met 1858 was het getal dier vonnissen in den regel aanmerkelijk grooter, namelijk: 29, 76, 24 en 32.

In hooger beroep werd slechts *éene* zaak behandeld, en wel voor den raad van justitie te Amboina, zijnde het in eersten aanleg gewezen vonnis vernietigd, in de vier voorgaande jaren deed zich slechts *éene* appèl-zaak voor, en wel in 1858, ook bij den raad te Amboina.

Het middel van request civiel (oude proces-orde) werd 7 maal gebezigd, namelijk 4 maal voor den raad te Padang, 3 maal voor dien te Macassar; dit cijfer verschilt van dat der vorige jaren niet veel: het was toen van 1855 tot en met 1858, 8, 11, 11 en 5.

Alleen te Amboina deden zich zaken van koophandel voor, en wel 13, hetzelfde cijfer als de tabellen van 1855 aanwezen, terwijl er in 1856 werden aangetroffen 9, in 1857 42 en in 1858 12.

Het getal persoonlijke regtsvorderingen was 74, tegenover 82, 55, 60 en 87 van 1858 tot en met 1855.

Het getal zakelijke regtsvorderingen bedroeg 4, tegenover 6, 54, 6 en 10 in de jaren 1858, 1857, 1856 en 1855.

Gemengde regtsvorderingen deden er zich voor 3, tegenover 1 in 1858, *geen* in 1857 en 1856 en 2 in 1855.

Op vorderingen tot geen hooger bedrag dan f 200 werd regt gedaan 31 maal, tegenover 28 maal in 1858, 33 maal in 1857, 11 maal in 1856 en 4 maal in 1855.

Overtredingen van ambtenaren van den burgerlijken stand, notarissen enz. treft men slechts 6 aan, terwijl de voorgaande jaren, van 1858 tot en met 1855 er respectivelijk aanwezen 9, 8, 13 en 12.

Vonnissen en dispositien betreffende verbeteringen en aanvullingen in acten van den burgerlijken stand wijst de staat er 6 aan, vorderingen tot echtscheidingen moesten 2 maal behandeld worden, even dikwijls als in het geheel voorgaand 4jarig tijdvak; vorderingen tot scheiding van tafel en bed slechts 1 maal, zijnde de eerste keer sedert 1855.

Slechts 1 faillietverklaring behoefde te worden uitgesproken en wel door den raad van justitie te Padang; 1858 en 1857 wezen er ook elk 1 aan, de beide vorige jaren *geen.*

Evenmin als in de vier voorgaande jaren deden zich ook thans verzoeken tot verklaring in staat van kennelijk onvermogen en om surséance van betaling voor.

Het getal acten, waarin de regters-commissarissen hun ministerie moesten verleenen, was aanmerkelijk grooter dan in de voorgaande jaren, daar die van 1858 tot en met 1855 er aanwezen 420, 425, 479 en 484; het totaal was nu 602, waaronder 430 eigendomsacten, tegenover 295 in 1858, 320 in 1857, 330 in 1856 en 340 in 1855.

Het getal hypotheek-acten was 137 tegenover 125 in 1858, 105 in 1857, 147 in 1856 en 144 in 1855.

Alleen het getal eigendoms-acten is dus belangrijk toegenomen.

Die toename is het aanmerkelijkst bij de raden van justitie te Macassar en te Amboina; de eerste heeft nu 181 zoodanige acten, tegenover 90, 88, 116 en 109 van 1858 tot en met 1855, en de andere 121, tegenover 58, 33, 48 en 56 in die vier jaren.

Bij den raad te Padang daarentegen is eene buitengewone vermindering in het getal van die acten zigtbaar; er waren er toch in 1859 slechts 109, terwijl 1858 er 124 had, 1857 183, 1856 143 en 1855 156.

Verzegelingen, gedaan door den griffier, treft men alleen aan bij den raad te Banda, namelijk 2, beide op verzoek van partijen; overigens hetzelfde cijfer als in 1858, terwijl dat van 1857 was 4, van 1856 3 en van 1855 4.

In-beslag-nemingen, waarbij de griffier zijn ministerie moest verleenen, treft men ook wederom te Padang niet aan; doch te Macassar deden er zich 3 voor, te Amboina 4, totaal 7, tegenover 9 in 1858, 11 in 1857, 20 in 1856 en 57 in 1855.

Nu nog even nagaande de uitkomsten van den raad van justitie te Ternate, bespeurt men, dat bij deze regtbank in eersten aanleg niet meer werden aangebragt dan 13 zaken, waarin werden gewezen 11 eindvonnissen, 6 praeparatoire en 1 incidentele, terwijl in 1858 het getal zaken was 3, in 1857 13, in 1856 4 en in 1855 *geen.*

Volgens de opgave waren in al de zaken, uitgezonderd 1 tegen een inlandschen groote, alleen Europeanen betrokken.

Verzoeken om pro deo en request-civiel deden zich niet voor, evenmin als in de vier voorgaande jaren; evenzoo is het gesteld met de verstekken en de uitspraken in kort geding.

Roya's deden zich niet voor; in het geheel voorgaand vierjarig tijdvak waren slechts 2 zaken op verzoek van partijen geroyeerd.

In hooger beroep werd eenmaal gevonnisd.

Requesten in eersten aanleg vindt men 8, waarvan 1 betrekkelijk voogdij; 1856 had er 2, 1855 *geen*, van de beide andere jaren is het cijfer niet bekend.

Handelszaken waren er niet, evenmin als vroeger.

Onder de regtsvorderingen vindt men opgeteekend 2 persoonlijke, 3 zakelijke, *geen* gemengde, tegenover 3 persoonlijke en 1 zakelijke in 1855.

Overtredingen tegen ambtenaren van den burgerlijken stand, notarissen enz. werden er geene beregt; in het voorafgaand vierjarig tijdvak slechts 1 in 1856.

Verbeteringen of aanvullingen van acten van den burgerlijken stand werden 4 maal gevraagd.

Er deed zich 1 echtscheiding voor, de eerste sedert 1855.

Overigens treft men evenmin als vroeger scheidingen van tafel en bed, faillissementen, verklaringen in staat van kennelijk vermogen, verzoeken om surséance van betaling aan.

Het totaal ten overstaan van den regter-commissaris verleden acten was 32: 29 van eigendom, 3 van hypotheek.

In 1855 was het getal eigendoms-acten geweest 16, en het getal hypoteek-acten 9, in 1856 het eerste 10, het andere 3.

Verzegelingen behoefden niet te geschieden, evenmin als in 1855 en 1856.

Beslagnemingen, waarbij de griffier zijn ministerie moest verleenen, vindt men éénS aangeteekend. Noch 1856, noch 1855 hadden daarvan eenig cijfer aan te wijzen.

II. *Inlandsche regtbanken en geregten in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Het getal der in eersten aanleg voor deze regtbanken en geregten (de rappats op Sumatra daarbij, de landraad te Bandjermasin daarbuiten gerekend) hangend geweest zijnde zaken was bijna gelijk aan dat der beide voorgaande jaren, toen, even als nu, de rappats mede werden vermeld, namelijk 1936, tegenover 2027 in 1857 en 1920 in 1858.

De rappats alleen leverden op 639 zaken, terwijl er voor die regtbanken in 1858 hangende waren 613, in 1857 506.

De staten van 1856 en 1855, welke deze inlandsche geregten niet vermeldden, hadden een totaal zaken van 1196 en 1096.

De regtbanken ter Sumatra's Westkust hadden met de rappats in het geheel 661 zaken; doch een nog hooger cijfer wijzen de gezamenlijke inlandsche regtbanken en geregten in de Molukken, daaronder begrepen Banda, aan, namelijk 701, waarvan voor de magistraatsgeregten te Amboina, te Saparoea en Haroekoe en te Banda 465, 127 en 57.

Ook de residentie Palembang wijst een vrij hoog cijfer aan, te weten 303; de residentie Menado had 121 zaken, de residentie Riouw 92, geheel Celebes slechts 4, en wel voor den gewonen landraad te Macassar.

Eindvonnissen ten principale doen de staten kennen 1756, tegenover 1805 in 1857 en 1723 in 1858, 1000 en 952 in 1856 en 1855, toen geen rappats vermeld werden; praeparatoire, interlocutoire en incidentele vonnissen 19, tegenover 13 in 1858, 1 in 1857, *geen* in 1856 en 1 in 1855.

Niet-ontvankelijk-verklaringen werden er uitgesproken 38, in 1858 40, in 1857 36, in 1856 33, in 1855 18.

Door afstand van de instantie gingen van de rol 140 zaken; in 1858 178, in 1857 175, in 1856 135, in 1855 75.

In 1859 werd slechts in 5 zaken hooger beroep aangeteekend.

De regtbanken en geregten, voor welke in het geheel geene zaken werden behandeld, zijn:

het inlandsch geregt te Baros;

het inlandsch geregt te Goenoeng Sitolie;

het inlandsch geregt te Aijer Bangies en Rau;

het residentsgeregt in de Lampongs;

de landraad te Billiton;

de landraad te Pontianak;

de landraad te Bonthain en Boelecomba;

de landraad te Maros;

de landraad op Saleijer;

de landraad in de Zuiderdistricten van Celebes;

de landraad te Hila;

de landraad te Noessalaut;

de landraad te Koepang;

het residentsgeregt op Timor;

dus 14 regtbanken en geregten waar geen zaken voorkwamen, tegenover 18 in 1858 en 19 in 1857.

In hooger beroep werden geene zaken behandeld.

DERDE AFDEELING.

GLOBAAL OVERZIGT.

Dit overzigt nagaande, zal de ondergeteekende, even als in het vorig verslag, de totalen der over geheel Nederlandsch Indie behandelde zaken kortelijk in beschouwing nemen, en daarbij zoowel eene vergelijking instellen tusschen de cijfers van Java en Madura en die van de bezittingen daarbuiten, als de verhouding opgeven tot de bevolking.

Voor deze laatste verhouding is noodig te weten hoe groot de bevolking was in 1859.

Deze wetenschap put de ondergeteekende uit het regeringsverslag over het gezegd jaar. Aldaar is opgeteekend dat de bevolking bestond:

A. op Java en Madura:		
uit Europeanen.	20 776	
» vreemde Oosterlingen	175 502	
» inlanders.	12 127 817	
		12 324 095
B. buiten Java en Madura:		
uit Europeanen.	6 554	
» vreemde Oosterlingen	86 423	
» inlanders	5 011 594	
		5 104 571
Totaal in geheel Nederlandsch Indie . . .		17 428 666

A. **Strafzaken.**

a. Misdrijven.

Het totaal beklaagden ter zake van misdrijf was in eersten aanleg:

A. Op Java en Madura.		
Europeanen.	47	
Vreemde Oosterlingen	98	
Inlanders	3987	
		4132
B. Buiten Java en Madura.		
Europeanen	10	
Vreemde Oosterlingen	62	
Inlanders	584	
		656
In geheel Nederlandsch Indie. . .		4788

AANTOONING

van het aantal

EUROPESCHE GEVANGENEN EN GEGIJZELDEN EN INLANDSCHE MILITAIRE GEVANGENEN

IN

NEDERLANDSCH INDIE,

gedurende het jaar 1858.

GEWESTEN.	LANDAARD DER GEVANGENEN.		Personen die tot tuchth						
			Aanwezig op 1 Januarij 1858.				Bijgekomen gedurende het jaa 1858.		
			Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevange en detenti
			Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.
Java en Madura.	Civile personen	Europeanen en daarmede gelijkgestelden	32	»	30	4	5	1	23
	Militairen	Europeanen	29	»	211	»	31	»	121
		Inlanders	15	»	52	»	56	»	25
			76		297		93		170
			373				263		
Buitenbezittingen.	Civile personen	Europeanen en daarmede gelijkgestelden	3	»	4	»	1	»	6
	Militairen	Europeanen	1	»	»	»	3	»	3
		Inlanders	10	»	»	»	16	»	5
			14		4		20		16
			18				36		

De verhouding tusschen de beklaagden in de buitenbezittingen tot die op Java en Madura was dus als 15³/₄ tot 100; in 1858 en 1857 was zij geweest als 15 tot 100, in 1856 als 10 tot 100, in 1855 als 7 tot 100.

De Europesche beklaagden in de buitenbezittingen stonden tot die op Java en Madura in verhouding als 21 tot 100; in 1858 als 33 tot honderd, in 1857 als 21 tot 100, in 1856 als 15 tot 100, in 1855 als 14 tot 100.

De verhouding tusschen de vreemde Oosterlingen, die als beklaagden voorkomen in de buitenbezittingen, is tot die op Java en Madura als 63 tot 100; in 1858 was zij geweest als 36 tot 100, in 1857 als 37 tot 100, in 1856 als 54 tot 100 en in 1855 als 29 tot 100.

De verhouding van het getal beklaagde inlanders in de buitenbezittingen tot dat op Java en Madura is als ongeveer 15 tot 100; in 1858 was zij als 11 tot 100, in 1857 als 14 tot 100, in 1856 als 9 tot 100 en in 1855 als 6 tot 100.

Het totaal mannelijke en vrouwelijke beklaagden was:

A. Op Java en Madura.

Mannen		3966
Vrouwen	166	

B. Buiten Java en Madura.

Mannen		618
Vrouwen	38	
Totaal vrouwen over geheel Nederlandsch Indie. .	204	
Totaal mannen over geheel Nederlandsch Indie. .		4584

De verhouding was dus van de vrouwen tot de mannen op Java en Madura als 4 tot 100; in 1858 was zij als 5 tot 100, in 1857 als 4 tot 100, in 1856 als 3 tot 100, in 1855 als 4 tot 100.

Die verhouding in de buitenbezittingen was als 6 tot 100; in 1858 en 1857 als 4 tot 100 in 1856 en 1855 als 6 tot 100.

Over geheel Nederlandsch Indie was zij bijna 4¹/₂ tot 100, tegenover dezelfde verhouding in 1858, 3¹/₂ tot 100 in 1857 en 1856, en 4 tot 100 in 1855.

Het getal veroordeelingen nagaande, vindt men op Java en Madura 2673 veroordeelden, en in de buitenbezittingen 540.

De verhouding was dus tusschen de veroordeelden op de buitenbezittingen en die op Java en Madura als 20¹/₄ tot 100; in 1858 was zij als 16 tot 100, in 1857 als 17 tot 100, in 1856 als 12 tot 100 en in 1855 als 8³/₄ tot 100.

Het getal doodvonnissen op Java en Madura bedroeg 62, dat in de buitenbezittingen 6, waardoor eene verhouding tusschen de laatste en de eerste ontstaat als 9³/₄ tot 100, tegenover 23 tot 100 in 1858, 22 tot 100 in 1857, 64 tot 100 in 1856 en 12 tot 100 in 1855.

In verhouding tot het geheel getal veroordeelingen in geheel Nederlandsch Indie bedroeg het getal doodvonnissen 2 van de 100; 1858 had dezelfde verhouding, in 1857 was zij 2³/₄ van 100, in 1856 4 van 100 en 1855 3 van 100.

De straf naast die des doods werd op Java en Madura opgelegd 136 maal, in de buitenbezittingen 24 maal, hetgeen eene verhouding van de laatste tot de eerste oplevert als 17 tot 100.

Tot het totaal veroordeelingen was de verhouding:

A. op Java en Madura als 5 tot 100, in 1858, 1857, 1856 en 1855 was zij geweest als 3, 4, 3 en 3 tot 100;

B. in de buitenbezittingen als 4¹/₂ tot 100, in de jaren 1858 tot en met 1855 was zij geweest 9, 7, 10 en 10 tot 100;

C. over geheel Nederlandsch Indie ongeveer als 5 tot 100; van 1858 tot en met 1855 was zij respectivelijk geweest als 4, ruim 4, ruim 3 en 4 tot 100.

Vrijspraken of ontslagen van regtsvervolging vindt men in zaken van misdrijf over geheel Nederlandsch Indie 1116, waarvan 1020 op Java en Madura en 96 in de buitenbezittingen.

Deze cijfers vergelijkende met het totaal beklaagden, leert men de volgende verhoudingen kennen:

A. op Java en Madura 26¹/₂ tot 100; in 1858 en 1857 was die verhouding 22 tot 100, in 1856 30 tot 100, in 1855 26 tot 100;

B. in de buitenbezittingen $14^2/_3$ tot 100, tegenover 14, 18, 12 en 16 tot 100 in het tijdvak van 1858 tot en met 1855;

C. in geheel Nederlandsch Indie 23 op 100, terwijl de verhouding van 1858 tot en met 1855 was 22, 22, 27 en 25 tot 100.

Het cijfer der belangrijkste en veelvuldigste misdrijven was voor geheel Nederlandsch Indie:

Misdrijven	Java en Madura.	Buiten-bezittingen.	Geheel Nederlandsch Indie.
Landlooperij en bedelarij . . .	79	4	83
Ambtsmisdrijven	18	»	18
Valsche muntering enz.	4	»	4
Valschheid in openbaar geschrift .	4	3	7
Aanranding der eerbaarheid . .	10	14	24
Vadermoord	1	1	2
Kindermoord	»	1	1
Vergiftiging	2	7	9
Moord	136	15	151
Moedwillige manslag	51	11	62
Moedwillige brandstichting . . .	13	4	17
Veediefstal	274	16	290
Andere diefstallen	1 642	165	1 807

Landlooperij, moord, moedwillige manslag, veediefstal en andere diefstallen staan tot het getal beklaagden in de volgende verhoudingen:

A. op Java en Madura:

landlooperij als $1^3/_4$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als 3, 3, $2^1/_4$ en 3 tot 100;

moord als $3^1/_4$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als 3, 3, $1^3/_4$ en 2 tot 100;

moedwillige manslag als 1 tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als $1^1/_4$, $1^1/_3$, $1^1/_2$ en $1^1/_4$ tot 100;

veediefstal als $6^1/_2$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als 8, 9, 7 en 8 tot 100;

andere diefstallen als $39^3/_4$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als 50, $40^1/_2$, 40 en 45 tot 100.

B. In de bezittingen buiten Java en Madura:

landlooperij als $^2/_3$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als $^1/_2$, 1, $1^1/_2$ en 2 tot 100;

moord als 2 tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als 7, 6, 16 en $8^1/_2$ tot 100;

moedwillige manslag als $1^2/_3$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als $1^1/_2$, 2, $1^1/_4$ en $1^1/_2$ tot 100;

veediefstal als $2\frac{1}{3}$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als 1, 2, $\frac{3}{4}$ en $\frac{1}{3}$ tot 100;

andere diefstallen als $2\frac{1}{2}$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als 43, $43\frac{1}{2}$, 20 en 40 tot 100.

C. Over geheel Nederlandsch Indie:

landlooperij als $1\frac{3}{4}$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als $2\frac{3}{4}$, $2\frac{3}{4}$, 2 en $2\frac{1}{2}$ tot 100;

moord als 3 tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding $3\frac{3}{4}$, 3, 3 en 2 tot 100;

moedwillige manslag als $1\frac{1}{4}$ tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als $1\frac{1}{2}$, $1\frac{1}{2}$, $1\frac{1}{2}$ en $1\frac{1}{4}$ tot 100;

veediefstal als 6 tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als $6\frac{3}{4}$, 8, $6\frac{1}{4}$ en $7\frac{1}{2}$ tot 100;

andere diefstallen als 38 tot 100; in de jaren 1858 tot en met 1855 was de verhouding als 50, 41, 36 en $41\frac{3}{4}$ tot 100.

De verhoudingen verschillen dus niet aanmerkelijk bij die van de vier voorgaande jaren.

De verhouding van het getal beklaagden tot dat der inwoners was ongeveer de volgende:

A. op Java en Madura, $3\frac{1}{3}$ op de 10 000; terwijl zij in de jaren 1858 tot en met 1855 was 3, $3\frac{1}{2}$, 4 en $3\frac{3}{4}$ op de 10 000.

B. in de bezittingen buiten Java en Madura $12\frac{4}{5}$ op de 100 000; terwijl zij in de jaren 1858 tot en met 1855 was 10, $10\frac{1}{2}$, 9 en 5 op de 100 000;

C. in geheel Nederlandsch Indie $2\frac{1}{2}$ op de 10 000; terwijl zij in de jaren 1858 tot en met 1855 was $2\frac{1}{2}$, $2\frac{3}{4}$, $3\frac{1}{4}$ en 3 op de 10 000.

Het cijfer van 1858 heeft zich derhalve, voor zooverre betreft de verhouding der beklaagden tot de bevolking, gehandhaafd, en bij gevolg geldt hier ook de bemerking, bekend gesteld in het voorgaand verslag, dat die verhouding gunstiger is dan zij in Nederland in 1851 was, alwaar alstoen voorkwam 1 beschuldigde op 2 328 zielen, terwijl het hoogste cijfer in het vijfjarig tijdvak was 1 op 3 233 zielen.

Het getal veroordeelden stond tot het cijfer der bevolking in de volgende verhouding:

A. op Java en Madura als 2 tot 10 000; zij was in de jaren 1858 tot en met 1855 als $2\frac{1}{4}$, $2\frac{1}{4}$, $2\frac{1}{4}$ en $2\frac{1}{2}$ op 10 000;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura als $10\frac{3}{4}$ tot 100 000; in de jaren 1858 tot en met 1855 was zij als 8, 8, 6 en 4 op de 100 000;

C. over geheel Nederlandsch Indie als $1\frac{3}{4}$ tot 10 000; zij was in de jaren 1858 tot en met 1857, als: $1\frac{2}{3}$, $1\frac{3}{4}$, $1\frac{3}{4}$ en $1\frac{3}{4}$ tot 10 000.

Het totaal veroordeelden tegenover de gansche bevolking van Nederlandsch Indie bleef dus stationair.

Naar hunnen landaard stonden de beklaagden in geheel Nederlandsch Indie in verhouding tot de beklaagden:

1°. de Europeanen als 2 tot 10 000; terwijl in de jaren 1858 tot 1855 de verhouding was $2\frac{1}{2}$, 2, 2 en $\frac{1}{2}$ op 10 000:

2°. de vreemde Oosterlingen als ruim 6 op 10 000; terwijl de verhouding in de jaren 1858 tot en met 1855 was 7, 6, 8 en 6 op 10 000;

3°. de inlanders als: $2\frac{3}{4}$ tot 10 000; terwijl de verhouding van 1858 tot en met 1855 was $2\frac{3}{4}$, $2\frac{2}{3}$, 3 en $2\frac{3}{4}$ op 10 000.

Het bedrag der beklaagden, wier vonnissen over geheel Nederlandsch Indie in revisie behandeld werden, was 3156, tegenover 3815 in 1858, 3612 in 1857, 3866 in 1856 en 3757 in 1855; doch men vergete niet, dat, zoo als reeds boven is gezegd, de tabellen van 1855, 1856 en 1857 en 1858 ook behelzen de door de landraden gedane, niet voor revisie vatbare vrijspraken der landraden, welke thans niet zijn opgenomen.

Het totaal bekrachtigende arresten was 1204, tegenover 1976 in 1858, 2075 in 1857 en 2368 in 1856.

Het totaal wijzigende of vernietigende arresten was 1952, tegenover 1821 in 1858, 1496 in 1857 en 1500 in 1856.

De verhouding tusschen bekrachtigende en verbeterende arresten is dus in de voorgaande jaren gunstiger voor de regtbanken, wier vonnissen in revisie werden behandeld, dan thans.

Het totaal doodvonnissen over geheel Nederlandsch Indie was 96, in 1858 was het geweest 88, in 1857 90, in 1856 123 en in 1855 95.

Het jaar 1859 leverde dus één doodvonnis op, op elk getal van 180 992 zielen, 1858 had er 1 op 199 150 zielen, 1857 1 op 188 907, 1856 1 op 133 130 en 1855 1 op 167 823.

De statistiek van Holland wees in 1851 slechts 1 doodvonnis aan op 436 493 zielen.

b. Overtredingen.

Bij de politierollen, de regentschaps- en de districtsgeregten uitgezonderd, bedroeg het totaal zoo in eersten aanleg als in hooger beroep aanhangig geweest zijnde overtredingszaken:

A. op Java en Madura 742, tegenover 747, 762, 694 en 702 in de jaren 1858, 1857, 1856 en 1855;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura 548, tegenover 229 in 1858, 194 in 1857, 92 in 1856 en 77 in 1855;

C. in geheel Nederlandsch Indie 1390, tegenover 976, 956, 786 en 779 in het tijdvak van 1858 tot en met 1855.

Als men bij deze cijfers telt de zaken, behandeld bij de regentschaps- en districtsgeregten en op de politierollen, dan verkrijgt men de volgende getallen:

A. op Java en Madura 77 298, terwijl de vorige jaren van 1858 tot en met 1855 respectivelijk aanwezen de cijfers 76 479, 73 705, 61 998 en 57 561;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura 11 966, tegenover 9500, 9452, 8174 en 7823 in de vier voorgaande jaren van 1858 tot en met 1855;

C. over geheel Nederlandsch Indie 89 364, terwijl 1858 aanwees het cijfer 85 979, 1857 82 157, 1856 72 172 en 1855 65 384.

Tot het cijfer der bevolking staat dus het cijfer der overtredingszaken:

A. op Java en Madura als 62 tot 10 000; in 1858, 1857, 1856 en 1855, als 64, 63, 56 en 52 tot 10 000;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura als ruim 23 tot 10 000; in 1858 tot en met 1855 was de verhouding, als 17, 17, 16 en 13 tot 10 000;

C. over geheel Nederlandsch Indie als bijna 52 tot 10 000; terwijl die verhouding in het tijdvak van 1858 tot en met 1855 was als 50, 48, 43 en 40 tot 10 000.

Het totaal veroordeelingen op de politierollen in geheel Nederlandsch Indie bedroeg 58 178 tegenover 80 612 beklaagden; in 1858 was het geweest 53 420 op 74 101 beklaagden, in 1857 50 191 op 71 242 beklaagden, in 1856 44 479 op 63 633 beklaagden en in 1855 40 023 op 57 443 beklaagden.

De verhouding van de veroordeelingen tot de beklaagden was dus als 72 op 100; in de vier voorgaande jaren van 1858 tot en met 1855 was die verhouding geweest als 73, 70, 69 en 70 op 100.

De verhouding wijst dus, evenzeer als vroeger, niet veel verscheidenheid aan.

De regtspraak in cassatie was hoogst onbeduidend.

Het totaal zaken toch bedroeg 3, tegenover 5 in 1858, 2 in 1857, 5 in 1856 en 4 in 1855.

B. *Burgerlijke zaken.*

In eersten aanleg waren hangende:

A. op Java en Madura 6035 zaken, tegenover 5171 in 1858, 4595 in 1857, 6512 in 1856 en 6758 in 1855;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura 2082, tegenover 2096, 1120, 1237 en 1222 in 1858, 1857, 1856 en 1855;

C. over geheel Nederlandsch Indie 8117, tegenover 7267, 5715, 7649 en 7980 in 1858 tot en met 1855.

De toename van zaken is dus niet onbelangrijk.

Het getal processen, vergelijkende met dat der justiciabelen, vindt men:

A. op Java en Madura 1 zaak op 2042 zielen; in de vier voorgaande jaren was er van 1858 tot en met 1855 1 op 2308, 2522, 1733 en 1613 zielen;

B. in de bezittingen buiten Java en Madura 1 op 2433 zielen, terwijl de jaren 1858 tot en met 1855 er 1 hadden op 2141, 4832, 4144 en 4124 zielen;

C. over geheel Nederlandsch Indie 1 op 2127 zielen, terwijl er in de jaren 1858, 1857, 1856 en 1855 1 was op 2411, 2975, 2141 en 1872 zielen.

Het getal in hooger beroep gewezen vonnissen en arresten bedroeg in geheel Nederlandsch Indie 512, tegenover 97 in 1858, 90 in 1857, 81 in 1856 en 47 in 1855; dit groot verschil is een gevolg van de groote vermeerdering in het getal appèlzaken bij den hove, maar vooral ook bij de landraden op Java en Madura.

Desniettemin is het cijfer van 1859 zeer gering in verhouding tot de bevolking van Nederlandsch Indie, als bedragende slechts 1 appèlzaak op 33 818 justiciabelen.

In cassatie werd bijna niet geprocedeerd; het totaal zaken toch bedroeg slechts 6, tegenover 8, 6, 9 en 9 in de jaren 1858, 1857, 1856 en 1855.

In verhouding tot het cijfer der bevolking zijn deze getallen zeker al zeer onbeduidend.

In Nederland is de verhouding geheel anders, zoo als mede reeds, met opgave van cijfers, is vermeld in het voorgaand verslag.

De ten overstaan van regter-commissarissen uit de raden van justitie, bijgestaan door de griffiers, verleden acten van eigendom bedroegen over geheel Nederlandsch Indie 2351, de acten van hypotheek 561 en de acten van cessie van hypotheek 89; van de eerste had 1858 er aangewezen 1757, 1857 1809, 1856 1602 en 1855 1692; acten van hypotheek had 1858 er 617, 1857 566, 1856 576 en 1855 571; en acten van cessie van hypotheek wees 1858 er aan 51, 1857 37, 1856 38 en 1855 60.

De ondergeteekende vermeent op nieuw te mogen wijzen op het belang, dat er gelegen is om ten aanzien van al deze acten ook te ontvangen de opgaven van de tot hare opmaking en uitgifte mede bevoegde residentien en adsistent-residentien; hij stelt zich voor, bij den aanvang van het nieuw vijfjarig tijdvak, ook die opgaven te verzoeken.

Reeds was de statistieke verzameling ter indiening gereed en was het verslag tot hiertoe afgeschreven, toen eindelijk ook de opgave van de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo ontvangen werden; wanneer deze nog bij de verzamelstaten moesten worden opgenomen en daarvan gebruik gemaakt bij de in dit verslag voorkomende opgave en vergelijking, zou eene gedeeltelijke omwerking van den reeds zoo moeijelijken en tijdroovenden arbeid noodzakelijk zijn geweest; daarom heeft de ondergeteekende verkozen de ontvangen opgaven nog kortelijk hier te vermelden; hebbende hij tevens onder de betrekkelijke staten nog van elk hunner melding gemaakt.

Het totaal beklaagden in zaken van misdrijf, beregt voor den landraad te Bandjermasin, bedroeg 19, waarvan 2 werden vrijgesproken en 17 veroordeeld; tegen 6 hunner werd de doodstraf uitgesproken.

Daardoor rijst het getal bovenvermelde beklaagden in eersten aanleg ter zake van misdrijf in geheel Nederlandsch Indie van 4788 tot 4797 en het getal in eersten aanleg gewezen doodvonnissen van 68 op 74.

Vrouwen vermeldt de staat slechts 1, zoodat dien ten gevolge het cijfer in eersten aanleg van misdrijf beschuldigde vrouwen over geheel Nederlandsch Indie wordt 205 in stede van 204.

Van welke misdrijven de beklaagden werden beschuldigd wijst de staat niet aan.

Overtredingszaken deden zich niet voor, evenmin voor den landraad als voor het residentie-geregt; alleen zijn vermeld 294 beklaagden op de politierol, waarvan er 128 werden veroordeeld, 147 vrijgesproken en 19 overgewezen.

Hierdoor wordt het totaal der op de politierollen in geheel Nederlandsch Indie beregte beklaagden 80 906, in stede van 80 612.

Burgerlijke zaken deden zich voor den landraad te Bandjermasin slechts 2 voor, waarin 2 eindvonnissen werden gewezen, zoodat het totaal der in eersten aanleg over geheel Nederlandsch Indie voorgebragte burgerlijke zaken moet worden verhoogd met 2 en dus gebragt op het cijfer van 8119.

Burgerlijke zaken bij het residentsgeregt deden zich niet voor.

De verschillen, welke de ontvangst der tabellen van de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo brengt in de totalen, waarop bij dit verslag is gebouwd, zijn dus zeer gering, en zullen wel geene aanmerkelijke verandering kunnen brengen in de bij vergelijking met de cijfers der vorige jaren verkregen resultaten.

En hiermede acht de ondergeteekende weder zijne taak volbragt.

Hij blijft evenzeer als vroeger erkennen, dat zijnen arbeid vele feilen aankleven, en de statistiek op verre na niet zoo volledig is als men haar in Europa zoude wenschen, doch men moet niet vergeten, dat het zamenstellen van eene statistiek van de regtsbedeeling in Nederlandsch Indie eigenaardige moeijelijkheden heeft en dat, zoo men naauwkeurige opgaven van door Europesche niet-regterlijke ambtenaren voorgezeten regtbanken en geregten wil ontvangen, men niet te veel moet vorderen, en zich met de meest eenvoudige gegevens moet vergenoegen: alleen langzamerhand kan daarin verandering komen, door telken jare eenigzins meer uitgebreide en in bijzonderheden tredende opgaven te vragen, zoo als dan ook de ondergeteekende voor de statistiek over het loopende jaar voornemens is.

Intusschen vleit de ondergeteekende zich, dat ook deze zijn arbeid, even als die, welke bij zijne missives van 24 Februarij en 9 Mei jl., nº. 36 en 42, der Regering werd aangeboden, althans eenigermate zal strekken tot de kennis der regtsbedeeling in Nederlandsch indie.

Batavia, den 17den November 1860.

De ambtenaar, belast met de zamenstelling der jaarlijksche statistiek van de regtsbedeeling in Nederlandsch Indie,

T. H. DER KINDEREN.

kruiwagen-, gevangenisstraf en detentie zijn veroordeeld.												Preventive gevangenen, wier zaak nog in onderzoek is.				Personen die zich gedurende het jaar 1858 in civile gijzeling hebben bevonden.	
Verminderd gedurende het jaar 1858.								Aanwezig op 31 December 1858.									
Door overlijden.				Door expiratie van straftijd en andere oorzaken.													
Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.		Tuchthuis en kruiwagen.		Gevangenis en detentie.			
Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
»	»	»	»	3	»	17	3	34	1	3	2	9	2	16	»	6	»
2	»	8	»	9	»	181	»	49	»	206	»	11	»	25	»	»	»
2	»	2	»	50	»	26	»	19	»	49	»	13	»	14	»	»	»
4		10		62		164		103		293		35		55		6	
240								396									
»	»	1	»	2	»	6	2	2	»	3	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	»	2	»	3	»	1	»	1	»	2	»	»	»
1	»	»	»	8	»	3	»	17	»	2	»	4	»	5	»	»	»
1		1		11		13		22		6		6		7		»	
26								28									

BIJ

BIJLAGE G.
N°. 2.

AANTOONING

van het aantal burgerlijke en militaire dwangarbeiders in
en buiten den ketting in Nederlandsch Indie
gedurende het jaar 1858.

Gewesten.	LANDAARD DER GEVANGENEN.	Aanwezig op 1 Januarij 1858.			Bijgekomen gedurende het jaar 185			
		Veroordeelden tot dwangarbeid						
		in	buiten		in	buiten		in
		den ketting.			den ketting.			
		Mannen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Mannen.	Vrouwen.	Man
						BURGERLIJKE		VE
Java en Madura.	Inlanders	951	2619	189	557	2377	151	
	Vreemde Oosterlingen	29	138	9	7	124	9	
		980	2955		564	2661		
		3935			3225			
Buiten-bezittingen (¹	Inlanders	2038	2014	98	432	616	30	1
	Vreemde Oosterlingen	38	80	»	9	10	»	
		2076	2192		441	656		1
		4268			1097			
						MILITAIRE		VE
Java en Madura.	Inlanders	18	18	»	»	»	»	
	Vreemde Oosterlingen	»	»	»	»	»	»	
		36			»			
Buiten-bezittingen.	Inlanders	199	60	»	61	33	»	
	Vreemde Oosterlingen	1	»	»	»	»	»	
		260			94			

(¹) Voor Banka en de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo zijn hieronder nog slechts de cijfers van 1857 begrepen.

Verminderd gedurende het jaar 1858.						Aanwezig op 31 December 1858.		
Door overlijden.			Door expiratie van straftijd, desertie en andere oorzaken.			Veroordeelden tot dwangarbeid.		
Veroordeelden tot dwangarbeid								
in	buiten		in	buiten		in	buiten	
den ketting.						den ketting.		
Mannen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Mannen.	Vrouwen.
KE VEROORDEELDEN.								
72	251	6	467	1876	94	969	2869	240
5	9	»	8	97	4	23	156	14
77	266		475	2071		992	3279	
2889						4271		
132	138	»	314	434	21	2024	2058	107
15	5	»	6	11	»	26	74	»
147	143		320	466		2050	2239	
1076						4289		
RE VEROORDEELDEN.								
»	»	»	»	»	»	18	18	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»
»						36		
3	1	»	64	20	»	193	72	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»
88						266		

BIJLAGE G.
N°. 3.

AANTOONING

van het aantal inlanders en vreemde Oosterlingen op de politie-rol met gevangenis, blok-arrest en ten-arbeid-stelling aan de publieke werken gestraft; alsmede van de preventief gevangenen en civiel gegijzelden in Nederlandsch Indie gedurende het jaar 1858.

GEWESTEN.	LANDAARD DER GEVANGENEN.	Personen op de politie-rol met gevangenis-, blok-arrest, … wer…					
		Aanwezig op 1 Januarij 1858.		Bijgekomen gedurende het jaar 1858.		Verminderd g…	
						door overlijden.	
		Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouw…
Java en Madura.	Inlanders	1658	242	39 718	4 901	62	
	Vreemde Oosterlingen . .	108	12	3 366	387	5	
		2020		48 372		47 7	
Buitenbezittingen (1)	Inlanders	277	15	4698	678	14	
	Vreemde Oosterlingen . .	16	»	1304	31	1	
		308		6711		6 7	

(1) Voor Banka en de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo zijn hieronder nog slechts de cijfers van 1857 begrepen.

	ten arbeid-stelling aan de publieke gestraft.				Preventive gevangenen wier zaak nog in onderzoek is.				Aantal personen, die zich gedurende het jaar 1858 in civile gijzeling hebben bevonden.	
est… wer…	rende het jaar 1858.		Aanwezig op 31 December 1858.		Aanwezig op 1 Januarij 1858.		Aanwezig op 31 December 1858.			
l ge…	door expiratie van straf, desertie en andere oorzaken.									
len. ouw…	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
	39 076	4 862	2238	272	1208	108	1140	142	90	15
	3 307	386	162	11	32	2	60	4	98	2
47 7…			2683		1350		1346		205	
	4 709	680	252	13	117	3	95	10	309	6
	1 301	31	18	»	8	»	14	1	2	»
6 7…			283		128		120		317	

en.

BIJLAGE L ([1]) VAN HET VERSLAG.

N°. 10.

AANTOONING van de ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Nederland over 1859.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.				BEDRAG.
	Gouvernements-producten in 1859 *verkocht.*			
Koffij	962 770 $^{430}/_{1000}$ pikols, à circa	f 37,41 $^{4}/_{10}$	f 36 021 513,72	
Suiker	810 365 $^{400}/_{1000}$ » » »	14,33 $^{9}/_{10}$	11 619 891,24	
Tin	71 976 $^{630}/_{1000}$ » » »	89,62 $^{1}/_{10}$	6 450 661,84	
Indigo	5 043 $^{824}/_{1000}$ » » »	456,42 $^{7}/_{10}$	2 302 138,68	
Cochenille	342 $^{736}/_{1000}$ » » »	190,10 $^{1}/_{10}$	65 154,59	
Thee	14 474 $^{932}/_{1000}$ » » »	88,67	1 283 503,68	
Notenmuskaat	5 872 $^{188}/_{1000}$ » » »	87,02 $^{7}/_{10}$	511 043,63	
Foelie	1 519 $^{268}/_{1000}$ » » »	76,54 $^{2}/_{10}$	116 288,29	
Kaneel	2 239 $^{104}/_{1000}$ » » »	51,92 $^{2}/_{10}$	116 258,92	
Kaneel-olie	$^{851}/_{1000}$ » » »	3 775,70	3 213,12	
Notenzeep	33 $^{052}/_{1000}$ » » »	123,01 $^{3}/_{10}$	4 065,82	
Peper	2 431 $^{600}/_{1000}$ » » »	17,85 $^{7}/_{10}$	43 422,83	
Tabak	972 $^{912}/_{1000}$ » » »	39,17 $^{5}/_{10}$	38 114,65	
Cacao	3 » » »	40,12 $^{6}/_{10}$	120,38	
		Transporteren	f 58 575 391,39	

([1]) De bijlagen H en I zijn ter griffie, ter inzage van de leden der Kamer, nedergelegd; de bijlage K zal nader worden ingezonden (zie de noot op bladz. 87 van het verslag).

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.			BEDRAG.
Per transport		f 58 575 391,39	
Winst op voor gouvernements-rekening gehouden zee-assurantie op producten		298 143,82	
Diverse ontvangsten.		105 718,80	
Saldo der laatste suppletoire rekening over 1856. . . .	f 124 604,31		
» » » » » » 1857. . . .	232 225,10^5		
		356 829,41^5	
			f 59 336 083,42^5
Ontvangsten voor rekening van anderen.			
Civiel weduwen- en weezenfonds		f 52 503,86	
Militair weduwen- en weezenfonds		81 293,04	
Verhoogd militair pensioenfonds		16 230,00	
Nalatenschappen en diverse ontvangsten.		12 193,65	
			162 220,55
			f 59 498 303,97^5

UITGAVEN.

Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie.	. . . . . .	f 14 750 000,00
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart en 22 December 1838.	. . . . . .	9 800 000,00
Renten der restantschuld, ad f 10 000 000, aan de Nederlandsche Handel-maatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844, 14 September 1849 en 22 December 1853	. . . . . .	350 000,00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard, naar Indie gezonden voor de administratie aldaar	. . . . . .	5 917 682,99^5
Transporteren	. . . . . .	f 30 817 682,99^5

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport	. . . . . .	f 30 817 682,99[5]
Pensioenen ten laste der Indische kas	. . . . . .	990 076,76[5]
Verloftractementen	. . . . . .	379 959,20[5]
Kosten van het koloniaal werfdepôt te Harderwijk.	f 751 445,40	
Uitzending van suppletietroepen	184 459,08[5]	
Transportkosten van gerepatrieerde militairen	140 268,00	
Studiekosten van jongelingen op de Militaire Akademie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst.	55 430,00	
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen voor de Oost-Indische dienst.	24 166,66	
Diverse betalingen aan teruggekeerde militairen	14 246,23[5]	
		1 170 015,38
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal, land- en volkenkunde aan de akademie te Delft	. . . . . .	13 016,66
Kosten gevallen op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.	. . . . . .	109 088,38
Diverse uitgaven.	. . . . . .	1 283 126,44[5]
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds	f 256 176,00	
Militair weduwen- en weezenfonds	125 988,40	
Verhoogd militair pensioenfonds	228 122,66	
Civile delegatien	300 546,19	
Militaire delegatien	163 458,08[5]	
Goederen voor Japan, het officiers-kleedingmagazijn en andere inrigtingen	74 672,86	
Nalatenschappen en diverse betalingen	82 003,77[5]	
		1 230 967,97
Uitgaven voor de West-Indische kolonien en de Kust van Guinea.		
Subsidie over 1859 aan de kolonie Suriname	f 396 757,39	
Idem aan Curaçao en onderhoorigheden.	378 760,55[5]	
Idem aan de Kust van Guinea.	120 975,97[5]	
		896 493,92
Koloniaal batig slot		22 559 171,43
Saldo voor gereserveerde betalingen (hetwelk vermoedelijk zal vrijvallen).		48 704,82[5]
		f 59 498 303,97[5]

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG.

N°. 11.

RAMING van de Ontvangsten en Uitgaven der Indische administratie in Indie over 1860.

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans	f 21 800,00	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten	592 721,00	
	Slagten van varkens	186 386,00	
	Vischmarkten en vischpachten	249 244,00	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen	190 920,00	
	Arak en andere sterke dranken	312 571,00	
	Verkoop van saguweer	10 975,00	
	Inlandsche tabak	78 240,00	
	Inlandsche neringen en bedrijven	104 640,00	
	Waijangs	6 000,00	
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen	61 224,00	
	Diverse kleine middelen	133 748,00	
	Diverse kleine eilanden	10 020,00	
	Vogelnestklippen	35 304,00	
	Kleine lombard	354 481,00	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	9 417 006,00	
	Licentien op de pho- en topho-spelen	423 611,00	
	Nipa-hout en kreupelbosschen	36 696,00	
			f 12 234 587,00
	Transporteren	. . . . . .	f 12 234 587,00

ONTVANGSEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	. . . . . .	f 12 234 587,00
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt- en waaggelden .	f 7 550 520,00	
	5 per cent additioneel regt	375 075,00	
	Consumtieregt	94 680,00	
	Belasting op den verkoop van tabak	8 400,00	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	185 100,00	
	Klein-zegelregt	426 660,00	
	Collaterale successien onder Europeanen en daarmede gelijk gestelde personen	69 610,00	
	Collaterale successien onder vreemde Oosterlingen	39 610,00	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen ('s heeren geregtigheid)	301 375,00	
	Belasting op goud	»	
	5 per cent op de particuliere bazaars	5 200,00	
	Tolpoorten en tollen	17 100,00	
	IJkgelden	1 530,00	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	181 230,00	
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten en andere Oosterlingen	65 514,00	
	Venduregten	412 810,00	
	Belasting op de djati- en ijzerhout	410,00	
	Inkomsten van 's lands drukkerij	56 705,00	
	Brievenposterij	297 590,00	
	Paardenposterij	92 430,00	
	Verponding	597 463,00	
	Huistaks	412 465,00	
	Verhuring van vogelnestklippen	3 021,00	
	Inkomsten van de telegraphie	90 000,00	11 284 498,00
	Transporteren	. . . . . .	f 23 519 085,00

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport		f 23 519 085,00
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen. . . .	f 10 390 863,00	
	Vischvijvers (tambaks)	184 215,00	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan.	221 121,00	
	Restitutie van verleende voorschotten ter zake van landbouwkundige ondernemingen	672 822,00	
			11 469 021,00
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan.	f 738 490,00	
	Verkoop van koffij	4 566 684,00	
	» » specerijen	42 700,00	
	» » peper	84 500,00	
	» » vogelnestjes	48 760,00	
	» » houtwerken	188 340,00	
	» » zout	5 167 325,00	
	» » rijst	496 000,00	
	» » arengsuiker	58 500,00	
	» » suiker	2 432 100,00	
	» » diverse goederen	99 850,00	
	» » steenkolen.	»	
			13 923 249,00
V.	*Diverse en buitengewone onkosten.*		
	Praauwenveren	f 3 300,00	
	Waterleidingen	1 750,00	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden.	60 490,00	
	Boeten en confiscatien	132 180,00	
	Transporteren	f 197 720,00	f 48 911 355,00

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 197 720,00	f 48 911 355,00
	Diverse inkomsten	420 264,00	
	Burgerlijke pensioenen	146 200,00	
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren, voor aan hen te verleenen verhoogde pensioenen	1 890,00	
	Civile proceskosten.	10 110,00	
	Onderwijs of schoolwezen	60 860,00	
	Restitutien van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	133 123,00	
			970 167,00
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Van het Nederlandsch-Indisch leger.	f 246 865,00	
	Van buitengewone fortificatie-werken	2 000,00	
			248 865,00
VII.	*Departement van Marine.*		
	Van schepen en vaartuigen van oorlog.	f 24 000,00	
	Van sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen .	14 000,00	
	» 's Gouvernements schoeners en kruisbooten.	2 000,00	
	» het maritiem etablissement op het eiland Onrust. . .	200 000,00	
	» de fabriek voor de marine en het stoomwezen . . .	15 000,00	
			255 000,00
	TOTAAL der ontvangsten van de koloniale administratie	. . . . . .	f 50 385 387,00
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen.	f 6 540,00	
	Van den Sultan van Djokdjokarta, in restitutie, enz. . .	15 162,00	
	Van diverse personen, idem	5 901,00	
	Transporteren	f 27 603,00	f 50 385 387,00

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 27 603,00	f 50 385,387,00
	Civiel weduwen- en weezenfonds.	967 885,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	304 350,00	
	Delegatien (civile)	282 810,00	
	» (militaire)	121 420,00	
	» (marine-)	6 140,00	
	Van de officieren der landmagt, in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor het officiers-kleedingmagazijn	123 460,00	
	Ontvangsten voor het muntwezen in Nederlandsche Indie .	200 000,00	
			2 033 668,00
			f 52 419 055,00
	Voor zooveel het administratief kapitaal onder ultimo December 1859 bevonden is meer te bedragen dan de bepaalde som	. . . . . .	1 790 702,00
			f 54 209 757,00
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uit- uitgaven in Indie, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in Nederland	. . . . . .	18 739 503,00
			f 72 949 260,00

UITGAVEN.

I.	*Hooge Regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis	f 175 667,00	
	Raad van Nederlandsch Indie.	151 200,00	
	Algemeene secretarie	264 880,00	
	Reiskosten.	60 000,00	
			f 651 747,00
	Transporteren	. . . . . .	f 651 747,00

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport		f 651 747,00
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	f 233 460,00	
	Hoog militair geregtshof.	13 660,00	
	Raden van justitie.	363 204,00	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen)	290 939,00	
			901 263,00
III.	*Hoogere en lagere collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . . . .	179 680,00
	Gewestelijk bestuur en politie.		
	Gewestelijk bestuur	f 2 180 929,00	
	Algemeene politie	998 133,00	
	Districtspolitie	646 736,00	
	Kruis- of residentie-praauwen.	35 282,00	
	Djaijang sekars (inlandsche maréchaussée).	93 778,00	
	Barissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen)	191 060,00	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen	592 932,00	
	Diverse uitgaven voor politie	126 503,00	
			4 865 353,00
IV.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten ter bevordering van kunsten en wetenschappen . .	f 70 500,00	
	Eeredienst (Christelijke)	365 911,00	
	Idem (inlandsche)	10 539,00	
	Onderwijs of schoolwezen	387 422,00	
	Onderwijs of schoolwezen ten dienste van de jeugd onder de inlandsche bevolking	93 702,00	
	Geneeskundige dienst en vaccine	233 132,00	
			1 161 206,00
	Transporteren		f 7 759 249,00

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	. . . . . :	f 7 759 249,00
VI.	*Civiel bouwdepartement.*		
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel)	f 290 500,00	
	Gebouwen en waterstaat (materieel)	2 776 235,00	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen brandspuiten en transport-etablissementen	67 860,00	
			3 134 595,00
VII.	*Finantien, cultures en koophandel.*		
	A. *Finantien.*		
	Departement van algemeen burgerlijk bestuur	f 313 366,00	
	Bestuur van 's lands algemeene kassen	251 586,00	
	Kosten op de verpachtingen	13 600,00	
	» » » belasting van paarden en rijtuigen	9 060,00	
	» » » huistaks	17 920,00	
	» » het klein zegel	28 200,00	
	» » 's heeren geregtigheid en de collaterale successien	6 180,00	
	Civile haven-inrigtingen en kosten op de ankerage-gelden .	353 806,00	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten	412 206,00	
	Kosten op den ijk van maten en gewigten	810,00	
	Consulaat in China	32 065,00	
	Kosten der posterijen in het algemeen	619 638,00	
	Beheer der openbare verkoopingen	106 561,00	
	Kosten van 's lands drukkerij	53 963,00	
	Beheer van 's lands civile pakhuizen, emballage- en gemengde onkosten	308 920,00	
	Renten en aflossingen	12 123,00	
			2 540 004,00
	Transporteren	. . . . .	f 13 433 848,00

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport		f 13 433 848,00
	B. *Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.*		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen	f 57 152,00	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten .	1 347 586,00	
	Cultures in het algemeen.	505 694,00	
	Inkoop en kosten van peper	49 302,00	
	» » » » houtwerken (bosschen)	454 705,00	
	» » » » koffij	14 019 588,00	
	» » » » specerijen	631 050,00	
	» » » » suiker	8 648 465,00	
	» » » » indigo	1 493 729,00	
	» » » » thee.	1 300 292,00	
	» » » » tabak	17 500,00	
	» » » » cochenille	32 460,00	
	» » » » kaneel	180 523,00	
	» » » » kina.	4 012,00	
	Voorschotten aan landbouwkundige ondernemingen. . . .	549 382,00	
			29 291 440,00
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen	f 271 646,00	
	Kosten op den handel met Japan.	40 470,00	
	» van de amfioenpacht en inkoop van amfioen . . .	1 466 500,00	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	15 264,00	
	» » » » tin	1 368 288,00	
	» » » » houtwerken (stapelplaatsen). . . .	100 799,00	
	Kosten van zout	1 312 523,00	
	Transporteren	f 4 575 490,00	f 42 725 288,00

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 4 575 490,00	f 42 725 288,00
	Inkoop en kosten van rijst	1 153 727,00	
	" " " " arengsuiker	22 300,00	
	Kosten van steenkolen	161 072,00	
	Kosten tot het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen.	2 000,00	
	Provisie-penningen aan de factorij van de Nederlandsche Handelmaatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende.	140 000,00	
			6 054 589,00
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indisch leger	f 14 483 774,00	
	Voor de pradjoerits, barissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt	79 597,00	
	Voor buitengewone fortificatiewerken	872 853,00	
			15 436 224,00
IX.	*Departement van Marine.*		
	Voor schepen en vaartuigen van oorlog en wel voor dat gedeelte hetwelk niet door het Departement van Marine in Nederland wordt gedragen	f 1 626 241,00	
	Voor sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen .	675 592,00	
	Voor gouvernements-schoeners en kruisbooten	402 340,00	
	Voor het maritiem etablissement op het eiland Onrust . .	254 813,00	
	Fabriek voor de marine en het stoomwezen	259 947,00	
			3 218 933,00
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civile pensioenen	f 243 000,00	
	Militaire pensioenen	377 000,00	
	Verhoogde marine-pensioenen	2 600,00	
	Inlandsche pensioenen.	170 000,00	
	Transporteren	f 792 600,00	f 67 435 034,00

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL
	Per transport	f 792 600,00	f 67 435 034,
	Pensioenen aan weduwen van civile, militaire en inlandsche personen	70,000,00	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid	166 850,00	
			1 029 450,
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche Vorsten, schadeloosstellingen en gratificatien aan dezelven	f 1 903 443,00	
	Kosten der ambachtskwartieren	27 028,00	
	Buitengewone voorschotten, welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	50 000,00	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen	142 440,00	
	Geschenken aan inlandsche Vorsten en grooten.	22 764,00	
	Publieke feesten.	17 541,00	
	Civile transportkosten uit en naar Nederland	40,000,00	
	Civile reis- en transportkosten in Indie	50 000,00	
	Gratificatien	15 000,00	
	Personele toelagen.	63 000,00	
	Non-activiteits-tractementen en wachtgelden.	36 000,00	
	Verloftractementen. . . , ...	10 000,00	
	Uitgaven in Indie wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestellingen als anderzins	6 000,00	
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen.	111 442,00	
	» » » stoomwezen » » »	10 360,00	
	» » de telegraphie » » »	75 110,00	
			2 580 128,
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	. . . . . .	100 000,
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden*. . . .	. . . . . .	500 000,
	TOTAAL der uitgaven van de koloniale administratie	. . . . . .	f 71 644 612,
	Transporteren	. . . . . .	f 71 644 612,

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	. . . . . .	f 71 644 612,00
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta	f 6 540,00	
	» » » » Sultan van Djokdjokarta	15 162,00	
	» » » diverse personen	5 901,00	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	757 885,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	237 350,00	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn	81 810,00	
	Kosten van het muntwezen in Nederlandsch Indie. . . .	200 000,00	
			1 304 648,00
			f 72 949 260,00

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG.

N°. 12.

RAMING van de Ontvangsten en Uitgaven der Indische Administratie in Nederland over 1860.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1860 *te verkoopen.*		
Koffij 900 000 pikols, à f 27,83 den pikol	f 25 047 000,00	
Suiker 800 000 » » 13,43 » »	10 744 000,00	
Indigo 5 000 » » 414,99 » »	2 074 950,00	
Cochenille 400 » » 239,41 » »	95 764,00	
Tin 80 000 » » 69,84 » »	5 587 200,00	
Thee 10 000 » » 57,13 » »	571 300,00	
Kaneel	80 000,00	
Peper	20 000,00	
Notenmuscaat, Foelie, Notenzeep	900 000,00	
Tabak	79 786,00	
		f 45 200 000,0
Winst op assurantie en diverse ontvangsten		153 500,0
Transporteren.		f 45 353 500,0

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.
Per transport	f 45 353 500,00
Ontvangsten voor rekening van anderen.	
Civiel weduwen- en weezenfonds	50 000,00
Militair weduwen- en weezenfonds	62 300,00
	f 45 465 800,00

UITGAVEN.

Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie		f 18 739 503,00
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837 en 27 Maart en 22 December 1838		9 800 000,00
Renten der restantschuld, ad f 10 000 000, aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844, 14 September 1849 en 22 December 1853		350 000,00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard, naar Indie te zenden voor de administratie aldaar		6 507 672,00
Pensioenen ten laste der Indische kas		849 000,00
Verloftractementen		220 000,00
Kosten van het koloniaal werfdepôt te Harderwijk. Uitzending van suppletietroepen Transportkosten van repatrierende militairen. Diverse betalingen aan teruggekeerde militairen	f 924 373,00	
Studiekosten voor de jongelieden op de Militaire Akademie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	59 437,00	
Opleiding van jongelieden tot geneeskundigen voor de Oost-Indische dienst	26 834,00	
		1 010 644,00
Kosten van onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de Akademie te Delft		10 000,00
Kosten vallende op de uitzending van burgerlijke ambtenaren enz.		80 000,00
Transporteren		f 37 566 819,00

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport		f 37 566 819,00
Diverse uitgaven		100 000,00
Idem voor de marine		15 690,00
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds	f 260 000,00	
Militair weduwen- en weezenfonds	129 300,00	
Civile delegatien	282 810,00	
Militaire delegatien	121 420,00	
Marine-delegatien	6 140,00	
Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn	41 650,00	
		841 320,00
		f 38 523 829,00
Geraamd excedent		6 941 971,00
		f 45 465 800,00

BIJLAGE O VAN HET VERSLAG.

N°. 13.

LIJST der voornaamste landswerken, die in 1859 zijn voltooid, voortgezet of ondernomen (en nog niet voltooid).

I. Onder de belangrijke in het jaar 1859 tot voltooijing gebragte werken kunnen worden genoemd:

Civile gebouwen.

Bouw van controleurs-woningen te Poerbolingo (Banjoemas), te Kebonagong (Samarang), te Demak (Samarang), te Lengkir (Soerabaija) en te Painan (Sumatra's Westkust).

Idem van bijgebouwen bij de adsistent-residentswoningen te Priaman en Aijer-Bangies (Sumatra's Westkust), bij de regentswoningen te Koetoardjo en Keboemen (Bagelen) en te Modjokerto (Soerabaija), bij de controleurs-woningen te Keboemen (Bagelen) en te Trengalek (Kedirie), bij de woning van den adsistent bij de indigo-cultuur te Poerbolingo (Banjoemas) en bij de administrateurs-woningen te Koba (Banka).

Idem van 21 steenen schilderhuizen te Batavia.

Idem van een vrouwenhospitaal te Buitenzorg.

Idem van een paardenstal op het poststation te Limbangan (Preanger regentschappen) met verspanningsloods, en een paardenstal op het poststation te Tandjoong (Tagal).

Idem van een ziekenstal voor de paarden van het detachement djaijang-sekars te Poerworedjo (Bagelen).

Idem van eene bazaarloods te Banjoemas, eene te Sidaijoe (Soerabaija), eene te Lamongan (Soerabaija) en eene te Amboina (Molukken).

Idem van een gebouw voor bureau, werkplaats en magazijn voor het burgerlijk bouw-departement te Poerworedjo (Bagelen).

Idem van eene inlandsche school te Pattie (Japara).

Idem van eene school te Palembang.

Idem van eene school met onderwijzerswoning te Pattie (Japara), eene te Madioen, en eene te Padang (Sumatra's Westkust).

Idem van twee koffijpakhuizen te Moeara-gembang (Batavia).

Idem van een civiel pakhuis in den kraton te Palembang.

Idem van eene arrestanten-kamer te Assam Koembang (Sumatra's Westkust).

Idem van eene boomwachters-woning te Bedanten (Soerabaija).

Voorzieningen aan de woning bestemd tot huisvesting van den algemeenen secretaris te Batavia.

Zware herstellingen aan de residentswoning te Madioen.

Idem aan het hoofdgebouw van en bouw van eene pendoppo bij de regentswoning te Toeban (Rembang).

Zware herstellingen en voorzieningen aan de adsistent-residentswoning te Bodjonegoro (Rembang).

Zware herstellingen aan de adsistent-residentswoning te Benkoelen.

Idem aan het djaijang-sekars-wachthuis bij het residentie-huis te Samarang.

Herstellingen en vernieuwingen aan het bedelaarsgesticht te Peterongan (Samarang).

Daarstelling van eenen kunstbodem met fundamenten voor den bouw van producten-pakhuizen te Soerabaija.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Verharden van de wegen van af de brug bij het huzaren-kampement te Rijswijk tot aan de Ooster-defensielijn te Batavia, en van af het punt van zamenkomst van den gang Patjenongan en Batoetoelit tot aan den weg van Bazaarbaroe te Batavia.

Bouw van eenen lagen kaaimuur aan den linker oever van het afleidingskanaal naar Goenong-saharie langs de buurt Noordwijk (Batavia).

Voorzieningen aan de brug over de rivier Tjiliwang te Parapattan (Batavia).

Voorzieningen aan de sluis te Weltevreden (Batavia).

Bouw van zes steenen duikers tusschen paal 7 en 8 te Meester Cornelis en van toegevallen vleugelmuren van de brug aan de westzijde van den postweg naar Buitenzorg aan paal 15 (Batavia).

Verbetering der bevaarbaarheid van de rivier Tjitandoei (Preanger regentschappen).

Bouw van bruggen over de rivier Tjakoeng (Batavia), Kalie-baroe (Buitenzorg), Kalie-Kiedjing (Cheribon), te Waroedoewoer (Cheribon), te Doewoer, Blanakan, Batadjomo, Pilangroeboe, over de Kalie-poh (Tagal), over de rivieren Bodrie, Wonoboijo, Gemoelak, Babadan en Panawangan Ketakkan (Samarang), Sierapan en Kaliesat (Japara), Bedaan, Blitong en Pathean (Rembang), te Genteng, Ngabang, Kedoengnganten, Kedoang, Tarikkidoel, Peinambaham, Kapassan, Kalie-sarie, over de rivier Malang, genaamd Gelie-wetan (Soerabaija) en over de rivier Lempoeijang (Benkoelen).

Vernieuwingen aan de brug over de Soerabaija-rivier te Wonokromo.

Zware herstellingen aan brug te Ploembon (Cheribon).

Bekleeding der oevers van de rivier van Pasoeroean.

Ineenzetting van een stoombaggermolen met vier modderschouwen te Batavia.

Cultuurgebouwen.

Bouw van eene thee-fabriek te Tambie (Bagelen).

Idem van koffijpakhuizen te Anjer (Bantam) met pelmolen, te Pakkies (Krawang), te Ngembal (Pasoeroean), te Djagadjaga, Kotta-nopan, Sipirok, en Padang-sidempoeang (Sumatra's Westkust).

Idem van peper-pakhuizen te Tallo, Allas en te Seloema (Benkoelen).

Zware herstellingen aan de gebouwen, uitmakende het thee-etablissement te Semilir (Bengalen).

Zware herstellingen en verbeteringen aan het koffijpakhuis te Poedjon (Pasoeroean).

Verplaatsing van de koffijpakhuizen van de hoofdplaats Ponorogo naar de dessa Kemirie en van Poelong naar de dessa Soko (Madioen).

Zoutpakhuizen.

Bouw van een zoutverkooppakhuis te Tangoelangien (Japara).

Zware herstellingen aan drie zoutdepôt-pakhuizen te Tanara (Bantam).

Bouw van een zoutdepôt-pakhuis te Rembang.

Maritime werken.

Onrust. (Marine-etablissement).

Digten van een put van de gestaakte sleephelling en daarstelling van een kaaimuur over en langs dat gedeelte, bestemd geweest om niet bekaaid te worden in het belang der sleephelling.

Soerabaija. (Marine-etablissement).

Vergrooting en verandering van de smederij op het marine-etablissement.

II. Wijders heeft de *voortzetting* plaats gehad van de navolgende in 1858 of vroeger geautoriseerde belangrijke werken, welke onder ultimo December 1859 nog niet waren voltooid:

Civile gebouwen.

Bouw van een bureau, mineralien-kabinet enz. voor het mijnwezen in Nederlandsch Indie, te Buitenzorg.

Idem van controleurswoningen te Poerwakarta (Krawang), te Radjagaloe (Cheribon), te Djambang (Soerabaija), te Mampawa en Singkawang (Wester-afdeeling van Borneo).

Idem van eene controleurswoning, vlaggestok, regtszaal en gevangenis te Tallo (Benkoelen).

Idem van eene adsistent-residentswoning te Modjokerto (Soerabaija).

Idem van bijgebouwen bij de controleurswoningen te Salatiga en te Kendal (Samarang).

Idem van woningen voor opzigters en verder personeel bij den stuwdam te Lengkong (Soerabaija) en voor den posthouder te Schans van Thuyll (Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo).

Voorzieningen aan en verbeteringen van het huis Gedong-papok (Bandong).

Bouw van gevangenissen te Koeningan (Cheribon), te Djawana (Japara) en te Fort de Kock (Sumatra's Westkust).

Idem van poststations te Semboang en Poetjoong-krep (Pekalongan).

Herstelling en verbetering van de controleurswoning te Koeto-ardjo (Bagelen).

Bouw van steenkolenpakhuizen te Djawana (Japara) en te Sentang (Wester-afdeeling van Borneo).

Idem van een recherchekantoor te Djawana (Japara).

Idem van schoollocalen met onderwijzerswoning te Djokdjokarta en te Padang-Pandjang (Sumatra's Westkust).

Idem van eene woning voor den hulponderwijzer bij de Javaansche school te Soerakarta.

Idem van een ziekengesticht te Pasoeroean.

Oprigting van eene houtstapelplaats te Taijan (Wester-afdeeling van Borneo).

Bouw van woningen voor regenten te Rangkas-beton (Bantam), te Poerwakarta (Krawang), te Tjilatjap (Banjoemas), en voor controleurs te Soemedang en Soekaboemie (Preanger regentschappen), te Tjiamies en Koeningan (Cheribon), te Pegadin en Liempoong (Pekalongan), te Ambal en Wonosobo (Bagelen), te Samarang, te Koedoes (Japara), te Kapoengan, Bondowosso en Djember (Bezoekie), te Batoeradja (Palembang) en te Sangouw (Wester-afdeeling van Borneo).

Bouw van eene adsistent-residentswoning te Pandeglang (Bantam).

Verbetering en vergrooting van de entrepôt-pakhuizen te Batavia.

Herstelling en verbetering van het gouvernementshuis te Tjipanas (Preanger regentschappen).

Bouw van een suikerpakhuis te Cheribon.

Idem van een gouvernements-logementsgebouw te Cheribon.

Idem van nieuwe bijgebouwen bij de controleurswoning te Sindang (Cheribon).

Herstelling en verbetering van de regentswoning te Poerbolingo (Banjoemas).

Bouw van een nieuw stadhuis te Samarang.

Idem van eene gevangenis voor inlanders te Samarang.

Idem van gevangenissen te Demak (Samarang), te Padang-padjang (Sumatra's Westkust) en te Pontianak (Wester-afdeeling van Borneo).

Idem van een poststation te Tankring (Samarang).

Idem van twee steenen koffijpakhuizen te Padang (Sumatra's Westkust).

Idem van een adsistent-residentiebureau te Padang.

Idem van eene padjoerits-kazerne te Batoeradja (Palembang).

Idem van een kettinggangerskwartier te Banda.

Ophooging en verharding van een strook terrein om te dienen tot houtstapelplaats te Boenga (Soerabaija).

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Uitdiepen van het haven-kanaal te Karang-antoe (Bantam).

Daarstelling van bruggen over de rivieren Djaga en Tjiwaringin (Cheribon).

Bouw van acht steenen duikers in het district Kaliredjo (Banjoemas).

Bekading van de Samarangsche rivier van af de brug nº. 4 tot aan de zeehaven.

Bouw van bruggen over de rivieren Blonking, Pabelan en Blondo (Kadoe).

Idem van eene brug over de Patjitansche rivier nabij Ardjo-sarie.

Idem van bruggen over de Tiereman, voor de controleurswoning te Djatirogo (Rembang), over de Madoean en Lebok (Soerabaija).

Boring van eenen artesischen put te Grissee.

Bouw van bruggen over de rivieren Ketabang, Singkallang en Lamong nabij Poetat (Soerabaija).

Idem van twee bruggen in de kampong Blimbing (Bezoekie).

Idem van eene nieuwe zeewering om het terrein der gouvernements-pakhuizen te Muntok (Banka).

Idem van een nieuw laad- en zeehoofd te Ternate.

Idem van vijf gemetselde badkuipen te Tjibeoek en verlegging van de rivier Tjilantjar (Bantam).

Idem van eenen hoogen kaaimuur langs den linker oever van den Molenvliet (Batavia).

Verbetering en versterking van het ooster zeehoofd te Batavia.

Gedeeltelijk verleggen en tot militairen weg verbeteren van den grooten postweg van Buitenzorg naar Tjiandjoer.

Aanleg en verbetering van den karrenweg tusschen Bandong en Tjikao (Preanger regentschappen).

Bouw van eene brug over de Tjimanok (Garoet).

Idem van nieuwe bruggen over de Kedirie-rivier tusschen Plossok en Dollok (Soerabaija) en de Brantas ter hoofdplaats Kedirie.

Idem van eene nieuwe zeehaven te Samarang.

Idem van een nieuw zeehoofd te Djokotro (Patjitan).

Boring van eenen artesischen put ter hoofdplaats Rembang.

Daarstelling van een spanwerk aan de houten brug te Kedirie en vernieuwing van derzelver dekplanken.

Bouw van eene nieuwe brug over de rivier Bezoekie ter hoofdplaats van dien naam.

Verbetering van de Padangsche rivier en bekading van hare oevers.

Bouw van eene ijzer-houten brug te Soengei-doerie (Wester-afdeeling van Borneo).

Bakens en verkenningteekens.

Vertuijen van 19 stuks baken-palen tot bebakening van de vaarwaters naar de reede van Batavia.

Verbeteringen en bijbouwingen aan den steenen verkenningstoren op den berg Tjimiring.

Bouw van eenen verkennings-vlaggemast te Singkawang (Wester-afdeeling van Borneo).

Idem van steenen bijgebouwen bij den vuurtoren op Java's 4de punt in Straat Sunda.

Waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Herstelling van den weggeslagen dam te Karong-sambang (Cheribon).

Opdamming van de rivier Tjisan-garong (Cheribon).

Herstelling aan den stuwdam in de rivier Tjikeroe en aan de verlaten Tjikemandjoe en Tjirangan (Cheribon).

Graven van eene waterleiding uit de rivier Gebang (Bagelen).

Opdamming van de rivier Toentang (Samarang).

Idem van de rivier Poerwodadie (Madioen).

Cultuurgebouwen.

Bouw van een kaneelpakhuis en schilloos te Adhiredjo (Tjilatjap).

Idem van woningen voor opzieners bij de indigo-cultuur te Ambal, Keboemen en Wonorotto (Bagelen).

Idem van eene theefabriek te Djoerangdjero (Bagelen).

Idem van een derde pakhuis, eenen pelmolen, benevens pel- en sorteerloods te Anjer (Bantam).

Idem van een koffijpakhuis te Kemirie (Bagelen).

Idem van koffijpakhuizen te Kodan (Pasoeroean), te Poeadatar, Goegoe, Si-toedjoe en Sari-lamah (Sumatra's Westkust).

Zoutpakhuizen.

Bouw van zoutverkooppakhuizen te Pamakassan, Bangkallang en Sumanap (Madura) en te Pontianak, Taijan, Sangouw, Mampawa en Singkawang (Wester-afdeeling van Borneo).

Maritime werken.

Onrust. (Marine-etablissement.)

Bouw van eene sloepenloods met helling op het terrein vroeger bestemd geweest voor een droogdok.

Idem van eene nieuwe smederij met stoomventilator en inrigting van de bestaande tot herstellings-werkplaats.

Soerabaija. (Marine-etablissement.)

Aanmaak en plaatsing van eene ijzeren loop- en rolbrug met houten dek tot gemeenschap van het drijvend droogdok met den wal.

Vergrooting en verandering van de smederij op het etablissement.

Daarstelling van eene zandbeplemping met funderingen tot op de hoogte van den beganen grond voor het optrekken der gebouwen bestemd tot verblijf aan den wal der bemanning van in reparatie liggende schepen.

Daarstelling van eenen mastbok.

Bouw van 28 woningen voor het personeel bij het etablissement.

Idem van marine-pakhuizen en opstelling van eene ijzeren loskraan.

III. Onder de belangrijke werken, welke in 1859 zijn ondernomen zonder met het einde van het jaar tot voltooijing te zijn gebragt, kunnen eindelijk worden vermeld:

Civile gebouwen.

Bouw van controleurswoningen te Goebook (Samarang), te Ngabang (Wester-afdeeling van Borneo), en te Pamakassan (Madura).

Idem van eene schoutswoning te Meester Cornelis (Batavia).

Idem van woningen voor de opzieners bij de indigo-cultuur te Poerworedjo (Banjoemas), voor de opzieners bij de kaneel-cultuur te Widarapaijoeng en te Mengantie (Banjoemas), voor de opzieners bij het boschwezen te Ngareng, Melatten, Medjodo en te Godan (Rembang).

Idem van eene opzienerswoning, arrestanten-locaal en vlaggestok te Painan (Sumatra's Westkust).

Idem van zendelingleeraarswoningen te Allang, Waaij, Ameth, Kamarian, Elpapoetie (Molukken).

Idem van een tijdelijk hulpgebouw voor bureau van de algemeene secretarie te Batavia.

Herstelling en verbetering van het gouvernements-hôtel te Rijswijk (Batavia).

Bouw van bedienden-kamer, keuken en waterput, en bevloeren der wagenloodsen, en maken van afwateringsgoten bij het paleis te Weltevreden (Batavia).

Verplaatsing van de nieuwe koffijpakhuizen naast het bestaande noodpakhuis te Moeara-gembang (Batavia).

Verbetering en vergrooting van de gevangenis te Tangerang (Batavia).

Uitbreiding van het telegraaphkantoor te Batavia.

Vernieuwing van de beide wagenloodsen aan het paleis te Buitenzorg.

Bouw van eene school ter hoofdplaats Samarang.

Idem van eene school met onderwijzerswoningen te Macassar (Celebes).

Idem van eene inlandsche school te Ternate.

Idem van bijgebouwen bij de adsistents-residentswoningen te Wonosobo (Bagelen) en te Maros (Celebes), bij de regentswoningen te Karang-anjar en te Ambal (Bagelen), bij de controleurswoningen te Brebes (Tagal), te Toeban, Bodjonegoro en Blora (Rembang).

Idem van gevangenissen te Renjel (Rembang), te Bondowosso, te Setoebondo (Bezoekie) en te Sintang (Wester-afdeeling van Borneo).

Idem van bazaarloodsen te Buitenzorg en te Boenga (Soerabaija).

Idem van een gebouw voor de verpleging van zieke prostituées te Samarang.

Idem van een bureau voor den waterstaat te Padang (Sumatra's Westkust).

Idem van een havenbureau en magazijn te Padang (Sumatra's Westkust).

Idem van een leprozengesticht te Poerwakarta (Krawang).

Vernieuwing van den paardenstal op het poststation te Tagal, van vier poststations in de residentie Rembang en van den poststal te Toelis (Pekalongan.)

Maken van stellingen ten behoeve van het suikerpakhuis te Samarang en ophoogen en op nieuw berollagen van den vloer.

Bouw van acht houtbergplaatsen voor het boschwezen in de residentie Rembang.

Idem van vier steenkolenloodsen te Muntok (Banka).

Idem van een provisie- en materialen-pakhuis te Blinjoe (Banka).

Idem van eene geld- en wapenkamer te Banda.

Zware herstellingen aan het residentiehuis te Bezoekie.

Uitbreiding en verbetering van de gevangenis te Ternate.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Vernieuwing der bruggen over de rivier te Petoekangan (Batavia), over de Kalie-Koembo (Pekalongan), Petjantian en Kalie-Anjar (Soerabaija).

Gedeeltelijke vernieuwing van de ophaalbrug van het jaagpad te Batavia.

Idem der groote en kleine tolbruggen over de rivier Tjiliwong nabij Kedong-badak (Buitenzorg).

Vernieuwing van de bruggen over de rivieren bewesten en beoosten den post Mangkang (Samarang).

Idem van 1500 strekkende el leuning langs de openbare wegen te Batavia.

Bouw van bruggen over de rivieren Sambi (Batavia), Telok-betong (Lampongsche districten), Tjikandi (Cheribon), Sie-belies, Plawangan Siwoenoe (Tagal), Loengke-setro, Bangkong, Gremeng, Maling, Doeren (Kadoe), Assem, (Patjitan), Ngam-ploeng, Kepel, Telas, Dellok Tempiran, Kabongan, Pendok, Slotto, Walat (Rembang), te Toempang, (Pasoeroean), over de rivieren Blobo en Baijeman (Probolingo), en van 7 bruggen te Pontianak (Wester-afdeeling van Borneo).

Herstellingen en vernieuwingen aan de brug te Tjikarang (Batavia).

Uitbaggering van de groote rivier in de stad Batavia.

Droogmaking van de moerassen in de nabijheid van Tjilatjap (Banjoemas).

Bouw van kaaimuren bij het havenkanaal te Batavia, langs den linker oever der Pekalongan-rivier en langs de Kaliemas (Soerabaija).

Verlenging en versterking van het zeehoofd te Panaroekan (Bezoekie).

Bouw van een zee- en laadhoofd op Poeloe-kambing (Celebes en onderhoorigheden).

Idem van eene zeebeschoeijing achter het fort Nieuw Zeelandia (Molukken).

Bakens en verkenningsteekens.

Plaatsing van eene kegelbaak op het rif van het eiland Kuiper (Batavia).

Bouw van kustlicht-etablissementen te Batavia, Tandjong-kalean, nabij Muntok (Banka), en te Macassar (Celebes).

Waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Voorziening aan de Kalie-seraijoe te Banjoemas.

Verbreeding van de Konto-rivier en ophooging van den bestaanden dam te Paijak (Soerabaija).

Opneming en ontwerping van een kanaal uit de Soerabaija-rivier van Gebang naar Bambé (Soerabaija).

Cultuurgebouwen.

Bouw van koffijpakhuizen te Tjekkek, Tjimanoek Baros (Bantam).

Idem van koffijpakhuizen te Tjikao, Bandjar (Preanger-regentschappen), Tjiwaroe, Toendagan, Tjibimbing, Tjilaloegoer (Cheribon), Tjendaga, Poerworedjo (Banjoemas), en te Banjoe-boroe (Samarang).

Idem van een kaneelpakhuis te Tjimakoeng (Bantam).

Idem van een indigopakhuis te Tjendaga (Banjoemas).

Zoutpakhuizen.

Bouw van zoutverkooppakhuizen te Rangkas-beton, Tanara (Bantam), op het Heem-

radenplein te Batavia, te Taijoe (Japara), Djatirogo (Rembang), Paleboenan, Saroka, Pinger-papas (Madura), Malang (Pasoeroean), Priaman (Sumatra's Westkust) en te Tallo (Benkoelen).

Maritime werken.

Onrust. (Marine-etablissement.)

Bouw van twee steenkolenloodsen op het eiland Kuiper.
Idem van twee bamboezen loodsen voor Chinesche werklieden op Onrust.

Soerabaija. (Marine-etablissement.)

Bouw van eene verblijfplaats aan den wal voor de bemanning van in reparatie liggende schepen en tot bergplaats van scheepsgoederen.
Zware reparatien en veranderingen in de fabriek voor de marine en het stoomwezen.
Vernieuwing van een gedeelte ingestorten kaaimuur aan het bassin.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

RIJSTCULTUUR OP JAVA EN MADURA,

MET UITZONDERING VAN DE GEWESTEN

BATAVIA, BUITENZORG, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

gedurende het jaar 1859.

GEWESTEN. 1.	Getal dessa's en kampongs. Getal met velden voor den landbouw. 2.	Zonder velden. 3.	Te zamen. 4.	Getal landbouwende huisgezinnen. 5.	Uitgestrektheid ontgonnen bouwland, zonder eenige uitzondering, in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden. Velden die van levend water kunnen worden voorzien. 6.	Velden die niet van levend water kunnen worden voorzien of van den regen afhankelijk zijn. 7.	Te zamen. 8.	ges… bev… door … voor h… Gouver… ment. (… me… 9.
Bantam	1 858	»	1 858	111 558	32 055½	56 074½	88 130	
Krawang	121	15	136	6 538	10 486	7 663	18 149	
Preanger regentschappen	3 605	177	3 782	106 677	110 125	33 081	143 206	
Cheribon	1 905	35	1 940	85 355	165 694¾	284 418	b. 450 112¾	5 76
Tagal	906	37	943	42 665	64 766	19 727	84 493	3 10
Pekalongan	1 505	92	1 597	38 891	45 666	5 862¼	51 528¼	1 50
Samarang	2 481	98	1 579	156 401	90 818	139 058	229 876	1 94
Japara	1 209	118	1 327	74 023	59 762	53 776	113 538	3 90
Rembang	1 976	118	2 094	81 640	24 317½	129 245½	c. 153 563	1 64
Soerabaija	4 708	327	5 035	124 138	89 121⅜	150 119⅝	239 241	8 15
Pasoeroean	1 693	52	1 745	63 061	56 567	15 875	72 442	6 14
Probolingo	557	»	557	40 769	40 420	24 405	64 825	5 00
Bezoekie	547	6	553	46 449	47 520½	23 715½	71 236	2 20
Banjoewangie	159	10	169	4 617	8 133	1 998	10 131	
Banjoemas	1 315	42	1 357	80 969	73 958¾	27 739½	101 698¼	4 28
Bagelen	2 576	21	2 597	122 674	54 276	84 419½	d. 138 695½	16 57
Kadoe	3 642	35	3 677	84 355	34 098½	18 197	52 295½	4
Madioen	1 212	48	1 260	48 555	86 092	39 707	125 799	2 5
Patjitan	273	7	280	16 518	3 197	18 235	21 432	
Kedirie	1 180	92	1 272	47 112	52 248	23 075½	75 323½	1 9
Madura	158	18	176	15 953	3 000	14 766¾	17 766¾	3
Te zamen	33 586	1 348	34 934	1 398 818	1 152 322⅛	1 171 158⅝	2 323 481½	g. 65 4
In 1858 was het cijfer (zonder Madura)	33 323	1 434	34 757	1 329 918	1 148 732¼	1 229 624¾	e. 2 378 357	h. 65 9
Geeft nu meer	263	»	177	68 900	3 590⅜	»	»	5
Geeft nu minder	»	86	»	»	»	58 466¼	54 876½	

	…gestrektheid, welke hiervan door bevolking is beplant:			Opbrengst der velden door de bevolking met padie beplant, in pikols van 100 katties (125 Amst. pond).	
…voor h… …ouver… …nent. (…	met padie.	met aardvruchten, of andere drooge gewassen.	onbeplant is gebleven.	Te zamen in elk gewest.	Gemiddeld per bouw van 500 vierk. Rhijnlands. roeden.
9.	10.	11.	12.	13.	14.
	79 990	4 018	4 122	1 802 600	22,53
	17 282	20	847	173 083	10,00
	130 651	*i.* 25 170	4 008	4 107 212	31,43
5 76	167 125$^{1}/_{4}$	8 955$^{1}/_{2}$	*n.* 268 567$^{1}/_{2}$	3 209 846	19,20
3 10	78 697	1 833$^{1}/_{2}$	863	2 104 679	26,70
1 50	45 112	1 538	3 372$^{1}/_{4}$	226 822	5,02
1 94	204 265	9 285	14 386	4 173 312	20,43
3 90	90 643	*k.* 10 373	7 914	562 231	6,20
1 64	131 687	*l.* 17 724$^{1}/_{4}$	5 245	768 171$^{1}/_{2}$	5,82
8 15	182 030$^{1}/_{4}$	16 880$^{1}/_{4}$	32 175$^{1}/_{2}$	2 940 419$^{1}/_{2}$	16,15
6 14	50 891	14 608	800	1 784 996	35,07
5 00	34 914	24 405	506	1 006 121	28,87
2 20	50 025$^{1}/_{2}$	16 481$^{1}/_{4}$	2 529$^{1}/_{4}$	1 571 576	31,41
	7 791	2 096	244	299 480	38,43
4 28	77 720$^{1}/_{2}$	4 771$^{1}/_{2}$	14 918$^{1}/_{4}$	1 093 148	14,06
16 57	99 331	18 124$^{3}/_{4}$	4 666$^{1}/_{4}$	1 918 454	19,32
4	32 532$^{1}/_{2}$	19 294	9	906 693	27,93
2 5	94 225	13 267	15 755	1 965 423	20,85
	21 372	*m.* 3 549	60	224 058	10,48
1 9	54 319	17 556	1 548$^{1}/_{2}$	1 527 240	28,11
3	7 633$^{3}/_{8}$	9 832$^{7}/_{8}$	»	37 293	4,88
g. 65 4	*g.* 1 658 238$^{3}/_{8}$	239 782$^{7}/_{8}$	*o.* 382 536$^{1}/_{2}$	32 402 888	19,54
h. 65 9	*h.* 1 650 969$^{1}/_{2}$	231 865	*o.* 442 028$^{1}/_{2}$	33 770 324	20,45
	7 268$^{7}/_{8}$	7 917$^{7}/_{8}$	»	»	»
5	»	»	59 492	1 367 436	0,91

A A N M E R K I N G E N.

15.

a. Voor verreweg de meeste gewesten schijnt in deze kolom slechts te zijn opgenomen de werkelijk bebouwde uitgestrektheid.

b. De opgave in 't vorig verslag was 648,54$^{1}/_{4}$ bouws te hoog.

c. Als boven voor 25 754 bouws.

d. In 't vorig verslag luidt de opgave 1313 bouws hooger, omdat toen *alle* gaga-velden werden opgegeven en thans alleen de beplante.

e. Zie de drie voorgaande aanmerkingen.

f. Ongerekend de koffij-, peper-, thee- en kaneeltuinen, voor zoover zij niet bij uitzondering zijn aangelegd op bouwgronden, reeds vroeger door de bevolking ontgonnen.

g. Als mislukt worden opgegeven:

Bantam	5 646$^{1}/_{2}$	bouws.
Krawang	352	»
Preanger regentschappen	1 456	»
Chribon	3 493$^{1}/_{2}$	»
Pekalongan	19 805	»
Samarang	8 463	»
Japara	15 248	»
Rembang	7 876	»
Soerabaija	21 278	»
Bezoekie	67	»
Bagelen	18 153$^{1}/_{2}$	»
Kadoe	2 003	»
Patjitan	4 024	»
Madioen	1 051	»
Madura	2 242	»
Te zamen.	111 158	bouws.

Of deze bouws alle tot kolom 10 behooren, dan wel (zie het verslag) tot kolom 12, blijkt niet.

h. Als boven voor 10 gewesten 30 322 bouws.

i. Hieronder 16 623 bouws, welke eerst met padie en daarna met tweede gewassen zijn beplant geweest.

k. Als boven 700 bouws.

l. » » 2 183$^{1}/_{2}$ »

m. » » 3 549 »

n. Het sedert 1857 zoo aanzienlijk bedrag van dit cijfer is een gevolg der opname van dit gewest.

o. Als boven. Zie nog de aanmerkingen *g* en *h*.

GEWESTEN.	Gemiddelde marktprijs van den pikol padie in 1859.		Bedrag van den geheelen onzuivere		
			1859.		
	Hoogste prijzen.	Laagste prijzen.	Van velden door de bevolking voor het Gouvernement beplant. (kolom 9 vorige bladz.)	Van velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant. (kolom 10 en 11 vorige bladz.)	Te zamen.
1.	2.	5.	4.	5.	6.
Bantam	f 2,70	f 1,90	»	f 566 919: 00	f 566 919: 00
Krawang	2,40	1,90	»	34 249: 00	34 249: 00
Preanger ragentschappen	2,30	1,60	»	»	»
Cheribon	2,33	2,12	f 36 709: 00	783 267: 00	819 976: 00
Tagal	3,50	2,25	28 835: 00	445 664: 16½	474 499: 16
Pekalongan	3,09	2,02	14 200: 00	163 425: 32½	177 625: 33
Samarang	2,24	2,02½	18 243: 25	869 618: 58	887 861: 83
Japara	4,00	1,70	43 470: 00	378 986: 15	422 456: 15
Rembang	3,64	2,18	3 380: 00	554 023: 44	557 403: 44
Soerabaija	2,75	2,50	107 415: 57½	1 169 646: 26	1 277 061: 83
Pasoeroean	2,42	1,79	75 133: 96	693 767: 04	768 901: 00
Probolingo	3,28	2,62	82 930: 00	586 254: 00	669 184: 00
Bezoekie	2,63	1,93	36 803: 00	640 113: 00	676 916: 00
Banjoewangie	2,00	1,50	»	»	»
Banjoemas	3,25	1,75	121 188: 35	390 227: 15	511 415: 50
Bagelen	3,75	2,25	28 072: 50	695 494: 49	723 566: 99
Kadoe	*a.* 8,40	*a.* 4,52	1 150: 00	584 645: 00	585 795: 00
Madioen	4,00	1,60	5 033: 00	257 024: 00	262 057: 00
Patjitan	*a.* 4,60	*a.* 2,88	»	48 510: 00	42 510: 00
Kedirie	1,50	1,20	»	124 065: 31½	124 065: 31
Madura	2,50	2,25	4 200: 00	50 520: 00	54 720: 00
Te zamen.	f 2,89	f 1,94	f 606 763: 63½	f 9 036 418: 92½	*b.* f 9 643 182: 56
In 1858 was het cijfer (zonder Madura).	2,67½	1,61½	807 017: 28	9 212 554: 75	*c.* 10 019 572: 03
Geeft nu meer	f 0,21½	f 9,32½	»	»	»
Geeft nu minder	»	»	f 200 253: 64½	f 176 135: 82½	f 376 389: 47

…aanslag der landrenten op het gewas in 1857 *d.*			Uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawah-velden in 1859, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	*AANMERKINGEN.*
Van velden door de bevolking voor het Gouvernement beplant.	Van velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant.	Te zamen.		
7.	8.	9.	10.	11.
»	f 551 115: 60	f 551 115: 60	607$^1/_2$	
»	21 095: 00	21 095: 00	»	
»	»	»	302	
40 077: 60	705 788: 60	745 866: 00	1 143$^1/_2$	
28 834: 20	412 675: 00	441 509: 20	842	
16 700: 30	168 503: 10	185 203: 40	14	
20 787: 60	772 961: 40	793 748:100	911	
53 473: 00	391 452: 80	444 925: 80	1 300	
3 500: 00	498 193:103	501 693:103	1 021	
129 192: 00	1 168 360: 20	1 297 552: 20	1 234$^1/_8$	
77 313: 56	689 278: 64	766 592: 00	273	
81 609: 12	575 997:108	657 607: 00	306	
37 307: 00	601 690: 00	638 997: 00	642$^1/_2$	
»	»	»	»	
49 457: 60	459 962: 35	509 419: 95	359	
37 047: 00	756 872: 80	793 919: 80	180	
1 750: 00	599 510: 60	601 260: 60	2$^5/_8$	
40 148: 98	183 737: 68	223 886: 46	283	
»	»	»	24	
221 981: 60	11 767: 60	233 749: 00	»	
»	»	»	»	
839 178: 96	f8 568 962: 08	*e.* f9 408 104:104	9 543$^1/_4$	
»	»	»	7 895$^5/_8$	
»	»	»	1 647$^3/_8$	
»	»	»	»	

a. Voor den pikol rijst zijn de padieprijzen niet opgegeven.

b. Hieronder f 32 963:86 aan fictive landrente.

c. Het verschil van dit cijfer met dat, opgegeven in bijlage M. van 't vorig verslag, is, zoo als te regt vermoed werd op bladz. 79, nagenoeg uitsluitend een gevolg van de omstandigheid dat daarbij buiten berekening was gelaten de voorloopige heffing van landrente in Pamakassan (Madura) tot een bedrag van f 74 507. De fictive landrenten worden nader opgegeven te hebben bedragen f 390 774:03.

d. Ter verbetering van de in het verslag over 1857 (bladz. 106 en bladzz. 52 en 53 der bijlagen) opgegeven cijfers, welke sedert gebleken zijn veelal voorloopige opgaven te zijn geweest, wordt hier alsnog de volgende aantooning medegedeeld. De sommen zijn hierbij nog opgegeven in guldens van 120 duiten.

e. Hieronder f 435 621:28 aan fictive landrenten.

AANTOONING VAN DE TEELT

VAN

KLAPPERBOOMEN OP JAVA EN MADURA,

MET UITZONDERING VAN DE RESIDENTIEN

BATAVIA, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

gedurende het jaar 1859.

GEWESTEN.	Aanwezig getal klapperboomen op 1°. Januarij 1859.			Gedurende 1859 zijn	
	Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	uitgestorven of uitgeroeid.	bijgeplant.
Bantam	a) 322 048	a) 611 509	933 557	29 144	90 41[illegible]
Buitenzorg	a) 68 928	a) 76 044	a) 144 972	3 581	16 29[illegible]
Krawang.	19 678	45 135	64 813	6 350	6 70[illegible]
Preanger regentschappen . .	338 026	816 724	1 154 750	34 601	73 88[illegible]
Cheribon.	199 536	462 616	662 152	18 057	80 10[illegible]
Tagal.	258 435	386 345	644 780	19 048	126 90[illegible]
Pekalongan	237 904	106 050	343 954	10 274	19 09[illegible]
Samarang	433 510	678 110	1 111 620	19 086	89 08[illegible]
Japara	336 117	381 105	717 222	44 530	76 16[illegible]
Rembang.	488 924	1 046 507	1 535 431	84 164	262 94[illegible]
Soerabaija	596 147	1 159 188	1 755 335	54 050	151 69[illegible]
Pasoeroean	190 756	556 884	747 640	28 703	77 89[illegible]
Probolingo	227 852	357 284	585 136	12 785	41 21[illegible]
Bezoekie	329 604	435 222	764 826	27 854	36 07[illegible]
Banjoewangie	45 108	80 890	125 998	410	10 85[illegible]
Banjoemas	483 384	466 446	949 830	8 361	65 43[illegible]
Bagelen	1 059 840	869 588	1 929 428	14 763	179 80[illegible]
Kadoe.	199 567	247 564	447 131	5 073	36 61[illegible]
Madioen	162 849	358 585	521 434	12 934	90 14[illegible]
Patjitan	127 604	201 842	329 446	3 146	25 80[illegible]
Kedirie	283 966	409 558	693 524	14 173	61 47[illegible]
Madura	40 382	»	40 382	1 178	22 74[illegible]
Te zamen. . .	6 450 165	9 753 196	16 203 361	452 268	1 641 33[illegible]

Aanwezig getal klapperboomen op ultimo December 1859.			Gemiddelde prijzen der		AANMERKINGEN.
Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	klappers per 100 stuks.	klapper-olie per pikol.	
338 895	655 930	994 825	f 4,00	f 32,50	
70 748	86 936	157 684	6,00	*b*) »	
21 399	43 769	65 168	5,00	*c*) »	
356 973	837 060	1 194 033	3,56	*d*) 5,61	
208 283	515 914	724 197	5,52	*c*) »	
290 874	461 767	752 641	3,56	30,00	
242 940	109 737	352 777	4,72	24,11	
457 941	723 682	1 181 623	5,84	26,66	
346 531	402 321	748 852	5,28	26 95	
515 101	1 199 106	1 714 207	5,00	25,00	
604 000	1 248 976	1 852 976	6,86	31,08	
196 009	600 818	796 827	7,47	27,58	
252 727	360 843	613 570	4,65	27,50	
352 846	420 199	773 045	3,72	24,97	
48 000	88 443	136 443	4,00	25,00	
509 879	497 022	1 006 901	2,80	33,00	
1 137 478	956 993	2 094 471	3,20	19,70	
194 494	284 182	478 676	6,50	*e*) »	
170 522	428 128	598 644	7,00	29,50	
147 500	204 600	352 100	2,90	18,72	
299 540	441 283	740 823	7,49	»	
39 204	22 741	61 945	3,50	15,00	
6 801 884	10 590 544	17 392 428			

a) Verbeterde opgave.

b) De gemiddelde prijs van eene flesch klapper-olie is f 0,25.

c) Niet opgegeven.

d) Per twintig flesschen.

e) De gemiddelde prijs per bottel is f 0,25.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KOFFIJ-CULTUUR

OVER HET JAAR

1859.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd.	Getal vruchtdragende boomen, waarvan in 1859 geoogst is.				Ve hoevee in p 100
		Geregelde tuinen.	Boschkoffij.	Pagger- en kampong-koffij.	Te zamen.	
Bantam	23 358	5 562 749	»	1 419 546	6 982 29	
Krawang.	1 607	566 420	»	80 980	647 40	
Preanger regentschappen .	87 822	36 880 269	4 667 000	4 552 838	46 100 10	
Cheribon.	26 938	10 608 096	1 199 488	3 491 949	15 299 53	
Tagal.	8 585	2 085 144	»	2 387 478	4 472 62	
Pekalongan	8 769	3 173 785	»	2 378 849	5 552 63	
Samarang	31 418	9 998 130	»	4 895 892	14 894 02	
Japara.	5 509	1 129 455	»	27 825	1 157 28	
Rembang.	3 221	194 655	»	»	194 65	
Soerabaija	3 131	761 070	1 450 902	37 121	2 249 09	
Pasoeroean	30 174	3 103 521	14 408 969	5 051 212	22 563 70	
Probolingo	15 217	2 556 698	1 047 735	270 049	3 874 48	
Bezoekie.	23 378	7 636 559	»	1 851 913	9 488 47	
Banjoewangie	3 543	2 455 957	»	104 203	2 560 16	
Banjoemas	22 038	5 352 498	»	4 599 094	9 951 59	
Bagelen	32 845	6 319 663	»	8 321 845	14 641 50	
Kadoe.	72 981	4 204 579	484 754	29 491 398	34 180 73	
Patjitan	12 133	3 956 586	»	278 937	4 235 52	
Madioen	16 898	4 681 654	»	1 054 467	5 736 12	
Kedirie	25 751	7 528 320	185 254	173 986	7 887 56	
Totaal. . . .	455 316	118 755 808	23 444 102	70 469 582	212 669 49	
Djokdjokarta	»	»	»	»	»	
Soerakarta	»	»	»	»	»	
Te zamen voor alle gewesten. . .	455 316	118 745 808	23 444 102	70 469 582	212 669 49	
In 1858 was het cijfer . .	450 628	115 121 865	21 859 329	63 744 813	200 726 00	
Geeft nu Meer	4 688	3 633 943	1 584 773	6 724 769	11 943 48	
Geeft nu Minder . . .	»	»	»	»	»	

Verkregen hoeveelheid koffij in pikols van 100 katties.	Overwigten door latere meerderbevindingen bij de pakhuizen.	Minder bevonden in de kleine pakhuizen	Te zamen bij de pakhuizen in ontvangst genomen.	Getal boomen, waarvan gemiddeld één pikol koffij is verkregen.	*AANMERKINGEN.*
7 011,48	28,52	35,00	7 005,00	996	*a*) Waaronder begrepen 865 pikols koffij, welke bij het transport der koffij uit de binnenlandsche pakhuizen naar het strandpakhuis zijn verloren geraakt.
795,76	0,24	»	796,00	813	
101 569,16	4 362,75	»	105 921,91	435	
9 904,64	26,22	»	9 930,86	1 540	
24 122,03	116,41	»	*a*) 24 238,44	185	
12 265,38	20,34	»	12 285,72	452	
57 028,60	66,80	»	57 095,40	261	
4 047,77	9,34	»	4 057,11	286	
142,82	»	»	142,82	1 370	
13 656,31	77,52	»	13 733,83	164	
175 102,89	3 578,38	»	178 681,27	122	
28 649,14	138,96	»	28 788,10	134	
65 656,87	535,59	»	66 192,46	143	
5 447,36	86,64	»	5 534,00	463	
11 368,00	74,57	»	11 442,57	869	
28 193,71	775,64	»	28 969,35	505	
66 596,89	78,93	»	66 675,82	510	
19 866,68	»	»	19 866,68	213	
42 129,02	95,31	»	42 224,33	135	
39 836,67	774,63	»	40 611,30	194	
713 381 18	10 846,79	35,00	724 192,97	circa 294	
299,10	»	»	299,10	»	
21 907,00	»	»	21 907,00	»	
735 587,28	10 846,79	35,00	746 399,07	294	
896 144,82	12 376,10	0,04	908 520,88	224	
»	»	34,96	»	70	
160 557,54	1 529,31	»	162 121,81	»	

GEZAMENLIJKE KOSTEN DER KOFFIJ UIT DEN OOGSTVAN

GEWESTEN.	Inkoopsprijs aan de planters betaald. Per pikol.	Inkoopsprijs aan de planters betaald. Te zamen.	Kosten van personeel, koelies enz. bij de pakhuizen.	Kosten van inlandsch personeel bij de koffij-cultuur, als mantries enz.	Bijzondere meerdere koste van bewerking der koffij naar West-Indische wijze.	K van a en v tot strandp
Bantam	f 10,00	f 70 114,80	f 6 466,40	f 2 880,00	3 900,0	f 1
Krawang.	9,16[5]	7 294 46	456,00	660,00	»	
Preanger regentschappen .	5,00	503 690,41	27 723,27	10 310,00	54 386,46	11
Cheribon.	droog 10.00 nat 1,66[5]	96 428,38	20 904,95	a) »	2 311,10	
Tagal.	10,00	240 675,54	3 747,22	1 440,00	»	1
Pekalongan	10,00 infer. 4,20	122 226,82[5]	5 626,66[5]	a) »	»	1
Samarang	10,00 infer. 5,00	569 884,69	7 060,00	2 820,00	»	5
Japara	10,00	39 821,38[5]	336,20[5]	4 605,00	»	
Rembang.	10,00	2 713,16	312,00	»	»	
Soerabaija	10,00 infer. 6,66[5]	135 970,71	1 811,00	1 200,00	»	1
Pasoeroean	10,00 infer. 6,87[5] 5,04	1 729 195,67	20 629,18	9 305,00	38 549,67	15
Probolingo	10,00 infer. 6,00 4,00 2,50	284 538,66	3 567,55	1 550,00	»	1
Bezoekie	10,00	656 578,73	5 738,33	a) »	»	3
Banjoewangie	5,61	30 550,35	1 399,00	3 000,00	»	
Banjoemas	10,00 infer. 5,00	113 668,59	4 771,32	9 780,00	»	1
Bagelen	10,00 infer. 5,00	280 801,25	5 560,00	4 680,00	»	4
Kadoe.	10,00	665 968,94	11 328,00	5 748,00	»	9
Patjitan	10,00	194 744,19	3 423,55	1 475,00	»	1
Madioen	10,00 infer. 5,00	418 601,64	10 580,48	a) »	»	5
Kedirie	10,00	393 382,08	10 340,00	»	»	4
Totaal. . .		f 6 556 850,46	f 151 781,12	f 59 453,00	f 99 117,23	717
Djokdjokarta	f 18,34	5 468,54	229,41	»	»	
Soerakarta	18,34	381 567,32	1 119,96	»	»	46
Te zamen voor alle gewesten . . .		f 6 943 886,32	f 153 130,49	f 59 453,00	f 99 147,23	764
In 1858 was het cijfer . .		6 899 583,85	158 324,10	59 705,00	144 012,46	963
Geeft nu meer		f 44 302,47	»	»	»	
Geeft nu minder. . . .		»	f 5 193,61	f 252,00	f 44 865,23	198

OG… VAN 1859 AAN HET GOUVERNEMENT GELEVERD.

…re …oste …king …aar …sche	Kosten van afpakking en vervoer tot aan de strandpakhuizen.	Percentsgewijze belooning van de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden	Alle andere uitgaven, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs waarop één pikol koffij van 100 katties aan het Gouvernement te staan komt.	Getal inkoopskoffij-pakhuizen.	AANMERKINGEN.
…0,0	11 087,00	f 3 155,69	f 2 100,00	f 99 703,89	f 14,23	7	a) Opgebragt onder de voorgaande kolom.
»	600,33	360,84	515,72	9 887,35	12,50	1	
…6,4	119 042,83	131 326,70	30 416,155	876 895,825	8,28	51	
…1,1	8 675,95	4 510,90	3 902,29	136 733,57	15,78	27	
»	19 375,74	8 765,93	1 306,98	276 311,41	11,50	7	
»	10 334,685	5 453,56	618,515	144 260,25	11,75	8	
»	53 381,03	26 623,74	1 578,50	661 347,96	11,61	13	
»	4 147,60	2 196,65	175,00	51 281,84	12,64	4	
»	765,15	»	48,33	3 838,64	14,39	1	
»	12 704,08	6 286,76	97,59	158 070,14	11,58	3	
…9,67	157 470,60	78 158,83	8 029,26	2 041 338,21	11,42	12	
»	11 762,29	12 754,00	65,52	314 238,02	cc. 11,00	5	
»	38 079,06	28 499,06	2 000,00	730 895,18	11,04	7	
»	3 255,23	3 768,39	45,00	42 017,97	7,60	2	
»	13 669,94	5 105,00	»	146 994,85	12,84	16	
»	47 075,19	12 474,81	1 203,32	351 794,57	12,47	14	
»	92 654,59	30 076,07	1 100,00	806 875,60	12,00	13	
»	12 389,44	12 596,57	2 460,00	227 088,75	11,43	5	
»	54 534,08	22 469,00	4 398,20	510 583,40	12,12	9	
»	46 500,00	18 800,00	»	496 022,08	12,21	8	
…7,23	717 504,815	f 414 382,50	f 60 060,38	f 8 059 179,505	f 11,00	213	
»	625,89	»	»	6 323,84	21,08	1	
»	46 796,47	»	528,12	430 011,87	19,63	2	
…7,23	764 927,17	f 414 382,50	f 60 588,50	f 8 495 515,21	f 11,38	216	
…2,46	963 670,48	530 118,98	311 477,87	9 066 892,74	9,98	213	
»	»	»	»	»	f 1,40	3	
…5,23	198 743,31	115 736,48	f 250 889,37	f 571 377,53	»	»	

BIJLAGE S VAN HET VERSLAG.

N°. 17.

AANTOONING DER HOEVEELHEDEN

KOFFIJBOOMEN,

AANWEZIG ONDER

ultimo Maart 1860.

AANTOONING VAN DE HOEVEELHEID KOFFIJBOOMEN AANWEZI

GEWESTEN.	IN GEREGELDE TUINEN.			IN BOSSCHEN.			IN PAGGERS EN KAMPONGS.		
	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.
Bantam . . .	4 320 584	1 884 660	6 205 244	»	»	»	1 601 155	1 978 541	3 579
Krawang . . .	627 825	285 235	913 060	»	»	»	105 680	367 308	472
Preanger regentschappen . .	36 062 128	11 100 910	47 163 038	3 573 300	»	3 573 300	5 153 829	1 317 778	6 471
Cheribon . . .	11 176 673	6 948 854	18 125 527	1 199 488	»	1 199 488	4 253 131	3 506 310	7 759
Tagal	2 248 365	1 455 197	3 703 562	»	»	»	2 461 698	678 033	3 139
Pekalongan . .	3 098 409	1 348 129	4 446 538	»	»	»	2 549 460	643 351	3 192
Samarang . .	11 268 265	3 119 492	14 387 757	»	»	»	5 502 467	1 053 159	6 555
Japara. . . .	1 278 348	1 610 592	2 888 940	»	»	»	19 855	137 066	156
Rembang . . .	179 859	»	179 859	»	»	»	»	»	
Soerabaija . .	761 070	27 431	788 501	1 450 902	201 900	1 652 802	37 121	8 000	45
Pasoeroean . .	3 103 521	249 849	3 353 370	14 408 969	1 682 254	16 091 223	5 051 212	2 499 297	7 550
Probolingo . .	2 676 700	955 900	3 632 600	1 047 700	384 700	1 432 400	373 600	254 300	627
Bezoekie . . .	8 154 840	1 954 282	10 109 122	»	»	»	1 847 235	1 019 811	2 867
Banjoewangie. .	2 476 863	159 385	2 636 248	»	»	»	91 621	152 280	243
Banjoemas . .	6 258 361	2 828 536	9 086 897	»	»	»	4 651 827	1 474 990	6 126
Bagelen . . .	6 250 269	2 738 099	8 988 368	»	»	»	8 288 047	3 374 102	11 662
Kadoe. . . .	4 204 579	3 524 414	7 728 993	484 754	58 500	543 254	29 491 398	7 438 957	36 930
Patjitan . . .	4 048 919	2 181 485	6 230 404	»	»	»	260 236	477 349	737
Madioen . . .	4 145 696	1 911 958	6 057 654	»	»	»	986 132	303 583	1 289
Kedirie . . .	7 969 142	3 825 340	11 794 482	134 923	7 388	142 311	115 090	358 276	473
Te zamen	120 310 416	48 109 748	168 420 164	22 300 036	2 334 742	24 634 778	72 840 794	27 042 491	99 883

ONDER ULTIMO MAART 1860.			Te zamen bedroeg het aanwezig getal koffijboomen onder ult. Maart 1859.	GEEFT in het TEGENWOORDIG JAAR.			AANMERKINGEN.
GEHEEL AANWEZIG GETAL.							
Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.		Meer.		Minder.	
5 921 739	3 863 201	9 784 940	10 231 855	»	a	446 915	a) Deze vermindering is het gevolg der afschrijving van veel oude tuinen, waarvan weinig of niets meer werd geoogst.
733 505	652 543	1 386 048	1 050 380	335 668		»	
44 789 257	12 418 688	57 207 945	60 722 620	»	b	3 514 675	b) Als oorzaak dezer vermindering wordt hoofdzakelijk opgegeven mindere bijplanting dan afschrijving, ten einde de aanplantingen meer in evenredigheid te brengen met de krachten der bevolking.
16 629 292	10 455 164	27 084 456	26 024 243	1 060 213		»	
4 710 063	2 133 230	6 843 293	5 680 882	1 162 411		»	
5 647 869	1 991 480	7 639 349	7 800 700	»	c	161 351	c) Deze vermindering wordt gezegd slechts schijnbaar te zijn, omdat in 1858 nog vele boomen te boek stonden die geen vruchten meer droegen, hetgeen dit jaar is hersteld.
16 770 732	4 172 651	20 943 383	20 518 754	424 629		»	
1 298 203	1 747 658	3 015 861	2 801 439	244 422		»	
179 859	»	179 859	204 861	»		25 002	d) Deze vermindering, een gevolg der vele afschrijvingen in de afdeeling Poerwokarta, betreft alleen de aanplanting in paggers.
2 249 093	237 331	2 486 424	2 496 424	»		10 000	
22 563 702	4 431 400	26 995 102	25 569 644	1 425 458		»	e) Wegens afschrijving in de afdeeling Magettan van 2 millioen boomen, die niet meer aanwezig bleken te zijn, bestaat deze vermindering grootendeels slechts in schijn.
4 098 000	1 594 900	5 692 900	4 800 391	892 509		»	
10 002 075	1 974 093	12 976 168	11 847 601	1 128 567		»	
2 568 484	311 665	2 880 149	2 947 646	»		67 497	
10 910 188	4 303 526	15 213 714	15 469 347	»	d	255 633	
14 538 316	6 112 201	20 650 517	20 629 829	20 688		»	
34 180 731	11 021 871	45 202 602	43 691 433	1 511 169		»	
4 309 155	2 658 834	6 967 989	6 690 131	277 858		»	
5 131 828	2 215 541	747 369	9 553 471	»	e	2 206 102	
8 219 155	4 191 004	12 410 159	12 165 149	245 010		»	
215 451 246	77 486 981	292 938 227	290 896 800	8 728 602		6 687 175	
				6 687 175			
			Geeft meer in 1859 . .	2 041 427	boomen		

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG.

N°. 18.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

SUIKER-CULTUUR

OVER HET JAAR 1859.

GEWESTEN.	Getal suiker-inrigtingen.	Getal suikerriet plantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der suikerrietvelden in 1859 gesneden, in bouws van 500 vierkante Rhijnl. roeden.	Getal bouws, bovendien nog voor den oogst van 1859 beplant geweest, doch waarvan niet is gesneden.	Werkelijke van de velden verkregen opbrengst, in pikols suiker van 100 katties (125 Amsterd. ponden).	Gemiddeld werkelijk ver- kregen opbreng per bouw van 50 vierkante Rhij roeden, in pikols suiker v 100 katties.
Cheribon	10	18 930	4 226½	7½	142 588,17	33,67
Tagal	9	12 400	*a* 3 198¾	¼	*b* 110 584,47	34,57
Pekalongan	3	8 362	1 500	»	56 437,35	37,62
Samarang	4	11 110	1 940	»	52 387,59	27,00
Japara	9	22 349	3 905	»	135 281,86	34,64
Rembang.	2	7 560	390	»	11 632,27	29,82
Soerabaija	18	52 379	8 030	»	377 866,41	47,055
Pasoeroean	17	21 936	6 002	»	325 289,17	54,20
Probolingo	10	16 970	5 001	»	225 174,83	45,05
Bezoekie	5	6 794	2 200	»	90 814,65	41,34
Banjoemas	1	1 529	320	»	7 967,70	24,90
Madioen	2	3 530	800	»	35 744,83	44,68
Kedirie	6	9 646	1 900	»	67 494,09	35,50
Madura	1	1 000	300	»	9 378,58	31,26
Te zamen. . .	97	194 495	39 713¼	7¾	1 648 641,97	41,51
Zonder Madura was het cijfer. . . .	96	193 495	39 413¼	7¾	1 639 263,39	41,59
In 1858 was het. .	96	175 879	40 259½	125½	1 703 483,54	42,31
Geeft voor 1859 meer .	»	17 616	»	»	»	»
Geeft voor 1859 minder .	»	»	846¼	117¾	64 220,15	0,72

Genoten betaling door de suikerrietplanters. Gezamenlijk bedrag.	Gemiddeld voor ieder huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd (in pikols).
417 036,44	f 22,03	f 98,49	73 713,59
276 413,96^{5}	22,18	86,40	58 687,15
154 361,90^{5}	18,46	102,90	*c* 8 445,87
151 302,60	13,61	77,99	*d* 23 893,10
374 177,83	16,74	95,82	40 093,91
33 883,10	21,72	86,87	»
922 561,86^{5}	17,61	114,89	*e* 191 813,80
756 213,29	34,47	125,99	166 176,82
583 614,71	34,39	116,70	156 325,02
243 654,97	35,86	110,75	*f* 48 284,61
23 239,10	15,20	72,62	5 441,83
91 050,00	25,79	113,81	16 000,00
186 890,42	19,37	98,36	41 704,71
27 354,20	27,35	91,18	»
4 241 754,39^{5}	f 21,89	f 106,80	830 580,41
4 214 400,19^{5}	21,78	106,90	830 580,41
4 264 352,86	24,24	105,59	905 162,87
»	»	1,31	»
49 952,66^{5}	2,46	»	74 582,46

AANMERKINGEN.

a) Waaronder 99 bouws van de fabriek Lemahabang, die geen gedwongen aanplant meer had.

b) Waaronder 9157$^{64}/_{100}$ pikols suiker van het verkochte riet der fabriek Pangka.

c) Waaronder niet begrepen 187$^{27}/_{100}$ pikols in 1858 te veel geleverd en verrekend met het oogstjaar 1859, en 210$^{29}/_{100}$ pikols suiker, als huurschat van het huurland Klidang in 1859 aan het Gouvernement geleverd.

d) Door één contractant zijn 3379$^{6}/_{100}$ pikols suiker te min geleverd, welke in geld zijn vergoed.

e) Als boven ruim 3000 pikols.

f) Een der contractanten heeft 2618$^{65}/_{100}$ pikols te min geleverd.

GEWESTEN.	Gezamenlijke kosten van de suiker uit den oogst van 1859				het Go…
	Inkoopskosten ingevolge de bestaande contracten.	Kosten van personeel bij den veldarbeid.	Kosten van afpakking en vervoer tot in de hoofdpakhuizen.	Percentsgewij… belooning aa… de Europesch… inlandsche ambtenaren … mindere inla… sche hoofde…	Ande… gee… te
Cheribon	f 728 753,97	f 4 110,00	»	f 22 679…	f
Tagal	548 643,40	4 980,00	f 982 ,75	25 917…	
Pekalongan	79 142,99	1 980,00	»	3 45…	
Samarang	218 061,62	1 440,00	»	9 99…	
Japara.	324 625,60	2 304,00	»	40 58…	
Rembang	»	»	»		
Soerabaija	1 834 515,44[5]	»	»	a 111 65…	
Pasoeroean	1 526 221,27	900,00	»	45 85…	
Probolingo	1 466 650,95	7 159,38	1 978,09	65 13…	
Bezoekie	460 344,88	840,00	»	29 5…	
Banjoemas	44 638,74	300,00	9 524,96	2 44…	
Madioen	160 000,00	»	20 666,67	13 1…	
Kedirie	384 178,34	900,00	»	22 50…	
Madura	»	»	»		
Te zamen	f 7 775 777,20	f 24 913,38	f 33 152,47	f 392 8…	f
Zonder Madura was het cijfer	7 775 777,20	24 913,38	33 152,47	392 8…	
In 1858	8 589 894,80	27 621,88	32 651,98	366 0…	
Geeft voor 1859 meer	»	»	f 500,49	f 26 8…	f
Geeft voor 1859 minder	f 814 117,60	f 2 708,50	»		

het Gouvernement geleverd.		Gemiddelde prijs waarop de pikol suiker aan het Gouvernement komt te staan.	Hoeveelheid pikols suiker die, op grond der bestaande contracten, ter beschikking van fabrikanten is verbleven.	*AANMERKINGEN.*
Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.			
f 930,20	f 756 473,47	f 10,26	68 874,58	a) Calculatief.
1 531,36	582 055,25	9,91	b 51 897,32	b) Waaronder 9157 64/100 pikols suiker van het verkochte riet der fabriek Pangka.
221,60	84 797,85	10,04	47 991,48	
502,81	230 004,22	9,62	28 494,49	
»	367 514,15	9,16	95 187,95	
»	»	»	11 632,27	
38 390,00	1 984 561,44^{5}	10,34	186 052,61	
16 003,85	1 588 977,20	9,56	159 112,35	
1 140,00	1 542 063,86	9,87	68 849,80	
2 472,33	493 181,25	10,21^{5}	42 530,04	
»	56 905,14	10,45	2 525,87	
3 176,68	196 969,35	12,24	19 744,83	
»	407 578,34	9,77	25 789,38	
»	»	»	9 378,58	
f 64 368,83	f 8 291 081,52	f 9,98	818 061,55	
64 368,83	8 291 081,52	9,98	808 682,97	
48 937,19	9 065 130,81	10,00	798 320,67	
f 15 431,64	»	»	10 362,30	
»	f 774 049,29	0,02	»	

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

INDIGO-CULTUUR

over het jaar 1859.

GEWESTEN	Getal fabrieken.	Getal indigo plantende huisgezinnen.	Uitgestrekheid der indigo-velden in 1859 gesneden, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden
Cheribon	43	7 879	1 450½
Banjoemas	84	19 270	3 969
Bagelen	123	58 730	b. 8 188½
Kadoe	6	2 760	460
Madioen	19	10 223	c. 1 681
Totaal generaal	275	98 862	15 749
In 1858 bedroeg het cijfer in diezelfde gewesten en dus ongerekend Pekalongan en Bezoekie	278	100 253	16 345
Geeft nu meer	"	"	"
Geeft nu minder	3	1 391	596

Verkregen hoeveelheid Amsterd. ponden indigo.	Gemiddelde opbrengst per bouw in Amst. ponden.	*AANMERKINGEN.*
41 462	28,58	*a.* De velden zijn weder alle, in stede van met zaad-indigo, beplant geweest met stek-indigo (sarom-kembang).
137 166	34,56	*b.* Omtrent deze residentie wordt gezegd dat er bovendien nog 1637 bouws voor bibiet-tuinen zijn.
322 421	39,37	*c.* Er waren 1684 bouws beplant geweest.
15 042	32,70	
59 454	35,37	
575 545	36,54	
752 713	46,05	
»	»	
177 168	9,51	

GEWESTEN.	Genoten betaling door de planters.			Gezam[..]ijke kos[..]	
	Gezamenlijk.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	Inkoopprijs aan de planters betaa[..]	Kos[..] verva[..] waa[..] de be[..] van op[..] ander[..] he[..] ten I[..] 's lan[..]
Cheribon	f 82 924,00	f 10,52	f 57,17	f 82 924,	f
Banjoemas	218 597 24	11,34	55,075	218 597,	
Bagelen	598 244,00	10,18	60,89	598 244,	
Kadoe	25 653,60	9,29	55,75	25 653,	
Madioen	100 674,50	9,84	59,88	100 674,	
Totaal generaal.	f 1 026 093,34	f 10,38	f 65,15	f 1 026 093,	f
In 1858 bedroeg het cijfer in diezelfde gewesten, en dus ongerekend Pekalongan en Bezoekie	1 078 908,48	10,76	66,00	1 136 356,	
Geeft nu meer	»	»	»	»	f
Geeft nu minder	f 52 815,08	f 0,38	f 0,85	f 110 263,	

...lijke kosten van den indigo uit den oogst van 1859 aan het Gouvernement geleverd.

Kosten van vervaardiging, waaronder de bezoldiging van opzieners en ander personeel, hetwelk ten laste van 's lands kas is.	Kosten van afpakking en vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en andere inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop een pond indigo aan het Gouvernement te staan komt.	*Aanmerkingen.*
f 12 199,93	f 4 698,11	f 9 242,55	»	f 109 064,59	f 2,65	
28 360,00	4 364,10	20 652,55	»	271 973,89	1,98	
39 749,00	9 037,59	72 716,87	f 7 286,09	727 033,55	2,22	
2 088,00	1 670,74	3 472,43	125,00	33 009,77	2,19	
23 678,33	3 603,30	15 140,00	9 720,00	152 816,13	2,57	
f 106 075,26	f 23 373,84	f 121 224,40	f 17 131,09	f 1 293 897,93	f 2,24	
105 553,05	30 362,82	169 706,20	4 175,95	1 446 154,87	1,92	
f 522,21	»	»	f 12 955,14	»	f 0,32	
»	f 6 988,98	f 48 481,80	»	f 152 256,94	»	

BIJLAGE V VAN HET VERSLAG.

N°. 20.

AANTOONING DER UITKOMSTEN

VAN DE

THEE-CULTUUR

over het jaar 1859.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen bij de thee-cultuur werkzaam.	Getal boedjangs (arbeiders) voor den veldarbeid.	Getal thee-fabrieken.	Uitgestrekt… der thee-aanplanting… in bouw… van 500 vierk… Rhijnl. roe…
Buitenzorg	»	79	1	*b* 50
Krawang	»	264	1	300
Preanger regentschappen	1 870	2 737	7	1 422
Cheribon	252	306	2	300
Bagelen	»	*a* 10 869	8	541 1/2
Te zamen	2 122	14 255	19	2 613 1/2
In 1858 was het cijfer	2 118	7 359	18	2 582 97/50…
Geeft nu meer	4	6 896	1	31 153/5…
Geeft nu minder	»	»	»	»

Getal theeheesters onder ultimo December 1859 aanwezig.			Verkregen hoeveelheid ponden thee.	Getal plukbare heesters, waarvan in 1859 gemiddeld één pond thee verkregen is.	*Aanmerkingen.*
Plukbare heesters.	Jonge heesters in tuinen.	Te zamen.			
457 600	»	457 600	27 200	17	*a*) Waaronder vrouwen en kinderen.
1 200 000	»	1 200 000	231 864	6	*b*) Het contract voor deze onderneming is onder ult. Junij 1859 ten einde geloopen.
7 350 000	130 000	7 480 000	c 1 433 289	circa 6	*c*) Waaronder 43 239 ponden, die bij de levering niet zijn aangenomen, als vallende buiten de bij de contracten vastgestelde verhoudingen.
1 560 000	»	1 560 000	240 294	» 7	
4 187 000	»	4 187 000	132 849	ruim 31	
14 754 600	130 000	14 884 600	2 065 496	ruim 7	
14 687 100	190 000	14 877 100	2 060 104	» 7	
67 500	»	7 500	5 392	»	
»	60 000	»	»	»	

GEWESTEN.	GENOTEN BETALING DOOR DE THEEPLANTERS.		GEZAMENLIJKE KOSTEN DER THEE GOUVERNEMENT			UIT DEN GELEVER
	Gezamenlijk.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Voor inkoop van thee betaald, of kosten van inlandsche mandoors en boedjangs voor den veldarbeid, of bedrag der renten, waarvan de theeplanters in Bagelen zijn vrijgesteld.	Kosten van vervaardiging en afpakking.	Kosten van vervoer tot aan de hoofdpakhuizen.	Percen bel aa Euro en in ambte mi inla ho
Buitenzorg	»	»	f 21 638,50	*a* f 1 442,66	»	
Krawang	»	»	152 967,18	*a* 10 250,00	»	
Preanger regentschappen .	»	»	997 216,40	*b* »	»	
Cheribon	»	»	175 369,12	*b* »	»	
Bagelen	f 37 066,84	f 68,45	45 241,61	2 128,90	f 2 790,06	f
Te zamen. . . .	f 37 066,84	f 68,45	f 1 392 432,81	f 13 821,56	f 2 790,06	f
In 1858 was het . . .	25 982,09	47,45	1 519 310,68	15 796,00	2 576,59	
Geeft nu meer	f 11 084,75	f 21,00	»	»	f 213,47	f
Geeft nu minder. . . .	»	»	f 126 877,87	f 1 974,44	»	

Uit den oogst van 1859 aan het geleverd.				
Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs waarop een pond thee aan het Gouvernement te staan komt.	*AANMERKINGEN.*
»	»	f 23 081,16	f 0,85	
»	»	163 217,18	0,70	
»	»	997 216,40	c 0,71	
»	»	175 369,12	0,73	
f 9 545,30	f 8 736,30	68 442,17	0,50	
f 9 545,30	f 8 736,30	*a* f 1 427 326,03	f 0,70	
8 945,93	8 822,66	1 555 451,86	0,75	
f 599,37	»	»	»	
»	f 86,36	f 128 125,83	f 0,05	

a) Ongerekend de kosten van overwerking van 186 924 pond thee, door L. Weber, te Tjogrek (Buitenzorg), bedragende na aftrek van het kostende van het looden der kisten. . . . . . . f 37 898,63

Zoomede:

a. het tractement van den adsistent der 1ste klasse, ad	3 600,00
b. huishuur aan denzelve	600,00
c. reis- en verblijfkosten	1 000,00
d. schadeloosstelling voor het gemis van cultuurprocenten	1 200,00
	f 44 298,63

b) Begrepen onder de voorgaande kolom.

c) Ongerekend de 43 239 ponden, bedoeld op de vorige bladzijde noot *c*.

BIJLAGE W VAN HET VERSLAG.

N°. 21.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KANEEL-CULTUUR

OVER HET JAAR

1859.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd.	Getal boedjangs (arbeiders) voor den veldarbeid in dienst.	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen, in bouws van 500 vierk. Rijnl. voeten.	Getal kaneelbo[omen] December	
					Schilbare.	Jonge.
Bantam	1 166	»	2	150	296 505	4 985
Krawang.	5 980	»	6	$640^{1}/_{2}$	1 629 557	114 575
Banjoemas	6 183	»	18	$416^{1}/_{2}$	874 398	»
Bagelen	»	284	12	396	779 088	8 700
Madioen	475	»	3	$71^{1}/_{2}$	99 616	43 334
Kedirie	»	86	3	$86^{1}/_{2}$	166 683	11 249
Te zamen . .	11 804	370	44	1 761	3 845 838	182 843
In 1858 was het . . .	11 330	350	43	$1\,821^{3}/_{10}$	3 901 912	238 028
Geeft nu meer . . .	474	20	1	»	»	»
Geeft nu minder . .	»	»	»	$60^{3}/_{10}$	56 074	55 185

onder ultimo aanwezig.	Verkregen hoeveelheid kaneel in Amsterdamsche ponden.			Van hoe veel schilbare boomen in 1859 één pond kaneel is verkregen.		AANMERKINGEN.
Te zamen.	Buiten den afval.	Verkoopbare afval.	Te zamen.			
301 490	10 700	»	10 700	cc.	28	
1 744 132	82 061	4 948	87 009		19	
874 389	77 700	2 500	80 200	cc.	11	
787 788	30 416	783	31 199		25	
142 950	5 852	67	5 919	*a*	10	*a.* Berekend over het getal boomen waarvan geoogst is.
177 932	10 840	602	11 442	cc.	15	
4 028 681	217 569	8 900	226 469	cc.	17	
4 139 940	273 298³/₄	12 884	286 182³/₄		14	
»	»	»	»		3	
111 259	55 729³/₄	3 984	59 713³/₄		»	

GEWESTEN.	Genoten betaling door de kaneelplanters. Gezamenlijk.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	Gezamenlijke kosten de[s k]aneel ui[…] Voor inkoop van kaneel betaald, waaronder kosten van mandoors enz. bij den veldarbeid.	Kosten van vervaardiging en afpakking.	Koster[…] vervoer […] de g[…] pakh[…]
Bantam	f 3 000,00	f 2,57	f 20,00	f 3 000,00	f 3 710,05	a
Krawang.	20 214,89	5,08	31,58	20 214,89	9 172,02	
Banjoemas	8 593,66	1,39	20,63	8 593,75	13 998,57	
Bagelen	15 100,00	»	38,13	15 100,00	5 291,13	
Madioen	1 489,59	3,13	20,00	1 509,99	435,44	
Kedirie	4 325,00	»	50,00	4 325,00	4 300,00	
Te zamen . . .	f 52 723,14	»	f 29,94	f 52 743,63	36 907,21	f
In 1858 was het cijfer	62 576,69	»	34,35	65 808,73	33 215,69	
Geeft nu meer	»	»	»	»	f 3 691,52	
Geeft nu minder	f 9 853,55	»	f 4,41	f 13 065,10	»	f

	aneel uit den oogst van 1859 aan het Gouvernement geleverd.				Gemiddelde prijs, waarop één pond kaneel aan het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval medegerekend.	AANMERKINGEN.
	Kosten van vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere onkosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.		
35	*a* »	f 1 444,58	f 107,00	f 8 261,63	f 0,77	*a.* Opgenomen in de voorgaande kolom.
02	104,00	12 014,42	351,15	41 856,48	0,48	
57	566,91	12 128,54	»	35 287,77	0,44	
13	397,31	4 358,94	3 116,48	28 263,86	0,90	
14	67,21	1 037,00	301,08	3 350,72	0,57	
00	312,00	1 850,00	135,00	10 922,00	0,95	
21	f 1 447,43	f 32 833,48	f 4 010,71	f 127 942,46	f 0,56	
69	2 328,92	41 926,69	1 702,32	144 982,35	0,50	
,52	»	»	f 2 308,39	»	f 0,06	
	f 881,49	f 9 093,21	»	f 17 039,89	»	

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

NOPAL-CULTUUR EN COCHENILLE-TEELT

over het jaar 1859.

GEWESTEN.	Getal cochenille-inrigtingen.	Getal huisgezinnen voor de nopal-cultuur en cochenille-teelt afgezonderd.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.
Cheribon	1	*a.* Geene	60
Banjoewangie	1	id.	66½
Te zamen	2	»	126½
In 1858 was het cijfer	2	»	124
Geeft nu meer	»	»	2½
Geeft nu minder	»	»	»

…heid …en …rk. …len.	…etal nopal-planten onder ultimo December 1869 aanwezig.			Verkregen hoeveelheid cochenille in Amsterdamsche ponden.	Van hoeveel bevolkbare planten in 1859 gemiddeld één pond cochenille is verkregen.	AANMERKINGEN.
	Planten, die in den ouderdom en toestand zijn, om bevolkt te kunnen worden.	Jonge nog niet bevolkbare planten.	Te zamen.			
	330 000	40 000	370 000	b. 500	660	
½	262 890	7 390	270 280	6 380	ruim 41	
½	592 890	47 390	640 280	6 880	86	
	594 720	45 560	640 280	12 321	48	
½	»	1 830	»	»	38	
	1 830	»	»	5 441	»	

a. De werkzaamheden worden in Cheribon verrigt door vrijwillig ingehuurde koelies, en in Banjoewangie door de veroordeelden tot dwang-arbeid bij het landbouw-etablissement te Soekaradja.

b. Ter beschikking van den ondernemer verbleven.

GEWESTEN.	Gezamenlijke kosten der cochenille, uit de			ogst v
	Kosten van mandoors en boedjangs.	Kosten van vervaardiging en afpakking.	Kosten van vervoer tot in de groote pakhuizen.	Percen bel aa Europ inla ambt en m inla hoo
Cheribon	»	»		
Banjoewangie	f 21 628,79[5]	f 472,53	f 119,1	
Te zamen	f 21 628,79[5]	f 472,53	f 119,1	
In 1858 was het cijfer	27 516,49	1 064,50	25,0	
Geeft nu meer	»	»	f 94,1	
Geeft nu minder	f 5 887,69[5]	f 591,97		

ogst van 1859 aan het Gouvernement geleverd.			Gemiddelde prijs waarop één pond cochenille aan het Gouvernement komt te staan.	*AANMERKINGEN.*
Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.		
»	»	»	»	
893,20	»	f 23 113,67	f 3,62	
893,20	»	f 23 113,67	f 3,62	
1 344,11^{5}	f 0,30	29 980,10^{5}	2,60	
»	»	»	f 1,02	
450,91^{5}	f 0,30	f 6 866,43^{5}	»	

Zitting 1861 — 1862. —— (XLIII.)

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE IJ VAN HET VERSLAG.

N°. 23.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

TABAKSCULTUUR

OVER HET JAAR

1859.

GEWESTEN.	Getal tabaks-ondernemingen.	Getal tabak plantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden in 1859 geoogst, in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roeden.	Getal bouws bovendien voor den oogst beplant geweest, doch waarvan niet is geoogst.	OPBRENGST DER TABAKSVELDE		PIKOL
					Bereid voor de Europesche markt.	Voor inlandsch vertier	Gemid opbreng bou
Samarang	1	a) »	199 1/4	3/4	2 316,16	»	2
Japara	1	324	50	»	725 20	55	
Rembang.	9	9 709	1 255	»	14 312,73	»	14
Soerabaija	1	2 017	125	»	2 160,00	»	2
Pasoeroean	1	705	141	»	2 113,61	»	2
Te zamen. . .	13	12 755	1 770 1/4	3/4	21 627,70	55	21
In 1858 was het cijfer. .	13	13 156	1 769 3/4	1 1/4	21 739,37	80	21
Geeft nu meer . . .	»	»	1/2	»	»	»	
Geeft nu minder. . .	»	401	»	1/2	111.67	25	

…LDE…	PIKOLS VAN 100 KATTIES.		GENOTEN BETALING DOOR DE TABAKSPLANTERS.			AANMERKINGEN.
…tier…	Gemiddelde opbrengst per bouw.	Te zamen.	Gezamenlijk bedrag.	Gemiddeld per huisgezin.	Gemiddeld per bouw.	
	2 316,16	11,62	f 31 379,35	»	f 157,68	
	780,20	15,60	5 250,00	f 16,20	105,00	
	14 312,73	11,40	109 414,37	11,27	87,18	
	2 160,00	17,28	11 541,14	5,72	92,32	
	2 113,61	14,99	9 140,21	12,96	64,82	
	21 682,70	12,25	f 166 725,07	b) f 10,61	f 94,20	
	21 819,37	12,33	196 553,92	b) 12,26	110,98	
	»	»	»	»	»	
	136,67	0,08	f 29 828,85	f 1,65	f 16,78	

a) De aanplant is tegen dagloon geschied.

b) Met uitzondering van Samarang.

GEWESTEN.	Hoeveelheid pikols tabak uit den oogst van 1859 aan het Gouvernement geleverd.	GEZAMENLIJKE KOSTEN VAN DEN TAB AAN HET GOUVERNEMEN			UIT D GELE
		Inkoopskosten volgens de bestaande rekening.	Kosten van vervoer tot in de hoofd-pakhuizen.	Percentsgewi belooning va de Europesch inlandsche ambtenaren mindere inlandsche hoofden	And
Samarang	*a*) 1 158,08	f 24 126,67	»	f 1 206,	f
Japara	»	»	»		
Rembang	»	»	»		
Soerabaija	»	»	»		
Pasoeroean	»	»	»		
Te zamen	*a*) 1 158,08	f 24 126,67	»	f 1 206,	f
In 1858 was het cijfer	*b*) 1 074,40	22 383,50	»	1 119,	
Geeft nu meer	83,68	f 1 743,17	»	f 87,	
Geeft nu minder.	»	»	»		f

...TAB ...NEN ...gew ...g v ...esch ...sche ...ren ...ere ...sche ...en	UIT DEN OOGST VAN 1859 GELEVERD. Andere kosten.	Te zamen.	Gemiddelde prijs waarop de pikol tabak aan het Gouvernement te staan komt.	AANMERKINGEN.
206,	f 14 433,52	f 39 766,53	c) f 35,07	a) Waaronder begrepen $24^{43}/_{100}$ pikols tabak, welke bij de uitlevering aan de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij door indrooging zijn te min bevonden.
	»	»	»	b) Als voren $38^{37}/_{100}$ pikols tabak.
	»	»	»	b) Ongerekend de hoeveelheid door indrooging te min bevonden.
	»	»	»	
	»	»	»	
206,	f 14 433,52	f 39 766,53	c) f 35,07	
119,	19 342,04	42 844,72	c) 41,36	
87,	»	»	»	
	f 4 908,52	f 3 078,19	f 6,26	

BIJLAGE Z VAN HET VERSLAG.

N°. 24.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

PEPERCULTUUR

OVER HET JAAR

1859.

GEWESTEN.	Getal huisgezinnen bij de pepercultuur werkzaam. (*a*).	Aanwezig getal peperranken, onder ultimo December 1859. Ranken die vruchten kunnen dragen.	Jonge ranken.	Te zamen.	Geleverde hoeveelheid peper in pikols van 100 katties.	Betaalde prijs voor elken pikol.	Van hoeveel vruchtdragende ranken in 1859 één pikol peper is verkregen.	Ink... de ... b...
Bantam . . .	»	20 100	250 900	271 000	»	f 5,00	»	
Patjitan . . .	»	98 421	113 600	212 021	366 40	5,00	221	f
Te zamen	»	118 521	364 500	483 021	366 40	»	221	f
In 1858 was het cijfer (*b*) . .	»	202 219	375 000	577 219	2 344 90	»	87	
Geeft nu meer	»	»	»	»	»	»	134	
Geeft nu minder	»	83 698	10 500	94 198	1 978 50	»	»	f

Gezamenlijke kosten der peper, uit den oogst van 1859 aan het Gouvernement geleverd.					Gemiddelde prijs, waarop één pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	AANMERKINGEN.
Inkoopsprijs aan de planters betaald.	Kosten van afpakking en vervoer tot in de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten.	Te zamen.		
»	»	»	»	»	»	(a) Bij de pepercultuur schijnen geene huisgezinnen speciaal te worden afgezonderd. In Patjitan wordt een cijfer van 3 256 huisgezinnen opgegeven, die volgens het Indisch verslag tevens bij de koffijcultuur werkzaam zijn gesteld.
f 1 832,09	f 143 77	f 99,65^{5}	f 34,00	f 2 109,51^{5}	f 5,75	
f 1 832,09	f 143,77	f 99,65^{5}	f 34,00	f 2 109,51^{5}	f 5,75	
11 684,78	572,06	634,91	»	12 891,75	5,49	(b) Met uitzondering van Kedirie, waar de gouvernements-pepercultuur, bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 7 Februarij 1859, n°. 32, is ingetrokken.
»	»	»	f 34,00	»	f 0,26	
f 9 852,69	f 428,29	f 535,25^{5}	»	f 10 782,23^{5}	»	

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

HOUTBOSSCHEN,

OVER HET JAAR 1859.

GEWESTEN.	Getal houtbosschen.	Uitgestrektheid der bosschen in vierkante palen (meest naar gissing).			Getal djatibal[ken] ... magtig[...]
		Bevattende geheel of grootendeels djatihout.	Bevattende een gedeelte djati-, doch meestal ander hout.	Bevattende in het geheel niet of bijna geen djatihout.	Voor plaatselijke behoefte.
Krawang	72	38	10	168	1 742
Preanger regentschappen	176	*d.* »	*d.* »	*d.* »	»
Cheribon	94	42	1	229	6 839
Tagal	233	78	11	388	2 276
Pekalongan	123	38	25	66	1 861
Samarang	58	229	226	155	35 493
Japara	376	65	18	9	5 898
Rembang	*a.* 236	*e.* 80	38	»	»
Soerabaija	92	139	186	578	*f.* 9 424
Pasoeroean	65	22	1	21	4 077
Probolingo	3	28	»	»	9 408
Bezoekie	*b.* »	*b.* »	*b.* »	*b.* »	»
Banjoewangie	*b.* »	*b.* »	*b.* »	*b.* »	»
Banjoemas	*b.* »	*b.* »	*b.* »	*b.* »	»
Bagelen	*c.* »	»	»	»	»
Kadoe	*b.* »	»	*b.* »	*b.* »	»
Madioen	66	383	151	145	4 541
Patjitan	*b.* »	»	*b.* »	*b.* »	»
Kedirie	65	68	22	»	20 355
Te zamen	1 658	1 210	689	1 759	101 913

…bal …tigi …ijke …te.	en dolken, op des residents in 1859 gekapt en geleverd.		Getal jonge boomen in 1859 aangeplant.			AANMERKINGEN.
	Voor vervoer buiten de residentie bestemd.	Te zamen.	Geregelde nieuwe plantsoenen.	Minder geregeld in of bij de bosschen zelve.	Te zamen.	
1 742	»	1 742	14 654	»	14 654	
»	»	»	61 940	»	61 940	
6 839	»	6 839	192 725	13 698	206 423	
2 276	7 400	9 676	169 463	43 862	213 325	
1 861	80	1 941	25 690	14 179	39 869	
5 492	225	*g.* 35 717	80 250	20 000	100 250	
5 898	»	5 898	286 585	1 440	288 025	
»	28 194	*h.* 28 194	79 740	»	79 740	
9 424	»	*f.* 9 424	48 874	19 280	68 154	
4 077	»	4 077	21 645	16 600	38 245	
9 408	»	9 408	29 490	8 046	37 536	
»	»	»	42 000	»	42 000	
»	»	»	900	»	900	
»	»	»	18 000	50 025	68 025	
»	»	»	90 500	92 100	182 600	
»	»	»	49 232	15 398	64 630	
4 541	588	5 912	13 000	»	13 000	
»	»	»	23 352	11 931	35 283	
20 355	»	20 355	5 680	8 200	13 880	
01 91	36 487	138 400	1 253 720	314 759	1 568 479	

a. Met uitzondering der bosschen in het regentschap Blora.

b. Niet opgegeven.

c. Eigenlijke houtbosschen bestaan hier niet. In het gebergte treft men hier en daar eenige kleine bosschen van wild hout aan.

d. Kan niet met juistheid worden opgegeven. De uitgestrektheid wordt evenwel op ongeveer 120 vierkante palen geschat.

e. Voor zooverre de bosschen van de afdeelig Rembang betreft.

f. Waaronder begrepen 952 stuks balken, door den in dezeresidentiegevestigden contractant als retributie aan den lande geleverd.

g. Waaronder niet begrepen dehoutwerken ter beschikking van de contractanten verbleven, doch wel die als retributie aan den lande geleverd.

h. Buitendien zijn nog aangekapt 253 289 stuks kleine houtwerken.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

BIJLAGE BB VAN HET VERSLAG.

N°. 26.

AANTOONING

VAN DEN

VEESTAPEL OP JAVA EN MADURA,

MET UITZONDERING VAN

BATAVIA, SOERAKARTA EN DJOKDJOKARTA,

bij het eind van het jaar 1859.

GEWESTEN.	BUFFELS.		
	Mannetjes.	Wijfjes.	Te zamen.
Bantam	48 227	71 987	120 214
Buitenzorg	46 216	57 737	103 953
Krawang	24 955	37 647	62 602
Preanger regentschappen	65 358	97 850	163 208
Cheribon	72 570	88 688	161 258
Tagal	26 741	39 598	66 339
Pekalongan	19 122	36 576	55 698
Samarang	65 646	115 213	180 859
Japara	50 332	64 165	114 497
Rembang	74 793	85 822	160 615
Soerabaija	64 950	80 948	145 898
Madura	916	1 375	2 291
Pasoeroean	18 574	23 953	42 527
Probolingo	3 195	4 953	8 148
Bezoekie	7 030	10 247	17 277
Banjoewangie	4 328	5 816	10 144
Banjoemas	25 368	50 879	76 247
Bagelen	20 016	61 326	81 342
Kadoe	21 674	41 714	63 388
Madioen	30 931	52 226	83 157
Patjitan	10 135	22 783	32 918
Kedirie	43 904	55 628	99 532
Te zamen	744 981	1 107 131	1 852 112
In 1858 was het cijfer (ongerekend Madura)	719 304	1 070 488	1 789 792
Geeft nu meer	25 677	36 643	62 320
Geeft nu minder	»	»	»

RUNDVEE.			PAARDEN.		
Stieren.	Koeijen.	Te zamen.	Hengsten.	Merrien.	Te zamen.
455	477	932	4 493	858	5 351
1 489	4 239	5 728	5 311	4 654	9 965
682	1 171	1 853	3 007	4 982	7 989
1 422	2 736	4 158	22 241	39 238	61 479
1 340	1 765	3 105	23 489	20 695	44 186
1 222	766	1 988	4 581	3 880	8 461
745	1 332	2 077	3 207	3 399	6 606
8 705	18 939	27 644	8 618	5 975	14 593
756	837	1 593	4 020	3 329	7 349
26 459	29 398	55 857	17 013	14 724	31 737
41 574	46 499	88 073	17 473	12 802	30 275
11 742	22 612	34 354	11 074	6 202	17 276
47 082	49 219	96 301	20 962	19 024	39 986
48 289	39 431	87 720	10 104	9 970	20 074
45 119	34 624	79 743	17 299	15 637	32 936
11 512	11 699	23 211	7 752	5 813	13 565
6 545	8 014	14 559	5 606	6 716	12 322
14 883	32 996	47 879	7 930	6 073	14 003
25 035	65 280	90 315	11 990	12 795	24 785
14 081	26 171	40 252	10 923	10 264	21 187
5 788	10 412	16 200	3 403	5 007	8 410
5 669	6 917	12 586	10 140	11 146	21 286
320 594	415 534	736 128	230 636	223 183	453 819
296 278	383 044	679 322	212 364	211 020	423 384
24 316	32 490	56 806	18 272	12 163	30 435
»	»	»	»	»	»

N°. 1.

BIJLAGE CC VAN HET VERSLAG.

N°. 27.

ALGEMEENE AANTOONING VAN DEN INVOER.

DOOR WIEN INGEVOERD.	Voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.	Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Totaal aan koopmanschappen.	Totaal aan specie.	Totaal generaal.
Door particulieren:								
van Nederland.	f 13 844 981	»	f 263	»	»	f 13 845 244	f 91 054	f 13 936 298
» andere landen	10 758 158	f 374 761	2 423 960	f 1 118 980	f 130 021	11 805 883	213 405	15 019 288
» den Oosterschen Archipel .	769 426	359 668	727 346	394	7 050 753	8 907 587	1 185 248	10 092 835
Totaal van den particulieren invoer.	f 25 372 565	f 734 432	f 3 151 569	f 1 119 374	f 7 180 744	f 37 558 714	f 1 489 707	f 39 048 421
van Nederland en Bengalen voor rekening van het Gouvernement	4 744 654	1 315 511	»	»	»	6 060 165	8 764 730	14 824 895
van den Oosterschen Archipel voor rekening van het Gouvernement	»	»	»	»	10 169 045	10 169 045	1 445 619	11 614 664
Generaal totaal. .	f 30 117 219	f 2 049 943	f 3 151 569	f 1 119 374	f 17 349 819	f 53 787 924	f 11 700 056	f 65 487 980

N°. 2.

ALGEMEENE AANTOONING VAN DEN UITVOER.

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.	Voortbrengselen van Europa en Amerika.	Totaal aan koopmanschappen.	Totaal aan specie.	Totaal generaal.
Door particulieren:								
naar Nederland	f 27 558 707	»	f 3 928	f 78 677	f 31 820	f 27 673 132	»	f 27 673 132
» andere landen	8 662 909	f 3 482	2 373	55 793	158 371	8 882 928	f 747 092	9 630 020
» den Oosterschen Archipel .	6 063 319	38 866	161 583	48 795	2 479 683	8 792 246	5 965 847	14 758 093
Totaal van den particulieren uitvoer	f 42 284 935	f 42 348	f 167 884	f 183 265	f 2 669 874	f 45 348 306	f 6 712 939	f 52 061 245
naar Nederland door de factorij der Nederl. Handelmaatsch. in consignatie voor rekening van het Gouvernement . . .	51 398 538	»	»	»	»	51 398 538	»	51 398 538
naar den Oosterschen Archipel voor rekening van het Gouvernement	»	»	»	»	602 860	603 860	2 457 165	3 061 025
Generaal totaal . .	f 93 683 473	f 42 348	f 167 884	f 183 265	f 3 273 734	f 97 350 704	f 9 170 104	f 106 520 808

N°. 3.

De particuliere *invoer* heeft plaats gehad van de volgende landen, als:

	Koopman-schappen.	Specien.	Totaal.
Van Nederland.	f 13 845 244	f 91 054	f 13 936 298
» Engeland	9 494 258	»	9 494 258
» Frankrijk	459 097	»	459 097
» Zweden	142 555	»	142 555
» Denemarken	67 513	»	67 513
» Hamburg	85 812	»	85 812
» Bremen.	2 805	»	2 805
» Italie	600	»	600
» Triëst	2 267	»	2 267
» Mauritius	1 247	»	1 247
» Bourbon	800	»	800
» Amerika (Noord-)	279 718	114 605	394 323
» Amerika (Zuid-)	100	»	100
» de Kaap de Goede Hoop .	1 027	48 000	49 027
» Bengalen en Ceylon . . .	151 331	»	151 331
» de Golf van Perzie . . .	227 814	10 000	237 814
» Manilla.	890 095	»	890 095
» China en Macao	1 222 326	»	1 222 326
» Siam	320 227	»	320 227
» Japan	1 124 952	800	1 125 752
» Nieuw Holland	331 339	40 000	371 339
Te zamen . . .	f 28 651 127	f 304 459	f 28 955 586
» den Oosterschen Archipel .	8 907 587	1 185 248	10 092 835
Totaal generaal . . .	f 37 558 714	f 1 489 707	f 39 048 421

Hieronder is begrepen de gouvernements-invoer van Japan.

Van den geheelen invoer is aangebragt met certificaten van Nederlandschen oorsprong voor eene waarde van f 9 122 558.

N°. 4.

De *uitvoer* heeft plaats gehad naar de volgende landen, als:

	Koopmanschappen.	Specien.	Totaal.
Naar Nederland.	f 79 071 670	»	f 79 071 670
» Engeland	771 103	»	771 103
» Frankrijk	2 648 851	»	2 648 851
» Belgie	78 481	»	78 481
» Oldenburg.	155 863	»	155 863
» Zweden	398 907	»	398 907
» Denemarken	29 906	»	29 906
» Hamburg	32 003	»	32 003
» Bremen.	214 455	»	214 455
» Mauritius	200	»	200
» Amerika (Noord-)	826 064	»	826 064
» de Kaap de Goede Hoop .	108 574	»	108 574
» Bengalen en Ceylon . . .	5 537	»	5 537
» de Golf van Perzie . . .	445 421	»	445 421
» China en Macao	1 613 040	f 593 242	2 206 282
» Manilla.	68 494	7 775	76 269
» Siam	25 190	70 075	95 265
» Japan	120 515	76 000	196 515
» Nieuw Holland	1 340 324	»	1 340 324
Te zamen . . .	f 87 954 598	f 747 092	f 88 701 690
» den Oosterschen Archipel .	8 792 246	5 965 847	14 758 093
Totaal generaal . . .	f 96 746 844	f 6 712 939	f 103 459 783

Hieronder is niet begrepen de gouvernements-uitvoer naar de buitenbezittingen:

aan goederen	f 603 860
» geld.	2 457 165
	f 3 061 025

N°. 5.

De ingevoerde voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop hebben hoofdzakelijk bestaan in:

Aardewerk in porselein	f	234 269
Blik en dito werk		66 189
Boeken, muziek en dito instrumenten		161 369
Droogerijen en medicijnen		44 190
Galanterien, modewaren in parfumerien		363 513
Glas- en kristalwerk		70 131
Goud- en zilverwerk		123 788
Guanine		5 000
Horologien en instrumenten		40 068
Juweelen		38 885
Kaarsen		29 713
Kleedingstukken		46 988
Koper en dito werk		742 926
Kramerijen		187 963
Laken en wollen stoffen		391 571
Lood		88 434
Lijnwaden en katoenen goederen		16 130 693
Meubelen		211 368
Provisien		1 057 973
Rijtuigen, leder en zadelwerk		191 759
Scheepsbehoeften		239 859
Schrijfbehoeften		224 680
Staal en dito werk		75 197
Steenkolen		302 686
Vaatwerk		132 444
Verwwaren		155 856
Vilt		26 289
Wapenen van weelde en jagtkruid		57 843
Wijn en andere dranken		1 814 713
IJzer en dito werk en machinerien		1 568 436
Zakken (koffij-)		174 625
Zeep		47 068
Zink		116 050
Zijden stoffen		105 993

N°. 6.

Met certificaat van Nederlandschen oorsprong en bewerking zijn ingevoerd:

Aardewerk	f 36 188
Beenzwart	2 128
Blik en dito werk	3 965
Boeken, muziek en dito instrumenten	80 388
Glaswerk	11 050
Goud- en zilverwerk	64 925
Goud en zilver galon en militaire ornamenten	5 577
Guanine	5 000
Horologien en instrumenten	4 847
Kaarsen (compositie-)	13 512
Kleedingstukken	2 621
Koperwerk	487 619
Kramerijen	5 823
Laken en wollen stoffen	27 554
Lood	71 448
Lijnwaden en katoenen goederen	5 861 627
Medicijnen en droogerijen	274
Metaalwerk	7 148
Meubelen	80 362
Modewaren, galanterien en parfumerien	7 526
Provisien	654 372
Rijtuigen, leder- en zadelwerk	57 083
Scheepsbehoeften	65 005
Schrijfbehoeften	153 187
Speelkaarten	312
Steenen (marmeren)	1 200
Steenen (metsel-)	4 608
Tabak, snuif en cigaren	773
Vaatwerk	89 084
Verwwaren	124 840
Wapenen van weelde en jagtkruid	1 800
Wijn en andere dranken	705 808
IJzer en dito werken	303 784
Zakken (koffij-)	151 951
Zeep	127
Zink	24 156
Zijden stoffen	2 941
Diverse	1 945
Totaal	f 9 122 558

N°. 7.

—

AANTOONING VAN DE VOORNAAMSTE DE

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Rijst.	Koffij.	Suiker.	SPECERIJEN.			Ti
				Foelie.	Nagelen.	Noten-muscaat.	
	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Piko
Door particulieren:							
naar Nederland	628 714$^{47}/_{100}$	44 169$^{19}/_{100}$	1 115 149$^{75}/_{100}$	34$^{59}/_{100}$	75	227$^{26}/_{100}$	2
» andere landen.	417 277$^{10}/_{100}$	63 759$^{45}/_{100}$	194 092$^{10}/_{100}$	179$^{83}/_{100}$	89	480$^{99}/_{100}$	2
» den Oosterschen Archipel.	501 967$^{74}/_{100}$	210$^{50}/_{100}$	5 100$^{64}/_{100}$	»	1$^{64}/_{100}$	176$^{67}/_{100}$	
Totaal van den particulieren uitvoer	1 547 959$^{40}/_{100}$	108 139$^{14}/_{100}$	1 314 342$^{49}/_{100}$	214$^{42}/_{100}$	165$^{64}/_{100}$	884$^{92}/_{100}$	2
Naar Nederland door de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij in consignatie voor rekening van het Gouvernement .	»	875 431$^{57}/_{100}$	823 216$^{49}/_{100}$	1 852$^{71}/_{100}$	1 492$^{60}/_{100}$	5 714 $^{2}/_{100}$	78
Totaal. . .	1 547 959$^{40}/_{100}$	983 570$^{71}/_{100}$	2 137 558$^{98}/_{100}$	1 067$^{13}/_{100}$	1 658$^{24}/_{100}$	6 598$^{94}/_{100}$	81

E DER UITGEVOERDE PRODUCTEN.

…at.	Tin.	Indigo.	Kaneel.	Cochenille.	Peper.	Thee.	Tabak.	Noten-zeep.	Kaneel-olie.
…s.	Pikols.	Ponden.	Pikols.	Ponden.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Ponden.
…$^{26}/_{100}$	2 235	431 937$^{1}/_{2}$	147	26 157	2 485$^{70}/_{100}$	32 383$^{50}/_{100}$	64 297$^{78}/_{100}$	»	»
…$^{99}/_{100}$	294$^{60}/_{100}$	31 234$^{3}/_{4}$	69	»	4 755	8 510	261$^{35}/_{100}$	»	»
…$^{67}/_{100}$	16$^{30}/_{100}$	1 189$^{1}/_{4}$	»	»	964$^{34}/_{100}$	»	19 138$^{60}/_{100}$	»	»
…$^{92}/_{100}$	2 545$^{90}/_{100}$	464 361$^{1}/_{2}$	216	26 157	8 205 $^{4}/_{100}$	40 593$^{50}/_{100}$	83 697$^{70}/_{100}$	»	»
…$^{2}/_{100}$	78 600	518 888$^{1}/_{2}$	1 852$^{23}/_{100}$	16 669	253$^{80}/_{100}$	249 055$^{32}/_{100}$	2 897$^{90}/_{100}$	28$^{81}/_{100}$	54
…$^{94}/_{100}$	81 145$^{90}/_{100}$	983 250	2 068$^{23}/_{100}$	42 826	8 458$^{84}/_{100}$	289 648$^{82}/_{100}$	86 595$^{69}/_{100}$	28$^{81}/_{100}$	54

N°. 8.

Aangekomen zijn:

	Schepen.	Lasten.
van Nederland	138	42 875
» elders	60	14 313 1/2
Te zamen uit Europa	198	57 188 1/2
» Amerika (Noord-)	9	2 857
» Idem (Zuid-)	2	298
» de Kaap de Goede Hoop	20	4 732 1/2
» de West van Indie	24	4 450
» China, Manilla en Siam	84	14 620 1/2
» Mauritius	2	595
» Japan	9	2 206
» Nieuw Holland	109	28 453
» den Oosterschen Archipel	2238	90 580 1/4
Te zamen	2695	205 980 3/4

N°. 9.

Vertrokken zijn:

	Schepen.	Lasten.
naar Nederland	378	115 490
» elders	33	6 904 1/2
Te zamen naar Europa	411	122 394 1/2
» Amerika (Noord-)	4	1 005 1/2
» Idem (Zuid-)	4	1 798 1/2
» de Kaap de Goede Hoop	1	77
» de West van Indie	6	1 953
» China, Manilla en Siam	51	10 618
» Mauritius	1	362
» Japan	9	1 940
» Nieuw Holland	27	4 779 1/2
den Oosterschen Archipel	2579	129 389 1/2
Te zamen	3093	274 317 1/2

N°. 10.

Van de onder n°. 8 vermelde schepen zijn aangekomen:

	Schepen.	Lasten.
Onder Nederlandsche vlag:		
van Nederland	138	42 875
» Engeland	20	5 931
» de Kaap de Goede Hoop	7	1 919 1/2
» Amerika (Zuid-)	2	298
» de West van Indie	9	2 138
» China, Manilla en Siam	36	8 729 1/2
» Japan	9	2 206
» Nieuw Holland	43	13 240
» den Oosterschen Archipel	1755	79 514 1/4
Te zamen onder Nederlandsche vlag	2019	156 851 1/4
Onder Engelsche vlag	68	13 027 1/2
» Fransche »	16	3 087 1/2
» Belgische »	2	382 1/2
» Hamburger »	26	5 587
» Bremer »	8	1 722
» Oldenburger »	2	463
» Mecklenburger »	2	286
» Pruissische »	6	1 594 1/2
» Hannoversche »	1	96 1/2
» Oostenrijksche »	1	179 1/2
» Zweedsche »	29	6 462
» Noorweegsche »	1	170 1/2
» Deensche »	10	1 805 1/2
» Russische »	3	983
» Spaansche »	1	118
» Sardinische »	1	182
» Amerikaansche »	27	8 579 1/2
» Chinesche »	6	135
» Siamsche »	28	1 582
» diverse Aziatische vlaggen	438	2 686
Te zamen	2695	205 980 3/4

N°. 11.

Van de onder n°. 9 vermelde schepen zijn vertrokken:

	Schepen.	Lasten.
Onder Nederlandsche vlag:		
naar Nederland	307	96 191
» Engeland	»	»
» Frankrijk	1	150
» Bremen	»	»
» Hamburg	1	373
» Amerika	1	224
» de West van Indie	3	787
» Nieuw Holland	11	2 625
» China, Manilla en Siam	19	4 676½
» Japan	9	1 940
» den Oosterschen Archipel	1 978	92 453
Te zamen onder Nederlandsche vlag	2 330	199 419½
Onder Engelsche vlag	70	13 495½
» Fransche »	17	3 170
» Belgische »	1	202
» Hamburger »	33	6 785
» Bremer »	8	3 078
» Oldenburger »	4	1 016
» Mecklenburger »	1	116
» Pruissische »	7	1 873
» Hannoversche »	3	436½
» Zweedsche »	31	7 461
» Noorweegsche »	2	320½
» Deensche »	7	1 263½
» Russische »	1	179½
» Amerikaansche »	22	8 487
» Chinesche »	4	46
» Siamsche »	11	565
» diverse Aziatische vlaggen	541	26 403½
Te zamen	3 093	274 317½

N°. 12.

De ontvangen regten zijn geweest als volgt:

Inkomende regten	f 5 940 634 : 112½
Uitgaande »	2 952 124 : 00½
Entrepôt- »	44 199 : 49½
Overscheeps- »	2 725 : 15
5 per cent additionele regten	447 594 : 113½
Pakhuishuur	71 850 : 02
Waaggelden	47 155 : 44
Consumtieregten op den tabak	85 176 : 80
Totaal. . . .	f 9 591 460 : 57

Onder de inkomende en additionele regten is begrepen eene som van f 807 905 : 105½ op ingevoerde gambier.

Onder de uitgaande en additionele regten is begrepen eene som van f 2 003 337 : 30 fictive regten op uitgevoerde gouvernements-producten.

Van bovenstaande perceptie ad		f 9 591 460 : 57
is wegens gewone terugbetalingen gerestitueerd . .	f 147 543 : 95	
de fictive regten op uitgevoerde gouvernements-producten hierboven vermeld	2 003 337 : 30	2 150 881 : 05
Alzoo bij 's lands kas werkelijk ontvangen . . .		f 7 440 579 : 52

BIJLAGEN.

Lit. A. N°. 1—15. Staten betreffende de bevolkingsstatistiek van Nederlandsch Indie bij het eind van 1859, vergeleken, wat de algemeene totalen van elk gewest betreft, met de opgaven van het vorig jaar (zie overigens hoofdstuk B van het verslag).

» » » 16. Aantooning van de acten van verblijf, door den Gouverneur-Generaal verleend gedurende 1859.

» B. Overzigt der uitkomsten van de geneeskundige dienst bij de landmagt op Java en Madura, over 1859.

» C. Idem voor zooveel de buitenbezittingen betreft.

» D. Lijst der kaarten enz., in 1859 ingekomen bij de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten.

» E. Verslag van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie omtrent de werking der in 1848 ingevoerde *nieuwe* wetgeving, loopende over de jaren 1857 en 1858.

» F. Verslag van den griffier bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, ten geleide van de door hem zamengestelde statistiek der regtsbedeeling over het jaar 1859.

» G. N°. 1—3. Drie statistieke aantooningen van het aantal dwangarbeiders en andere gevangenen op Java en Madura en op de buitenbezittingen, over het jaar 1858.

(1) » H. » 1—2. Summier ziekenrapport betreffende de burgerlijke geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie over 1859.

(1) » I. Algemeen verslag van den staat van het schoolwezen in Nederlandsch Indie, afgesloten onder ultimo 1859.

(2) » K. Aantooning van de ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie over 1859.

» L. Als voren, voor zooveel de Indische administratie in Nederland betreft.

» M. Aantooning van de geraamde ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie, over 1860.

» N. Als voren, voor zooveel de Indische administratie in Nederland betreft.

» O. Lijst der voornaamste landswerken in 1859 voltooid, voortgezet of ondernomen (en nog niet voltooid).

» P. Aantooning van uitkomsten der rijstcultuur op Java en Madura, over 1859.

» Q. Idem van de teelt der klapperboomen op Java en Madura.

» R. Idem van de uitkomsten der gouvernements-koffijcultuur op Java, over 1859.

» S. Idem van het aantal koffijboomen aldaar aanwezig op ultimo Maart 1860.

» T. Idem van de uitkomsten der gouvernements-suikercultuur op Java en Madura, over 1859.

» U. Idem der gouvernements-indigocultuur op Java.

» V. Idem der theecultuur.

» W. Idem der kaneelcultuur.

» X. Idem der nopalcultuur en cochenilleteelt.

» IJ. Idem der tabakscultuur.

» Z. Idem der pepercultuur.

» AA. Idem der houtbosschen.

» BB. Idem van den veestapel op Java en Madura.

» CC. N°. 1—12. Staten betreffende den handel en de scheepvaart op Java en Madura, over 1859.

---

(1) Deze stukken zijn ter griffie, ter inzage van de leden der Kamer, nedergelegd.

(2) Zie voor deze bijlage de noot in het verslag.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1859.

VERBETERINGEN IN DE BIJLAGEN.

N°. 28.

Bladz. 2, kolom 3, reg. 10 v. o., staat: 3457, lees: » 3467".
» 15, laatste kolom, reg. 16 v. o., staat: *Mantaur-eilanden*, lees: »Mantawi-eilanden".
» 17, kolom 3, reg. 6 v. o., staat: 50, lees: » 30".
» 17, laatste kolom, reg. 3, » *beleiden*, lees: » belijden".
» 19, kolom 2, reg. 6, 7 en 8, staat achtereenvolgens: 11, 1, *geen*, lees: » geen, 11, 1".
» 19, » 3, » » » » » » » 1, 4, 2, » » 2, 1, 4".
» 22 en 26, kolom 1, reg. 1, staat: *Abcessus*, lees: » Abscessus".
» 22, kolom 6, reg. 17 v. o., » 2, lees: » geen".
» 27, » 2, » 27 v. o., » 1:2, lees: » geen".
» 27, reg. 25 v. o., de cijfers in kolom 3 en volgende behooren tot reg. 24 v. o.
» 27, » 24 » » het voorkomende in kolom 3 en volgg. behoort tot reg. 25 v. o.
» 30, » 7, staat: *den*, lees: » de".
» 31, » 11, » *waarin*, lees: » waartoe".
» 31, » 19 v. o., staat: *bijdragen*, lees: » bijgedragen".
» 33, » 14 v. o., » *gegeven*, *daar*, lees: » gegeven; dat".
» 39, » 19, staat: *Onder*, lees: » Over".
» 41, » 11 en 12, staat: *overtredingen*, lees: » overtreding".
» 47, » 24, staat: 101, lees: » 401".
» 47, » 24 v. o., staat: *verder*, lees: » weder".
» 47, » 11 v. o., » *daarvan* 575, lees: » daarvan aan 575".
» 49, » 7, staat: » 1855, lees: » 1858".
» 50, » 14 v. o., staat: *Indisch*, lees: » Inlandsch".
» 51, » 23, staat: *en* 1855, lees: » en in 1855".
» 52, » 16, » *in* 1858 223, lees: » in 1858 233".
» 52, » 9 v. o., staat: 31, lees: » 34".
» 53, » 8 v. o., » 2, » » 2 maal".
» 60, » 14, staat: 42, lees: » 32"
» 65, » 13 en 12 v. o., staat: 10000, lees: » 1000".
» 67, » 26, staat: 571, lees: » 561".
» 67, » 28 en 29, staat: *dat er gelegen is*, lees: » dat er in gelegen is"
» 67, » 30, staat: *residentien en adsistent-residentien*, lees: » residenten en adsistent-residenten".
» 67, reg. 33, staat: *opgave*, lees: » opgaven".
» 71, kolom 7, reg. 2, staat: 181, lees: » 118".
» 71, » 11, » 1, » 3, » » 36".
» 84, » 2, » 9 v. o., staat: *de*, lees: » het"
» 85, » 2, » 6 v. o., » *onkosten*, lees: » inkomsten".
» 88, » 1, vóór: *Gewestelijk bestuur en politie* te lezen: » IV".
» 88, » 1, reg. 1 v. o., staat: *IV*, lees: » V".
» 97, reg. 11, staat: *Kebanagong*, lees: » Kebon-agong".
» 98, » 7, » *Tjiliwung*, » » Tjiliwong".
» 98, » 13, » *Peinambaham*, lees: » Penambahan".
» 98, » 21, » *aan brug*, lees: » aan de brug".
» 98, » 31, » *Bengalen*, » » Bagelen".

Bladz. 99, reg. 15, staat: *Sentang*, lees: » Sintang".

» 99, » 22 v. o., staat: *Padang-padjang*, lees: » Padang-pandjang".

» 99, » 17 v. o., » *padjoerits*, lees: » pradjoerits".

» 100, » 21 v. o., » *Karong Sambang*, lees: » Karang-sambong".

» 100, » 19 v. o., » *Tjikemandjoe*, lees: » Tjikemandjie".

» 100, » 13 v. o., » *schilloos*, lees: » schilloods".

» 102, » 19, staat: *Plawangan Siwoenoe*, lees: » Plawangan, Siwoewoe".

» 102, » 19, » *Loengke-setro*, lees: » Loengke, Setro".

» 102, » 21, » *Dellok Tempiran*, lees: » Dellok, Tempiran".

» 102, » 5 v. o., staat: *Banjoe-boroe*, lees: » Banjoe-biroe".

» 106, kolom 4, reg. 7, staat: 1579, lees: » 2579".

» 106, » 6, » 2 v. o., staat: $3590^{3}/_{8}$, lees: » $3589^{7}/_{8}$".

» 106, » 7; tot deze kolom heeft betrekking de noot *a* op bladz. 107.

» 106, » 8, reg. 1 v. o., staat: $54\,876^{1}/_{2}$, lees: $54\,875^{1}/_{2}$.

» 106, » 9; in reg. 4 v. o. moet wegvallen de letter *g* en in reg. 3 v. o. de letter *h*.

» 107, laatste kolom, reg. 4, staat: $648{,}54^{3}/_{4}$, lees: » $64\,854^{1}/_{4}$".

» 108, kolom 3, in het opschrift staat: 5, lees: » 3".

» 108, » 3, reg. 2 v. o., staat: $9{,}32^{1}/_{2}$, lees: » $0{,}32^{1}/_{2}$".

» 108, » 4, 5 en 6; de onderdeelen van den gulden zijn in deze kolommen, in stede van als *centen*, ten onregte aangeduid als *duiten*; dit is evenzeer het geval in de aanmerkingen *b* en *c* op bladz. 109.

» 108, kolom 5, reg. 6, staat: $163\,425{:}32^{1}/_{2}$, lees: » $163\,425{,}33^{1}/_{2}$".

» 108, » 6, » 7 v. o., staat: 42 510, lees: » 48 510".

» 109, » 3, » 4 v. o., » 9 408 104 : 104, lees: » 9 408 140 : 104".

» 109, » 4, » 2 v. o., » $1647^{3}/_{8}$, lees: » $1647^{3}/_{8}$".

» 109, laatste kolom, reg. 1, » *zijn*, lees: » zijnde".

» 116, kolom 3, reg. 4 v. o., » 118 745 808, lees: » 118 755 808".

» 117, » 1, » 3, staat: 101 569,16, lees: » 101 559,16".

» 119, » 2, » 5, » 8 765,93, » » 9 765,93".

» 123, » 2, » 9 v. o., staat: 1 974 093, lees: » 2 974 093".

» 123, » 3, » 3 v. o., » 747 369, » » 7 347 369".

» 123, laatste kolom, reg. 8 v. o., staat: *Poerwokarta*, lees: » Poerwokerto".

» 132, » » tot deze kolom heeft betrekking de noot *a* op bladz. 133.

» 133, » » reg. 2, staat: *sarom-kembang*, lees: » tarom-kembang".

» 106 (134), lees voor de paginering: » 134".

» 134, kolom 2, reg. 3 v. o., staat: 1 078 908,48, lees: » 1 078 908,42".

» 107 (135), lees voor de paginering: » 135".

» 140, kolom 4, reg. 7 van het opschrift, staat: *renten*, lees: » landrenten".

» 141, laatste kolom, reg. 4, staat: *looden*, lees: » lood en".

» 141, » » » 1 v. o., staat: *de vorige bladzijde*, lees: » bladz. 139".

» 144, kolom 2, reg. 2, staat: 5980, lees: » 3980".

» 144, » 6, » 3, » 874 398, lees: » 874 389".

» 146, » 4, » 2, » 31,58, lees: » 31,56".

» 151, in het opschrift der drie eerste kolommen staat: 1869, lees: » 1859".

» 153, kolom 2, reg. 1 en 3 v. o., staat: *f* 0,30, lees: » f 30,00".

» 157, lees boven kolom 1 het opschrift der 2de kolom, en boven deze laatste het opschrift der 1ste kolom.

» 159, kolom 3, reg. 1 v. o., staat: *f* 6,26, lees: » f 6,29".

» 159, » 4, » 1 v. o., » *b*, lees: » *c*".

» 166, » 2, » 2 v. o., » 65, lees: » 64".

» 171, laatste kolom, reg. 5, staat: 44 186, lees: » 44 184".

» 172, kolom 6, reg. 4 v. o., » 7 180 744, lees: » 7 180 774".

» 172, » 7, » 2, staat: 11 805 883, lees: » 14 805 883".

» 173, » 6, » 2 v. o., staat: 602 860, lees: » 603 860".

» 176, reg. 4 en 8, staat: *in*, lees: » en".

» 178, kolom 2, reg. 2, staat: $417\,277^{10}/_{100}$, lees: » $417\,277^{19}/_{100}$".

» 178, » 5, » 1 v. o., staat: $1067^{13}/_{100}$, lees: » $2067^{13}/_{100}$".

» 179, » 6, » 1, staat: $32\,383^{50}/_{100}$, lees: » $32\,083^{50}/_{100}$".

» 180, in de beide staatjes, kolom 1, reg. 2, staat: *elders*, lees: » elders in Europa".

Aantooning van de ontvangsten en uitgaven der Indische administratie over 1859.

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 29.

'S GRAVENHAGE, den 23sten April 1862.

Ter aanvulling van het bij brief van mijnen ambtsvoorganger van den 10den Januarij jl., lit. H, n°. 1, aan U H. Ed. G. ingezonden verslag betreffende Nederlandsch Oost-Indie over 1859, heb ik de eer, U H. Ed. Gestr. hierbij alsnog te doen toekomen de tot de bijlagen behoorende „Aantooning van de ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie, over 1859", welke aantooning, blijkens den inhoud van bedoeld verslag, destijds nog niet uit Indie was ontvangen.

De Minister van Kolonien,

G. H. UHLENBECK.

Aan den Heer Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

AANTOONING van de Ontvangsten en Uitgaven der Indische administratie in Indie over 1859.

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans	f 21 969,00	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten	598 078,00	
	Slagten van varkens	188 025,00	
	Vischmarkten en vischpachten	248 674,00	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen . . .	190 673,00	
	Arak en andere sterke dranken	310 166,00	
	Verkoop van saguweer	10 975,00	
	Inlandsche tabak	78 240,00	
	Inlandsche neringen en bedrijven. . . . . Waijangs	110 640,00	
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen	61 224,00	
	Diverse kleine middelen	134 760,00	
	» » eilanden	10 020,00	
	Vogelnestklippen	35 304,00	
	Kleine lombard	355 269,00	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	10 558 019,00	
	Licentien op de pho- en topho-spelen	438 701,00	
	Nipahout en kreupelbosschen	36 856,00	
			f 13 387 593,00
	Transporteren	. . . . . .	f 13 387 593,00

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	. . . . . .	f 13 387 593,00
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt- en waaggelden .	f 7 959 104,00	
	5 per cent additioneel regt	376 857,00	
	Consumtieregt	99 561,00	
	Belasting op den verkoop van tabak	10 136,00	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	213 578,00	
	Klein-zegelregt	485 133,00	
	Collatrale successien onder Europeanen en daarmede gelijk gestelde personen	76 501,00	
	Collaterale successien onder vreemde Oosterlingen	225 822,00	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen ('s heeren geregtigheid)	339 103,00	
	5 per cent op de particuliere bazaars	5 670,00	
	Tolpoorten en tollen	12 036,00	
	IJkgelden	3 339,00	
	Belasting op slaven	7 712,00	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	193 137,00	
	Recognitien of tributen van inlandsche Vorsten en andere Oosterlingen	49 391,00	
	Venduregten	449 491,00	
	Inkomsten van 's lands drukkerij	35 467,00	
	Brievenposterij	326 188,00	
	Paardenposterij	100 324,00	
	Verponding	580 030,00	
	Huistaks	393 757,00	
	Verhuring van vogelnestklippen	3 053,00	
	Inkomsten van de telegraphie	108 301,00	
			12 053 691,00
	Transporteren	. . . . . .	f 25 441 284,00

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport. . .	. . . . . .	f 25 441 284,00
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen . . .	f 10 185 997,00	
	Vischvijvers (tambaks)	181 497,00	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan.	197 031,00	
	Restitutie van verleende voorschotten ter zake van landbouwkundige ondernemingen	238 351,00	
			10 802 876,00
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan.	f 523 730,00	
	Verkoop van koffij.	3 963 555,00	
	» » specerijen	49 547,00	
	» » peper	59 208,00	
	» » vogelnestjes	95 179,00	
	» » houtwerken	209 145,00	
	» » zout.	5 534 339,00	
	» » rijst	528 854,00	
	» » arengsuiker	67 252,00	
	» » suiker	1 269 964,00	
	» » indigo	184,00	
	» » kaneel	29,00	
	» » diverse goederen	132 304,00	
	» » steenkolen.	33 633,00	
	» » tin	13 325,00	
	» » stofgoud	16 317,00	
			12 496 565,00
	Transporteren. . .	. . . . . .	f 48 740 725,00

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport.		f 48 740 725,
V.	*Diverse en buitengewone uitgaven.*		
	Praauwenveren	f 387,00	
	Waterleidingen	1 680,00	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden.	116 886,00	
	Boeten en confiscatien	167 008,00	
	Diverse inkomsten	576 786,00	
	Burgerlijke pensioenen	155 538,00	
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren voor aan hen te verleenen verhoogde pensioenen	1 977,00	
	Civile proceskosten	5 955,00	
	Onderwijs of schoolwezen	55 882,00	
	Restitutie van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	136 067,00	
			1 218 166,
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Van het Nederlandsch-Indisch leger.	f 345 932,00	
	» buitengewone fortificatiewerken	8 026,00	
			353 958,
VII.	*Departement van Marine.*		
	Van schepen en vaartuigen van oorlog	f 58 272,00	
	» sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen .	18 364,00	
	» 's Gouvernements schoeners en kruisbooten	3 012,00	
	» het maritiem etablissement op het eiland Onrust . .	249 281,00	
	» de fabriek voor de marine en het stoomwezen . . .	23 840,00	
			352 769,
	TOTAAL der ontvangsten van de koloniale administratie.		f 50 665 618,
	Transporteren		f 50 665 618,

ONTVANGSTEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport		f 50 665 618,00
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta in restitutie van voor denzelve te doene betalingen	f 6 675,00	
	Van den Sultan van Djokdjokarta, in restitutie van als voren	15 940,00	
	Van diverse personen, idem	5 280,00	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	966 606,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	463 194,00	
	Verhoogd militair pensioenfonds	293 446,00	
	Delegatien (civile)	276 866,00	
	» (militaire)	145 614,00	
	» (marine-)	5 988,00	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor het officiers-kleedingsmagazijn	107 933,00	
	Ontvangsten voor het muntwezen in Nederlandsch Indie .	212 191,00	
			2 499 733,00
			f 53 165 351,00
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in Indie, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in Nederland	. . . . . .	17 677,958,00
			f 70 843 309,00

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge Regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis	f 170 667,00	
	Raad van Nederlandsch Indie	114 960,00	
	Algemeene secretarie	243 427,00	
	Reiskosten	92 710,00	
			f 621 764,00
	Transporteren		f 621 764,00

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	. . . . . .	f 621 764,00
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	f 210 260,00	
	Hoog militair geregtshof	10 250,00	
	Raden van justitie	350 942,00	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen)	207 644,00	
			779 096,00
III.	*Hoogere en lagere collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . . . .	179 530,00
IV.	*Gewestelijk bestuur en politie.*		
	Gewestelijk bestuur	f 2 119 325,00	
	Algemeene politie	968 905,00	
	Districtspolitie	624 021,00	
	Kruis- of residentie-praauwen	30 143,00	
	Djaijang sekars (inlandsche maréchaussée)	92 319,00	
	Barissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen)	183 041,00	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen	797 675,00	
	Diverse uitgaven voor politie	179 803,00	
			4 995 232,00
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten ter bevordering van kunsten en wetenschappen	f 72 290,00	
	Eeredienst (Christelijke)	342 989,00	
	Idem (inlandsche)	10 885,00	
	Onderwijs of schoolwezen	276 972,00	
	Onderwijs of schoolwezen ten dienste van de jeugd onder de inlandsche bevolking	66 212,00	
	Geneeskundige dienst en vaccine	242 382,00	
			1 011 730,00
	Transporteren	. . . . .	f 7 587 352,00

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	. . . . . .	f 7 587 352,00
VI.	*Civiel bouwdepartement.*		
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel)	f 316 180,00	
	Gebouwen en waterstaat (materieel).	2 408 776,00	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen. . . .	60 289,00	
			2 785 245,00
VII.	*Finantien, cultures en koophandel.*		
	A. *Finantien.*		
	Departement van algemeen burgerlijk bestuur	f 310 649,00	
	Beheer van 's lands algemeene geldkassen	411 889,00	
	Kosten op de verpachtingen	13 437,00	
	» » » belasting van paarden en rijtuigen	8 200,00	
	» » » huistaks	17 770,00	
	» » het klein zegel	28 661,00	
	» » 's heeren geregtigheid en de collaterale successien	15 840,00	
	Civile haven-inrigtingen en kosten op de ankerage-gelden .	162 254,00	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten	380 966,00	
	Kosten op den ijk van maten en gewigten	358,00	
	» der posterijen in het algemeen.	725 760,00	
	Beheer der openbare verkoopingen	110 653,00	
	Kosten van 's lands drukkerij.	60 100,00	
	Beheer van 's lands civile pakhuizen, emballage en gemengde onkosten	470 345,00	
	Renten en aflossingen.	14 642,00	
			2 731 524,00
	Transporteren	. . . . . .	f 13 104 121,00

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport		f 13 104 121,00
	B. Landelijke inkomsten en cultures.		
	Landbouw, paardenfokkerijen en veefokkerijen	f 54 979,00	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten .	1 268 490,00	
	Cultures in het algemeen	269 805,00	
	Inkoop en kosten van peper	18 299,00	
	» » » » houtwerken (bosschen)	261 104,00	
	» » » » koffij	10 994 075,00	
	» » » » specerijen	548 619,00	
	» » » » suiker	8 609 251,00	
	» » » » indigo	1 323 845,00	
	» » » » thee	1 479 645,00	
	» » » » tabak	49 990,00	
	» » » » goeniezakken	1 499,00	
	» » » » cochenille	21 496,00	
	» » » » kaneel	145 604,00	
	» » » » kina	4 612,00	
	Voorschotten aan landbouwkundige ondernemingen . . .	»	
			25 051 313,00
	C. Koophandel.		
	Inkoop en kosten van diverse goederen	f 496 529,00	
	Kosten op den handel met Japan	137 178,00	
	» » de amfioenpacht en inkoop van amfioen . . .	1 267 285,00	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	16 049,00	
	» » » » tin	1 534 883,00	
	» » » » houtwerken (stapelplaatsen) . . .	119 996,00	
	Transporteren	f 3 581 920,00	f 38 155 434,00

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport.	f 3 581 920,00	f 38 155 434,00
	Kosten van zout	1 427 261,00	
	Inkoop en kosten van rijst	903 616,00	
	" " " " arengsuiker	27 484,00	
	" " " " stofgoud	3 821,00	
	Kosten van steenkolen	210,193,00	
	Kosten tot het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen	7 240,00	
	Provisie-penningen aan de factorij van de Nederlandsche Handelmaatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende	140 000,00	
			6 291 535,00
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indisch leger	f 15 807 696,00	
	Voor de pradjoerits, barissans en andere inlandsche corpsen.	64 376,00	
	Voor buitengewone fortificatiewerken	397 125,00	
			16 269 197,00
IX.	*Departement van Marine.*		
	Schepen en vaartuigen van oorlog en wel voor dat gedeelte hetwelk niet door het Departement van Marine in Nederland wordt gedragen	f 1 625 196,00	
	Sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen . . .	565 329,00	
	Gouvernements-schoeners en kruisbooten	360 699,00	
	Maritiem etablissement op het eiland Onrust	248 173,00	
	Fabriek voor de marine en het stoomwezen	206 828,00	
			3 006 225,00
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civile pensioenen	f 302 642,00	
	Militaire pensioenen	408 613,00	
	Verhoogde marine-pensioenen	2 550,00	
	Transporteren.	f 713 805,00	f 63 722 391,00

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 713 805,00	f 63 722 391,00
	Inlandsche pensioenen	165 246,00	
	Pensioenen aan weduwen van civile, militaire en inlandsche personen	61 516,00	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid	64 117,00	
			1 004 684,00
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche Vorsten, schadeloosstellingen en gratificatien aan dezelven	f 1 889,235,00	
	Kosten der ambachtskwartieren	44 035,00	
	Buitengewone voorschotten, welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	69 845,00	
	Onderhoud van inlandsche Vorsten, grooten en staatsgevangenen	159 579,00	
	Geschenken aan inlandsche Vorsten en grooten	25 300,00	
	Publieke feesten	24 273,00	
	Civile transportkosten uit en naar Nederland	104 491,00	
	Civile reis- en transportkosten in Indie	70 522,00	
	Gratificatien	13 600,00	
	Personele toelagen	60 151,00	
	Non-activiteits-tractementen en wachtgelden.	96 335,00	
	Verloftractementen	27 492,00	
	Uitgaven in Indie wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestellingen enz. . . .	2 969,00	
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen	81 618,00	
	» » » stoomwezen	10 686,00	
	» » » telegraphie	62 093,00	
			2 742 224,00
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden*	. . . . . .	1 821 735,00
	Totaal der uitgaven van koloniale administratie . .	. . . . . .	f 69 291 034,00
	Transporteren	. . . . . .	f 69 291 034,00

UITGAVEN.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport		f 69 291 034,00
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta	f 6 846,00	
	» » » » Sultan van Djokdjokarta	13 702,00	
	» » » diverse personen	5 402,00	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	802 120,00	
	Militair weduwen- en weezenfonds	314 535,00	
	Verhoogd militair pensioenfonds	186 374,00	
	Delegatien (militaire)	200,00	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingsmagazijn	10 107,00	
	Uitgaven voor het muntwezen in Nederlandsch Indie . .	212 989,00	
			1 552 275,00
			f 70 843 309,00

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

's GRAVENHAGE, *den 22sten Februarij* 1862.

Ten vervolge op den brief van mijnen ambtsvoorganger van den 30sten Januarij jl., L[a]. B, n°. 17, heb ik de eer U H. Ed. Gestr. bij deze te doen toekomen het verslag betreffende *Suriname* over het jaar 1859.

De Minister van Kolonien,
G. H. UHLENBECK.

Aan den Heer Voorzitter
van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

VERSLAG WEGENS SURINAME.

N°. 2.

A. Grondgebied.

In de bepaling van het grondgebied der kolonie Suriname heeft sedert het vorig jaar geene verandering plaats gevonden. (1)

B. Bevolking.

§ 1. *De vrije bevolking.*

Blijkens het vorig verslag bedroeg de vrije bevolking, met uitzondering van die van het leprozen-etablissement Batavia en van de Indianen en Boschnegers, op ultimo December 1858 15 959 hoofden, te weten:

	Mannen.		Vrouwen.		Totaal.
	8 257		7 702		15 959
Hierbij gevoegd:					
geboren in 1859	203		209		412
aangekomen » »	186 (2)		43		229
gemanumitteerd » »	86		167		253
	——	8 732	——	8 121	16 853

en afgetrokken:

	Mannen.		Vrouwen.		Totaal.
overleden in 1859	286		248		534
vertrokken » »	204 (3)		104		308
naar het leprozen-etablissement Batavia opgezonden	2		»		2
	——	492	——	352	844
blijft op 31 December 1859 de vrije bevolking, met uitzondering als boven		8 240		7 769	16 009

(1) Aan het met opzigt tot dit hoofdstuk medegedeelde in de noot op bladz. 1 van het verslag over 1858 kan worden toegevoegd, dat, blijkens een onlangs van den gouverneur van Suriname ontvangen berigt, eene tot regeling der grensscheiding tusschen Nederlandsch en Fransch Guyana benoemde gemengde commissie hare taak op de plaats had volbragt. De uitkomst is echter nog niet bij de Regering bekend.

(2) Hieronder 66 militairen en 31 Portugesche immigranten.

(3) Hieronder 4 militairen en 1 Chinesche immigrant.

§ 2. *Niet-vrije bevolking.*

Volgens het verslag over 1858 bestond dit gedeelte der bevolking op ultimo December van dat jaar uit:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	17 725	19 238	36 963
Hierbij gevoegd:			
geboren in 1859	610	609	1 219
weder ingeschreven, vroeger afgeschreven, doch sedert teruggekeerde wegloopers . .	1	»	1
bij speciale vergunning, ter verbetering van vroeger verzuimde opgaven, ingeschreven	38	41	79
van Curaçao ingevoerd	»	3	3
	—— 18 374	—— 19 891	——
			38 265

en afgetrokken:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
overleden in 1859	697	694	1 391
gemanumitteerd	86	167	253
als besmet naar het leprozen-etablissement Batavia opgezonden	5	4	9
bij speciale vergunning, ter verbetering van vroeger verzuimde opgaven, afgeschreven	50	56	106
na verleende autorisatie als weggeloopen afgeschreven.	5	»	5
	—— 843	—— 921	—— 1 764
Blijft op ultimo December 1859	17 531	18 970	36 501

Onder de vorenstaande cijfers is niet begrepen de bevolking van het leprozen-etablissement Batavia.

Op ultimo December 1858 waren aldaar aanwezig:

Vrijen.

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	15	6	21
In 1859 werden aldaar opgenomen	2	»	2
	17	6	23
en overleed	1	»	1
Blijft op ultimo December 1859	16	6	22

Niet-vrijen.

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Aanwezig op ultimo December 1858	155	206	361
Geboren in 1859	8	9	17
Derwaarts in 1859 overgebragt	5	4	9
	168	219	387
Overleden in 1859	12	10	22
Blijft op ultimo December 1859	156	209	365

Bij gouvernements-resolutie van 27 December 1859, n°. 5, werd door den gouverneur, die, blijkens hoofdstuk C, § I, in October te voren het leprozen-etablissement Batavia bezocht, ten gerieve van de ongelukkige lijders eene ruimere verstrekking bevolen van melasse, bakkeljaauw, zeep, olie, ijzeren potten, dekens enz.

Om in de huisvesting, welke te wenschen overliet, te voorzien, werd op eene trapsgewijze geheele vernieuwing der woningen orde gesteld. Ook in het hospitaal werden de noodige verbeteringen aangebragt.

Bovenstaande uitkomsten van 16 009 *vrijen* en 36 501 *niet-vrijen* werden op dezelfde wijze als vroeger verkregen.

Nadere bijzonderheden aangaande de verdeeling der bevolking worden in de volgende tabel aangetroffen.

Bevolking op ultimo December 1858.

	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal generaal.
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	
De stad Paramaribo en hare buitenwijken	5 267	7 087	12 354	2 028	3 415	5 443	17 797
De forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam en de verschillende posten in de divisien en districten . .	951	118	1 069	6	15	21	1 090
De zeemagt en koopvaardijvloot ter reede van Paramaribo, gemiddeld berekend.	500	»	500	»	»	»	500
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	161	37	198	2 311	2 371	4 682	4 880
Divisie Para	170	111	281	1 920	1 981	3 901	4 182
Divisie Boven-Commewijne.	53	34	87	1 218	1 231	2 449	2 536
Divisie Boven-Cottica en Perica.	153	44	197	2 068	2 272	4 340	4 537
Divisie Beneden-Commewijne	126	43	169	1 819	1 876	3 695	3 864
Divisie Beneden-Cottica .	171	67	238	3 776	3 866	7 642	7 880
Divisie Saramacca . . .	139	46	185	765	770	1 535	1 720
District Nickerie	173	176	349	814	845	1 659	2 008
District Coronie	84	83	167	1 044	1 019	2 063	2 230
Etablissement Albina aan Marowijne	14	4	18	»	1	1	19
Etablissement Batavia aan de Coppename	16	6	22	147	218	365	387
Totaal . .	7 978	7 856	15 834	17 916	19 880	37 796	53 630

De in deze tabel voorkomende opgaven zijn, voor zooveel de divisien betreft, overeenkomstig de tabellen door de belanghebbenden zelven ingezonden, en voor zooveel Paramaribo aangaat, overeenkomstig de tabellen door de wijkmeesters aldaar ingeleverd. De totalen komen niet overeen met de hiervóór gemelde cijfers, hetgeen te wijten is aan de mindere naauwkeurigheid in de opgaven van de belanghebbenden. Ter bevordering van eene behoorlijke inzending van statistieke tabellen, welke door het Bestuur in het algemeen belang noodig worden geacht, werd intusschen, bereids in 1856, de gouvernements-publicatie van 9/10 December 1856 (*Gouvernementsblad* n°. 13) uitgevaardigd, *houdende vaststelling van eenige voorzieningen ter verzekering van eene tijdige inzending der statistieke tabellen of van andere opgaven, welke het Bestuur in het algemeen belang noodig acht.*

In de hierbij gevoegde uitgebreide divisie-staten (bijlagen A—I) worden uitvoerige mededeelingen gevonden aangaande de bevolking, de voortbrengselen en den toestand van elke plantage.

De geboorten, huwelijken, echtscheidingen en sterfgevallen, die in het jaar 1859 hebben plaats gehad, zijn in de twee volgende staten aangegeven. Voor zooveel de sterfgevallen betreft, is voor de vrijen de leeftijd van de overledenen aangegeven, terwijl voor de slaven is gemeld tot welke categorie zij behooren.

STAAT der geboorten, huwelijken en echtscheidingen gedurende het jaar 1859.

GESLACHTEN.	Doodgeboren.	GEBOORTEN. Vrije bevolking. In echt.			Slaven. Privé-				Generaal totaal.	Huwelijken.	Echtscheidingen.
		In echt.	Buiten echt.	Totaal.	Privé-	Plantage-	Totaal.	Op Batavia.			
Mannelijk . .	8	53	151	203	125	485	610	8	821	62 (a)	»
Vrouwelijk . .	12	52	157	209	142	467	609	9	827		
Totaal .	20	104	308	412	267	952	1 219	17	1 648		

(a) Bij 29 van deze huwelijken werden 42 kinderen van het mannelijk en 38 van het vrouwelijk geslacht gewettigd.

STAAT der sterfgevallen gedurende het jaar 1859.

GESLACHTEN.	Vrije bevolking. Levenloos aangegeven.	Beneden de 3 jaren.	Van 3 tot beneden de 10 jaren.	Van 10 tot beneden de 20 jaren.	Van 20 tot beneden de 30 jaren.	Van 30 tot beneden de 40 jaren.	Van 40 tot beneden de 50 jaren.	Van 50 tot beneden de 60 jaren.	Van 60 jaren en daarboven.	Van onbekenden ouderdom.	Totaal.	Op Batavia.	Slaven. Privé-	Plantage-	Totaal.	Op Batavia.	Generaal totaal.
Mannelijk .	8	63	17	17	44	42	38	16	42	7	286	1	144	553	697	12	995
Vrouwelijk .	12	53	23	14	25	23	15	30	61	4	248	»	159	535	694	10	952
Totaal.	20	116	40	31	69	65	53	46	103	11	534	1	303	1088	1391	22	1947

Uit eene vergelijking van deze staten met die voorkomende in het verslag over 1858 blijkt, dat in 1859 onder de vrije bevolking 75 *minder* zijn geboren dan in 1858, terwijl de sterfte 32 *meer* bedroeg; en dat onder de niet-vrije bevolking de geboorten 70 *minder*, de sterften 211 *meer* zijn geweest.

De sterfte overtrof in 1859 de geboorte: bij de vrije bevolking met 122 en bij de niet-vrije bevolking met 172. Deze bij vergelijking met 1858 minder gunstige uitkomsten zijn toe te schrijven aan de in 1859 geheerscht hebbende ziekten. (1)

Het aantal huwelijken in 1859 (62 paren) levert bij vergelijking met 1858 een gunstig verschil van 10 paren op. Opmerking verdient de langzamerhand toenemende lust tot het aangaan van huwelijken, ook onder hen, die vroeger in concubinaat leefden. Terwijl van 1848 tot en met 1852 het aantal huwelijken jaarlijks gemiddeld 33 bedroeg, is dit van 1853 tot en met 1859 tot het gemiddeld aantal van 58 gestegen. (2)

De volgende staat wijst het aantal in 1859 gemanumitteerde slaven aan, met vermelding van hunnen ouderdom.

Gemanumitteerde slaven in 1859.

VAN HET MANNELIJK GESLACHT.					VAN HET VROUWELIJK GESLACHT.					Generaal totaal.
Onder de 12 jaren.	Van 12 tot 40 jaren.	Boven de 40 jaren.	Onbekende ouderdom.	Totaal.	Onder de 12 jaren.	Van 12 tot 40 jaren.	Boven de 40 jaren.	Onbekende ouderdom.	Totaal.	
35	30	20	1	86	63	60	36	8	167	253

§ 3. *Indianen.*

Met betrekking tot de Indianen viel in 1859 niets der vermelding waardig voor. Hunne sterkte bleef men op plus minus 1000 schatten.

§ 4. *Boschnegers.*

Ten aanzien van de getalsterkte, levenswijze, enz. van de Boschnegers valt over het jaar 1859 niets nieuws te vermelden. Zij bleven gretig gebruik maken van de milde bepalingen in 1856 te hunnen aanzien gemaakt, en kwamen in menigte in de stad om hunne houtwaren ter markt te brengen, en levensmiddelen, gereedschappen en andere benoodigdheden aan te koopen. » Hoezeer de houtgronden — zegt de gouverneur — » daaronder lijden, vindt het publiek in het algemeen er gerijf bij, en is het te veronderstellen, dat een meer geregeld verkeer met het beschaafde gedeelte der bevolking niet zonder eenen heilzamen invloed blijven zal op de Boschnegers.

» De zoon, Johannes, van het groot-opperhoofd der Becoe- en Moessinga-boschnegers, door dezen op daartoe van wege het Bestuur, zoowel bij hem als bij de overige hoofden gedane aanzoeken, aan den inspecteur der domeinen, enz. ter bekoming van onderwijs

(1) Zie hoofdstuk I *burgerlijke geneeskundige dienst.*

(2) Met betrekking tot de vraag, voorkomende in het Verslag der Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op het regeringsverslag over 1858, of het verbinden van kosten aan het sluiten van een huwelijk niet onvoorwaardelijk zou moeten worden afgeschaft als eene belemmering in de bevordering van zedelijkheid, wordt opgemerkt, dat ter zake geenerlei belemmering kan geacht worden te bestaan, vermits, zoo als trouwens in de noot op bladz. 4 van het aangehaalde regeringsverslag werd aangeteekend, aan *on-* en zelfs *min*vermogenden geen kosten voor het aangaan van een huwelijk worden berekend, en daarmede zeer vrijgevig wordt gehandeld.

afgestaan, is tot vorenbedoeld einde aan de zorgen toevertrouwd van de zendelingen der Moravische Broedergemeente, en door dezen geplaatst op hunne centraal-school op de plantage Beekhuizen, in de nabijheid der stad.

» Het is te hopen, dat deze eerste stap om de Boschnegers geleidelijk tot beschaving en godsdienst te brengen van goede uitwerking zal zijn; maar het is tot nog toe niet gebleken dat de andere stammen terugkomen van den steeds betoonden tegenzin om zendelingen in hun midden te ontvangen.

» De groot-opperhoofden der Saramaccaners Abraham en der Becoe- en Moessinga-Boschnegers Kalkoen bezochten in dit jaar de hoofdplaats."

C. Algemeen beheer.

I. De gouverneur.

Gelijk reeds in het verslag over 1858 werd medegedeeld, werd bij Koninklijk besluit van den 23sten April 1859, n°. 60, aan den generaal-majoor C. P. Schimpf op de meest eervolle wijze, op zijn verzoek, ontslag verleend als gouverneur van Suriname, en tot zijnen opvolger benoemd den heer R. F. van Lansberge, gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden.

De openbare kennisgeving van de overgave en van de aanvaarding van het bestuur door de genoemde gouverneurs werd gedaan bij de publicatien van 11 Augustus 1859, opgenomen in het *Gouvernementsblad* der kolonie onder n°. 8 en 9.

In de maand October bezocht de nieuw opgetreden gouverneur de plantage Catharina Sophia en het leprozen-etablissement Batavia, terwijl hij in November een togtje naar onderscheidene divisien deed en eenige daarin gelegen plantages bezocht, waaronder ook de gouvernements-plantage Rustenburg.

II. De koloniale raad.

In 1859 werd aan den heer F. Taunay een eervol ontslag verleend als lid van den raad, tevens heemraad der divisie Boven-Suriname en Thorarica, en in zijne plaats benoemd de heer P. May.

Het aftredend lid J. B. Evertz werd als zoodanig herkozen.

III. De gouvernements-secretarie.

Omtrent de gouvernements-secretarie valt niets belangrijks te vermelden.

IV. Betrekkingen met vreemde mogendheden.

Bij gouvernements-resolutie van 18 Mei 1859, n°. 2, opgenomen in het *Gouvernementsblad* van dat jaar, n°. 4, werd afgekondigd 's Konings besluit van den 10den Februarij te voren, houdende, in verband met de regeling der handelsbelangen tusschen Nederland en Marocco, plaatsing in het *Staatsblad* van de verklaring, dat de consuls en onderdanen van een der beide Staten in de bezittingen van den anderen, zoowel voor hunne personen en goederen als voor al wat den handel en de scheepvaart betreft, dezelfde bescherming en voorregten zullen genieten, welke zijn of in het vervolg aan de meest begunstigde natie mogten worden toegekend.

Voorts werd in 1859 afgekondigd (*Gouvernementsblad* van dat jaar n°. 5) het tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart, tusschen Nederland en de Republiek van Guatemala op den 22sten Maart 1856 gesloten.

De vice-consul van Frankrijk te Paramaribo, de heer mr. Barnet Lyon, verliet de kolonie met verlof, en werd tijdelijk vervangen door den heer J. Delmonte Lyon.

De verstandhouding tusschen Nederlandsch, Fransch en Engelsch Guyana liet niets te wenschen over.

D. Gewestelijk beheer.

§ 1. *Beheer in de divisien.*

In het personeel der heemraden had in 1859 slechts éène mutatie plaats, waarvan onder hoofdstuk »Algemeen beheer" (de koloniale raad) reeds melding is gemaakt.

§ 2. *Beheer in de districten.*

a. Coronie.

De landdrost van het district Coronie, de heer P. F. C. STOLTE, verzocht en verkreeg in den loop van 1859 een eervol ontslag uit 's lands dienst en werd vervangen door den ter beschikking gestelden ambtenaar A. J. T. TYDEMAN (1).

Blijkens het verslag van den landdrost liet in 1859 de gezondheidstoestand te wenschen over. Op eenige plantages woedde de typhus in vrij ernstige mate, terwijl nog op éène plantage eene hevige pokken-epidemie heerschte. De geneeskundigen schreven dezen ongunstigen toestand aan de menigvuldige landwinden toe, die de miasmata uit de zwampen aanvoerden.

De sterfgevallen overtroffen de geboorten dan ook met 8: de eerste bedroegen 104, de laatste 96.

Onder verwijzing naar hoofdstuk Q (Nijverheid), voor zooveel de productie en den veestapel betreft, wordt met opzigt tot de katoenteelt aangeteekend, dat de napluk in het voorjaar voor de meeste plantages gunstig was, terwijl de oogst, waarmede in de maand November een aanvang werd gemaakt, mede goede vruchten opleverde.

De uitdeelingen van kleedingstukken en voedsel aan de slaven hadden geregeld plaats, terwijl, behalve eenige kleine, spoedig gestilde ongeregeldheden, de rust onder de slavenmagten ongestoord bleef.

Het getal der schoolonderwijs genietende slavenkinderen klom in 1859 van 200 tot 300. Volgens de verklaringen der beide geestelijken, die zich daarmede onledig hielden, droeg het onderwijs goede vruchten.

De invoer bepaalde zich in 1859 alleen tot levens- en plantage-behoeften, terwijl de uitvoer, de stapelproducten en het slagtvee niet medegerekend, bestond uit kleine partijtjes pluimvee, arrowroot, gomma, Turksch koren of maïs, kokosnoten en ricini-olie.

Gelijk reeds in het verslag over 1858 is vermeld, werd het kanaal van des landdrosts woning af naar zee in 1859 voltooid en had men daarvan goede diensten. De Chinezen, die dit werk hebben verrigt, waren van een goed gedrag en genoten eene goede gezondheid.

b. Nickerie.

De bloei van het district Nickerie bleef in 1859 toenemen, hoezeer de productie — ten aanzien waarvan wordt verwezen naar hoofdstuk Q (Nijverheid) — over het algemeen minder was dan in 1858. De reden hiervan schijnt te liggen in de ongestadigheid der saizoenen en in de omstandigheid, dat vele rietvelden door ratten en muizen werden aangetast.

---

(1) De heer TYDEMAN, kortelings wegens ziekte met verlof herwaarts gekomen en tijdelijk vervangen, is dezer dagen overleden.

Met opzigt tot de in het Verslag der Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op het regeringsverslag over 1858 gedane vragen, betreffende de, als voorbereidenden maatregel voor de emancipatie der slaven voorgenomen plaatsing als landdrosten van de in 1856 uitgezonden ambtenaren ter beschikking van den gouverneur van Suriname, wordt opgemerkt, dat aan het door den vorigen gouverneur gedaan voorstel, om de kolonie op nieuw in te deelen, en, in navolging van het in de districten Nickerie en Coronie bestaande, aan het hoofd van elke divisie of elk district bezoldigde landdrosten te plaatsen, nog geen gevolg is gegeven; eensdeels omdat op dat voorstel, ten gevolge van bij de Regering gerezen bedenkingen, ook het gevoelen van den tegenwoordigen gouverneur is gevraagd, en ten andere vermits, tijdens de zending van 's Konings commissaris, speciaal belast met de invoering der nieuwe wetgeving in West-Indie, het noodig werd geacht om de regeling van het regts- en politiewezen, waarmede de landdrosten in de districten of divisien zouden worden belast, met overleg van dien commissaris te doen plaats hebben.

Wat de vraag betreft, welke diensten van de uitgezonden ambtenaren worden gevorderd, wordt aangeteekend, dat, voor zoover zij nog niet als landdrosten in de districten Nickerie en Coronie zijn geplaatst, zij bij andere takken van administratie werkzaam zijn.

De houtvellingen met Indianen en slaven aan de Nickerie, de Maratakka en de Courantijn werden steeds met ijver voortgezet.

De scheepvaart nam toe, zijnde er in 1859 zoowel in- als uitgeklaard 70 schepen, respectivelijk metende 4885 en 4697 ton.

Met ijver werd voortgegaan met de uitbreiding van de stad Nieuw Rotterdam, welke, het garnizoen niet medegerekend, bereids eene vrije bevolking van 293 zielen telde.

De geboorten bedroegen in 1859 41, de sterfte daarentegen slechts 31, hoezeer zich ernstige ziektegevallen voordeden. Van epidemien bleef men intusschen verschoond.

E. Militair beheer.

§ 1. *Landmagt.*

De landmagt bestond als vroeger uit:

a. De schutterij te Paramaribo.

De sterkte was op den 31sten December 1859: 26 officieren, de opperbrandmeester en de adjunct-opperbrandmeester daaronder begrepen, en 522 onderofficieren en schutters. Gelijk reeds in het verslag over 1858 werd vermeld, was de schutterij in 1859 geheel met percussie-geweren gewapend. Op aanzoek van den kommandant werden 3 000 scherpe patronen te zijner beschikking gesteld, ten einde de schutterij te kunnen oefenen in het schieten naar de schijf.

b. De gewapende burgermagt in de divisien en districten.

Op ultimo December 1859 was deze gewapende burgermagt zamengesteld als volgt:

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Officieren.	Onderofficieren en vrije schutters.	Niet-vrije schutters.
Boven-Suriname en Thorarica . .	6	58	103
Para.	6	61	80
Boven-Commewijne.	4	31	54
Boven-Cottica en Perica. . . .	5	44	85
Beneden-Commewijne	4	12	66
Beneden-Cottica.	5	23	189
Saramacca.	5	20	34
Coronie.	4	35	46
Nickerie	4	77	41

Deze gegevens betreffen, als naar gewoonte, alléén de werkelijke dienstpligtigen in elke divisie of in elk district. Onder de cijfers zijn dus niet begrepen de oud-leden van de burgermagt, die, ingevolge de 2de alinea van art. 21 van het divisie-reglement (*Gouvernementsblad* 1842, n°. 3), verpligt zijn in buitengewone gevallen dienst te doen.

c. Het bataillon jagers n°. 27, de compagnie artillerie, de koloniale guides en de invaliden.

De sterkte was op den 31sten December 1859 als volgt:

	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.
3 compagnien van het bataillon jagers n°. 27. . .	16	633
1 compagnie artillerie	3	194
De koloniale guides	2 (1)	9
Het corps invaliden (waarbij sedert eenige jaren geen militairen meer worden geplaatst)	»	7
Geneeskundige dienst	10	»
Administratie	1	»
	32	843
Volgens de formatie moet de sterkte zijn . . .	39	826

zoodat, de invaliden niet medegerekend, 10 onderofficieren en manschappen overcompleet waren en 7 officieren tot het compleet ontbraken.

Het emplacement der officieren en troepen was op 31 December 1859 als volgt:

	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.
Fort Zeelandia (garnizoen van Paramaribo) . . .	12	358
Post Poelepantje	1	24
Fort Nieuw Amsterdam	4 (2)	149
idem (klasse van discipline)	»	19
Seinpost Jagtlust	»	2
Quarantaine-etablissement	»	3
Post Montpellier	»	21
Bezetting in Nickerie	2 (2)	82
Post Coronie	2 (2)	56
» Gelderland	1	32
» Republiek.	1	41
» Sommelsdijk.	1	42
» Nassau.	»	11
» Brandwacht	»	3
Hospitaal te Paramaribo (person. van de geneesk. dienst)	8	»
Te zamen	32	843

(1) Waaronder 1 officier van gezondheid, die tevens dienst doet bij de andere troepen.

(2) Onder welken 1 officier van gezondheid.

In het aantal officieren kwam in 1859 geene verandering.

De sterkte der onderofficieren en manschappen verminderde in dat jaar met 83, te weten:

met gagement	3
» paspoort bij dienst-expiratie	33
» » wegens ligchaamsgebreken	7
opgezonden naar het hospitaal te Utrecht	3
overleden	36
verwijderd door vonnis van den krijgsraad	1
	83

Daarentegen vermeerderde de sterkte met 109 man, te weten:

aangekomen uit Harderwijk (waaronder 31 Nederlanders en 16 vreemdelingen)	47
gereëngageerd in de kolonie	56
aangeworven in de kolonie	6
	109

Wat het gedrag der troepen betreft, had de kommandant wel eens redenen van ontevredenheid, meerendeels over eenige uit Nederland aangekomen jeugdige militairen, die zich ten gevolge van het aanlokkelijke der zoo goedkoope dram hier en daar aan insubordinatie schuldig maakten. Te dier zake, als ook wegens het verkoopen van kleedingstukken als anderzins, waren op ultimo December 1859 in de klasse van discipline, gevestigd in het fort Nieuw Amsterdam, van de jagers: 11 in de 1ste en 7 in de 2de kategorie; en van de artilleristen: 1 in de 1ste en 8 in de 2de kategorie. (1)

Bij gouvernements-resolutie van 26 Januarij 1860, n°. 2 (*Gouvernementsblad* n°. 2), werden afgekondigd de Koninklijke besluiten van 27 Augustus 1859, n°. 91, en 16 October 1859, n°. 63, houdende verhooging der koloniale militaire pensioenen en gagementen, terwijl bij gouvernements-resolutie van 9 Februarij 1860, n°. 9 (*Gouvernementsblad* n°. 3), de verdubbeling werd bekend gemaakt van het reëngagementsgeld der bij de landmagt in West-Indie dienende militairen.

§ 2. *Inrigtingen en bepalingen met het militair beheer in verband.*

Het totaal der zoowel in het hospitaal te Paramaribo als in de infirmerien op het fort Nieuw Amsterdam, in Nickerie en Coronie, bij de militaire geneeskundige dienst onder behandeling geweest zijnde zieken bedroeg in 1859 3501, waarvan 65 overleden, 3 naar 's Rijks hospitaal te Utrecht werden gezonden en 112 op den 31sten December in behandeling bleven.

De sterfte bedroeg dus gemiddeld nog geen 2 per cent van het aantal verpleegden.

---

(1) Ter beantwoording van de vraag, vervat in het Verslag der Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op het regeringsverslag over 1858, of er wel genoegzaam wordt gewaakt tegen het vermenigvuldigen van de gelegenheid tot drinken, zonder hetwelk alle strafbepalingen, hoe streng ook, weinig zullen baten, diene, dat, naar het voorkomt, niet meer kan worden gedaan dan hetgeen bereids in de regeringsverslagen over 1856 en 1857 is medegedeeld ook met betrekking tot de oprigting van eene cantine. Over de vraag, of uit het fonds van die instelling wel mogen worden gekweten de kosten tot aanbouw of herstel van militaire gebouwen, zal met den gouverneur in overleg worden getreden.

Voor zoover het militair hospitaal betreft, volgt eene meer gedetailleerde opgaaf hieronder.

CORPSEN.	Bleven in behandeling op 1 Jan. 1859.	Ingekomen.	Totaal.	Uitgaven.	Overleden.	Totaal.	Bleven in behandeling op 31 Dec. 1859.
Bataillon jagers n°. 27	28	621	649	607	10	617	32
Compagnie artillerie	3	151	154	145	3	148	6
Koloniale guides	»	1	1	»	»	»	1
Corps invaliden.	1	5	6	3	2	5	1
Schepelingen van Zr. Ms. zeemagt .	10	146	156	151	2	153	3
Civile personen en slaven	54	404	458	396	25	421	37
Totaal . . .	96	1 328	1 424	1 302	42	1 344	80

Bij gouvernements-resolutie van den 10den Augustus 1859, n°. 4, werd bepaald, dat de infirmerien worden beschouwd als succursalen van het militaire hospitaal te Paramaribo, en dat zij daaruit ontvangen de benoodigde fournitures en kleeding, stoffages enz., en geneesmiddelen en chirurgicale benoodigdheden. Het toezigt over de politie in de infirmerien werd opgedragen aan den kommanderenden officier van het fort of den post, en de administratie, de regeling der diëet en andere geneeskundige voorschriften van algemeenen aard, aan den op de plaats aanwezigen officier van gezondheid. Eindelijk werden nog voorschriften vastgesteld betreffende de verantwoording dier inrigtingen.

Bij gouvernements-resolutie van den 29sten Maart 1859, n°. 8, werd, uit hoofde van het gemis van eenig etablissement tot verpleging van krankzinnigen, bepaald dat krankzinnigen, die gevaarlijk zijn voor de zamenleving, op verzoek van daarbij belanghebbende, kunnen worden opgenomen òf in het militaire hospitaal, tegen de bij het tarief bepaalde verpleegkosten à 85 cents daags, en onder voorwaarde dat zij niet hinderlijk zijn aan de aldaar verpleegd wordende zieken, òf in het piket van justitie, tegen betaling van 40 cents daags voor voedingskosten.

Het kleedingmagazijn der troepen en de verschillende broodbakkerijen bevonden zich in goeden staat, terwijl de geweren (koloniaal model n°. 11) uitmuntend waren en het ledergoed zich zeer goed hield.

§ 3. *Zeemagt.*

Het eskader van Zr. Ms. zeemagt in Suriname bestond blijkens het verslag over 1858 op den 31sten December 1858 uit de volgende vaartuigen:

Zr. Ms. brik *Zeehond*, met 12 stukken en 101 koppen;
» » stoomschip *Sindoro*, » 6 » » 85 »
» » schoener *Adder* » 3 » » 40 »
» » kanonneerboot *Coppename* met 16 »
en eene gewapende barkas met 11 »

In 1859 kwamen uit Nederland of van Curaçao in Suriname aan Zr. Ms. korvetten *Juno* en *Heldin*, en de brikken *Sperwer* en *Zeehond*, terwijl van daar naar Nederland of Curaçao vertrokken Zr. Ms. korvetten *Juno* en *Heldin*, het stoomschip *Sindoro* en de brik *Zeehond*.

Op 31 December 1859 waren aanwezig:

Zr. Ms. brik	*Sperwer*	met 18	stukken	en	127	koppen;
» » »	*Zeehond*	» 12	»	»	123	»
» » schoener	*Adder*	» 3	»	»	40	»
» » kanonneerboot	*Coppename*, met				16	»
	en eene gewapende barkas met				11	»

De kanonneerboot was, als naar gewoonte, gestationeerd te Nickerie en de gewapende barkas te Coronie.

F. Regtswezen en politie.

§ 1. *Wetgeving.*

Bij Koninklijk besluit van 28 December 1859, n°. 4, werd tot Zr. Ms. commissaris voor de invoering eener nieuwe wetgeving in West-Indie benoemd de heer mr. L. METMAN. (1)

De in 1859 uitgevaardigde publicatien en de in het *Gouvernementsblad* opgenomen resolutien worden, even als de andere meest belangrijke verordeningen, voor zooveel noodig, vermeld onder de hoofdstukken waarop zij betrekking hebben.

§ 2. *Burgerregt.*

Het burgerregt werd in 1859 aan 186 personen verleend, waaronder 39 gemanumitteerden.

Van deze personen waren geboren:

in Suriname	150
» Nederland	28
» vreemde plaatsen	8
	186

§ 3. *Regterlijke magt.*

a. Gedurende 1859 werden bij het geregtshof gewezen 91 arresten en vonnissen in burgerlijke zaken, als:

49	op vrijwillige overgave of consent,
2	op defaulten,
4	op verstek van pleidooi,
22	na overlegging van stukken, en
14	na gehouden pleidooi.
91	

Van de rolle werden geroyeerd 9 presentatien; als: 8 op schikking tusschen partijen en 1 bij het niet weder opkomen van partijen.

17 strafzaken werden afgedaan, waarvan 7 bij arrest van het hof, 1 bij resolutie van het hof en 9 bij arrest in cas van hooger beroep van het collegie van kleine zaken.

Wijders werden bij het hof behandeld 133 requesten, genomen 36 preparatoire en interlocutoire beslissingen, aan het Gouvernement uitgebragt 15 adviesen en gehouden 5 interrogatorien.

Door den commissaris ter rolle werden 3 preparatoire en interlocutoire beslissingen genomen.

---

(1) De heer METMAN overleed reeds den 5den October 1860 te Paramaribo, zonder dat hij zijne taak had kunnen volbrengen. Gelijk der Kamer bekend is (§ 20 der Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer omtrent het wets-ontwerp tot definitive vaststelling van het XIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1861), werd bij Koninklijk bestuit van 2 December 1860, n°. 66, de voleindiging zijner taak opgedragen aan 2 commissien, eene in Suriname en eene op Curaçao.

Ter rolle werden in 1859 aangebragt 102 zaken, als:

ter ordinaire rolle	72
» gepriviligeerde rolle	4
» prae- en concurrentierolle	14
willige condemnatien	12
	102

De volgende staat levert een overzigt van de werkzaamheden van het geregtshof in burgelijke zaken gedurende de laatse tien jaren.

	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.
Vonnissen en arresten . .	170	121	140	165	123	92	117	90	89	91
Gemotiveerde, praeparatoire en interlocutoire beslissingen	»	»	»	»	»	»	»	74	56	39
Aangebragte zaken ter verschillende rollen	201	141	145	156	145	148	140	65	76	102
Requesten	177	140	165	248	238	197	150	122	133	133

In het personeel van het geregtshof hadden in 1859 2 mutatien plaats. De president, mr. F. C. M. Pels Rijcken, werd, op zijn verzoek, naar Nederlandsch Indie overgeplaatst terwijl het lid mr. J. C. Palthe Wesenhagen overleed.

In beide vacatures werd respectivelijk voorzien door de uitzending uit Nederland van mr. J. Mauritz Ganderheyden, en door de benoeming van mr. J. M. Janssen Eyken Sluyters, laatstelijk assessor bij het collegie van kleine zaken:

b. In 1859 werden door het collegie van kleine zaken 289 vonnissen in burgerlijke zaken gewezen, als:

op consent	7
gewone zaken de f 300 niet te boven gaande (waarvan 222 op verstek en 37 op contradictie)	259
wegens gage van plantagebedienden tot een hooger beloop dan f 300 (waarvan 2 op verstek en 3 op contradictie) . .	5
ontbinding van huur en ontruiming van gehuurde huizen (alle op verstek)	3
arbeidsloonen aan werklieden (waarvan 3 op verstek en 4 op contradictie)	7
vergoeding van schade door vee toegebragt (op contradictie)	1
interlocutoir	7
	289

Wijders werden 86 burgerlijke zaken zonder vonnis afgedaan, 12 adviesen aan het Bestuur uitgebragt, en 20 requesten behandeld, terwijl op ultimo December 1859 aanhangig bleven 14 zaken.

In strafzaken werden 69 vonnissen gewezen tegen 84 beklaagden, van welken 67 compareerden. Van deze 84 beklaagden werden 72 veroordeeld en 12 vrijgesproken. Op ultimo December bleven er geene strafzaken aanhangig.

De volgende staat toont het aantal vonnissen aan, door het collegie van kleine zaken gedurende de laatste negen jaren gewezen.

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.
Vonnissen in burgerlijke zaken. .	239	234	278	285	269	214	174	260	289
Vonnissen in strafzaken	122	90	60	81	74	35	85	87	69

c. Op het einde van 1859 waren er 3 advocaten en 1 procureur. Voorts waren er ten dienste der regtscollegien:

1 exploiteur;

3 substituut-exploiteurs,

3 deurwaarders, en

1 gequalificeerde deurwaarder.

Bij publicatie van 17 Mei 1859 (*Gouvernementsblad* n°. 2) werd een costuum voor de advocaten en procureurs vastgesteld, terwijl voorts bij publicatie van 17 December 1859 (*Gouvernementsblad* n°. 13) eenige punten werden geregeld, de dienst der justitie betreffende.

§ 4. *Politie.*

1°. Algemeen, gewestelijk en plaatselijk beheer.

Bij publicatie van den 3den Januarij 1859 (*Gouvernementsblad* n°. 1) werden eenige artikelen afgekondigd van de wet van den 7den Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 32), houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen.

Bij publicatie van den 17den Mei 1859 (*Gouvernementsblad* n°. 3) werd eenige wijziging aangebragt in die van 30 April 1857 (*Gouvernementsblad* n°. 4), houdende voorzieningen ter voorkoming van ongelukken door het rijden met rij- en voertuigen en het berijden van paarden of ezels.

Bij notificatie van 14 Junij 1859, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 6, is de gouverneur bevoegd verklaard om aan de wijkmeesters van de binnenwijken te Paramaribo, als aan hulpambtenaren der politie, het toezigt over en de zorg voor het onderhoud en de reinheid der wegen, waterleidingen en dergelijke op te dragen.

2°. Eenige onderwerpen van politie, bij speciale verordeningen vastgesteld.

a. Regt van verblijf.

In 1859 werd dit regt aan niemand verleend.

b. Passen.

In 1859 werden 223 passen aan 308 vertrekkende personen uitgereikt.

c. Passen voor vaartuigen.

Van deze passen werden 163 afgegeven, en wel 125 aan vaartuigen, welke naar Nederland en vreemde plaatsen, en 38 aan vaartuigen, welke van Paramaribo naar Nickerie en Coronie vertrokken.

d. Zeebrieven.

Vier nieuwe zeebrieven werden uitgereikt en zes oude vernieuwd.

§ 5. *Middelen van beheer, met het regtswezen in verband.*

1°. Departement der onbeheerde boedels en weezen.

Bij publicatie van 16 December 1859 (*Gouvernementsblad* n°. 12) werden eenige bepalingen voor het departement der onbeheerde boedels en weezen in de kolonie Suriname gewijzigd en aangevuld.

a. Onbeheerde boedels.

Op 1 Januarij 1859 waren onder beheer van het departement der onbeheerde boedels 54 boedels. In 1859 vervielen aan dat departement 194 boedels, waarvan 176 in desolaten of insolventen staat, en alzoo voor geene afdoening vatbaar. In 1859 werden dus 72 boedels beheerd.

In 1859 werden aan het collegie van commissarissen tot het wijzen van dicta 13 boedels ingezonden; aan erfgenamen werden 9 boedels afgegeven, zoodat op ult°. December 1859 in behandeling bleven 50 boedels, namelijk: 15 in behandeling, om in 1860 aan het collegie van commissarissen ten fine van dictum te worden ingezonden; 13 waarvan de termijn tot afdoening nog niet was verstreken, en 22 die om verschillende redenen nog onvereffend waren.

Geheel geliquideerd, ingevolge dicta, werden 11 boedels, waarvan 3 in solventen en 8 in insolventen staat.

Op 31 December 1859 werden de dicta te gemoet gezien in 19 boedels.

b. Weezen.

Op ultimo December 1858 waren onder openbare voogdij 378 kinderen. In 1859 kwamen daarbij 76 kinderen en gingen daarvan, door overlijden en het bereiken van de meerderjarigheid, 33 kinderen af, waardoor het aantal kinderen onder voogdij van den weesmeester op ultimo December 1859 bedroeg 421.

Van deze 421 kinderen behooren 199 tot de Hervormde, 86 tot de Evangelisch-Luthersche, 78 tot de Roomsch-katholijke, 50 tot de Moravische Broeder-, 3 tot de Nederlandsch-Israëlitische en 5 tot de Portugeesch-Israëlitische gemeenten.

Van deze weezen werden verzorgd:

a. door het Gouvernement		69
en wel: van de Hervormde gemeente	33	
» » Evangelisch-Luthersche gemeente . . .	7	
» » Roomsch-katholijke » . . .	22	
» » Moravische Broedergemeente	7	
b. door betrekkingen en vrienden van de overleden ouders		316
c. uit eigen middelen		36
		421

Het gezamenlijk kapitaal, toekomende aan de kinderen die uit eigen middelen werden onderhouden, werd bij het weesdepartement onder hypothecair verband, rentende 8 pct. 's jaars, uitgezet en bedroeg op ultimo December 1859 de som van f 125 106,23⁵.

Zij bezaten daarenboven in eigendom $^5/_7$ aandeel in eene suikerplantage, $^5/_7$ aandeel in eene kostplantage, 19 huizen en 34 slaven. De huizen en slaven werden, voor zoover zij niet tot inwoning en bediening strekten, ten behoeve der belanghebbende minderjarigen verhuurd.

2°. Translateurs.

In 1859 waren er vijf geadmitteerde translateurs in verschillende talen, waarvan, even als vroeger reeds werd medegedeeld, één tot bijstand van de immigranten uit Madera en de Kaap-Verdische eilanden.

3°. Gevangenissen.

In den loop van het jaar 1859 waren in het fort Nieuw-Amsterdam gevangen 69 personen (vrijen en slaven), waarvan op ultimo December nog 14 aanwezig bleven.

Even als vroeger werden de gevangenen van de Hervormde en Roomsch-katholijke gemeenten door hunne leeraren en geestelijken bezocht, zoo dikwijls deze voor de bezetting godsdienstoefening kwamen houden; terwijl de Moravische broeders de gecondemneerden en verdere bewoners van het fort, tot hunne gezindte behoorende, van tijd tot tijd bezochten en godsdienstoefening voor hen hielden.

Het aantal arrestanten in het fort Zeelandia, onder welken zich voor het grootste gedeelte strafarbeiders bevonden, bedroeg 1210, waarvan zich op ultimo December nog 45 in hechtenis bevonden. Des Zondags werd geregeld door een der Moravische broeders godsdienstoefening gehouden.

G. Eeredienst.

I. Protestantsche.

In 1859 werden bij de gemeente Paramaribo gedoopt 194 personen, waarvan 40 kinderen in echt en 153 buiten echt geboren, benevens 1 bejaarde.

Aangenomen tot leden der gemeente werden 108 personen, benevens 11 met attestatien van elders. Er vertrokken met attestatien 71 personen.

Het aantal catechisanten bedroeg, met inbegrip van de godsdienstig onderwijs genietende manschappen van Zr. Ms. zee- en landmagt, 357, waarvan 168 van het mannelijk en 189 van het vrouwelijk geslacht. De catechisatien werden druk bezocht en de vorderingen lieten niets te wenschen over.

Het zielental der gemeente bleef men op ongeveer 5000, dat der lidmaten op ongeveer 2200 schatten.

Negen huwelijken werden in 1859 kerkelijk ingezegend.

Uit het diakonie-fonds werden 28 lidmaten bedeeld, waarvan 14 à f 10 en 14 à f 5 's maands. Voor ziekte of om andere redenen genoten er nog 7 tijdelijk eene ondersteuning, waarvan 1 à f 10 en 6 à f 5 's maands.

De beide leeraren der gemeente maakten nu en dan gebruik van de gelegenheid, den geestelijken der onderscheidene gemeenten bij gouvernements-resolutie van den 8sten Januarij 1859, n°. 4, gegeven, om met 's Rijks stoomboot *Nickerie* kosteloos de posten Gelderland en Sommelsdijk en het fort Nieuw-Amsterdam te bezoeken, ten einde aldaar godsdienstoefeningen te houden.

Bij de gemeente in Nickerie werden in 1859 gedoopt 75 personen, als: 6 kinderen in echt en 6 buiten echt geboren, 45 niet-vrije kinderen en 1 vrije en 17 niet-vrije bejaarden. Van deze laatsten behoorden 8 tot het district Coronie.

Tot lidmaten der gemeente werden aangenomen 18 vrije en 21 niet-vrije personen. Onder de eersten waren 8 van Zijner Majesteits zeemagt, terwijl van de laatsten 8 tot het district Coronie behoorden.

Met kerkelijke attestatien kwamen in de gemeente 3 personen, terwijl 8 daarmede vertrokken.

Een huisgezin genoot eenigen onderstand, doch vaste wekelijksche of maandelijksche bedeeling werd niet verleend.

Een huwelijk werd kerkelijk ingezegend.

Het aantal catechisanten bedroeg 56 vrije en niet-vrije personen, waaronder ook volwassenen.

De Hervormde gemeente in Nickerie bestond in 1859 uit ongeveer 1930 personen, waarvan omstreeks 280 te Nieuw-Rotterdam woonden, terwijl de overigen op de onderscheidene plantages, aan de Nickerie-rivier gelegen, verspreid waren.

II. Evangelisch-luthersche gemeente.

Het aantal gedoopten bedroeg in 1859 94, waarvan geboren in echt 18 en buiten echt 76. Onder de gedoopten bevonden zich 8 niet-vrije personen en één Israëliet.

Als lidmaten der gemeente werden, na afgelegde belijdenis, 56 personen aangenomen, waarvan 30 van het mannelijk en 26 van het vrouwelijk geslacht. Onder de eersten bevonden zich 4 schepelingen van Zr. Ms. zeemagt en twee militairen.

Op overgelegde attestatien werden 3 personen aangenomen, terwijl aan 5 vertrekkende personen attestatien van lidmaatschap werden afgegeven.

Catechisanten waren er op ultimo December 1859 237, en wel 131 van het mannelijk en 106 van het vrouwelijk geslacht.

De catechisatien en openbare godsdienstoefeningen werden geregeld gehouden en de opkomst, zoowel der catechisanten als der gemeente, was bevredigend.

Er hadden 5 kerkelijke huwelijks-inzegeningen plaats.

Gealimenteerd werden op ultimo December 8 mannen en 15 vrouwen, terwijl daarom solliciteerden 4 vrouwen.

III. Moravische Broedergemeente.

De zendelingen der Evangelische Broedergemeente waren ook in 1859 met goed gevolg werkzaam tot uitbreiding van het Christendom en zedelijke verbetering van de negerbevolking.

Ten behoeve van het etablissement aan de rivier Suriname werd, boven de som van f 5000, waarvan in het verslag over 1858 werd melding gemaakt, in 1859 door het Gouvernement nog bijgedragen het tekort van f 11 661,60.

In 1859 werden door de zendelingen der Evangelische Broedergemeente 869 volwassenen en 692 kinderen gedoopt, terwijl 1184 heidenen zich tot het erlangen van godsdienstig onderwijs aanmeldden.

Het aantal der aan de zorg der zendelingen toevertrouwde personen bedroeg op ultimo December 1859 26 773, waarvan 15 039 gedoopten en 11 734 nog niet gedoopten en tijdelijk uitgeslotenen, alzoo 1187 meer dan op ultimo December 1858.

Dit aantal was verdeeld als volgt:

ZENDELINGSDISTRICTEN.		Gedoopten.	Ongedoopten en uitgeslotenen.	TOTAAL.
1. Paramaribo		3 950	1 642	5 592
2. Beekhuizen	met 4 plantages	91	184	275
3. Clevia	» 8 »	401	400	801
4. Rivier Suriname	» 30 »	1 780	1 881	3 661
5. » Para	» 9 »	265	330	595
6. » Saramacca	» 13 »	675	424	1 099
7. » Boven-Commewijne:				
Cottica, Perica, enz.	» 57 »	3 245	4 147	7 392
8. Warappa en Matappica	» 16 »	1 268	812	2 080
9. Rivier Beneden-Commewijne:				
a. Etablissement Rust en Werk	» 8 »	482	467	949
b. » Leliendaal	» 10 »	885	537	1 422
c. » Heerendijk	» 10 »	562	684	1 246
10. Coronie	» 10 »	906	193	1 099
11. Nickerie	» 2 »	308	6	386
12. Boschland	» » »	149	27	176
	177 plantages	15 039	11 734	26 773

Van de zendelingen keerde in 1859 één naar Duitschland terug, terwijl twee nieuwe werden aangesteld. Bij het einde van het jaar waren er 31 zendelingen, waarvan één tijdelijk in Duitschland, 16 te Paramaribo en de overigen op 11 etablissementen.

Op de hiernevens gevoegde lijst (bijlage lit. K) komen de namen voor zoowel der plantages, welke tot de zendelings-etablissementen behoorden, als van die, welke door rondreizende zendelingen werden bezocht, wat de laatsten betreft met vermelding van het aantal vrije dagen tot het geven van godsdienstig onderwijs verzocht en verkregen. Daaruit blijkt dat de negers van 64 plantages de godsdienstoefeningen op de etablissementen bijwoonden, terwijl 113 plantages door reizende zendelingen werden bezocht.

De al verder overgelegde lijst (bijlage lit. L) bevat de namen der plantages, waarvan de kinderen, zoowel van de zendelingen op de etablissementen, als van daartoe opgeleide negers, schoolonderwijs genoten.

De scholen op de etablissementen werden in 1859 in meerdere of mindere mate geregeld bezocht. De kleine door negers geleide scholen op de plantages werden meer geregeld gehouden dan in 1858. Over het algemeen waren, volgens opgaaf van de hoofdvoorstanders, de uitkomsten bevredigend.

Het gedrag en de vorderingen der kweekelingen van de centraal-school op Beekhuizen (16 in getal) waren over het algemeen voldoende. Onder de nieuwe kweekelingen muntte in het bijzonder uit de 10jarige JOHANNES, zoon van het opperhoofd der Becoe- en Moessinga-boschnegers, van wien onder hoofdstuk B, § 4, is gewag gemaakt. Hij leerde met zeer veel ijver en had vooral in het lezen en schrijven reeds aanmerkelijke vorderingen gemaakt. (1)

IV. ROOMSCH-KATHOLIJKE.

Deze gemeente bestond volgens opgaaf van den heer G. SCHEPERS, bisschop van Mellipotamos i. p. i. op het einde van 1858 uit plus minus. 7 304
gedoopte slaven.

In 1859 werden gedoopt:

bejaarde slaven	43
en slavenkinderen	172
	7 519
Van deze overleden:	
12 bejaarden en 60 kinderen, of	72
Zoodat op het einde van 1859 overbleven plus minus . . . . gedoopte slaven.	7 447

Onder de vrije personen werden in 1859 gedoopt 5 bejaarden en 71 kinderen.

Het aantal Europeanen en vrije inboorlingen tot de Roomsch-katholijke gemeente behoorende kan niet met juistheid worden opgegeven. Naar gissing was het 1800 à 1900. Op het leprozen-etablissement Batavia bestond de Roomsch-katholijke bevolking uit 17 vrijen en ruim 300 slaven.

Kerkelijk ingezegend werden 3 wettige huwelijken, terwijl 17 paren, bestaande zoowel uit Portugesche immigranten als uit niet-vrije personen, kerkelijk met elkander werden vereenigd.

Het getal lidmaten of communianten der gemeente bedroeg op Paschen van 1859	986
Hiervan overleden	29
	957
terwijl daarentegen aangenomen werden	46
zoodat het getal op ultimo December 1859 was	1003

(1) Met betrekking tot hetgeen in het Verslag der Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op het regeringsverslag over 1858, onder hoofdstuk „Eeredienst", wordt gezegd nopens het wenschelijke om de nieuwjaarsspelen af te schaffen, wordt hier aangeteekend, dat te dier zake met den gouverneur in overleg zal worden getreden.

Aan 400 à 500 kinderen werd wekelijks onderrigt gegeven in de Christelijke leer.

Het getal kinderen aan de zorg der geestelijke zusters toevertrouwd bedroeg 280, waarvan 225 gratis schoolonderwijs genoten. Voorts werd aan 31 jongens, weezen en kinderen van arme ouders, voor rekening van den heer SCHEPERS, onderwijs gegeven in het lezen, schrijven en rekenen, terwijl de bevattelijkste ook in de Fransche taal werden onderwezen.

Behalve te Paramaribo werd op het fort Nieuw-Amsterdam en op 21 plantages door Roomsch-katholijke geestelijken Christelijk onderwijs gegeven aan de slaven en aan enkele vrije lieden, onder anderen aan de Portugesche immigranten, die zich op die plantages of in de nabijheid bevonden.

Over het geheele vicariaat van Suriname genoten ruim 1200, zoo kinderen als volwassenen, godsdienstig onderwijs.

In 1859 werd van gouvernementswege eene som van f 2000 aan de Roomsch-katholijke gemeente verstrekt, ter tegemoetkoming in de kosten eener herstelling van haar kerkgebouw. Voorts werd nog aan die gemeente toegestaan om in eene der buitenbuurten van Paramaribo, ten behoeve van hare aldaar verblijf houdende leden, in een of ander geschikt gebouw, een bede- en onderrigtingshuis, bij wijze van kapel of tweede kerk, en later ook eene school op te rigten.

V. ISRAËLITISCHE.

De Nederlandsch-Israëlitische gemeente bestond op 31 December 1859 uit 730 personen, waarvan 254 mannen, 231 vrouwen, 122 jongens en 123 meisjes.

In dat jaar hadden 21 sterfgevallen en 13 geboorten plaats.

Door het armbestuur der gemeente werden gealimenteerd 12 personen. Aan behoeftige zieken werd de vereischte genees- en heelkundige hulp, zoomede geneesmiddelen verstrekt, terwijl voorts aan 11 personen buitengewone toelagen werden verleend.

De Nederlandsch-Portugeesch-Israëlitische gemeente bestond op ultimo December 1859 uit 683 personen, waarvan 335 van het mannelijk en 348 van het vrouwelijk geslacht.

In dat jaar werden 16 kinderen geboren en overleden 15 personen.

Door het armbestuur werd aan 33 behoeftige huisgezinnen en personen onderstand verleend.

De openbare godsdienstoefeningen hadden even als in 1858 om de 14 dagen beurtelings in eene der beide Synagogen plaats; 's Zaturdags hield de opperrabijn voorlezingen over godsdienstige onderwerpen, eveneens beurtelngs in eene der synagogen en verder wekelijks catechisatie voor de kinderen.

Tot geen van deze gemeenten behoorden slaven.

H. Instellingen van liefdadigheid.

1°. De Maatschappij van Weldadigheid.

Op ultimo December 1859 bedroeg het aantal leden en begunstigers 245.

8 personen werden gealimenteerd, terwijl aan 73 kinderen (44 jongens en 29 meisjes) van wege de maatschappij gratis onderwijs werd verstrekt.

Het fonds der spaarbank van de maatschappij, dat op ultimo December 1858 f 23 833,91[5] bedroeg, was op ultimo December 1859 aangegroeid tot f 26 681,63, daaronder begrepen het bedrag van de waarborgkas ad f 1919,43.

2°. De Maatschappij tot onderlinge welvaart;

3°. De Algemeene ziekenbus; (1)

4°. De Inrigting tot onderling nut; en

5°. De Vereeniging tot onderlinge hulp.

Aangaande deze instellingen valt over 1859 niets belangrijks te vermelden.

6°. De Surinaamsche Protestantsche Mettray. Deze instelling beantwoordde ook in 1859 niet aan het doel. (2)

---

(1) In het verslag over 1858 komen de sub 2°. en 3°. vermelde instellingen abusievelijk als ééne en dezelfde voor.

(2) In 1860 werd de Mettray opgeheven, en werden de knapen, die zich op Lustrijk bevonden, ten koste van de koloniale kas, in een gouvernementsgebouw nabij de stad Paramaribo geplaatst, in afwachting der pogingen van de gewezen leden om een algemeen opvoedingsgesticht daar te stellen, onder den naam van „Kweekschool voor behoeftige knapen."

I. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Te Paramaribo waren op ultimo December 1859:

4 doctoren in de genees-, heel- en verloskunde;

2 doctoren in de genees- en verloskunde;

1 med. doctor, tevens heel- en vroedmeester;

1 med. doctor, tevens heelmeester;

1 heel- en vroedmeester;

3 stedelijke heelmeesters;

9 apothekers; en

11 vroedvrouwen.

In de divisien en districten waren op dat tijdstip 14 heelmeesters, waaronder 5 officieren van gezondheid, op de buitenposten gedetacheerd.

Aangaande den gezondheidstoestand wordt door de Commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, in een door haar aan den gouverneur uitgebragt verslag, onder andere het volgende gezegd:

»Het catarrhale ziektekarakter, dat gedurende dit jaar op den voorgrond stond, was in den aanvang van het jaar en gedurende de maanden Julij tot October met het gastrischbilieuse verbonden. Aandoeningen van de ademhalingswerktuigen van eenige beteekenis werden genoegzaam alleen gedurende de maanden Februarij en Maart (inzonderheid bronchitis bij kinderen) waargenomen. Tusschenpoozende koortsen kwamen gedurende het geheele jaar voor, vooral quotidianae en tertianae, nu en dan ook quartanae; over het geheel lieten de aanvallen zich gemakkelijk door chinine wegnemen; maar het voortdurend recidiveren werd dikwijls eerst na langen tijd overwonnen. De bloedloop, de pokken en typheuse koortsen heerschten epidemisch.

»De bloedloop, die reeds omstreeks de maand Julij van het jaar 1858 een epidemisch aanzien had verkregen, bleef ook gedurende het geheele jaar 1859 voortheerschen, vooral in de drie eerste maanden was hij kwaadaardig en voor vele lijders doodelijk; in de maand Maart echter minder veelvuldig dan in de beide vorige maanden. Van April af tot in Augustus werden slechts enkele en meerendeels ligtere gevallen waargenomen, doch in het laatst van Augustus, bij den overgang in het drooge saizoen, nam de ziekte plotseling weder in hevigheid toe en bleef tben tot op het einde van het jaar in diezelfde mate, echter met geringere sterfte dan in de drie eerste maanden van het jaar, heerschen. Het karakter dezer ziekte was in het algemeen catharraal, in enkele gevallen met gastrische complicatie, en bij de negerkinderen, zoo als gewoonlijk, met wormziekte gepaard. Reeds van het begin der epidemie af, was de neiging tot adynamie (dysenteria nervosa, typhosa, secundaria) in het oog springend en een overgang in chronische diarrhoea en lienterie niet zeldzaam, en opmerkelijk was het, dat vele bejaarde lieden, zoowel Europeanen (oude kolonisten) als inboorlingen, door deze ziekte werden aangetast. Van eene enkele gift calomel in den aanvang der ziekte toegediend en van oleosa zag men veel nut; in de meeste gevallen zelfs was deze medicatie voldoende om de genezing te bewerkstelligen; sommige geneeskundigen echter vermeenden aan het gebruik van purgantia (salia media, rad. rhei, en fol. sennae) de voorkeur te moeten geven. Bij den overgang in eenen adynamischen toestand, vond men veel baat bij clysmata met nitras argenti, doch vooral met kreosoot.

»Deze epedemie was minder hevig en minder uitgebreid dan die, waardoor de kolonie in het jaar 1844 werd geteisterd, en die vooral voor de negerbevolking noodlottig was.

»De pokken (variolae) werden in de maand April in de stad Paramaribo uit Demerary aangebragt. Het eerste geval, waarbij de puisten ineenliepen (variolae confluentes) liep doodelijk af, en werd weldra door eenige andere sterfgevallen gevolgd. De ziekte bepaalde zich hoofdzakelijk tot een paar buurten en verkreeg weinig uitbreiding. Later werd zij naar den regter oever van de Beneden-Suriname en van daar in de maand October, toen de epidemie in de stad reeds geëindigd was, naar het district Coronie overgebragt. Hier was zij in de maanden November en December zeer hevig en kwaadaardig, terwijl zich in Januarij 1860 nog eenige gevallen van een merkelijk goedaardiger karakter voordeden.

» Typheuse koortsen werden in het district Coronie waargenomen.

» Deze typhus, die zich als typhus abdominalis en celebralis kenmerkte, deed ook zijnen nadeeligen invloed op het verloop der pokken kennen."

Omtrent het gratis onderwijs in de verloskunde aan vroedvrouwen-leerlingen wordt door de commissie medegedeeld, dat de hoop werd gekoesterd, dat die leerlingen, welke onder behoorlijk toezigt reeds een groot aantal verlossingen hadden gedaan, in den aanvang van 1860 tot het examen zouden kunnen worden toegelaten.

Eene in 1859 herhaalde proef tot het genezen van de ziekte der melaatschheid mislukte.

Bij gouvernementsbeschikking van 14 December 1859, n°. 1, werd, wegens de op Curaçao heerschende gele koorts, voor vaartuigen van dat eiland komende eene quarantaine van 40 dagen vastgesteld.

J. Onderwijs.

Blijkens het verslag der commissie nopens den staat van het schoolwezen in de kolonie Suriname over 1859 waren te Paramaribo: 1 hoofdschool, 3 stadsscholen, waarvan 2 voor meisjes en 1 voor jongens, 14 particuliere scholen, 1 school van Roomsch-katholijke geestelijke zusters, en 3 bewaarscholen, terwijl zich in Nickerie eene stadsschool bevond.

Op de scholen te Paramaribo werd op ultimo December 1858 aan 1647 leerlingen onderwijs gegeven, welk cijfer op ultimo December 1859 tot 1694 (858 jongens en 836 meisjes) was geklommen.

Van deze 1694 kinderen genoten 542 (te weten 324 jongens en 218 meisjes) gratis onderwijs van gouvernementswege, en 75 (te weten 46 jongens en 29 meisjes) op kosten der Maatschappij van Weldadigheid.

In Nickerie werd op ultimo December 1859 onderwijs gegeven aan 22 leerlingen, waarvan 19 ten koste van het Gouvernement.

Onder de bovenvermelde scholen zijn niet begrepen die van de Moravische Broedergemeente, waarop een groot getal leerlingen, vooral van den slavenstand, onderwijs erlangden. Hieromtrent wordt verwezen naar hoofdstuk » Eeredienst."

Het onderwijzend personeel bestond op ultimo December 1859 uit: 4 onderwijzers van den 1sten rang, 4 onderwijzers en 1 onderwijzeres van den 2den rang, 6 onderwijzers en 3 onderwijzeressen van den 3den rang, 3 onderwijzers en 3 onderwijzeressen van den 4den rang, te zamen 24, benevens 3 bewaarschoolhouderessen en 13 kweekelingen.

De commissie zegt nog in haar rapport, dat zij bij hare onderscheidene schoolbezoeken het genoegen had op te merken, dat de scholen vlijtig werden bezocht en het gegeven onderwijs over het algemeen voldoende en op eenige scholen voortreffelijk mogt worden genoemd. (1)

K. Bouwdepartement.

Behalve de noodige herstellingen en het gewone onderhoud aan landsgebouwen enz., werden in 1859 door het bouwdepartement, onder andere, de volgende werken volbragt:

het daarstellen van een nieuw gebouw bij het magazijn generaal;
het aanmaken in Nickerie van eene kapitale beschoeijing met hellenden steiger enz.;
het plaatsen in Coronie van eenen cilindervormigen ijzeren regenbak en het verplaatsen van de marine-stationsgebouwen;
het voltooijen van een nieuw gebouw ter zijde van het gouvernementshuis enz.

L. Communicatiewegen te land en te water en vervoermiddelen.

Over dit onderwerp valt over het jaar 1859 niets belangrijks te vermelden, dan dat de werkzaamheden aan het kanaal van Saramacca, waarvoor over het jaar 1859

---

(1) In het Verslag der Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op het regeringsverslag over 1858 wordt, onder hoofdstuk » Onderwijs", het denkbeeld aangegeven, om bijv. door eenig geldelijk of ander voordeel den slaaf eenig belang in te boezemen ter aanleering van de taal zijner meesters. Te dier zake kan worden medegedeeld, dat over het geopperde denkbeeld met den gouverneur in overleg zal worden getreden.

de som van f 35 000 beschikbaar was gesteld, gedurende dat jaar werden voortgezet. (1)

M. Geldelijk beheer.

I. Algemeen beheer.

Onder dit hoofd valt over het jaar 1859 niets belangrijks te vermelden.

II. Muntwezen.

Over gebrek aan circulerend medium, vooral aan zilver, zijn meer dan vroeger klagten vernomen. Amerikaansch goudgeld, meestal stukken van 5, 10 en 20 dollars, doch ook betrekkelijk veel Fransch goud, blijft onder particulieren steeds a pari in omloop. Daar echter zilvergeld het eenige wettig betaalmiddel is, veroorzaakt het heerschend gebrek groot ongerief op de landskantoren.

III. De begrooting.

Onder lit. M wordt hiernevens gevoegd de begrooting voor 1859, zoo als die door den Koning is goedgekeurd.

IV. Bronnen van inkomsten.

Hierin is geene verandering gekomen.

V. De finantiele resultaten.

Ten vervolge op vroegere mededeelingen worden onder litt. N, O en P hierbij overgelegd drie staten van ontvangsten en uitgaven over de jaren 1856 — 1858, vergeleken met de ramingen voor die jaren. Voor zooveel de dienst van 1859 betreft, kunnen te dezen aanzien nog geene bijzonderheden worden vermeld. Alleen kan worden medegedeeld een daartoe vervaardigde, hierbij overgelegde staat lit. Q, houdende opgave van de in de kolonie tot ultimo April 1860 gedane ontvangsten en uitgaven, vergeleken met de ramingen voor dat jaar.

De ook in dit jaar minder gunstige rendementen van de suikercultuur in de meeste gedeelten der kolonie waren van zeer nadeeligen invloed op de inkomsten der koloniale kas. Ook de tijdelijke schaarschte van circulerend medium werkte nadeelig op de opbrengst voor zooveel de beschreven middelen betreft, ofschoon dit enkel als eene vertraging in de ontvangsten kan worden aangemerkt.

VI. Opgeheven particuliere West-Indische bank.

In betrekking tot de afloopende zaken der particuliere West-Indische bank is het jaar 1859 bij uitstek gunstig te achten, eensdeels door de aanzuivering van aanzienlijke achterstallige termijnen van aflossing, maar veel meer nog door den executiven verkoop van bijna al de aan de bank verbonden plantages en gronden, waardoor aan een zeer verwikkelden en finantieel hoogst nadeeligen toestand een einde zal worden gemaakt, en reeds aan vele verkeerdheden paal en perk is gesteld. Ook voor de eenige nog overgebleven plantage zijn de noodige maatregelen genomen om den executiven verkoop zoodra mogelijk te doen plaats hebben. (2)

---

(1) Sedert zijn die werkzaamheden gestaakt, vermits eene latere opname de noodzakelijkheid had doen zien van het aanleggen van kostbare sluizen, en alzoo ter voltooijing van het werk eene som bleek noodig te zijn, welke niet opwoog tegen het niet aanmerkelijke voordeel in tijd dat zoude worden behaald. Eene inschrijving, geopend om bij aanneming het reeds begonnen gedeelte te voltooijen en het oude kanaal bevaarbaar te maken, heeft niet tot het gewenschte einde geleid. De gouverneur stelde zich derhalve voor, om vooreerst het oude middel van commando-negers te baat te nemen, ten einde de grootste hinderpalen, welke de vaart belemmerden, uit den weg te ruimen.

(2) Deze plantage, Kroonenburg genaamd, is op den 29sten Junij 1860 verkocht geworden.

Aan het in het verslag over 1858 medegedeelde met opzigt tot den voortvlugtigen A. Wildeboer kan worden toegevoegd, dat die persoon in 1861 is veroordeeld tot altijddurend bannissement, of, zoo hij te eeniger tijd in handen der justitie mogt komen, tot een confinement van 15 achtereenvolgende jaren.

VII. Inkomsten der gouvernements-plantages.

Onder dit hoofd moet worden vermeld, dat het in den hiernevens gevoegden staat lit. Q vermelde bedrag van f 102 206,41^{5} nog zal vermeerderd worden onder andere met de opbrengst der producten per het Nederlandsch schip *Amerika* naar Nederland ingescheept, welke den 17den Januarij 1860 te Amsterdam zijn verkocht en netto hebben opgebragt f 54 022,70.

N. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Als zoodanig kunnen worden vermeld de navolgende beschikkingen:

1°. de gouvernements-resolutie van den 20sten Mei 1859, n°. 18, waarbij, krachtens 's Konings magtiging, is bepaald, dat ambtenaren en officieren, die mogten verlangen eenige geschenken aan vreemde Vorsten of in het buitenland gevestigde genootschappen en instellingen aan te bieden, daartoe vooraf, door tusschenkomst in de kolonie van den gouverneur en in Nederland van den Minister van Kolonien, de toestemming zullen moeten vragen van de Vorsten of inrigtingen voor welke de geschenken bestemd zijn.

Tot deze bepaling had vooral bijgedragen de meening, dat het doel van zoodanige aanbiedingen niet altijd met de bescheidenheid was overeen te brengen; dat die geschenken soms door de aanbieders worden verkregen door aanwending van de aan hunne dienstbetrekking verbonden magt of invloed, en dat de aanbieding kan strekken ten nadeele der verzamelingen hier te lande; (1)

2°. de gouvernements-resolutie van 15 September 1859, n°. 11 (opgenomen in het *Gouvernementsblad* van dat jaar onder n°. 10), waarbij ter kennis van het algemeen werd gebragt 's Konings besluit van 27 Julij te voren, n°. 49, houdende wijziging van het besluit van 13 Junij 1856, n°. 73, bij hetwelk algemeene bepalingen zijn vastgesteld betreffende het verleenen van buitenlandsche verloven aan ambtenaren en officieren van de landmagt in de Nederlandsche West-Indische bezittingen en ter Kuste van Guinea; en

3°. de gouvernements-resolutie van 29 September 1859, n°. 9 (opgenomen in het *Gouvernementsblad* van dat jaar onder n°. 11), houdende afkondiging van het Koninklijk besluit van 20 Augustus te voren, n°. 60, waarbij, met intrekking van de daarmede in strijd zijnde reglementaire bepalingen, is vastgesteld, dat alle civile en militaire landsdienaren, of hunne weduwen en weezen, aan wie ten laste der koloniale geldmiddelen pensioen, gagement of onderstand is toegekend, en die vergunning zullen hebben verkregen zich op vreemd grondgebied te vestigen, van korting te dier zake op hunne bedoelde inkomsten zullen zijn vrijgesteld.

O. Slavenbevolking.

» Gedurende dit jaar" zegt de gouverneur, » is de rust onder de slavenbevolking niet gestoord geworden. (2) Geen beter bewijs kan geleverd worden van den goeden geest,

---

(1) Uit overweging van de belemmering die dit voorschrift voor het wetenschappelijk verkeer kan opleveren, is de gouverneur, op 's Konings magtiging, in 1861 uitgenoodigd hetzelve in te trekken.

(2) In antwoord op de vraag, voorkomende in het Verslag van de Commissie der Tweede Kamer der Staten-Generaal op dat van de Regering over 1858, of de ongeregeldheden, waarvan werd melding gemaakt, ook in verband stonden met de verplaatsing van de slavenmagten, waarvan op bladz. 18 werd gewaagd, kan worden medegedeeld, dat de bedoelde ongeregeldheden meerendeels het gevolg waren van de meening der slaven, dat hunne werktaken door de meesters te hoog waren vastgesteld, hetgeen, met éene uitzondering, bij onderzoek bleek het geval niet te zijn. Alleen bij de verplaatsing van de slavenmagt der plantage Vlugt en Trouw deed zich aanvankelijk eenige onwil bij de negers voor. Met uitzondering van enkelen, die deserteerden, ging echter later de magt vrijwillig over.

Wat betreft de vraag, volgens welken regel de gouverneur te werk gaat bij aanvragen om verplaatsing van slavenmagten wordt aangeteekend, dat bij die verplaatsingen, welke ingevolge eene proclamatie van 1811, laatstelijk in herinnering gebragt bij de publicatie van 13 Februarij 1854 (*Gouvernementsblad* n°. 1), slechts met toestemming van den gouverneur kunnen plaats hebben, zooveel doenlijk, èn het belang van den meester èn dat van den slaaf wordt in het oog gehouden.

Met opzigt tot de vraag van de Commissie, hoeveel het aantal katoenplantages bedraagt, van welke de slaven in de laatste jaren op suikerplantages zijn overgebragt, zullen van den gouverneur inlichtingen gevraagd worden. Op de eventueel te verleenen schadeloosstelling bij emancipatie zal dit echter geen invloed uitoefenen, althans wanneer de laatst ingediende wets-ontwerpen tot afschaffing der slavernij in West-Indie tot wet worden verheven.

welke onder dezelve heerscht, noch van het ongegronde of liever de kwaadwilligheid der voorgevens van sommige allarmisten, dan de daadzaak, dat de straffen aan slaven opgelegd verminderen. Dit toch toont, dat zij zedelijk vooruitgaan, en dat, dank zij in groote mate de waakzaamheid van den procureur-generaal, hunne materiele belangen niet uit het oog worden verloren. Over het algemeen is hunne behandeling goed; op verschillende plantages ontvangen zij meer dan de wet voorschrijft, en eene langdurige werking der slavenreglementen heeft de beheerders daarmede beter bekend gemaakt, terwijl de slaven zelven volmaakt op de hoogte zijn van hetgeen hun toekomt of hoe ver de magt van den beheerder zich uitstrekt. De zedelijke invloed van den procureur-generaal GEFKEN is groot en werkt op beide zijden, waardoor hij in de gelegenheid wordt gebragt menige zaak op eene huishoudelijke wijze af te doen, tot merkelijk voordeel van alle partijen.

» Op alle verzoekschriften om gratie of vermindering van straf, opgelegd wegens overtreding der slavenreglementen is afwijzend beschikt.

» De sedert eenigen tijd door tusschenkomst der politie aan slaven opgelegd wordende straffen van opsluiting met of zonder boeijen en dwangarbeid aan publieke werken worden steeds bevonden zeer goed te werken en van oneindig meer invloed te zijn dan de vroegere zware strafoefeningen met de zweep. Diezelfde wijze wordt derhalve in stand gehouden en daartoe zal gewis de toevlugt moeten worden genomen bij een eventueel over de geëmancipeerden uit te oefenen staatstoezigt.

» Naar het gevoelen van den procureur-generaal mag de toestand van den slaaf in deze kolonie, uit een materieel oogpunt beschouwd, meer en meer voldoende worden geacht."

Het aantal strafwerkers bedroeg in 1859 330 mannen, waarvan 219 plantage- en 111 stadsslaven, en 159 vrouwen, waarvan 109 plantage- en 50 stadsslavinnen.

Op het piket van justitie werden in 1859 111 slaven met 2027 slagen afgestraft. Van dezen waren 73 stads- en 38 plantage-slaven. Het meerendeel der afstraffingen had op last of met voorkennis van den procureur-generaal plaats, terwijl de overtredingen hoofdzakelijk bestonden in pligtverzuim, wangedrag, onwil tot werken, verregaande brutaliteit, dronkenschap, vechterij, diefstal, oneerlijkheid, uitgaan zonder pas en desertie. (1)

De volgende tot het jaar 1859 betrekkelijke stukken worden hierbij overgelegd:

bijlage lit. R, staat van regterlijke uitspraken, wegens overtredingen van de slavenreglementen;

bijlage lit. S, staat van regterlijke uitspraken, waarbij slaven tot straffen veroordeeld of zij van tegen hen ingebragte beschuldigingen vrijgesproken zijn;

bijlage lit. T, staat aantoonende het getal der weggeloopen en teruggekeerde slaven, met vermelding der middelen die tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast;

bijlage lit. U, staat aantoonende de straffen en correctien, welke op grond der op het bureau van politie gehouden verhooren aan slaven, die weggeloopen zijn geweest, ten verzoeke van hunne meesters zijn opgelegd geworden;

bijlage lit. V, staat van de plantages en gronden, aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van de verpligtingen, hun bij de slavenreglementen voorgeschreven;

bijlage lit. W, staat van de gedurende het jaar 1859 vrijgegeven gouvernementsslaven en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom in Suriname.

Omtrent het godsdienstig en ander onderwijs onder de slaven wordt verwezen naar hoofdstuk G (Eeredienst), terwijl overigens met opzigt tot de slavenbevolking nog wordt gerefereerd aan de hoofdstukken B, D, F en Q. (2)

---

(1) Met opzigt tot de vraag, voorkomende in het Verslag der Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op het regeringsverslag over 1858, hoe het met de afstraffingen op de plantages zelve is gesteld, wordt aangeteekend, dat hieromtrent geene opgaven uit de kolonie worden ontvangen, maar dat de gouverneur zal worden uitgenoodigd voortaan ook zoodanige opgaven in te zenden.

(2) Op de vraag door de Commissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal in haar verslag nopens dat van de Regering over 1858 gedaan, of bij de vaststelling der tariven van werktaken en loonen voor vrije arbeiders is in het oog gehouden de immigratie, welke de Regering aan de emancipatie wenscht te verbinden, kan bevestigend worden geantwoord.

P. Immigratie en kolonisatie.

§ 1. *Immigratie.*

Omtrent de immigratie valt over 1859 niets belangrijks te vermelden.

§ 2. *Kolonisatie.*

Met de Hollandsche boeren, afkomstig van de in 1853 opgeheven kolonisatie te Groningen aan de Saramacca, bleef het in 1859 wèl gaan.

Q. Nijverheid.

1°. Landbouw.

De volgende tabellen zijn getrokken uit de in hoofdstuk B genoemde, onder litt. A—I, overgelegde divisie-staten, omtrent welker zamenstelling en inrigting naar vroegere verslagen wordt verwezen.

Het aantal plantages en bewerkte gronden, verdeeld naar den aard der cultuur daarop uitgeoefend, wordt op den volgenden staat aangewezen.

Getal plantages en gronden in elke divisie en in elk district.

	Suiker.	Koffij en cacao.	Koffij en kost.	Cacao en kost.	Katoen.	Hout.	Kost.	Kost en kweek.	Kweek.	Chirurgijns-etablissement.	Totaal.	Getal akkers van al de concessien in elke divisie.	Getal akkers bepolderd land.	Getal akkers in cultuur.
Boven-Suriname en Thorarica	20	»	1	3	»	3	5	»	»	(1) »	32	(2) 46 946½	12 883	5 947⅜
Para	9	»	»	4	»	9	9	10	4	»	45	119 598½	5 418	3 336
Boven-Commewijne	16	»	»	»	»	2	1	»	1	1	21	46 186½	15 242	2 403½
Boven-Cottica en Perica	15	»	10	»	2	»	3	»	»	1	31	40 429½	20 025	5 256½
Beneden-Commewijne	6	»	8	2	»	»	3	2	1	1	23	21 957	14 509	4 786½
Beneden-Cottica	14	1	13	»	8	»	4	2	»	1	43	44 117	30 985	11 476¼
Saramacca	3	1	»	12	»	4	3	»	1	»	24	29 181	10 555	2 424
Nickerie	5	»	2	1	»	1	1	1	2	»	13	11 557	6 689½	3 522½
Coronie	1	»	»	»	11	»	1	»	1	»	14	11 900	6 790	4 946
Totaal	89	2	34	22	21	19	30	15	10	4	246	371 873	123 096½	44 098⅝

Bij vergelijking tusschen 1859 en 1858 vindt men eene vermindering van 2 plantages, ontstaan door het overbrengen der slavenmagt van de plantage Annasburg (Boven-Cottica en Perica) naar de plantage Voorburg (divisie Boven-Suriname en Thorarica), en het geven van eene andere bestemming, niet van landbouwkundigen aard, aan de centraal-fabriek Buitenrust (divisie Beneden-Cottica). (3)

De volgende staat toont het aantal in bebouwing zijnde akkers in elke divisie en in elk district aan, verdeeld naar de daarop uitgeoefend wordende cultuur.

(1) In de divisien, waar zich geen chirurgijns-etablissement bevindt, woont de geneeskundige op de eene of andere plantage.

(2) Hieronder is niet begrepen de concessie van den grond Victoria, welker grootte wordt opgegeven te zijn 12 Ned. mijlen in omtrek.

(3) Ten aanzien van deze bestemming, welke niet door den gouverneur wordt genoemd, zullen hem nadere inlichtingen worden gevraagd.

Getal akkers in elke divisie en in elk district met de verschillende daarop uitgeoefende cultures.

	Suiker.	Koffij.	Cacao.	Koffij en cacao.	Koffij en banannen.	Cacao en banannen.	Katoen.	Banannen alleen.	Aardvruchten.	Rijst.	Casave.	Taijers.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica .	4 121$^{7}/_{8}$	»	42$^{1}/_{2}$	»	197$^{1}/_{2}$	180	»	622$^{1}/_{2}$	772	2	9	»	5 947$^{3}/_{8}$
Para	1 898$^{1}/_{2}$	13	82$^{1}/_{2}$	»	40	20	»	643	595	43	1	»	3 336
Boven-Commewijne	2 235$^{1}/_{2}$	»	»	»	»	»	»	76	60	15	10	7	2 403$^{1}/_{2}$
Boven-Cottica en Perica . . .	2 451$^{1}/_{2}$	281$^{1}/_{2}$	4	»	597$^{1}/_{4}$	7	1 254	601$^{1}/_{4}$	30	30	»	»	5 256$^{1}/_{2}$
Beneden-Commewijne	2 321	30	40	37$^{1}/_{2}$	755	79$^{1}/_{2}$	»	1 522$^{1}/_{2}$	1	»	»	»	4 786$^{1}/_{2}$
Beneden-Cottica	3 187	200	41	16	1 711	»	3 557$^{1}/_{2}$	2 723$^{1}/_{4}$	15$^{1}/_{2}$	»	»	25	11 476$^{1}/_{4}$
Saramacca	961	»	735$^{1}/_{2}$	128	50	195$^{1}/_{2}$	»	269	16	42	22	5	2 424
Nickerie	2 335	80	65	62	219	105	»	646$^{1}/_{2}$	10	»	»	»	3 522$^{1}/_{2}$
Coronie	596	»	»	»	»	»	3 546	576	82$^{1}/_{2}$	»	145$^{1}/_{2}$	»	4 946
TOTAAL. . . .	20 107$^{3}/_{8}$	604$^{1}/_{2}$	1010$^{1}/_{2}$	243$^{1}/_{2}$	3 569$^{3}/_{4}$	587	8 357$^{1}/_{2}$	7 680	1 582	132	187$^{1}/_{2}$	37	44 098$^{3}/_{8}$

De verhouding tot 1858 is als volgt:

		1858.	1859.
Suiker,	akkers,	19 421 8/15	20 107 3/8
Koffij,	»	460	604 1/2
Cacao,	»	739	1 010 1/2
Koffij en cacao	»	229 1/2	243 1/2
Koffij en banannen,	»	4 361 1/4	3 569 3/4
Cacao en banannen,	»	560 1/2	587
Katoen,	»	8 439 1/2	8 357 1/2
Banannen alleen,	»	7 507 1/4	7 680
Aardvruchten,	»	956	1 582
Rijst,	»	129	132
Casave,	»	175	187 1/2
Taijers,	»	15	37
Totaal	»	42 993 8/15	44 098 3/8

Zoodat in 1859 ruim 1 105 akkers meer werden bebouwd dan in 1858.

De volgende staat toont de verkregen producten aan.

STAAT

STAAT der verkregen producten in de onderscheidene divisien en districten over het jaar 1859.

	Suiker.	Rhum, proef-houdend.	Dram, proef-houdend.	Melasse.	KOFFIJ.		Cacao.	KATOEN.		Aard-vruch-ten.	Banannen.	Rijst.	Waarde der houtwaren.	Koren.
					Heele.	Gebroken.		Zuivere.	Onzuivere.					
	Amst. pond.	Gallons.			Amsterdamsche ponden.						Bossen.	Amst. p.		Vaten van 600 spieren.
Boven-Suriname en Thorarica	5 787 073	1 440	51 973 1/2	197 333 2/3	28 448	»	1 100	»	»	6 000	313 439	16 081	f 17 127,53	24
Para.	2 352 826	»	24 372	94 752	1 525	»	16 879 1/2	»	»	»	86 933	39 572	52 991,95	33
Boven-Commewijne. .	3 012 247	»	27 559	124 537	»	»	»	»	»	»	6 130	2 000	2 677,50	»
» Cottica en Perica	2 978 222	368	32 179	111 602	89 407	6 812	250	45 955	5 565	»	177 124	40 780	»	»
Beneden-Commewijne .	2 852 214	31 160	10 146	105 297	82 381	1 762	5 485	»	»	»	521 137	4 000	»	22
» Cottica . . .	4 365 560	4 000	30 553	170 110	248 120	3 735	13 970	177 977	»	2 500	785 341	»	»	95
Saramacca.	2 236 688	4 060	39 157	86 056	43 095	1 286	397 057	»	»	»	42 518	43 700	2 893,70	»
Nickerie	3 464 881	60 169	8 784	106 405	22 060	950	25 175	»	»	38 000	98 200	40	»	133
Coronie.	829 715	9 289	6 099 1/2	33 460	»	»	»	307 717	»	156 744	94 530	»	»	125
Totaal. .	27 879 426	113 486	230 823	1 037 552 2/3	515 036	14 545	459 916 1/2	531 649	5 565	203 244	2 125 352	146 173	f 75 690,68	432
					529 581			537 214						

De verhouding van de hoofd-stapelproducten is tot 1858 als volgt:

	1858.	1859.	
Suiker	23 185 962	27 879 426	Amst. ponden.
Koffij	466 152	529 581	» »
Cacao	369 278	459 916½	» »
Katoen	580 820	537 214	» »

Alzoo zijn in 1859:

4 693 464	pond	suiker,
63 429	»	koffij, en
90 638½	»	cacao *meer*, en
43 606	»	katoen *minder* verkregen.

Deze voordeelige verhouding moet worden toegeschreven aan het voor de drie eerstgenoemde cultures gunstige saizoen, terwijl de mindere productie van katoen aan de laat ingevallen en kort van duur geweest zijnde droogte is te wijten. De verder verkregen producten waren, met uitzondering van den rhum, het koren en de rijst, verminderd.

De waarde der in 1859 afgeleverde of verbruikte houtwaren (waaronder echter niet begrepen de houtwaren, gebezigd op of ten behoeve van den grond, waar het hout is geveld en bewerkt) bedroeg, volgens de door belanghebbenden, naar aanleiding van de publicatie van den 4den September 1854 (*Gouvernementsblad* n°. 9) ingediende opgaven, f 74 140,225.

Het geldwaardig bedrag van de volgende producten was:

Suiker	f 2 701 516,37
Rhum	120 578,87
Dram	130 414,99
Melasse	312 510,66
Koffij (heele)	149 360,44
» (gebroken)	2 909,00
Cacao	111 056,62
Katoen (zuivere)	183 206,24
» (onzuivere)	946,05
Aardvruchten	5 081,10
Banannen	765 126,72
Rijst	14 617,30
Koren	2 592,00
	f 4 499 916,36

De berekening is, even als gewoonlijk, geschied naar den prijs door het Gouvernement bij het begin van ieder quartaal ter heffing van uitgaande regten bepaald; te weten:

	QUARTALEN.			
	Eerste.	Tweede.	Derde.	Vierde.
Suiker per 100 pond	f 10,00	f 10,50	f 8,25	f 10,00
Rhum en dram, ter sterkte van 20 graden hygrometer en daarboven, per 100 gallons	125,00	100,00	100,00	100,00
Idem beneden de 20 graden, per 100 gallons.	60,00	53,00	53,00	60,00
Melasse per 100 gallons . . .	27,50	31,00	31,00	31,00
Koffij (heele) » 100 pond	28,00	28,00	30,00	30,00
Idem (gebroken) » 100 »	20,00	20,00	20,00	20,00
Cacao » 100 »	22,50	22,50	21,50	25,75
Katoen (schoone) » 100 »	34,85	35,00	34,00	34,00
Idem (vuile) » 100 »	17,00	17,00	17,00	17,00
Patattes » 100 »	2,50	2,50	2,50	2,50
Banannen per bos	0,40	0,40	0,32	0,32
Rijst (ongepelde) per 100 pond . . .	10,00	10,00	10,00	10,00
Koren (gepeld in vaten) per 100 pond. .	6,00	6,00	6,00	6,00
Idem (ongepeld) per 600 spieren . . .	4,00	4,00	4,00	4,00

De houtwaren zijn vrij van uitgaande regten.

De slaven waren in de divisien en districten verdeeld, zoo als in den onder lit. X bijgevoegden uitvoerigen staat is medegedeeld, waarin tevens de aard der door hen verrigte werkzaamheden en andere bijzonderheden zijn vermeld.

De volgende staat toont aan welke slaven tot de plantages zelve behoorden, en welke, ofschoon dáár arbeidende, nogtans niet tot de plantages zelve behoorden, maar van den eigenaar privé waren, of van de aanhoorige gronden, of van elders.

NAMEN DER DIVISIEN en DISTRICTEN.	Slaven van de plantages zelve.					Slaven van de aanhoorige gronden, van den eigenaar privé, of van elders.					Totaal generaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
Boven-Suriname en Thorarica.	1 164	1 338	726	694	3 922	288	230	133	109	760	4 682
Para	814	1 016	732	620	3 182	230	237	144	108	719	3 901
Boven-Commewijne . . .	617	698	382	369	2 066	149	120	70	44	383	2 449
Boven-Cottica en Perica . .	1 002	1 189	631	672	3 494	295	277	140	134	846	4 340
Beneden-Commewijne . .	811	843	499	492	2 645	339	349	170	192	1 050	3 695
Beneden-Cottica.	1 963	2 178	1 395	1 285	6 821	240	265	178	138	821	7 642
Saramacca . .	421	460	270	260	1 411	56	32	18	18	124	1 535
Nickerie . . .	357	440	223	209	1 229	177	143	57	53	430	1 659
Coronie . . .	490	491	373	348	1 702	108	108	73	72	361	2 063
Totaal . .	7 639	8 653	5 231	4 949	26 472	1 882	1 761	983	868	5 494	31 966

Tot de verschillende soorten van cultuur werden de slaven gebezigd, zoo als in de onder litt. IJ en Z overgelegde staten is opgegeven.

Volgens de divisiestaten is het grootste product op de suikerplantages per akker verkregen door:

plantage la Paix (Boven-Cottica en Perica)	3 798	Amst. ponden.
» Goudmijn (Boven-Commewijne)	3 690	» »
» Catharina Sophia (Saramacca)	3 595	» »
» Nursery (Nickerie)	3 400	» »
» de Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica)	3 175	» »
» Resolutie (Beneden-Cottica)	3 035	» »
» Zorg en Hoop (Beneden-Cottica)	2 895	» »
» Rac à Rac (Boven-Suriname en Thorarica) . . .	2 893	» »
» Hazard (Boven-Commewijne)	2 887	» »
» Vreeland (Boven-Suriname en Thorarica)	2 824	» »

En is het minst verkregen door:

plantage Bentshope (Beneden-Cottica)	650	Amst. ponden.
„ Alyda (Boven-Cottica en Perica)	660	„ „
„ Kroonenburg (Beneden-Cottica)	822	„ „
„ Waterland (Para)	868	„ „
„ Rustenburg (Boven-Commewijne)	1 080	„ „
„ Paradise (Nickerie)	1 140	„ „
„ Fairfield (Boven-Commewijne)	1 153	„ „
„ Roosenburg (Idem)	1 245	„ „
„ Sinabo (Idem)	1 268	„ „
„ Fortuin (Idem)	1 285	„ „

In 1858 is het grootste product geleverd door:

plantage Nursery (Nickerie)	1 331 500	Amst. ponden.
„ Catharina Sophia (Saramacca)	1 034 497	„ „
„ Burnside (Coronie)	934 286	„ „
„ Alkmaar (Beneden-Commewijne)	922 858	„ „
„ Waterloo (Nickerie)	902 986	„ „
„ Hazard (Idem)	754 500	„ „
„ Hooyland (Beneden-Commewijne)	686 400	„ „
„ Resolutie (Beneden-Cottica)	680 000	„ „
„ Vreeland (Boven-Suriname en Thorarica)	660 355	„ „
„ de Drie Gebroeders (Idem)	625 390	„ „

En het kleinste door:

plantage Waterland (Para)	5 250	Amst. ponden.
„ l'Espérance (Boven-Suriname en Thorarica)	22 400	„ „
„ Picardie (Beneden-Cottica)	23 800	„ „
„ Toledo (Boven-Suriname en Thorarica)	26 348	„ „
„ Alyda (Boven-Cottica en Perica)	28 800	„ „
„ Nieuwhoop (Boven-Commewijne)	31 001	„ „

In 1859 is het grootste product geleverd door:

plantage Catharina Sophia (Samaracca)	1 452 413	Amst. ponden.
„ Resolutie (Beneden-Cottica)	1 274 000	„ „

plantage Nursery (Nickerie)	1 108 400	Amst. ponden.
» Hoolyand (Beneden-Commewijne)	966 526	» »
» Burnside (Coronie)	829 715	» »
» Alkmaar (Beneden-Commewijne)	788 410	» »
» de Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica)	757 377	» »
» Waterloo (Nickerie)	748 382	» »
» Hazard (Idem)	725 590	» »
» Meerzorg (Boven-Suriname en Thorarica)	635 600	» »

en het kleinste door:

plantage Alyda (Boven-Cottica en Perica)	13 200	Amst. ponden.
» Waterland (Para)	39 942	» »
» Nieuwhoop (Boven-Commewijne)	44 911	» »
» l'Espérance (Boven-Suriname en Thorarica)	52 000	» »
» Bentshope (Beneden-Cottica)	58 861	» »

Uit het bovenstaande blijkt, dat in 1859 weder 5 suikerplantages eene productie van meer dan 800 000 pond hebben verkregen.

De gouvernements-plantage Catharina Sophia telde 459 slaven, waarvan dagelijks gemiddeld 150 te veld waren, en 71 vrije personen, waaronder 42 Chinesche immigranten.

Op de gouvernements-plantage Rustenburg waren 141 slaven, waarvan dagelijks gemiddeld 40 te veld waren, en 21 vrije personen, waaronder 19 Chinesche immigranten.

De gezondheidstoestand op deze beide plantages was voldoende.

Op Catharina Sophia werden in 1859 geboren 11 slavenkinderen (3 jongens en 8 meisjes), terwijl 25 slaven (9 mannen, 6 vrouwen, 5 jongens en 5 meisjes) overleden. Op de plantage Rustenburg werden 5 kinderen (3 jongens en 2 meisjes) geboren, tegen 4 slaven (1 man, 1 jongen en 2 meisjes) die overleden.

In 1859 werden op Catharina Sophia aangeplant 25 akkers banannen, waarmede successivelijk tot 200 akkers zal worden voortgegaan. Deze hoeveelheid wordt voldoende gerekend om de plantage haren eigen kost te doen voortbrengen. Door dezen maatregel zullen bespaard worden de belangrijke uitgaven tot aankoop van kost, terwijl aan een dringend verlangen van de slaven, om bij voorkeur, althans hoofdzakelijk, den banan als voedingsmiddel te bekomen, wordt voldaan.

Onder litt. AA en BB worden hiernevens gevoegd twee staten van inkomsten en uitgaven der gouvernements-plantages Catharina Sophia en Rustenburg over 1859.

Uit den eersten blijkt, dat Catharina Sophia een voordeelig slot van f 57 803,26[5] had. Daartoe heeft bijzonder bijgedragen het boven de raming verkregen product en de bezuiniging in de begroote uitgaven. Evenwel zijn er in den loop van 1859 aanzienlijke uitgaven gedaan voor het vernieuwen van twee trasloodsen, de daarstelling van een steiger, de oprigting van een ijzeren regenbak en voor verschillende reparatien aan gebouwen, schoeijingen enz.

Uit den tweeden staat blijkt, dat de plantage Rustenburg een nadeelig verschil van f 14 412,02 opleverde.

Heeft de slechte directie door den voormaligen directeur gevoerd, waarop in het vorig verslag is gewezen, daartoe medegewerkt, door de kunde en den ijver van zijnen opvolger mag, volgens rapport van den inspecteur der domeinen, met veel grond betere verwachting voor het volgend jaar worden gekoesterd, hoezeer het te vreezen is dat ook dan nog de uitgaven de inkomsten zullen overtreffen; eensdeels dewijl alles op die plantage in eenen verwaarloosden toestand verkeert, en anderdeels omdat de inspecteur van oordeel is, dat het geraamde product niet geleverd kan worden met het slechte waterwerk.

Uit den volgenden staat blijkt hoeveel stoom- en hoeveel watermolens op de suikerplantages, en hoeveel koffijbreekmolens en katoenstoommolens aanwezig waren.

	Suikerplantages.		Koffijbreekmolens.	Katoenstoommolens.
	Stoommolens.	Watermolens.		
Boven-Suriname en Thorarica.	14 (1)	7	1	»
Para	6 (2)	3	»	»
Boven-Commewijne	5	10	»	»
Boven-Cottica en Perica . .	7	9	»	»
Beneden-Commewijne . . .	6 (3)	2	»	»
Beneden-Cottica	12	1	1	4
Saramacca	3	»	»	»
Nickerie	5	»	1	»
Coronie	1	»	»	6

2°. Veeteelt.

De veeteelt liet veel te wenschen over. Alleen bij de Europesche kolonisten, afkomstig van het opgeheven kolonisatie-etablissement Groningen, aan de Saramacca, en bij eenige particulieren in de nabijheid der stad gevestigd, was geringe vooruitgang waar te nemen. Slechts een paar malen werd van andere plaatsen, onder andere uit de rivier Orenocco, slagtvee aangevoerd. Behoefte aan slagtvee deed zich dus steeds gevoelen.

In Nickerie en Coronie, maar vooral in eerstgemeld district, legde men zich veel op veefokkerij toe, doch de moeijelijkheid om het naar Paramaribo te vervoeren en het verbod op den uitvoer naar elders waren oorzaak, dat de veefokkerij aldaar niet de gewenschte uitbreiding erlangde. (4)

De volgende staat toont den toestand aan van den veestapel op ult°. December 1859.

	Rundvee.	Paarden.	Muilezels.	Ezels.	Schapen.	Geiten.	Varkens.
De stad Paramaribo en hare buitenwijken .	968	31	8	67	122	17	90
Boven-Suriname en Thorarica	302	9	4	2	174	17	259
Para	1 035	36	10	14	460	29	414
Boven-Commewijne	198	»	»	»	16	29	121
Boven-Cottica en Perica	404	»	»	3	152	85	566
Beneden-Commewijne	271	16	4	7	64	»	326
Beneden Cottica	684	36	»	2	498	85	710
Saramacca	92	6	1	1	15	1	70
Nickerie	538	26	5	15	523	44	62
Coronie	706	35	3	17	1 685	35	248
Totaal . .	5 198	195	35	128	3 709	342	.2 866

(1) Hieronder begrepen 2 op plantage Meerzorg.

(2) Hieronder 1 dubbele op plantage Dijkveld.

(3) Hieronder begrepen 2 op plantage Alkmaar.

(4) Ten deze kan worden vermeld, dat den gouverneur sedert, op een voorstel om het verbod op den uitvoer van slagtvee op te heffen, is medegedeeld, dat de publicatie van 8 Mei 1841 (*Gouvernementsblad* n°. 9), houdende dat verbod, moet geacht worden te zijn vervallen door de nieuwe regeling van de regten op den in-, uit- en doorvoer in de kolonie Suriname, die in 1848 (*Gouvernementsblad* n°. 4 en 5) en nader in 1849 (*Gouvernementsblad* n°. 5) heeft plaats gehad. De gouverneur is tevens gemagtigd om zulks ten overvloede ter kennis van het algemeen te brengen.

Op de naauwkeurigheid van de vorenstaande, door belanghebbenden gedane opgaven, kan niet te zeer worden gerekend. (1)

3°. Uitgifte van landerijen voor cultuur.

In het jaar 1859 werden aan particulieren in allodialen eigendom afgestaan 4 perceelen land, te zamen groot 6052 akkers of 2594 bunders, benevens 2 erven te Nieuw-Rotterdam, en in pacht 23 perceelen, te zamen groot 38 akkers of 15 bunders.

4°. Handel en scheepvaart.

In het jaar 1859 kwamen in de kolonie aan:

uit Nederland	35	schepen,	metende	3797	lasten
» Noord-Amerika	27	»	»	3029	»
» andere vreemde plaatsen	129	»	»	4521½	»
Te zamen	191	»	»	11 347½	»

Met deze schepen werd voor eene geldswaarde van f 2 887 570,51⁵ ingevoerd, als:

uit Nederland	f 1 431 996,86⁵
» Noord-Amerika	882 649,23
» andere vreemde plaatsen	572 924,42

In 1859 vertrokken uit de kolonie:

naar Nederland	32	schepen,	metende	3843	lasten
» Noord-Amerika	25	»	»	2899	»
» andere vreemde plaatsen	128	»	»	4879	»
Te zamen	185	»	»	11 621	»

De uitvoer met deze schepen bedroeg in geldswaarde:

naar Nederland	f 1 644 671,31
» Noord-Amerika	623 027 15⁵
» andere vreemde plaatsen	1 075 747,28
Te zamen	f 3 343 445,74⁵

Omtrent verdere bijzonderheden wordt verwezen naar den bijgevoegden staat van in- en uitvoer over 1859 (bijlage lit. C C), tevens aanwijzende den staat van het entrepôt, gedurende dat jaar.

(1) Van het pluimvee is over 1859 geene opgaaf ontvangen.

De invoer voor rekening van het Gouvernement bedroeg in 1859 eene geldswaarde van f 162 354,85 5, als:

uit Nederland	f 65 870,59 5
» Noord-Amerika	92 491,11
» andere vreemde plaatsen	3 993,15
	f 162 354,85 5

Het niet uit Nedertand ingevoerde bestond uitsluitend uit levensmiddelen.

De uitvoer voor rekening van het Gouvernement had alleen plaats naar Nederland, en bedroeg eene waarde van f 65 875,70 (1) aan suiker en rhum van de gouvernements-plantages Catharina Sophia en Rustenburg.

De regten op den handel en de scheepvaart, waarvan echter uitgesloten zijn de goederen of producten die voor rekening van het Gouvernenent worden in- of uitgevoerd, hebben in 1859 aan de koloniale kas opgebragt:

inkomende regten	f 74 408,95 5
uitgaande regten	158 025,46
lastgeld der schepen	32 546,17
baak-, los- en steigergelden	1 901,00
entrepôt-, waag- en rooigelden	3 189,99
Totaal	f 270 071,57 5

Behalve de bereids onder hoofdstuk C, § IV, vermelde overeenkomsten met Marocco en Guatemala, werd nog, den handel en de scheepvaart betreffende, bij resolutie van 25 Julij 1859, n°. 3 (*Gouvernementsblad* n°. 7), afgekondigd het Koninklijk besluit van den 28sten Junij 1858 (*Staatsblad* n°. 54), houdende bepalingen op het voeren van seinlichten bij nacht en het doen van mistsignalen op zeeschepen tot het vermijden van aanvaring, ter vervanging van de Koninklijke besluiten van 29 Januarij 1850 (*Staatsblad* n°. 3) en 17 Maart 1853 (*Staatsblad* n°. 14).

R. Betonning, bebakening en loodswezen.

Het vuurschip *Suriname*, dat in December 1857 voor de monding der rivier van dien naam geplaatst en in 1858 om redenen van technischen aard eenigzins verplaatst werd, beantwoordt volkomen aan het doel.

Alle boeijen en tonnen werden in den loop van het jaar 1859 nagezien, en, waar noodig, hersteld, terwijl aan de monding der Marowijne, waarvan het vaarwater door drie tonnen werd aangewezen, door Fransche zee-officieren, welke die rivier opnamen, eene met eene klok voorziene boei is gelegd.

(1) Deze geldswaarde is berekend naar de gemiddelde, hiervóór reeds genoemde prijzen, bepaald voor de heffing der uitgaande regten.

8. Briefwisseling.

STAAT, aantoonende het getal der gedurende het 1859 ontvangen en verzonden brieven en couranten, zoowel per mail als per gewone scheepsgelegenheid.

ONTVANGEN

VAN	Per mail.		Per andere scheepsgelegenheid.		Totaal brieven.	Totaal couranten.
	Brieven.	Couranten.	Brieven.	Couranten.		
Nederland. . . .	9329	14544	626	275	9955	14819
Curaçao.	246	110	81	51	327	161
Nickerie. . . . . Coronie. . . . . Demerary en andere vreemde plaatsen. . . .	(1) 3689	1946	»	»	3689	1946
	(2) 12264	16600	707	326	13971	16926

VERZONDEN

NAAR	Per mail.		Per andere scheepsgelegenheid.		Totaal brieven.	Totaal couranten.
	Brieven.	Couranten.	Brieven.	Couranten.		
Nederland. . . .	10119	1355	380	173	10499	1528
Curaçao.	192	296	208	38	400	334
Nickerie.	(3) 1670	1051	»	»	1670	1051
Coronie.	(3) 923	852	»	»	923	852
Engeland. . . .	842	406	8	»	850	406
Demerary. . . . Noord-Amerika Duitschland. . . Frankrijk. . . . Belgie. . . . . . Pruissen.	(4) 10145	1080	»	»	10145	1080
	23891	5040	596	211	24487	5251

(1) Onder dit getal zijn de dienstbrieven niet begrepen.

(2) Onder dit getal zijn niet vermeld de alhier voor Cayenne aangebragte brieven.

(3) Onder dit getal zijn de dienstbrieven begrepen.

(4) Onder dit getal zijn ruim 7000 brieven van Cayenne afkomstig. Het juiste getal kan niet worden opgegeven, vermits niet altijd naauwkeurig blijkt hoe vele brieven zich in de van daar ontvangen gesloten pakketten bevinden.

Het brieven- en courantenvervoer per mail is alzoo weder toegenomen.
De opbrengst der posterij heeft, na aftrek der onkosten, in 1859 bedragen f 8 816,60, gevolgelijk f 117,76 meer dan in 1858.

Bijzonderheden van verschillenden aard.

Op den 5den Januarij 1859 werd voor het eerst opengesteld eene onder den naam van: » Surinaamsche koloniale bibliotheek" bijeengebragte boekverzameling, welke eene vrij volledige vraagbaak belooft te zullen worden voor allen, die vele zeldzame en kostbare werken over Suriname wenschen te raadplegen.

De bibliotheek, daargesteld deels uit vrijwillige bijdragen van particulieren, deels door middel van ontvangen boekgeschenken, was wekelijks twee malen voor bezoekers toegankelijk.

'sGravenhage, den 22sten Februarij 1862.

De Minister van Koloniën,
G. H. UHLENBECK.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE **K** (*) VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 3.

LIJST der plantages, welke gedurende het jaar 1859 door de zendelingen der Evangelische Broeder-gemeente bediend geworden zijn.

A. *Plantages, welke tot zendelings-etablissementen behooren.*

De negers van deze plantages bezoeken de godsdienstoefeningen, welke op de respective etablissementen gehouden worden.

I. Etablissement Beekhuizen, 4 plantages.

Beekhuizen, Livorno, Dijkveld, Tout lui fait.

II. Etablissement Clevia, 6 plantages.

Voorburg, Susannasdaal, Belwaarde, Lust en Rust, Dordrecht, Jagtlust.

III. Etablissement Rust en Werk, 8 plantages.

Pieterszorg, Rust en Werk, Johannisburg, Maasstroom, Berlijn, Elisabethshoop, Johan en Margaretha, Frederiksdorp.

IV. Etablissement Leliendaal, 10 plantages.

Zoelen, Geertruidenberg, Marienburg, Ellen, Leliendaal, Visserszorg, Sorgvliet, Alkmaar, Nijd en Spijt, Mon Trésor.

V. Etablissement Heerendijk, 10 plantages.

Guadeloupe, Marienbosch, Schaapstede, Kroonenburg, Brouwerslust, Mon Souci, Vertrouwen, Hecht en Sterk, Zorg en Hoop, Picardie.

VI. Etablissement Anna's zorg, 16 plantages.

Ponthieu, Bentshope, Maria Petronella, Frederikslust, Broedershoop, Esthersrust, Badenstein, Moed en Kommer, Barbados, Clifford Cocqshoven, Kerkshoven, Anna Catharina, George Hendrik, Vaderszorg, Adrichem, Goosen.

VII. Etablissement Salem, 10 plantages.

Hamilton, Moy, Persévérance, Mary's hope, John, Johanna Maria, Leasowes, Sarah, Burnside, Hope.

(*) De bijlagen A–I zijn, ter inzage van de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

B. *Plantages, welke door reizende zendelingen bediend worden.*

Op deze plantages wordt, wanneer de zendeling er komt, een vrije dag voor godsdienstig onderwijs gegeven.

NAMEN der PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	*Aanmerkingen.*
Tourtonne ..... / ma Retraite.....	»	»	Wekelijks eene avondgodsdienstoefening.
Geijersvlijt	7	7	Worden door den zendeling van Clevia bediend.
Leonsberg	7	7	
Pomona ...... / de Resolutie.....	9	9	Wordt op Zondagen bediend.
Meerzorg	6	5	De plantages Meerzorg tot en met Victoria worden bediend door eenen zendeling, wonende te Paramaribo.
la Liberté	7	6	
het IJland	6	4	
Bleijendaal	4	4	
Houttuin......	6	4	
Ornamibo	8	3	
de Hoop	9	6	
Petersburg	7	5	
Vreeland......	9	6	
Maagdenburg	9	5	
Merveille......	8	5	
la Rencontre	8	5	
Adrichem	5	5	
Waterland	7	6	
St. Barbara.....	7	6	
St. Eustatius	7	5	
Accaribo......	7	5	
de Drie Gebroeders ..	6	6	
Groot Chatillon ...	7	6	

NAMEN der PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	*Aanmerkingen.*
Rac à Rac	8	4	
Guinesche Vriendschap.	7	6	
l'Espérance	4	4	
la Diligence.	3	2	
Worsteling Jacobs . .	3	3	
Berg en Dal	4	4	
Victoria	3	3	
Onoribo	7	7	De plantages Onoribo tot en met l'Inquiétude worden bediend door den zendeling van Bersaba.
Osembo	8	7	
Onverwacht.	8	6	
Overtoom.	3	2	Sedert September weder toegang verleend.
la Prospérité	»	»	's Zondags godsdienstoefeningen op het etablissement Bersaba.
de Vier Kinderen. . .	»	»	
Hanover	8	7	
Berlijn	8	8	
l'Inquiétude.	8	7	
Katwijk	6	6	De plantages Katwijk tot en met le Mât rouge worden door drie zendelingen bediend, wonende op Charlottenburg.
Wederzorg	6	6	
Vriendsbeleid	6	5	
Spieringshoek	6	5	
St. Germain	5	5	
Nieuwgrond.	6	4	
Constantia	2	1	
Nieuw Meerzorg . . .	4	4	

NAMEN der PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	*Aanmerkingen.*
Bruinendaal	3	»	
Lodewijksburg	7	5	Wordt op Zondagen bezocht.
Nieuw Roeland . . .	6	4	
Schoonoord	7	4	
Hooiland	8	8	Wordt op Zondagen bezocht.
Slootwijk	7	7	
Fortuin	7	7	
Nieuwzorg	7	5	
Sinabo en Gelré . . .	7	5	
Vossenburg	7	6	
Breukelerwaard . . .	7	7	
Fairfield	7	6	
Jalousie	7	5	
Rosenburg	7	6	
Canawappibo . . .	7	7	
Potribo	7	7	
Concordia	7	7	
Berkshoven	7	7	
Hazard	7	7	
Quapibo	5	5	
Copie	7	6	
Kleinhoop	7	4	
Twijfelachtig	7	6	
l'Aventure	7	7	
Molhoop	8	8	
Charlottenburg	»	»	Elken Zondag godsdienstoefening.
Klarenbeek	6	6	

NAMEN der PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	*Aanmerkingen.*
Sardam	7	7	
Ephrata	8	8	
Munnickendam. . . .	8	7	
Zeezigt	8	7	
Dageraad.	8	6	
de Alyda.	7	7	
Zeldenrust en Welgelegen	8	8	
Groot Cuylenburg . .	7	6	
Lunenburg	8	8	
de Vrede.	8	7	
Mon Sort	8	7	
Pérou	8	6	
Groot Marseille . . .	8	8	
la Paix	8	7	
Rustenburg	7	6	
Onvergenoegd	6	5	
de Eendragt.	7	7	
Halle in Saxen . . .	7	6	
Cocqswoud	6	6	
Poelwijk	7	7	
Wolfs Capoerica . . .	7	7	
le Mât rouge	7	5	
Catharina Sophia . . .	»	»	Elken Zondag godsdienstoefening.
Kent	9	8	De plantages Kent tot en met etablissement Batavia worden bediend door den zendeling van Catharina Sophia.
Concordia	9	8	

NAMEN der PLANTAGES.	Hoeveel aanvragen om een kerkdag gedaan zijn.	Hoeveel kerkdagen gegeven zijn.	*Aanmerkingen.*
Huwelijkszorg	9	9	
Broederschap	5	4	
Morgenster	9	7	
Margaretha's gift . . .	9	6	
Frederici's gift	9	5	
Hamburg	9	4	
Wilhelmina Catharina .	—	—	
Frederica.	9	5	
Sonnette	9	7	
Vier Hendrikken . . .	9	5	
la Ressource	9	5	
Etablissement Batavia .	8	8	
Waterloo.	»	»	Worden des Zondags bediend door den zendeling, wonende op Waterloo.
Hazard	»	»	

Paramaribo, 24 Maart 1860.

De Hoofdvoorstanders van de zending der Evangelische Broedergemeente in Surirame,

(*get.*) TH. C. VAN CALKER.
» H. CLEMENS.

Voor eensluidende afschriften,
De Gouvernements-secretaris,
(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE L VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 4.

LIJST der plantages, van welke de negerkinderen schoolonderwijs ontvangen.

A. Op de zendelings-etablissementen worden door de zendelingen onderwezen:

1. Op *Clevia*, 5 maal in de week:

van plantage Suzannasdaal	12	kinderen,
» » Belwaarde	11	»
	23	kinderen.

2. Op *Rust en Werk*, 5 maal in de week:

van plantage Rust en werk	64	kinderen,
» » Johannisburg	49	»
» » Maasstroom	11	»
» » Berlijn	21	»
	145	kinderen.

3. Op *Leliendaal*, 3 maal in de week:

van plantage Marienburg	16	kinderen,
» » Ellen	18	»
» » Leliendaal	15	»
» » Visserszorg	29	»
» » Sorgvliet	7	»
» » Alkmaar	64	»
» » Nijd en Spijt	10	»
» » Mon Trésor	11	»
	170	kinderen.

4. Op *Heerendijk*, 2 maal in de week 'savonds:

van plantage Brouwerslust	30	kinderen.

5. Op *Annaszorg*, 5 maal in de week:

van plantage Maria Petronella	17	kinderen,
» » Barbados	18	»
» » Moed en Kommer	13	»
» » Broedershoop	22	»
» » Frederikslust	17	»
» » Clifford Cocqshoven	8	»
» » Bentshope	18	»
	113	kinderen.

6. Op *Catharina Sophia*, 5 maal in de week:
van plantage Catharina Sophia . . 81 kinderen.

7. Op *Bersaba*, 5 maal in de week:
van plantage la Prospérité . . . . 76 kinderen,
» » de Vier Kinderen . . 19 »
95 kinderen.

8. Op *Salem*, 2 maal in de week:
van plantage Leasowes . . . . . 47 kinderen,
» » Sarah. . . . . . . 65 »
» » Burnside. . . . . . 69 »
» » Hope . . . . 7 »
188 kinderen.

Te zamen op 8 etablissementen 845 kinderen van 29 plantages.

B. Plantages, op welke de kinderen door negers onderwezen worden:

Frederiksdorp,	Jagtlust,
Wederzorg,	Dijkveld,
Slootwijk,	St. Eustatius,
L'Aventure,	Drie Gebroeders,
Molhoop,	Berg en Dal,
Zeezigt,	Victoria,
De Eendragt,	Huwelijkszorg.
Poelwijk,	

Paramaribo, 24 Maart 1860.

De Hoofdvoorstanders van de zending der Evangelische Broedergemeente in Suriname,
(*get.*) TH. C. VAN CALKER.
H. CLEMENS.
Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-secretaris,
(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 5.

RAMING van de Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname over 1859.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		TOTAAL.
	Suriname.	Nederland.	
Hoofdgelden	f 190 000,00	»	f 190 000,00
Personeel	20 000,00	»	20 000,00
Patentregt	32 000,00	»	32 000,00
Huurwaarde van huizen	15 000,00	»	15 000,00
Regt van paarden en rijtuigen	500,00	»	500,00
Erfpachten	800,00	»	800,00
Landtaksen	9 000,00	»	9 000,00
Brugge- en weggelden	300,00	»	300,00
Quota van suikerplantages en houtgronden	22 000,00	»	22 000,00
Inkomende en uitgaande regten	280 000,00	»	280 000,00
Lastgeld der schepen	40 000,00	»	40 000,00
Baken-, los- en steigergelden	2 400,00	»	2 400,00
Zegelregt	48 000,00	»	48 000,00
Venduregt	24 000,00	»	24 000,00
Transportregt	13 000,00	»	13 000,00
Collaterale successie en overgangsregten	15 000,00	»	15 000,00
Begraafplaatsregt	2 700,00	»	2 700,00
Transporteren	f 714 700,00	»	f 714 700,00

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		TOTAAL.
	Suriname.	Nederland.	
Per transport	f 714 700,00	»	f 714 700,0
Waag- en rooigelden	7 000 00	»	7 000,0
Opbrengst der posterij	6 000,00	»	6 000,0
Leges en provisiegelden	4 200,00	»	4 200,0
Passagegelden met de koloniale vaartuigen	3 800,00	»	3 800,0
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	30 000,00	f 3 000,00	33 000,0
Inkomsten der Bank	50 000,00	»	50 000,0
» » gouvernementsplantage Catharina Sophia	65 000,00	100 000,00	165 000,0
» » » Rustenburg . .	16 400,00	20 000,00	36 400,0
Verpleeggelden in het militair hospitaal	6 500,00	»	6 500,0
Toevallige baten	12 000,00	»	12 000,0
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	»	10 950,00	10 950,0
	f 915 600,00	f 133 950,00	f 1 049 550,0
Nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven, te dekken door een subsidie.	»	400 000,00	400 000,0
	f 915 600,00	f 533 950,00	f 1 449 550,0

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		TOTAAL.
	Suriname.	Nederland.	
Kosten van het algemeen bestuur	f 46 622,67	f 12 350,00	f 58 972,67
» » politie en justitie	117 186,50	4 561,00	121 747,50
Administratie van finantien.	88 076,21	69 371,23^{5}	157 447,44^{5}
Departement der onbeheerde boedels en weezen. . .	24 004,00	1 000,00	25 004,00
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs . .	51 070,00	4 500,00	55 570,00
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	23 899,00	»	23 899,00
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw	287 792,00	2 160,00	289 952,00
Kosten van het bouwdepartement	108 600,00	10 000,00	118 600,00
» » de geneeskundige dienst.	58,330,88	4 213,32	62 544,20
Militaire kosten.	275 949,72	54 677,14	330 626,86
Koloniale vaartuigen en het loodswezen	65 754,65	8 317,35	74 072,00
Buitengewone uitgaven on onvoorziene tegenspoeden .	116 346,32^{5}	14 750,00	131 114,32^{5}
	f 1 263 649,95^{5}	f 185 900,04^{5}	f 1 449 550,00

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 6.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname over 1856, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Hoofdgelden	f 190 000,00	f 179 614,79^{5}	»	f 179 614,7
Personeel	20 000,00	19 040,00	»	19 040,0
Quota van suikerplantages en houtgronden	26 000,00	21 955,93	»	21 955,9
Landtaksen of akkergelden	10 000,00	9 552,28^{5}	»	9 552,2
Brugge- en weggelden	»	336,00	»	336,0
Erfpachten	1 000,00	807,69	»	807,0
Huurwaarde van huizen	15 000,00	14 493,31	»	14 493,3
Regt van paarden en rijtuigen	600,00	517,00	»	517,0
Patentregt	23 000,00	23 904,92	»	23 904,9
Zegelregt	48 000,00	46 292,25^{5}	»	46 292,2
Inkomende en uitgaande regten	235 000,00	282 112,57	»	282 112,5
Lastgelden van schepen	36 000,00	37 510,75	»	37 510,7
Baak-, los- en steigergeld	2 500 00	2 190,00	»	2 190,0
Venduregten	23 000,00	24 742,59^{5}	»	24 742,5
Transporteren	f 630 100,00	f 663 068,10	»	f 663 068,1

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Per transport	f 630 100,00	f 663 068,10	»	f 663 068,10
Transportregten	12 000,00	13 378,78	»	13 378,78
Collaterale successie en overgangsregten . . .	12 000,00	5 712,60	»	5 712,60
Waag- en rooigelden.	7 000,00	7 381,11	»	7 381,11
Begraafplaats- of kerkhofsregten.	3 000,00	2 556,00	»	2 556,00
Posterij	3 500,00	6 217,20	»	6 217,20
Leges en provisiegelden	5 000,00	5 064,43	»	5 064,43
Passagegelden van de koloniale vaartuigen . .	3 000,00	4 907,50	»	4 907,50
Opbrengst van gehouden verkoopingen . . .	4 000,00	1 522,02	»	1 522,02
Verpleeggelden in het hospitaal	6 000,00	8 052,60	»	8 052,60
Terugbetaalde justitiekosten	1 000,00	»	«	»
Boeten	1 000,00	452,10	»	452,10
Toevallige baten	12 000,00	5 551,39	f 97,57	5 648,96
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	26 000,00	29 380,48	2 558,18	31 938,66
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	10 950,00	»	10 947,28	10 947,28
Inkomsten der West-Indische bank	60 000,00	54 612,00	»	54 612,00
Opbrengst der gouvernements-plantage . . .	100 000,00	74 122,63	144 294,20^{5}	218 416,83^{5}
Diverse ontvangsten	»	8 552,07^{5}	»	8 552,07^{5}
	f 896 550,00	f 890 533,01^{5}	f 157 897,23^{5}	f 1 048 430,25

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 52 942,67	f 50 076,76^{5}	f 4 381,75	f 54 458,51
Kosten van politie en justitie.	89 207,67	81 334,49^{5}	5 477,50	86 811,99
Administratie van finantien	151 676,78^{5}	81 663,52^{5}	61 722,79	143 386,31
Departement van onbeheerde boedels en weezen.	16 692,80	17 318,64	»	17 318,64
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	44 370,00	42 897,89	»	42 897,89
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	40 195,00	47 045,24^{5}	»	47 045,24
Kosten der bevredigde boschnegers en vrije Indianen	7 572,00	6 153,69^{5}	1 000,00	7 153,69
Landsgebouwen en publieke werken	31 168,80	43 698,37	7 363,10	51 061,47
Kosten van de geneeskundige dienst	58 663,65	48 234,32^{5}	6 171,61	54 405,93
Militaire kosten	321 366,82	251 377,44^{5}	33 604,62	284 982,06
Kosten der genie, fortificatiewerken en verdere middelen van defensie	45 050,00	49 921,06^{5}	811,34	50 732,40
Koloniale vaartuigen en het loodswezen . . .	42 744,00	32 659,24^{5}	11 685,89^{5}	44 345,14
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	81 899,80^{5}	91 573,95	36 886,57^{5}	128 460,52
Betalingen voor de gouvernements-plantage. .	63 000,00	125 811,60	7 727,69	133 539,29
	f 1 046 550,00	f 969 766,25^{5}	f 176 832,87	f 1 146 599,12

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE [illegible] VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 7.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname over 1857, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Hoofdgelden	f 190 000,00	f 197 591,55	»	f 197 591,55
Personeel	20 000,00	21 599,26	»	21 599,26
Patentregt	31 800,00	38 429,15	»	38 429,15
Huurwaarde van huizen	15 000,00	16 180,89	»	16 180,89
Regt van paarden en rijtuigen	500,00	557,55	»	557,55
Erfpachten	800,00	956,80[5]	»	956,80[5]
Landtaksen	10 000,00	8 752,39	»	8 752,39
Brugge- en weggelden	500,00	194,11	»	194,11
Quota van suikerplantages en houtgronden	25 000,00	26 083,71	»	26 083,71
Inkomende en uitgaande regten	310 000,00	365 026,22	»	365 026,22
Lastgeld der schepen	38 000,00	42 834,01	»	42 834,01
Baak-, los- en steigergelden	2 400,00	2 519,00	»	2 519,00
Zegelregt	48 000,00	54 350,47	»	54 350,47
Venduregt	23 000,00	28 471,39[5]	»	28 471,39[5]
Transporteren	f 715 000,00	f 803 547,51	»	f 803 547,51

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Per transport	f 715 000,00	f 803 547,51	»	f 803 547,
Transportregt	12 000,00	16 462,07	»	16 462,
Collaterale successie en overgangsregten	37 000,00	37 735,21	»	37 735,
Begraafplaatsregt	3 000,00	2 192,80	»	2 192,
Waag- en rooigelden	7 000,00	6 388,52	»	6 388,
Opbrengst der posterij	5 000,00	7 077,37	»	7 077,
Leges en provisiegelden	2 000,00	5 082,00	»	5 082,
Passagegelden met de koloniale vaartuigen	3 000,00	2 985,50	»	2 985,
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	26 000,00	31 863,34 [5]	1 804,99 [5]	33 668,
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	10 950,00	»	10 947,28	10 947,
Inkomsten der particuliere West-Indische bank.	52 500,00	67 293,00	»	67 293,
Inkomsten van de plantage Catharina Sophia.	108 500,00	98 997,22 [5]	90 901,14	189 898,
Verpleeggelden in het militair hospitaal	6 000,00	5 243,17 [5]	»	5 243,
Terugbetaalde justitiekosten	1 000,00	1 345,55	»	1 345,
Boeten	1 000,00	1 580,75	»	1 580,
Toevallige baten	12 000,00	16 747,47 [5]	68,47	16 815,
Diverse ontvangsten	»	11 439,92	»	11 439,
	f 1 001 950,00	f 1 115 980,42	f 103 721,88 [5]	f 1 219 702,

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 53 048,67	f 61 862,52	2 393,60^{5}	f 64 256,12^{5}
Kosten van politie en justitie.	103 087,50	104 267,78	2 437,50	106 705,28
Administratie van finantien	150 705,78	85 711,38^{5}	61 638,43^{5}	147 349,82
Departement der onbeheerde boedels en weezen.	17 804,00	17 425,40^{5}	»	17 425,40^{5}
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	54 170,00	49 724,15	»	49 724,15
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	56 578,00	57 088,61^{5}	1 121,30	58 209,91^{5}
Kosten der bevredigde boschnegers en vrije Indianen	7 258,00	6 390,97	»	6 390,97
Landsgebouwen en publieke werken	121 060,00	125 521,35	9 224,50	134 745,85
Kosten van de geneeskundige dienst	62 973,85	43 803,73	8 918,60	52 721,73
Militaire kosten	309 815,59^{5}	259 073,04	55 194,68^{5}	314 267,72^{5}
Koloniale vaartuigen en het loodswezen . . .	40 155,00	42 756,65	6 681,63^{5}	49 438,28^{5}
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	288 896,40^{5}	147 060,84	113 678,43	260 739,27
Uitgaven der gouvernements-plantage Catharina Sophia	97 500,00	119 093,88	21 194,17^{5}	140 288,05^{5}
Idem Rustenburg	»	16 200,21^{5}	»	16 200,21^{5}
Uitgaven voor het kanaal naar Saramacca . .	»	18 659,60^{5}	2 065,20	20 724,80^{5}
	f . 1 363 052,80	f 1 154 639,53^{5}	f 284 548,06^{5}	f 1 439 187,60

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

Bijlage P van het verslag. (Suriname.)

N°. 8.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven voor de kolonie Suriname over 1858, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Werkelijke ontvangsten. In Suriname.	Werkelijke ontvangsten. In Nederland.	Werkelijke ontvangsten. Totaal.
Hoofdgelden	f 200 000,00	f 191 549,43	»	f 191 549,43
Personeel	20 500,00	25 823,51	»	25 823,51
Patentregt	30 000,00	34 047,78[5]	»	34 047,78[5]
Huurwaarde van huizen	15 000,00	17 201,07	»	17 201,07
Regt van paarden en rijtuigen	500,00	421,55	»	421,55
Erfpachten	800,00	1 169,91	»	1 169,91
Landtaksen	10 000,00	10 237,04[5]	»	10 237,04[5]
Brugge- en weggelden	500,00	952,21	»	952,21
Quota van suikerplantages en houtgronden	28 000,00	37 683,65[5]	»	37 683,65[5]
Inkomende en uitgaande regten	282 450,00	266 860,89[5]	»	266 860,89[5]
Lastgeld der schepen	40 000,00	44 042,57	»	44 042,57
Baak-, los- en steigergelden	2 300,00	2 630,25	»	2 630,25
Zegelregt	48 000,00	45 669,48	»	45 669,48
Venduregt	24 000,00	14 235,57	»	14 235,57
Transporteren	f 702 050,00	f 692 524,93	»	f 692 524,93

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Per transport	f 702 050,00	f 692 524,93	»	f 692 524,93
ransportregt	12 000,00	20 969,37	»	20 969,37
ollaterale successie en overgangsregten	12 000,00	9 930,25	»	9 930,25
egraafplaatsregt	3 000,00	3 301,10	»	3 301,10
aag- en rooigelden	7 000,00	6 178,25	»	6 178,25
pbrengst der posterij	5 000,00	8 698,84	»	8 698,84
eges en provisiegelden	3 500,00	8 063,92	»	8 063,92
assagegelden met de koloniale vaartuigen	3 400,00	8 201,00	»	8 201,00
ortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	30 000,00	32 989,72	f 2 088,04^{5}	35 077,76^{5}
komsten der Bank	50 000,00	12 380,01	»	12 380,01
» » gouvernementsplantage Catharina Sophia	110 000,00	80 689,01	53 341,72	134 030,73
» » » Rustenburg	28 770,00	11 083,34	»	11 083,34
erpleeggelden in het militair hospitaal	7 000,00	8 372,76^{5}	»	8 372,76^{5}
oevallige baten	12 000,00	20 863,32	1 018,40^{5}	21 881,72^{5}
enten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	10 950,00	»	10 947,28	10 947,28
erugbetaalde kosten van engagement en aanvoer van Chinesche immigranten	»	12 260,71^{5}	»	12 260,71^{5}
iverse ontvangsten	»	64 813,73	518,18	65 331,91
	f 996 670,00	f 1 001 329,27	f 67 913,63	f 1 069 233,90

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal
Kosten van het algemeen bestuur	f 66 372,67	f 66 873,95^5	f 179,30	f 67 05
Kosten van politie en justitie.	119 907,50	107 916,65	3 113,90	111 06
Administratie van finantiën	157 024,74	90 885,57^5	63 616,86	154 50
Departement der onbeheerde boedels en weezen.	25 904,00	22 680,94^5	»	22 68
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	65 570,00	60 836,67	»	60 83
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	29 450,00	26 523,97	5 690,65	32 21
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw	239 002,00	231 445,02^5	1 780,23	233 22
Kosten van het bouwdepartement	138 203,00	133 661,82	11 351,99	145 01
Kosten van de geneeskundige dienst	66 201,47	57 001,82^5	5 339,99	62 34
Militaire kosten	401 789,83	296 782,83	65 659,88^5	362 44
Koloniale vaartuigen en het loodswezen . . .	69 081,00	57 444,57^5	7 372,80^5	64 81
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	368 163,79	209 301,68	65 310,05^5	274 61
	f 1 746 670,00	f 1 361 385,52	f 229 415,66^5	f 1 590 80

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE Q VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 9.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven over 1859 tot ultimo April 1860, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.			
	Raming voor 1859.	Tot 30 April 1860.	Meer.	Minder.
Hoofdgelden	f 190 000,00	f 159 095,19	»	f 30 904,81
Personeel	20 000,00	21 814,16^{5}	f 1 814,16^{5}	»
Patentregt	32 000,00	26 124,65^{5}	»	5 875,34^{5}
Huurwaarde van huizen	15 000,00	19 110,84	4 110,84	»
Regt van paarden en rijtuigen	500,00	409,40	»	90,60
Erfpachten	800,00	1 172,27	372,27	»
Landtaksen	9 000,00	8 787,91	»	212,09
Brugge- en weggelden	300,00	361,20	61,20	»
Quota van suikerplantages en houtgronden	22 000,00	23 519,48	1 519,48	»
Inkomende en uitgaande regten	280 000,00	232 434,41^{5}	»	47 565,58^{5}
Lastgelden der schepen	40 000,00	32 546,17	»	7 453,83
Baken-, los- en steigergelden	2 400 00	1 901,00	»	499,00
Zegelregt	48 000,00	47 681,31	»	318,69
Venduregt	24 000,00	21 003,45	»	2 996,55
Transporteren	f 684 000,00	f 595 961,45^{5}	f 7 877,95^{5}	f 95 916,50

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.			
	Raming voor 1859.	Tot 30 April 1860.	Meer.	Minder.
Per transport	f 684 000,00	f 595 961,45[5]	f 7 877,95[5]	f 95 916,
Transportregt	13 000,00	9 907,02	»	3 092,
Successie- en overgangsregten	15 000,00	4 032,97	»	10 967,
Begraafplaatsregt	2 700,00	2 388,15	»	311,
Waag- en rooigelden.	7 000,00	4 935,28	»	2 064,
Opbrengst der posterij	6 000,00	8 816,60	2 816,60	
Leges en provisiegelden	4 200,00	4 774,64	574,64	
Passagegelden met koloniale vaartuigen . . .	3 800,00	7 796,74	3 996,74	
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	33 000,00	29 412,47	»	3 587,
	f 768 700,00	f 668 025,32[5]	f 15 265,93[5]	f 115 940,
Inkomsten der West-Indische bank	50 000,00	114 169,86	64 169,86	
Idem der gouvernements-plantage Catharina Sophia .	165 000,00	98 467,16[5]	»	66 532,
Idem » » Rustenburg	36 400,00	3 739,25	»	32 660,
Verpleeggelden in het militair hospitaal . . .	6 500,00	10 277,33	3 777,33	
Toevallige baten	12 000,00	18 698,26	6 698,26	
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	10 950,00	10 947,28	»	2,7
Diverse ontvangsten	»	7 183,88[5]	7 183,88[5]	
Terugbetaalde kosten van engagement en aanvoer van Chinesche immigranten.	»	12 891,19[5]	12 891,19[5]	
Totaal	f 1 049 550,00	f 941 399,55	f 109 986,46[5]	f 215 136,9

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.			
	Raming voor 1859.	Tot 30 April 1860.	Meer.	Minder.
Kosten van het algemeen bestuur	f 58 972 67	f 58 666,69	»	f 305,98
» » politie en justitie	121 747,50	99 770,43^{5}	»	21 977,06^{5}
Administratie van finantien.	157 447,44^{5}	90 509,05^{5}	»	66 938,39
Departement der onbeheerde boedels en weezen.	25 004,00	19 451,66	»	5 552,34
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	55 570,00	55 341,02	»	228,98
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	23 899,00	18 144,83^{5}	»	5 754,16^{5}
Inspectie der domeinen, van de nijverheid en den landbouw	289 952,00	199 526,41	»	90 425,59
Kosten van het bouwdepartement	118 600,00	110 351,86	»	8 248,14
» » de geneeskundige dienst.	62 544,20	61 511,13	»	1 033,07
Militaire kosten.	330 626,86	278 571,26^{5}	»	52 055,59^{5}
Koloniale vaartuigen en het loodswezen . . .	74 072,00	65 287,06^{5}	»	8 784,93^{5}
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	131 114,32^{5}	181 636,21	f 50 521,88^{5}	»
Totaal	f 1 449 550,00	f 1 238 767,63^{5}	f 50 521,88^{5}	f 261 304,25

Nº. 10.

STAAT

VAN DE

REGTERLIJKE UITSPRAKEN

WEGENS

OVERTREDINGEN VAN DE SLAVENREGLEMENTEN.

1859.

STAAT van de regterlijke uitspraken gedurende 1859, wegens overtredingen van regle
Nieuw Rotterdam of zoogenaamde Nickeriepunt, en op het onderhoud, den arbei de
(Bijlagen B en C der Publicatie van 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, en Publica van

NOMMER.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.	D V
1	T. F. R. Brusch, eigenaar en bevelhebber der plantage de Vrede in de divisie Boven-Cottica en Perica.	Het geven van last om op wegloopers te schieten terwijl hij eene patrouil deed buiten den omtrek zijner plantage, waartoe hij niet bevoeg was, ten gevolge waarvan de slaven Andries en Abraham, aank mende de plantage de Vrede, werden verwond, aan de gevolgen va welke verwonding de eerste een uur later overleed; alzoo aan feitelij geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan de beklaagde zi daarbij heeft bediend, en bovendien aan feitelijk geweld, gequalificeer zoowel door het werktuig dat hij heeft gebruikt, als door den doo des beleedigden, die daarvan het gevolg is geweest (art. 68 der pu blicatie van 1842, *Gouvernementsblad* n°. 3, artt. 1, 3, 8, 9, 12, 1 en 19 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 6 de publicatie van 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7).	
2	J. H. Vervuurt, blank-officier op de plantage George Hendrik in de divisie Beneden-Cottica.	Het geven — gedurende de afwezigheid van den bevelhebber toen h tijdelijk als zoodanig fungeerde — aan de slavenmagt, bij de verstrek king van het wekelijksch rantsoen rijst, van eene mindere hoeveelhe dan bij de wet is voorgeschreven, en wel aan de volwassenen va één pond, en aan de kinderen van iets minder dan aan elk toekwam alzoo aan onthouding aan die slaven van de levensmiddelen waar zij volgens de wet aanspraak hadden (artt. 1, 3 en 9 der publicat van 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, Bijl. C, de beide laatste artikel gewijzigd bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 1856, *Gouvernement blad* n°. 10).	
3	J. H. Cummings, bevelhebber van de plantage Zorg en Hoop in de divisie Beneden-Cottica.	Het doen toebrengen aan den slaaf Jean François, die door den adm nistrateur was gestraft met het aanleggen van een kettingboei e daarna in het ziekenhuis opgesloten, zonder eenige aanleiding, va meer dan vijftien zweepslagen, alzoo van feitelijk geweld, gequalifi ceerd door het werktuig waarvan is gebruik gemaakt (artt. 28 en 3 der Bijl. C van de publicatie van 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, ge wijzigd bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 2 Julij 1856, *Gou vernementsblad* n°. 10, artt. 12 en 13 der publicatie van 1830, *Gouve nementsblad* n°. 2, art. 6 der publicatie van 1841 *Gouvernementsbla* n°. 7).	8
4	H. Wright, eigenaar der plantage Badenstein in de divisie Beneden-Cottica.	Het niet voldoen aan zijne verpligting en alzoo weigering om de kindere beneden de veertien jaren oud, aankomende de plantage Badenstei in de gelegeheid te stellen om onderwijs te erlangen in eene daart bestemde school (art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 Julij 185 gepubliceerd in deze kolonie den 17den September daaraanvolgend *Gouvernementsblad* n°. 10).	10
5	C. A. Wois, eigenaar van de plantage Hamburg in de divivie Saramacca.	Het doen toebrengen aan den slaaf Anthony, eerst van slagen met ee touw en het daarna doen straffen van gemelden slaaf twee maal, m eene tusschenpoozing van omstreeks een half uur, met zweep slagen, tot een gezamenlijk bedrag van tachtig, alzoo aan feitelij geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan daarbij is gebrui gemaakt (artt. 28, 29, 36 en 37 van bijlage C der publicatie va 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, gewijzigd bij art. 2 van het Konink lijk besluit van 1 Julij 1856, gepubliceerd den 17den September va hetzelfde jaar *Gouvernementsblad* n°. 10, artt. 12 en 13 der publica tie van 1830 *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 6 der publicatie van 1841 (*Gouvernementsblad* n°. 7).	10

reglementen op de behandeling der slaven in de stad Paramaribo en hare buitenwijken en in de stad de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname. van 1856, *Gouvernementsblad* n°. 10.)

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	TOELICHTINGEN.
18 Mei.	Het geregtshof heeft aangenomen dat de verwondingen, aan beide slaven toegebragt, hun dood hebben ten gevolge gehad, en, met aanneming van verzachtende omstandigheden, den beklaagde veroordeeld tot één jaar gevangenzetting.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot gevangenisstraf voor tien jaren. De veroordeelde heeft, nadat het door hem gedaan verzoek om gratie bij gouvernementsresolutie in dato 20 Junij 1859, n°. 6, was van de hand gewezen, zich door dadelijke vlugt uit de kolonie onttrokken aan het ondergaan van de hem opgelegde straf.
12 Julij.	Op grond dat gebleken was dat de slaven dezelfde hoeveelheid werd gegeven, die steeds door den bevelhebber werd verstrekt, is de beklaagde vrijgesproken door het collegie van kleine zaken.	Het openbaar ministerie had geëischt veroordeeling in eene geldboete van f 20.
8 September.	Het collegie van kleine zaken heeft zich vereenigd met de qualificatie van het openbaar ministerie en den beklaagde veroordeeld tot gevangenisstraf gedurende acht dagen.	Het openbaar ministerie had geëischt gevangenisstraf voor één maand ten minste en zes maanden ten hoogste.
10 September.	Het geregtshof, ten gevolge van het door den beklaagde aangeteekend appèl van het vonnis van het collegie van kleine zaken van deze zaak kennis nemende, heeft gemeld vonnis, waarbij de beklaagde in eene geldboete van honderd gulden veroordeeld was, bevestigd.	Het openbaar ministerie had gerequireerd bevestiging van het vonnis des eersten regters, waarbij de beklaagde in eene geldboete van honderd gulden was veroordeeld.
10 September.	Het collegie van kleine zaken had zich vereenigd met de qualificatie van het openbaar ministerie (zijnde echter bij de instructie alleen gebleken van het doen toebrengen van zestig slagen), en den beklaagde veroordeeld tot gevangenzetting gedurende acht dagen. Zoo de veroordeelde als het openbaar ministerie kwamen van het vonnis in hooger beroep. Het geregtshof heeft beslist, dat het straffen van den slaaf Anthony voor onderscheidene overtredingen twee malen, met dertig zweepslagen	Het openbaar ministerie had gerequireerd mondeling tot gevangenisstraf voor den tijd van een maand.

NOMMER.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
6	T. M. Naar.	1°. Het in gebreke blijven om aan de hem toebehoorende slavin Charlotte de vereischte geneeskundige hulp te verstrekken. 2°. Het slecht behandelen van genoemde slavin, die hoog bejaard, ziekelijk en gebrekkig is, zoo door haar karig van voedsel en kleeding te voorzien en meer werk van haar te vorderen dan van eene oude afgeleefde vrouw kan gevergd worden, als door haar herhaaldelijk slagen, hetzij met de hand, hetzij met een lederen gordel, toe te brengen; alzoo aan feitelijk geweld, gequalificeerd door het voorwerp waarvan de beklaagde zich heeft bediend, en in het algemeen aan grove mishandeling (artt. 13, 16 en 18 der Bijl. B van de publicatie van 1851, *Gouvernementsblad* n°. 2, de twee laatste artikelen gewijzigd bij art. 1 van het Koninklijk besluit dd. 1 Julij 1856, gepubliceerd den 17den September daaraanvolgende, *Gouvernementsblad* n°. 10, artt. 12 en 13 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 6 der publicatie van 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7).
7	C. A. Wois, eigenaar van de plantage Hamburg in de divisie Saramacca.	1°. Het doen toebrengen aan de slavin Johanna van een en veertig zweepslagen. 2°. Het doen straffen van de slaven Frederik, Geluk, Anthony, Janny en Constant — die met een groot aantal anderen de plantage verlaten hadden en te dier zake door den procureur-generaal (wiens tusschenkomst door gemelden eigenaar was ingeroepen) met dwangarbeid gedurende veertien dagen gestraft waren — in den avond van den dag waarop zij na het ondergaan van die straf op de plantage waren teruggekomen, nogmaals ter zelfde zake met dertig zweepslagen, en mitsdien aan feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan is gebruik gemaakt (artt. 28, 29 en 36 van Bijl. C der publicatie van 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, gewijzigd bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 1856, gepubliceerd den 17den September daaraanvolgende, *Gouvernementsblad* n°. 10, artt. 12 en 13 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 6 der publicatie van 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7).

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	TOELICHTINGEN.
	telkens, geene overtreding daarstelt en dat het doen toebrengen van de slagen met het eind touw niet daarstelt gequalificeerd feitelijk geweld, doch het straffen met andere werktuigen dan bij de wet is toegestaan, — den beklaagde te dier zake veroordeeld in eene geldboete van vijftig gulden en wegens het feit der zweepslagen van alle regtsvervolging ontslagen.	
20 December.	Het collegie van kleine zaken heeft aangenomen dat niet bewezen is dat de beklaagde te kort is gekomen in zijne verstrekkingen van voedsel en kleeding aan zijne slavin, en dat hij meer werk van haar gevergd heeft dan voor hare krachten berekend was, en hem van die beschuldiging vrijgesproken. Voorts heeft gemeld collegie beslist dat de bewezen feiten niet daarstellen » grove mishandeling." De beklaagde is ter zake van feitelijk geweld, gequalificeerd door het werktuig waarvan hij zich heeft bediend, veroordeeld tot één maand gevangenis.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling: 1°. in eene geldboete van vijf en twintig tot twee honderd gulden; 2°. tot gevangenisstraf van acht dagen ten minste en zes maanden ten hoogste; voorts dat de regter zou bevelen dat voormelde slavin Charlotte zou worden verkocht.
28 December.	Het collegie van kleine zaken had, zich vereenigende met de qualificatie van het openbaar ministerie ten aanzien van het eerste feit, den beklaagde veroordeeld tot gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden, doch hem vrijgesproken van het tweede feit, bij gemis aan bewijs, dat de straf, die daarbij wordt bedoeld, was opgelegd wegens hetzelfde feit, waarvoor de procureur-generaal reeds had gestraft. Het geregtshof, naar aanleiding van het door den procureur-generaal ingesteld hooger beroep, van deze zaak kennis nemende, heeft het vonnis des eersten regters vernietigd en aangenomen dat het feit ten aanzien van Johanna behoort te worden gequalificeerd » overschrijding van de bevoegdheid tot straffen"; voorts beslist dat het tweede den beklaagde ten laste gelegde feit noch misdrijf, noch wanbedrijf, noch overtreding oplevert, en hem ter zake van het eerste feit veroordeeld in eene geldboete van vijf honderd gulden, en ter zake van het tweede feit van alle regtsvervolging ontslagen.	Het openbaar ministerie had gerequireerd schuldigverklaring aan het onder n°. 2 vermelde feit, en veroordeeling van den geappelleerde te dier zake tot gevangenisstraf voor drie maanden; overigens bevestiging van het vonnis des eersten regters.

Paramaribo, den 31sten October 1860.

De procureur-generaal in de kolonie Suriname,

(*get.*) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE S VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 11.

STAAT

VAN

REGTERLIJKE UITSPRAKEN,

waarbij slaven tot straffen veroordeeld zijn of waarbij zij van tegen hen ingebragte beschuldigingen zijn vrijgesproken.

1859.

Nommer.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.	Dat v. het v
1	Jan, slaaf, aankomende J. Frouin.	Diefstal door een huisbediende ten nadeele van zijn meester gepleegd.	16 Fe
2	Jan, slaaf, aankomende D. Kruse.	Feitelijk geweld, gequalificeerd zoowel door het werktuig waarvan hij zich daarbij heeft bediend, als door de gevolgen die het heeft gehad, zijnde de beleedigde daardoor verminkt en van een zijner ledematen beroofd (artt. 1, 3, 8, lit. B, artt. 17 en 19 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, artt. 4 en 7 der publicatie van 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7).	23
3	Jacobus, slaaf, aankomende J. C. Nassy.	Het als slaaf in het openbaar verwijten van eene ondeugd en het toevoegen van scheldwoorden en beleedigingen aan een niet tot den slavenstand behoorenden persoon (artt. 1 en 4 der publicatie van 1832, *Gouvernementsblad* n°. 10, art. 9 van het op den 17den September 1856 gepubliceerd Koninklijk besluit van den 1sten Julij 1856, n°. 53, *Gouvernementsblad* n°. 10).	3
4	1. Primo, aankomende de plantage Hooiland, laatst gewerkt hebbende op de plantage Badenstein, 2. Adriaan, 3. Bertrand, 4. Louis, 5. Thomas, 6. Benarie, 7. Lambertus, 8. Augustinus, 9. Robert, 10. Frits, } aankomende de plantage Badenstein, 11. Johannis, 12. Frederik, 13. Harry, 14. Tinus, } aankomende de plantage Esthersrust, 15. Jacobus, aankomende de plantage Moed en Kommer.	De eerste als hoofd aanlegger, en de overigen als medepligtigen aan een complot tot ontvlugting buiten deze kolonie, met het kennelijk oogmerk om zich aan hunne wettige meesters te onttrekken, welke ontvlugting vergezeld is geweest van de misdaad van diefstal, waaraan zij zich allen mede-schuldig of medepligtig gemaakt hadden (§ 1, artt. 2, 4, 7 en 8 der publicatie van 1838, *Gouvernementsblad* n°. 7).	22
5	Johannes, aankomende J. Wynand,	Poging tot weglooperij door, in het nachtelijk uur met een bootje de rivier afkomende, den post te passeren zonder zich te storen aan den aanroep van den schildwacht, om ingevolge de bepalingen aan de brug te landen (§ 1, artt. 1, 7 en 8 der publicatie van 1838, *Gouvernementsblad* n°. 7).	9 A
6	Hendrik, aankomende de plantage Plaisance.	Feitelijk geweld, uit onvoorzigtigheid, onachtzaamheid of onbehoedzaamheid gepleegd door een slaaf tegen een tot denzelfden stand behoorenden persoon, gequalificeerd zoowel door het werktuig waarvan daarbij gebruik is gemaakt, als door den dood des beleedigden, die daarvan het gevolg is geweest (artt. 1, 3, 8, lit. A, 9, 12, 19 en 23 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2).	28 I

Datum van het vonnis.	UITSPRAAK.	TOELICHTINGEN.
16 Februarij	Het geregshof heeft den beklaagde schuldig verklaard aan diefstal, door een huisbediende in de aanhoorigheid van de woning zijns meesters en ten diens nadeele gepleegd, en hem veroordeeld tot dwangarbeid voor den tijd van een jaar op een der lands-etablissementen.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot dwangarbeid op een van de landsetablissementen voor den tijd van één jaar, voorafgegaan door eene correctie van veertig zweepslagen.
23 Maart	Het geregtshof heeft aangenomen, dat de beklaagde, toen hij de ten zijnen laste bewezen feiten pleegde, de grenzen eener noodzakelijke zelfverdediging niet heeft overschreven, en hem van alle regtsvervolging te dier zake ontslagen (artt. 27 en 28 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2).	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot dwangarbeid op eenen openbaren grond of etablissement voor den tijd van twee achtereenvolgende jaren, na eene voorafgaande correctie van veertig zweepslagen.
3 Mei	Het collegie van kleine zaken heeft den beklaagde schuldig verklaard aan het in het openbaar verwijten van eene ondeugd, het toevoegen van beleedigende woorden en het doen van bedreigingen aan een niet tot den slavenstand behoorenden persoon, en den beklaagde te dier zake veroordeeld tot de straf van veertig zweepslagen en tot gevangenis te water en te brood op de forteres Nieuw-Amsterdam, gedurende tien dagen.	Het openbaar ministerie had gevorderd veroordeeling in de opgelegde straf.
22 Junij	Het geregtshof heeft bij zijn arrest niet regtens bewezen verklaard, dat de eerste beklaagde zou zijn geweest hoofdaanlegger van een complot, en de beklaagden schuldig verklaard aan poging tot ontvlugting uit de kolonie, door daden van uitvoering gekenmerkt, die hare uitwerking gemist hebben door toevallige, en van der daders wil onafhankelijke omstandigheden, voorafgegaan door zamenspanning of complot tot ontvlugting en vergezeld door misdrijf tegen den eigendom, en hen veroordeeld tot zweepslagen, ter discretie van den commissaris uit het geregtshof, die bij de executie zal tegenwoordig zijn, mits het getal van veertig zweepslagen niet te boven gaande. Voorts tot dwangarbeid in de boeijen op de plantages hunner meesters of eenigen anderen door dezen aan te wijzen grond, elk voor tien achtereenvolgende jaren.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling van ieder der beklaagden tot veertig zweepslagen en tot dwangarbeid in de boeijen op een der lands-etablissementen of wel op de plantage hunner meesters of eenigen anderen door dezen aan te wijzen grond, Primo levenslang, en de overigen niet korter dan tien en niet langer dan vijftien achtereenvolgende jaren. Aan de veroordeelden Benarie, Frits, Louis en Bertrand, van de plantage Badenstein, en Johannis, Frederik, Harry en Tinus van de plantage Esthersrust is verleend kwijtschelding van hunne overige straf bij gouvernements-resolutien dd. 11 September en 10 Augustus 1860, n°. 1 en 6.
9 Augustus	De regtbank van raden, hoofdingelanden in Nickerie krachtens art. 2 der publicatie van 1840, *Gouvernementsblad* n°. 6, van deze zaak kennis nemende, heeft den beklaagde vrijgesproken van het feit van weglooperij, maar hem ter zake van dronkenschap en pligtverzuim veroordeeld tot dertig zweepslagen.	De landdrost, ingevolge art. 13 der publicatie van 1836, *Gouvernementsblad* n°. 2, het openbaar ministerie waarnemende, had gerequireerd veroordeeling tot 30 zweepslagen en dwangarbeid op het effect van zijn meester voor den tijd van twee maanden.
28 December	Het geregtshof heeft zich vereenigd met de qualificatie van het openbaar ministerie en den beklaagde veroordeeld tot gevangenzetting voor één jaar.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot gevangenzetting voor den tijd van één jaar. Bij gouvernements-resolutie in dato 15 Februarij 1860, n°. 10, is deze straf verminderd tot drie maanden. In het algemeen moet worden in het oog gehouden, dat vergrijpen, ook van gewonen aard, door slaven gepleegd, in de meeste gevallen disciplinair worden gestraft.

Paramaribo, 31 October 1860.

De Procureur-generaal in de kolonie Suriname,
(*get.*) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-secretaris,
(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

ZITTING 1861 — 1862. —— (XLVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 12.

STAAT

AANTOONENDE HET GETAL

DER

WEGGELOOPEN EN TERUGGEKEERDE SLAVEN

GEDURENDE HET JAAR 1859,

met opgave van de middelen die tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast.

NAAM DER PLAATS van waar de verwijdering heeft plaats gehad.	Weggeloopen.	Teruggekeerd.	OPGAAF DER MIDDELEN die tot terugbrenging van ontvlugte slaven zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, en van de straffen na terugkeering toegepast.
Stad Paramaribo en hare buitenwijken.	119	108	Bij gouvernements-resolutie in dato 9 Julij 1859, n°. 3, werd bepaald dat op de wijze als vroeger had plaats gevonden, patrouilles zouden worden uitgezonden van den militairen post Montpellier in de divisie Beneden-Commewijne. Op de plantage St. Germain werd in Julij eene huiszoeking gedaan in de negerhuizen, daar de slaven van dat effect, gelegen in de divisie Beneden-Commewijne, onder verdenking lagen van wegloopers schuil te houden. Krachtens gouvernements-resolutie dd. 23 Augustus n°. 6, werd eene expeditie ondernomen door de burgerautoriteit der divisie Para, ter opsporing en aanhouding van eenige wegloopers, die zich aan het pad van Wanica vermoedelijk bij kwaadwillige vrijlieden ophielden. Nog werd in November eene patrouille gedaan langs de achtergronden van eenige plantages in de divisie Boven-Suriname en Thorarica ter verdrijving van wegloopers. Het mogt echter niet gelukken bij voormelde expeditien, alle op zeer kleine schaal ondernomen, wegloopers te ontmoeten. In Nickerie worden bij desertien patrouilles uitgezonden ter voorkoming, dat de ontvlugten Britsch grondgebied bereiken. Van de in 1859 weggeloopen slaven werd echter geen door zoodanigen maatregel aangehouden, daar één aan de hoofdplaats aankwam, twee te Batavia in de rivier Coppename, en één op de plantage Margarethenburg in Nickerie werden opgevangen, terwijl één is weggebleven. Overigens kwamen weggeloopen slaven uit eigen beweging terug of werden aangehouden door wachtnegers en andere personen, wanneer zij zich digt bij bewoonde plantages waagden. Opgevangen wegloopers worden in den regel huishoudelijk gestraft door den eigenaar, of, op diens aanvraag, door den procureur-generaal, en derhalve binnen de perken, respectivelijk bij de wet aan de regtsmagt van eigenaren en den procureur-generaal gesteld. Het gebeurt echter ook dat aan slaven, die uit eigen beweging terugkeeren, in het geheel geen straf door de eigenaren wordt opgelegd. Wat betreft de vijftien slaven van de plantages Badenstein, Esthersrust en Moed en Kommer in de Warappa-kreek, die een complot tot ontvlugting uit de kolonie, met het kennelijk oogmerk om zich aan hunne wettige meesters te onttrekken, hadden gemaakt en onder de verzwarende omstandigheden van diefstal hadden ten uitvoer gebragt, wordt verwezen naar den staat der regterlijke uitspraken tegen slaven, bijlage C, sub n°. 4.
Divisien:			
Boven-Suriname en Thorarica. . . .	29	24	
Para	9	13	
Boven-Commewijne .	9	7	
Boven-Cottica en Perica.	30	36	
Beneden-Commewijne	8	7	
Beneden-Cottica . .	48	50	
Saramacca	0	0	
Districten:			
Nickerie	5	4	
Coronie	0	0	
	257	249	

TOELICHTINGEN.

Eigenlijke weglooperijen, met oogmerk om zich ergens in het bosch voor goed te vestigen, vinden, zoo al, dan toch alleen bij zeldzame uitzondering plaats. Aan desertien, in den tegenwoordigen tijd, moet men in het algemeen geen ander denkbeeld hechten dan verwijderingen voor korten tijd, hetzij ter oorzake van ongenoegen, wanneer zij zich wat langer of korter, meestal op de achtergronden der plantages schuil houden, hetzij om in de stad te komen klagen.

Onder het opgegeven getal ten aanzien van de divisie Boven-Cottica en Perica zijn begrepen drie en twintig slaven van de plantage Eendragt, die met klagten aan de hoofdplaats waren gekomen.

De divisie Beneden-Cottica is de meest bevolkte.

Paramaribo, 31 October 1860.

De procureur-generaal in de kolonie Suriname;

(*get.*) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

ZITTING 1861 — 1862. —— (XLVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE U VAN HET VERSLAG. (Suriname).

N°. 13.

STAAT

AANTOONENDE DE

STRAFFEN AAN WEGGELOOPEN SLAVEN,

ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers, opgelegd gedurende het jaar 1859.

STAAT, aantoonende de straffen en correctien, welke gedurende het jaar 1859, op geweest, ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers opgelegd

NOMMER van ORDE.	DAGTEEKENING van VERHOOR OP HET BUREAU VAN POLITIE.	NAAM VAN DEN	
		WEGGELOOPEN SLAAF.	MEESTER OF DESZELFS VERTEGENWOORDIGER.
1	30 April.	Prins, aankomende de plantage Guinesche Vriendschap.	Abm. W. Oppenheimer.
2/3	15 Augustus.	Charles en Trobie, aankomende de plantage Marienbosch.	H. G. Roux qq.
4	26 November.	Louis, aankomende den grond Ephraïmszegen.	Erven M. D. Sanches.
5	7 December.	Zoutman, aankomende J. A. Jacott.	

grond der op het bureau van politie gehouden verhooren, aan slaven die weggeloopen zijn zijn geworden.

AARD EN HOEGROOTHEID DER STRAF.	*AANMERKINGEN.*
Drie maanden dwangarbeid aan de stad.	
Opgelegd dwangarbeid in boeijen op de plantage, aan Charles voor den tijd van drie maanden en aan Trobie voor den tijd van eene maand.	Deze slaven zijn op de plantage Nijd en Spijt opgevangen, zijnde de slaaf Charles vijf jaren in het kamp in de Surnauskreek geweest, maar de slaaf Trobie volgens zijn voorgeven, omstreeks zes weken geleden, door anderen weggevoerd.
Aan beide slaven opgelegd dwangarbeid gedurende twee maanden, voor zoover hunne krachten den arbeid zouden toelaten.	Opgezonden door de burger-autoriteit van de divisie Para, als aangehouden door den Afrikaan Douglas en anderen. Hij was ruim twee jaren afwezig.
	Aangehouden in Para door Jacob Moor. Was zes jaren afwezig geweest.

Paramaribo, 31 October 1860.

De Procureur-generaal in de kolonie Suriname,

(*get.*) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Zitting 1861 — 1862. —— (XLVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

Bijlage V van het verslag. (Suriname).

N°. 14.

STAAT

VAN DE

PLANTAGES EN GRONDEN

aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van verpligtingen hun bij de slavenreglementen voorgeschreven, gedurende het jaar 1859.

STAAT van de plantages en gronden aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan t… behoeften aan de slaven, vervat in de publicatie van 23 Februarij 1854 (*Gouvernementsbl*… de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden, opgenomen in … n°. 10), welke niet voor dadelijke vervolging vatbaar zijn, maar waaromtrent …

Nommer van orde.	DATUM, LETTER EN NOMMER der AANSCHRIJVING.		NAMEN der PLANTAGES EN GRONDEN.	WAARTOE DE AANSCHRIJVING is strekkende.	DAGTEEKENING waarop de gestelde termij… verschijnt.
	1859.		Divisie *Beneden-Cottica.*		1859.
1	26 Februarij.	158	Waterloo.	Tot verstrekking van de bij de wet voorgeschreven voedingsmiddelen.	6 Maart.
			Divisie *Saramacca.*		
2	26 Maart.	236	Johanna Catharina.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	23 April.
			Divisie *Boven-Suriname en Thorarica.*		
3	8 April.	271	la Liberté.	Als voren.	6 Mei.
			District *Coronie.*		
4	31 Mei.	416/417	Persévérance.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	28 Junij.
5	31 »	418	Hamilton.	Idem van ontbrekende versnapering.	12 Julij.
			Divisie *Boven-Suriname en Thorarica.*		
6	23 Junij.	470	Voorburg.	Ten einde met de herstelling der negerwoningen eenigen spoed te doen maken.	
7	23 »	471	Worsteling Jacobs.	Tot herstelling van negerwoningen.	
8	23 »	472	l'Espérance.	Idem van het ziekenhuis.	
			Divisie *Boven-Cottica en Perica.*		
9	30 Julij.	596	Kleinhoop.	Tot verstrekking van kleedigbehoeften.	27 Augustus.

akoming van de hun opgelegde verpligtingen bij het Reglement op de verstrekking van kleeding-
°. 2), en tot voldoening aan zoodanige voorschriften van het Reglement op het onderhoud, den arbeid
ublicatien van 6 Mei 1851 (*Gouvernementsblad* n°. 4, bijl. C) en 30 Augustus 1856 (*Gouvernementsblad*
alatigen eerst behooren aangemaand te worden.

AANMERKINGEN.

Twee malen 's jaars, en wel in de maanden Maart en September, wordt, ingevolge dezerzijdschen last, in de divisien en districten een naauwkeurig onderzoek ingesteld naar de naleving der slavenreglementen wat betreft de onderwerpen, die daarvoor vatbaar zijn, behalve de bijzondere schouwingen, welke naar aanleiding van bij de politie inkomende klagten tusschentijds noodig bevonden worden.

De verslagen van de schouwingen strekken tevens tot leiddraad om in den tusschentijd van de eene tot de andere schouwing, zoo dikwijls de termijn daartoe verschijnt, van belanghebbenden inlichtingen in te winnen, of de verstrekking van kleeding weder heeft plaats gehad, als wanneer, in geval van ontkennend antwoord, zoo noodig, den belanghebbende, volgens de wet, daartoe de termijn van vier weken wordt gesteld.

De verstrekking van het ontbrekende vond plaats krachtens art. 11 der bijlage C van het slavenreglement van 1851 (*Gouvernementsblad* n°. 4), ingevolge gouvernements-resolutie in dato 2 Maart 1859, n°. 3, tot dat de plantage Waterloo in Junij 1859 aan een anderen eigenaar overging. De magtiging was, ter voorkoming van oponthoud, van den heer Gouverneur gevraagd, en door Zijne Excellentie verleend, vóór het eindigen van den gestelden termijn, voor het geval dat alsdan mogt blijken dat aan de aanschrijving niet was voldaan. De tekortkoming moet toegeschreven worden aan den ongunstigen geldelijken toestand van de eigenares.

De uitdeeling heeft plaats gehad.

Idem.

Deze plantage behoort aan twee personen, die in het beheer van hun aandeel afzonderlijk hebben voorzien, om welke reden twee aanmaningen werden gezonden. De uitdeeling heeft plaats gehad.

De uitdeeling van het ontbrekende had, volgens berigt van den landdrost, plaats gehad vóór de ontvangst van de daartoe strekkende aanmaning.

Aan deze aanschrijving is voldaan.

Idem.

Idem.

De uitdeeling is op deze plantages gedaan.

Nommer van orde.	DATUM, LETTER EN NOMMER der AANSCHRIJVING.		NAMEN der PLANTAGES EN GRONDEN.	WAARTOE DE AANSCHRIJVING is strekkende.	DAGTEEKENING waarop de gestelde termij[n] verschijnt.
	1859.				1859.
10	30 Julij.	597	Coqswoud.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	27 Augustus.
11	3 Augustus.	611	Zeezigt.	Idem van ontbrekende versnapering.	31 »
			Divisie *Boven-Commewijne.*		
12	6 »	626	Copie.	Tot verstrekking van de bij de wet voorgeschreven hoeveelheid versnapering en andere levensbehoeften.	
			Divisie *Beneden-Cottica.*		
13	23 »	608	Guadeloupe.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	20 September.
14		699	Brouwerslust.	Idem.	
15		700	Zorg en Hoop.	Idem.	
16		701	Reynsdorp.	Idem.	
17	23 »	711	Barbados.	Tot verstrekking van ontbrekende versnapering.	
18		712	Anna Catharina.	Idem.	
19		713	George Hendrik.	Idem.	
20		714	Alsimo.	Idem.	
			Divisie *Saramacca.*		
21	25 »	735	Dankbaarheid.	Om te zorgen voor eene gelegenheid tot verpleging van zieken.	
22	25 »	736	la Sonnette.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	22 September.
			District *Niekerie.*		
23	5 September.	772	Waldijk.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	3 October.
			Divisie *Boven-Commewijne.*		
24	5 December.	1046	Slootwijk.	Tot herstelling van negerhuizen.	5 Maart 1860

AANMERKINGEN.
De uitdeeling is op deze plantage gedaan.
Herhaald bij missive dd. 19 November, n°. 983. Na inlichtingen van de zijde der administrateuren heb ik toegegeven, dat op deze plantage, gelegen in de Motkreek, die hare uitwatering in zee heeft, minder versnapering worde gegeven dan de wet bepaalt, onder voorwaarde, dat de slaven daarmede genoegen namen. Ik ben daartoe gekomen, omdat mij bekend is, dat de slaven van de in de nabijheid der zee gelegen plantages zich, zonder veel moeite, ruimschoots voorzien van visch, terwijl de opbrenst der katoenplantages maar zelden de kosten bestrijdt.
Zie den staat van het vorige jaar n°. 42. Er zullen andere maatregelen worden genomen ten einde in het zekere onderrigt te worden in hoeverre de zonderlinge wijze, waarop in een gedeelte van het onderhoud der slaven wordt voorzien, met toestemming dezer laatsten alzoo is geregeld.
Verstrekt.
Ook ten aanzien van de plantage Barbados in de Warappi- en Anna Catharina in de Matappica-kreek is niet aangedrongen op de verstrekking van meer versnapering aan de slaven, onder de voorwaarde en om dezelfde reden als ten opzigte van de plantage Zeezigt (zie n°. 11). Op de overige twee plantages wordt sedert voldoende toespijs uitgereikt.
Hieraan is voldaan.
Idem.
Aan deze aanschrijving is voldaan.
Idem.

Nommer van orde.	DATUM, LETTER EN NOMMER der AANSCHRIJVING.		NAMEN der PLANTAGES EN GRONDEN.	WAARTOE DE AANSCHRIJVING is strekkende.	DAGTEEKENING waarop de gestelde termijn verschijnt.
	1859.		District *Coronie.*		
25	20 December.	1106	Sarah.	Om met den opbouw van het ziekenhuis spoed te doen maken.	
			Divisie *Boven-Suriname en Thorarica.*		
26	29 »	1154	la Diligence.	Tot herstelling en aanbouwing van negerwoningen.	

AANMERKINGEN.
Het oude ziekenhuis is in goeden staat gebragt. Aan het nieuwe werd, naar een onlangs ontvangen rapport, gearbeid.
Volgens het laatst ontvangen berigt waren de daken eenigzins hersteld, terwijl nog twee goede woningen op de werkplaats der slaven aanwezig bevonden zijn.
Bij eene vergelijking met den staat van 1858 valt het in het oog dat aanschrijvingen van dien aard als hier bedoeld meer en meer zeldzaam worden. Uit een materieel oogpunt mag de toestand van den slaaf in deze kolonie meer en meer voldoende worden geacht. Daarbij mag intusschen niet uit het oog verloren worden, dat die verstrekkingen en toedeelingen van alle levensbehoeften, als aan kinderen, een staat van zorgeloosheid voeden, die alle ontwikkeling en beschaving in den weg staat, terwijl de hoogere belangen der slaven door de meesters veelal worden veronachtzaamd, hetgeen vooral het geval is met de opvoeding der slavenkinderen, zoowel uit een heimelijke vrees dat zij te wijs mogten worden, als om vroeg van hunnen arbeid partij te trekken.

Paramaribo, 31 October 1860.

De Procureur-generaal in de kolonie Suriname,

(*get.*) J. W. GEFKEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

N°. 15.

STAAT

VAN DE

VRIJ GEGEVEN GOUVERNEMENTS-SLAVEN

EN VAN DE

daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap

tot uitbreiding van het Christendom in

Suriname,

GEDURENDE HET JAAR 1859.

STAAT van de vrij gegeven gouvernements-slaven, gedurende he
het Christendom in Suriname, opgemaakt naar aanleiding de

NAAM VAN DEN AANZOEKER.	NAAM DER SLAVEN.	AFKOMSTIG
J. H. Herdingein, namens Antje Lambertina Rosenborg,	Truitje,	van de plantage Catharina Sophia
J. M. A. de Vries,	Maurits Cornelis,	van het Genie-departement,
N. D. Hesges,	Louisa,	van de plantage Catharina Sophia
A. H. Levenszwaard,	Jan,	Idem.
W. Cummings,	Carolina,	van de plantage Andresa en bekend staande ten name van de plantage Catharina Sophia
S. C Rijsum,	Albertina,	van de plantage Catharina Sophia

he

; de ar 1859 en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van
ssive van Zijne Excellentie den Minister van Kolonien, dd. 29 Januarij 1848, lit. B, n°. 3/19.

	Ouderdom.	GESTORTE sommen.	AANMERKINGEN.
phia	jaren,	f 100,00	Bij resolutie dd. 1 Maart 1859, n°. 3, gemanumitteerd onder den naam van Philippina Truitje Erdegein.
,	"	400,00	Idem dd. 9 Augustus 1859, n°. 2, gemanumitteerd onder den naam van Maurits Cornelis Dompik.
phie	"	300,00	Idem dd. 25 Augustus 1859, n°. 8, gemanumitteerd onder den naam van Esther Louisa Esges.
	"	100,00	Idem dd. 5 October 1859, n°. 5, gemanumitteerd onder den naam van Johannes Gerardus Resad.
n be- va phia	"	340,00	Idem dd. 16 November 1859, n°. 9, gemanumitteerd onder den naam van Ida Carolina Cummen.
phia	"	200,00	Idem dd. 23 December 1859, n°. 16, gemanumitteerd onder den naam van Albertina Josephina Rijsum.

Parimaribo, den 31sten Januarij 1860.

De Gouverneur der kolonie Suriname,

(*get.*) VAN LANSBERGE.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE **X** VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 16.

STAAT van de slaven op de plantages en gronden in elk der verschillende divisien en districten werkende.

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Neger-officieren (bastiaans), ingenieurs en hospitaal-bedienden.					Ambachtslieden.			Veld-arbeiders.					Niet te veld maar bij huis of in de fabrieken arbeidende.				
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Jongens.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica	105	20	2	1	128	179	14	193	765	954	101	81	1 901	66	106	187	173	532
Para	99	19	7	»	125	99	8	107	572	780	150	122	1 624	40	52	148	103	343
Boven-Commewijne	63	9	1	»	73	90	2	92	402	490	20	22	934	54	61	140	105	360
Boven-Cottica en Perica	86	22	1	»	109	153	11	164	664	903	37	54	1 658	54	96	192	187	529
Beneden-Commewijne	82	12	1	»	95	110	11	121	611	752	62	60	1 485	39	55	176	169	439
Beneden-Cottica	160	38	5	»	203	206	21	227	1 119	1 524	117	127	2 887	91	143	473	402	1 109
Saramacca	46	15	»	»	61	58	2	60	273	328	28	21	650	8	17	70	71	166
Nickerie	34	16	»	»	50	60	10	70	341	473	78	63	955	21	9	36	41	107
Coronie	40	11	»	»	51	58	7	65	332	426	60	41	859	39	31	105	116	291
Totaal	715	162	17	1	895	1 013	86	1 099	5 079	6 630	653	591	12 953	412	570	1 527	1 367	3 876

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Huisbedienden.					Kinder-oppassers.	Kost- en sluiswachters en veehoeders.					Verhuurd aan of werkende op andere plantages.					Verhuurd aan of in dienst bij particulieren.				
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica	1	144	36	23	204	79	82	9	13	»	104	9	1	1	»	11	13	35	16	22	86
Para	4	127	24	35	190	55	72	13	27	1	113	35	24	10	4	73	11	45	46	58	160
Boven-Commewijne	1	78	27	26	132	38	47	1	3	1	52	8	3	»	1	12	9	29	17	16	71
Boven-Cottica en Perica	6	129	33	30	198	79	73	2	16	4	95	67	31	18	28	144	23	42	5	20	90
Beneden-Commewijne	7	82	29	41	159	52	100	8	10	4	122	33	13	8	8	62	12	32	17	22	83
Beneden-Cottica	17	207	50	60	334	125	198	9	37	1	245	131	54	22	35	242	14	44	14	18	90
Saramacca	9	41	16	25	91	22	22	2	5	»	29	5	»	»	»	5	8	18	10	17	53
Nickerie	3	26	15	8	52	15	37	1	12	»	50	2	»	»	»	2	»	»	»	1	1
Coronie	5	38	17	11	71	33	75	»	13	2	90	10	5	3	3	21	2	9	5	5	21
Totaal	53	872	247	259	1 431	498	706	45	136	13	900	300	131	62	79	572	92	254	130	179	655

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Leerlingen bij bazen.	Leerlingen in hospitalen of bij geneeskundigen.	Leerlingen bij de Moravische Broeders of andere geestelijken.			Ouden en ziekelijken, tot geen arbeid geschikt.					Kinderen tot arbeid nog te onvolwassen.			Geabsenteerden.					TOTAAL.
	Jongens.	Jongens.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
Boven-Suriname en Thorarica	14	4	4	»	4	93	204	6	4	307	462	497	959	137	19	»	»	156	4 682
Para	10	3	37	15	52	48	134	7	5	194	400	381	781	62	8	1	»	71	3 901
Boven-Commewijne	10	1	1	»	1	41	104	2	2	149	229	239	468	48	6	2	»	56	2 449
Boven-Cottica en Perica	12	11	6	»	6	58	152	3	»	213	446	482	928	93	9	1	1	104	4 340
Beneden-Commewijne	5	2	3	1	4	57	171	3	5	236	337	371	708	96	23	3	»	122	3 695
Beneden-Cottica	14	12	8	»	8	118	276	1	3	398	806	777	1 583	142	23	»	»	165	7 642
Saramacca	2	»	2	»	2	29	51	»	1	81	157	143	300	13	»	»	»	13	1 535
Nickerie	»	»	»	»	»	30	41	1	2	74	128	147	275	6	2	»	»	8	1 659
Coronie	»	»	41	46	87	29	45	1	»	75	194	195	389	8	1	»	1	10	2 063
Totaal	67	33	102	62	164	503	1 178	24	22	1 727	3 159	3 232	6 391	605	91	7	2	705	31 966

N°. 17.

STAAT der op elke cultuur op ultimo December 1859 aanwezige slaven.

Namen der divisien en districten.	Suiker. Mannen.	Suiker. Vrouwen.	Suiker. Jongens.	Suiker. Meisjes.	Suiker. Totaal.	Koffij. Mannen.	Koffij. Vrouwen.	Koffij. Jongens.	Koffij. Meisjes.	Koffij. Totaal.	Koffij en cacao. Mannen.	Koffij en cacao. Vrouwen.	Koffij en cacao. Jongens.	Koffij en cacao. Meisjes.	Koffij en cacao. Totaal.	Koffij en kost. Mannen.	Koffij en kost. Vrouwen.	Koffij en kost. Jongens.	Koffij en kost. Meisjes.	Koffij en kost. Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica .	1 171	1 279	637	593	3 680	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	71	66	44	45	266
Para	497	602	287	270	1 656	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Boven-Commewijne	730	776	417	392	2 315	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Boven-Cottica en Perica . .	817	869	414	419	2 519	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	276	339	171	198	984
Beneden-Commewijne . . .	694	726	421	413	2 254	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	273	309	157	171	910
Beneden-Cottica	999	1 130	698	608	3 435	»	»	»	»	»	30	35	23	17	105	485	542	366	355	1 748
Saramacca	250	287	151	142	830	»	»	»	»	»	17	11	10	8	46	»	»	»	»	»
Nickerie	432	502	232	224	1 390	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	32	28	17	13	90
Coronie	148	163	133	121	565	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Totaal	5 738	6 334	3 390	3 182	18 644	»	»	»	»	»	47	46	33	25	151	1 137	1 281	755	782	3 958

Namen der divisien en districten.	Cacao en kost. Mannen.	Cacao en kost. Vrouwen.	Cacao en kost. Jongens.	Cacao en kost. Meisjes.	Cacao en kost. Totaal.	Katoen. Mannen.	Katoen. Vrouwen.	Katoen. Jongens.	Katoen. Meisjes.	Katoen. Totaal.	Hout. Mannen.	Hout. Vrouwen.	Hout. Jongens.	Hout. Meisjes.	Hout. Totaal.	Kost. Mannen.	Kost. Vrouwen.	Kost. Jongens.	Kost. Meisjes.	Kost. Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica .	97	94	62	62	315	»	»	»	»	»	96	114	104	97	411	17	14	10	6	47
Para	68	92	63	44	267	»	»	»	»	»	375	474	449	374	1 672	13	8	9	4	34
Boven-Commewijne	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	24	22	18	16	80	5	14	12	4	35
Boven-Cottica en Perica . .	»	»	»	»	»	180	228	169	174	751	»	»	»	»	»	20	28	16	10	74
Beneden-Commewijne . . .	81	85	51	55	272	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	89	71	33	41	234
Beneden-Cottica	»	»	»	»	»	487	520	351	336	1 694	»	»	»	»	»	127	118	82	54	381
Saramacca	163	163	104	111	541	»	»	»	»	»	35	23	19	15	92	12	8	4	2	26
Nickerie	17	17	7	8	49	»	»	»	»	»	12	15	9	10	46	8	5	3	»	16
Coronie	»	»	»	»	»	446	430	311	299	1 486	»	»	»	»	»	3	4	1	»	8
Totaal	426	451	287	280	1 444	1 113	1 178	831	809	3 931	542	648	599	512	2 301	294	270	170	121	855

Namen der divisien en districten.	Kost en kweek. Mannen.	Kost en kweek. Vrouwen.	Kost en kweek. Jongens.	Kost en kweek. Meisjes.	Kost en kweek. Totaal.	Kweek. Mannen.	Kweek. Vrouwen.	Kweek. Jongens.	Kweek. Meisjes.	Kweek. Totaal.	Kerk- en chirurgijns-etablissementen. Mannen.	Kerk- en chirurgijns-etablissementen. Vrouwen.	Kerk- en chirurgijns-etablissementen. Jongens.	Kerk- en chirurgijns-etablissementen. Meisjes.	Kerk- en chirurgijns-etablissementen. Totaal.	Generaal totaal.
Boven-Suriname en Thorarica .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	3	4 682
Para	68	68	51	34	221	22	9	17	2	50	1	»	»	»	1	3 901
Boven-Commewijne	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	6	5	1	19	2 449
Boven-Cottica en Perica . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	4	1	»	12	4 340
Beneden-Commewijne . . .	8	5	»	1	14	»	»	»	»	»	5	3	»	3	11	3 695
Beneden-Cottica	72	92	46	51	261	»	»	»	»	»	7	6	3	2	18	7 642
Saramacca	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1 535
Nickerie	31	16	12	7	66	2	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1 659
Coronie	»	»	»	»	»	1	2	1	»	4	»	»	»	»	»	2 063
Totaal	179	181	109	93	562	25	11	18	2	56	27	20	11	6	64	51 966

STAAT der op elke cultuur in de divisien en districten op ultimo December 1859 aanwezige veldarbeiders.

DIVISIEN EN DISTRICTEN.

VELDARBEIDERS.

	Boven-Suriname en Thorarica.					Para.					Boven-Commewijne.					Boven-Cottica en Perica.					Beneden-Commewijne.					Beneden-Cottica.					Saramacca.					Nickerie.					Coronie.					Te zamen.	Generaal totaal.	Aanmerkingen.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.			
Suiker	464	684	42	38	1 228	203	307	32	30	572	297	420	19	22	758	256	404	19	25	704	252	308	44	43	647	404	597	49	63	1 113	133	197	26	20	376	184	327	60	49	620	41	76	12	8	137	6 155		Van de plantage zelve.
	33	59	11	12	115	»	»	»	»	»	14	22	»	»	36	17	17	»	»	34	116	172	8	3	299	38	60	4	5	107	»	»	»	»	»	»	3	»	»	3	»	»	»	»	»	594	8 000	» de aanhoorige gronden.
	40	35	6	1	82	22	45	3	3	73	23	12	»	»	35	101	106	3	9	219	11	15	»	1	27	9	13	3	2	27	8	4	»	»	12	83	81	8	12	184	15	23	3	»	41	700		» den eigenaar privé.
	64	25	4	»	93	31	46	7	11	95	53	29	»	»	82	43	24	2	»	69	2	7	2	4	15	51	48	11	4	114	»	»	»	»	»	9	2	1	»	12	32	33	4	2	71	551		» elders.
Koffij en cacao	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	15	21	»	»	36	11	6	»	»	17	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	53		» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	53	» de aanhoorige gronden.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		» elders.
Koffij en kost	28	39	17	13	97	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	140	193	1	3	337	121	149	6	9	285	241	320	10	7	578	»	»	»	»	»	14	16	1	»	31	»	»	»	»	»	1 328		» de plantage zelve.
	1	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	4	»	»	7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	1 435	» de aanhoorige gronden.
	4	4	4	»	12	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	13	»	2	23	18	18	»	»	36	9	6	2	»	17	»	»	»	»	»	1	2	»	»	3	»	»	»	»	»	91		» den eigenaar privé.
	2	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	2	2	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7		» elders.
Cacao	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	» de aanhoorige gronden.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		» elders.
Cacao en kost	24	29	1	1	55	20	44	»	»	64	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	43	47	»	»	90	»	»	»	»	»	72	85	»	1	158	8	8	»	»	16	»	»	»	»	»	383		» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	547	» de aanhoorige gronden.
	36	23	2	2	63	12	16	»	»	28	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	23	20	»	»	43	3	5	»	»	8	»	»	»	»	»	142		» den eigenaar privé.
	6	»	»	»	6	4	7	»	»	11	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	1	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	22		» elders.
Katoen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	84	134	10	13	241	»	»	»	»	»	226	307	29	30	592	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	230	278	40	31	579	1 412		» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1 486	» de aanhoorige gronden.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	27	2	»	39	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	13	1	»	24	63		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	»	»	7	11		» elders.
Hout	53	50	9	14	126	210	274	98	76	658	11	2	»	»	13	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	10	1	»	21	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	818		» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	862	» de aanhoorige gronden.
	»	»	»	»	»	5	4	»	»	9	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	4	9	12	»	»	21	»	»	»	»	»	34		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	1	1	»	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10		» elders.
Kost	1	2	»	»	3	2	»	»	»	2	»	»	»	»	»	7	9	1	2	19	4	3	»	»	7	61	61	3	2	127	5	5	»	»	10	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	169		» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	298	» de aanhoorige gronden.
	9	3	5	»	17	4	3	1	»	8	»	4	»	»	4	»	»	»	»	»	2	2	2	»	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	5	3	»	14	»	»	»	»	»	49		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	5	2	»	1	8	»	»	»	»	»	7	»	»	»	7	32	23	»	»	55	7	3	»	»	10	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	80		» elders.
Kost en kweek	»	»	»	»	»	5	6	»	»	11	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	2	46	59	4	14	123	»	»	»	»	»	»	1	»	1	2	»	»	»	»	»	138		» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	1	4	»	»	»	»	»	4	255	» de aanhoorige gronden.
	»	»	»	»	»	25	25	6	1	57	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	2	»	»	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	10	4	»	18	»	»	»	»	»	81		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	11	»	»	»	11	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	»	»	»	18	»	»	»	»	»	32		» elders.
Kweek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17	» de aanhoorige gronden.
	»	»	»	»	»	9	»	1	»	10	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	4	1	2	»	7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7		» elders.
	765	954	101	81	1 901	572	780	150	122	1 624	402	490	20	22	934	664	903	37	54	1 658	611	752	62	60	1 485	1 119	1 524	117	127	2 887	273	328	28	21	650	341	473	78	63	955	332	426	60	41	859		12 958	

ZITTING 1861 — 1862. —— (XLVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE AA VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 19.

STAAT

VAN GEDANE

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

WEGENS

de gouvernements-plantage Catharina Sophia, over het jaar 1859.

ONTVANGSTEN wegen

AAN WIE GELEVERD.	Suiker.	Rhum en dram.	Melasse.	Rijst.	Bran-
H. Wright	f 25 485,43	»	f 694,20	»	f
Het schip Egmond	»	»	»	»	
Charles Ferrier	»	f 109,50	»	f 196,6	
James Ferrier	39,70	75,00	»	109,9	
Plantage Huwelijkszorg	»	360,00	»	»	
Gebroeders van Praag	42 410,04	5 415,01	4 142,12	»	
E. Higgens	»	»	991,80		
Zijne Excellentie den Gouverneur	60,50	8,00	69,00		
H. D. Wilmans	»	»	»		
Plantage Margaretha'sgift	»	75,00	30,00		
J. F. Klaiber	»	75,00	»		
Plantage Broederschap	»	225,00	30,00		
» Morgenster	»	225,00	30,00		
» Frederici'sgift	»	75,00	»		
Het militair hospitaal	180,00	80,00	»		
W. Cummings	»	»	»		
Gebroeders Soesman	6 494,88	»	836,55		
D. J. C. O. Ferrall	»	3 191,41[5]	»		
Plantage Rustenburg	»	»	»		
H. Famminga	»	»	»		
W. E. Ruhmann	9 009,89[5]	»	»		
Het bouwdepartement	»	»	»		
Verruild	17,20	343,50	5,85	34	
Het etablissement Batavia	361,00	»	262,50		
Landsgrond Boniface	»	»	34,50		
Het magazijn generaal	332,80	596,40	»		
Het Ministerie van Kolonien	50 790,76	12 578,66	»		
Totaal.	f 135 182,20[5]	f 23 432,48[5]	f 7 126,52	f 340,	f

erkochte producten en diverse.

Brandhout.	Koorn.	P. P. Planken.	Oude boilers.	Huishuur.	Diverse materialen.	Totaal.
»	»	»	»	»	»	f 26 179,63
f 5,00	»	»	»	»	»	5,00
»	»	»	»	»	»	306,17^5
»	»	»	»	»	f 20,95	245,55
»	»	»	»	»	»	360,00
»	»	f 84,70	»	»	»	52 051,87
»	»	»	»	»	»	991,80
»	f 51,00	»	»	»	»	188,50
»	281,60	»	»	»	»	281,60
»	»	»	»	»	»	105,00
»	»	»	»	»	»	75,00
»	»	»	»	»	»	255,00
»	»	»	»	»	»	255,00
»	»	»	»	»	»	75,00
»	»	»	»	»	»	260,00
»	»	»	f 100,00	»	»	100,00
»	»	»	»	»	»	7 331,43
»	»	»	»	»	»	3 191,41^5
»	12,00	»	»	»	»	12,00
»	»	»	»	f 360,00	»	360,00
»	»	»	»	»	»	9 009,89^5
»	124,00	»	»	»	»	124,00
»	»	»	»	»	»	400,95
»	»	»	»	»	»	623,50
»	»	»	»	»	»	34,50
»	»	»	»	»	»	929,20
»	»	»	»	»	»	63 369,42
f 5,00	f 468,60	f 84,70	f 100,00	f 360,00	f 20,95	f 167 121,43^5

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.			TOTAAL.
Kosten van beheer.			
De directeur W. P. Austin, voor 2 pct. provisie van de verkochte producten		f 3 309,92	
Idem, salaris		2 400,00	
Idem, defroyement voor voeding van ambachtslieden, opzigters, enz		2 041,00	
		f 7 750,92	
De geneesheer, salaris	f 919,43		
» werktuigkundige	3 600,00		
» machinist	750,00		
» opzigters	1 219,90		
» schrijver	200,00		
» rhumstijler	866,25		
		7 555,58	
			f 15 306
Arbeidsloon aan Chinezen			4 091
Mondbehoeften.			
Banannen		f 794,50	
Rijst		16 749,69^{5}	
Gezouten visch		2 682,08^{5}	
Gezouten vleesch		1 649,45^{5}	
Gezouten spek		3 503,32^{5}	
Haring		512,50	
Makreel		660,00	
Meel		341,13^{5}	
Zout		36,21	
Bovendien is door de werkbare magt van de productie der plantage geconsumeerd:			
5 200 gallons dram		*Memorie.*	
3 600 » melassie		»	
			26 928
Transporteren			f 46 327

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.		TOTAAL.
Per transport		f 46 327,02^5
Kleeding enz.		
Manufacturen	f 3 646,24	
Kleedingstukken	2 423,11	
Wollen dekens	982,50	
		7 051,85
Diverse huishoudelijke benoodigdheden.		
Patentolie	f 426,87^5	
Smeerkaarsen	64,65	
Tabak	942,50	
Pijpen	118,80	
Papier en schrijfbehoeften	57,18	
Gedrukte stukken	77,25	
Huishoudelijke gereedschappen	956,20^5	
Zeep	39,68	
Wijn	106,20	
Thee	4,50	
		2 794,54
Verbeteringen, reparatien en aankoop van machinerien, gebouwen enz.		
Huur en voeding van ambachtslieden tot verbetering, reparatie en het aanmaken van gebouwen enz., en pontevrachten voor het transporteren van materialen enz.	f 14 852,04^5	
Aankoop van een lastdrager	1 000,00	
Idem, van een ijzeren rietpont met toebehooren	859,02	
Planken	1 090,00	
Touwwerk	95,06	
Rond en vierkant hout	2 401,34^5	
Steenen, kalk en cement	673,75	
Lood	1 197,28	
IJzerwaren	329,75	
Machinerien	1 987,33	
Verwwaren	661,55	
Dak- en nokpannen	794,40	
Cingels	600,00	
Palissaden	88,67^5	
Kniën	37,50	
		26 667,70^5
Transporteren		f 82 841,12

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.		TOTAAL.
Per transport		f 82 841,12
Kosten van fabricatie en tot verkrijging en verpakking van producten.		
Vrachtgelden, huur van ponten met negers tot vervoer van producten, onkosten bij het lossen en laden en huur van ambachtslieden	f 2 766,60	
Steenkolen	5 742,45	
Brandhout	5 647,30	
Hoepels	2 569,55	
Duigen en bodemstukken	1 813,45	
Suikerkalk	523,925	
Spijkers	943,05	
Rhumpuncheons	1 823,00	
Molensmeer	103,00	
Breeuwwerk	110,00	
Tin	43,75	
Pik	50,50	
Teer	242,50	
Krijt	6,80	
Veldgereedschappen	201,00	
Brandstaven	19,565	
Timmergereedschappen	73,60	
Machine-olie	320,80	
		23 000,84
Genees- en vroedkundige kosten		1 713,06
Toelage aan den zendeling der Moravische Broedergemeente		500,00
Diverse kosten		1 263,15
Totaal generaal		f 109 318,17
Voordeelig verschil		57,803,26
		f 167 121,43

NB. ONTVANGSTEN. Wegens de suiker aan het Ministerie van Kolonien afgescheept, is slechts een gedeelte der gewone vracht in berekening gebragt, als zijnde het schip bevracht geweest en daarvoor afzonderlijk ingevolge chartepartij afgerekend.

UITGAVEN. De verschillende belastingen ten bedrage van f 7 197, als

aan hoofdgelden	f	2 385,00
» akkergelden		600,00
» quota		1 112,00
» uitgaande regten		3 100,00
	f	7 179,00

Zijn buiten aanmerking gebleven, uithoofde die voor de gouvernements-plantages niet betaald worden.

De vrachten per de Amerika, welke ingevolge chartepartij afzonderlijk zijn betaald, berekend op		7 150,00
Te zamen p. m. . . .	f	14 300,00

STAAT

VAN GEDANE

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

WEGENS

de gouvernements-plantage Rustenburg, over het jaar 1859.

ONTVANGSTEN wegens verkochte producten en diverse.

AAN WIE VERKOCHT EN GELEVERD.	Suiker.	Dram.	Melassie.	Rijst.	Slavenhuur.	Planken.	Varkens.	Totaal.
W. E. Ruhmann . . .	f 1 132,36	»	»	»	»	»	»	f 1 132,36
Gebr. van Praag . . .	1 955,87	»	»	»	»	f 109,20	»	2 065,07
Ministerie van Kolonien	3 231,94	»	»	»	»	»	»	3 231,94
P. Wijngaard	»	»	»	»	f 15,68	»	»	15,68
J. C. Gomperts . . .	»	»	»	»	»	»	f 162,09	162,09
W. R. Chilgets . . .	»	»	»	f 8,00	»	»	»	8,00
J. S. J. Wijngaard . .	»	»	»	6,00	»	»	»	6,00
Plantage Brunswijk . .	»	f 123,75	f 50,05	»	»	»	»	173,80
» Onvergenoegd.	»	101,25	40,95	»	»	»	»	142,20
Ingeruilde houtwaren. .	»	143,25	»	»	»	»	»	143,25
Surinaamsche Protestantsche Mettray . . .	»	»	15,00	»	»	»	»	15,00
Transporteren	f 6 320,17	f 368,25	f 106,00	f 14,00	f 15,68	f 109,20	f 162,09	f 7 095,39

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.		Bedrag.
Kosten van beheer.		
De directeur Wijngaard, salaris	f 350,00	
» » Hack	850,00	
» opzigter de Barrios	122,92	
» » Roozenboom	200,00	
Voeding aan ambachtslieden, opzigters enz.	383,00	
		f 1 905,92
Mondbehoeften.		
Bananen	f 2 845,60	
Rijst	3 376,30	
Gezouten visch	949,89^{6}	
» vleesch	134,00	
» spek	451,61	
Haring en makreel	378,00	
Meel	43,20	
Zout	13,56^{5}	
Kostgeld aan zieke en in de stad komende slaven en aan kraammeiden	158,40	
Transportkosten van levensmiddelen	234,80	
Bovendien is door de werkbare magt van de productie der plantage geconsumeerd:		
720 gallons dram .... *Memorie.*		
310 » melassie ... »		
		8 585,37
Kleeding enz.		
Manufacturen	f 842,24	
Diverse kleedingstukken enz.	682,68^{5}	
Transportkosten van kleeding enz.	4,00	
		1 528,92^{5}
Diverse huishoudelijke benoodigdheden.		
Patentolie	f 79,74	
Smeerkaarsen	41,20	
Tabak	145,00	
Pijpen	9,81	
Schrijfbehoeften	34,62^{5}	
Huishoudelijke gereedschappen	88,73	
Zeep	19,91^{5}	
Wijn	27,60	
		446,62
Transporteren		f 12 466,83^{5}

ONTVANGSTEN.

AAN WIE VERKOCHT EN GELEVERD.	Suiker.	Dram.	Melassie.	Rijst.	Slavenhuur.	Planken.	Varkens.	Totaal.
Per transport	f 6 320,17	f 368,25	f 106,00	f 14,00	f 15,68	f 109,20	f 162,09	f 7 095,3
Nadeelig verschil . . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	f14 412,0
Totaal. . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	. . . . .	. . . . . .	f21 50

UITGAVEN.

ONDERWERPEN.		Bedrag.
	Per transport	f 12 466,83[5]
Verbetering, reparatie en aankoop van machinerien en gebouwen.		
Voor reparatie aan eene pont	f 49,24	
» » » den dramketel en helm en voor geleverde materialen	431,00	
» het afbreken en weder opmetselen van den distilleerketel en voor het opmetselen van 57 neuten	326,50	
» het opbouwen eener woning voor de Chinesche immigranten	750,00	
Planken en platen	1 640,75[5]	
Vierkant hout	409,60	
Booten- en pontenknieën en gespen	212,25	
IJzer- en koperwaren	349,17	
Sparren	6,00	
Verwwaren	70,50	
Lijnolie	27,00	
Spijkers	186,00	
Cingels	442,50	
Nokpannen	13,00	
Steenen	284,00	
Kalk	130,00	
Cement	50,00	
Transport enz. van materialen	213,45	
		5 590,96[5]
Kosten van fabricatie en tot verkrijging en verpakking van producten.		
Hoepels	f 210,00	
Suikerkalk	42,00	
Kuiperspijkers	31,00	
Molensmeer	41,10	
Timmergereedschappen	132,30	
Veldgereedschappen	229,20	
Breeuwwerk	57,50	
Pik	63,00	
Teer	21,00	
		860,10
Genees- en vroedkundige kosten		639,59
Loon der Chinezen werkzaam op het effect	f 1 392,69	
» » » » de Mettray	297,83	
		1 690,52
Diverse kosten		259,40
		f 21 507,41

NB. *Ontvangsten.* Wegens de suiker aan het Ministerie van Kolonien afgescheept, is slechts plus minus 1/5 gedeelte der gewone vracht in berekening gebragt, als zijnde het schip bevracht geweest, en daarvoor afzonderlijk ingevolge charterpartij afgerekend.

Uitgaven. De verschillende belastingen, ten bedrage van f 931,25[5] als:

aan hoofdgelden	f 700,00
» akkergelden	»
» quota	56,36
» uitgaande regten	174,89[5]

zijn buiten aanmerking gebleven, uit hoofde die voor de gouvernements-plantages niet betaald worden.

STAAT

VAN DEN

IN- EN UITVOER

EN VAN HET

ENTREPOT

IN DE

KOLONIE SURINAME,

gedurende het jaar 1859.

VAN WAAR AANGEVOERD.	Manufacturen, huisraad, kleedingstukken, kramerijen, lederwerk, parfumerien, schrijfbehoeften en diverse.		Provisien, licht- en branstoffen, tabak, zeep, enz.		Dranken, bier, wijn, gedistilleerd.	Bouw… metse… ce… pa… l… timr… verwv…
Nederland	f 628 410,90	*a*	f 426 640,69	*d*	f 108 869,6	f 1
Noord-Amerika	14 344,40^{5}	*b*	791 663,16	*e*	30,0	
Vreemde plaatsen.	78 243,39	*c*	252 407,92	*f*	21 053,5	-
Totaal. . . .	f 720 998,69^{5}		f 1 470 711,77		f 129 953,1	f

a. Waaronder aan boter f 96 376,75, kaas f 52 357,44^{5}, lichtstoffen f 45 185,64, rijst f 34 142,50, steenko f 23 023,58.
b. Waaronder aan visch f 243 823,97, blom f 123 000,00, spek f 181 673,74^{5}, vleesch f 75 935,75, lichtsto f 37 225,15, zeep f 16 478,20^{5}, rijst f 25 372,36.
c. Waaronder aan visch f 9 795,40, blom f 52 247,75, spek f 15 651,60, vleesch f 6 450,36, lichtstoffen f 4 435, zeep f 4 751,45, rijst f 115 489,80, zout f 2 957,00, steenkolen f 23 152,62.
d. Waaronder aan jenever f 35 596,42, wijn f 25 329,27, bier f 38 426,69.
e. » » bier f 30.
f. » » wijn f 8 309,38, bier f 7 507,25.
g. » » hoepels f 13 293,67^{5}, touwwerk f 8 859,78.
h. » » touwwerk f 245.
i. » » hoepels f 3 293,85, touwwerk f 1 576,40.

Bouwmaterialen, metselsteenen, kalk en cement, pannen, leijen, timmerhout, verwwaren, enz.	Machinerien, gereedschappen, duigen, hoepels, touwwerk.	Geneesmiddelen.	Vee van allerlei soort.	Bedrag der ingevoerde goederen.	Schepen.	Lastenmaat.
f 135 592,31	*g* f 113 080,80	f 19 402,53	»	f 1 431 996,86^{5}	35	3 797
98 202,47^{5}	*h* 5 929,84^{5}	2 131,84^{5}	f 347,50	882 649,23	27	3 029
100 569,11	*i* 95 534,47	2 597,02	22 519,00	572 924,42	129	4 521^{5}
f 304 363,89^{5}	f 214 545,11^{5}	f 24 131,39^{5}	f 22 866,50	f 2 887 570,51^{5}	191	11 347^{5}

UI|VOE

WAARHEEN UITGEVOERD.	Suiker.		Melassie.		
	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoev
Nederland	13 833 777	*a* f 1 337 942.60[5]	1 095	*b* f 301,1	
Noord-Amerika	3 545 030	345 143,94[5]	617 944	187 245,28	
Vreemde plaatsen	2 896 412	759 037,08[5]	3 772	1 037,30	
Totaal.	25 275 219	f 2 442 123,63[5]	622 811	f 188 583,71	

VERVOLG VA|DEN

WAARHEEN UITGEVOERD.	Cacao.		Vers
	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	pro
Nederland	86 795	*f* f 20 271,50	*g* f
Noord-Amerika	305 107	69 550,30	*h*
Vreemde plaatsen	59 855	14 952,35	*i*
Totaal.	451 757	f 104 774,15	f

a. Berekend tegen f 10, f 10,50 en f 8,25 per 100 pond.
b. » » f 27,50 en f 31 per 100 gallons.
c. » » f 125, f 100, f 60 en f 53 per 100 gallons.
d. » » f 28, f 30 en f 20 per 100 pond.
e. » » f 34,85, f 35, f 34 en f 17 per 100 pond.
f. » » f 22,50, f 21,50 en f 25,75 per 100 pond.

g.
h.
i.
k.
l.
m.
n.

VOER.

Rhum en Dram.		Koffij.		Katoen.	
Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.
44 855	*c* f 47 306,00	611 879	*d* f 174 467,64	149 165	*e* f 50 632,54
»	»	49 515	14 502,40	»	»
55 599	57 569,63	3 820	1 104,00	394 943	135 718,55
100 454	f 104 875,63	665 214	f 190 074,04	544 108	f 186 351,09

DEN UITVOER.

Verschillende producten.	Verschillende vreemde dranken.	Houtwaren. geldswaarde.	Verschillende vreemde artikelen.	Geldelijk bedrag.	Schepen.	Lastenmaat.
g f 2 062,60	»	f 2 614,00	*l* f 9 073,30	f 1 644 671,31	32	3 843
h 1 612,42	»	»	*m* 4 972,80	623 027,15^{5}	25	2 899
i 8 586,62	*k* f 5 757,73^{5}	25 112,00	*n* 66 872,01	1 075 747,28	128	4 879
f 12 261,64	f 5 757,73^{5}	f 27 726,00	f 80 918,11	f 3 343 445,74^{5}	185	11 621

g. Waaronder aan: arrowroot en gomma f 1 884,50.
h. » » huiden f 1 317,42.
i. » » maïs of koorn f 5 783,52, arrowroot f 1 185.
k. » » jenever f 4 060.
l. » » oude metalen f 8 061,30.
m. » » oude metalen f 4 972,80.
n. » » oude metalen f 1 200.

INHOUD,

VAN HET VERSLAG BETREKKELIJK SURINAME.

BIJLAGEN.

(*) De bijlagen litt. A – I zijn ter griffie der Kamer, ter inzage van de leden, nedergelegd.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BRIEF TEN GELEIDE VAN DE VERSLAGEN WEGENS CURAÇAO EN DE KUST VAN GUINEA.

N°. 22.

'S GRAVENHAGE, den 30sten Januarij 1862.

Ten vervolge op mijnen brief van den 10den dezer, lit. H, n°. 1, heb ik de eer U. H. Ed. G. bij deze te doen toekomen de Verslagen betreffende *Curaçao* en onderhoorigheden en de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van *Guinea* over het jaar 1859.

Het verslag betreffende *Suriname* over 1859 zal weldra volgen.

De Minister van Kolonien,

J. LOUDON.

Aan den Heer Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

VERSLAG WEGENS CURAÇAO EN ONDERHOORIGHEDEN.

N°. 23.

A. Bevolking.

De volgende opgaven van de geboorten en van de sterfte in den loop van het jaar 1859 en ook die van den stand der bevolking bij het einde van dit jaar zijn, zoo als gewoonlijk, getrokken uit de registers van de wijk- en districtmeesters.

Op den laatsten December 1859 bedroeg de bevolking:

OP	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der bevolking.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	5 942	7 692	13 634	2 799	3 163	5 962	19 596
Bonaire	991	1 676	2 067	392	444	836	2 903
Aruba.	1 096	1 237	2 333	177	238	415	2 748
St. Eustatius . . .	347	472	819	522	586	1 108	1 927
Saba	532	640	1 172	311	378	689	1 861
St. Martin	611	743	1 354	795	978	1 773	3 127
Totaal. . .	9 519	11 860	21 379	4 996	5 787	10 783	32 162

Het garnizoen is onder de vrije bevolking begrepen. (1)

Onder de niet-vrijen zijn gerekend 746 gouvernementsslaven, waarvan er zich 73 op Curaçao, 667 op Bonaire, en 6 op Aruba bevonden.

Er werden in het jaar 1859 op Curaçao 44 huwelijken gesloten, waarbij 26 kinderen werden geëcht. Op Bonaire waren 5 paren gehuwd, op Aruba 9 paren, waarbij 8 kinderen geëcht, op St. Eustatius 3 paren, en op St. Martin 15 paren, waarbij 6 kinderen geëcht.

Het aantal gehuwde personen, weduwnaars en weduwen bedroeg op ultimo December 1859 op Curaçao 1566, op Bonaire 385, op Aruba 333, op St. Eustatius 115, op Saba 290, op St. Martin 258.

Er werden in 1859 gemanumitteerd: op Curaçao 75, op Bonaire 4 en op Aruba eveneens 4 slaven, of in het geheel 83.

(1) Zie omtrent het cijfer hoofdstuk C, § 1.

De bevolking, in de vorenstaande tabel vermeld, was naar de kerkgenootschappen onderscheiden als volgt:

OP	Protestanten.	Methodisten.	Roomsch-katholijken.	Israëliten.	Niet opgegeven.
Curaçao	1 901	»	16 815	880	»
Bonaire	154	»	2 748	1	»
Aruba	319	»	2 425	4	»
St. Eustatius	1 453	286	187	1	»
Saba	1 495	»	366	»	»
St. Martin	719	2 103	257	»	48
Totaal	6 041	2 389	22 798	886	48

De vrije bevolking was naar de geboorteplaats onderscheiden als volgt:

WOONPLAATS.	GEBOREN				Totaal.
	op het eiland zelf.	elders in de West-Indien.	in Nederland.	in andere landen.	
Curaçao	12 524	486	331	293	13 634
Bonaire	2 045	11	7	4	2 067
Aruba	2 223	71	18	21	2 333
St. Eustatius	706	100	8	5	819
Saba	1 138	31	1	2	1 172
St. Martin	1 129	79	17	129	1 354
Totaal	19 765	778	382	454	21 379

In het jaar 1859 werden geboren:

OP	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der geboorten.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	244	221	465	110	123	233	698
Bonaire	46	43	89	15	19	34	123
Aruba	41	48	89	6	11	17	106
St. Eustatius	13	13	26	20	22	42	68
Saba	13	19	32	12	18	30	62
St. Martin	13	13	26	19	24	43	69
Totaal	370	357	727	182	217	399	1 126

In datzelfde tijdvak bedroeg het getal der overledenen:

OP	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der overledenen.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	187	207	394	86	83	169	563
Bonaire.	13	16	29	12	5	17	46
Aruba	20	18	38	3	7	10	48
St. Eustatius. . . .	10	12	22	21	14	35	57
Saba.	3	6	9	3	4	7	16
St. Martin.	5	14	19	9	6	15	34
Totaal	238	273	511	134	119	253	764

In het jaar 1859 werd op Curaçao aan 4 personen admissie tot inwoning verleend.

B. Algemeen en gewestelijk beheer.

Op Curaçao en onderhoorigheden heerschte gedurende het jaar 1859 over het algemeen eene gewenschte rust. Slechts eenige ongeregeldheden hadden op Aruba plaats, waar eenige ingezetenen opkwamen tegen de verpligting, voorgeschreven bij art. 45 van het Reglement van administratie en bestuur voor Aruba, om, hetzij persoonlijk, hetzij door het stellen van eenen plaatsvervanger, mede te werken tot het onderhouden der wegen, die in eenen verwaarloosden toestand verkeerden. De rust werd echter, zonder dat tot dadelijkheden was overgegaan, spoedig hersteld.

Ten gevolge van de benoeming van den gouverneur R. F. van Lansberge tot gouverneur van Suriname werd het bestuur van Curaçao en onderhoorigheden opgedragen aan den heer J. D. Crol, gezaghebber van het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte), die het bestuur op den 13den Julij 1859 aanvaardde.

Van de overgave en overname van het bestuur werd kennis gegeven bij de publicatien n°. 10 en 11 van dat jaar.

C. Militair beheer.

§ 1. *Landmagt.*

Op ultimo December 1859 was de sterkte van het garnizoen als volgt:

Compagnie van het bataillon jagers n°. 27,	6 offic.	en 193 onderoffic. en manschappen;
Compagnie artillerie,	2 »	» 103 » » »
Officieren van gezondheid,	4	
» der genie,	1	
Te zamen	13 offic.	en 296 onderoffic. en manschappen.

Op dat tijdstip waren daarvan in bezetting:

op Curaçao,	11 officieren	en 274 onderofficieren en manschappen
en op St. Eustatius,	1 »	» 22 » » »

terwijl 1 officier, die van de genie, zich tijdelijk in commissie in Suriname bevond.

In 1859 hebben zich voor den tijd van 4 jaren gereëngageerd 26 onderofficieren en manschappen van de infanterie en 12 van de artillerie, terwijl voorts nog in de kolonie 5 manschappen voor de dienst werden aangenomen.

Uit Nederland kwamen in dat jaar aan: 1 majoor der infanterie, 1 kapitein en 1

1ste luitenant der artillerie, en 2 officieren van gezondheid der 3de klasse, te zamen 5 officieren, waarvan echter drie aan de gele koorts overleden.

Uit de sterkte van het garnizoen werden afgevoerd: 1 majoor en 1 kapitein van de jagers, 1 kapitein en 1 eerste luitenant van de artillerie, en 1 officier van gezondheid der 3de klasse. De vier eersten werden bij het leger in Nederland, de laatste bij het leger in Nederlandsch Indie overgeplaatst.

Nog werd de kapitein der artillerie F. D. G. Rolandus afgevoerd, ten gevolge van zijne benoeming tot consul-generaal der Nederlanden voor de republieken van Venezuela, Nieuw Grenada en Ecuador.

Bovendien verminderde de sterkte van het garnizoen door de volgende oorzaken: 41 onderofficieren en manschappen, waarvan 22 van de infanterie en 19 van de artillerie, vertrokken naar Nederland, 3 werden gegageerd, 28 overleden op Curaçao en 2 op St. Eustatius, 1 werd naar Suriname overgeplaatst, 2 werden gepasporteerd, 2 met briefjes van ontslag weggezonden, en 2 door den krijgsraad tot kruiwagenstraf veroordeeld.

De menage werd zooveel mogelijk gehouden in overeenstemming met het reglement op de inwendige dienst. De voeding en kazernering lieten niets te wenschen over.

De in 1858 nieuw gebouwde artillerie-kazerne Willem III, waaraan, blijkens de mededeeling in het vorig verslag, op het einde van dat jaar nog slechts eenig pleister- en verwwerk en binnenbetimmering ontbrak, werd op den 19den Februarij, ter gelegenheid van Zijner Majesteits geboortedag, door de compagnie artillerie betrokken.

Bij publicatie van 17/18 October 1859 (*Publicatieblad* n°. 17) werd afgekondigd 's Konings besluit van 27 Augustus 1859, n°. 91, houdende verhooging der van en met 1°. Januarij 1860 toe te kennen koloniale gagementen aan sergeanten en fourriers, aan korporaals en aan soldaten en aan militaire personen, wier betrekkingen aan de voormelde klassen van militairen zijn gelijkgesteld.

De stedelijke schutterij was op ultimo December 1859 sterk: 1 majoor-kommandant, 15 officieren en 350 onderofficieren en manschappen, benevens 190 onderofficieren en manschappen met verlof afwezig; gevende een totaal van 16 officieren en 540 onderofficieren en manschappen.

De landelijke schutterij was sterk: 1 majoor-kommandant, 13 officieren en 685 onderofficieren en manschappen. Bovendien waren er 65 onderofficieren en manschappen met verlof, zoodat dit corps in het geheel sterk was 14 officieren en 750 onderofficieren en manschappen.

De schutterij op Bonaire was sterk: 1 kapitein-kommandant, 1 eerste luitenant, 2 tweede luitenants en 279 onderofficieren en manschappen.

Op Aruba was de schutterij sterk: 1 kapitein-kommandant en 300 onderofficieren en manschappen.

De schutterij op St. Eustatius bestond uit 1 kommandant, 4 officieren en 48 onderofficieren en manschappen. Het corps vrijwilligers te paard telde 15 leden.

De sterkte der schutterij op St. Martin was: 2 kapiteins, waarvan één kommandant, 2 eerste en 3 tweede luitenants en 101 onderofficieren en manschappen. De schutterij te paard telde 19 leden, onder bevel van eenen tweeden luitenant.

§ 2. *Inrigtingen met het militair beheer in verband.*

Hospitaal. De beide gebouwen, welke 155 zieken kunnen bevatten, waren in 1859 in de beste orde, en de geneeskundige verpleging liet niets te wenschen over. Er werden daarin verpleegd 563 zieken, waarvan 3 officieren, 365 militairen, 162 schepelingen van Zr. Ms. zeemagt, 10 maréchaussées, 8 sein- en batterijwachters en gegageerde militairen, 4 particuliere personen en 11 landsslaven.

Van de 563 verpleegden overleden 32, als: 3 officieren, 23 militairen, 3 van de marine, 2 maréchaussées en 1 gegageerd militair.

De groote sterfte onder de officieren en militairen van het garnizoen werd veroorzaakt door de in 1859 geheerscht hebbende gele koorts. De verhouding van de sterfte tot de ziektegevallen beliep ruim 29 per cent.

§ 3. *Zeemagt.*

Het eskader van Zr. Ms. zeemagt in de kolonie Curaçao en onderhoorigheden bestond in 1859 uit:

Zr. Ms. korvet *Juno* met 22 stukken en 180 koppen,

» » brik *Sperwer* met 18 stukken en 119 koppen,

» » schoener *Schorpioen* met 3 stukken en 36 koppen.

Voorts deden de haven van Curaçao aan Zr. Ms. stoomschip *Sindoro*, het transportschip *Heldin*, en de brik *Zeehond*.

Zr. Ms. schroefstoomschip *Vesuvius*, bestemd ter aflossing van de korvet *Juno*, kwam den 20sten November 1859 voor de haven van Curaçao, doch werd, ter zake van de gele koorts, niet binnengelaten, maar naar de reede van Bonaire gezonden, waar het tot 5 April 1860 bleef.

In 1859 kwamen tijdelijk in de haven van Curaçao 15 vreemde oorlogsbodems, waarvan 12 Venezuelaansche, 1 Deensch, 1 Spaansch en 1 Dominicaansch.

Zoo als uit hoofdstuk G blijkt, liet de gezondheidstoestand van de bemanning van Zr. Ms. zeemagt niets te wenschen over.

D. Regtswezen en Politie.

I. Wetgeving.

Bij publicatie van $^{25}/_{26}$ Mei 1859 (*Publicatieblad* n°. 9) is, op verbeurte van den bij publicatie van 6 October 1838 en 27 Junij 1839 verleenden vrijdom van belasting, gedurende den tijd van acht jaren een termijn en wel van drie maanden gesteld, binnen welken ter administratie van finantien een bewijs moet worden geleverd van het betrekken en in gebruik stellen van geheel nieuwe huizen, getimmerten en gebouwen.

Bij publicatie van $^{26}/_{27}$ Julij 1859 (*Publicatieblad* n°. 13) werd afgekondigd het Koninklijk besluit van den 11den Junij 1859, n°. 58, houdende intrekking van dat 5 September 1824, n°. 68, voor zooveel daarbij is verstaan dat militaire beambten in Indie voor de toepassing van het regt van successie moeten worden beschouwd hun domicilie Nederland te hebben behouden.

Bij publicatie van 26 October 1859 (*Publicatieblad* n°. 18) werd op 's Konings magtiging, ter wegneming van allen twijfel dienaangaande, bepaald, dat het vredegeregt op Aruba belast blijft met het verlijden van de geregtelijke overdragten van aldaar gelegen onroerende goederen en van op die goederen te vestigen hypotheken.

De overige publicatien, zoomede de notificatien en beschikkingen, die in 1859 op Curaçao zijn uitgevaardigd en in het *Publicatieblad* opgenomen, worden, voor zooveel noodig, onder de hoofdstukken van dit verslag, waarop zij betrekking hebben, vermeld.

Met betrekking tot de maatregelen, in 1859 genomen voor de invoering eener nieuwe wetgeving in West-Indie, wordt verwezen naar het verslag wegens Suriname.

II. Burgerregt.

In 1859 werd op Curaçao het burgerregt verleend aan één persoon, afkomstig van St. Domingo.

Voorts werden kosteloos in het burgerregister ingeschreven 90 personen, die òf door eigen toedoen, òf door verzuim hunner ouders nog niet waren ingeschreven, en 31 gemanumitteerden, krachtens art. 6, § *e*, van het reglement op het burgerregt.

Admissie tot inwoning of verblijf op Curaçao werd in 1859 aan 4 personen verleend, waarvan 1 geboren op Minorca, 1 op St. Martin (Nederlandsch gedeelte), die door vestiging in het buitenland het burgerregt had verloren, en 2 in Venezuela.

III. Regterlijke magt.

Bij beschikking van den 8sten October 1859, n°. 536 (*Publicatieblad* n°. 16), is ter kennis van het algemeen gebragt 's Konings besluit van den 10den September 1859, n°. 83, waarbij, met wijziging in zoover van de zamenstelling der regtbank op Curaçao, twee van de zes onbezoldigde uit de ingezetenen gekozen leden worden vervangen door twee bezoldigde leden, die op eene der hoogescholen in Nederland den graad van doctor in de beide regten hebben verkregen.

De volgende zaken maakten in 1859 op Curaçao een onderwerp van behandeling uit.

Bij de regtbank.

Civile zaken.

In elf zaken, die werden behandeld, zijn de volgende vonnissen gewezen: bij willige condemnatie van partijen (scheiding van tafel, bed, bijwoning en goederen) 1; van verstek van actie tegen defaillante crediteuren met injunctie van perpetuum silentium 5; tot ontheffing van arrest en ontzegging van eisch in cas van trouwbelofte 1; tot verbetering eener acte van den burgerlijken stand (huwelijksacte) 1; condemnatoir bij defaut ter zake van hypothecaire vorderingen 2; condemnatoir bij defaut tot het geven van getuigenis der waarheid ten koste van den getuige 1.

Commerciele zaken.

In de twintig behandelde zaken werden de volgende vonnissen gewezen: absolutoir 1; interlocutoir 1; van eerste defaut 8; condemnatoir bij defaut in zaken beneden f 300 2; idem in zaken boven f 300 1; condemnatoir na voordragt der belangen van partijen 5; waarbij condemnatoire vonnissen executabel zijn verklaard 2.

Strafzaken.

In vier van de twaalf behandelde strafzaken werden vier personen onder handtasting ontslagen. In de acht overige zaken werden tegen tien personen condemnatoire vonnissen gewezen.

Bij deze condemnatoire vonnissen werden veroordeeld:

	Vrijen.		Slaven.		OPGELEGDE STRAFFEN.					
					Gevangenis.			Dwangarbeid.		
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Dagen.	Maanden.	Jaren.	Dagen.	Maanden.	Jaren.
a. wegens gequalificeerde feitelijke geweldadigheid	1	»	»	»	3	»	»	»	»	»
b. wegens idem	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»
c. wegens idem, met misbruik van magt.	1	»	»	»	»	»	4	»	»	»
d. wegens eenvoudigen diefstal	1	»	1	»	»	»	»	»	3	»
e. wegens medepligtigheid aan eenvoudigen diefstal	»	»	»	1	»	»	»	»	3	»
f. wegens bedriegerij en diefstaf	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»
g. wegens gequalificeerden diefstal van vruchten in een tuin	1	»	»	»	14	»	»	»	»	»
h. wegens gequalificeerden diefstal met braak	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2

Commissarissen ter rolle.

Commissarissen ter rolle wezen in 2 zaken vonnis. Beide waren vonnissen, waarbij defaut verleend werd: het eene met van-waarde-verklaring van arrest, en het andere met provisie van nantissement.

Commissarissen tot de kleine zaken.

Condemnatoire vonnissen bij verstek 9; idem na voordragt der belangen van partijen 7. Bij minnelijke schikking werden afgemaakt: voor de regtbank 3 en voor commissarissen tot de kleine zaken eveneens 3 zaken.

Onvervolgd bleven voor de regtbank: civile zaken (in cas van trouwbeloften) 2; commerciele zaken (waarvan zeven nadat het eerste defaut was verleend) 9; strafzaken, met toestemming van de regtbank door het openbaar ministerie wegens onvoldoende bewijzen ingetrokken 1.

Door de regtbank werd aan het Bestuur van consideratien en advies gediend in vier gevallen, waarvan 2 verzoeken om kwijtschelding of verandering van straf betroffen. In civile zaken werden 10 en in strafzaken 20 beschikkingen genomen.

Op St. Eustatius werden in 1859 voor de regtbank behandeld 2 civile zaken en 3 strafzaken wegens diefstal, terwijl door haar aan den ambtenaar belast met het openbaar ministerie autorisatie werd verleend, om tegen een op Saba te huis behoorenden persoon, beschuldigd van diefstal, crimineel te procederen. Bij de regtbank van kleine zaken was slechts één civile zaak aanhangig, waarin de gedaagde van de instantie werd geabsolveerd. Van de 7 behandelde politiezaken betrof: 1 schennis van huisregt en feitelijk geweld, 3 feitelijk geweld, 2 verbale injurie en 1 overtreding der bepalingen met opzigt tot de voeding en kleeding der slaven.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werden bij de regtbank 3 vonnissen in civile zaken gewezen, waarvan 1 op een verzoek om relief, 1 tegen binnen- en buitenlandsche crediteuren en 1 van echtscheiding ter zake van overspel en moedwillige verlating. In strafzaken werden 3 vonnissen gewezen, alle ter zake van diefstal. Overigens werden 4 requesten behandeld. Bij het collegie tot de kleine zaken werden in criminele zaken 6 vonnissen gewezen, waarvan 2 ter zake van gequalificeerd feitelijk geweld.

Bij de regtbank op Curaçao waren in 1859 2 procureurs ingeschreven. Op de onderhoorige eilanden waren geen practizijns gevestigd.

IV. Politie.

Bij notificatie van 4 Februarij 1859 (*Publicatieblad* n°. 3) werden nieuwe bepalingen ingevoerd nopens het schoonmaken en schoonhouden van en het rijden op of langs de straten.

Bij publicatie van 12 December 1859 (*Publicatieblad* n°. 19) werden tot betere nasporing van ontvreemdingen bepalingen op het opkoopen van goederen vastgesteld.

In 1859 werd nog door het Opperbestuur magtiging verleend om zoowel op Bonaire als op Aruba eene brigade maréchaussée, sterk 1 brigadier en 5 manschappen, te plaatsen.

V. Middelen van beheer met het regtswezen in verband.

§ 1. *Wees-, onbeheerde en desolate boedelkamers.*

Het garantie-kapitaal der wees-, onbeheerde en desolate boedelkamer op Curaçao bedroeg op ultimo December 1858	f	137 274,84
De overwinst in 1859 bedroeg		4 385,65
Zoodat het garantie-kapitaal op ultimo December 1859 bedroeg	f	141 660,49
De kapitalen aan particulieren toebehoorende bedroegen op ultimo December 1858	f	511 395,22
In den loop van 1859 werden ter administratie der kamer gebragt		54 366,44
Interesten op kapitaal gebragt		2 045,41^{5}
	f	567 807,07^{5}
Afbetaalde kapitalen		15 133,83
Zoodat het kapitaal aan particulieren toebehoorende op ultimo December 1859 groot was	f	552 673,24^{5}
Verschuldigde interesten aan particulieren	f	7 669,65^{5}
Op ultimo December 1859 bedroegen de hypotheken ten behoeve van de kamer	f	646 315,60
Het weeskamergebouw in de stad		6 191,40
Verschuldigde interesten door particulieren		41 920,69^{5}
In de kas der kamer		7 575,69^{5}
Totaal	f	702 003,39

Bij de Israëlitische weeskamer op Curaçao bedroeg op ultimo December 1858 het kapitaal aan de synagoge toebehoorende. . . . . f 33 483,60
en dat van particulieren 105 195,31

f 138 678,91

Op ultimo December 1859 bedroeg het kapitaal der synagoge f 35 278,91
en dat van particulieren 136 438,95
171 717,86

en alzoo meer dan in 1858 . . . . f 33 038,95

Het kapitaal op ultimo December 1859 onder beheer der wees-, onbeheerde en desolate boedelkamer op St. Eustatius bedroeg f 7 312,41[5], waarvan f 7 044,37[5] tegen rente uitgezet.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werden in 1859 twee aan de wees- en onbeheerde boedelkamers vervallen boedels vereffend.

§ 2. *Gevangenissen.*

	Vrijen.	Niet-vrijen.
Op ultimo December 1858 bleven op Curaçao in de gevangenis.	3	3
Gedurende 1859 zijn daarbij gekomen:		
tot dwangarbeid veroordeelden.	2	15
tot gevangenisstraf veroordeelden.	4	3
	9	21
en ontslagen	3	18
zoodat op ultimo December 1859 in hechtenis bleven	6	3

Op St. Eustatius waren in 1859 8 vrije personen en 33 slaven in de gevangenis. Op ultimo December 1859 bevond zich aldaar niemand in verzekerde bewaring.

De tot gevangenis gebezigde localen ondergingen eene algeheele herstelling, waardoor zij zich weder in goeden staat bevinden.

Op Saba waren slechts 2 personen zeer kortstondig in de gevangenis.

Op St. Martin (Nederlandsche gedeelte) bedroeg het aantal gevangenen in 1859 15 vrije personen en 100 slaven.

Op ultimo December bleef 1 slaaf in verzekerde bewaring.

E. Eeredienst.

I. Protestantsche.

In hoofdstuk A is bereids eene opgave gedaan van het aantal belijders der verschillende gezindheden.

Op Curaçao waren in 1859, even als in vroegere jaren, twee predikanten die beurtelings het dienstwerk op Bonaire gingen verrigten. Zoowel op Aruba als op St. Eustatius was 1 predikant. (1)

Op Curaçao werden, blijkens de rekening der kerken en armenkas, aan de Protestantsche armen uitgedeeld f 2 016,13. Eene som van f 667,63, voortspruitende uit toevallige baten (verkoop van landsslaven voor hunnen vrijdom), en van f 267,63 uit algemeene armengelden, werd door het Gouvernement bijgedragen.

Het kapitaal der kerk bedroeg op ultimo December 1859 f 52 723,64[5]; dat van het weezenfonds der gemeente f 6 843,12.

---

(1) De predikant van laatstgenoemd eiland is naar Bonaire overgeplaatst, waar hij in October 1860 voor het eerst dienst deed.

De uitgaven uit dit fonds hebben in 1859 bedragen:

voor onderstand aan weezen	f 1 072,85
voor kleeding	270,75
voor geneeskundige behandeling	40,00
en voor belasting op hypotheken enz.	34,00
	f 1 417,60

Het weezenfonds genoot in 1859 wederom van het Gouvernement een subsidie van f 1 500.

Bij de gemeente werden 50 kinderen gedoopt en 11 huwelijken ingezegend. Catechetisch onderwijs ontvingen 95 kinderen en 13 militairen.

Op St. Eustatius bleef bij de Methodisten de Engelsche zendeling de dienst met vrucht verrigten. De hem van gouvernementswege toegekende som van f 600 's jaars werd met f 400 verhoogd en alzoo gebragt op f 1 000.

Het kapitaal der kerk- en armenkas bedroeg f 3 587,25; de inkomsten f 989,31 en de uitgaven, zoo ter tegemoetkoming aan 24 armen als tot andere einden, f 1 081,19⁵.

Ook op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) bleef de Engelsche Methodisten-zendeling het dienstwerk verrigten. Gemiddeld 43 behoeftigen genoten wekelijks eenigen onderstand, waardoor eene uitgaaf werd veroorzaakt van f 993,77. De ontvangsten ten behoeve van de armenkas bedroegen f 1 015,79.

II. Roomsch-katholijke.

In 1859 overleed de bisschop van Cytrum i. p. i., M. J. Nieuwindt, die als apostolisch vicaris werd opgevolgd door den bisschop van Uranopolis i. p. i., J. F. A. Kistenmaker.

Van de 12 door het Gouvernement bezoldigde geestelijken van den 2den rang bleven in 1859 het dienstwerk verrigten: op Curaçao 6, op Bonaire 2 en op elk der eilanden Aruba, St. Eustatius, Saba en St. Martin (Nederlandsch gedeelte) 1.

Het onbezoldigd personeel bestond op ultimo December 1859 uit 4 priesters en 47 zusters van liefdadigheid. Op dat tijdstip bedroeg het kapitaal der Roomsch-katholijke gemeente f 10 918,17⁵, terwijl dat van de Maatschappij van Weldadigheid dier gemeente groot was f 1 302,76⁵.

Aan de armen werd in den loop van 1859 uitgedeeld eene som van f 1 459, waartoe door het Gouvernement werd bijgedragen f 400 uit toevallige baten (verkoop van landsslaven voor den vrijdom) en f 267,64 uit algemeene armengelden.

III. Israëlitische gemeente.

Behalve het aan de gemeente toegekende aandeel uit armengelden, ten bedrage van f 133,81⁵, en uit toevallige baten van f 200, werd in 1859 door het Gouvernement tot onderstand der Israëlitische weezen wederom verstrekt eene som van f 500.

Het ter weeskamer van de Israëlitische gemeente beheerd wordende kapitaal van de synagoge bedroeg, gelijk reeds vroeger werd aangeteekend, op ultimo December f 35 278,91.

F. Instellingen van liefdadigheid.

I. Het lazarus- en krankzinnigengesticht op Curaçao.

De uitgaven voor dit gesticht bedroegen in 1859 f 4 043,31, alzoo f 379,87⁵ meer dan in 1858, terwijl het aantal verpleegdagen was 8028.

Op ultimo December 1859 werden aldaar verpleegd 9 leprozen, 10 krankzinnigen en 5 aan andere ziekten lijdenden.

De verpleging dier ongelukkigen was aan 3 zusters van liefdadigheid toevertrouwd, terwijl nog 1 bediende en 1 pontvoerder voor de dienst van het gesticht werden gebezigd.

II. Het gasthuis of hospitaal voor de armen.

Het nieuwe gebouw, dat volgens het vorig verslag bereids geschikt was tot de opname van 50 zieken, heeft in 1859 niet kunnen worden voltooid.

Op ultimo December 1858 waren in het gesticht aanwezig		18 lijders.
In den loop van 1859 werden daarin achtereenvolgens opgenomen . .		117 »
Te zamen		135 lijders.
Hiervan herstelden	66	
en overleden.	37	
	—	103 »
Zoodat op ultimo December 1859 aanwezig bleven		32 lijders.

Het saldo in kas bedroeg op ultimo December 1858	f 1 414,56^{5}
De ontvangsten in 1859 bedroegen	8 315,16
	f 9 729,72^{5}
Uitgegeven werd.	9 065,05^{5}
Zoodat een voordeelig saldo overbleef van	f 664,67

Het jaarlijks door het Gouvernement verstrekt wordende subsidie van f 500 werd, zoo als reeds in het verslag over 1858 werd vermeld, in den loop van 1859 tot f 1000 verhoogd.

III. Spaarbank en bank van leening.

Uit het ingezonden verslag van de werking en den toestand der spaar- en beleenbank over het 10de huishoudelijk jaar, van 1°. Julij 1859 tot en met 30 Junij 1860, dat hierbij (bijlage A) wordt overgelegd, worden de volgende bijzonderheden ontleend.

Het aantal leden bleef onveranderd, zoodat de instelling 112 leden telde.

Op 1°. Julij 1859 bedroeg het tegoed der gezamenlijke inleggers in de spaarbank aan kapitaal en interest	f 110 103,81^{5}
Gedurende het huishoudelijk jaar werd bij de spaarbank belegd . .	52 728,74^{5}
De te goed gemaakte interesten bedroegen	3 807,74
Te zamen	f 166 640,30
Van dit bedrag werd in hetzelfde tijdvak teruggenomen	44 787,51^{5}
Zoodat het tegoed der gezamenlijke inleggers op 1°. Julij 1860 bedroeg	f 121 852,78^{5}

Het aantal stortingen bedroeg 1033.

Op 1°. Julij 1859 waren de bij de bank aanwezige panden aan kapitaal en interest bezwaard met.		f 44 612,19^{5}
Op panden werd uitgezet.		51 017,00
De interesten op panden beliepen in het huishoudelijk jaar		4 905,67
		f 100 534,86^{5}
Afgeloste panden	f 48 676,48^{5}	
Verkochte panden	2 109,25	
		50 785,73^{5}
Zoodat op 1°. Julij 1860 de bij de instelling aanwezige panden bezwaard waren met		f 49 749,13

Op 1°. Julij 1859 was op hypotheken en schuldbekentenissen uitstaande	f 74 478,31^{5}
Gedurende het huishoudelijk jaar werd op die wijze belegd	11 350,00
De interesten op hypotheken en schuldbekentenissen bedroegen. . .	4 536,72^{5}
	f 90 365,04
Hierop werd afbetaald.	8 515,63^{5}
Zoodat de inrigting op 1°. Julij 1860 op hypotheken en schuldbekentenissen had uitstaan	f 81 849,40^{5}

Het eigen kapitaal van de inrigting bedroeg op 1°. Julij 1860 f 17 936,82^{5}, alzoo f 3 216,77 meer dan op 1°. Julij 1859.

G. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Op Curaçao waren in 1859 zes med. chir. et art. obst. doctoren, waarvan 2 gepromoveerd op Nederlandsche en 4 op vreemde hoogescholen. Van twee dezer laatsten zijn de diploma's aan de Utrechtsche hoogeschool geviseerd.

Tot de uitoefening der genees- en heelkunde waren nog 3 personen toegelaten, van geen diploma's eener hoogeschool voorzien.

Ongerekend de praktiserende geneesheeren, die steeds de vergunning hebben om zelven hunne geneesmiddelen te bereiden en te leveren, waren er in 1859 op Curaçao 2 apothekers.

De algemeene armen werden door de praktiserende geneesheeren gratis behandeld en van geneesmiddelen voorzien.

Op Bonaire werd in 1859 de geneeskundige dienst waargenomen door een bezoldigd lands-chirurgijn.

Op Aruba, St. Eustatius, St. Martin (Nederlandsch gedeelte) en Saba kwam in 1859 in het bestaande geene verandering.

Gedurende de tien eerste maanden van 1859 liet de gezondheidstoestand op Curaçao niets te wenschen over. In November vertoonde zich echter plotseling de gele koorts, waarvan voornamelijk de militaire bezetting veel te lijden had. Onder de overige Europeanen en vreemdelingen deden zich slechts enkele ziektegevallen voor. Van de bemanning van Zr. Ms. zeemagt werden slechts twee personen door de gele koorts aangestast, die beiden herstelden, terwijl, een Amerikaansch schip uitgezonderd, waarvan 1 man werd aangetast en overleed, ook de koopvaardijschepen gespaard bleven.

Op Bonaire, St. Eustatius en St. Martin (Nederlandsch gedeelte) was de gezondheidstoestand gunstig. Op Aruba daarentegen heerschten voortdurend typhuskoortsen en ligte of gewijzigde pokken.

Op Bonaire werden in 1859 563 kinderen, waaronder 169 van landsslaven, met den besten uitslag gratis gevaccineerd.

H. Onderwijs.

De som van f 5 500, vroeger door het Gouvernement beschikbaar gesteld voor de drie op Curaçao bestaande landsscholen, werd, gelijk reeds in het verslag over 1858 werd medegedeeld, in 1859 verhoogd met f 2 000, waardoor deze scholen uitgebreid en de tractementen der onderwijzers en hulponderwijzers eenigzins verbeterd konden worden.

Op de onderscheidene particuliere en landsscholen werd in 1859 onderwijs gegeven aan 1 526 kinderen, waarvan 553 jongens en 973 meisjes. Onder dit cijfer zijn begrepen 420 kinderen van de bewaarscholen, die ook gerekend kunnen worden eenig onderwijs te ontvangen. Op de landsscholen werden onderwezen 274 kinderen, waarvan 210 jongens en 64 meisjes.

Drie nieuwe scholen werden in 1859 geopend, en ééne uit hoofde van het verminderen van het aantal leerlingen gesloten.

Een der landsonderwijzers vertrok in 1859 naar het buitenland en werd vervangen door den landsonderwijzer op Aruba.

Uit het rapport der schoolcommissie blijkt, dat op de scholen in het algemeen goed onderwijs werd gegeven, en dat door de leerlingen merkelijke vorderingen waren gemaakt.

Ten behoeve van de armenscholen der zusters van liefdadigheid werd uit de door het Gouvernement beschikbaar gestelde gelden uitgekeerd eene som van f 300, terwijl het op ultimo December 1859 uit die gelden resterend batig saldo van f 246,61 almede aan de genoemde zusters werd toegedacht.

Het onderwijs aan de slavenkinderen werd voortdurend door de Roomsch-katholijke geestelijkheid bestuurd.

De landsslaven-kinderen bleven geregeld onderwijs ontvangen van een opzettelijk daartoe door het Gouvernement bezoldigden persoon.

Op Bonaire werd onderwijs gegeven aan 140 kinderen, waarvan 36 op de landsschool en 88 op de school onder de leiding der zusters van liefdadigheid, *gratis* onderrigt genoten. De vorderingen der leerlingen waren bevredigend. Voor het onderwijs op Bonaire werd eene verhooging van f 500 toegestaan.

Deze verhooging werd gedeeltelijk aangewend tot verbetering van het lot van den landsonderwijzer, aan wien daarvoor de verpligting werd opgelegd, om aan 15 arme

kinderen meer dan vroeger kosteloos onderwijs te geven, en gedeeltelijk uitgekeerd aan de zusters van liefdadigheid, als eene tegemoetkoming voor lees- en schrijfbehoeften ten dienste der door haar onderwezen wordende arme kinderen.

Het schoolgebouw op Aruba, dat in eenen minder voldoenden staat verkeerde, werd in 1859 hersteld en behoorlijk in orde gebragt. (1)

De school onder de leiding van 2 zusters van liefdadigheid werd door 102 scholieren bezocht, wier vorderingen aan de daarvan gekoesterde goede verwachting beantwoordden. In den loop van 1859 werd nog door de zusters van liefdadigheid eene school geopend, waar de landsslaven-kinderen 2 uren daags gratis onderwijs kunnen genieten.

Gelijk reeds in het verslag over 1858 werd medegedeeld, is aan de voorgenomen uitzending van eenen schoolonderwijzer voor St. Eustatius bereids gevolg gegeven.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werd in 1859 onderrigt gegeven aan 67 leerlingen, waarvan 41 gratis onderwijs genoten.

De pogingen, door de zendelingen van het Engelsche Methodisten-genootschap op de eilanden St. Eustatius en St. Martin (Nederlandsch gedeelte) in het werk gesteld tot verbreiding van kennis en godsdienstig onderwijs, vooral onder de slavenbevolking, verdienen loffelijke vermelding.

I. Landsgebouwen en openbare werken.

De voornaamste werken, die in den loop van het jaar 1859 door het genie-departement op Curaçao werden uitgevoerd, zijn de volgende:

Met den aanbouw van het nieuwe raadhuis werd voortgegaan. Op ultimo December was het gebouw bijna geheel gedekt, en al wat tot het muurwerk behoorde ruw afgewerkt, met uitzondering van de ringmuren, insluitende de wandelplaats bestemd voor gevangenen, en van het stellen van de hoofdtrappen.

Het voormalige secretarie-gebouw, dat door ouderdom geheel onbruikbaar was geworden, werd voor een groot gedeelte afgebroken, en na onder andere van een nieuw dak voorzien te zijn, tot een woonhuis ingerigt.

De vroegere artillerie-kazerne werd verbouwd en onder andere ingerigt tot woningen voor gehuwde militairen.

Op het fort Nassau werd een nieuw seinhuis opgerigt, terwijl dat in het Waterfort afgebroken en op eene meer geschikte plaats door een nieuw vervangen werd.

In het fort Amsterdam werden eenige officierswoningen en op het Riffort de kazerne hersteld.

In den loop van 1859 werd nog een begin gemaakt met het herstellen der kazerne en met het opbreken en op nieuw leggen der straten in de Willemstad, terwijl in de Oost- en West-divisien de buitenwegen, waar zulks noodig was, in bruikbaren staat werden gebragt.

Eindelijk werd al het noodige tot onderhoud der gouvernementsgebouwen, fortificatien enz. gedaan.

In 1859 werden de gezaghebbers van Bonaire en Aruba gemagtigd om de zich aldaar bevindende landsgebouwen geleidelijk de noodige herstellingen te doen ondergaan. Op Bonaire werden dien ten gevolge het landsslaven-hospitaal en het schoolgebouw hersteld, terwijl bovendien twee gevangenkamers werden aangebouwd. Op Aruba werd het dak van het wachthuis en het magazijn in het fort Zoutman hersteld, terwijl een aanvang werd gemaakt met het in orde brengen van het schoolgebouw.

Ook werd nog magtiging verleend om het raadhuis op St. Martin te herstellen, en was een groot gedeelte der daartoe benoodigde materialen reeds aangekocht.

J. Vervoerwezen.

Het vervoerwezen onderging in 1859 geene verandering; de maildienst werd geregeld door zeilschoeners waargenomen.

K. Geldelijk beheer.

§ 1. *Bank.*

Omtrent den staat der Curaçaosche bank op ultimo December 1859 en de operatien

(1) In de door overplaatsing naar Curaçao ontstane vacature van landsonderwijzer op Aruba, werd in 1860 voorzien door uitzending uit Nederland.

dier inrigting gedurende dat jaar, worden de volgende bijzonderheden in haar jaarlijksch verslag aangetroffen.

Op ultimo December 1859 was het bedrag aan bankbiljetten als volgt:

Nieuwe biljetten:

6 000 stuks à f 5,00		f 30 000,00	
6 000 » » 10,00		60 000,00	
2 400 » » 25,00		60 000,00	
1 200 » » 50,00		60 000,00	
		f 210 000,00	

Oude biljetten, naar aanleiding van het beslotene bij de directie van de bank in de zitting van 31 December 1858, overgeschreven op de rekening van oude nog oningewisselde biljetten:

69 stuks à f 5,00	f 345,00		
34 » » 10,00	340,00		
4 » » 25,00	100,00		
2 » » 50,00	100,00		
		885,00	
			f 210 885,00

Het kapitaal van de bank, spruitende uit de ontvangen disconto's, interesten enz., bedroeg op 1°. Januarij 1859	f 80 944,99	
Gedurende het jaar 1859 hebben de operatien bij de bank zich bepaald tot het beleenen van gelden op:		
1°. gedisconteerde wisselbrieven, volgens art. 9 van het reglement voor de bank, voorzien van twee behoorlijke endossementen;		
2°. gouden en zilveren specie in deposito, en		
3°. gouvernements-wissels, mede in deposito; ten gevolge waarvan het kapitaal van de bank door de gepercipieerde interesten, disconto's enz., na aftrek der administratiekosten, vermeerderd is met	11 948,19^{5}	
		92 893,18^{5}
Voor rekening van anderen was op ultimo December 1859 in de reservekas der bank gedeponeerd		235,10
Zoodat het fonds van de bank op evengemelden datum bedroeg		f 304 013,28^{5}

Hiervan was uitstaande:

a. op gedisconteerde wisselbrieven als voren, naar reden eener rente van 5 per cent 's jaars	f 243 400,00	
b. op gedeponeerde gouden en zilveren specien tegen een disconto van 1 per cent 's jaars	28 546,50	
c. op gedeponeerde gouvernementswissels, mede tegen een disconto van 1 per cent 's jaars	5 505,00	
Transporteren	f 277 451,50	f 304 013,28^{5}

Per transport	f 277 451,50	f 304 013,28⁵
d. het verschuldigde bedrag der door de bank betaalde kosten wegens het protesteren van non-betaling door de bank van eene acceptatie, dd. 6 November 1858, waarvan zij houdster is en welke voor zes maanden was afgegeven.	19,60	
en *e*, terwijl onder den president van de bank tot het doen van kleine beleeningen berustte eene som van . .	1000,00	
Te zamen.		278 471,10
Saldo in de reservekas van de bank op ultimo December 1859 . .		f 25 542,18⁵

bestaande in biljetten en specien, als:

bankbiljetten	f 24 085,00
specien	1 457,18⁵
	f 25 542,18⁵

§ 2. *Begrooting.*

Eene vergelijking van de werkelijke ontvangsten en uitgaven voor elk der eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius en St. Martin over 1858, met de ramingen voor dat jaar, wordt onder de bijlagen (litt. B—F) aangetroffen.

Voorts zijn hierbij gevoegd vijf staten (litt. G—L), houdende de begrootingen der genoemde eilanden voor het jaar 1859.

L. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Als zoodanig kunnen worden vermeld:

1°. de gouvernementsbeschikking van 7 April 1859 (*Publicatieblad* n°. 5), waarbij, krachtens 's Konings magtiging, is bepaald, dat ambtenaren en officieren in 's Rijks overzeesche bezittingen, die verlangen mogten eenige geschenken aan vreemde Vorsten of in het buitenland gevestigde genootschappen en instellingen aan te bieden, daartoe vooraf, door tusschenkomst in de kolonie van den gouverneur en in Nederland van den Minister van Kolonien, de toestemming van de Vorsten of inrigtingen, voor welke de geschenken bestemd zijn, zullen moeten vragen.

Tot deze bepaling had vooral bijgedragen de meening, dat het doel van zoodanige aanbiedingen niet altijd met de bescheidenheid was overeen te brengen, dat die geschenken soms door de aanbieders worden verkregen door aanwending van de aan hunne dienstbetrekking verbonden magt of invloed, en dat de aanbieding kan strekken ten nadeele der verzamelingen hier te lande. (1)

2°. de beschikking van 12 September 1859 (*Publicatieblad* n°. 11) houdende bekendmaking van 's Konings besluit van 27 Julij 1859, n°. 49, waarbij, met wijziging in zoover van het Koninklijk besluit van 13 Junij 1856, n°. 73, eenige nieuwe bepalingen zijn vastgesteld met opzigt tot het aan ambtenaren en officieren in West-Indie te verleenen verloftractement, bij buitenlandsche verloven;

3°. de publicatie van $^{27}/_{29}$ September 1859 (*Publicatieblad* n°. 15), houdende afkondiging van 's Konings besluit van 20 Augustus 1859, n°. 60, waarbij voor hen, die vergunning hebben verkregen om zich op vreemd grondgebied te vestigen, de korting van één derde wordt ingetrokken op de pensioenen, gagementen en onderstandsgelden, die door civile en militaire landsdienaren, of hunne weduwen en weezen uit de koloniale geldmiddelen worden genoten.

M. Slavenbevolking.

Uit den sub lit. M. overgelegden staat blijkt, dat krachtens de artt. 19 en 20 van

---

(1) Uit overweging van de belemmering, die dit voorschrift voor het wetenschappelijk verkeer kon opleveren, is de gouverneur op 's Konings magtiging in 1861 uitgenoodigd het in te trekken.

het reglement op de behandeling der slaven, van 14 Februarij 1857, in 1859 op Curaçao aan 31 slaven straffen zijn opgelegd, terwijl dit in 1858 met 80 het geval was. » Deze gunstige omstandigheid," zegt de gouverneur, » is welligt toe te schrijven aan de werking van het evengemelde reglement, aan het politietoezigt, of ook wel aan de aangewakkerde hoop op eene spoedige emancipatie."

Door slaven werden zes klagten tegen hunne meesters ingebragt, welke, wegens ongegrondheid van de aanklagt, onvervolgd bleven.

Volgens gedane aangiften waren in 1859 7 slaven ontvlugt. Gelijk reeds vroeger werd opgemerkt, zal dat getal vermoedelijk grooter zijn, vermits de meesters niet zelden verzuimen de aangifte te doen.

Sub litt. N en O worden hierbij de staten overgelegd van de straffen, welke, krachtens het meergemeld reglement van 1857, in 1859 op Bonaire en Aruba aan slaven zijn opgelegd.

Als eene bijzonderheid kan worden vermeld, dat het gewone wekelijksche rantsoen rhum, dat aan de landsslaven op Bonaire werd verstrekt, in 1859, op verlangen dier slaven, door een rantsoen koffij werd vervangen.

N. Nijverheid.

I. Landbouw.

Het jaar 1859 liet zich aanvankelijk voor den landbouw op Curaçao gunstig aanzien. Vroegtijdige regens deden op eenen overvloedigen oogst hopen, doch aanhoudende droogte verijdelde die hoop weldra. De oogst mislukte, en slechts op enkele plantages werd eenige maïs ingezameld. Ook daar echter bleef de opbrengst beneden het middelmatige.

Ook op Bonaire was de regen voor den landbouw onvoldoende. Aan de vrije bevolking werd echter door het bestuur de gelegenheid verschaft om, door het werken in de zoutpannen of door het kappen van verw- en brandhout, in haar onderhoud te voorzien.

De productie van de gouvernements-etablissementen van cultuur op Bonaire was, zoo als trouwens blijkens het verslag over 1858 was te voorzien, in 1859 zeer onbeduidend. Cochenille werd niet voortgebragt, terwijl 12 199 pond aloëhars, ter waarde van f 5 298,69 5, werd verkregen.

Op Aruba, waar de oogst eveneens door gebrek aan regen bij verre na niet zoo voordeelig is geweest als men zich had voorgesteld, bedroeg de opbrengst der aloëhars 2 766 pond, die bij verkoop, na aftrek der kosten, een netto provenu van f 719,13 5 heeft opgeleverd, terwijl op Curaçao slechts 903 pond aloëhars, ter waarde van f 322,82, werd verkregen.

Op Curaçao bedroeg de opbrengst van den landbouw van particulieren:

6 358 schepels maïs,
105 dito boonen,
482 dito pinda's, en
26½ pond cochenille.

Op St. Eustatius heerschte in 1859 almede eene langdurige droogte, ten gevolge waarvan de suikeroogst beneden de gewone raming bleef.

De aanplanting van aardvruchten daarentegen heeft den daaraan besteden arbeid overvloedig beloond.

De geheele oogst werd gerekend te hebben bedragen:

190 000 Amsterdamsche ponden suiker,
880 gallons melasse,
4 730 » rhum,
411 000 Amsterdamsche ponden yams,
6 250 vaten zoete aardappelen, en
140 » grondnoten of pinda's, te zamen eene waarde vertegenwoordigende van f 48 230.

De genomen proef, om de nopalcultuur en cochenille-teelt ook op St. Eustatius in te voeren, werd gestaakt, vermits zij niet met den gewenschten uitslag was bekroond.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) bleef het aantal in bewerking zijnde suikerplantages 12. In 1859 bragten zij op:

80 668 Amsterdamsche ponden suiker;

4 648 gallons rhum, en

1 370 » melasse, te zamen vertegenwoordigende eene geldswaarde van f 15 297,16.

Met opzigt tot St. Eustatius en St. Martin moet worden opgemerkt, dat de opgaven alleen op de aangifte der planters berusten.

II. Veeteelt.

Bij notificatie van 4 Februarij 1859 (*Publicatieblad* n°. 2) werden nieuwe bepalingen daargesteld nopens het weiden en schutten van vee.

De veestapel van particulieren bedroeg op ultimo December 1859:

OP	Paarden.	Ezels.	Muil-ezels.	Horen-vee.	Schapen.	Geiten.	Varkens.
Curaçao	333	2 077	27	2 445	24 233	15 459	340
Bonaire	62	219	»	71	1 009	8 351	46
Aruba	49	424	»	70	2 225	7 482	93
St. Eustatius. . . .	108	120	105	250	360	200	»
St. Martin	132	39	21	338	576	163	142

Voor de naauwkeurigheid van deze opgaven kan echter niet worden ingestaan.

De gouvernements-veestapel bestond op hetzelfde tijdstip op Bonaire uit 509 schapen, 384 geiten, 71 stuks horenvee en 50 paarden, en op Aruba uit 2 paarden en eenige ezels.

III. Uitgifte van gronden.

Op ultimo December 1859 waren op Curaçao, Bonaire en Aruba uitgegeven 413 concessien, metende 783.40.97 bunders.

In 1859 werden op Aruba ingetrokken 45 concessien, terwijl 8 nieuwe werden verleend.

Tot uitbreiding van gronden en gebouwen werden in 1859, onder nadere goedkeuring des Konings, in eigendom afgestaan op Curaçao 9 perceelen gronds, benevens 4 perceelen water, en op Bonaire 1 perceel gronds.

Omtrent de gouddelving op Aruba is reeds vroeger met een enkel woord medegedeeld, dat na de terugkomst van den directeur Lloyd de werkzaamheden in 1859 waren hervat. Aan een aantal ingezetenen werd daardoor werk verschaft, terwijl 475 tonnen mineraalsteenen naar Engeland werden verscheept.

IV. Zoutpannen.

Aan de zoutpannen op Bonaire, die, blijkens het verslag over 1858, wel wat te wenschen overlieten, vermits in de laatste jaren weinig aan schoonmaking was gedaan, konden, wegens de veelvuldige bezigheden bij het inzamelen en verschepen van zout, niet de noodige herstellingen worden aangebragt. Men moest zich tot het schoonmaken van eenige en het opvullen der dammen bepalen. Met de herstellingen zoude in 1860 een aanvang worden gemaakt.

Ingezameld werden in 1859 53 693 vaten zout, en afgeleverd 94 820 vaten, en wel aan 92 vaartuigen, metende te zamen 9 730 tonnen.

De garing geschiedde voornamelijk door vrije arbeiders, het verschepen daarentegen meestal door landsslaven.

Op Curaçao, waar deze tak van nijverheid alléén door particulieren wordt gedreven, bedroeg de afzet van zout, volgens de verkregen opgaven, waarvoor echter niet kan worden ingestaan, 56 170 vaten, verscheept in 58 vaartuigen, metende 7 645¾ ton.

De groote pan of het Zoutmeer op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) was in de maand September 1859 geheel bezet met zout, waarvan door de invallende regens slechts 1 600 vaten werden ingezameld.

De particuliere concessien leverden in 1859 den niet onaanzienlijken oogst van 84 069 vaten zout op.

Gelijk reeds in het vorig verslag kortelijk is vermeld, werd bij Koninklijk besluit van den 21sten Junij 1858, n°. 12, aan den heer F. A. Perrinon verleend het regt om in het nog niet afgestane gedeelte van het Zoutmeer, gelegen achter het dorp Philipsburg, ten zijnen behoeve en voordeele werken aan te leggen, geschikt om jaarlijks eenen zoutoogst te verzekeren. Aan deze mededeeling kan worden toegevoegd, dat dit regt, hetwelk voor den tijd van 30 jaren is verleend, te rekenen van den dag waarop het plan van uitvoering is goedgekeurd, door den heer Perrinon is overgedragen aan eene te Amsterdam opgerigte *Maatschappij tot zoutwinning op het eiland St. Martin*, en dat het plan van uitvoering, hetwelk, volgens het Koninklijk besluit van 21 Junij 1858, n°. 12, aan de goedkeuring van den gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden moest worden onderworpen, den 28sten November 1859 door dezen is goedgekeurd. (1)

V. Scheepsbouw.

In 1859 werden op Curaçao drie nieuwe schooners gebouwd en van stapel gelaten, te zamen metende 149½ ton.

VI. Handel en scheepvaart.

Curaçao.

In 1859 kwamen met ladingen voor directen invoer binnen 813 vaartuigen, metende 42 442 ton, en voor doorvoer 32 vaartuigen, metende 3 221 ton. Binnen drie etmalen vertrokken met hunne ladingen 31 vaartuigen, metende 1 339 ton. In het geheel kwamen alzoo binnen 876 vaartuigen, metende 47 002 ton.

Voor meerdere bijzonderheden wordt verwezen naar den hierbij gevoegden staat lit. P, terwijl, wat den in- en doorvoer der voornaamste artikelen betreft, deze vermeld zijn in de alverder hierbij overgelegde staten Q en R.

Op ultimo December 1859 waren er in het register als in de kolonie te huis behoorende ingeschreven 51 vaartuigen, metende 2 029½ ton.

Op Curaçao werden in 1859 afgegeven aan Nederlandsche kustvaarders 27 passen, aan Nederlandsche vaartuigen 4 passen, aan vreemde vaartuigen 42 passen om zout te laden in de buitenbaaijen, en eindelijk 5 permitten om steenen langs de kusten van het eiland te halen.

Ook werden 3 nieuwe zeebrieven afgegeven en 19 vernieuwd.

Bonaire.

De opbrengsten bedroegen in 1859:

aan ankergeld	f 870,00
» tonnengeld	11,00
» recognitie	58,49⁵
	f 939,49⁵

(1) Door de Commissie, in wier handen de regeringsverslagen van het beheer en den staat der Nederlandsche West-Indische kolonien en der bezittingen ter Kuste van Guinea over 1858 zijn gesteld, is op bladz. 13 van haar verslag, dd. 7 Mei 1861, gevraagd, welke de vooruitzigten zijn ten aanzien van de uitvoering der aan den heer Perrinon verleende concessie, nu die heer overleden was, en of er geene bedenkingen tegen het verleenen van dezelve bij de Regering zijn ingebragt. Met opzigt tot de eerste vraag wordt gerefereerd aan de bovenstaande mededeeling, terwijl wat de tweede betreft, kan worden vermeld, dat de ingezetenen, die in den aanvang meerendeels tegen de concessie gestemd waren, later van andere gevoelens hebben doen blijken. De maatschappij tot zoutwinning is op den 19den April 1860 officieel in het bezit van het nog niet afgestane gedeelte van het Zoutmeer gesteld.

In 1858 hebben deze inkomsten bedragen f 604,80, en dus f 334,69[5] minder dan in 1859.

In 1859 werden ingeklaard 460 vaartuigen, waarvan 276 gezamenlijk metende 13 859½ ton. De overige 184 waren open booten, welke niet gemeten worden. Van deze 460 vaartuigen waren 333 onder Nederlandsche vlag (waaronder 152 booten), 25 onder Engelsche vlag, 26 onder Amerikaansche vlag en 76 onder Venezuelaansche vlag (waaronder 32 booten).

Uitgeklaard werden 472 vaartuigen, waarvan 278 gezamenlijk metende 13 912½ ton, en 194 ongemeten open booten. Van deze vaartuigen waren 358 onder Nederlandsche vlag (waaronder 172 booten), 25 onder Engelsche vlag, 26 onder Amerikaansche vlag en 63 onder Venezuelaansche vlag (waaronder 22 booten).

De handel was nietsbeduidend. De benoodigde levensmiddelen en goederen werden meestal door vaartuigen onder Nederlandsche vlag van Curaçao aangevoerd.

De Engelsche en Amerikaansche vaartuigen bezochten het eiland uitsluitend tot inneming van eene lading zout.

Aan 139 booten werden passen uitgereikt voor de visscherij en den overvoer van kalk van de Rocas-eilanden.

Aruba.

De opbrengsten bedroegen:

aan ankergeld	f 245,00
» tonnegeld	4,00
» recognitie	143,62[5]
	f 392,62[5]

In 1858 bedroeg dit f 224,84, dus f 167,78[5] minder dan in 1859.

De aanvoer heeft dus bestaan in:

152	vaten tarwemeel	f 4 560,00
103	zakken maïs	515,00
723	schepels »	1 446,00
2	vaten vleesch en spek	80,00
4	dito beschuit	80,00
1	vat rijst	15,00
4	vaatjes reuzel	60,00
1	vaatje boter	10,00
2 363	dozijnen stuks suiker	4 726,00
8	vaten suiker	240,00
70	zakken koffij	2 100,00
105	schepels boonen	315,00
1 200	pompoenen	60,00
6 000	bananen	60,00
1 000	kokosnoten	35,00
200	gezouten visschen	20,00
2	varkens	10,00
2	schapen	6,00
17	okshoofden rhum	2,550,00
2	dito anisado	200,00
3	vaten dito	150,00
2	dito rhum	120,00
8	dito brandewijn	600,00
1	vat wijn	60,00
33	kisten jenever	330,00
6	manden wijn	60,00
4	dito bier	32,00
8	dito aardewerk	160,00
	Transporteren.	f 18 600,00

	Per transport.	f 18 600,00
159	balen drooge goederen	7 950,00
15	kistjes tabak	300,00
44	vaten aardappelen.	220,00
3	dito azijn	45,00
16	damejeans azijn	48,00
2	vaten olie	200,00
8	vaatjes loodwit.	48,00
4	dito spijkers.	40,00
27	kistjes kaarsen.	270,00
7	pullen lijnolie	63,00
101	kisten zeep	404,00
9	vaten stijfsel	270,00
66	ossenhuiden	792,00
62	ijzeren kookpotten.	62,00
2	balen wol	50,00
28	ton divi-divi	840,00
5	trossen touw	150,00
705	planken en ribben	1 410,00
16 000	dakpannen	960,00
8 000	cingels	160,00
		f 32 882,00

De invoer daarentegen bedroeg:

104	dozijn geitenvellen	f 1 560,00
345	schepels boonen.	1 035,00
248	dozijn gedroogde visschen	992,00
220	zakken maïs	660,00
550	vaten pinda's.	5 500,00
225	pompoenen.	11,25
1 660	ponden cochenille	4 160,00
30	salons	60,00
2 000	vogeleijeren	10,00
10	ossenhuiden	120,00
50	vaten zout.	50,00
30	dozijn stroohoeden	90,00
50	kisten aloë-hars	1 000,00
45	tonnen divi-divi.	1 800,00
1 250	pond wol	250,00
176	balen drooge goederen.	5 280,00
260	ezels.	2 600,00
32	paarden.	1 600,00
11	stuks horenvee	440,00
515	schapen.	1 545,00
246	geiten	738,00
11	varkens.	55,00
		f 29 556,25

In 1859 kwamen op Aruba aan en klaarden weder uit 151 vaartuigen, metende te zamen 3 138 ton, waarvan:

118	onder	Nederlandsche vlag,	metende	1 544	ton,
2	»	Engelsche »	»	340	»
8	»	Amerikaansche »	»	791	»
22	»	Venezuelaansche »	»	293	»
1	»	Hamburger »	»	170	»

St. Eustatius.

De handel bepaalde zich tot winkelnering.

De uitvoer bestond alleen uit de producten van het eiland, en bedroeg in 1859:

132 900	Amsterdamsche ponden suiker	f 13 290,00
900	gallons melasse	360,00
4 300	» rhum	4 300,00
322 110	pond yams.	8 052,00
5 183	vaten aardappelen	10 367,00
124	» grondnoten	1 245,00
36	» tras	18,00
1	paard	175,00
41	stuks horenvee	2 460,00
22	schapen	154,00
		f 40 421,00

De invoer bepaalde zich uitsluitend tot het voor eigen consumtie benoodigde.

Gedurende den loop van het jaar 1859 ankerden ter reede van St. Eustatius 791 dekvaartuigen, metende 9 996 ton, en 147 open zeilbooten.

In de eerste maanden van het jaar bragt het bezoek van een twintigtal Amerikaansche walvischvaarders eene buitengewone levendigheid op de reede aan.

De vaartuigen die St. Eustatius aandeden waren met betrekking tot vlag en scheepsinhoud verdeeld als volgt:

SOORT der VAARTUIGEN.	Nederlandsche vlag.		Engelsche vlag.		Amerikaansche vlag.		Fransche vlag.		Zweedsche vlag.		Deensche vlag.		Totaal.	
	Getal.	Tonnemaat.	Getal.	Tonnemaat.	Getal.	Tonnemaat.	Getal.	Tonnemaat.	Getal.	Tonnemaat.	Getal.	Tonnemaat.	Getal.	Tonnemaat.
Schepen	»	»	1	231	4	755	»	»	»	»	»	»	5	986
Brikken	»	»	6	805	12	1955	»	»	»	»	»	»	18	2760
Schoeners	13	512	67	2260	24	2624	»	»	»	»	1	23	105	5437
Barken	8	104	49	551	2	54	4	104	»	»	»	»	63	813
Zeilbooten	96	»	30	»	»	»	»	»	21	»	»	»	»	»
Totaal													191	9996

St. Martin (Nederlandsch gedeelte).

In 1859 kwamen aan en werden weder uitgeklaard 282 vaartuigen, metende 18 891 ton, als:

onder	Nederlandsche	vlag	55,	metende	1 230 ton;
»	Engelsche	»	81,	»	4 590 »
»	Amerikaansche	»	143,	»	13 035 »
»	Fransche	»	3,	»	36 »
			282,	metende	18 891 ton.

De invoer, zoo voor plaatselijke behoefte als tot opslag in het entrepôt, bestond in diverse provisien, manufacturen, houtwaren enz., alsmede 5 040 pond suiker, 2 920 gallons rhum, 8 093 gallons melasse, 1 445 pond yams, 21 090 pond zoete aardappelen, 4 geiten en $3^1/_3$ schepels grondnoten.

De uitvoer van voortbrengselen van het eiland bestond in 48 350 Amsterd. ponden suiker, 423 gallons rhum, 819 gallons bayrhum, 76 vaten tamarinde, 5 125 pond stijfsel, 18 960 pond zoete aardappelen, 286 gallons melasse, 195 stuks horenvee, 28 paarden, 263 schapen, 148 geiten, 1 muilezel, 1 ezel, 38 varkens en 57 204½ vaten zout.

Uit het particulier entrepôt werden uitgevoerd:

342 vaten tarwemeel,
540 » roggemeel,
621½ » korenmeel,
14½ » hammen,
44 » Europ. aardappelen,
104 » vleesch,
1 » voorloop,
8 » broodsuiker,
1 » haring,
3 » gort,
27 » muscaatsuiker,
1 mand uijen,
12 paar bootriemen,
5 okshoofden korenmeel,
1 vat drooge goederen,
128 tonnetjes boter,
24 » beschuit,
6 » verw,
26 vaten rijst,
65 » brood,
5 » olie,
7 » azijn,
4 » boonen,
¼ pijp teneriffe,
2 vaten teer,
1 pijp jenever,
5 vaten makreel,
1 vat zalm,
4 manden aardappelen,
2 okshoofden steenkolen,
2½ vat medicijnen,
3½ » gepekelde tongen,
165 tonnetjes reuzel,
62 » spijkers,
1 » koopmanschappen,
1 » medicijnen,
11 bundels stoelen,
101 100 cingels,
39 700 voet hout,
5 dozijn emmers,
63 damejeans jenever,
2 manden vijgen,
4 slijpsteenen,
4 dozijnen houweelen,
6 rollen zoolleder,
5 pakken touwwerk,
3 balen Virginia-tabak,
2 » werk,
2 sopha's,
7 okshoofden tabak,
2 dozijnen schoppen,
2 kisten brandewijn,
7 » glaswerk,
28 kistjes gerookten haring,
3 vaatjes reuzel,
89 kelders jenever,
45 kistjes kaas,
6 kisten broodsuiker,
2 » thee,
36 » drooge goederen,
6 » medicijnen,
5 » stoelen,
31 » beschuit,
1 » gerookt vleesch,
226 » Amerikaansche zeep,
482 » smeerkaarsen,
7 » gezouten visch,
294 zakken koren,
85 » erwten,
21 » koffij,
25 » haver,
10 » zwarte peper,
1 bundel ijzeren hoepels,
15½ baal drooge goederen,
6 paren ijzeren bouten,
10 okshoofden olie,
2 mille sigaren,
9 okshoofden rhum,
10 » melasse.

Op ultimo December 1859 waren op St. Martin 2 aldaar te huis behoorende vaartuigen, waarvan 1 schoener, groot 58 ton, en 1 bark, groot 13 ton.

VII. Andere takken van nijverheid.

Even als in vorige jaren bepaalde zich de nijverheid op Curaçao tot het maken van stroohoeden, cigaren, stroomandjes enz. De fabricatie van stroohoeden bleef nog kwijnende, ten gevolge van den slag die haar in 1856 trof; de prijzen waren in Noord-Amerika nog zeer laag.

Op de onderhoorigheden was de nijverheid van luttel of geen beteekenis. Op St. Eustatius stonden gebrek aan kapitaal en aan ondernemingsgeest de opriging en ontwikkeling van elken nieuwen tak van nijverheid in den weg, en beletteden de verbetering der suikerbereiding en rhum-distillatie, welke steeds de eenige industrie is die op gemeld eiland wordt beoefend.

VIII. Postwezen.

In het postwezen werd in 1859 geene verandering gebragt.

De publicatie van 23/24 November 1858 (*Publicatieblad* van dat jaar, n°. 14), regelende de aangelegenheden der brievenposterij te Curaçao, werkte zeer gunstig, en had eene belangrijke vermeerdering der opbrengsten van de posterijen ten gevolge.

'sGravenhage, 30 Januarij 1862.

De Minister van Kolonien,

J. LOUDON.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE A VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 24.

VERSLAG van de werking en den toestand der spaar- en beleenbank over het tiende huishoudelijke jaar, van den 1sten Julij 1859 tot en met den 30sten Junij 1860.

Den 11den Augustus 1859 werd de negende algemeene vergadering der instelling gehouden en door dertig harer leden bijgewoond. Het verslag nopens den stand en de werking der instelling sedert 1°. Julij 1858 tot en met 30 Junij 1859, door het bestuur in zijne vergadering van den 4den Augustus te voren vastgesteld, werd voorgelezen en mogt de algemeene goedkeuring erlangen. In overeenstemming met den stand van het fonds, werd de inleg voor nieuwe leden over het ingetreden jaar vastgesteld op honderd een en dertig gulden, ieder quartaal te vermeerderen met een evenredig aandeel in het bedrag dat de inrigting mogt zijn vooruitgegaan.

Hierna werd door het lid mr. Sol. Cohen Henriquez nogmaals het voorstel ter tafel gebragt » om geen verdere leden boven het tegenwoordig aantal aan te nemen." Eenige leden waren als vroeger van gevoelen, dat dit voorstel eene verandering in de statuten betrof, en dus ingevolge art. 69 van dezelve niet mogt worden in overweging genomen voor en aleer daarvan drie achtereenvolgende weken in het nieuwsblad van dit eiland aankondiging zou zijn gedaan. Andere leden daarentegen vermeenden, dat het bedoelde voorstel geene verandering in de statuten beoogt, en wel degelijk in die vergadering kon en behoorde behandeld te worden. De heer Chumaceiro vooral verdedigde dit laatste gevoelen, en na eenige inlichtingen van dat lid, werd door de meerderheid beslist, dat het voorstel van den heer Henriquez in die vergadering zou worden behandeld. Het voorstel werd gevolgelijk in overweging genomen, en door onderscheidene leden, meer bijzonderlijk door den heer Chumaceiro, als met de bedoeling der instelling in strijd, bestreden, en daar het door niemand verdedigd werd, bij stemming unaniem verworpen. De heer mr. Sol. Cohen Henriquez gaf daarop der vergadering te kennen, dat hij dit voorstel gedaan en op de behandeling er van had aangedrongen, dewijl het, reeds eenige jaren geleden door den heer Nathan gedaan zijnde, later door dezen ingetrokken en nooit behandeld is geworden, weshalve hij het van belang achtte, dat het behandeld wierd, en men gevolgelijk zou kunnen weten, welk lot het zou zijn te beurt gevallen.

Het voorstel door den heer A. L. S. Muller in de laatste vergadering van bestuurders

gedaan, om, even als vroeger aan den gouverneur VAN LANSBERGE, aan den tegenwoordigen gouverneur dezer kolonie, den Hoog Edel Gestr heer J. D. CROL, het beschermheerschap over de instelling op te dragen, werd daarna ter tafel gebragt, en op aanbeveling van den heer CHUMACEIRO met acclamatie aangenomen; de uitvoering van dit besluit werd aan het nieuwe bestuur overgelaten. In overeenstemming hiermede, benoemde de voorzitter in de eerstvolgende vergadering van het bestuur eene commissie van twee leden, om gezamenlijk met hem en den secretaris zich bij den heer gouverneur te begeven, ten einde Zijn Hoog Edel Gestr. te verzoeken het beschermheerschap over de instelling te willen aannemen. Die commissie, de haar opgedragen taak volbrengende, mogt daarbij het genoegen smaken, dat haar verzoek door den Hoog Edel Gestr. heer gouverneur J. D. CROL, onder toezegging van alle medewerking tot de bevordering van het welzijn en den bloei dezer zoo nuttige instelling, welwillend werd ingewilligd.

Alvorens tot de verkiezing van eenen voorzitter werd overgegaan, rigtte de aftredende voorzitter, de heer G. J. R. DE LIMA, het woord tot de vergadering, en verzocht op grond zijner veelvuldige bezigheden verschoond en niet herkozen te worden; de heer CHUMACEIRO daarentegen ried, met bondige redenen, eene herkiezing van den aftredenden voorzitter in het belang der instelling aan, en bij het openen der stembriefjes bleek het dat de heer G. J. R. DE LIMA met eene groote meerderheid als voorzitter der instelling was herkozen. De heer G. J. R. DE LIMA liet zich zijne herkiezing welgevallen, en bedankte de vergadering voor het hem betoonde vertrouwen.

De hierop gevolgde verkiezing van achttien leden voor het bestuur had tot uitslag, dat al de aftredende bestuurders herkozen werden.

De heer C. H. JONCKHEER stelde nu voor, dat de vergadering den voorzitter en den leden van den raad van administratie haren dank zoude betuigen voor hunne moeiten, in het belang der instelling met zulk een gunstig gevolg genomen. Dit voorstel werd algemeen toegejuicht, en overeenkomstig daarmede den voorzitter en den leden van den raad van administratie den dank der vergadering aangeboden.

De verkoop der panden, die volgens art. 56 der statuten in de maand October 1859 had moeten plaats hebben, werd op den daartoe bestemden dag door den raad van administratie voorloopig uitgesteld, aangezien het aantal der panden, die in de termen vielen van verkocht te worden, en het bedrag dat daarop aan kapitaal en interest verschuldigd was, zoo gering waren, dat zulks zonder gevaar van verlies voor de instelling geschieden kon. Deze voorloopige maatregel van den raad van administratie werd door het bestuur goedgekeurd en de verkoop definitief voor zes maanden uitgesteld. Op den 3den Mei jl. had dan ook de verkooping van de nog overgebleven, en der toen weder in de termen vallende panden plaats, waarbij de instelling een gering verlies leed van f 3,46[5], terwijl eene som van f 420,11, als meerdere opbrengst dan verschuldigd, ter beschikking van de eigenaars der verkochte panden overbleef.

In den loop van het nu geëindigd huishoudelijke jaar zijn geen nieuwe leden tot de instelling toegetreden, maar hebben twee leden hun lidmaatschap aan anderen overgedragen, zoodat de instelling even als in het vorige jaar 112 leden telt.

De werking en toestand der inrigting zullen uit het volgende administratief overzigt blijken.

Op den 1sten Julij 1859 bedroeg het tegoed der gezamenlijke inleggers in de spaarbank aan kapitaal en interest	f	110 103,81[5]
Gedurende het jaar werd bij de spaarbank belegd.		52 728,74[5]
De interest gedurende het afgeloopen jaar te goed gemaakt bedraagt.		3 807,74
Te zamen.	f	166 640,30
Van dit bedrag werd in het afgeloopen jaar teruggenomen		44 787,51[5]
Zoodat het tegoed der gezamenlijke inleggers op 1 Julij 1860 bedraagt.	f	121 852,78[5]

De stortingen waren verdeeld als volgt:

198	van		f 0,50	tot	en	met f	2,50
140	»	meer dan	2,50	»	»	»	5,00
184	»	» »	5,00	»	»	»	10,00
149	»	» »	10,00	»	»	»	25,00
121	»	» »	25,00	»	»	»	50,00
118	»	» »	50,00	»	»	»	100,00
76	»	» »	100,00	»	»	»	250,00
45	»	» »	250,00				

Op den 1sten Julij 1859 waren de bij de bank aanwezige panden, aan kapitaal en verloopen interest, bezwaard met . . . . f 44 612,19^{5}

Van 1 Julij 1859 tot en met 30 Junij 1860 werd op panden uitgezet. 51 017,00

De interest op panden beloopt over het afgeloopen jaar 4 905,67

Te zamen . . . . f 100 534,86^{5}

Het bedrag waarmede gedurende het jaar panden zijn afgelost beloopt. . . . . f 48 676,48^{5}

En dat verschuldigd op die welke den 12den Mei 1859 en den 3den Mei 1860 zijn verkocht 2 109,25

50 785,73^{5}

Zoodat de panden, op den 1sten Julij 1860 bij de instelling aanwezig, bezwaard zijn met . . . . f 49 749,13

Op den 1sten Julij 1859 had de instelling op hypotheken en obligatien met twee borgen uitstaan. . . . . f 74 478,31^{5}

Gedurende het jaar werd op die wijze uitgezet 11 350,00

De interesten op hypotheken en obligatien, van 1°. Julij 1859 tot en met 30 Junij 1860, bedraagt. . . . . 4 536,72^{5}

Te zamen . . . . f 90 365,04

Hierop werd in den loop van het jaar afbetaald . . . . 8 515,63^{5}

Zoodat de inrigting op 1°. Julij 1860 op hypotheken en obligatien heeft uitstaan . . . . f 81 849,40^{5}

Op den 1sten Julij 1859 bedroeg het eigen kapitaal der instelling . . f 14 720,05^{5}

Bij het sluiten der boeken op den 30sten Junij 1859 werd overgenomen het voordeelig saldo van »Interest-rekening", ten bedrage van. . . . 5 634,65^{5}

En dat van »Winst en verlies", beloopende. . . . . 1,86^{5}

Te zamen . . . . f 20 356,57^{5}

Transporteren. f 20 356,57^{5}

Per transport. f 20 356,57^5

Daarentegen werd insgelijks op kapitaal-rekening gebragt het nadeelig slot van » Onkosten-rekening", ten bedrage van 2 419,75

Zoodat het eigen kapitaal der instelling op den 1sten Julij 1860 bedraagt . . . . f 17 936,82^5

Zijnde sedert 1 Julij 1859 vermeerderd met . . . . f 3 216,77

Ziedaar, Mijne Heeren, u de werking en den toestand der inrigting blootgelegd. Het bestuur gelooft daarop met genoegen te kunnen neêrzien, en twijfelt niet, of gij allen zult daaraan gaarne uwe goedkeuring hechten.

Curaçao, den 31sten Julij 1860.

De Voorzitter,

(*get.*) G. J. R. DE LIMA.

De Boekhouder en Secretaris,

(*get.*) A. J. PIJPERS.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 25.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Curaçao over 1858, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
I. *Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*				
Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven	f 54 975,225	f 53 334,73	»	f 53 334,73
Zegelregt	7 579,76	9 276,675	»	9 276,675
Haven- en veiligheidsregt	6 813,77	7 735,895	»	7 735,895
Vuur- en bakengeld	3 337,32	3 559,81	»	3 559,81
Belasting op den uitvoer van slaven	57,78	»	»	»
Accijns op ingevoerde goederen	25 000,00	27 024,655	»	27 024,655
Accijns op rhum	3 569,94	3 797,95	»	3 797,95
Patentregt op neringen en bedrijven	4 791,12	6 132,00	»	6 132,00
Venduregten	2 326,95	1 688,59	»	1 688,59
Belasting op loterijen	80,67	»	»	»
Contributie tot instandhouding der schutterij	4 573,50	5 368,00	»	5 368,00
Belasting op de erfopvolging of collaterale successie	974,42	1 331,84	»	1 331,84
Transporteren.	f 114 080,455	f 119 250,045	»	f 119 250,045

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport.	f 114 080,45^{5}	f 119 250,04^{5}	»	f 119 250,04
Leges	275,67	1 683,28	»	1 683,28
Meetloon van vaartuigen	138,00	253,00	»	253,00
Boeten	203,05	141,20	»	141,20
Verkoop van havenreglementen	49,00	43,40	»	43,40
Binnenlandsch brievenport	1 800,00	1 707,10	»	1 707,10
West-Indische brievenmalen	1 669,57	2 257,00	»	2 257,00
Belasting op den verkoop en de aliënatie van slaven	1 001,60	800,80	»	800,80
De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	2 997,87	2 112,16^{5}	»	2 112,16
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	8 980,25	11 900,66	f 277,77	12 178,43
Inkomsten van de vleeschhal	3 067,77	3 562,60	»	3 562,60
Inkomsten van de bakkerij	2 800,00	2 889,19	»	2 889,19
Huur van landsslaven	115,00	144,00	»	114,00
Agio van verkochte wissels	9 394,90	20 407,10	»	20 407,10
Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan Zijner Majesteits schepen te leveren medicamenten . . .	5 087,97	3 236,31^{5}	»	3 236,31
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	5 473,62	»	5 473,62	5 473,62
Restitutie van pensioenen van militaire weduwen.	5 194,00	»	»	»
Diverse	1 000,00	375,42	»	375,42
II. *Verkoop van producten*	1 760,00	336,01	»	336,01
III. *Ontvangsten voor rekening van anderen* . .	17 000,00	24 683,51	5 473,32	30 156,83
	f 182 088,72^{5}	f 195 752,89^{5}	f 11 224,71	f 206 977,60
Meer ontvangen dan geraamd	24 888,88			
	f 206 977,60^{5}			f 206 977,60

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
en van algemeen bestuur	f 24 070,00	f 23 463,85^{5}	f 298,48^{5}	f 23 762,34
rtement van politie en justitie	43 768,00	43 768,00	»	43 768,00
rtement van finantien	61 888,53^{5}	50 426,13	11 462,40^{5}	61 888,53^{5}
en van eeredienst en lager onderwijs . . .	31 157,76	29 682,08^{5}	»	29 682,08^{5}
tselijke en huishoudelijke kosten	32 674,00	31 275,67^{5}	1 398,32^{5}	32 674,00
en van 's lands gebouwen en eigendommen	67 560,00	54 151,71$\frac{3}{4}$	»	54 151,71$\frac{3}{4}$
taire kosten	181 225,96^{5}	153 751,77	16 292,32	170 044,09
en van de geneeskundige dienst	18 000,00	16 214,84	1 785,16	18 000,00
en der genie, fortificatien en middelen van fensie	15 505,64^{5}	7 351,59	6 858,72	14 210,31
en ter bevordering van nieuw ingevoerde ltures	3 100,00	3 075,46	»	3 075,46
en van de pakketvaart	10 000,00	10 000,00	»	10 000,00
engewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	43 200,00	25 188,94$\frac{3}{4}$	7 142,09^{5}	32 331,04$\frac{1}{4}$
aven voor rekening van anderen	17 000,00	5 556,93	24 031,79	29 588,72
	f 549 149,90^{5}	f 453 907,00	f 69 269,30	f 523 176,30
Minder uitgegeven dan geraamd.	25 973,60^{5}			
	f 523 176,30			f 523 176,30
Meer uitgegeven dan ontvangen	. . . . . .	. . . . . .	. . . . . .	316 198,69^{5}
				f 206 977,60^{5}

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE C VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 26.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Bonaire over 185 vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
I. *Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*				
Ankergeld	f 661,67	f 600,00	»	f 60
Recognitiegeld	175,24	4,80	»	
Zegelregt	243,31	147,60	»	14
Belasting op den eigendom van slaven . . .	151,00	31,00	»	3
Tonnegeld	5,07	»	»	
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	952,08	1 181,60	»	1 18
Grondbelasting	90,08	180,02	»	18
Belasting op den verkoop van slaven	29,34	»	»	
Belasting op publieke verkoopingen	41,82	»	»	
Huur van landsslaven	40,64	88,00	»	8
Licht- en bakengeld	527,47	533,65	»	53
Leges	»	226,14 [5]	»	22
Diverse	100,00	4 338,13 [5]	»	4 33
Transporteren	f 3 017,72	f 7 330,95	»	f 7 33

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 3 017,72	f 7 330,95	»	f 7 330,95
II. *Verkoop van producten.*				
out	70 000,00	34 715,20	»	34 715,20
atapanapeul	3 750,00	3 879,46	»	3 879,46
loëhars	4 000,00	5 819,53	»	5 819,53
ol	360,00	301,60	»	301,60
ochenille	4 500,00	3 708,10	»	3 708,10
ood verwhout	3 750,00	4 300,94^{5}	»	4 300,94^{5}
randhout	1 400,00	1 175,25	»	1 175,25
oornbeesten	500,00	382,00	»	382,00
eenezels	2 000,00	3 520,00	»	3 520,00
hapen	200,00	231,00	»	231,00
aarden	200,00	950,00	»	950,00
alksteenen	»	19,50	»	19,50
	f 93 677,72	f 66 333,53^{5}	»	f 66 333,53^{5}
Minder ontvangen dan geraamd . . .	27 344,18^{5}			
	f 66 333,53^{5}			f 66 333,53^{5}
Meer ontvangen dan uitgegeven	»	»	»	7 326,55
				f 59 006,98^{5}

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal
Tractementen	f 7 080,00	f 7 080,00	»	f 7 0
Pensioenen	1 424,00	1 424,00	»	1 4
Wachtgelden	680,00	653,35	»	6
Soldijen en rantsoenen	547,50	547,50	»	5
Toelagen	1 008,00	836,00	»	8
Bureaukosten	175,00	150,00	»	1
Onderwijs	1 300,00	960,00	»	9
Landsslaven	22 200,00	17 584,21^{5}	»	17 5
Geneeskundige behoeften	2 000,00	1 347,05^{5}	»	1 3
Quarantainekosten	1 200,00	930,75	»	9
Verstrekkingen en benoodigdheden	2 500,00	2 306,19	»	2 3
Landsgebouwen	900,00	113 07^{5}	»	1
Vuurtoren	1 260,00	1 194,60	»	1 1
Vrachtgelden	2 444,00	1 965,92	»	1 9
Diverse onkosten	11 340,00	11 340,00	»	11 3
Cultures	6 000,00	4 184,38	»	4 1
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1 000,00	6 389,95	»	6 3
	f 63 058,50	f 59 006,98^{5}	»	f 59 0
Minder uitgegeven dan geraamd	4 051 51^{5}			
	f 59 006,98^{5}			f 59 0

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE D VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 27.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Aruba over 1858, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
I. *Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*				
Ankergeld	f 160,83	f 160,00	»	f 160,00
In- en uitvoer van goederen	43,09	64,84	»	64,84
Zegelregt	198,90	246,37[5]	»	246,37[5]
Belasting op den eigendom van slaven	500,00	452,00	»	452,00
Patenten op drankwinkels	133,00	21,00	»	21,00
Tonnegeld	1,00	»	»	»
Retribuut van goud	30,00	»	»	»
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	600,25	680,93[5]	»	680,93[5]
Grondbelasting	764,50	148,50	»	148,50
De 100ste penning	13,28	20,20	»	20,20
Belasting op den verkoop van slaven	69,33	64,00	»	64,00
Belasting op de erfopvolging	121,52	»	»	»
Leges	»	108,32[5]	»	108,32[5]
Belasting op publieke verkoopingen	»	6,53	»	6,53
Diverse	60,00	650,00	»	650,00
Transporteren	f 2 695,70	f 2 622,70[5]	»	f 2 622,70[5]

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 2 695,70	f 2 622,70^{5}	»	f 2 622,70
II. *Verkoop van producten.*				
Aloëhars	2 000,00	1 330,50	»	1 330,50
Cochenille	»	269,10	»	269,10
Cochenillepoeder	»	2,10	»	2,10
	f 4 695,70	f 4 224,40^{5}	»	f 4,224,40
Minder ontvangen dan geraamd	471,29^{5}			
	f 4 224,40^{5}			f 4 224,40

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 4 000,00	f 4 000,00	»	f 4 000,00
Pensioenen	240,30	240,30	»	240,30
Wachtgelden	133,33	116,67	»	116,67
Soldijen en rantsoenen	365,00	»	»	»
Toelagen	60,00	60,00	»	60,00
Bureaukosten	200,00	200,00	»	200,00
Lager en Christelijk onderwijs	700,00	700,00	»	700,00
Landsslaven	485,00	485,00	»	485,00
Quarantaine-kosten	500,00	»	»	»
Benoodigdheden	300,00	185,82	»	185,82
Vrachtgelden	190,00	190,00	»	190,00
Landsgebouwen	300,00	220,65	»	220,65
Diverse onkosten	491,10	491,10	»	491,10
Cultures	2 000,00	1 691,40^{5}	»	1 691,40^{5}
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1 000,00	4 596,37^{5}	f 833,34	5 429,71^{5}
	f 10 964,73	f 13 177,32	f 833,34	f 14 010,66
Meer uitgegeven dan geraamd	3 045,93			
	f 14 010,66			f 14 010,66
Meer uitgegeven dan ontvangen	......	......	......	9 786,25^{5}
				f 4 224,40^{5}

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE E VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 28.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Eustatius over 1858 vergeleken met de raming voor dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.				
Belasting op producten van suikerplantages. .	f 2 149,37	f 2 290,25	»	f 2 290,
» » het vee.	111,00	110,00	»	110,
» » de huishuren.	389,78	362,50	»	362,
» » hypotheken en notariele obligatien.	227,42	121,94^{5}	»	121,
» » verkoop van slaven	3,33	5,00	»	5,
Contributie voor de schutterij	378,67	364,00	»	364,
Grondregten.	599,10	595,55	»	595,
Patentregt	808,50	869,54	»	869,
Zegelregt.	560,57	533,92^{5}	»	533,
Venduregten.	273,77	18,16^{5}	»	18,
De 50ste penning.	4,00	24,50	»	2[illegible]
De 40ste »	81,41	78,77	»	78,
Regt op de collaterale successien	392,19	»	»	
Transporteren	f 5 979,11	f 5 374,14^{5}	»	f 5 374

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 5 979,11	f 5 374,14^5	»	f 5 374,14^5
Zeebrieven	1,63	5,60	»	5,60
Leges	291,16	316,69	»	316,69
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	1 645,08	1 205,10^5	»	1 205,10^5
Diverse ontvangsten	100,00	120,00	»	120,00
	f 8 016,98	f 7 021,54	»	f 7 021,54
Minder ontvangen dan geraamd. . . .	995,44			
	f 7 021,54			f 7 021,54

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 5 300,00	f 5 300,00	»	f 5 300,
» » politie en justitie	2 540,00	2 540,00	»	2 540,
Departement van finantien.	11 099,40	8 987,15	f 1 600,00	10 587,
Militaire kosten	10 579,38^{5}	9 631,54	»	9 631,
Landsgebouwen en eigendommen	1 000,00	987,59^{5}	»	987,
Kosten der schutterij	700,00	694,73^{5}	»	694,
» van de eeredienst	3 800,00	3 800,00	»	3 800,
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 000,00	2 429,06	»	2 429,
	f 39 018,78^{5}	f 34 370,08	f 1 600,00	f 35 970,
Minder uitgegeven dan geraamd. . . .	3 048,70^{5}			
	f 35 970,08			f 35 970
Meer uitgegeven dan ontvangen	»	»	»	28 948
				f 7 021

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE F VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 29.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Martin over 1858, vergeleken met de raming voor dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
elastingen en inkomsten van onderscheiden aard.				
omende regten	f 4 012,08	f 4 762,94 5	»	f 4 762,94 5
gaande regten en havengelden	2 471,05	10 767,29	»	10 767,29
elregt	587,78	569,93	»	569,93
50ste penning.	127,93	41,63	»	41,63
40ste »	72,93	9,77	»	9,77
ges.	5,78	42,00	»	42,00
missie-ceelen tot den verkoop van sterken drank	145,36	172,53	»	172,53
nduregten	403,66	1 005,80	»	1 005,80
pct. op hypotheken ten voordeele van vreemden en non-residenten.	31,34	23,97	»	23,97
ccessieregten	2 199,21	1 340,37	»	1 340,37
Transporteren.	f 10 057,12	f 18 736,23 5	»	f 18 736,23 5

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal
Per transport.	f 10 057,12	f 18 736,23 5	»	f 18 73
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	2 078,60	2 206,36	»	2 20
Lastgeld van vaartuigen	3,93	7,70	»	
Belasting op den verkoop van slaven.	32,58	»	»	
Diverse	100,00	»	»	
	f 12 272,23	f 20 950,29 5	»	f 20 950
Meer ontvangen dan geraamd	8 678,96 5			
	f 20 950,29 5			f 20 958

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Geraamd bedrag.	St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 5 650,00	f 5 650,00	»	f 5 650,00
» » politie en justitie	8 602,00	8 015,31^5	»	8 015,31^5
Departement van finantien	11 144,94	8 573,56^5	f 2 571,37^5	11 144,94
Landsgebouwen en eigendommen	1 700,00	1 262,16^5	144,95	1 407,11^5
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	3 340,00	3 340,00	»	3 340,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 000,00	1 892,55^5	»	1 892,55^5
	f 34 436,94	f 28 333,60	f 3 116,32^5	f 31 449,92^5
Minder uitgegeven dan geraamd.	2 987,01^5			
	f 31 449,92^5			f 31 449,92^5
Meer uitgegeven dan ontvangen	. . . .	. . . .	. . . .	10 499,63
				f 20 950,29^5

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE G VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 30.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Curaçao over 1859.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven	f 54 000,00	»	f 54 000,0
	Zegelregt	8 163,28	»	8 163,2
	Haven- en veiligheidsregt	7 153,70	»	7 153,7
	Vuur- en bakengeld	3 282,00	»	3 282,0
	Belasting op den uitvoer van slaven	66,67	»	66,6
	Accijns op ingevoerde goederen	28 000,00	»	28 000,0
	Accijns op rhum	6 000,00	»	6 000,0
	Patentregt op neringen en bedrijven	5 038,00	»	5 038,0
	Venduregten	3 345,69	»	3 345,6
	Belasting op loterijen	80,67	»	80,6
	Contributie tot instandhouding der schutterij . .	4 529,17	»	4 529,1
	Belasting op de erfopvolging of collaterale successie	1 007,33	»	1 007,
	Leges	3 245,17	»	3 245,
	Transporteren	f 123 911,68	»	f 123 911,

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
	Per transport	f 123 911,38	»	f 123 911,38
I.	Meetloon van vaartuigen	110,50	»	110,50
	Boeten	282,43	»	282,43
	Verkoop van havenreglementen	49,00	»	49,00
	Binnenlandsch brievenport	1 800,00	»	1 800,00
	West-Indische brievenmalen	2 114,04	»	2 114,04
	Belasting op den verkoop en de alienatie van slaven	1 318,80	»	1 318,80
	De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	3 420,24	»	3 420,24
	Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	13 000,00	»	13 000,00
	Inkomsten van de vleeschhal	3 255,02	»	3 255,02
	Inkomsten van de bakkerij	2 800,00	»	2 800,00
	Huur van landsslaven.	131,67	»	131,67
	Agio van verkochte wissels	9 657,17	»	9 657,17
	Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan Zijner Majesteits schepen te leveren medicamenten.	3 934,51	»	3 934,51
	Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	»	f 5 473,62	5 473,62
	Diverse	»	1 000,00	1 000,00
II.	*Verkoop van producten.*			
	500 pond cochenille à f 2,25 per pond . . .	1 125,00	»	1 125,00
	3000 » aloë » 0,50 » » . . .	1 500,00	»	1 500,00
	150 » wol » 0,10 » » . . .	60,00	»	60,00
	12 rammen » 5,00 per stuk . . .	60,00	»	60,00
III.	*Ontvangsten voor rekening van anderen*	13 756,00	3 244,00	17 000,00
		f 182 286,06	f 9 717,62	f 192 033,68

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 29 080,00	f 150,00	f 29 230,
Departement van politie en justitie	50 623,00	»	50 623,
» » finantien.	53 399,40^{5}	12 040,80	65 440,
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	30 707,76	»	30 707,
Plaatselijke en huishoudelijke kosten. . . .	19 891,65	1 322,35	21 214,
Kosten van 's lands gebouwen en eigendommen	42 760,00	»	42 760,
Militaire kosten	167 114,90	16 857,20	183 972,
Kosten van de geneeskundige dienst	16 000,00	2 000,00	18 000,
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie.	7 690,00	6 134,17	13 824,
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures.	2 950,66	»	2 950,
Kosten van de pakketvaart	10 000,00	»	10 000,
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	35 000,00	18 691,19	53 691,
Uitgaven voor rekening van anderen	3 244,00	13 756,00	17 000,
	f 468 461,37^{5}	f 70 951,71	f 539 413,

N°. 31.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Bonaire over 1859.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Bonaire.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Ankergeld	f 517,50	»	f 517,50
	Recognitiegeld	198,89	»	198,89
	Zegelregt.	232,72	»	232,72
	Belasting op den eigendom van slaven . . .	134,00	»	134,00
	Tonnegeld	7,60	»	7,60
	Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1 400,00	»	1 400,00
	Grondbelasting	95,14	»	95,14
	Belasting op den verkoop van slaven	8,00	»	8,00
	Belasting op publieke verkoopingen	27,35	»	27,35
	Huur van landsslaven	10,33	»	10,33
	Licht- en bakengeld	282,75	»	282,75
	Leges	125,00	»	125,00
	Diverse	100,00	»	100,00
	Transporteren	f 3 139,28	»	f 3 139,28

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.		Bonaire.	Nederland.	Totaal.
	Per transport	f 3 139,28	»	f 3 139,2[8]
II.	*Verkoop van producten.*			
	70 000 vaten zout, à f 0,75 per vat .	52 500,00	»	52 500,0[0]
	200 000 pond watapanapeul, » 0,50 » ton .	5 000,00	»	5 000,0[0]
	12 000 » aloëhars, » 0,50 » pond.	6 000,00	»	6 000,0[0]
	900 » wol, » 0,40 » »	360,00	»	360,0[0]
	1 500 » cochenille, » 2,25 » »	3 375,00	»	3 375,0[0]
	200 000 » rood verwhout, » 0,50 » ton .	5 000,00	»	5 000,0[0]
	500 vademen brandhout, » 7,00 » vad.	3 500,00	»	3 500,00
	25 hoornbeesten	500,00	»	500,00
	4 paarden.	200,00	»	200,00
	300 steenezels	3 000,00	»	3 000,00
	50 schapen.	200,00	»	200,00
	100 kabrieten	300,00	»	300,00
		f 83 047,28	»	f 83 047,28

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Bonaire.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 12 340,00	»	f 12 340,00
Pensioenen	1,424,00	»	1 424,00
Wachtgelden	400,00	»	400,00
Soldijen en rantsoenen	547,50	»	547,50
Toelagen	504,00	»	504,00
Bureaukosten	175,00	»	175,00
Onderwijs	1 300,00	»	1 300,00
Landsslaven	22 200,00	»	22 200,00
Geneeskundige behoeften	2 000,00	»	2 000,00
Verstrekkingen en benoodigdheden	2 500,00	»	2 500,00
Landsgebouwen	900,00	»	900,00
Vuurtoren	1 260,00	»	1 260,00
Vrachtgelden	3 050,00	»	3 050,00
Diverse onkosten	12 773,00	»	12 773,00
Cultures	5 300,00	»	5 300,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1 000,00	»	1 000,00
	f 67 673,50	»	f 67 673,50

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Aruba over 1859.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Aruba.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Ankergeld	f 175,00	»	f 175,00
	In- en uitvoer van goederen	47,17	»	47,17
	Leges	100,00	»	100,00
	Zegelregt	205,52	»	205,52
	Belasting op den eigendom van slaven . . .	449,67	»	449,67
	Patenten op drankwinkels	85,00	»	85,00
	Tonnegeld	1,83	»	1,83
	Retribuut van goud	30,00	»	30,00
	Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	780,00	»	780,00
	Grondbelasting	609,17	»	609,17
	De 100ste penning	8,66	»	8,66
	Transporteren	f 2 492,02	»	f 2 492,02

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	Aruba.	Nederland.	Totaal.
I.	Per transport	f 2 492,02	»	f 2 492,02
	Belasting op den verkoop van slaven. . . .	85,33	»	85,33
	Belasting op de erfopvolging	56,05	»	56,05
	Diverse	60,00	»	60,00
II.	*Verkoop van producten.*			
	1 600 pond aloëhars, à f 0,50 per pond . . .	800,00	»	800,00
		f 3 493,40	»	f 3 493,40

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	Aruba.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 7 700,00	»	f 7 700,
Pensioenen	2 197,95	»	2 197,
Soldijen en rantsoenen	365,00	»	365,
Toelagen	60,00	»	60,
Bureaukosten	200,00	»	200,
Lager en Christelijk onderwijs	700,00	»	700,
Landsslaven	485,00	»	485,
Benoodigdheden	300,00	»	300,
Vrachtgelden	166,00	»	166,
Landsgebouwen	500,00	»	500,
Diverse onkosten	431,70	»	431,
Cultures	285,00	»	285,
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1 000,00	»	1 000
	f 14 390,65	»	f 14 390

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE K VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 33.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Eustatius voor 1859.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	St. Eustatius.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Belasting op producten van suikerplantages. .	f 1 998,37	»	f 1 998,37
	» » het vee.	112,33	»	112,33
	» » de huishuren.	390,58	»	390,58
	» » hypotheken en notariele obligatien.	206,81	»	206,81
	» » verkoop van slaven	5,00	»	5,00
	Contributie voor de schutterij	397,33	»	397,33
	Grondregten.	577,88	»	577,88
	Patentregt	821,88	»	821,88
	Zegelregt.	557,47	»	557,47
	Venduregten.	302,36	»	302,36
	De 50ste penning.	15,40	»	15,40
	De 40ste »	81,41	»	81,41
	Regt op de collaterale successien	410,49	»	410,49
	Transporteren	f 5 877,31	»	f 5 877,31

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	St. Eustatius.	Nederland.	Totaal.
Per transport.	f 5 877,31	»	f 5 877,31
Zeebrieven	2,10	»	2,10
Leges	315,08	»	315,08
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	1 119,26	»	1 119,26
Diverse	100,00	»	100,00
	f 7 413,75	»	f 7 413,75

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	St. Eustatius.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur.	f 5 900,00	»	f 5 900,00
» » politie en justitie	2 940,00	»	2 940,00
Departement van finantien	9 409,40	f 1 600,00	11 009,40
Militaire kosten.	11 000,32^{5}	»	11 000,32^{5}
Landsgebouwen en eigendommen	1 000,00	»	1 000,00
Kosten der schutterij	700,00	»	700,00
» van de eeredienst	3 800,00	»	3 800,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 000,00	»	4 000,00
	f 38 749,72^{5}	f 1 600,00	f 40 349,72^{5}

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Martin voor 1859.

ONTVANGSTEN.

	OMSCHRIJVING.	St. Martin.	Nederland.	Totaal.
I.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*			
	Inkomende regten	f 4 351,28	»	f 4 351,28
	Uitgaande regten en havengelden	3 187,88	»	3 187,88
	Zegelregt	554,78	»	554,78
	De 50ste penning	91,49	»	91,49
	De 40ste »	71,39	»	71,39
	Leges	3,55	»	3,55
	Admissie-ceelen tot den verkoop van sterken drank	126,19	»	126,19
	Venduregten	375,19	»	375,19
	1 pct. op hypotheken ten voordeele van vreemden en non-residenten	31,34	»	31,34
	Successieregten	2 215,14	»	2 215,14
	Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	2 363,88	»	2 363,88
	Lastgeld van vaartuigen	5,74	»	5,74
	Diverse	100,00	»	100,00
		f 13 477,85	»	f 13 477,85

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	St. Martin.	Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 6 450,00	»	f 6 450,00
» » politie en justitie	8 662,00	»	8 662,00
Departement van finantien	8 234,50	f 3 449,50	11 684,00
Landsgebouwen en eigendommen	3 300,00	»	3 300,00
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	3 540,00	»	3 540,00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	4 000,00	»	4 000,00
	f 34 186,50	f 3 449,50	f 37 636,00

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 35.

STAAT

VAN

STRAFFEN,

WELKE

krachtens de artt. 19 en 20 van het Reglement op de behandeling van slaven, dd. 14/18 Februarij 1857, aan slaven op CURAÇAO zijn opgelegd

GEDURENDE HET JAAR 1859.

Naam, ouderdom, geslacht en beroep van den slaaf.	Naam des meesters.	Naam van den persoon, door wien de magtiging gevraagd is.	Aard der overtreding.
Lucas, oud 23 jaren, mannelijk geslacht, sjouwer.	Gabriel Martis.	Gabriel Martis.	Diefstal.
Alexander, oud 22 jaren, mannelijk geslacht, metselaar.	G. J. R. de Lima.	G. J. R. de Lima.	Idem.
Nelson, oud 26 jaren, mannelijk geslacht, zonder bepaald beroep.	G. S. Ponne.	G. S. Ponne.	Herhaalde weglooperij.
Lodewijk, oud 28 jaren, mannelijk geslacht, geen beroep.	J. F. Haarsen.		Diefstal.
Johannes Bruno, oud 20 jaren, mannelijk geslacht, zilversmid.	R. Raven.		Idem.
Antwijn, oud 20 jaren, mannelijk geslacht, sjouwer.	M. Penso.		Ongeregeldheden op straat.
Leocadia, oud 19 jaren, vrouwelijk geslacht, tuinslavin.	Wed. H. Schotborgh Jz.	Wed. H. Schotborgh Jz.	Herhaalde weglooperij.
Nelson, oud 22 jaren, mannelijk geslacht, tuinslaaf.	Lourens de Haseth.	Lourens de Haseth.	Idem.
Stefanus, oud 29 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	J. E. Price.		Diefstal van vee.
George, ouderdom onbekend, mannelijk geslacht, timmerman.	P. Erkens.		Feitelijk geweld.
Maria, oud 28 jaren, vrouwelijk geslacht, geen beroep.	Henriette Schotborgh.		Herhaalde voortvlugtigheid.
Willem, oud 29 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	P. de Haseth.		Gequalificeerd feitelijk geweld.
Lucien, ouderdom onbekend, mannelijk geslacht, geen beroep.	Anna Cecilia.		Geringe diefstal.
John, oud 22 jaren, mannelijk geslacht, geen beroep.	J. M. Guining.		Diefstal.
Lucas, oud 20 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	J. A. Jesurun.		Geringe diefstal.
Brigita, oud 20 jaren, vrouwelijk geslacht, verkoopster.	Martijn Bor.	Martijn Bor.	Voortvlugtigheid.
Felipi, oud 16 jaren, mannelijk geslacht, huurslaaf.	De boedel van wijlen Theodorus Jutting.		Diefstal.
Polonia, oud 20 jaren, vrouwelijk geslacht, geen bepaald beroep.	Idem.		Idem.

Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	De opgelegde straf.	Door wien de straf opgelegd of magtiging verleend is.	*Aanmerkingen.*
1859.			
7 Januarij.	2 maanden dwangarbeid op de publieke gronden.	Procureur des Konings.	
8 »	6 maanden dwangarbeid op de publieke gronden.	Idem.	
2 Februarij.	14 dagen ligte kettingboei.	Idem.	
8 »	3 maanden dwangarbeid aan de publieke werken.	Idem.	
17 »	6 maanden dwangarbeid.	Idem.	
15 Maart.	25 touwslagen.	Idem.	
18 »	14 dagen kettingboei.	Idem.	
23 »	Idem.	Idem.	
9 April.	6 maanden dwangarbeid op publieke gronden.	Idem.	
26 »	3 maanden dwangarbeid op publieke gronden.	Idem.	
2 Mei.	4 weken dwangarbeid.	Idem.	
4 »	4 weken dwangarbeid op publieke gronden.	Idem.	
11 »	12 touwslagen.	Idem.	
13 »	4 maanden dwangarbeid op publieke gronden.	Idem.	
6 Junij.	15 touwslagen.	Idem.	
6 »	8 dagen opsluiting.	Idem.	Geroijeerd op verzoek van den meester.
23 »	12 touwslagen.	Idem.	
23 »	25 touwslagen.	Idem.	

Naam, ouderdom, geslacht en beroep van den slaaf.	Naam des meesters.	Naam van den persoon, door wien de magtiging gevraagd is.	Aard der overtreding.
Amalia, oud 19 jaren, vrouwelijk geslacht, geen bepaald beroep.	G. M. van der Dijs.		Diefstal.
Sophie, oud 18 jaren, vrouwelijk geslacht, verkoopster.	Wed. Koentze.		Idem.
Maria Josefa, oud 20 jaren, vrouwelijk geslacht, huisbediende.	A. Jutting de Veer.		Idem.
Anna Carolina, oud 15 jaren, vrouwelijk geslacht, bediende.	M. de Marchena.		Idem.
Sophie, oud 16 jaren, vrouwelijk geslacht, bediende.	Wed. Koentze.		Idem.
Sebia, oud 38 jaren, mannelijk geslacht, tuinneger.	De boedel van de wed. H. Rojer.		Valsche beschuldiging tegen den administrateur van den boedel.
Uranie, oud 23 jaren, vrouwelijk geslacht, geen bepaald beroep.	Wed. H. Schotborgh Jz.		Diefstal.
Lucas, oud 24 jaren, mannelijk geslacht, geen bepaald beroep.	J. A. Jesurun.		Idem.
Eduard, oud 18 jaren, mannelijk geslacht, geen beroep.	M. Penso.		Straatschenderij.
Rosina, ouderdom onbekend, vrouwelijk geslacht, tuinslavin.	Wed. H. Schotborgh Jz.		Geringe diefstal.
Martien, oud 25 jaren, mannelijk geslacht, landbouwer.	R. Conn.		Feitelijk geweld.
Willem, oud 36 jaren, mannelijk geslacht, geen bepaald beroep.	Jan Haarsen.		Opligterij.
Rosalina, oud 34 jaren, vrouwelijk geslacht, bediende.	Wed. H. Schotborgh.		Oneerbiedigheid jegens de meesteresse.

agteekening waarop bestraffing heeft aats gehad.	De opgelegde straf.	Door wien de straf opgelegd of magtiging verleend is.	*Aanmerkingen.*
1859.			
5 Julij.	20 touwslagen.	Procureur des Konings.	
»	6 weken opsluiting.	Idem.	
0 »	20 touwslagen.	Idem.	
Augustus.	12 touwslagen.	Idem.	
»	6 weken opsluiting.	Idem.	
9 »	25 touwslagen.	Idem.	
5 September.	3 maanden dwangarbeid.	Idem.	
3 October.	25 touwslagen.	Idem.	
5 »	4 dagen opsluiting.	Idem.	
1 »	12 touwslagen.	Idem.	
9 December.	15 touwslagen.	Idem.	
3 »	6 weken dwangarbeid op gronden van zijn meester.	Idem.	
28 »	15 touwslagen.	Idem.	

Curaçao, den 17den Mei 1860.

De Procureur des Konings,
(*get.*) DE ROUVILLE.

Voor kopij conform,

De Koloniale Secretaris,
(*get.*) J. H. BEAUJON.

ZITTING 1861 — 1862. —— (XLVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 36.

STAAT

VAN

DE DOOR DEN GEZAGHEBBER VAN BONAIRE OPGELEGDE STRAFFEN AAN PARTICULIERE EN LANDSSLAVEN

gedurende het jaar 1859.

NAAM		VAN DEN GESTRAFTE			
van den eigenaar.	van den persoon door wien de straf gevraagd is.	Naam.	Geslacht.	Ouderdom.	Beroep.
Het Gouvernement.		Richard Inees Tietje.	Mannelijk.	24 jaren.	Veldarbeider.
Het Gouvernement.		Martijn P. Donacassé.	Mannelijk.	23 jaren.	Veldarbeider.
Het Gouvernement.		Nicolaas Rita Petrona.	Mannelijk.	39 jaren.	Arbeider.

Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	Aard der overtreding.	Opgelegde straf.	*Aanmerkingen.*
5 April 1859.	Gepleegde diefstal van een hemd en broek, toebehoorende aan een vrijen werker.	Dwangarbeid in boeijen aan de zoutpannen, met opsluiting des nachts voor den tijd van 6 weken.	
24 Junij 1859.	Gepleegde diefstal van eenige kleedingstukken uit een onbewoond huis.	Dwangarbeid in boeijen aan de zoutpannen met, opsluiting des nachts voor den tijd van 3 maanden.	
22 Augustus 1859.	Bij herhaling zich voor dagen van het werk geabsenteerd te hebben.	Dwangarbeid in boeijen bij de algemeene dienst, met opsluiting des nachts voor den tijd van eene maand.	

Opgemaakt te Bonaire, den 16den Mei 1860.

De waarnemende gezaghebber,

(*get.*) H. F. G. Wagner.

Voor kopij conform,

De koloniale secretaris,

(*get.*) J. H. Beaujon.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE O VAN HET VERSLAG.
(Curoçao en onderhoorigheden.)

N°. 37.

STAAT

VAN

STRAFFEN,

DOOR HET BESTUUR TE ARUBA AAN SLAVEN OPGELEGD

gedurende het jaar 1859.

Nommers.	Naam, geslacht, ouderdom en beroep van den slaaf.	Naam des meesters.	Naam van den persoon, door wien de magtiging gevraagd is.	Aard der overtredin	Dag de plaa
1.	Virginia, vrouwelijk geslacht, oud 17 jaren, veldarbeidster.	J. H. van der Biest.		Ontvreemding van kl dingstukken.	28 M
2.	Jacobus, mannelijk geslacht, oud 18 jaren, veldarbeider.	P. Quant.		Diefstal met braak.	11 Ju
3.	Isaac, mannelijk geslacht, oud 19 jaren, veldarbeider.	Idem.		Idem.	Id
4.	Virginia, vrouwelijk geslacht, oud 17 jaren, veldarbeidster.	J. H. van der Biest.		Ontvreemding van kl dingstukken.	8 Ju
5.	Jan, mannelijk geslacht, oud 36 jaren, veldarbeider.	Wed. M. Everts.		Weêrstandbieding aan politie, straatsche derij.	26 A
6.	Silberio, mannelijk geslacht, oud 18 jaren, veldarbeider.	C. Luydens.		Wegloaperij.	15 N
7.	Virginia, vrouwelijk geslacht, oud 17 jaren, veldarbeidster.	J. H. van der Biest.		Idem.	28
8.	Silberio, mannelijk geslacht, oud 18 jaren, veldarbeider.	C. Luydens.		Diefstal met braak.	30
9.	Pedro, mannelijk geslacht, oud 18 jaren, veldarbeider.	Wed. P. Scholten.		Medepligtigheid aan die stal.	Id

Dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad.	De opgelegde straf.	Door wien de straf opgelegd of magtiging gevraagd is.	*Aanmerkingen.*
28 Maart 1859.	14 dagen arbeid aan de wegen.	Den ondergeteekende als hoofd der politie.	
11 Junij "	25 touwslagen.	Idem.	Om bijzondere redenen is hier de straf van slagen in stede van dwangarbeid opgelegd geworden.
Idem.	Idem.	Idem.	
8 Julij "	2 maanden dwangarbeid op de gronden van haren meester.	Idem.	
26 Augustus "	14 dagen dwangarbeid aan de publieke wegen.	Idem.	
15 November "	8 dagen gevangenzetting te water en brood.	Idem.	
28 " "	1 maand dwangarbeid op de gronden haars eigenaars.	Idem.	
30 " "	1 maand dwangarbeid aan de publieke wegen.	Idem.	
Idem.	8 dagen gevangenzetting.	Idem.	

Opgemaakt te Aruba, den 6den Januarij 1860.

De waarnemende gezaghebber,

(*get.*) M. de Veer.

Voor kopij conform,

De koloniale secretaris,

(*get.*) J. H. Beaujon.

ZITTI

Verslag
West
te

BI

BIJLAGE P VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 38.

STAAT

AANTOONENDE HET

GETAL VAARTUIGEN EN DERZELVER TONNEMAAT,

WELKE

GEDURENDE HET JAAR 1859 IN DE HAVEN VAN CURAÇAO ZIJN BINNENGEVALLEN.

Opgemaakt naar de staten van in- en doorvoer.

ONDER WELKE VLAG.	UIT EUROPESCHE HAVENS.						UIT NOORD-AMERIKAANSCHE HAVENS.						UIT HAVENS DER ZUID-AMERIKAANSCHE STATEN											
													VENEZUELAANSCHE.											
	Amsterdam.		Hamburg.		Londen en Liverpool.		New York en Nieuw Orleans.		Boston.		Jacksonville en Savannah.		Laguäira.		Porto Cavello.		Maracaïbo.		Coro en andere.		Cumarebo.		St. Domingo.	
Nederlandsche . . .	8	1188	1	174	»	»	4	473	»	»	»	»	14	735	73	2973	40	2317	39	1901	30	892	20	961
Amerikaansche . . .	»	»	»	»	2	727	27	5407	2	689	3	635	»	»	»	»	»	»	2	262	»	»	»	»
Engelsche	»	»	»	»	1	148	»	»	»	»	1	110	»	»	2	350	»	»	2	114	3	152	1	55
Venezuelaansche. . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	667	66	2363	9	912	46	1894	38	960	1	22
Spaansche	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	197	»	»	»	»	»	»	»	»
Deensche	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	140
Dominicaansche . . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	185
Hamburger	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	64	»	»	»	»	»	»	»	»
Belgische	»	»	»	»	1	160	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Nieuw Grenadasche .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	8	1188	1	174	4	1035	31	5880	2	689	4	745	21	1402	144	5947	49	3229	89	4171	71	2004	29	1363
	13 vaartuigen. 2 397 tonnen.						37 vaartuigen. 7 314 tonnen.						374 vaartuigen. 16 753 tonnen.											
													421 vaartuigen , 19 047 tonnen.											

	UIT DE WEST-INDISCHE KOLONIALE HAVENS.																					
	NEDERLANDSCHE.																					
	Surinam.	St. Eustatius, St. Martin en Saba.		Bonaire en Klein-Curaçao.		Aruba.		Fransche.		Engelsche.		Spaansche.		Deensche en Zweedsche.		Uit zee.		TOTAAL.		AANMERKINGEN.
9	135	2	76	150	1769	71	571	5	260	14	1191	13	796	35	2171	8	542	539	19 613	
»	»	»	»	1	72	1	72	3	716	11	2619	1	190	4	797	»	»	57	12 186	
2	»	4	166	»	»	»	»	»	»	5	809	»	»	12	1101	»	»	33	3 110	
2	»	»	»	27	493	4	192	»	»	»	»	2	155	»	»	5	102	207	7 911	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	22	3023	»	»	»	»	24	3 220	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	56	»	»	5	261	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	185	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	170	»	»	2	234	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	160	
4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	122	
18	135	6	242	178	2334	76	835	8	976	30	4619	38	4164	53	4295	13	644	876	47 002	
	263 vaartuigen. 3 546 tonnen.																			
	392 vaartuigen. 17 600 tonnen.															13	644	876	47 002	
	...rtuigen, welke voor doorvoer hebben ingeklaard: 32, met. 3221 tonnen.																			
	...rtuigen, binnen de drie etmalen met hunne ladingen vertrokken: ...1, met. 1339.																			
	Totaal in 1858																	796	41 610	
	...1858 kwamen er 80 vaartuigen minder dan in 1859, waardoor in ...858 de tonnenmaat 5 392 minder bedroeg.																			

Curaçao, den 17den Mei 1860.

De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden,

(*get.*) J. D. CROL.

erslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE Q VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 39.

STAAT

VAN

INVOER TE CURAÇAO

GEDURENDE HET JAAR 1859.

Ossenhuiden.	Pakken à 50 geitenvellen.	Vaten en zakken koffij.	Zakken cacao.	Ceroenen indigo.	Okshoofden, pakken, vaten en vaatjes tabak.	Okshoofden, vaten, pakken en kisten suiker.	Okshoofden, pijpen en vaten rhum.	Tonnen verwhout.	Kisten, balen, pakken, vaten enz. stuksgoederen.	Kisten, balen, pakken, vaten enz. koopmanschappen.	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. drooge provisien.	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes enz. natte provisie.	Okshoofden, vaten, pijpen en kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.	Okshoofden, pijpen, vaten en kisten wijnen in soorten.	Blokken en stukken mahony- en ander hardhout.	M. V. timmerhout.
5 579	3 887	2 371	245	»	1 640	5 741	417	1 617	859	130 813	10 344	34 206	8 953	1 810	1 822	484 54

Onder de hierna te noemen rubrieken worden beg

Onder drooge provisien:

Amandelen.
Beschuit.
Boonen.
Erwten.
Gort en gepelde gort.
Kassavekoeken.
Rijst.
Specerijen.
Stijfsel.
Thee.
Vermicelli.
Zaden.

Onder natte provisien:

Aardappelen.
Appelen.
Azijn.
Boter.
Hammen.
Yams.
Kaarsen.
Krenten.
Mosterd.
Olie. (raap-, lijn- en olijf-)
Reuzel.
Rolpens.
Rozijnen.
Spek.
Tongen.
Uijen.
Vleesch.
Visch.
Vruchten (ingelegde pekelde).
Worst. (pekel- en
Zeep.

M. V. timmerhout.	Stuks scheepstimmerhout.	Stuks scheepsrondhout.	Stuks sparren.	Vaten pek, teer, harpuis en smeer.	Schepels maïs.	Okshoofden en vaten meel, in soorten.	Kisten, kistjes en stukken kaas.	Ponden staaf-, band- en bladijzer.	Ponden staaf-, band- en bladkoper.	Pakken hoedenstroo.	Vaatjes buskruid.	Vaten, balen en zakken katoen.	Vaten, balen en zakken wol.	Vaten zout.	Tonnen watapanapeul.	Kisten en kistjes cigaren.
484 548	3 535	2 192	16	147	67 504	20 800	5 373	25 264	11 141	2 414	2 034	2	49	1 445	221	1 239

egd artikelen respectivelijk onder elk staande, als:

Onder koopmanschappen:

rde-, porselein- en glaswerk.
ratelwerk.
akpannen.
uigen.
aren.
oeden.
oepels. (houten)
anapés.
linkers.
olen. (smids-)
urken.
eder.
ijm.
akmoes.

Matten. (vloer-)
Meubelen.
Medicijnen.
Papier.
Pommade.
Reukwater.
Salsaparille.
Schilderijen.
Schoenen en laarzen.
Slijpsteenen.
Spiegels.
Stoelen.
Touwwerk.
IJzerwaren.
Verwwaren.

Onder stukgoederen:

Laken en andere wollen stoffen.
Lijnwaden. (katoenen)
Linnen. (alle soorten)
Zeildoek en zijden stoffen.

Opgemaakt te Curaçao, den 17den Mei 1860.

De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden,
(*get.*) J. D. CROL.

ZITTING 1861 — 1862. — (XLVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE R VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 40.

STAAT

VAN DEN

DOORVOER TE CURAÇAO

GEDURENDE HET JAAR 1859.

Ossenhuiden.	»
Pakken à 50 geitenvellen.	»
Vaten en zakken koffij.	605
Zakken cacao.	»
Ceroenen indigo.	2
Okshoofden, pakken, vaten en vaatjes tabak.	27
Okshoofden, pakken, vaten en kisten suiker.	15
Okshoofden, pijpen en vaten rhum.	2
Tonnen verwhout.	245
Kisten, balen, pakken, vaten enz. stukgoederen.	20
Kisten, balen, pakken, vaten enz. koopmanschappen.	6 001
Kisten, vaten, kistjes, vaatjes, stukken enz. drooge provisien.	192
Kisten, vaten, kistjes, vaatjes, stukken enz. natte provisie.	756
Okshoofden, vaten, pijpen en kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.	44
Okshoofden, vaten, pijpen en kisten wijn in soorten.	60
Blokken en stukken mahony- en ander hardhout.	1 267

	M. V. *timmerhout.*	Stuks scheepstimmerhout.	Stuks scheepsrondhout.	Stuks sparren.	Vaten pek, teer, harpuis en smeer.	Schepels maïs.	Okshoofden en vaten meel, in soorten.	Kisten, kistjes en stukken kaas.	Ponden staaf-, band- en bladijzer.	Ponden staaf-, band- en bladkoper.	Pakken hoedenstroo.	Vaatjes buskruid.	Vaten, balen en zakken katoen.	Vaten, balen en zakken wol.	Vaten zout.	Tonnen watapanapeul.	Kisten en kistjes cigaren.
37	45	»	»	500	»	28 108	320	45	»	»	20	»	»	»	460	»	16

Opgemaakt te Curaçao, den 17den Mei 1860.

De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden,

(*get.*) J. D. CROL.

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

VERSLAG WEGENS DE KUST VAN GUINEA.

N°. 41.

Het jaar 1859 kenmerkte zich, wat de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea betreft, door rust en orde.

De gezondheidstoestand was onder de ambtenaren en officieren zeer afwisselend en liet menigmaal te wenschen over. Intusschen overleed slechts één hunner. De schepelingen, bij afwisseling ter Kuste aanwezig, genoten doorgaans eene goede gezondheid. Ook onder de inlanders was de gezondheidstoestand voldoende; hebbende de pokken, die in 1858 sterk heerschten, zich in 1859 niet meer vertoond.

De militaire bezetting ter Kuste bestond in 1859 uit een 2den luitenant-kommandant, 1 adjudant-onderofficier, 6 onderofficieren, 12 korporaals en 95 manschappen, waaronder 24 Tapoeijer-soldaten. De voor de dienst in Nederlandsch Indie aangeworven recruten, waarvan het getal in 1859 tot 70 klom, volgden in de maand December hunne bestemming.

De forten en gebouwen verkeerden in eenen voldoenden staat.

In 1859 werden bij de regtbank te St. George d'Elmina 30 zaken afgedaan. De officier van justitie beschikte in 318 zaken, terwijl op de buitenforten 410 zaken werden behandeld. De staat, onder lit. A hierbij overgelegd, geeft een overzigt van de verschillende uitgesproken strafvonnissen en van den aard der misdaden, misdrijven en overtredingen. In de forten werden 506 personen bij afwisseling gevangen gehouden.

In 1859 werd in eene in den laatsten tijd gevoelde behoefte voorzien door de uitzending uit Nederland van eenen predikant, die op den 23sten October zijn dienstwerk aanvaardde. »Ofschoon met het einde des jaars," zegt de gouverneur »omtrent zijne verrigtingen nog weinig konde worden gezegd, aangezien zijn verblijf ter Kuste nog slechts zeer kortstondig was, meende men evenwel te mogen verwachten, dat de uitslag op den duur niet ongunstig zoude wezen, daar belangstelling in godsdienstig onderrigt algemeen en aanhoudend was. Velen maakten ijverig gebruik van de godsdienstoefeningen."

Wat het schoolonderwijs aangaat, bleef het getal leerlingen toenemen. Van 100 klom het in 1859 tot 125. De lessen werden geregeld bijgewoond; op geringe uitzonderingen na, maakten de leerlingen goede vorderingen. Het onderwijzend personeel bestond in 1859 uit een schoolonderwijzer en drie inlandsche hulponderwijzers.

In 1859 werd nog, onder toezigt van de echtgenoot van den predikant, die daarvoor van gouvernementswege eene tegemoetkoming geniet, eene naai- en breischool opgerigt. In zeer korten tijd klom het getal meisjes, hetwelk de school bezocht, tot 21.

De handel bleef in 1859 achteruitgaan.

Gedurende dat jaar ankerden ter reede van Elmina 73 schepen, en wel:

9	Nederlandsche, metende	. . . .	1 995 ton.
18	Engelsche, »	. . . .	4 198 »
20	Amerikaansche, »	. . . .	5 465 »
5	Fransche, »	. . . .	729 »
15	Portugesche, »	. . . .	2 978 »
3	Sardinische, »	. . . .	549 »
1	Hamburgsch, »	. . . .	300 »
1	Spaansch, »	. . . .	150 »
1	Liberiaansch »	. . . .	208 »
73			16 572 ton.

In 1859 werd, in het belang van de dienst, de vroeger aan de ambtenaren en officieren ter Kuste van Guinea verleende vergunning om handel te drijven ingetrokken, tegen eene billijke verhooging hunner niet ruime bezoldigingen.

In dat jaar werd nog, met het doel om een einde te maken aan de ongelegenheden, die telkens ontstonden door het gemis aan specie en het doen van betalingen met stofgoud, eene proef genomen met het in omloop brengen van Nederlandsche muntsoorten. De proef kan, volgens den Gouverneur, als geheel gelukt worden aangemerkt. De inlander nam de zilveren munt gaarne aan, en hoezeer dit nog niet geheel met het kopergeld het geval was, liet het zich echter aanzien, dat de circulatie daarvan weldra geen bezwaar meer zoude opleveren.

Onder lit. **B** wordt hiernevens gevoegd een staat van de ontvangsten en uitgaven voor de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over 1859, vergeleken met de raming voor dat jaar.

's Gravenhage, den 30sten Januarij 1862.

De Minister van Kolonien,

J. LOUDON.

ZITTING 1861 — 1862. — (LXVII.)

Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE A VAN HET VERSLAG.
(Kust van Guinea.)

N°. 42.

OVERZIGT

DER

HANDELINGEN,

BETREKKING HEBBENDE TOT VONNISSEN, GEWEZEN

TER

KUSTE VAN GUINEA

GEDURENDE 1859.

PLAATS WAAR HET VONNIS GEWEZEN IS.	BEHANDELDE CRIMINELE ZAKEN.					BEHANDELDE CORRECTIONELE ZAKEN.				BURGERLIJKE ZAKEN.		AANTAL DER GEWEZEN VONNISSEN.		Totaal der gewezen vonnissen.	BEDRA… VONN… IN H… BER…
	Moord.	Vergiftiging.	Brandstichting.	Diefstal.	Andere niet genoemde misdaden.	Eenvoudige diefstal.	Beleediging.	Vechterijen.	Misdrijven, onder de overige niet begrepen.	Schuldvorderingen.	Andere niet genoemde zaken.	Van veroordeeling.	Van vrijspraak.		Bevestigd.
St. George d'Elmina .	1	»	»	2	»	12	7	10	15	279	22	330	18	348	»
Axim	»	»	»	»	»	2	1	2	4	44	16	58	2	60	»
Boutry	»	»	»	»	»	4	1	2	32	110	»	136	13	149	»
Saccondée	»	»	»	»	»	2	1	2	3	69	»	74	3	77	»
Chama	»	»	»	»	»	2	1	2	2	29	1	34	3	37	»
Accra	»	»	»	»	»	2	2	1	4	77	11	97	»	97	»

BEDRA… VONN… IN H… BER…	CRIMINELE ZAKEN. Getal der vonnissen, veroordeelende tot:							CORRECTIONELE ZAKEN. Getal der vonnissen, veroordeelende tot:				BURGERLIJKE ZAKEN. Getal vonnissen tot		Getal burgerlijke zaken, waarvan gedurende de regterlijke behandeling de vervolging door partijen is gestaakt.	AANMERKINGEN.
Bevestigd.	Doodstraf.	Verbanning.	Tuchthuisstraf van 20 jaren.	Id. van 15 tot 20 jaren.	Id. van 12 tot 15 jaren.	Id. van 5 tot 12 jaren.	Id. van 5 jaren.	Gevangenisstraf van 5 tot 3 jaren.	Id. van 3 tot 1 jaar.	Id. van 1 tot $^1/_2$ jaar.	Daarbeneden.	toewijzing van den ingestelden eisch.	afwijzing van den ingestelden eisch.		
»	2	»	»	2	»	3	1	»	»	2	6	249	21	10	De doodstraf veranderd in 15jarige tuchthuisstraf.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	14	2	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	39	131	5	5	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	74	3	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	24	5	1	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	77	»	»	

erslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van die ter Kuste van Guinea over 1859.

BIJLAGE B VAN HET VERSLAG.
(Kust van Guinea.)

N°. 43.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven voor de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over 1859, vergeleken met de raming voor dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	
	Geraamd.	Werkelijk.
nkergeld	f 1 600,00	f 1 650,00
oeten	1 200,00	4 629,50
ommatiegelden	800,00	1 587,50
rinkwater	600,00	185,72
iverse ontvangsten	300,00	713,63
oevallige baten	*Memorie.*	*Memorie.*
riefporten	»	225,43
gistratiegelden, enz.	»	437,62^5
ntvangsten voor rekening van anderen	»	335,27^5
	f 4 500,00	f 9 764,68

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.			
		Geraamd.		Werkelijk
PLAATSELIJKE UITGAVEN.				
Personeel der civile ambtenaren.				
Tractement van den Gouverneur	f	12 000,00	f	12 000
» » » boekhouder, officier van justitie, tevens belast met de functien van secretaris en kassier		4 000,00		4 000
» » drie residenten, à f 2000		6 000,00		5 345
» » zes adsistenten, » 1500		9 000,00		8 07
» » twee ambtenaren ter beschikking		»		31
» » van den fabriek- en magazijnmeester, tevens belast met de functien van opzigter van den trein		1 500,00		1 387
» » een predikant		2 500,00		755
» » » schoolonderwijzer		1 500,00		1 500
» » twee hulponderwijzers, à f 180 en f 120.		300,00		300
» » een tolk voor de Fantijnsche taal		750,00		750
» » twee apothekersbedienden, à f 200 en f 125		325,00		325
Tafelgeld aan den Gouverneur		640,00		640
Toelage aan schrijvers		400,00		360
» » een onderopzigter bij den trein		240,00		240
» » den bode bij de regtbank.		240,00		240
» » » ziekenvader		96,00		96
Militaire tractementen en soldijen.				
Een officier van gezondheid 1ste klasse, tevens belast met de admistratie der apotheek		2 400,00		227
» officier van gezondheid 2de klasse		1 800,00		60
» kapitein, kommandant der bezetting.		2 400,00		15
» 2de luitenant		1 500,00		1 56
» adjudant-onderofficier		1 000,00		50
Zes sergeants, à f 13 's maands		936,00		1 00
Toelage aan den sergeant-majoor titulair P. van Eyck.		100,00		10
Twaalf korporaals, à f 11 's maands		1 584,00		1 56
Vijf hoornblazers, » 8 »		480,00		48
Twee tamboers, » 8 »		192,00		28
Vier en twintig Tapoeijer-soldaten, à f 8 's maands		2 304,00		2 25
Acht en zeventig neger-soldaten, » 7 »		6 552,00		5 81
Transporteren	f	60 739,00	f	52 93

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG. Geraamd.	BEDRAG. Werkelijk.
Per transport		f 60 739,00	f 52 935,55
Pensioenen, gagementen en onderstandsgelden.			
Pensioenen aan den gewezen adsistent Ch. Ruhle		500,00	500,00
Gagement aan gewezen militairen der bezetting		300,00	292,14
Gratificatien bij de uitreiking van medailles		24,00	120,00
Onderstand aan den vorst van Ashanty		800,00	960,00
» en geschenken aan de afgezanten van den vorst van Ashanty		35,00	30,00
» aan de negerhoofden van Elmina en de Acht Kwartieren		1 015,00	1 013,36
Uitgaven van verschillenden aard.			
Arbeidsloonen aan de gouvernements-werklieden		3 400,00	3 011,15[5]
» voor de houtzagerij		1 455,00	1 448,54[5]
Kanoloonen		800,00	647,44[5]
Onderhoud van gevangenen		350,00	779,00
Voor negerfeesten, Zondags- en yamscostumen		350,00	350,98[5]
Onderhoud der forten en gebouwen te Chama	f 200,00		
» » » » » » Saccondée	200,00		
» » » » » » Boutry	350,00		
» » » » » » Axim	250,00		
» » » » » » Accra	300,00		
» » » » » » Apam	150,00		
» » » » » » Elmina	1 750,00		
		3 200,00	3 188,42[5]
Herstel van de ankerplaats te Elmina		*Memorie.*	*Memorie.*
Aankoop van kano's		125,00	102,63
» » meubelen en tafelgereedschap		150,00	146,25
» » palmolie ter verlichting der forten		450,00	143,75
Reis- en verblijfkosten der ambtenaren		450,00	628,57
Idem van militaire detachementen		75,00	69,60
Vracht- en draagloonen		50,00	4,00
Onderhoud van ordonnancen en boodschappers		250,00	279,03[5]
Hand- en aanbrenggelden van recruten		98,00	95,00
Schrijf- en kantoorbehoeften		50,00	74,15
Transporteren		f 74 666,00	f 66 819,59

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	
	Geraamd.	Werkelijk.
Per transport	f 74 666,00	f 66 819,59
Prijzen uit te deelen aan de schoolgaande jeugd	250,00	250,00
Bijdrage voor de leesinrigting	150,00	150,00
Uitkeering $1/3$ gedeelte der ontvangst van de registratie voor verrigte werkzaamheden ten behoeve van particulieren op het gouvernements-bureau	»	145,8[illegible]
Diverse huishoudelijke uitgaven	450,00	351,55
Onvoorziene uitgaven	3 250,00	6 661,89
Uitgaven in Nederland.		
Pensioen aan den gewezen gouverneur H. Bosch	1 200,00	1 200,00
» » » » resident N. B. Groen	651,00	651,00
» » » » boekhouder en officier van justitie W. G. F. Derx	1 600,00	1 600,00
» » » » » » » » » H. S. Pel	1 600,00	1 600,00
» » » » » » » » » P. J. Runckel	1 600,00	1 600,00
» » » » 1sten officier van gezondheid 2de klasse R. Boomsma	1 600,00	1 600,00
» » » » fabriek- en magazijnmeester A. B. Zijnen Wartel	300,00	300,00
» » » » kapitein, militairen kommandant der bezetting A. Munnikhuizen (11 maanden)	1 467,00	1 466,67
» » de dochter van wijlen den generaal-majoor Verveer	1 800,00	1 800,00
Onderstand aan de wed. Pignari, geb. Grossi	400,00	400,00
Wachtgeld aan den gewezen secretaris der missie naar Coomassie onder wijlen den generaal-majoor Verveer, à f 3 per dag	1 095,00	1 095,00
Transportkosten aan ambtenaren en officieren naar Nederland	1 350,00	2 137,30
Kosten op de uitzending van ambtenaren	5 400,00	10 612,75
Uitzending van benoodigdheden	14 371,00	14 963,02
Vracht van diverse goederen	10 000,00	7 233,25
Aandeel van Nederland in de kosten van het gemengd geregtshof te Sierra Leona tot wering van den slavenhandel	15 300,00	»
Onvoorziene uitgaven	1 300,00	112,00
Betalingen voor rekening van anderen	»	372,89
	f 139 500,00	f 123 122,79

INHOUD

VAN HET VERSLAG BETREKKELIJK CURAÇAO EN ONDERHOORIGHEDEN.

BIJLAGEN.